Weedon Butler j:
The Gift of his Uncle
George Butler, D.D.
Harrow School
4 Oct. 1821.

Henry W. Haynes.
1869.

H. W. Haynes.

M. TULLII CICERONIS

TUSCULANARUM DISPUTATIONUM

LIBRI V.

CUM

COMMENTARIO

JOANNIS DAVISII,

ET

RICHARDI BENTLEII

EMENDATIONIBUS.

EDITIO NOVA.

ACCEDUNT

RICHARDI BENTLEII

EMENDATIONES HACTENUS INEDITÆ.

OXONII:

E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO.

1805.

PRÆFATIO

TERTIÆ EDITIONIS

JOANNIS DAVISII.

LECTORI S.

QUAM paucissimis exsequar quæ præfanda censeo, ne longa verborum ambage mihi scribenti non minus ac tibi legenti creetur tædium.

Editionem Roberti Stephani cum duobus MSS. collatam mihi mutuo dedit Reverendissimus Antistes JOANNES MORUS. Hos Eliensem primum ac secundum nominavi. Eis accessit ab eadem manu tertius in pergamena scriptus. Præter Elienses illos usus etiam sum quinque codicibus, quos viri doctissimi Richardus Meadius, Thomas Bakerus, Thomas Stukesius,' et Josephus Wassius mecum benigne communicarunt.

At ſubſidium longe deſideratiſſimum præbuit humaniſſimus et eruditiſſimus J. A. Fabricius: is enim ad me codicum * Regii Pithœanique collationes miſit. Et ad Regium quidem MS. omnium qui noti ſunt vetuſtiſſimum, velut ad Cynoſuram, dirigenda videbatur hæc editio.

Quinetiam non paucas emendationes memoravi, quæ perſpicaciſſimo ſummi Bentleii debentur ingenio; pluresque memoraram, ſi vir celeberrimus, ut facere ſtatuerat, in Animadverſionibus huic libro ſubjungendis oſtendiſſet, quibus fundamentis nixæ fuerint. Cum tamen ea ſpes decolaſſet; multas lectiones, quas ille recipiendas judicarat, a fide codicum pendere declaravimus: id quod, ut opinor, Lectorem juvabit; hoc enim modo non temere nec ſine gravi cauſa vulgatam lectionem deſeri videbit.

His opibus inſtructus, multas, niſi fallor, mendas ſuſtuli, quibus ſolennis incuria librariorum ſimul ac audacia nimia Criticorum Ciceronem macularant. In reliquis adnotationibus id egi ut dogmata paulo obſcuriora aut

* Editionem Seb. Gryphii, 1535. cum codice Regio contulit vir doctus, A. D. 1623. et cum MS. Franciſci Pithœi, A. D. 1597. Mutilus Pithœanus, nec incipit niſi paullo poſt initium lib. ii. cap. 19. adeoque diverſus eſt ab eo, quem Gulielmius adhibuit.

hiſtorias non ita pervulgatas illuſtrarem : tritas enim et obvias non attingendas putavi. Fruſtra itaque de Herculis laboribus, de Alcmæonis et Oreſtis inſania, de Sardanapali luxu, ac id genus aliis, hic quærentur Commentarii. Ubique proſtant Lexica, ex quibus affatim hauriri poteſt talium næniarum cognitio.

Pleroſque Græcorum ſcriptorum locos, quos vertit Cicero, jamdudum indicarunt Petr. Victorius, Joach. Camerarius, et Henr. Stephanus. In nonnullis etiam teſtimoniis ad Hiſtoriam ſpectantibus præivit Fr. Fabricius : ſed ea perpauca ſunt et vix unquam ſine auctario prolata. Hæc fuere memoranda, quoniam candoris eſt, per quos profecerim, ingenue confiteri. Forſan etiam utiles fuiſſent M. A. Mureti notæ in primam Tuſculanam : ſed eas, quamvis ſedulo quæſitas, reperire non contigit. Vale.

1709.

TESTIMONIA DE MS. REGIO.

Cl. Salmasius in Epiſtola ad Cl. Sarravium, pagg. 235, 236.

UNO ac perpetuo ductu ſine ullo interſtitio voces omnes exarari ſolebant, et ſententiæ etiam continuari: niſi quod, ubi perfecta fuerat, non in eadem linea alteram auſpicabantur; ſed principium alterius lineæ ſive verſus inchoabant. Inde nata *diſtinctio per verſus*, qui majores aut minores erant, prout ſententia pluribus aut paucioribus verbis abſolvebatur. Interdum quippe duas, interdum tres aut plures lineas ſinguli verſus occupabant. Græci στίχους appellant. Opera autem ipſa numerabantur per verſus, quorum ſumma in fine libri ſubducta notabatur. Inde πολύστιχον βιβλίον de grandi volumine dicebant. Diu duravit hæc ratio. In veteri codice Epiſtolarum Pauli, qui penes *Puteanos* eſt ad finem, totius Scripturæ ſacræ librorum στιχομετρίαν notatam invenies. *Quæſtiones Tuſculanas* in antiquiſſimo exemplari Bibliothecæ Regiæ ita *per verſus diſtinctas* reperis.

Idem Salmasius in Prolegomenis ad Solinum, cap. v.

Sciendum extare in Bibliotheca Regis codicem Tuſculanarum Quæſtionum manu exaratum ſatis magnæ vetuſtatis; in quo non ordine continuo, ſicut in aliis tralatitium eſt, libri deſcripti feruntur, ſed ſaltuatim per inæquales periodos, eo prorſus modo quo Biblia ſacra videmus.

Marquardus Gudius ad Phædri lib. i. ſab. 25.

Exstat Lutetiæ in Bibliotheca Regia Ciceronis Tuſculanarum Quæſtionum codex vetuſtiſſimus et incomparabilis, per verſus diſtinctus.

M. TULLII CICERONIS

[a] TUSCULANARUM

DISPUTATIONUM

AD

M. BRUTUM

LIBER PRIMUS.

De contemnenda Morte.

I. CUM defensionum laboribus senatoriisque muneribus, aut omnino aut magna ex parte, essem aliquando liberatus; retuli me, Brute, te hortante maxime, ad ea studia, quae retenta animo, remissa

[a] *Tusculanarum* Disputationum] Vulgo *Quaestionum*; quam quidem lectionem, licet a Reg. aliisque nonnullis codd. exhibitam, jure repudiavimus, quod et ante nos fecerat Paullus Manucius. Alteram sane scripturam non modo repraesentant MSS. Pall. Vatic. Gemblac. Colon. Med. et Balliol. verum etiam eo titulo hosce libros insignit Lactantius, Div. Inst. iii. 13. et *M. Tullium secundo Tusculanarum* Disputationum *libro* laudat Boetius in Topic. lib. v. in initio. Hieronymus, Prooem. in lib. contra Pelag. in initio. *Quorum sententias et* Tullius in Tusculanis Disputationibus *explicat*. Nec aliter ipse scriptor. Vide lib. v. Tusc. cap. 1. de Divin. lib. ii. Procem. lib. de Fato cap. ii. Epist. ad Attic. lib. xv. Epp. 2. 4. At Nonius, Charisius, et Priscianus, simpliciter *Tusculanas* vocant; parique modo Servius, Donatus, Augustinus, Lupus Abbas, Ep. 8. Tertullianus, Apol. cap. 50. aliique.

temporibus, longo intervallo intermissa revocavi. Et cum omnium artium quæ ad rectam vivendi viam pertinerent ratio et disciplina studio sapientiæ, quæ philosophia dicitur, contineretur; hoc mihi Latinis literis illustrandum putavi. Non quia philosophia [b] Græcis et literis et doctoribus percipi non posset: sed meum semper judicium fuit, omnia nostros aut invenisse per se sapientius quam Græcos; aut accepta ab illis fecisse meliora, quæ quidem digna statuissent, in quibus elaborarent. Nam mores et instituta vitæ, resque domesticas ac familiares, nos profecto et melius tuemur et lautius; rem vero publicam nostri majores certe melioribus temperaverunt et institutis et legibus. Quid loquar de re militari? in qua cum virtute nostri multum valuerunt, tum plus etiam disciplina. Jam illa, quæ natura non literis assecuti sunt, neque cum Græcia neque ulla cum gente sunt conferenda: quæ enim tanta gravitas, quæ tanta constantia, magnitudo animi, probitas, fides, quæ tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut sit cum majoribus nostris comparanda? Doctrina Græcia nos et omni literarum genere superabat; in quo erat facile vincere non repugnantes. Nam cum apud Græcos antiquissimum e doctis genus sit poetarum; siquidem Homerus fuit et Hesiodus ante Romam conditam, Archilochus regnante Romulo: serius poeticam nos accepimus. [c] Annis enim fere CCCCCX post Ro-

[b] *Græcis* et literis et *doctoribus*] Vatic. *libris*. Vulgata tamen lectio non est deserenda, quæ reliquis nititur MSS. Vide nos ad lib. i. de Fin. c. 4.

[c] *Annis enim fere* CCCCCX] Vulg. CCCCX. at dubio procul excidit numerus centenarius. Testatur quidem Ursinus in suo MS. legi IↃXIV. librariumque ex DXIII. facili lapsu DXIV. fecisse censet. In fastis sane Claudii et Tuditani consulatus ad A. U. C. DXIII. refertur. At quemadmodum testatur Cicero in Bruto, cap. 18. *Livius, primus fabulam, C. Claudio Cæci filio et M. Tuditano consulibus, docuit, anno ipso, antequam natus est Ennius; post Romam conditam autem quarto-decimo et quingentesimo;*

nam conditam Livius [d] fabulam dedit, C. Claudio Cæci filio, M. Tuditano consulibus; anno ante natum Ennium, [e] qui fuit major natu, quam Plautus et Nævius.

II. Sero igitur a nostris poetæ vel cogniti vel recepti: quamquam [f] est in Originibus, solitos esse

mo; adeo ut ille codex calculum suppeditet, quem alibi Tullius est secutus. Immo vero nullus dubito, quin ex hoc loco refictus sit iste liber; noster enim paucos annos sciens prætermisit, quia non erat cur chronologiam nimis anxie traderet. De ea vide Jos. Scaligerum ad Eusebii Chron. n. MDCCCXXX.

[d] *Fabulam* dedit, *C. Claudio* Cæci filio] Ursini MS. repræsentat, *fabulam* docuit, *C. Claudio* Centhone. A. Gellius, Noct. Att. lib. XVII. c. 21. *Consulibus Claudio* Centone, *Appii Cæci filio, et M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Livius poeta fabulas* docere *Romæ cœpit.* Sane Graeci passim διδάσκειν δράματα, Latini *docere fabulas* dicunt. Vide sis Is. Casaubonum ad Athenæi lib. vi. c. 7. et Joan. Wowerium Polym. cap. xii. §. 13, 14. Sed quum *fabulas dare* non minus sit Latinum, quam *docere*, cæterique codices summo consensu vulgatam lectionem retineant, unicum illum librum vel ex A. Gellio, vel ex nostro de Senect. cap. xiv. emendatum pronuntio.

[e] *Qui fuit major natu, quam Plautus et Nævius*] Pronomen relativum non ad *Ennium*, sed ad *Livium* respicere censet G. J. Vossius, de Hist. Lat. lib. i. cap. 2. Incommode quidem; præterquam quod nulla fuit unquam controversia, quin Livius Nævium et Plautum ætate præcesserit, siquidem Romanorum primus fabulam dederit. Vide Quinctilianum, Inst. Orat. lib. x. cap. 2. Ego sane quum multis exemplis Tullium non ἀναμάρτητον esse deprehenderim, nullus dubito, quin σφάλμα μνημονικὸν hic admiserit; Nævius enim fuit Ennio vetustior. Vide Ciceronem in Bruto, capp. 15. 18. 19. et A. Gellium, Noct. Att. lib. xvii. cap. 21. Immo Plautus ipse prius fato cessit quam Ennius, sed quot annos natus obierit, haud constat.

[f] *Est in Originibus*] M. Porcii Catonis opus, qui *senex scribere historias instituit, quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum P. R. Secundus et tertius, unde quæque civitas orta sit Italica, ob quam rem omnes* ORIGINES *videtur appellasse,* ut ait Corn. Nepos in vit. cap. 3. Eliens. tert. et Petrens. hic exhibent, *gravissimus auctor Cato in Originibus solitos dicat esse canere convivas ad tibicinem,* quod glossema est ex lib. iv. cap. 2. huc traductum, ubi hæc sunt verba: *Gravissimus auctor in Originibus dicit Cato morem apud majores hunc epularum fuisse, ut deinceps qui accubarent, canerent* ad

in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus. Honorem tamen huic generi non fuisse declarat oratio Catonis, in qua objecit ut probrum Marco Nobiliori, quod is in provinciam poetas duxisset. [g] Duxerat autem consul ille in Ætoliam, ut scimus, Ennium. Quo minus igitur honoris erat poetis, eo minora studia fuerunt. Nec tamen [h] sic, qui magnis ingeniis in eo genere extiterunt, non satis Græcorum gloriæ responderunt. An censemus, [i] si Fabio nobilissimo homini laudi datum esset quod pingeret, non multos etiam apud nos futuros [k] Polycletos et Parrhasios fuisse? [l] Ho-

ad tibiam clarorum hominum laudes atque virtutes. Eandem consuetudinem memorant Varro apud Nonium in *assa*, Cicero in Bruto, cap. 19. Valerius Maximus, lib. ii. cap. 1. 10. et Quinctilianus, lib. i. cap. 17. Eamque lege sancitam voluit noster de Legg. lib. ii. cap. 24.

[g] *Duxerat—in Ætoliam—Ennium*] Vide sis, Ciceronem in Bruto, cap. 20. pro Archia, cap. 11.

[h] *Sic, qui*] Vulgo *si qui*. Sed Reg. Vatic. et Pal. sec. ut edidimus: quod etiam Gebhardus haud spernendum merito censuit.

[i] *Si Fabio —— laudi datum esset, quod pingeret*] Immo vero artem pictoriam Fabio fuisse laudi satis indicat cognomen ex ea tractum. Hieronymus ad Heliodorum de morte Nepotiani p. 23. *Nobilem virum Q. Fabium miratur antiquitas, qui etiam Romanæ scriptor historiæ est, sed magis* EX PICTURA, *quam ex literis, nomen invenit.* Vide et Plinium H. N. lib. xxxv. cap. 4.

[k] Polycletos *et Parrhasios*] Sic MSS. nec cum Joach. Camerario locum corruptum esse statuerim; eaque de caussa P. Manucium, D. Lambinum et Fr. Fabricium non audio, qui *Polygnotos et Parrhasios* reponunt: licet enim de pictoribus habeatur oratio, Polycletus non minus pictura, quam arte statuaria fuit clarus, ut diserte testatur Tzetzes, Chil. viii. 191. Quin et apud Ælianum, V. H. xiv. 8. Polycletus ὁ ζωγράφος dicitur, si codicibus scriptis credimus; nec ego quidem eorum fidem suspectam habeo, quum similem prorsus historiam de pictore ἀνωνύμῳ referat Dion Chrysostomus, Orat. lxxviii. p. 656.

[l] *Honos alit artes —— improbantur*] Ab antiquo poëta mutuatus est Cicero, pro cujus sententia *laus alit artes.* Vide Senecam, Epist. cii. Totam vero ῥῆσιν laudat Augustinus, lib. v. C. D. cap. 13. et ex eo Joan. Sarisberiensis de Nug. Curial. lib. viii. Vide Lupum Ferrariensem

nos alit artes, omnesque incenduntur ad studia gloria, jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur. [m] Summam eruditionem Græci sitam censebant in nervorum vocumque cantibus. Igitur et Epaminondas princeps, meo judicio, Græciæ fidibus præclare cecinisse dicitur: Themistoclesque aliquot ante annos, [n] cum in epulis recusaret lyram, est habitus indoctior. Ergo in Græcia musici floruerunt: discebantque id omnes; nec qui nesciebat satis excultus doctrina putabatur. In summo apud illos honore geometria fuit: itaque nihil mathematicis illustrius. At nos metiendi ratiocinandique utilitate hujus artis terminavimus modum.

III. At contra, oratorem celeriter complexi sumus; nec eum primo eruditum, aptum tamen ad dicendum; post autem eruditum. Nam Galbam, Africanum, Lælium, doctos fuisse traditum est; studiosum autem eum, qui his ætate anteibat, Ca-

rariensem Epist. i. In eandem mentem prior dixit Plato, lib. viii. de Rep. p. 174. Ἀσκεῖται δὴ τὸ ἀεὶ τιμώμενον, ἀμελεῖται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον. Ad hoc ejus effatum respiciunt Synesius de Provid. p. 103. et Themistius plus semel.

[m] *Summam eruditionem —— vocumque cantibus*] Secundum nonnullos, horum numero eximendi sunt Lacedæmonii, qui cum reliquas disciplinas spernebant, tum μουσικῆς ἀπείρως εἶχον, ut testatur Ælianus, V. H. lib. xii. cap. 50. Hinc scriptor ἀνώνυμος inter Opusc. Galean. Diss. ii. p. 712. Λακεδαιμονίοις τοὺς παῖδας μὴ μανθάνειν μουσικὰ καὶ γράμματα, καλόν. Contra tamen Athenæus lib. iv. p. 184. Ἔμελε τοῖς πάλαι πᾶσιν Ἕλλησι μουσικῆς· διόπερ καὶ ἡ αὐλητικὴ περισπούδαστος ἦν. Χαμαιλέων γοῦν ὁ Ἡρακλεώτης ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ προτρεπτικῷ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΥΣ φησι καὶ Θηβαίους πάντας αὐλεῖν μανθάνειν. Quinctilianus, lib. i. c. 17. *Lycurgus, durissimarum Lacedæmoniis legum auctor, Musices disciplinam probavit.* Vide sis etiam Plutarchum, Lac. Inst. ap. Finem. Attamen Λακεδαιμόνιοι εἰ μὲν ἐμάνθανον τὴν μουσικὴν, οὐδὲν λέγουσι. Verba sunt ipsius Athenæi, lib. xiv. pag. 628.

[n] *Cum in epulis recusaret lyram*] Ratio est, quod ἔθος ἦν παλαιὸν, μετὰ τὴν συνεστίασιν, ἅπτεσθαι

tonem: post vero, Lepidum, [o] Carbonem, Gracchos: [p] inde ita magnos nostram ad ætatem, ut non multum aut nihil omnino Græcis cederetur. Philosophia jacuit usque ad hanc ætatem, nec ullum habuit lumen literarum Latinarum: quæ illustranda et excitanda nobis est; [q] ut, si occupati profuimus aliquid civibus nostris, prosimus etiam, si possumus, otiosi. In quo eo magis est nobis elaborandum, quod multi jam esse [r] libri Latini dicuntur scripti inconsiderate ab optimis illis quidem viris, sed non satis eruditis. [s] Fieri autem potest, ut recte quis sentiat, et id quod sentit polite eloqui non possit: sed mandare quemquam literis cogitationes suas, qui eas nec disponere nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem; hominis est intemperanter abutentis et otio et literis. Itaque suos libros ipsi legunt cum suis, nec quisquam attingit, præter eos qui eandem licentiam scribendi sibi permitti volunt. Quare si aliquid [t] oratoriæ laudi

ἅπτεσθαι λύρας καὶ ᾄδειν, uti dicit Isidorus Pelusiota lib. ii. Ep. 146. Historiam vero, quam noster tradit, refert Quinctilianus, Inst. Orat. lib. i. cap. 17.

[o] *Carbonem*] Sic restituit Beroaldus, nec aliter edidit Erasmus: nam codices absurde dant *Catonem*, cujus jam ante meminerat. Vide Ciceronem in Bruto, cap. 27.

[p] Inde *ita magnos*] Sic Reg. et Med. Vulgo *deinde*.

[q] *Ut si occupati — otiosi*] Profert hæc *Nonius* in *occupatus*.

[r] *Libri Latini — non satis eruditis*] Amafanium notat aliosque nonnullos ex Epicuri grege, quos eo nomine perstrinxit etiam lib. i. Acad. cap. 2. Adi sis et Tusc. iv. 3.

[s] Fieri *autem potest*] P. Manucius mavult, *ferri autem potest*: plane contra mentem Ciceronis. Nemo sane dubitet, quin fieri possit, ut quis sit γνῶναι μὲν περιττὸς, ἑρμηνεῦσαι δὲ ἀπέριττος, quod Philostratus in Secundi Sophistæ vita tradit p. 544. Pariter Lucianus de Timocle: Συνιέναι μὲν γὰρ εἰς ὑπερβολὴν ὀξύς ἐστι καὶ λεπτογνώμων, ὥς φασιν οἱ ἄμεινον τὰ τῶν Στωικῶν εἰδότες, λέγων δὲ καὶ ἑρμηνεύων ὑπ' ἀσθενείας διαφθείρει αὐτὰ καὶ συγχεῖ, οὐκ ἀποσαφῶν ὅ, τι βούλεται. Vide Jovem Tragœd. tom. ii. p. 143.

[t] *Oratoriæ laudi*] Vulgo *laudis*, ac ita Reg. aliique plures MSS. Sed veteres editos, præeunte

nostra attulimus industria, multo studiosius philosophiæ fontes aperiemus, e quibus etiam illa manabant.

IV. Sed ut Aristoteles, [u] vir summo ingenio, scientiæ copia, cum [x] motus esset Isocratis rhetoris gloria, dicere etiam cœpit adolescentes docere, et prudentiam cum eloquentia jungere: sic nobis placet, nec pristinum dicendi studium deponere, et in hac majore et uberiore arte versari: hanc enim perfectam philosophiam semper judicavi, quæ de maximis quæstionibus copiose posset ornateque dicere. [y] In quam exercitationem ita nos studiose operam

eunte Cl. Bentleio, sequimur. Cicero de Orat. i. 28. *Ut ad hanc similitudinem hujus histrionis* oratoriam laudem *dirigamus.* Idem in Bruto, cap. 30. *Quoniam per illos ne hæc quidem in civitate genera* oratoria laude *caruerunt.* Vide sis et cap. 85.

[u] *Vir summo ingenio;* scientiæ *copia*] In suo MS. duo postrema verba non legi testatur Ursinus. Quum vero ea reliqui servent codd. reponendum videtur *scientia et copia,* quemadmodum monuimus ad lib. ii. de Divin. cap. 1. Nec quemquam male habeat loquendi ratio; nam pari modo *commodiorem hominem, adventum, tempus,* dixit Terentius, Andr. Act. V. Sc. xi. 3. Cicero in Verrem, lib. iv. cap. 58. *Requisisse dicitur etiam Archimedem illum* summo ingenio *hominem* ac disciplina. Minucius Felix, Octav. c. 2. Relicta *domo, conjuge, liberis.* Et quæ sunt hujusmodi plura.

[x] *Motus esset Isocratis rhetoris gloria*] Huc faciunt verba Ciceronis de Orat. lib. iii. cap. 35. *Ipse Aristoteles cum florere Isocratem nobilitate discipulorum videret—mutavit repente totam formam prope disciplinæ suæ, versumque quendam de Philocteta paullo secus dixit; ille enim* turpe sibi *ait esse* tacere, cum Barbaros (sic recte F. Ursinus, et MSS. Oxon. pro *barbaris,* quod editi retinent) hic autem cum Isocratem pateretur dicere. Quinctilianus, Inst. Orat. lib. iii. c. 1. *Pomeridianis scholis Aristoteles præcipere artem oratoriam cœpit: noto quidem illo, ut traditur, versu ex Philocteta frequenter usus,*

Αἰσχρὸν σιωπᾶν, Ἰσοκράτην δ' ἐᾶν λέγειν.

sic enim locus est refingendus. Quin et Euripideum illud,

Αἰσχρὸν σιωπᾶν, βαρβάρους δ' ἐᾶν λέγειν,

de Xenocrate πεπαρῴδηκε Stagirita. Vide Diogenem Laertium, lib. v. §. 3.

[y] *In quam exercitationem ita nos studiose* operam *dedimus*] D. Lambinus, et Fr. Fabricius, auctoritate, prout aiunt, veterum librorum, *operam* delent. Tum demum

dedimus, ut jam etiam [z] ſcholas Græcorum more habere auderemus: ut nuper tuum poſt diſceſſum in Tuſculano, cum eſſent complures mecum familiares, tentavi, quid in eo genere poſſim. Ut enim antea declamitabam cauſas, [a] quod nemo me diutius fecit: ſic hæc mihi nunc ſenilis eſt declamatio. Ponere jubebam, de quo quis audire vellet: ad id aut ſedens aut ambulans diſputabam. Itaque dierum quinque *ſcholas*, ut Græci appellant, in totidem libros contuli. Fiebat autem ita, ut, cum is, qui audire vellet, dixiſſet, quid ſibi videretur, tum ego contra dicerem. Hæc eſt enim, ut ſcis, vetus et Socratica ratio contra alterius opinionem diſſe-

demum noto loquendi genere Tullius eſt uſus. Omnes tamen noſtri iſtam vocem repræſentant; nec, ut videtur, immerito. Quinctilianus, Inſt. Orat. xii. 2. *Nonne ad id quoque inſtrui ab iis, qui* plus in hoc ſtudii dederunt, *oportet?* Si quid eſſet movendum, facili conjectura reponerem, *in quam exercitationem ita nos ſtudioſe operam* impendimus. Ovidius, Metam. xiii. 266.

At nihil impendit *per tot Telamonius annos*
Sanguinis in ſocios ———

Seneca de Ira, iii. 42. *Dies quos in voluptatem honeſtam* impendere *licet*. Idem Epiſt. xxvii. *Multum reſtat operis in quod ipſe neceſſe eſt vigiliam, ipſe laborem tuum* impendas. Alia ſuppeditabit J. Fr. Gronovius ad Senecæ Herc. Fur. verſ. 24.

[z] *Scholas*] Diſputationes; quo ſenſu *pomeridianas ſcholas* dixit Quinctilianus, iii. 1. Noſter infra iii. 34. *Separatim certæ* Scholæ *ſunt de exſilio* — *Hæc Græci in ſingulas* ſcholas, *et in ſingulos libros diſpertiunt*. Et de Fin. ii. 1. *Ne me tanquam philoſophum putetis* ſcholam *aliquam vobis explicaturum*. Auguſtinus, C. D. lib. ii. cap. 7. *An forte nobis, Philoſophorum* ſcholas *diſputationeſque memorabunt?* Sic τὴν γενομένην ΣΧΟΛΗΝ περὶ τῦ ἀκέειν memorat Plutarchus, tom. ii. p. 37. Vide ſis et Arrianum, Epict. lib. iv. cap. 9. p. 424. et Diogenem Laertium x. 26.

[a] *Quod nemo me* diutius *fecit*] Vatic. habet *ditius*; inepte: nam *Theſibus Cicero jam princeps in Rep. exerceri ſolebat*, ut docet Quinctilianus, lib. x. cap. 5. quod etiam patet ex lib. xii. cap. 11. et ex Tuſc. ii. 3. Plures veterum locos in hanc rem congeſſit Pithœus ad Auctorem de Cauſis Corr. Eloq. cap. 35. Hunc vero morem graviter caſtigat Syneſius, de Inſomn. pag. 157.

rendi: nam ita facillime, [b] quid verisimillimum esset, inveniri posse Socrates arbitrabatur. Sed quo commodius disputationes nostræ explicentur, sic eas exponam, quasi agatur res, non quasi narretur. Ergo ita nascetur exordium.

V. [c] A. Malum mihi videtur esse mors. M. Hisne qui mortui sunt, an his quibus moriendum est? A. Utrisque. M. Est miserum igitur, quoniam malum. A. Certe. M. Ergo et hi quibus evenit jam ut morerentur, et hi quibus eventurum est, miseri. A. Mihi ita videtur. M. Nemo ergo non miser. A. Prorsus nemo. M. Et quidem, si tibi constare vis, omnes quicumque nati sunt, eruntve, non solum miseri, sed etiam semper miseri. Nam si solos eos diceres miseros quibus moriendum esset: neminem tu quidem eorum, qui viverent, exciperes:

[b] *Quid verisimillimum esset*] MS. Colon. dat *quid verum esset verive simillimum.* Minus quidem congrue: cum *Socrates in omnibus fere sermonibus ita disputet, ut nihil affirmet ipse, refellat alios; nihil se scire dicat nisi id ipsum; eoque præstare cæteris, quod illi quæ nesciant scire se putent; ipse se nihil scire, id unum sciat,* ut ait noster, Acad. i. 4. Hinc sequaces ejus Academici *omnia in rebus humanis dubia, incerta, suspensa, magisque omnia* VERISIMILIA QUAM VERA statuerunt. Verba sunt Minucii Felicis in Oct. cap. 5. Hæc pluribus ostendere, nullum esset negotium, sed in re clara stylo temperandum. Adi tamen sis Augustinum contra Acad. lib. ii. capp. 6, 11, 13. et nostrum infra cap. 9.

[c] A. *Malum mihi* &c.] Uterque codex Elienſ. Atticum collocutorem agnoscit; nec aliter Pet. Alcyonius, de Exil. pag. 43. et Joach. Camerarius. Iis præivit Lactantius, Div. Inſtit. lib. i. cap. 15. ubi, postquam ex hujusce libri cap. XIII. nonnulla laudaverat, ita subdit: *Testatus est videlicet* ATTICI *conscientiam ex ipsis mysteriis intelligi posse, quod omnes illi homines fuerunt, qui coluntur.* Immerito: Atticus enim tum temporis senex erat; juvenis autem ille, qui cum Cicerone disputa.it, ut patet ex lib. ii. cap. 11. Hac igitur litera, quod etiam Lambinus vidit, *Adolescentem* denotari puto. Licet autem viro illi docto nec hæ nec aliæ personarum notæ a Tullii manu fuisse videantur; me tamen non habet assentientem. Immo, nisi fallor, in nonnullis codicibus eas prætermisit Librariorum negligentia. Vide If. Casaubonum ad Dionis Chrysostomi Orat. xxi. p. 38.

(moriendum est enim omnibus) esset tamen miseriæ finis in morte: quoniam autem etiam mortui miseri sunt; in miseriam nascimur sempiternam: necesse est enim miseros esse eos, qui centum millibus annorum ante occiderunt, vel potius omnes quicunque nati sunt. A. Ita prorsus existimo. M. Dic, quæso, num te illa terrent? triceps apud inferos Cerberus? Cocyti fremitus? transvectio Acherontis? *mento summam aquam attingens* [d] *enectus siti Tantalus?* num illud

[e] ———— quod Sisyphus versat
Saxum sudans nitendo, neque proficit hilum?

fortasse etiam inexorabiles judices Minos et Rhadamanthus; apud quos nec te L. Crassus defendet, nec M. Antonius: nec, quoniam apud Græcos judices res agetur, poteris adhibere Demosthenem: tibi ipsi pro te erit maxima corona causa dicenda. Hæc fortasse metuis, et idcirco mortem censes esse sempiternum malum.

VI. A. Adeone me delirare censes, ut ista esse credam? M. An tu hæc non credis? A. Minime vero. M. Male hercule narras. A. [f] Cur, quæso? M. Quia disertus esse possem, si contra ista dicerem. A. Quis enim non in ejusmodi causa? aut [g] quid negotii est, hæc poetarum et pictorum portenta convincere? M. Atqui pleni libri sunt contra ista ipsa disserentium philosophorum. A. Inepte sane:

[d] *Enectus siti*] Vulgo *siti enectus*. Perperam: nam versus est Trochaicus. Is a Nonio laudatur in *summum*. Vide et Priscianum, lib. ix. col. 861. Ordinem, quem servamus, præstant Reg. Bak. Baliol. aliique MSS.

[e] *Quod—hilum*] Versus sunt ex antiquo poeta desumti, quos sub Ciceronis nomine laudat Nonius in *hilum* et *niti*.

[f] A. *Cur, quæso?* M. *Quia disertus esse possem*] Priora Tullio, posteriora Manucius adolescenti tribuit. Absurde quidem; non enim adolescentis erat eloquentiam suam ostendere.

[g] *Quid negotii——convincere*] Hunc locum adducit Nonius in *portenta*.

quis enim eſt tam excors, quem iſta moveant? M. Si ergo apud inferos miſeri non ſunt, ne ſunt quidem apud inferos ulli. A. Ita prorſus exiſtimo. M. Ubi ſunt ergo hi, quos miſeros dicis? aut quem locum incolunt? [h] ſi enim ſunt, nuſquam eſſe non poſſunt. A. Ego vero nuſquam eſſe illos puto. M. Igitur ne eſſe quidem. A. Prorſus iſto modo; et tamen miſeros, ob id ipſum quidem [i] quia nulli ſint. M. Jam mallem Cerberum metueres, quam iſta tam inconſiderate diceres. A. Quid tandem? M. Quem eſſe negas, eundem eſſe dicis. Ubi eſt acumen tuum? cum enim miſerum eſſe dicis, tum eum, qui non ſit, dicis eſſe. A. Non ſum ita hebes, ut iſtud dicam. M. Quid dicis igitur? A. Miſerum eſſe, verbi cauſa, M. Craſſum, qui illas fortunas morte dimiſerit: miſerum Cn. Pompeium, qui tanta gloria ſit orbatus: omnes denique miſeros, qui hac luce careant. M. Revolveris eodem; ſint enim oportet, ſi miſeri ſunt: tu autem modo negabas eos eſſe, qui mortui eſſent: ſi igitur non ſunt, nihil poſſunt eſſe: ita ne miſeri quidem ſunt. A. Non dico fortaſſe etiam, quod ſentio: nam iſtuc ipſum, non eſſe cum fueris, miſerrimum puto. M. Quid miſerius, quam omnino nunquam fuiſſe? Ita qui nondum nati ſunt, miſeri jam ſunt quia non ſunt: [l] et nos, ſi poſt mortem miſeri futuri ſumus, miſeri fuimus, antequam nati. Ego autem non commemini, antequam ſum natus, me miſerum. Tu ſi meliore memoria es, velim ſcire, ecquid de te recordare.

[h] *Si enim ſunt, nuſquam eſſe non poſſunt*] H. Stephanus Caſtig. in Cicer. pag. 111. mutata diſtinctione, legit, *ſi enim ſunt nuſquam, eſſe non poſſunt*. Sed ejus interpunctionem menti Ciceronis contrariam eſſe, clare probant ſequentia.

[i] *Quia nulli ſint*] Sic Reg. non *ſunt*, ut vulgo.

[l] *Et nos, ſi poſt mortem*] Vulgo et *nos* ipſi, *ſi poſt* &c. Vocem, quam delevimus, neſciunt Reg. Med. Balliol. aliique codices.

VII. A. Ita jocaris, quaſi ego dicam eos miſeros, qui nati non ſunt: [m] et non eos miſeros, qui mortui ſunt. M. Eſſe ergo eos dicis. A. Immo [n] quia non ſint cum fuerint, eos miſeros eſſe. M. Pugnantia te loqui non vides? quid enim tam pugnat, quam non modo miſerum, ſed omnino quicquam eſſe, qui non ſit? An tu egreſſus porta Capena, cum Calatini, Scipionum, Serviliorum, Metellorum ſepulchra vides, miſeros putas illos? A. Quoniam me verbo premis, poſthac non ita dicam, *miſeros eſſe*, ſed tantum *miſeros*, ob id ipſum quia non ſunt. M. Non dicis igitur, *miſer eſt M. Craſſus*; ſed tantum *miſer M. Craſſus*. A. Ita plane. M. Quaſi non neceſſe ſit quidquid iſto modo pronunties, id aut eſſe, aut non eſſe. An tu dialecticis ne imbutus quidem es? in primis enim hoc traditur: omne [o] pronuntiatum (ſic enim [p] mihi in præſentia occurrit, ut appellem ἀξίωμα, utar poſt alio, ſi invenero melius) id ergo eſt pronuntiatum, quod eſt verum aut falſum. Cum igitur dicis, *Miſer M. Craſſus*, aut hoc dicis, *Miſer eſt M. Craſſus*, ut poſſit judi-

[m] *Et non eos miſeros, qui mortui ſunt*] *Miſeros* prætermittunt Elienſ. pr. et Bak. eamque vocem Lambinus ex conjectura delendam cenſuit. Cum tamen illam teneat præſtantiſſimus codex Reg. per me licet immota maneat.

[n] *Quia non* ſint *cum fuerint*] Vulgo *ſunt*, adverſantibus Reg. et Med.

[o] *Pronuntiatum ——ἀξίωμα*] Ad hunc locum reſpicit A. Gellius, Noct. Att. xvi. 8. *Quicquid ita dicitur plena atque perfecta verborum ſententia, ut id neceſſe ſit aut verum aut falſum eſſe, id a Dialecticis* ΑΞΙΩΜΑ *appellatum eſt——a M. Cicerone* pronuntiatum, *quo ille tamen vocabulo tantiſper uti ſe atteſtatus eſt*, quoad melius, *inquit*, invenero. Hieronymus in Rufin. lib. i. col. 385. ed. Bened. *Quid ſignificat ἀξίωμα, quod nos* pronuntiatum *poſſumus dicere*. Hæc ſatis oſtendunt eos a recta via deerraſſe, qui verbum Ariſtotelicum ἀπόφασιν ἀντὶ τῦ ἀξιώματος hoc in loco reponunt. Quod ſi alia veterum loca deſideres, ea ſuppeditabit Æg. Menagius ad Laertii vii. 65.

[p] *Mihi in præſentia occurrit, ut* appellem ἀξίωμα] Vulgo *appellarem*: at Balliol. exhibet, *appellem ἀξίωμα*, quod melius eſt et Latinius.

cari verum id falsumne sit: aut nihil dicis omnino. A. Age, jam concedo non esse miseros, qui mortui sunt: quoniam extorsisti ut faterer, qui omnino non essent, eos ne miseros quidem esse posse. Quid? qui vivimus, cum moriendum sit, nonne miseri sumus? quæ enim potest in vita esse jucunditas, cum dies et noctes cogitandum sit, jam jamque esse moriendum?

VIII. M. Ecqui ergo intelligis, quantum mali de humana conditione dejeceris? A. Quonam modo? M. Quia, si mori etiam mortuis miserum esset, infinitum quoddam et sempiternum malum haberemus in vita. Nunc video calcem; [q] ad quam cum sit decursum, nihil sit præterea extimescendum. Sed tu mihi videris [r] Epicharmi, acuti nec insulsi hominis ut Siculi, sententiam sequi. A. Quam? non enim novi. M. Dicam, si potero, Latine: scis enim me Græce loqui in Latino sermone non plus solere, quam in Græco Latine. A. Et recte quidem: sed quæ tandem est Epicharmi ista sententia? [s] M. *Emori nolo: sed me esse mor-*

[q] *Ad* quam *cum sit decursum*] Vulgo *ad quem*. Sed. Reg. *ad quam*, nec aliter Pall. tert. quart. et Vatic. contra quos stare non debuit Gebhardus. Seneca, Epist. cviii. *Tanquam quod ait* Cicero, Quoniam sumus ab *ipsa calce* ejus interpellatione revocati: *hanc quam nunc in circo cretam vocamus*, calcem *antiqui dicebant*. Vide sis A. Gellium, xiv. 3.

[r] *Epicharmi, acuti nec insulsi hominis ut Siculi*] Si Laertio fides, viii. 78. erat Κῷος—τριμηνιαῖος δὲ ὑπάρχων ἀπηνέχθη τῆς Σικελίας εἰς Μέγαρα. Hinc ejusdem libri §. 7. Ἠλεθαλὴ τὸν Ἐπιχάρμου τοῦ ΚΩΟΥ πατέρα memorat. Sane de ejus patria inter auctores non convenit, ut ex Suida liquet. Plerique tamen eum Siculum dicunt; is autem populus ob acumen erat nobilis. Cicero in Bruto, cap. xii. *Ait Aristoteles, sublatis in Sicilia tyrannis—quod esset* ACUTA *illa gens—artem et præcepta Siculos Coracem et Tisiam conscripsisse*. Firmicus Mathes. lib. i. cap. 1. ACUTI *Siculi, luxuriosi semper Asiani*. Vide sis et cap. 4. Hinc iis facetias tribuit noster de Orat. lib. ii. cap. 54.

[s] *Emori nolo* &c.] Epicharmi versiculus extat apud Sextum Empiricum adv. Mathem. c. xiii. Ἀποθανεῖν

tuum nihil æstimo. A. Jam agnosco Græcum: et quoniam coegisti, ut concederem, qui mortui essent eos miseros non esse; perfice, si potes, ut ne moriendum quidem esse miserum putem. M. Jam istuc quidem nihil negotii est: sed etiam majora molior. A. Quomodo hoc nihil negotii est? aut quæ sunt tandem ista majora? M. [t] Quia, quoniam post mortem mali nihil est, ne mors quidem est malum; cui proximum tempus est post mortem in quo mali nihil esse concedis: ita ne moriendum quidem esse, malum est: id est enim, perveniendum esse ad id, quod non esse malum confitemur. A. Uberius ista, quæso: hæc enim spinosiora, prius, ut confitear, me cogunt, quam ut assentiar. Sed quæ sunt ea quæ dicis te majora moliri? M. Ut doceam, si possim, non modo malum non esse, sed bonum etiam esse mortem. A. Non postulo id quidem; aveo tamen audire: [u] ut enim non efficias quod vis; tamen, mors ut malum non sit, efficies.

Ἀποθανεῖν ἢ τεθνάναι, οὔ μοι διαφέρει. Hærent autem interpretes, unde factum, ut ex eo hunc sensum exsculpserit Cicero. Nec mirum; quippe locus, si noster ad alium non respexit, dubio procul est mendosus. Eo posito, legendum crediderim,

> —Ἀπῆ θανεῖν· ἢ τεθνάν' οὔ μοι διαφέρει,

ut pars sit Trochaici; qui plenus erit et integer, his vel similibus verbis additis,

> Πόῤῥω μὰν ἀπῆ θανεῖν &c.
> *Absit longe a me mori: esse mortuum refert nihil.*

Siquidem *mors misera non est; aditus ad mortem est miser.* Vide Lactantium, Div. Inst. lib. iii. cap. 17. 32. et Quinctilianum, viii. 5.

[t] Quia, quoniam *post mortem*] Vulgo, omissa prima vocula, repræsentant, *quoniam, si post mortem nihil est mali.* Bene quidem, si MSS. fide nititur illa lectio; sed nos in nostris codd. alteram reperimus.

[u] *Ut enim*—efficies] Hunc locum ex duobus MSS. insigniter corruperat Janus Gebhardus; edidit enim, *ut enim efficias quod vis, tamen, mors ut malum non sit, non efficies,* adversantibus tam reliquis codicibus, quam ipsa re; nam certe, si bonum esse mortem doceret Tullius, eam non esse malum dubio procul efficeret. Vult adolescens Ciceronem, licet bonum esse mortem non persuadeat, saltem tamen, ut malum non videatur, effecturum.

Sed nihil te interpellabo: continentem orationem audire malo. M. Quid? si te rogavero aliquid, nonne respondebis? [x] A. Superbum id quidem esset: sed, nisi quid necesse erit, [y] malo non roges.

IX. M. Geram tibi morem, et ea quæ vis, ut potero, explicabo: nec tamen quasi Pythius Apollo; certa ut sint et fixa quæ dixero: sed ut homunculus unus e multis, probabilia conjectura sequens. Ultra enim quo progrediar, quam ut veri similia videam, non habeo: certa dicent hi, qui et percipi ea posse dicunt, et se sapientes esse profitentur. A. Tu, ut videtur: nos ad audiendum parati sumus. M. Mors igitur ipsa, quæ videtur notissima res esse, quid sit, primum est videndum. Sunt enim qui discessum animi a corpore putent esse mortem. Sunt qui nullum censeant fieri discessum, sed una animum et corpus occidere, [z] animumque in corpore exstingui. Qui discedere animum censent; alii statim dissipari, alii diu permanere, alii semper. Quid sit porro ipse animus, aut ubi, [a] aut unde, magna dissensio est. Aliis cor ipsum animus videtur: ex quo *excordes*, *vecordes*, *concordesque* dicuntur; [b] et Nasica ille prudens bis consul *Corculum*; et

[x] *Superbum id quidem esset*] Vulgo *est*: vera tamen videtur Pal. quinti scriptura. Lambinus et Brutus dedere, *superbi id quidem esset*. At *superbum* retinent MSS.

[y] *Malo* non roges] Vulgo *ne roges*, contra codicum fidem.

[z] *Animumque* in *corpore exstingui*] Hæc est omnium MSS. lectio, eaque omnino vera: non sane quod *animus exstinguitur statim, corpus sensim extabescit*, ut inepte statuit Gebhardus; sed hæc sententia ei est contraria, quæ statuit animos e corporibus *discedere*, statimque dissipari.

[a] *Aut unde—dicuntur*] Laudat Nonius in *excordes concordesque*.

[b] *Nasica ille prudens, bis consul*, corculum] Ratio est, quia corculum *a corde dicebant antiqui solertem et acutum*, uti testatur Festus. Scipionem vero Nasicam *corculum* fuisse dictum memoriæ prodiderunt Cicero in Bruto, capp. 20. 58. Plinius, H.

[c] *Egregie* cordatus *homo catus Ælius Sextus.*

[d] Empedocles animum eſſe cenſet cordi ſuffuſum ſanguinem. Aliis pars quædam cerebri viſa eſt animi principatum tenere. Aliis nec cor ipſum placet nec cerebri quandam partem eſſe animum: ſed [e] alii in corde, alii in cerebro dixerunt animi eſſe

N. vii. 31. et Aur. Victor. de viris Illuſtr. cap. 44.

[c] *Egregie cordatus* &c.] Verſiculus eſt Ennii, quem pariter laudat noſter de Orat. lib. i. cap. 45.

[d] *Empedocles animum eſſe cenſet cordi ſuffuſum ſanguinem*] Huic philoſopho eandem opinionem tribuunt Tertullianus, de Anim. cap. v. et Macrobius, in Somn. Scip. lib. i. cap. 14. nec deerat anſa, cur ita ſe gererent;

> Αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐςι νόημα,

ut ille cecinit. Exſtat apud Stobæum Eclog. Phyſ. p. 131. et eos, quos laudat Menagius, ad Laertii vii. 159. Ejus tamen auctorem Critiam facit Philoponus, ad Ariſtotelem de Anim. c. 8. et is ſane animum e ſanguine conſtare dixit, ut perhibent veterum multi. Eadem fuiſſe videtur Hebræorum veterum ſententia, quibus הדם הוא הנפש, ut loquitur Moſes, Deuter. xii. 33. quod de hominum non minus quam brutorum animis ſtatuerunt, quemadmodum patet ex Geneſ. ix. 5. Hoc loco prolato ſic loquitur Chalcidius, in Platonis Timæum, Ed. Par. p. 134. *Quæ ſi ita intelliguntur ut debent, animam eſſe animalium ſanguinem quia ſit vehiculum irrationabilis animæ, cujus partes ſunt importuni appetitus, habet plane rationem talis aſſertio—Rationem qua ratiocinamur, ſanguinem putare eſſe, non rectæ opinionis eſt.* Poſt corporis quidem fata μένειν τὰς ψυχὰς crediderunt Hebraici, quod e Pythoniſſa Samuelem evocante merito collegit Juſtinus Martyr, Dial. cum Tryphon. p. 333. Ac, ut puto, non ipſum ſanguinem eſſe animum, ſed animi ſedem exiſtimavit Empedocles; hoc enim diſerte tradit Plutarchus, Plac. Phil. lib. iv. cap. 5. et in Stromat. apud Euſebium P. E. lib. i. cap. 8. pag. 24. Immo neceſſe eſt ita ſe res habeat, ſiquidem animorum æternitatem docuit, ut inter alios referunt Lactantius, iii. 18. et Theodoretus, Therap. v. p. 73. Hinc ille,

> Χαίρετ', ἐγὼ δ' ὔμμιν θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητὸς
> Πωλεῦμαι μετὰ πᾶσι τετιμένος—

Adi Diogenem Laertium, viii. 62. Sextum Empiricum adv. Mathem. pag. 60. Anthol. lib. i. cap. 86. Philoſtratum vit. Apollonii i. 1. et Suidam in Ἐμπεδοκλῆς.

[e] *Alii in corde, alii in cerebro*] Id ſtatuebant Stoici, Epicurei,

ſedem et locum. [f] Animum autem alii animam, [g] ut fere noſtri. Declarat nomen: [nam et agere animam et efflare dicimus, et animoſos, et bene animatos, et ex animi ſententia,] ipſe enim animus, ab anima dictus eſt. Zenoni Stoico animus, ignis videtur.

X. Sed hæc quidem, quæ dixi, [h] cor, ſangui-

medicique nonnulli; hoc Eraſiſtratus, Herophilus, et Pythagorici. Vide ſis Æg. Menagium ad Laertii vii. 159. et ipſum Laertium, viii. 30. ed. Amſt. Athenæum, lib. ii. pag. 65. ac xv. pag. 687. ed. Lugd. denique Plutarchum, Plac. Philoſ. lib. iv. cap. 5.

[f] *Animum autem alii* animam] Ventum, ſive aerem. Lactantius de Opif. Dei, cap. 17. Nonnulli animam dixerunt eſſe *ventum, unde anima vel animus nomen accepit, quod Græce* ventus *ανεμος dicitur.* Nec aliter Iſidorus, Orig. lib. xi. cap. 1. Hanc *animæ* ſignificationem paſſim tribuit Noſter, aliique ſcriptores optimi. Vide Nonium in *anima*, et Servium ad Virgilii viii. 403.

[g] *Ut fere noſtri.* Declarat *nomen:* ———*ipſe* enim *animus*] Vulgo, *ut fere noſtri* declarant *nomen* —— *ipſe* autem &c. Emendata ſunt ex acutiſſimi Bentleii ſententia, qui voces etiam uncis cinctas delendas eſſe, pro ea qua pollet perſpicacia, vidit.

[h] *Cor*, ſanguinem] Vulgo deeſt vox ultima, cui ſedem ſuam dedimus ex antiquo codice, quem laudat Paullus Manutius. Ratio eſt in promptu; hanc etiam ſententiam inter reliquas numeraverat Cicero, quam memorat etiam poſtea capp. 11. 25. Eam Critiæ tribuunt, præter Tertullianum ac Macrobium, Ariſtoteles de Anim. lib. i. c. 2. Theodoretus, Ther. v. pag. 72. ed. Com. Nemeſius de N. H. pag. 38. ed. Oxon. auctor Opin. de anima, quem Joan. Tarinus edidit, pag. 628. ed. Par. et Hermias in Irriſ. Gentil. p. 188. ed. Par. Et ſane *πότερον τὸ αἷμά ἐστιν ᾧ φρονοῦμεν*, res erat in philoſophorum ſcholis diſputata, quod patet ex Platonis Phædon. §. 32. ed. Cant. Ambroſius, Epiſt. xxxiv. 1. *Non enim aut* ſanguinem *aut ignem aut nervorum harmoniam animam putas, ut* VULGUS *philoſophorum interpretatur.* Idem de Noe et Arca, cap. xxv. n. 92. *Critias et ejus diſcipuli ſanguinem eſſe animam dicentes.* Lucretius, iii. 41.

Nam quod ſæpe homines morbos magis eſſe timendos
Infamemque ferunt vitam, quam Tartara lethi,
Et ſe ſcire animæ naturam SANGUINIS *eſſe.*

Lege *ſanguinem eſſe:* nam pro Lucretii more non eliditur ſed corripitur ultima vocis illius ſyllaba.

nem, cerebrum, animam, ignem, vulgo: reliqua fere singuli: [i] ut multi ante veteres, proxime autem Aristoxenus Musicus, idemque philosophus, ipsius [k] corporis intentionem quandam, velut in cantu et fidibus, quæ harmonia dicitur: sic ex corporis totius natura, et figura, varios motus cieri, tanquam in cantu sonos. Hic ab artificio suo non recessit, et tamen dixit aliquid, quod ipsum quale esset, erat multo ante et dictum, et explanatum, [l] a Platone. Xenocrates animi figuram [m] et quasi corpus negavit

[i] *Ut multi ante veteres, proxime autem*] Vulgo plenam post *veteres* ponunt distinctionem. Perperam, ut Cl. Bentleius monuit.

[k] *Corporis intentionem*] Τοῦ σώματος ἐπίτασιν, non enim erat, cur P. Manutius de postremæ vocis integritate dubitaret. Plato in Phædon. p. 388. ed. Lugd. Οἶμαι ἔγωγε καὶ αὐτόν σε τοῦτο ἐντεθυμῆσθαι, ὅτι τοιοῦτό τι μάλιστα ὑπολαμβάνομεν τὴν ψυχὴν εἶναι, ὥσπερ ἐντεταμένου τοῦ σώματος ἡμῶν. Lactantius, Div. Inst. vii. 13. *Quid Aristoxenus, qui negavit omnino ullam esse animam, etiam cum vivit in corpore? Sed sicut in fidibus ex* intentione *nervorum effici concordem sonum,* &c. Idem de Opif. Dei, cap. xvi. *Musici enim* intentionem *concentumque nervorum in integros modos sine ulla offensione consonantium harmoniam vocant. Volunt igitur animum simili ratione constare in homine, qua concors modulatio constat in fidibus.* Valeant igitur ii, qui *incentionem* hic esse reponendam statuerunt. Hanc autem opinionem refellunt Aristoteles de Anim. lib. i. cap. 4. et Lucretius, iii. 107. seqq. Ea tamen Galeno placebat. Vide Isidorum Pelusiotam, lib. iv. Epist. 125.

[l] *A Platone*] In Timæo, pag. 528. ed. Lugd. Vide et Phædonem, p. 388.

[m] *Et quasi corpus negavit esse, verum numerum dixit esse*] Sigonii liber repræsentabat, *corpus negavit esse* ullum, verum *numerum dixit esse.* Sic etiam Med. et Elienf. sec. pro varia lectione, nec abit Bak. nisi quod *illum,* non *ullum,* exhibeat. Hinc Paullus Manutius reponit, *corpus negavit esse* ullum, *numerum dixit esse,* vocula contra fidem codicum deleta. Reg. vulgatam lectionem firmat, quæ mihi videtur retinenda. Cum vero Xenocrates animum *numerum se moventem,* ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα, dixerit, uti testantur Macrobius in Somn. Scip. lib. i. cap. 14. Theodoretus, Ther. v. pag. 72. ed. Com. Nemesius, N. H. pag. 70. ed. Oxon. et auctor celebrium de Anim. Opin. a Joan. Tarino editus, p. 652. ed. Par. quod etiam Noster hoc in loco confirmat; mirum videri posset, cur Acad. ii. 39. pro Xenocratis sententia animum

eſſe, verum numerum dixit eſſe, cujus vis, ut [n] jam ante Pythagoræ viſum erat, in natura maxima eſſet. Ejus doctor Plato [o] triplicem finxit animum: cujus principatum, id eſt, rationem, in capite ſicut in arce poſuit: [p] et duas partes ei parere voluit, iram et cupiditatem, [q] quas locis ſuis, iram in pectore, cupiditatem ſubter præcordia locavit. Dicæarchus autem in eo ſermone, quem Corinthi habitum tribus libris exponit doctorum hominum diſputantium,

mum eſſe MENTEM *nullo corpore* ſtatuerit. Sed hæc re conveniunt, verbis tantum diſcrepant. Plutarchus, Plac. Phil. lib. iv. cap. 2. Πυθαγόρας (ἀπεφήνατο τὴν ψυχὴν) ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα· ΤΟΝ ΔΕ ΑΡΙΘΜΟΝ ΑΝΤΙ ΤΟΥ ΝΟΥ παραλαμβάνει. Exſcriptor ejus Stobæus, Eclog. Phyſ. lib. i. pag. 93. ed. Antv. Πυθαγόρας animam dixit ἀριθμὸν αὐτὴν (leg. αὑτὸν) κινοῦντα, ΤΟΝ ΔΕ ΑΡΙΘΜΟΝ ΑΝΤΙ ΤΟΥ ΝΟΥ παραλαμβάνει· ὁμοίως δὲ καὶ Ξεναγόρας. Leg. Ξενοκράτης. Vide et lib. i. Acad. c. 11. Eorum doctrinam, qui animum eſſe contendunt ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα, refellit Ariſtoteles, lib. i. de Anim. cap. 4.

[n] *Jam* ante] Sic Reg. Vulgo, *antea*.

[o] *Triplicem finxit* animum] Vulgo, *animam*. Male, ut Cl. Bentleius vidit.

[p] *Et duas partes ei* parere *voluit*] Vulgo, *et duas partes* ſeparare *voluit*. At Vatic. *parere voluit:* quod verum; niſi quod, aliorum codicum ductu, legerim *ei parere voluit*. Nemeſius de Nat. Hom. c. xvi. p. 177. ed. Oxon. Καλεῖται δὲ ταῦτα (τὰ ἄλογα μέρη τῆς ψυχῆς) ἐπιπειθῆ λόγῳ, ὅτι πέφυκε πείθεσθαι λόγῳ καὶ ΥΠΟΤΑΣΣΕΣΘΑΙ καὶ κινεῖσθαι, ὡς ἂν ὁ λόγος κελεύῃ ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων ἀνθρώπων. Apuleius de Habit. Doctr. Platon. lib. i. p. 586. ed. Par. *Cum tres partes animæ dicat eſſe* (Plato): *Rationabilitatem, id eſt mentis optimam portionem, ait capitis arcem tenere: Iraſcentiam vero, procul a ratione, ad domicilium cordis deductam eſſe,* OBSEQUIQUE *eam et in loco reſpondere ſapientiæ: Cupidinem atque appetitus,* &c. Infinitus eſſem, ſi locos huc facientes exſcriberem. Vide modo Alcinoum, Doctr. Plat. cap. xxiii. Maximum Tyrium, Diſſ. xxii. §. 4. ed. Lond. Hieroclem in Aur. Carm. lxix. Noſtrum, Offic. i. 28. ac Tuſc. ii. 19, 20, 21. Senecam, Epiſt. 92. init. et alios quam plurimos.

[q] *Quas locis* ſuis ——— *locavit*] Vulgo, *quas locis diſcluſit*. At ultimam vocem neſcit Reg. pro qua Elienſ. tert. dat *ſuis*, eumque ſequimur. Nec *locis locare* mira cuiquam videatur loquendi ratio. Sic enim ſolet Cicero. Verbi cauſa, *membra ſuo quæque loco locata* dixit in Bruto, cap. 57. Vide de Amic. cap. 12.

primo libro multos loquentes facit: duobus Pherecratem quendam Phthiotam senem, quem ait a Deucalione ortum, differentem inducit, Nihil esse omnino animum, et hoc esse nomen totum inane, frustraque animalia et animantes appellari; neque in homine [r] inesse animum vel animam, nec in bestia; vimque omnem eam, qua vel agamus quid vel sentiamus, in omnibus corporibus vivis æquabiliter esse fusam, nec separabilem a corpore esse; quippe quæ nulla sit: nec sit quicquam nisi corpus unum et simplex, ita figuratum ut temperatione naturæ vigeat et sentiat. Aristoteles longe omnibus (Platonem semper excipio) præstans et ingenio et diligentia, cum quatuor [s] nota illa genera principiorum esset complexus e quibus omnia orirentur, quintam

[r] *Inesse animum vel animam*] Ita loquitur, quod *animo animaque miscemur*, ut ait Tertullianus, Apolog. cap. 31. Juvenalis de brutorum et hominis differentia, Satir. xv. 148.

——*Indulsit communis conditor illis*
Tantum animas, *nobis* animum *quoque*——

Pariter e Græcis nonnulli τὸ πνεῦμα seu τὸν νοῦν et τὴν ψυχὴν distinguebant. Vide Porphyrium Epist. ad Anebonem, pag. 8. auctorem celebrium de Anima Opin. pagg. 630, 631. ed. Par. Theodoretum, Hær. Fab. lib. iv. c. 8. H. Hammondum in 1. Thessal. v. 23. et Camp. Vitringam, Observ. Sacr. iii. 4. Licet igitur duas voces ultimas a quibusdam codd. abesse testetur Lambinus, eas tamen retinendas arbitror. Dicæarchi vero sententiam præter eos, quos indicat V. C. J. A. Fabricius ad Sexti Pyrrh. Hypot. lib. ii. cap. v. 31. explicant idem Sextus adv. Mathem. lib. vii. §. 349. et Tertullianus de Anim. cap. 15. ne Plutarchum, Plac. Phil. iv. 2. aut Stobæum, Eclog. Phys. pag. 93. ed. Aur. All. memorem; secundum quos animum ἁρμονίαν esse τῶν τεσσάρων στοιχείων statuit. Vide et p. 108.

[s] Nota *illa genera—quintam—naturam censet esse*] *Nota principiorum genera* vulgo existimantur esse, ignis, aqua, aer, et terra. Primam vero vocem, quam temere prætermittunt Lambinus et Gebhardus, e MSS. et veteribus editis revocavimus. Porro de hac Aristotelis opinione videas licet Nostrum, lib. i. Acad. c. 7. Diogenem Laertium, v. 32. ed. Amst. Origenem in Celsum, lib. iv. p. 202. ed. Cant. et Phil. p. 139.

quandam naturam censet esse, e qua sit mens: cogitare enim, et providere, et discere, et docere, et invenire aliquid, et tam multa alia, meminisse, amare, odisse, cupere, timere, angi, lætari; hæc et similia eorum in horum quatuor generum inesse nullo putat. Quintum genus adhibet vacans nomine; et sic ipsum animum [t] ἐνδελέχειαν appellat novo nomine, quasi quandam continuatam motionem et perennem.

[t] Ἐνδελέχειαν *appellat—perennem*] Vulgo, ἐντελέχειαν, sed Cicero endelecheian ut Reg. vel ἐνδελέχειαν scripsit, ut habent Med. et Ven. 1491. ac inde factum ut *continuatam* motionem designari somniaret. Notum illud Chœrili,

Κοιλαίνει πέτραν ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείῃ.

Huc respexit Aristænetus, i. 17. Ῥανὶς γὰρ ὕδατος ΕΝΔΕΛΕΧΩΣ ἐπιστάζουσα κ) πέτραν οἶδε κοιλαίνειν. Vide Lucianum, Jud. Vocal. tom. i. p. 49. ed. Amst. Politianum, Miscell. cap. i. et Budæum de Asse, lib. i. pag. 33. Fulgentius de Virgil. Cont. pag. 141. *Endelechias Aristoteles inversat.* Sic Martianus Capella; sic et alii nonnulli. Observat autem D. Lambinus lapsum esse Ciceronem; ἐντελέχεια *enim*, inquit, *non est motio, sed vis per se continenter et perpetuo movens, qualis est animus.* Verum ipso Tullio non minus erravit vir doctissimus; nam Aristoteles omnem motum animo denegavit. Justinus Martyr. Cohort. ad Græc. pag. 13. ed. Par. Ἀριστοτέλης δὲ ἀκίνητον αὐτὴν (ψυχὴν) εἶναι φησὶν, ἁπάσης κινήσεως προηγουμένην. Sic etiam Macrobius, Somn. Scip. lib. ii. c. 14. Atticus apud Eusebium, P. E. lib. xv. c. 9. Stobæus, Ecl. Phys. p. 93. 110. ed. Aur. All. aliique; ne vero alienam ei videantur affinxisse sententiam, facit ipse Stagirita, qui lib. i. de Anim. c. 3. fuse contra Platonicos animæ motum tribuentes disputat. Ἐντελεχείας voce, quantum assequor, philosophus nihil intellexit præter formam, quæ corpus inanime reddit animatum rationisque particeps. Eam vero hoc insignivit nomine οἷον τῇ ὕλῃ τὸ τέλειον ἐπεισάγουσαν, ut loquitur Æneas Gazæus in Theophr. p. 376. ed. Par. Stobæus, Eclog. Phys. pag. 93. ed. Aur. All. Τὴν ἐντελέχειαν—ἀκουστέον ἀντὶ τοῦ εἴδους κ) τῆς ἐνεργείας. Vide et p. 108. Hinc Nemesius, N. H. pag. 41. ed. Oxon. Οἱ μὲν ἄλλοι τὴν ψυχὴν εἶναι λέγουσιν οὐσίαν. Ἀριστοτέλης δὲ—ἀνούσιον. Vide lib. ii. de Anim. cap. 1. Chalcidium in Platonis Timæum, pag. 310. et Plotinum apud Eusebium, Præp. Evang. lib. xv. cap. 10.

XI. Niſi quæ me forte fugiunt, [u] hæ ſunt fere de animo ſententiæ. Democritum enim, magnum illum quidem virum, ſed [x] levibus et rotundis corpuſculis efficientem animum concurſu quodam fortuito, omittamus: nihil eſt enim apud iſtos, quod non atomorum turba conficiat. [y] Harum ſententiarum quæ vera ſit, deus aliquis viderit; quæ veriſimillima, magna quæſtio eſt. Utrum igitur [z] inter has ſententias dijudicare malumus, an ad propoſitum redire? A. Cuperem equidem utrumque, ſi poſſet: ſed [a] eſt difficile confundere. Quare ſi, ut iſta non diſſerantur, liberari mortis metu poſſumus, id agamus: ſin id non poteſt niſi hac quæſtione animorum explicata, nunc, ſi videtur, hoc; illud, alias. M. Quod malle te intelligo, id puto eſſe commodius; efficiet enim ratio, ut quæcunque vera ſit earum ſententiarum quas expoſui, mors aut malum non ſit, aut ſit bonum potius. Nam ſi cor aut ſanguis aut cerebrum eſt animus; certe, quoniam eſt corpus, interibit cum reliquo corpore: ſi

[u] *Hæ ſunt fere de animo*] Vulgo, *hæ ſunt fere* omnium *de animo.* Sed vox *omnium* neſcitur a Reg. Med. et Elienſ. tert.

[x] *Levibus et rotundis*] Λείοις καὶ σφαιροειδέσι. Vide Ariſtotelem de Anim. lib. i. cap. 2. Plutarchum de Plac. Philoſ. iv. 3. Laertium ix. 44. ed. Amſt. et Stobæum, Eclog. Phyſ. p. 93. ed. Antv.

[y] *Harum ſententiarum — viderit*] Laudat Lactantius, Div. Inſt. vii. 8.

[z] Inter *has ſententias dijudicare*] Elienſ. pr. tert. *in has ſententias*; Lambinus autem præpoſitionem delendam cenſuit; et ita ſane loqui ſolent ſcriptores. Plerorumque vero MSS. fides eſt ſequenda, cum non alia loquendi ratione ſit uſus Labeo, Digg. lib. iv. tit. iii. leg. ix. 3.

[a] *Eſt difficile* confundere] Elienſ. pr. *confutare*, reliqui vulgatam lectionem ſervant, quæ tamen eſt incommoda. Forſan reſcribendum *conjungere*, hoc eſt, connectere, ſeu de utroque impræſentiarum agere. Plinius, Epiſt. iv. 9. *Quem* (laborem) *difficilius eſt repetere quam* jungere. Quinctilianus, iv. 2. *Si plura prodcrunt, etiam* conjungere *licebit quæ obſtant.* Vide ſis ejuſdem libri cap. 4. et J. Fr. Gronovium ad Senecæ Thyeſten, vſ. 467.

anima est, fortasse dissipabitur: si ignis, exstinguetur: si est Aristoxeni harmonia, dissolvetur. Quid de Dicæarcho dicam, qui nihil omnino animum dicat esse? His sententiis omnibus nihil post mortem pertinere ad quemquam potest: pariter enim cum vita sensus amittitur. [b] Non sentientis autem, nihil est, ullam in partem quod intersit. Reliquorum sententiæ spem afferunt, si te hoc forte delectat, posse animos, cum e corporibus excesserint, in cælum quasi in domicilium suum pervenire. A. Me vero delectat: idque primum ita esse velim; deinde, etiamsi non sit, mihi persuaderi tamen velim. M. Quid tibi ergo opera nostra opus est? num eloquentia Platonem superare possumus? Evolve diligenter [c] ejus eum librum, qui est de animo: amplius quod desideres, nihil erit. A. Feci mehercule, et quidem sæpius; sed nescio quo modo, dum lego, assentior: cum posui librum, et mecum ipse de immortalitate animorum cœpi cogitare, assensio illa omnis elabitur. M. Quid? hoc dasne, aut manere animos post mortem, aut morte ipsa interire? A. [d] Do vero: [e] quod, si maneant, beatos esse concedo;

[b] *Non sentientis autem*, &c.] Hinc confecit Epicurus, mortem nihil ad nos esse. Vide Lactantium, Div. Inst. lib. iii. capp. 17. 50. et Laertium, x. 139. ed. Amst. Ei tamen præiverunt alii. Adi sis Æschinis Axioch. §. 14. et Sextum Empiricum adv. Mathem. lib. i. c. 13. 273. 284.

[c] *Ejus eum librum, qui est de animo*] Phædonem dicit, qui Φαίδων ἢ περὶ ψυχῆς inscribitur.

[d] *Do vero: quod, si &c.*] Vulgo, A. *Do vero.* M. Quid *si maneant?* A. *Beatos esse concedo.* M. Si *intereant.* A. *Non esse miseros*, &c. At Reg. hæc omnia personæ tribuit Adolescentis, et ita plane dat, ut edidimus.

[e] *Quod, si maneant — non esse miseros*] Ita argumentati sunt Ethnici, quod poetarum dicta de pœnis apud inferos pro nugis habuerint. Vide Platonis Apol. pro Socr. pag. 368. ed. Lugd. quam Latine reddit Noster infra cap. 41. Seneca, Epist. xxiv. *Nemo tam puer est, ut Cerberum timeat et tenebras, et Larvarum habitum nudis ossibus cohærentium. Mors nos aut consumit aut emittit. Emissis meliora restant: onere detracto: consumtis nihil restat: bona pariter*

ſin intereant, non eſſe miſeros, quoniam ne ſint quidem. Jam iſtuc coacti a te paulo ante conceſſimus. M. Quo modo igitur, aut cur, mortem malum tibi videri dicis; quæ aut beatos nos efficiet, animis manentibus; aut non miſeros, ſenſu carentes?

XII. A. Expone igitur, niſi moleſtum eſt, primum, ſi potes, animos remanere poſt mortem; tum, ſi minus id obtinebis, (eſt enim arduum,) docebis carere omni malo mortem: ego enim iſtuc ipſum vereor ne malum ſit, non dico carere ſenſu, ſed carendum eſſe. M. Auctoribus quidem ad iſtam ſententiam, quam vis obtineri, uti optimis poſſumus: quod in omnibus cauſis et debet et ſolet valere plurimum: et primum quidem omni antiquitate; quæ quo propius aberat ab ortu et divina progenie, hoc melius ea fortaſſe, quæ erant vera, cernebat. Itaque unum illud erat inſitum priſcis illis, [f] quos Caſcos appellat Ennius, eſſe in morte ſenſum, neque [g] exceſſu vitæ ſic deleri hominem, ut funditus interiret. Idque cum multis aliis rebus, [h] tum e ponti-

malaque ſubmota ſunt. Similiter in Conſ. ad Polybium, cap. 27. et ad Marciam, cap. 19. Adi vero Lactantium, Div. Inſt. iii. 19. et hujuſce libri cap. 30.

[f] *Quos* Caſcos *appellat Ennius*] In illo verſiculo, quem laudat Varro, L. L. lib. vi. p. 1153. 60. ed. Baſ.

Quam primum caſci *populi tenuere Latini.*

Hieronymus, Epiſt. xlii. *Rudes illi Italiæ homines, quos* caſcos *Ennius appellat.* Plura vide ſis apud Hier. Columnam ad Ennii Fragm. pag. 14. Quin et *caſce loqui* dixit A. Gellius, N. A. lib. i. cap. 10.

[g] *Exceſſu* vitæ] Lambinus reponendum conjecit, *exceſſu e vita*; nec dubitari poteſt, quin alibi Tullius ita ſit locutus. Cum vero receptam lectionem tueantur omnes omnino MSS. ea temere non eſt deſerenda, ſi loquendi modus probus inveniatur. Sic igitur Valerius Maximus, lib. vii. cap. 2. 1. extern. *O immenſam illam ſapientiam, quæ ne in ipſo quidem* vitæ exceſſu *oblivviſci ſui potuit!* Similiter *exitus vitæ* paſſim dicitur. Vid. Corn. Nepotem in Eumene, xiii. 1. A. Gellium, xv. 16. ac Suetonium in Claudio, cap. 43. et in Nerone, cap. 54.

[h] *Tum e pontificio jure et e cære-*

ficio jure et e cæremoniis sepulchrorum intelligi licet; quas maximis ingeniis præditi nec tanta cura coluissent, nec violatas tam inexpiabili religione sanxissent, [i] nisi hæreret in eorum mentibus, mortem non interitum esse omnia tollentem atque delentem; sed quandam quasi migrationem commutationemque vitæ, quæ in claris viris et fœminis dux in cælum soleret esse, [k] in cæteris humi retine-

cæremoniis] Penultima vox est ab Elienf. pr. Reg. et Bak. nam præpositiones hoc modo repetere solitus est Noster. Eadem autem est ἔννοια Prudentii Cathem. Hymn. x. 53.

Quidnam sibi saxa cavata,
Quid pulchra volunt monumenta?
Res quod nisi creditur illis
Non mortua, sed data somno.

Ad rem ipsam quod attinet, *pontificio jure sanctitudo sepulchrorum,* ut ait Cicero apud Nonium in *sanctitudo.* Idem Philipp. ix. c. 6. *Sepulchrorum sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moveri neque deleri potest.* Vide sis etiam de Legg. lib. ii. cap. 22. Topic. cap. 23. n. 90. et Diogenem Laertium, iii. 83. ed. Amst. Hinc eorum violatio pessimum facinus habebatur; id quod eleganter docet Phædrus, lib. i. Fab. 27. Seneca, Epigr. iv.

Sacrilegæ bustis abstinuere manus.

Maximus Tyrius, Diss. xiii. §. 3. ed. Lond. Οὐδεὶς νοσῶν τὸ σῶμα συκοφαντεῖ, ἢ ΤΥΜΒΩΡΥΧΕΙ, ἢ λῄζεται, ἤ τι ἄλλο δρᾷ κακὸν μέγα. Dan. quidem Heinsio rescribendum videbatur τοιχωρυχεῖ, sed non erat cur a MSS. abiret diversus: pariter enim τυμβωρύχους inter hominum sceleratissimos numerat Celsus apud Originem, lib. iii. p. 147. ed. Cant. Adeantur etiam Galenus, Protr. ad Artes init. Phocylides, vs. 95. ac Theodoretus in Rom. vii. 17. Hanc ob caussam graves pœnæ in istius sceleris reos sunt constitutæ, de quibus egerunt Jac. Gutherius de Jur. Man. lib. iii. cap. 25. et Joan. Kirchmannus de Funer. lib. iii. cap. 26.

[i] *Nisi* hæreret] Vulgo, *hæsisset.* Nostram lectionem dant Reg. Elienses tres, Med. Balliol. aliique codices.

[k] *In cæteris humi* retineretur, et permaneret *tamen*] Tres codices Lambiniani, *in cæteris humi* retineret, et permanerent *tamen:* cum quibus fere conveniunt alii nonnulli MSS. Sed retinenda recepta lectio; hæc enim ad *vitam* sunt referenda. Sensus est, mortem animos hominum vitiis deditorum humi retinere, ita tamen ut non pereant, sed durent adhuc maneantque. Multorum sane philosophorum mentibus inhæsit, bonos corpore liberatos in cælum recta pergere; malorum vero animas circa tumulos oberrare. Adi Lactantium in Statii Thebaid. vi. 885. Servius ad Æn. vi. 127. *Secundum philosophorum altam scientiam,*

qui

retur, et permaneret tamen. Ex hoc et noſtrorum opinione [l] *Romulus in cælo cum Diis agit ævum*, ut famæ aſſentiens dixit Ennius: et apud Græcos, indeque perlapſus ad nos, et [m] uſque ad Oceanum, Hercules tantus et tam præſens habetur Deus. [n] Hinc Liber Semela natus, eademque famæ cele-

qui deprehenderunt bene viventium animas ad ſuperiores circulos —redire—Male viventium vero, diutius in his permorari corporibus permutatione diverſa, et eſſe apud inferos ſemper. Macrobius in Somn. Scip. lib. i. cap. 9. inter alia ſic loquitur; *Anima virtutes ipſa conſcientia nobilitatis induitur, quibus poſt corpus evecta, eo unde deſcenderat, reportatur—Anima, quam in ſe pronam corporis uſus effecit, atque in pecudem quodammodo reformavit ex homine, abſolutionem corporis perhorreſcit——ſed nec poſt mortem facile corpus relinquit——ſed aut ſuum oberrat cadaver aut novi corporis ambit habitaculum, &c.* Hanc opinionem luculenter explicant Plato in Phædon. pagg. 386, 398. ed. Lugd. et Hierocles in Aur. Carm. 69, 70. eamque ſecutus eſt Origenes. Vide lib. vii. in Celſum, pag. 334. et P. D. Huetii, Orig. lib. ii. qu. vi. 17. ſeq. Plura ſuppeditabit Juſt. Lipſius, Phyſ. Stoicæ lib. iii. cap. 14.

[l] *Romulus in cælo cum Diis agit ævum*] D. Lambinus, probante Fr. Fabricio, dedit,

Romulus in cælo cum Diis genitalibus *ævum*
Degit:

nec aliter cecinit Ennius, ut docet Servius ad Æn. vi. 764. Nihil tamen hoc in loco contra MSS. fidem mutandum puto; non raro enim accidit, ut veteres non ipſa verba ſed ſenſum modo voluerint exprimere.

[m] *Uſque ad Oceanum*] Mare Atlanticum intelligit; Gadibus enim Hercules fuit cultus, eaque inſula terrarum finis habebatur. Vide Theodoretum, Therap. viii. p. 113. ed. Com. Æneam Gazæum in Theophr. p. 394. D. ed. Par. et Nonnum in Gregorii Stelit. ii. Hiſt. 34. Silius Italicus, lib. iii. 3.

Extemplo poſitos finiti cardine mundi
Victor adit populos, cognataque limina Gades.

Iſidorus, Orig. lib. xiii. cap. 15. *Hercules cum Gadibus perveniſſet*, (leg. *Gades uſque veniſſet*) *columnas ibi poſuit, ſperans illic eſſe orbis terrarum finem.* Hinc ἐσχατόωντα Γάδειρα vocat Dionyſius, verſſ. 65. 457. non quod Herculis columnæ ἐπὶ τὰ ἔσχατα μέρη τῶν Γαδείρων fuerint collocatæ, prout male Paraphraſtes Oxonii editus.

[n] *Hinc Liber Semela natus*] Vulgo, *hinc Liber* Deus, Semele *natus*. Sed Reg. ut edidimus: nec *Deus* ab Elienſibus duobus, Med. aut editis veteribus agnoſcitur.

britate Tyndaridæ fratres, qui [o] non modo adjutores in præliis victoriæ populi Romani, sed etiam nuntii fuisse perhibentur. Quid? Ino Cadmi filia, nonne [p] Λευκοθέα nominata a Græcis, Matuta habetur a nostris? quid? totum prope cælum, ne pluris persequar, nonne humano genere completum est? Si vero scrutari vetera, et ex his ea quæ scriptores Græciæ prodiderunt eruere coner; ipsi illi, [q] majorum gentium Dii qui habentur, hinc a nobis profecti in cælum reperientur.

XIII. Quare [r] quorum demonstrantur sepulchra

[o] *Non modo adjutores in præliis victoriæ populi Romani, sed etiam nuntii*] Eliens. pr. et Bak. ordine verborum mutato, dant *populi R. victoriæ:* Lambinus autem reponendum statuit, *non modo adjutores in præliis populi Romani, sed etiam* victoriæ *nuntii fuisse perhibentur.* At, ut opinor, præstat recepta lectio; nam bello Macedonico, quo devictus est Perses, et quo præcipue respicit Noster, Tyndaridæ *victoriam eadem die, qua* FECERANT, *nuntiaverunt.* Verba sunt Minucii Felicis in Octav. cap. vii. Latinus Pacatus, Pan. xii. cap. 39. 4. *Credidere majores Castoras geminos, albentibus equis et stellatis apicibus insignes, pulverem cruoremque Thessalicum aquis Tiberis abluentes, et nuntiasse victoriam, et* IMPUTASSE *militiam.* Hisce succinunt scriptores quos laudat Joan. Freinshemius ad Flori lib. ii. cap. 12.

[p] Λευκοθέα—*a Græcis, Matuta—a nostris*] Similiter Romanos Λευκοθέαν Ματεταν ὀνομάζειν testatur Plutarchus, de Frat. Amor. tom. ii. p. 492. ed. Par. Sic inter alios, etiam Servius ad Æn. v. 141. et Lactantius ad Statii Theb. i. 12. Hunc vero locum laudat Nonius in *manum.*

[q] *Majorum gentium Dii*] Ad hunc locum respicit Augustinus, C. D. lib. viii. cap. 5. Majorum vero gentium Deos, quos etiam *Consentes* vocabant, hoc disticho complexus est Ennius:

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovi, Neptunus, Volcanus, Apollo.

Id exhibent Apuleius de Deo Socr. pag. 667. ed. Par. et Martianus Capella, lib. i. pag. 11. ed. Bas.

[r] *Quorum demonstrantur sepulchra—quæ* traduntur mysteriis] Vulgo, *tradantur.* Liber autem Pithœanus dabat *mysticis*; de quo sibi disquirendum putavit Gulielmius. Sed non opus est ut in hanc disquisitionem multum temporis absumamus, cum reliqui codices vulgatam lectionem tueantur, ac ita scripsisse Ciceronem abunde doceant Lactantius, Div. Inst. lib. i. cap. 15. et Augustinus de Cons. Evang. lib. i. cap. 23. ubi ῥῆσις hæc

in Græcia: reminiſcere, quoniam es initiatus, quæ traduntur myſteriis: tum denique, quam hoc late pateat, intelliges. Sed qui nondum ea quæ multis poſt annis tractari cœpiſſent Phyſica didiciſſent, tantum ſibi perſuaſerant, quantum natura admonente cognoverant: rationes et cauſas rerum non tenebant; viſis quibuſdam ſæpe movebantur, hiſque maxime nocturnis, ut viderentur, hi qui vita exceſſerant vivere. Ut porro firmiſſimum hoc afferri videtur cur deos eſſe credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam ſit immanis, cujus mentem non imbuerit deorum opinio. Multi de Diis prava ſentiunt: id enim vitioſo more effici ſolet: omnes tamen eſſe vim et naturam divinam arbitrantur. Nec vero id collocutio hominum aut conſenſus efficit: non inſtitutis opinio eſt confirmata, non legibus. Omni autem in re conſenſio omnium gentium lex naturæ putanda eſt. Quis eſt igitur qui ſuorum mortem primum non eo lugeat, quod eos orbatos vitæ commodis arbitretur? Tolle hanc opinionem: luctum ſuſtuleris. Nemo enim mœret ſuo incommodo. Dolent fortaſſe, et anguntur: ſed illa lugubris lamentatio fletuſque mœrens ex eo eſt, quod eum quem diliximus vitæ commodis privatum arbitramur, idque ſentire. [a] Atque hoc ita ſentimus natura duce, nulla ratione nullaque doctrina.

hæc tota laudatur. Hic autem repræſentat, *quorum* demonſtrentur *ſepulchra*—*quæ* tradantur *myſteriis*; ille vero, *demonſtrantur* et *traduntur*; ac ad alterutrum modum Tullii refingenda ſunt exemplaria. Adoleſcentem vero ad myſteria remittit Noſter, quoniam ea nihil aliud fuere, quam repræſentatio rerum ab iis qui colebantur geſtarum, dum in vivis erant. Id patet ex omnibus Apologeticis; maxime quidem ex Firmico de Err. Prof. Rel. cap. 2. ſeqq. ed. Col. Agr. et Clemente Alexandrino in Protr. pag. 10. ed. Oxon. cujus verba profert etiam Euſebius, Pr. Evang. lib. ii. cap. 3. Vide et Arnobium, lib. v. pagg. 231, 232. ed. Par.

[a] *Atque* hoc] Sic recte Bak. Vulgo, *hæc*.

XIV. Maximum vero argumentum est naturam ipsam de immortalitate animorum tacitam judicare, quod omnibus [t] curæ sunt, et maximæ quidem, quæ post mortem futura sint, *Serit arbores, quæ alteri sæclo prosint*, [u] ut ait Statius in Synephebis: quid spectans, nisi etiam postera sæcula ad se pertinere? Ergo arbores seret diligens agricola, quarum aspiciet baccam ipse nunquam? vir magnus [v] leges, instituta, rempublicam non seret? Quid procreatio liberorum, quid propagatio nominis, quid [x] adoptationes filiorum, quid testamentorum diligentia, quid ipsa [y] sepulchrorum monumenta, quid elogia signi-

[t] *Curæ sunt*, et maximæ *quidem*] Vulgo, *maxime*: sed edidi *maximæ*, jubente sensu; quod et Fr. Fabricium priorem vidisse video. Cicero ad Quintum fratrem, ii. 14. Maximæ *vero mihi* curæ *erit*. Sic alibi passim. Vide de Amic. cap. 12. et Livium, x. 25.

[u] *Ut ait* Statius *in Synephebis*] Ne minime quidem dubitari potest, quin Cæcilius Statius hujusce fabulæ sit auctor. In MSS. tamen plurimis legitur *Ennius in Synephebis*: in Reg. et aliis poetæ nomen prorsus omittitur. Hæc cum ita sint, repono, *ut ait in Synephebis*. Vide nos ad lib. i. N. D. cap. 6.

[v] *Leges, instituta, rempublicam* non seret?] Veteres editi, pluresque MSS. neglecta interrogationis nota, dant, *conseret*. At Ursino placet, *ergo arbores seret diligens agricola, quarum aspiciet baccam ipse nunquam: vir magnus leges, instituta*, quæ deseret. Qua quidem conjectura nihil vidi futilius, mirorque virum doctum tam coactam hariolationem, optimam judicasse; cum Lambinus vulgatam lectionem, quæ elegans est et Cicerone digna, ex suis codicibus jam protulerat; quibuscum faciunt Elienf. primus et Pall. tres. Quint. autem, Elienf. sec. et Balliol. *Reip. non seret?*

[x] Adoptationes *filiorum*] Sic Reg. Elienf. sec. tert. Bak. et a prima manu Petrensis. Sallustius, Jugurth. cap. 11. *Ipsum illum tribus proximis annis* adoptatione *in regnum pervenisse*. A. Gellius, lib. v. cap. 19. *Quod per prætorem fit*, adoptatio *dicitur*. Sic etiam loquitur Tertullianus ad Nat. lib. ii. cap. 1. Vulgo, *adoptiones*: sed nos verbum, quod in usu rarius est, revocandum censuimus.

[y] *Sepulchrorum monumenta, quid elogia significant*] Reg. et Elienf. tert. antepenultima voce prætermissa, dant, *sepulchrorum monumenta elogia significant*. Forsan Cicero scripsit, *sepulchrorum monumenta et elogia significant*.

ſicant, niſi nos etiam futura cogitare? Quid? illud num dubitas, quin ſpecimen naturæ [z] capi debeat ex optima quaque natura? Quæ eſt melior igitur in hominum genere natura, quam eorum qui ſe natos ad homines juvandos, tutandos, conſervandos arbitrantur? Abiit ad deos Hercules: nunquam abiſſet, niſi, cum inter homines eſſet, eam ſibi viam muniviſſet. Vetera jam iſta, et religione omnium conſecrata.

XV. Quid in hac republica tot tantoſque viros ob rempublicam interfectos cogitaſſe arbitramur? iiſdemne ut finibus nomen ſuum quibus vita terminaretur? Nemo unquam ſine magna ſpe immortalitatis ſe pro patria offerret ad mortem. Licuit eſſe otioſo Themiſtocli; licuit Epaminondæ; licuit, ne et vetera et externa quæram, mihi: ſed neſcio quomodo inhæret in mentibus quaſi ſæculorum quoddam augurium futurorum; idque in maximis ingeniis altiſſimiſque animis exiſtit maxime, et apparet facillime. Quo quidem dempto; quis tam eſſet amens, qui ſemper in laboribus et periculis viveret? Loquor de principibus. Quid? poetæ nonne poſt mortem nobilitari volunt? unde ergo illud?

Aſpicite o cives ſenis Enni imaginis formam,
Hic veſtrum [a] pinxit maxima facta patrum.

[z] *Capi* debeat] Ita Lambinus, quem, codicibus licet invitis, ſum ſecutus. Vulgo, *deceat*, quod reſpuit Latini ſermonis ratio.

[a] Pinxit *maxima facta patrum*] Alii *panxit*, quod paſſim de poetis dicitur. At cum MSS. Gebhardianis faciunt Reg. Elienſ. pr. tert. Bak. Med. et Petrenſ. quos ſequendos arbitror; nam *pingere* μεταφορικῶς *deſcribere* ſignificat. Sulpicius Severus de Hieronymo, Dial. i. cap. 8. Pinxisse *mihi videtur vitia multorum*. Terentius, Phorm. Act. II. Sc. i. 38. *Probe horum facta imprudens* depinxit *ſenex*. Euſebius, H. E. viii. 12. Τί με χρὴ—τὰς πολυτρόπους αἰκίας ΑΝΑΖΩΓΡΑΦΕΙΝ τῶν θαυμασίων Χριστοῦ μαρτύρων. Simili tranſlatione dixit Noſter lib. v. Tuſc. cap. 39. *Ejus* (Homeri) Picturam, *non poeſin, videmus*. Accedit quod argutius ſit epigramma, ſi petat Ennius, ut

Mercedem gloriæ flagitat ab his, quorum patres affecerat gloria. Idemque,

[b] Nemo me lacrimis ———
——— Cur? volito vivos per ora virum.

[c] Sed quid poetas? Opifices post mortem nobilitari volunt. Quid enim [d] Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Minervæ, [e] cum inscribere non liceret? Quid nostri philosophi? nonne in his libris ipsis, [f] quos scribunt de contemnenda gloria,

ut ejus *imaginem aspiciant* cives, quippe qui paterna eorum facta *pinxerat*, quam si modo legatur altero.

[b] *Nemo me lacrimis — Cur? volito &c.*] Vulgo, *Nemo me lacrimis* decoret, nec funera fletu Faxit. *Cur?* &c. Supplerunt vel ex hujusce libri cap. 49. vel ex libri de Senectute cap. 20. Nam Reg. ita dat ut edidimus, et Ciceroni dimidiatos versus, si modo noti fuerint, laudare non est inusitatum.

[c] *Sed quid* poetas?] Reg. Elienf. tert. et Balliol. *Sed quid* putas? Recepta tamen lectio, quam servant Med. Bak. aliique codices, mihi potior videtur. Sic infra ii. 16. *Sed* quid hos? *quibus Olympiorum victoria consulatus* &c.

[d] *Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Minervæ*] Hanc historiam refert Aristoteles de mundo, cap. 6. Ejus verba sic Latine reddit Apuleius, p. 746. ed. Par. *Phidiam illum—vidi ipse in clypeo Minervæ—oris sui similitudinem colligasse, ita ut siquis olim artificis voluisset exinde imaginem separare, soluta compage, simulacri totius incolumitas interiret.* Eodem respiciunt Valerius Maximus, lib. viii. cap. 14. 6. et Noster de Orat. ii. 17.

[e] *Cum inscribere non liceret?*] Moris erat, ut fictores nomina sua statuis insculperent. Plinius, H. N. Præf. p. 5. ed. Par. Pingendi fingendique conditores *invenies absoluta opera—pendenti titulo inscripsisse, ut* Apelles faciebat, *aut* Polycletus. Basilius de Socrate, Hom. xxiv. p. 577. ed. Par. Ἐπιγράψαι δὲ τῷ μετώπῳ λέγεται, ὥσπερ ΑΝΔΡΙΑΝΤΙ ΤΟΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΝ, ὁ δεῖνα ἐποίει. Vide sis etiam Tzetzem in Epist. quam publici juris fecit Kusterus ad Suidam in Λυκόφρων, ut et Chil. viii. 930. Hæc sunt iis addenda, quæ congessit Marq. Gudius ad Phædri lib. v. Prol. 2.

[f] *Quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt*] Huc respicit Hieronymus, lib. iii. Comm. in Epist. ad Galat. tom. vi. p. 155. ed. Par. 1624. *Videas plerosque (quod etiam Tullius ait) libros suos de contemnenda gloria inscribere et causa gloriæ proprii nominis titulos prænotare.* Idem notat Valerius Maximus, lib. viii. cap. 14. 3. ext. *Gloria ne ab his quidem, qui contemtum ejus introducere conantur, negligi-*

ſua nomina inſcribunt? Quod ſi omnium conſenſus naturæ vox eſt; omneſque, qui ubique ſunt, conſentiunt eſſe aliquid quod ad eos pertineat, [g] qui vita ceſſerunt; nobis quoque idem exiſtimandum eſt. Et ſi, quorum aut ingenio aut virtute animus excellit, [h] eos arbitrabimur, quia natura optima ſint, cernere naturæ vim maxime: veriſimile eſt, cum optimus quiſque maxime poſteritati ſerviat, eſſe aliquid cujus is poſt mortem ſenſum ſit habiturus.

XVI. Sed ut deos eſſe natura opinamur, qualeſque ſint ratione cognoſcimus; ſic permanere animos arbitramur conſenſu nationum omnium: qua in ſede maneant qualeſque ſint, ratione diſcendum eſt: cujus ignoratio finxit inferos eaſque formidines, quas tu contemnere non ſine cauſa videbare. In terram enim cadentibus corporibus, hiſque *humo* tectis, e quo dictum eſt *humari*, ſub terra cenſebant reliquam vitam agi mortuorum. Quam eorum opinionem [i] magni errores conſecuti ſunt; quos auxerunt poetæ: frequens enim conſeſſus theatri, in quo ſunt mulierculæ et pueri, movetur audiens tam grande carmen:

[k] Adſum atque advenio Acherúnte vix via alta atque ardua,

tur; *quoniam quidem ipſis voluminibus nomina ſua diligenter adjiciunt, ut, quod profeſſione èlevant, uſurpatione memoriæ conſequantur.* Vide Ciceronem pro Archia, càp. 11. et Amm. Marcellinum, xxii. 7.

[g] *Qui vita* ceſſerunt] Sic Reg. At Elienſ. pr. ſec. *qui vita* exceſſerunt; quod etiam probum. Vulgo, *ceſſerint*.

[h] *Eos* arbitrabimur, *quia*—ſint] Ita Reg. Vulgo, *eos* arbitramur, *quia* ſunt.

[i] *Magni* errores *conſecuti ſunt*] H. Stephanus, Caſtig. in Ciceronem, p. 99. reponit *terrores*, et paullo poſt, *tantumque valuit terror*; ſed commodior eſt recepta lectio, quam præſtant omnes MSS. Nec exinde ſtabilitur ejus emendatio, quod paulo ante *formidinum* meminit Tullius; error enim falſa eſt opinio, quæ terrores poteſt, non minus ac alios affectus procreare.

[k] *Adſum atque advenio—caligo inferum*] Huic Triſticho reſpondet initium Hecubes Euripideæ.

Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότε πύλας

Λιπὼν

Per ſpeluncas ſaxis ſtructas aſperis, pendentibus,
Maximis, ubi rigida conſtat craſſa caligo inferum.

Tantumque valuit error, qui mihi quidem jam ſublatus videtur, ut corpora cremata cum ſcirent, tamen [l] ea fieri apud inferos fingerent, quæ ſine corporibus nec fieri poſſent nec intelligi. Animos enim per ſe ipſos viventes non poterant mente complecti; formam aliquam figuramque quærebant. Inde [m] Homeri tota νεκυία: inde [n] ea quæ meus amicus Appius νεκυομαντεῖα faciebat: inde in vicinia noſtra [o] Averni lacus, *Unde animæ excitantur*,

Λιπὼν, ἵν' ᾅδης χωρὶς ᾤκισται
Θεῶν.

Priorem verſum ſic παρῳδεῖ Ariſtophanes apud Athenæum, lib. xii. p. 551. ed. Lugd.

[k] Καὶ τίς νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότε πύλας
Ἔτλη κατελθεῖν ——

Hinc, ut id obiter dicam, memoriæ falſum eſſe Tzetzem liquet, qui hoc modo locum expreſſit Chil. x. 162.

Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνά τε καὶ πύλας ἀφεὶς
Σκότου ——

Quin et receptam lectionem ſervat Lucianus, Necyom. tom. i. pag. 325. ed. Amſt.

[l] *Ea fieri apud inferos fingerent, quæ ſine corporibus nec fieri poſſent*] Vide Juſtinum Martyrem, Cohort. ad Græc. c. xxvii.

[m] *Homeri tota νεκυία*] Ita vocatur Odyſſ. λ. quod in eo libro Ulyſſes inferos adiiſſe, et cum umbris collocutus eſſe fingitur. Vide Euſtathium.

[n] *Ea, quæ meus amicus Appius νεκυομαντεῖα faciebat*] Vulgo, *quam meus amicus—faciebat.* Lectionem vero, quam ſequimur, repræſentant optimi codices ſcripti non minus ac editi. Nec tamen vitio caret hæc ſcriptura; non enim νεκυομαντεῖα, ſeu locos ubi reſponſa dant manes evocati, *facere*, ſed iis *uti* ſolebat Appius. Vide lib. i. de Divin. cap. 58. Forſan igitur, cum nonnulli libri νεκρομαντεῖα, alii ψυχομαντεῖα, reliqui νεκυομαντεῖα dent; eæ varietates librarii produnt additamentum, meritoque Petr. Ciacconius illud verbum, quodcunque ſit, abundare ſtatuit; aut, quod probabilius videtur, cum acutiſſimo Bentleio legendum, νεκυομαντεῖα CONSULEBAT. Non abſurde tamen legeris, νεκυομαντεῖα ADHIBEBAT.

[o] *Averni lacus*, Unde animæ] Ibi νεκυομαντεῖον erat, quod hoc modo deſcripſit Maximus Tyrius, Diſſ. xiv. §. 2. ed. Lond. Ἦν δέ πυ τῆς Ἰταλίας κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα περὶ λίμνην Ἄορνον ὕτω καλουμένην, μαντεῖον ἄντρον καὶ θεραπευτῆρες τῦ ἄντρυ ἄνδρες ψυχαγωγοὶ, ὕτως ὀνομαζόμενοι ἐκ τοῦ ἔργυ· ἐνταῦθα ὁ δεόμενος ἀφικό-

[p] *obscura umbra opertæ, ostio alti Acherontis, salso sanguine,* [q] *imagines mortuorum.* Has tamen imagines loqui volunt; quod fieri nec sine lingua, nec sine palato, nec [r] sine faucium, laterum, pulmonum vi et figura potest. Nihil enim animo videre poterant: ad oculos omnia referebant. Magni autem est ingenii [s] sevocare mentem a sensibus et cogita-

ἀφικόμενος, εὐξάμενος, ἐνταμὼν σφάγια, χεάμενος χοὰς, ἀνεκαλεῖτο ψυχὴν, ὅτεδὴ τῶν πατέρων ἢ φίλων, καὶ αὐτῷ ἀπήντα εἴδωλον, ἀμυδρὸν μὲν καὶ ἰδεῖν ἀμφισβητήσιμον, φθεγκτικὸν δὲ καὶ μαντικόν· καὶ συγγενόμενον ὑπὲρ ὧν ἐδεῖτο ἀπηλλάττετο. Τοῦτό μοι δοκεῖ τὸ μαντεῖον καὶ Ὅμηρος γνοὺς, προσθεὶς τῷ Ὀδυσσεῖ τὴν ἐπ' αὐτῷ ὁδόν. Non aliter Strabo, lib. v. p. 374. ed. Amst. Ἐμύθευον δ' οἱ πρὸ ἡμῶν ἐν τῷ Ἀόρνῳ τὰ περὶ τὴν νεκυίαν τὴν Ὁμηρικήν· καὶ δὴ καὶ νεκυομαντεῖον ἱστοροῦσιν ἐνταῦθα γενέσθαι, καὶ Ὀδυσσέα εἰς τοῦτο ἀφικέσθαι. Νεκυομαντείου etiam τοῦ ἐν τῷ Ἀόρνῳ meminit, lib. i. p. 46.

[p] *Obscura umbra opertæ*] Vulgo, *obscura umbra,* aperto *ostio* &c. Sed Reg. et Vatic. *apertæ:* unde manum Ciceronis eruit Cl. Bentleii solertia. Procopius, in 1 Regum pag. 86. ed. Lugd. Εἰώθεσαν ἐν ταῖς νεκυομαντείαις, δαιμόνων ἀπάταις, ΣΚΙΟΕΙΔΗ βλέπειν φαντάσματα. Nimirum veteribus σκιὰ videbantur οἱ νεκροὶ, prout loquitur Scholiastes ad Æschyli Choeph. vs. 155.

[q] *Imagines mortuorum*] Jano Gulielmio placet, *mortuorum imagines,* uti quidem dant Eliens. tert. et Petrens. eaque mutatio (si modo versus esset Trochaicus, quod illi videbatur) prorsus est necessaria. Has autem imagines εἴδωλα καμόντων *Homerus* vocat; *simulacra luce carentum,* Lucretius et Virgilius: non quod animas imaginibus speculorum similes posuerint, quæ, quamvis nostram referant speciem, corporeæ naturæ expertes omnino sunt, ut perperam Hier. Columna in Ennii Fragm. p. 246. ed. Amst. cui præivit Porphyrius de Styge apud Stobæum, Eclog. Phys. p. 129. ed. Antv. sed quoniam *definierunt esse quoddam simulacrum, quod ad nostri corporis effigiem fictum inferos petat,* ut loquitur Servius in Æn. iv. 654. Vide sis et eundem ad Æn. vi. 134. Plutarchum de facie in orbe Lunæ, tom. ii. p. 944. ed. Par. Scriptorem vitæ Homericæ inter Opusc. Galeana, p. 342. Horatium, Od. lib. i. 24. Gisb. Cuperum in Apoth. Homer. pag. 20. ed. Amst. et nos ad lib. iii. N. D. c. 16.

[r] *Sine faucium, laterum, pulmonum vi*] Vulgo, *laterumve* et *pulmonum*; sed voculas illas recte prætermittunt Reg. Med. Eliens. tert. et Bak.

[s] Sevocare *mentem a sensibus*] Vulgo, *Revocare.* Laudat hunc locum Augustinus ad Volus. Epist.

tionem ab consuetudine abducere. Itaque credo equidem etiam alios tot sæculis; sed, quod literis exstet, [t] Pherecydes Syrius primum dixit animos hominum esse sempiternos: antiquus sane: fuit enim meo regnante gentili. Hanc opinionem discipulus ejus Pythagoras maxime confirmavit: qui, cum, Superbo regnante, in Italiam venisset, tenuit magnam illam Græciam [u] cum honore et disciplina,

pist. 3. et habet *sevocare*, quod etiam repræsentasse videtur Eliens. tert. a prima manu. Noster, N. D. l. iii. c. 8. *Non quod difficile sit mentem ab oculis* sevocare; *sed quo magis* sevoco, *eo minus id, quod tu vis, possum mente comprendere.* Infra, cap. xxx. *Quibus fuisset minima cum corporibus contagio, seque ab his semper* sevocassent. Vide et cap. xxxi.

[t] *Pherecydes* Syrius *primum dixit animos hominum esse sempiternos*] In vulgatis male *Syrus primum*: nam Syri insulæ τὸ ἐθνικὸν est Σύριος, quod nec Ursinum latuit. Eadem macula tamen in non paucis restat veterum locis. Sic Luciano Macrob. tom. ii. pag. 474. et Achilli Tatio, Isag. ad Arati Phænom. cap. iii. p. 125. ed. Par. Φερεκύδης dicitur ὁ ΣΥΡΟΣ. Leg. Σύριος; immanis enim est error Tzetzis et Augustini, quorum illi Chil. ii. 869. huic contra Acad. lib. iii. c. 17. et ad Volusianum Epist. 3. Assyrius est noster Pherecydes. In iis tamen literis recte tradit Episcopus Hipponesis, Pherecyden animorum immortalitatem docuisse; falliturque Tatianus, qui Orat. ad Græcos, cap. xli. sic loquitur: Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τοῦ Φερεκύδους δόγματος κληρονόμος ἐστὶ, καὶ τῆς ψυχῆς διαβάλλει τὴν ἀθανασίαν. Vide Lactantium, Div. Instit. lib. vii. c. 7, 8. At non est dissimulandum scriptoribus inter se non convenire, qui primi dogma de animorum æternitate tradiderint. Pausanias, Messen. cap. 32. Ἐγὼ Χαλδαίους καὶ Ἰνδῶν τοὺς μάγους πρώτους οἶδα εἰπόντας, ὡς ἀθάνατός ἐστιν ἀνθρώπου ψυχή. Ægyptios autem hac laude mactant Herodotus, lib. ii. cap. 123. Clemens Strom. lib. vi. pag. 752. ed. Oxon. Athenæo si credimus, lib. xi. pag. 507. ed. Lugd. Ἡ ψυχὴ ἀθάνατος—παρὰ πρώτῳ εἴρηται Ὁμήρῳ. Vide et scriptorem vitæ Homericæ inter Opusc. Galeana, p. 341. Id a nonnullis Pythagoræ, ab aliis Thaleti tribuitur. Adi Diogenem Laertium, i. 24. ed. Amst. Maximum Tyrium, Diss. xvi. §. 2. ed. Lond. Porphyrium, vit. Pythag. et Hieronymum in Rufin. lib. iii. cap. x. p. 537. ed. Par.

[u] *Cum honore et disciplina*] Reg. Eliens. tert. et Med. *cum honore disciplina*. Cl. Bentleius reponit *cum* more *et disciplina*.

tum etiam auctoritate; [x] multaque sæcula postea sic viguit Pythagoreorum nomen, ut nulli alii docti viderentur.

XVII. Sed redeo ad antiquos: rationem illi sententiæ suæ non fere reddebant, nisi quid erat numeris aut descriptionibus explicandum. Platonem ferunt, ut Pythagoreos cognosceret, [y] in Italiam venisse, et didicisse Pythagorea omnia, primumque de animorum æternitate non solum [z] sensisse idem, quod Pythagoram, sed rationes etiam attulisse; quas, nisi quid dicis, prætermittamus, et hanc totam spem immortalitatis relinquamus. A. An tu, cum me in summam exspectationem adduxeris, deseris? Errare mehercule malo cum Platone, quem tu quanti facias scio et quem ex tuo ore admiror, quam cum istis vera sentire. M. Macte virtute:

[x] *Multaque sæcula postea sic viguit*] *Nonius*, in *Nominativus pro Dativo:* Cicero Tusc. lib. i. multaque sæcula post illa *reviguit* Pythagoreorum nomen. Leg. *sic viguit*, ut apud Nostrum.

[y] *In Italiam venisse*] In vett. editis post hæc verba legitur *et in illa* (vel *ea*) *cum alios multos, tum Archytam, Timæumque cognovisse*; quæ, cum ab optimis Pall. abessent, Jano Gebhardo non esse Ciceronis videbantur. Exulant etiam a Reg. Bodleian. et Balliol. nec quin hoc jure merito fiat ullus dubito; siquidem codices illi, qui hoc agnoscunt emblema, fere repræsentant, *et in illa cum alios multos* tum *Archytam Timæumque* COGNOVIT; unde ea docto cuidam Scholiastæ deberi satis apparet. Vide Nostrum de Fin. lib. v. c. 29. Valerium Maximum, lib. viii. cap. 7. 3. ext. Apuleium de Habit. Doct. Plat. p. 569. et Hieronymum in Rufin. lib. iii. p. 537. ed. Par.

[z] *Sensisse idem, quod* Pythagoram, *sed* rationes *etiam attulisse*; quas &c.] Vulgo, *Pythagoras, sed* rationem *etiam attulisse* quam &c. Lectionem vero quam dedimus exhibet Bak. Et recte quidem, ut vidit Cl. Bentleius: nam Plato *multas rationes* attulit cur immortales putandi sint animi. Vide cap. xxi. Quod autem *Pythagoram* legamus, id fide Reg. Elienf. tert. aliorumque codicum nititur. Censorinus de die Natali, cap. xv. *Isocratem Rhetorem ferunt prope ad id ætatis pervenisse, quo* Gorgian *Leontinum*. Quinctilianus, Declam. ii. pag. 15. ed. Oxon. *Idem vos putatis efficere noctium merita—quod natalium pignorumque* reverentias. Sic et alii.

ego enim ipse cum eodem ipso non invitus erraverim. Num igitur [a] dubitamus, sicut pleraque, (quanquam hoc quidem minime; persuadent enim Mathematici,) terram in medio mundo sitam ad universi cæli complexum quasi puncti instar obtinere, quod κέντρον illi vocant: eam porro naturam esse quatuor omnia gignentium corporum, ut quasi partita habeant inter se et divisa momenta: terrena et humida suopte nutu et suo pondere ad pares angulos in terram et in mare ferantur: reliquæ duæ partes, una ignea, altera animalis; ut illæ superiores in medium locum mundi gravitate ferantur et pondere, sic hæ rursum rectis lineis in cælestem locum subvolent, [b] sive ipsæ natura superiora appetentes, [c] sive quod a gravioribus leviora natura repellantur. Quæ cum constent; perspicuum debet esse animos, cum e corpore excesserint, sive illi sint [d] animales id est spirabiles sive ignei, sublime ferri: si vero aut numerus quidam sit animus (quod subtiliter magis quam dilucide dicitur) aut quinta illa non nominata magis quam non intellecta natura;

[a] *Dubitamus, sicut pleraque &c.*] Vulgo, *dubitamus* an *sicut pleraque*, sic et hoc. Sed illas tres voculas omittunt Reg. Eliens. tert. Bak. Petr. et Cantab. locumque perpurgavit doctissimi Bentleii solertia.

[b] *Sive* ipsæ—appetentes] Vulgo, *ipsa—appetente*. Ast *appetentes* est in nonnullis codicibus, ut testatur Lambinus; qui locum sic constituit, ut edidimus. Legi tamen queat, *sive* ipsarum *natura superiora appetente*.

[c] *Sive quod—constent*] Adducuntur hæc a Nonio in *constat*.

[d] *Animales* id est spirabiles] Reg. et Vatic. *spiritabiles*; Pal. quart. *spiritales*; Petrens. *spirituales*; ac ita legendum conjecerat Janus Gulielmius. Frustra quidem et immerito. Noster, cap. xxix. *Fac igneam, fac* spirabilem. Sic et alibi. Servius ad Æn. iii. 600. Spirabile, *vitale, quo spiramus, et est sermo* Ciceronis, *quanquam ille* spiritabile *dixerit in libris de Deorum natura*. Empedocles ex versione Chalcidii in Timæum, §. li.

Humorem liquido, nostro spirabile *flatu*.

Eundem versum nonnihil immutatum profert, §. ccxvi. Aberravit vero P. Manutius, qui tres ultimas voces Glossematis damnavit.

multo etiam integriora ac puriora ſunt, ut a terra longiſſime ſe efferant. Horum igitur aliquid animus, [e] ne tam vegeta mens aut in corde cerebrove, aut in Empedocleo ſanguine demerſa jaceat.

XVIII. Dicæarchum vero cum Ariſtoxeno æquali et condiſcipulo ſuo, doctos ſane homines, omittamus: quorum alter ne condoluiſſe quidem unquam videtur, qui animum ſe habere non ſentiat; alter ita delectatur ſuis cantibus, ut eos etiam ad hæc transferre conetur. Harmoniam autem ex intervallis ſonorum noſſe poſſumus; quorum varia compoſitio etiam harmonias efficit plures; membrorum vero ſitus et figura corporis vacans animo quam poſſit harmoniam efficere non video. Sed hic quidem, quamvis eruditus ſit, ſicut eſt, hæc magiſtro concedat Ariſtoteli; canere ipſe doceat: bene enim illo Græcorum proverbio præcipitur,

[f] Quam quiſque norit artem, in hac ſe exerceat.

Illam vero funditus ejiciamus individuorum corporum levium et rotundorum concurſionem fortuitam: [g] quam tamen Democritus concalefactam et

[e] *Ne tam vegeta* mens] Forte *ne tam vegeta* res *aut in corde* &c. Prout etiam Cl. Thomas Bentleius reponendum conjecit.

[f] *Quam quiſque — exerceat*] Hoc modo Græci,

Ἕρδοι τὶς ἣν ἕκαςος εἰδείη τέχνην.

Extat apud Ariſtophanem in Veſpis, vſ. 1422. et Suidam in ἕρδοι. Similia veterum loca congeſſit Th. Gatakerus, de Stylo N. T. cap. 25.

[g] *Quam tamen Democritus concalefactam et* ſpirabilem id eſt *animalem eſſe* vult] Vulgo, *voluit*, contra MSS. fidem. Scilicet philoſophus illa corpuſcula σφαιροειδῆ πῦρ καὶ ψυχὴν λέγει, prout auctor eſt Ariſtoteles, lib. i. de anima, cap. 2. Portenti vero ſimile videri poſſit, quod Noſter hoc in loco *ſpirabilem id eſt animalem* dicit, quum ſupra cap. xvii. legatur, *ſive illi ſint animales id eſt ſpirabiles*. Hinc certe dubitari non poteſt, quin *animale ſpirabili* cenſuerit obſcurius. Eodem igitur modo ſumendus eſt hicce locus ac ii de quibus egimus, lib. iii. c. 27.

ſpirabilem id eſt animalem eſſe vult. Is autem animus, [h] qui, ſi eſt horum quatuor generum ex quibus omnia conſtare dicuntur, ex inflammata anima conſtat, (ut potiſſimum videri video Panætio) ſuperiora capeſſat neceſſe eſt: nihil enim habent hæc duo genera proni, et ſupera ſemper petunt. [i] Ita, ſive diſſipantur, procul a terris id evenit: ſive permanent et conſervant habitum ſuum, hoc etiam magis neceſſe eſt ferantur ad cælum, et ab his perrumpatur et dividatur craſſus hic et concretus aer qui eſt terræ proximus: calidior eſt enim vel potius ardentior animus, quam eſt hic aer quem modo dixi craſſum atque concretum: quod ex eo ſciri poteſt, quia corpora noſtra terreno principiorum genere confecta, ardore animi concaleſcunt.

XIX. Accedit, ut eo facilius animus evadat ex hoc aere quem ſæpe jam appello, eumque perrumpat, quod nihil eſt anima velocius, nulla eſt celeritas, quæ poſſit cum animi celeritate contendere. Qui ſi permanet incorruptus ſuique ſimilis; neceſſe eſt ita feratur, ut penetret et dividat omne cælum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur; quod et humidum et caliginoſum eſt propter exhalationes terræ. Quam regionem cum ſuperavit animus, naturamque ſui ſimilem contigit et agnovit; [k] junctis ex anima tenui et ex ardore ſolis temperato ignibus inſiſtit, et finem altius ſe efferendi facit.

[h] *Qui, ſi eſt horum quatuor generum ex quibus omnia*] Lambinus edidit, *horum quatuor generum* ex aliquo, *ex quibus omnia*. Sed eas voces adjici non patiuntur MSS. ſimul ac Nonius in *conſtat*.

[i] *Ita, ſive diſſipantur, procul a terris id evenit*] Vulgo, *ita, ſive diſſipantur procul a terris, id evenit*. Nos ex ipſa re, ſimul ac MSS. Elienſ. tert. et Petr. vitioſam diſtinctionem ſuſtulimus, quæ cunctas, quas vidimus, editiones macularat.

[k] *Junctis—facit.* Tum enim —*adeptus*] Vulgo, *junctus—facit.* Cum *enim adeptus* eſt. At Reg. ultimam vocem neſcit; idemque codex *junctis* dat a prima manu. Nos igitur emendationem Cl. Bentleii merito recepimus. Vide Hieroclem, in Aur. Carm. liv. pag. 186. ſeq.

oculis cernimus ea quæ videmus: neque eſt enim ullus ſenſus in corpore: ſed (ut non phyſici ſolum docent, verum etiam medici qui iſta aperta et patefacta viderunt) viæ quaſi quædam ſunt ad oculos, ad aures, ad nares a ſede animi perforatæ. Itaque ſæpe aut cogitatione aut aliqua vi morbi impediti, apertis atque integris et oculis et auribus, nec videmus, nec audimus: ut facile intelligi poſſit, [r] animum et videre et audire, [s] non eas partes quæ quaſi feneſtræ ſint animi: quibus tamen ſentire nihil queat mens, niſi id agat et adſit. Quid, quod eadem mente res diſſimillimas comprendimus, ut colorem, ſaporem, calorem, odorem, ſonum? quæ nunquam quinque nuntiis animus cognoſceret, niſi ad eum omnia referrentur, et is omnium judex ſolus eſſet. Atque ea profecto tum multo puriora et dilucidiora cernentur, cum, quo natura fert, liber animus pervenerit. [t] Nam nunc quidem, quanquam foramina illa, quæ patent ad animum a corpore, callidiſſimo artificio natura fabricata eſt; tamen terrenis concretiſque corporibus ſunt interſepta quodammodo: cum autem nihil erit præter animum; nulla res objecta impediet, quo minus percipiat, quale quidque ſit.

XXI. Quamvis copioſe hæc diceremus, ſi res poſtularet, quam multa, quam varia, quanta ſpectacula animus in locis cæleſtibus eſſet habiturus.

[r] *Animum et videre et audire*] Theodoretus, Therap. i. p. 15. Κατὰ γὰρ δὴ τὸν Ἐπίχαρμον, τὸν Πυθαγόρειον λέγω,

Νοῦς ὁρῇ, καὶ νοῦς ἀκούει, τἄλλα
κωφὰ καὶ τυφλά·

ut fruſtra ſit Urſinus, hunc Menandro verſum tribuens. Idem patet ex Tzetze, Chil. v. 52. xii. 440. et ad Lycophronis vſ. 17. ut eos prætercam, quos laudarunt Intr. ad Clementis Alexandrini Strom. ii. pag. 442. Conr. Ritterſhuſius ad Porphyrii vit. Pyth. n. 46. aliique.

[s] *Non eas — animi*] Laudat Nonius in *Feneſtræ*.

[t] *Nam nunc quidem—fabricata eſt*] Hæc habet Nonius in *Foramina*. Sed apud eum nonnihil depravantur.

Quæ quidem cogitans, ſoleo ſæpe mirari nonnullorum inſolentiam philoſophorum, qui naturæ cognitionem admirantur [u] ejuſque inventori et principi gratias exſultantes agunt, eumque venerantur ut deum. Liberatos enim ſe per eum dicunt graviſſimis dominis, terrore ſempiterno, et diurno ac nocturno metu. Quo terrore? quo metu? Quæ eſt anus tam delira, quæ timeat iſta, quæ vos videlicet, ſi phyſica non didiciſſetis, timeretis; [x] *Ache-*

[u] *Ejuſque inventori et principi gratias exſultantes agunt*] Ridet Epicureos, qui maxima quæque de ſuo duce prædicabant. Præcipue vero reſpicere videtur ad Lucretii lib. v. 8. ubi ſic ille de Epicuro:

—Deus *ille fuit*, Deus, *inclyte Memmi,*
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur ſapientia; quique per artem
Fluctibus e tantis vitam tantiſque tenebris
In tam tranquilla, et tam clara luce locavit.

Adi ſis et vſſ. 18. 51. Nam quod recte notavit Tan. Faber, falſus eſt Lactantius, qui Div. Inſt. lib. iii. cap. 14. de Pythagora vel Thale hæc eſſe dicta pronuntiat. Non diſſimilia ſunt quæ jactat poeta, cum alibi ſæpe, tum lib. vi. initio. Hinc σεβάσεις et ἐπιθειάσεις, quibus magiſtrum ſuum καθυμνοῦσιν Epicurei, memorat Plutarchus, advſ. Colot. p. 1117. ed. Par. Adi ſis et lib. i. N. D. cap. 16. Quin et Epicurus ipſe ſtatuit ὥστε οὐκ ἦν ἄνευ φυσιολογίας ἀκεραίας τὰς ἡδονὰς ἀπολαμβάνειν. Vide Laertium, lib. x. §. 143. et Plutarchum, tom. ii. pag. 1092. ed. Par.

[x] *Acheruſia—obnubila,* obſita *tenebris loca*] Si, quod eruditis credibile videtur, hi verſus ſunt ex Ennii Andromacha deſumti, quorum priorem laudavit Varro, de Ling. Lat. lib. vi.

Acheruſia templa alta Orci ſalvete infera;

Poetam reliquiſſe crediderim,

Acheruſia templa, alta Orci ſalvete infera,
Pallida, Lethæa, nubila *tenebris loca.*

Nunc ſingula videamus, quo melius emendationis noſtræ ratio conſtet. Et Acheruſia quidem legimus, Varronis et MSS. Vatic. et Elienſ. ſec. fide nixi, eamque formam cum Lucretius adhibet, tum alii. Verum, inquies, unde factum, ut binæ voces in omnibus Ciceronis exemplaribus omittantur? Non id arbitror Librariorum vitio contigiſſe, ſed ipſe Tullius eas, utpote quæ nihil ad rem ſuam facerent, ſciens ac volens prætermiſit. Igitur apud eum ſic diſtingue:

Acheruſia templa, alta Orci—
Pallida, Lethæa, nubila tenebris loca.

Lethæa

rufia templa alta Orci, Pallida leti obnubila tenebris loca? Non pudet philoſophum in eo gloriari, quod hæc non timeat, et quod falſa eſſe cognoverit? E quo intelligi poteſt, quam acuti natura ſint, [y] quoniam hæc ſine doctrina credituri fuerunt: præclarum autem neſcio quod adepti ſunt, qui didicerunt, ſe, cum tempus mortis veniſſet, totos eſſe perituros. Quod ut ita ſit, (nihil enim pugno) quid habet iſta res aut lætabile aut glorioſum? Nec tamen mihi ſane quicquam occurrit, cur non Pythagoræ ſit et Platonis vera ſententia. Ut enim rationem Plato nullam afferret, (vide quid homini tribuam) ipſa auctoritate me frangeret: tot autem rationes attulit, ut velle cæteris, ſibi certe perſuaſiſſe videatur.

XXII. Sed plurimi contra nituntur, animoſque quaſi capite damnatos morte multant: neque aliud eſt quicquam, cur incredibilis his animorum videatur æternitas, niſi quod nequeunt, qualis animus ſit vacans corpore, intelligere et cogitatione comprendere. Quaſi vero intelligant, qualis ſit in ipſo corpore; quæ conformatio, quæ magnitudo, qui locus: ut, ſi jam poſſent [z] in homine vivo cerni omnia quæ nunc tecta ſunt, caſurusne in conſpectum videatur animus, an tanta ſit ejus tenuitas ut fugiat aciem. Hæc reputent iſti, qui negant animum ſine corpore ſe intelligere poſſe: videbunt, quem in ipſo corpore intelligant. Mihi quidem naturam animi intuenti, multo difficilior occurrit cogitatio multoque obſcurior, qualis

Lethæa vero legerim G. J. Voſſium ſecutus, et hanc ſane conjecturam tantum non ratam facit Elienſ. ſec. qui Lethes repræſentat. *Nubila*, non *obnubila*, dant Gebhardiani noſtrique Codices, (niſi quod Reg. *onubila*) iidemque *obſita* neſciunt.

[y] Quoniam *hæc ſine doctrina*] Vulgo, *qui hæc*. Lectionem damus quam præſtat Reg.

[z] *In homine vivo*] Hanc emendationem, elegantem prorſus et neceſſariam, ſagaciſſimo Bentleio debemus. Vulgo, *uno*.

animus in corpore ſit, tanquam alienæ domi, quam qualis, cum exierit, et in liberum cælum quaſi domum ſuam venerit. Niſi enim, quod nunquam vidimus, id quale ſit, intelligere non poſſumus; certe et Deum ipſum et divinum animum corpore liberatum [a] cogitatione complecti poſſumus. Dicæarchus quidem et Ariſtoxenus, quia difficilis erat animi [b] quid aut qualis eſſet intelligentia, nullum omnino animum eſſe dixerunt. Eſt illud quidem vel maximum, animo ipſo animum videre: et nimirum hanc habet vim [c] præceptum Apollinis, quo monet, ut ſe quiſque noſcat. Non enim, credo, id præcipit, ut membra noſtra aut ſtaturam figuramve noſcamus. Neque nos corpora ſumus; nec ego [d] tibi hæc dicens corpori tuo dico. [e] Cum igi-

[a] *Cogitatione complecti poſſumus*] Vulgo, *cogitatione complecti* non *poſſumus*; quæ quidem lectio menti Ciceronis prorſus eſt contraria: ſi enim, quod nunquam vidimus intelligere poſſumus; qui fit, ut animum corpore liberatum cogitatione complecti non poſſimus? Immo, conceſſa hypotheſi, nihil impedit, quo minus animum ſine corpore poſſimus mente comprehendere. Nos igitur particulam negantem exturbavimus, eamque prætermittunt Reg. Med. Elienſ. pr. tert. Bak. Cantab. et Petr. a prima manu. *

[b] *Quid aut* qualis *eſſet*] Forte *quid aut* quale *eſſet*.

[c] *Præceptum Apollinis, quo monet, ut ſe quiſque noſcat*] Hoc ἀπόφθεγμα Thaleti, Soloni, Chiloni, aliiſque multis adſcriptum fuiſſe docebunt Eraſmus, Adag. pag. 306. ed Hanov. et Menagius ad Laertii i. 40. Iis, quæ laudarunt viri illi doctiſſimi, plurima poſſent adjici; ſed id nunc non agimus. Monebo duntaxat Apollini tribuiſſe non modo Platonem, Noſtrumque lib. i. de Legg. cap. 22, 23. ac Fin. v. 16. ſed etiam Plutarchum, tom. ii. p. 49. 116. ed. Par. Philoſtratum, vit. Apoll. vii. 14. Julianum, Orat. vi. p. 183, 188. Scriptorem vit. Pythag. apud Photium, Cod. ccxlix. denique plures apud Stobæum, Serm. xxi.

[d] Tibi *hæc dicens*] Pronomen *tibi* neſciunt Victor. Balliol. et Baker. In aliis eſt, *tibi dicens hoc*. Nos autem Reg. Elienſ. pr. ſec. tert. et Petrenſ. noſtræ lectionis auctores habemus.

[e] *Cum igitur* NOSCE TE *dicit, hoc dicit noſce animum tuum*] Ex Platonis Alcib. i. Ψυχὴν, inquit, ἄρα ἡμᾶς κελεύει γνωρίσαι ὁ ἐπιτάττων γνῶναι ἑαυτόν. Vide Stobæum, Serm. xxi. Et

animam

tur *nosce te* dicit, hoc dicit nosce animum tuum: nam corpus quidem quasi vas est aut aliquod animi receptaculum; ab animo tuo quicquid agitur, id agitur a te. Hunc igitur nosse, nisi divinum esset, non esset hoc acrioris cujusdam animi præceptum, tributum ut Deo sit. [[f] hoc est, se ipsum posse cognoscere.] Sed si, qualis sit animus, ipse animus nesciet; dic quæso, ne esse quidem se sciet? ne moveri quidem se? ex quo illa ratio nata est Platonis, quæ a Socrate est in [g] Phædro explicata, a me autem posita est in sexto libro de Republica.

XXIII. [h] *Quod semper movetur, æternum est: quod autem motum affert alicui, quodque ipsum agitatur aliunde, quando finem habet motus,* [i] *vivendi finem*

animam quidem ipsum esse hominem dictitant auctores. Æschines, Axiocho, cap. 5. Ἡμεῖς μὲν γάρ ἐσμεν ψυχὴ, ζῶον ἀθάνατον ἐν θνητῷ κατειργμένον φρουρίῳ, &c. quæ profert etiam Stobæus, Serm. cxx. p. 612. Arnobius, lib. ii. pag. 51. *Audetis ridere nos, quod animarum nostrarum provideamus saluti, id est ipsi nobis? Quid enim sumus homines, nisi animæ corporibus clausæ?* Vide et pag. 76. Philonem de Prof. pag. 360. B. Nonnum ad Gregorii Naz. Stelit. i. Hist. 14. eaque, quæ congessit Joan. Schefferus in Æliani Var. Hist. i. 16.

[f] *Hoc est, se ipsum posse cognoscere*] Hasce voces Glossematis merito damnarunt P. Manutius et D. Lambinus; licet enim refragetur Janus Gebhardus, naso tamen careat necesse est, qui Glossam non olfacit. Simili fere ratione Plutarchus, in Demosth. tom. i. p. 847. ed. Par. Ἀλλὰ γὰρ ἴσως, inquit, εἰ παντὸς ἦν τὸ Γνῶθι σεαυτὸν ἔχειν πρόχειρον, οὐκ ἂν ἐδόκει πρόσταγμα θεῖον εἶναι. Vide sis et Platonem, in Alcib. primo pag. 35. F.

[g] *In Phædro*] Quinctilianus, v. 14. ed. Bas. *Anima immortalis est: nam quicquid ex seipso movetur, immortale est: anima autem ex seipsa movetur,* &c. Hanc in rem nonnulla dabit Athanasius contra Gentes, §. xxxiii.

[h] *Quod semper movetur, æternum est*] Huc respicit Servius, ad Æn. vi. 727. *Ut Cicero dicit in Tusculanis,* Æternum est, quicquid in æterno motu est. Ubi sensum, non verba laudat; quod facit etiam Lactantius, Div. Inst. lib. vii. cap. 8. Totam vero ῥῆσιν videre licet apud Macrobium in Somn. Scip. lib. ii. cap. 13.

[i] *Vivendi* finem *habeat necesse est*]

habeat necesse est. Solum igitur, quod se ipsum movet, [k] *quia nunquam deseritur a se, nunquam ne moveri quidem desinit. Quinetiam cæteris, quæ moventur, hic fons, hoc principium est movendi. Principii autem nulla est origo: nam e principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia nasci potest: nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde. Quod si nunquam oritur, ne occidit quidem unquam: nam principium extinctum nec ipsum ab alio renascetur,* [l] *nec a se aliud creabit; siquidem necesse est a principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se movetur. Id autem nec nasci potest, nec mori:* [m] *vel concidat omne cælum omnisque terra et consistat necesse est, nec vim ullam nanciscatur, qua primo impulsa moveatur. Cum pateat igitur, æternum id esse, quod se*

est] Vulgo vocula prætermissa dant, *vivendi babeat necesse est*. Lectionem quam e MSS. Reg. Med. Eliens. pr. sec. tert. Bak. et Petrens. recepimus, confirmant ipsa Platonis verba. ΠΑΥΛΑΝ, inquit, ἔχον κινήσεως, ΠΑΥΛΑΝ ἔχει ζωῆς. Quin et ita legitur apud Macrobium.

[k] *Quia nunquam* deseritur *a se*] Lambino placet *desinitur*. Quid autem fuerit in causa, cur vulgatam lectionem loco movendam censuerit, equidem comminisci non possum. Eam certe servant Macrobius, et omnia Ciceronis exemplaria; eamque postulant verba Platonis, ἅτε οὐκ ΑΠΟΛΕΙΠΟΝ ἑαυτὸ, quæ Lactantius ita reddit, *quia* DESERI *a semetipso non potest*. Vide lib. vii. Div. Inst. c. 8. Pari modo noster animum negat *finem motus babiturum, quia nunquam se ipse sit* RELICTURUS. De Senect. c. xxi.

[l] *Nec a se aliud* creabit] Sic Macrobius. Item Plato, Οὔτε ἄλλο ἐξ ἐκείνης ΓΕΝΗΣΕΤΑΙ. Non erat igitur cur Lambinus rescribendum conjiceret RECREABIT, nullis libris addicentibus.

[m] *Vel concidat omne cælum omnisque* terra et *consistat necesse est, nec vim ullam nanciscatur, qua primo impulsa moveatur*] Vulgo, *natura consistat*. Græca vero sic se habent, Ἢ πάντα τε οὐρανὸν πᾶσάντε γῆν συμπεσοῦσαν στῆναι, καὶ μήποτε αὖθις ἔχειν ΣΤΗΝΑΙ, ὅθεν κινηθέντα γενήσεται. Secundum illud στῆναι delet M. A. Muretus, Var. Lect. lib. viii. cap. 3. at pro eo reponendum videtur ἔσται; aliter enim mutila restabit sententia. Ad verbum sic vertes: *Vel omne cælum omnemque terram in unum locum concidentia stare, neque rursus babere continget, unde moveantur*. Cicero sane paullo liberius; ita tamen ut a sensu non erraverit;

ipſum moveat: [n] *quis eſt, qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? Inanimum eſt enim omne, quod pulſu agitatur externo. Quod autem eſt animal, id motu cietur interiore et ſuo. Nam hæc eſt propria natura animi atque vis: quæ ſi eſt una ex omnibus, quæ ſe ipſa ſemper moveat; neque nata certe eſt, et æterna eſt.* Licet concurrant omnes plebeii philoſophi (ſic enim hi, qui a Platone et Socrate et ab ea familia diſſident, appellandi videntur) non modo nihil unquam tam eleganter explicabunt, ſed ne hoc quidem ipſum, quam ſubtiliter concluſum ſit, intelligent. Sentit igitur animus ſe moveri: quod cum ſentit, illud una ſentit ſe vi ſua, non aliena, moveri, nec accidere poſſe, ut ipſe unquam a ſe deſeratur. Ex quo efficitur æternitas; niſi quid habes ad hæc. A. Ego vero [o] facile ſim paſſus ne in mentem quidem mihi aliquid contra venire: ita iſti faveo ſententiæ.

XXIV. M. Quid? illa tandem num leviora cenſes? quæ declarant ineſſe in animis hominum divina quædam: quæ ſi cernerem quemadmodum naſci poſſent, etiam quemadmodum interirent viderem. [p] Nam ſanguinem, bilem, pituitam, oſſa, ner-

erraverit; ſi modo cum Mureto, Lambino ac Fabricio reſcribas, *vel concidat omne cælum omniſque* terra et *conſiſtat neceſſe eſt.* Eo certe ducunt ipſa Platonis verba; nec mihi dubium videtur, quin ita ſcripſerit Tullius.

[n] *Quis eſt, qui hanc naturam animis eſſe tributam neget?*] Plato, pag. 344. D. ed. Lugd. Ψυχῆς ὐσίαν τε ϗ λόγον τοῦτο αὐτό τις λέγων οὐκ αἰσχυνεῖται. Legiſſe videtur Cicero, ψυχῆς οὐσίαν τε ϗ λόγον τοῦτο αὐτὸ τίς οὐ λέγων, οὐκ αἰσχυνεῖται; Hoc obſervaſſe debuit Muretus, Var. Lect. viii. 3. Ita vero loquitur, quod ab ipſis philoſophiæ primordiis animum ſe perpetuo movere ſtatuerunt. Plutarchus de Placit. lib. iv. c. 2. Θαλῆς ἀπεφήνατο πρῶτος τὴν ψυχὴν, φύσιν ἀεικίνητον ἢ αὐτοκίνητον. Hæc exhibet etiam Stobæus, Eclog. Phyſ. pag. 93. Id tamen poſtea negavit Ariſtoteles, cujus rationes ſuppeditabit Macrobius in Somn. Scip. lib. ii. cap. 14. Vide Euſebium, P. E. lib. xv. cap. 11.

[o] *Facile* ſim *paſſus*] Sic Reg. Med. et Balliol. Vulgo, *ſum.*

[p] *Nam ſanguinem, bilem,* &c.] D. Lambino reſcribendum videtur,

vos, venas, omnem denique membrorum et totius corporis figuram videor posse dicere, unde concreta et quo modo facta sint: [q] animum ipsum, si nihil esset in eo, nisi id, ut per eum viveremus, tam natura putarem hominis vitam sustentari, quam vitis, quam arboris: hæc enim etiam dicimus vivere. Item, si nihil haberet animus hominis, nisi ut appeteret [r] aut fugeret, id quoque esset ei commune

detur, *nam sanguis, bilis, pituita, ossa, nervi, venæ, omnis denique membrorum et totius corporis figura*, nisi quis dicat nostrum Græcorum more locutum esse. Nihil tamen est mutandum, siquidem eo modo passim loquuntur tam Græci, quam Latini. Hoc multis ostendimus ad lib. i. N. D. cap. 26.

[q] *Animum ipsum*] Vulgo, *per animum ipsum*, quod jurantis et sancte affirmantis esse credidit Hadr. Turnebus, Adverſ. x. 24. Sed cum libri antiqui *præpositionem* nescirent, Lambinus rescribendum conjecit, *animo ipso*. Nos codices scriptos sequendos omnino ducimus; idem enim valeat hæc φράσις, ac *quod ad animum ipsum attinet*. Sic Plautus, Capt. Prol. vs. 1. Hos *quos videtis stare hic* captivos duos, *Illi qui adstant, hi stant ambo, non sedent*. Nec aliter Act. i. Sc. ii. 1. et alibi passim. Vide modo Rudent. Act. iv. Sc. iii. 23. Petronius, Sat. cap. 134. Hunc adolescentem, *quem vides, malo astro natus est*. Pari modo loquitur Herodotus, lib. v. cap. 103. Seneca, Cons. ad Marciam, c. 24. *Hæc, quæ vides*, ossa circumvoluta nervis, et obductam cutem, vultumque, et ministras manus, et cætera, quibus involuti sumus, *vehicula animorum tenebræque sunt*. Hom. Od. α'. 275.

ΜΗΤΕΡΑ δ', εἴ οἱ θυμὸς ἀφορμᾶται γαμέεσθαι,
ΑΨ ΙΤΩ εἰς μέγαρον πατρὸς μέγα δυναμένοιο.

Non erat enim cur ἐκουσίου σολοικισμοῦ Poetam insimularet Eustathius, aut emendare locum conaretur minor Scholiastes. Xenophon, Cyrop. lib. ii. pag. 39. ΤΟΥΣ μέντοι ΕΛΛΗΝΑΣ ΤΟΥΣ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ΟΙΚΟΥΝΤΑΣ, οὐδὲν σαφὲς λέγεται εἰ ἕπονται. Paulus, 1 Cor. x. 16. Τὸν. ἄρτον, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν; hujusmodi multa congessere Γραμματικῶν παῖδες, e quibus vide Servium ad Æn. i. 577. et J. F. Gronovium ad Senecæ Benef. lib. iv. cap. 32.

[r] *Aut* fugeret] Vulgo, *aut refugeret*, contra quam jubent Codices, quantum constat, omnes. Cur autem iis *credulitatem suam*, prout loquitur, *addicere* non ausus sit Gebhardus, plane nescio. Scio tamen ita passim dixisse tam Ciceronem, quam alios probi commatis auctores. Quinctilianus, iii. 6. *Aristoteles in Rhetoricis etiam sic omne opus dividit; in veritatem, et petenda ac* fugienda,

cum bestiis. Habet primum memoriam, et eam infinitam, rerum innumerabilium, quam quidem Plato recordationem esse vult vitæ superioris; nam in illo libro, [s] qui inscribitur *Menon*, pusionem quendam Socrates interrogat quædam geometrica de dimensione quadrati: ad ea sic ille respondet ut puer: et tamen ita faciles interrogationes sunt, ut gradatim respondens [t] eodem perveniat, quo si geometrica didicisset. Ex quo effici vult Socrates, ut discere nihil aliud sit nisi recordari. Quem locum multo etiam accuratius explicat [u] in eo sermone, quem habuit eo ipso die, quo excessit e vita: docet enim quemvis, qui omnium rerum rudis esse videatur, bene interroganti respondentem declarare

fugienda, *quod* &c. Et paulo post. *De appetendis et* fugiendis, *quæ est pars deliberativa.* Seneca, Epist. 71. *Quoties quid fugiendum sit aut petendum voles scire.* Idem, Epist. 82. *Quæ sit illa ratio, quæ* appetenda ac fugienda *discernat.* Vide sis etiam Epp. 89, 92, 94, 104. Pari modo φεύγειν adhibent Græci. Adeatur Arrianus, Epict. lib. i. capp. 3. 11. et Enchir. capp. 20, 38.

[s] *Qui inscribitur Menon*] Vide Menonem, pag. 17.

[t] *Eodem perveniat*, quo si *geometrica didicisset*] Vulgo, *quasi*, quod cum sit importunum, Lambini conjecturam sequor, quam diserte repræsentat Reg. et pro varia lectione dat Eliens. sec.

[u] *In eo sermone, quem habuit eo ipso die, quo excessit e vita*] Platonis Phædonem dicit; is enim sermones, quos emortuali die habuit philosophus, Echecrati refert. Ac de recordatione quidem agitur illius Dialogi p. 382. seqq. eandemque rem eleganter disputat Maximus Tyrius, Diss. xvi. Boetius, Cons. Phil. lib. iii. Metr. xi.

Hæret profecto semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrina.
Nam cur rogati, sponte recta censetis,
Ni mersus alto viveret fomes corde?
Quod si Platonis Musa personat verum,
Quod quisque discit, immemor recordatur.

Sed hanc sententiam refellunt Tertullianus de Anim. cap. 24. ac Arnobius contra Gentes, lib. ii. pag. 71. ed. Herald. Quin et *vir sapiens* (Plato) *ineptissime poetis credidisse* videtur Lactantio, Div. Inst. lib. vii. cap. 22. Is tamen a Pythagoricis dogma, non a poetis hausit. Vide modo Lucianum, βίων πρᾶσει, tom. i. pag. 371. et Hieronymum in Rufin. lib. iii. p. 537.

se non tum illa discere, sed reminiscendo recognoscere; nec vero fieri ullo modo posse, ut a pueris tot rerum atque tantarum insitas et quasi consignatas in animis notiones quas ἐννοίας vocant haberemus; nisi animus, antequam in corpus intravisset, in rerum cognitione viguisset. Cumque nihil esset, (ut omnibus locis a Platone disseritur: [x] nihil enim putat esse, quod oriatur et intereat, idque solum esse, quod semper tale sit, [y] quale εἰδέαν appellat ille,

[x] *Nihil enim putat esse, quod oriatur et intereat*] Vulgo, *nihil enim* ille *putat*. Penultimam vero vocem non agnoscit Reg. quapropter eam delevi. Sextus Empiricus, Pyrrhon. Hypot. lib. iii. cap. 5. Πλάτων γινόμενα μὲν, ὄντα δὲ οὐδέποτε, καλεῖ τὰ σώματα. Ex Platonis mente Diogenes Laertius, lib. iii. §. 10. Ταῦτα δ' (αἰσθητὰ) ἐςὶν, ὧν ἀεὶ γένεσις, οὐσία δὲ μηδέποτε πέφυκε· νοητὸν δὲ, ἐξ ὗ μηδὲν ἀπογίνεται μηδὲ προσγίνεται. Vide et §. 64. Hoc autem clarissime docuit ipse Plato in Timæo, p. 526. ed. Lugd. Τί τὸ ὂν μὲν ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον; κ̀ τί τὸ γιγνόμενον μὲν, ὂν δὲ οὐδέποτε; Τὸ μὲν δὴ νοήσει μετὰ λόγυ αὖ περιληπτὸν ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὄν· τὸ δὲ δόξῃ μετ' αἰσθήσεως ἀλόγυ, δοξαςὸν γιγνόμενον κ̀ ἀπολλύμενον, ὄντως δὲ οὐδέποτε ὄν. Ea laudant Justinus M. Cohort. ad Græc. cap. xxii. Eusebius, Præp. Evang. lib. xi. cap. 9. Theodoretus, Therap. ii. p. 26. Sextus Empiricus adversus Mathem. vii. 142. et Zacharias Scholasticus de Opif. mundi, p. 501. Adducit etiam Cyrillus in Julianum, lib. i. p. 23. ubi pro γνώσει μετὰ λόγυ, lege νοήσει μετὰ λόγυ περιληπτόν. In iisdem vocibus peccatur apud Suidam in Πλάτων, tom. iii. p. 125. ed. Cantab. habet enim, νοήσει τοῦ λόγου περιληπτόν. Rescribendum νοήσει ΜΕΤΑ λόγυ περιληπτόν. Hoc cum non observasset Kusterus, locum prorsus incommode vertit. Vide sis et Apuleium de Hab. Doct. Platon. p. 574.

[y] *Quale εἰδέαν appellat ille, nos speciem*] Vulgo, *qualem*: nos vero Reg. Med. Bal. et Eliens. tertium sequimur. Porro ideæ secundum Platonem sunt æterna quædam et νοητὰ rerum corporearum exemplaria. Vide Ciceronem, Acad. i. 8. Tertullianum de Anim. cap. 18. Apuleium de Habit. Doct. Plat. lib. i. pag. 573. et Diogenem Laertium, iii. 13, 77. Alcinous, c. 9. Ὁρίζονται δὲ τὴν ἰδέαν, παράδειγμα τῶν κατὰ φύσιν αἰώνιον. Stobæus, Eclog. Phys. c. xv. p. 30. ed. Antv. Ἰδέα ἐςὶν οὐσία σώματος (leg. ἀσώματος) — αὐτὴ μὲν ὑφεςῶσα καθ' ἑαυτὴν, ἐνεικονίζουσα δὲ τὰς ἀμόρφους ὕλας καὶ αἰτία γιγνομένη τῆς τύτων διατάξεως (scribendum δείξεως)

nos speciem) non potuit animus hæc in corpore inclusus agnoscere, cognita attulit: ex quo, tam multarum rerum cognitionis admiratio tollitur. Neque ea plane videt animus, [z] cum repente in tam insolitum tamque perturbatum domicilium immigravit: sed cum se collegit atque recreavit, tum agnoscit illa reminiscendo. Ita nihil est aliud discere nisi recordari. Ego autem majore etiam quodam modo memoriam admiror. Quid est enim illud, quo meminimus? aut quam habet vim? [a] aut unde naturam? Non quæro, [b] quanta memoria Simonides fuisse dicatur, [c] quanta Theodectes, quan-

δείξεως) πατρὸς ἐπέχουσιν (forsan ἐπέχουσα). τοῖς αἰσθητοῖς τάξιν. Adi Plutarchum, Plac. Phil. lib. i. c. 10. Origenes, Philos. de Platone, cap. xix. p. 110. ed. Antv. Τὸ δὲ παράδειγμα τὴν διάνοιαν τοῦ Θεοῦ εἶναι, ὃ καὶ ἰδέαν καλεῖ, οἱονεὶ κονίσματι (leg. ᾧ οἷον εἰκονίσματι) προσέχων ἐν τῇ ψυχῇ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐδημιούργει. Ubi mirandum non est si diversus a Stobæo et aliis quamplurimis abeat Origines, cum ipse Plato ἰδέας ποτὲ μὲν οὐσίας καὶ ὑφεστάναι καθ' ἑαυτὰς διισχυρίζεται, ποτὲ δὲ καὶ ἐννοίας εἶναι θεοῦ διορίζεται, ut ait Cyrillus in Julian. lib. ii. pag. 66. ed Lip. Si plura cupias, adeatur vir doctissimus Joan. Clericus, Art. Crit. P. II. S. II. cap. v. 4. seqq.

[z] *Cum repente in* tam *insolitum*] Vulgo, *cum* tam *repente in insolitum*. Multo autem commodior est is ordo, quem Victorius est secutus, nostrique MSS. repræsentant.

[a] *Aut unde* naturam] Mendum suspicatus P. Manucius reponit, *aut undenam*. Felicior est D. Lambini medicina, qui corrigendum censuit, *aut unde natam*; sic enim dant Eliens. tert. et Petrens. a prima manu. Cum tamen *vim* et *naturam* passim conjungat Cicero, vetustissimusque Reg. vulgatam lectionem teneat, ab ea non recedo. Vide supra, c. xxiii. De Orat. i. 38. denique Fin. i. 16.

[b] *Quanta memoria Simonides*] Is artem memoriæ primus ostendisse dicitur. Vide Quinctilianum, Inst. Orat. lib. xi. cap. 2. Plinium, H. N. vii. 24. et Ælianum, H. A. vi. 10.

[c] *Quanta* Theodectes] D. Lambino placet Themistocles, et sic ex MS. Fr. Fabricius. At si ullus extat ejusmodi Codex, a sciolo quodam fuit emendatus; nam licet Themistoclis memoriam celebrent plurimi, se recte tamen habet vulgata lectio, quin *semel auditos quamlibet multos versus protinus dicitur reddidisse Theodectes*, ut auctor est Quinctilianus, Inst. Orat. lib. xi. cap. 2. eique artem memo-

riæ

ta is, qui a Pyrrho legatus ad ſenatum eſt miſſus, [d] Cineas, [e] quanta nuper Charmadas; quanta, qui modo fuit, Scepſius Metrodorus; quanta [f] noſter Hortenſius: [g] de communi hominum memoria loquor, et eorum maxime, qui in aliquo majore ſtudio et arte verſantur: quorum quanta mens ſit, difficile eſt exiſtimare; ita multa meminerunt.

XXV. [h] Quorſus igitur hæc ſpectat oratio? quæ ſit illa vis, [i] et unde ſit intelligendum puto. Non

riæ fuiſſe tradit Ælianus, H. A. lib. vi. cap. 10.

[d] *Cineas*] Vulgo, *Cyneas*. Male. Græcis enim Κινέας, non Κυνέας dicitur. Vide Cl. Salmaſium, Exerc. Plin. pag. 49. Ejus memoriam hiſce verbis celebrat Seneca, Controv. Procem. *Cineas—miſſus a Pyrrho legatus ad Romanos, poſtero die novus homo et Senatum et omnem urbanam circumfuſam plebem nominibus ſuis perſalutavit.* Adi ſis et Plinium, H. N. vii. 24. ac Hiſtoriæ Miſcellæ lib. ii. p. 40.

[e] *Quanta nuper* Charmadas—*Scepſius Metrodorus*] In vulgatis eſt *Carmadas*, ac ita quoque Turnebus, Adverſ. x. 16. Cum vero Græcis Χαρμάδας, non Καρμάδας, dicatur; proborum codicum lectionem recipiendam putavimus. Vide Cl. Salmaſium, Exerc. Plin. pag. 50. Bak. et ex editis multi hic, ut et lib. ii. de Orat. cap. 88. Carneaden repræſentant, ſed iis ratio temporum repugnat, ut fuſe docet Joan. Jonſius, Hiſt. Phil. lib. ii. c. 14. Ei ſane placet *Charmides*, quod eodem redit. Quinctilianus tamen, Inſtit. Orat. lib. xi. c. 2. *Quare et* Carneades, *et Scepſius, de quo modo dixi, Metrodorus, quos* Cicero *dicit uſos hac exercitatione* (lib. ii. de Orat. extr.) *ſibi habeant ſua.* Legendum *Charmadas* vel *Charmides*, jubente chronologia.

[f] *Noſter Hortenſius*] Hujus excellentem memoriam deprædicat Cicero in Bruto, cap. 88. Seneca, Controv. Procem. *Hortenſius a Siſenna provocatus, in auctione perſedit diem totum, et omnes res, et pretia, et emptores ordine ſuo, argentariis recognoſcentibus, ita ut in nullo falleretur recenſuit.* Adi ſis Latinum Pacatum, Pan. pag. 245. ed. Antv. ac Quinctilianum, Inſt. Orat. lib. x. cap. 6. et lib. xi. cap. 2.

[g] *De communi* hominum *memoria*] Vulgo, *omnium*. Sed editos veteres ſequendos duximus.

[h] Quorſus *igitur hæc ſpectat*] Sic Noſter etiam lib. i. de Legg. cap. 24. *Sed* quorſus *hæc pertinent.* Nam ita dant codices. Ne vero probitas vocis in dubium revocetur, adi Senecam de Ira, lib. ii. cap. 2. et lib. iii. c. 5. Vulgo, *quorſum*, et perparum refert, utro legatur modo. MSS. tamen vel in minimis ſequendi videbantur.

[i] *Et unde* ſit] Vulgo deeſt vox ultima, quam nos ex Victor. Reg.

eſt certe nec cordis, nec ſanguinis, nec cerebri, nec atomorum. [k] Anima ſit ignisve, neſcio: nec me pudet, ut iſtos, fateri neſcire quod neſciam. Illud ſi ulla alia de re obſcura affirmare poſſem, ſive anima ſive ignis ſit animus, eum jurarem eſſe divinum. Quid enim? obſecro te; terrane tibi, [l] hoc nebuloſo et caliginoſo cælo, aut ſata aut concreta videtur tanta vis memoriæ? Si quid ſit hoc non vides; at, quale ſit, vides: ſi ne id quidem; at quantum ſit, profecto vides. Quid igitur? utrum capacitatem aliquam in animo putamus eſſe, quo, tanquam in aliquod vas, ea quæ meminimus infundantur? Abſurdum id quidem; qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi poteſt? aut quæ tanta omnino capacitas? An imprimi quaſi ceram animum putamus, et eſſe memoriam ſignatarum rerum in mente veſtigia? Quæ poſſunt verborum, quæ rerum ipſarum eſſe veſtigia? [m] quæ porro tam immenſa magnitudo, quæ illa tam multa poſſit effingere? Quid? illa vis quæ tandem eſt, quæ inveſtigat occulta, quæ inventio atque excogitatio dicitur? Ex hacne tibi terrena mortalique natura et caduca [n] concretus eſſe videtur, aut qui primus, [o] quod ſummæ ſapientiæ Pythagoræ viſum

Reg. Balliol. Elienſ. tert. et Bak. recipiendam cenſuimus, nec aliter Cicero loqui ſolet.

[k] Anima *ſit ignisve, neſcio*] Sic codices. Leg. *an animæ ſit ignisve, neſcio*, ut optime Bentleius repoſuit.

[l] *Hoc nebuloſo*] Vulgo, *aut hoc*. At primam vocem prætermittunt Reg. Gryph. et Med.

[m] *Quæ porro tam immenſa magnitudo, quæ illa tam multa poſſit* effingere] Suſpecta eſt vox ultima; non enim *magnitudo* res ullas *effingit*, ſed in illa hæ effinguntur. Lego, *quæ illa tam multa poſſit excipere.*

[n] *Concretus eſſe*] Vulgo, *concreta ea*, nec aliter codices. Certa tamen mihi videtur Cl. Bentleii emendatio, quam recepi.

[o] *Quod ſummæ ſapientiæ Pythagoræ viſum eſt*] Theodotus, in Eclog. ex Scrip. Prophet. c. 32. Πυθαγόρας ἠξίου, μὴ μόνον λογιώτατον, ἀλλὰ καὶ πρεσβύτατον ἡγεῖσθαι τῶν σοφῶν τὸν θέμενον τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι. Et hanc Pythagoræ fuiſſe ſententiam patet ex Iamblicho, §. 56.

est, omnibus rebus imposuit nomina? aut qui dissipatos homines congregavit, et ad societatem vitæ convocavit? aut qui sonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis literarum notis terminavit? aut qui errantium stellarum cursus, [p] progressiones, institu-

§. 56. Idem §. 82. secundas tantum partes huic sapientiæ tribuit. Τί, inquit, τὸ σοφώτατον; ἀριθμός· δεύτερον δὲ, τὸ τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα τιθέμενον. Vide et Ælianum, V. H. iv. 17. ac Hieroclem in Aur. Carm. lxi. p. 200. Ut ut sit, inde nata est hæc opinio, quod nomina vim cuique rei insitam declarare censuerint, adeoque non hominum institutione sed natura significare decreverint. Vide Philonem de Opif. Mundi, pagg. 25, 26. Hinc Anonymus scriptor apud Suidam in Ἀδάμ, postquam de impositione nominum laudarat Genes. ii. 19. ita pergit; Τί τῆς σοφίας ταύτης καὶ διαγνώσεως ὑψηλότερον; Ἐκάλεσεν ὀνόματα, τὴν φύσιν αὐτὴν καὶ τὴν ὑπόστασιν ἑκάστου ζώου ὥσπερ ὑπογραφόμενος &c. A. Gellius, Noct. Att. l. x. c. 4. *Nomina verbaque non positu fortuito; sed quadam vi ratione naturæ facta esse P. Nigidius—docet: rem sane in philosophiæ dissertationibus celebrem; quæri enim solitum apud philosophos, φύσει τὰ ὀνόματα sint, an θέσει.* Et priores quidem partes late tuetur Plato in Cratylo, p. 257. ed. Lugd. Adeantur Eusebius, Pr. Evang. lib. xi. cap. 6. et Alcinous, cap. 6. Sic etiam Stoici; nec valde dissimilis erat Epicuri sententia, ut patet ex Origene contra Cels. pag. 19. et Diogene Laertio, x. 275. Et hoc dogmate factum est, ut Theophilus ad Autol. lib. ii. p. 98. ed. Oxon. τὴν ὀνοματοθεσίαν Dei solius esse crediderit; nec aliunde manavit, quod alia verba aliis videbantur efficaciora. Clemens Alex. Strom. i. p. 405. ed. Oxon. Αἱ δὲ πρῶται καὶ γενικαὶ διάλεκτοι, βάρβαροι μὲν, φύσει δὲ τὰ ὀνόματα ἔχουσιν. ἘΠΕΙ καὶ τὰς εὐχὰς ὁμολογοῦσιν οἱ ἄνθρωποι δυνατωτέρας εἶναι τὰς βαρβάρῳ φωνῇ λεγομένας. Idem sentit discipulus ejus Origines, lib. i. in Cels. pagg. 19, 20. et lib. v. pag. 261. Hinc illa fictitii Zoroastris,

Ὀνόματα βάρβαρα μή ποτ' ἀλλάξῃς·
Ἐστὶ γὰρ ὀνόματα παρ' ἑκάστοις θεόσδοτα,
Δύναμιν ἐν τελεταῖς ἄῤῥητον ἔχοντα.

Extant in Collect. Stanleian. Sect. xi. vs. 316.

[p] *Progressiones*, institutiones] *Institiones* reponunt Manucius, Lambinus, alii, nec, ut videtur, immerito: licet enim codices nihil varient, minime capio, quem locum habere possint *institutiones*. Alteram vocem sicco pede prætereunt interpretes; eandem tamen potestatem obtinet ac *cursus*, nec ταυτολόγος putandus est Cicero. Reg. et Eliens. sec. *prægressiones*. Scribo *regressiones*; nam planetas nunc stare,

tiones notavit? Omnes magni: etiam ſuperiores, qui fruges, qui veſtitum, qui tecta, qui cultum vitæ, qui præſidia contra feras invenerunt; a quibus manſuefacti et exculti, a neceſſariis artificiis ad elegantiora defluximus: nam et auribus oblectatio magna parta eſt, inventa et temperata varietate et natura ſonorum; et aſtra ſuſpeximus, cum ea quæ ſunt infixa certis locis, tum illa [q] non re ſed vocabulo errantia. Quorum converſiones omneſque motus [r] qui animo vidit, is docuit ſimilem animum ſuum ejus eſſe, qui ea fabricatus eſſet in cælo. Nam [s] cum Archimedes lunæ, ſolis, quinque errantium motus in ſphæram illigavit; effecit idem quod ille, qui in Timæo mundum ædificavit Platonis Deus: [t] ut tarditate et celeritate diſſimillimos motus una regeret converſio. Quod ſi in hoc mundo fieri ſine Deo non poteſt, ne in ſphæra quidem eoſdem motus Archimedes ſine divino ingenio potuiſſet imitari.

XXVI. Mihi vero ne hæc quidem notiora et illuſtriora carere vi divina videntur; [u] ut ego haud

ſtare, nunc regredi, nunc præcurrere videri, notiſſimum.

[q] *Non re, ſed vocabulo errantia*] Platonicorum fuit ſententia, ſtellas erraticas non vago motu, ſed certis legibus, agitari; quod etiam recentioribus videtur Aſtronomis, qui diverſa illa φαινόμενα vario Planetarum et Telluris inter ſe ſitui tribuunt. Vide ſis Ciceronem, N. D. lib. ii. cap. 20. Apuleium de Habit. Doct. Platon. lib. i. pag. 581. de Deo Socr. pag. 666. alioſque complures.

[r] *Qui animo vidit*] Vulgo, *animus*. Perperam: ut animadvertit Cl. Bentleius, cui debetur hujuſce loci emendatio.

[s] *Cum Archimedes lunæ, ſolis, —motus in ſphæram illigavit*] Ovidius, Faſt. vi. 277.

Arte Syracoſia ſuſpenſus in aere clauſo
Stat Globus, immenſi parva figura poli.

Cicero, N. D. ii. 35. *Archimedem arbitrantur plus valuiſſe in imitandis ſphæræ converſionibus, quam naturam in efficiendis.* Ad quem locum nos plura congeſſimus.

[t] *Ut tarditate et celeritate*] Reſpicit ad Timæum, p. 529, 530. ed. Lugd.

[u] *Ut ego* haud *poetam*] Vulgo, *aut poetam*, quod ſenſum parit menti Ciceronianæ repugnantem; quapropter nos Elienſ. ſecundi

poetam grave plenumque carmen sine cælesti aliquo mentis instinctu putem fundere, aut eloquentiam sine majore vi quadam fluere, abundantem sonantibus verbis uberibusque sententiis. [v] Philosophia vero omnium mater artium quid est aliud, nisi ut Plato *donum*, ut ego *inventum Deorum?* Hæc nos primum ad illorum cultum; deinde ad jus hominum, quod situm est in generis humani societate; tum ad modestiam magnitudinemque animi erudivit: eademque ab animo tanquam ab oculis caliginem dispulit, ut omnia supera, infera, prima, ultima, media videremus. Prorsus hæc divina mihi videtur vis, quæ tot res efficiat et tantas. Quid est enim memoria rerum et verborum? quid porro inventio? Profecto id, quo nec in Deo quicquam majus intelligi potest. [x] Non enim ambrosia Deos

cundi fidem sequimur. Sin hoc displicet, saltem legas oportet *ut ego aut poetam*—NON *putem fundere.* Ad rem ipsam quod attinet, sic Seneca de Tranq. cap. 15. Si credimus Platoni, *frustra Poeticas fores compos sui pepulit.* Lucianus, in Demosth. Encom. tom. ii. p. 687. ed. Amst. Πολλῆς δεῖ τῆς μανίας ἐπὶ τὰς ποιητικὰς ἰέναι θύρας. Noster pro Archia, cap. 8. *A summis hominibus eruditissimisque accepimus—Poetam natura ipsa valere, et mentis viribus excitari, et quasi* DIVINO QUODAM SPIRITU *inflari.* Huc facientia quidem Platonis dicta nos indicavimus ad lib. i. de Divin. cap. 37. Eadem fuit aliorum sententia. Hinc enim Pindarus, Olymp. iii. 18. ἀοιδὰς dixit θευμόρους. Nimirum ἀγαθοὶ δὲ καὶ σοφοὶ κατὰ Δαίμον' ἄνδρες, ut ait idem, Olymp. ix. 41. Vide sis et xi. 20.

[v] *Philosophia—quid est aliud, nisi ut Plato donum—Deorum*] Vulgo, *ut Plato ait*; sed ultimam vocem nesciunt Reg. Med. et Balliol. Respicit ad verba Platonis in Timæo, pag. 533. D. Ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος· οὗ μεῖζον ἀγαθὸν οὔτ' ἦλθεν, οὔθ' ἥξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει ΔΩΡΗΘΕΝ ἐκ Θεῶν. Ea Latine reddiderunt Chalcidius, p. 56. et Noster de Univ. c. 14.

[x] *Non enim ambrosia Deos aut nectare, Juventate—lætari arbitror*] Vulgo, *aut nectare* aut *Juventate:* sed voculam penultimam monitu præstantissimi Bentleii neglexímus. Præter Juventatem, Vulcanum et Ganymedem, Harmonia et Mercurius a nonnullis Deorum habiti sunt οἰνοχόοι. Vide Athenæum, lib. xi. pag. 425. et Lucianum, tom. i. pagg. 233. 342.

aut nectare, Juventate pocula miniſtrante, lætari arbitror: [y] nec Homerum audio, qui Ganymedem ab Dis raptum ait propter formam, [z] ut Jovi bibere miniſtraret: non juſta cauſa, [a] cur Laomedonti tan-

[y] *Nec Homerum audio, qui Ganymedem* &c.] Verſus hi ſunt Il. υ΄. 234.

Τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διῒ οἰνοχοεύειν
Κάλλεος εἵνεκα οἷο ——

Et

Μηροῖς ὑπαίθων τὴν Διὸς τυραννίδα,

ut ait Æſchylus ἐν Κολχίσιν apud Athenæum, lib. xiii. pag. 602. ed. Lugd. F. Poetæ fere Catamitum ab aquila raptum tradunt, quod non incommode Lactantius, Div. Inſt. lib. i. c. 11. videtur interpretatus. Herodianus, lib. i. cap. 35. aliique nonnulli, hoc Tantalo facinus adſcribunt; ejus tamen auctorem facit Minoem Echemenes apud Athenæum, lib. xiii. pag. 601. ed. Lugd. F. Videatur Suidas in Ἴλιον et Μίνως.

[z] *Ut Jovi* bibere *miniſtraret*] In anterioribus editis legebatur *pocula miniſtraret*; alteram vero ſcripturam Janus Gebhardus ex decem codicibus recepit, quibus accedunt octo noſtri. Et merito quidem. Servius in Æn. i. 28. *Remota Hebe, Junonis filia, quæ* Jovi bibere miniſtrabat. Vide Donatum ad Terentii Andr. Act. III. Sc. ii. 4. Antiquitus hac in re *biber* uſurpabant, ut oſtendit Chariſius, Inſt. Gram. lib. i. pag. 122. ed. Baſ.

[a] *Cur* Laomedonti *tanta fieret injuria*] Noſtro σφάλμα μνημονικὸν impingunt Joach. Camerarius, Aldus nepos, et Fulv. Urſinus: quaſi Troi, non Laomedonti, fuiſſet ſcribendum. Verum ut de raptore, ſic de patre Ganymedis magnæ ſunt inter auctores diſcrepantiæ. Pleriſque Trois eſt filius; Hygino, Fab. ccxxiv. Aſſaraci; ut Fab. cclxxi. Erichthonii natus dicitur. Lucianus autem in Charidemo, tom. ii. p. 784. ed. Amſt. eum Dardani filium vocat. Laomedonte genitum confirmat Cycli ſcriptor apud Scholiaſtem in Euripidis Oreſt. vſ. 1392.

Ἄμπελον, ἣν Κρονίδης ἔπορεν οὗ παιδὸς ἄποινα,
Χρυσείην, φύλλοισιν ἀγαυοῖσιν κομόωσαν
Βότρυσι, τοὺς Ἥφαιστος ἐπασκήσας πατρὶ δῶκεν,
Αὐτὰρ ὁ Λαομέδοντι πόρεν Γανυμήδεος ἀντί.

Quo loco Ciceronem tuetur Tan. Faber, lib. ii. Ep. 58. Quin et Ganymedem ab Euripide, Troad. vſ. 822. Λαομεδόντιον παῖδα nominari video. Tzetzes ſane ad Lycophronis vſ. 34. Laomedontem narrat equos immortales Herculi promiſiſſe, οἳ ἐδόθησαν αὐτῷ, ἀντίποινον παρὰ τοῦ Διὸς τὸν Γανυμήδην ἁρπάσαντος, ἀδελφὸν ὄντα τοῦ Λαομέδοντος. Satis quidem commode; non enim Ganymedem Laomedonte prognatum fuiſſe, ῥητῶς aſſerit Noſter; patreque mortuo, fratrem contingit injuria.

tà fieret injuria. [b] Fingebat hæc Homerus, et humana ad Deos transferebat: divina mallem ad nos. Quæ autem divina? vigere, ſapere, invenire, meminiſſe. Ergo animus ([c] qui, ut ego dico, divinus) eſt, ut Euripides dicere audet, Deus. Et quidem, ſi Deus aut anima aut ignis eſt, idem eſt animus hominis: nam ut illa natura cæleſtis et terra vacat et humore; ſic utriuſque harum rerum humanus animus eſt expers. Sin autem eſt quinta quædam natura ab Ariſtotele [d] inducta primum; hæc et Deorum eſt, et animorum.

[b] *Fingebat—divina mallem ad nos*] Hæc laudat Auguſtinus, C. D. iv. 26. et Confeſſ. i. 16. Vide ſis et Ariſtidem, tom. i. pagg. 46, 47. Optime Longinus, περὶ ὕψους, §. 9. Ὅμηρος γάρ μοι δοκεῖ, παραδιδοὺς τραύματα θεῶν, στάσεις, τιμωρίας, δάκρυα, δεσμὰ, πάθη πάμφυρτα, τοὺς μὲν ἐπὶ τῶν Ἰλιακῶν ἀνθρώπους, ὅσον ἐπὶ τῇ δυνάμει, θεοὺς πεποιηκέναι, τοὺς θεοὺς δὲ ἀνθρώπους. Idem querebatur Xenophanes. Adi Menagium ad Laertii ix. 18. ed. Amſt.

[c] *Qui, ut ego dico, divinus, eſt, ut* Euripides *dicere audet, Deus*] Sic MSS. Manucius autem et Lambinus primam vocem delent. Hac tamen emendatione nihil opus, ſi verbum ſubſtantivum, quod ſæpe fit, intelligas. Elienſ. pr. Euripidis loco dat Empedoclem. Male. Theon, Progymn. c. v. pag. 79. ed. Lugd. Εὐριπίδης ὁ ποιητὴς τὸν νοῦν ἡμῶν ἑκάστου εἶναι θεόν. Iamblichus tamen in Protrept. cap. viii. p. 53. ed. Arcer. Theod. Ὁ νοῦς γὰρ ἡμῶν ὁ θεός· εἴτε Ἑρμότιμος, εἴτε Ἀναξαγόρας εἶπε τοῦτο. Similiter alii. Plato apud Fulgentium, Virgil. Contin. pag. 144. Νοῦς ἀνθρώπινος Θεός. *Senſus hominis Deus eſt.* Xenocrates apud Ariſtotelem, Topic. lib. ii. cap. 2. Ψυχὴν ἑκάστου εἶναι dixit δαίμονα. Seneca, Epiſt. xxxi. *Quid aliud voces hunc,* (animum), *quam* DEUM *in humano corpore hoſpitantem.* Noſter, apud Macrobium in Somn. Scip. lib. ii. cap. 12. *Mens cujuſque is eſt quiſque——Deum te igitur ſcito eſſe, ſiquidem eſt Deus, qui viget, qui ſentit, qui meminit,* &c. Macrobius ipſe, paullo poſt: *Animam Deum et priſci philoſophorum et* Tullius *dixit.* Sic et plures; quorum nonnullos laudavit Th. Gatakerus ad Antonini lib. xii. §. 26. Iis inſuper addes hæc Plotini verba; qui dixit ſe πειρᾶσθαι τὸν ἐν ἡμῖν θεὸν ἀνάγειν πρὸς τὸ ἐν τῷ παντὶ θεῖον. Exſtant apud Porphyrium, vit. Plotin. c. 2.

[d] *Inducta primum; hæc*] Sic recte diſtinxere Cl. viri Lambinus et Bentleius. Vulgo, *inducta: primum hæc.*

XXVII. Hanc nos ſententiam ſecuti, his ipſis verbis in conſolatione hoc expreſſimus : [e] *Animorum nulla in terris origo inveniri poteſt : nihil enim eſt in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum atque fictum eſſe videatur ; nihil ne aut humidum quidem aut flabile aut igneum. His enim in naturis nihil ineſt, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat ; quod et præterita teneat et futura provideat et complecti poſſit præſentia : quæ ſola divina ſunt ; nec invenietur unquam, unde ad hominem venire poſſint, niſi a Deo. Singularis eſt igitur quædam natura atque vis animi, ſejuncta ab his* [f] *uſitatis notiſque naturis. Ita quidquid eſt illud, quod ſentit, quod ſapit,* [g] *quod vivit, quod viget,* [h] *cæleſte et divinum, ob eamque rem æternum ſit neceſſe eſt.* [i] *Nec vero Deus ipſe, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quædam et libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens et movens, ipſaque prædita motu ſempiterno.*

XXVIII. Hoc e genere atque eadem e natura eſt humana mens. Ubi igitur aut qualis eſt iſta mens ? Ubi tua aut qualis ? poteſne dicere ? an ſi omnia

[e] *Animorum nulla in terris &c.*] Hicce locus a Lactantio citatur de ira Dei, cap. 10. apud finem. Sed partim memoriæ, partim librariorum vitio, apud illum haud ita bene ſe habet. Ad idem argumentum pertinent, quæ ex Porphyrii Gradibus ſervavit Stobæus, Eclog. Phyſ. pag. 91. ed. Antv. Cum primis autem egregia ſunt, quæ diſputat Longinus apud Euſebium, Præp. Evang. lib. xv. cap. 21.

[f] Uſitatis *notiſque naturis*] Legendum *viſitatis*, ut monuimus ad lib. ii. de Divin. cap. 22.

[g] *Quod* vivit, *quod viget*] In Pall. aliiſque codd. duplex hujus loci fertur lectio; dant enim, *quod vult vivit*. At Reg. Vatic. Med. aliique plures repræſentant, *quod vivit* ; et eam ſcripturam, cum recta videretur, recepi : nam *vivere* et *vigere* paſſim jungit Cicero. Vide Tertullianum de Anim. cap. 19.

[h] *Cæleſte et divinum*] Vulgo, *cæleſte ac divinum* eſt : ſed ultimam vocem non agnoſcunt Reg. Med. Balliol.

[i] *Nec vero Deus—ſentiens et movens*] Hæc profert Lactantius, Inſt. Div. lib. i. cap. 5. et ex eo Salvianus, Gub. Dei, lib. i. cap. 1.

ad intelligendum non habeo quæ habere vellem; ne his quidem quæ habeo mihi per te uti licebit? Non valet tantum animus ut ſeipſum ipſe videat: at ut oculus, ſic animus ſe non videns alia cernit. Non videt autem, quod minimum eſt, formam ſuam. Fortaſſe: quanquam id quoque: ſed relinquamus: vim certe, ſagacitatem, memoriam, [k] motus celeritatem videt. Hæc magna, hæc divina, hæc ſempiterna ſunt: qua facie quidem ſit, aut ubi habitet, ne quærendum quidem eſt. Ut cum videmus ſpeciem primum candoremque cæli, dein converſionis celeritatem tantam, quantam cogitare non poſſumus; tum viciſſitudines dierum ac noctium, commutationeſque temporum quadrupertitas, ad maturitatem frugum et ad temperationem corporum aptas; eorumque omnium moderatorem et ducem ſolem; lunamque adcretione et diminutione luminis [l] quaſi faſtorum notantem et ſignantem dies; tum in eodem orbe in duodecim partes diſtributo quinque ſtellas ferri eoſdem curſus conſtantiſſime ſervantes, diſparibus inter ſe motibus; nocturnamque cæli formam undique ſideribus ornatam; tum globum terræ eminentem e mari, fixum in medio mundi univerſi loco, duabus oris diſtantibus habitabilem et cultum; quarum altera, quam nos incolimus,

Sub axe poſita ad ſtellas ſeptem, unde horrifer
Aquilonis ſtridor gelidas molitur nives,

[k] *Motus celeritatem*] Vulgo, *motum, celeritatem*. Sed recte Cl. Bentleius, Inf. cap. 28. *Ex memoria rerum et inventione et* celeritate motus *omnique pulchritudine virtutis vim divinam mentis agnoſcito*.

[l] *Quaſi faſtorum notantem et* ſignantem *dies*] Sic Elienſ. ſec. Vulgo, *ſignificantem*. Manilius, i. 594.

Et per quinque notat ſignantes
tempora fines.

Seneca, Conſ. ad Marciam, cap. 18. *Miraberis—ſolem quotidiano curſu diei noctiſque ſpatia* SIGNANTEM. Quæ loca lectionem, quam recepimus, abunde ſtabiliunt.

altera Auſtralis, ignota nobis, [m] quam vocant Græci 'Αντίχθονα; cæteras partes incultas, quod aut frigore rigeant aut urantur calore; hic autem, ubi habitamus, non intermittit ſuo tempore

Cælum [n] niteſcere, arbores frondeſcere,
Vites lætificæ pampinis pubeſcere,
Rami baccarum ubertate incurveſcere,
Segetes largiri fruges, florere omnia,
Fontes ſcatere, herbis prata conveſtirier;

tum multitudinem pecudum partim ad veſcendum, partim ad cultus agrorum, partim ad vehendum, partim ad corpora veſtienda; hominemque ipſum quaſi contemplatorem cæli ac deorum, eorumque cultorem; atque hominis utilitati [o] agros omnes et maria parentia: hæc igitur [p] et talia innumerabilia cum cernimus; poſſumuſne dubitare, quin his præſit aliquis vel effector, (ſi hæc nata ſunt, ut Platoni videtur) vel (ſi ſemper fuerunt, ut Ariſtoteli placet) moderator tanti operis et muneris? Sic mentem hominis, quamvis eam non videas, ut Deum non vides; tamen, ut Deum agnoſcis ex operibus ejus, ſic ex memoria rerum et inventione et celeritate motus omnique pulchritudine virtutis vim divinam mentis agnoſcito. In quo igitur loco eſt?

[m] *Quam vocant Græci* 'Αντίχθονα] Sic recte Gebhardus poſt Eraſmum et Ciacconium. Nam plures editi præ ſe ferunt ἀντάξονα, quæ vox eſt nihili. Ad veram lectionem quaſi manu ducunt cum alii MSS. tum maxime Reg. et Bak. qui repræſentant *antixoona*. Verbo Græce ſcripto lineolaque addita, habes ANTIXΘONA. Hinc *Antichthones* dicti ſunt, qui eam terræ partem incolunt. Vide Pompon. Melam, lib. i. capp. 1. 9.

[n] *Niteſcere—lætificæ*] Sic Eraſmus, Manucius, Lambinus, et alii. Gebhardus prave dedit *miteſcere—lætiſcere*.

[o] *Agros omnes et maria* parentia] Elienſ. pr. et Cantab. habent *potentia*: hæc autem lectio minus arridet præ ea, quam vulgo repræſentant. Virgilius, Æn. i. 3.

Ut quamvis avido parerent *arva colono*.

Hinc *uſus mortalium ſemper ancilla* terræ dicitur Plinio, H. N. lib. ii. c. 63.

[p] *Et* talia] Eſt ex Gulielmii conjectura. Vulgo, *et alia*.

XXIX. Credo equidem in capite; et cur credam afferre possum: [q] sed alias ubi sit animus, certe quidem in te est. Quæ est ei natura? Propria puto et sua. Sed fac igneam, fac spirabilem: nihil ad id, de quo agimus. Illud modo videto; ut [r] Deum noris, etsi ejus ignores et locum et faciem: sic animum tibi tuum notum esse oportere, etiam si ignores locum et formam. In animi autem cognitione, dubitare non possumus, nisi plane in Physicis plumbei sumus, quin nihil sit animis admixtum, nihil concretum, nihil copulatum, nihil coagmentatum, nihil duplex. Quod cum ita sit, certe nec secerni, nec dividi, nec discerpi, nec distrahi potest; nec interire igitur. Est enim interitus quasi discessus et [s] secretio ac diremptus earum partium, quæ ante interitum junctione aliqua tenebantur. His et talibus rationibus adductus Socrates, [t] nec patronum

[q] *Sed alias, ubi sit animus*] Sic Reg. Pall. tres, Elienf. tert. et Bak. Vulgo, *sed alias*. Nunc *ubi* &c.

[r] *Deum noris, etsi* ejus *ignores*] Vulgo vocem penultimam nesciunt, quam MSS. et editorum veterum fide recepimus. Eandem mox, iisdem jubentibus, ejeci.

[s] *Secretio ac* diremptus] Vulgo, *direptus*. Lectionem, quam damus, exhibent Pall. duo, nosterque Bak. nec aliter ediderunt Manucius et Lambinus. Merito quidem; non enim *diripiendi*, sed *dirimendi* potestas huc convenit. Gebhardus tamen errare, quam bonos duces sequi, maluit.

[t] *Nec patronum quæsivit ad judicium capitis*] Cum Socrati scriptam Lysias attulisset orationem, quam edisceret, ut pro se in judicio uteretur; rejecit eam philosophus veluti parum fortem et virilem. Nostrum de Orat. lib. i. c. 54. ac Valerium Maximum, lib. vi. cap. 4. 2. ext. ed. Leid. hujusce rei testes jam laudavit Menagius ad Laertii ii. 40. pag. 58. ed. Lond. Nos alia veterum loca proferemus. Stobæus, Serm. vii. p. 90. ed. Lugd. Σωκράτȣς φεύγοντος τὴν δίκην, Λυσίας λόγον τινὰ συγγράψας, ἦλθεν αὐτῷ κομίζων, ϗ ἐκέλευε χρήσαθαι. Τȣ͂ δὲ Λυσίȣ εἰπόντος, ϗ μὴν κάλλιϛον αὐτὸν εἶναι· Καὶ τὰ ῥόδα, ἔφη, κάλλιϛά ἐϛιν, ἀλλ' οὐ πρέπειν αὐτῷ τὸ ϛεφάνωμα. Τεθνήξη τοίνυν, ἔφη ὁ Λυσίας, εἰ μὴ ȣ̃τως ἀπολογήσῃ. Ὁ δὲ, εἰ γὰρ, ἔφη, ϗ μὴ νῦν, πάντως, τεθνήξομαι. Quinctilianus, Inst. Orat. lib. ii. cap. 15. *Socrates inhonestam sibi credidit orationem, quam ei Lysias*

quæſivit ad judicium capitis, nec judicibus ſupplex fuit; adhibuitque liberam contumaciam, a magnitudine animi ductam non a ſuperbia; et ſupremo vitæ die de hoc ipſo multa diſſeruit; et paucis ante diebus, [u] cum facile poſſet educi e cuſtodia, noluit; et cum pæne in manu jam mortiferum illud teneret poculum, locutus ita eſt, ut non ad mortem trudi, verum in cælum videretur aſcendere.

XXX. Ita enim cenſebat, itaque diſſeruit: [x] duas eſſe vias, dupliceſque curſus animorum e corpore excedentium. Nam qui ſe [y] humanis vitiis contaminaviſſent, et ſe totos libidinibus dediſſent, quibus cæcati, [z] vel domeſticis vitiis atque flagitiis ſe inquinaviſſent, vel republica violanda fraudes inexpiabiles concepiſſent, his devium quoddam iter eſſe, ſecluſum a concilio Deorum: qui autem ſe integros caſtoſque ſervaviſſent, quibuſque fuiſſet minima cum corporibus contagio, ſeſeque ab his ſemper

Lyſias reo compoſuerat. Id latius narrat lib. xi. cap. 1.

[u] *Cum facile poſſet educi e cuſtodia, noluit*] Quibus rationibus motus amicorum opera recuſaverit, docebit Platonis Crito, p. 370. ſeqq. ed. Lugd. Adi ſis etiam Originem in Celſ. lib. ii. p. 71. Laertium, ii. 60. iii. 36. et Senecam, Epiſt. 24.

[x] *Duas eſſe vias*] Vide Platonis Phædonem, pag. 385. ſeq. et 398. ſeqq. ed. Lugd. Ea laudat Stobæus, Eclog. Phyſ. pagg. 135—141. ed. Antv. De duabus autem viis multa Lactantius, Div. Inſt. lib. vi. capp. 3, 4. et Epit. cap. 59. Adeas etiam Clementina, Hom. vii. cap. 7.

[y] *Humanis vitiis*] Ἐξ ἐναντίας *bumana vitia* Deorumque vitam ponit. Vult autem ea, quibus obnoxii ſumus, quamdiu corporibus includimur. Sic ἀνθρώπινα πταίσματα dixit Æneas Gazeus in Theop. p. 380. D. ed. Par. ἀνθρώπινα παραπτώματα Clemens, Hom. vii. c. 7. ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα Origines περὶ εὐχῆς, §. 23. Auguſtinus, C. D. lib. ii. cap. 7. *Mirum nimium, ſi ullus ibi erat pudor mortalium, quo* humana flagitia *non libere bomines committerent, quæ apud Deos etiam religioſe diſcerent*. Idem, Epiſt. xix. pag. 29. *Facile de bomine* humana vitia *ſuſpicari*. Vide et Terentium, Adelph. Act. IV. Sc. v. 53. ac Senecam de Tranquil. cap. 15.

[z] Vel *domeſticis vitiis*] Vulgo, *velut*. Sed nos accuratiſſimum Bentleium jure ſequimur.

sevocavissent, essentque in corporibus humanis vitam imitati deorum, his ad illos, a quibus essent profecti, reditum facilem patere. Itaque commemorat, [a] ut cygni, qui non sine causa Apollini dicati sunt, sed quod ab eo divinationem habere videantur, qua providentes quid in morte boni sit, cum cantu et voluptate moriantur; sic [b] omnibus bonis et doctis esse faciendum. Nec vero de hoc quisquam dubitare posset, nisi idem nobis accideret diligenter de animo cogitantibus, quod his sæpe usu venit, [c] qui cum acriter oculis deficientem so-

[a] *Ut* cygni—*moriantur*] Lambino scribendum videtur *cygnis*. At Servius ad Æn. i. 593. vocem *cygni* tuetur. Med. vero, Bak. et Ven. 1491. *quia providentes:* Leg. *quasi providentes*—*cum cantu et voluptate* moriuntur. Et *moriuntur* diserte quidem Balliol. Hic autem locus ex Platonis Phædon. p. 387. ed. Lugd. est expressus. Verba, quæ etiam profert Stobæus, Serm. cxix. pag. 607. ed. Lugd. sic se habent: Ἀλλὰ κύκνοι ἅτε, οἶμαι, τοῦ Ἀπόλλωνος ὄντες (vide Synesium, Dion. pag. 54. A.) μαντικοί τε εἰσὶ, ϗ προειδότες τὰ ἐν ᾅδου ἀγαθὰ, ᾄδουσί τε ϗ τέρπονται ἐκείνην τὴν ἡμέραν διαφερόντως ἢ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. Et cygnorum quidem in morte cantum testimoniis suis confirmant veterum plurimi. Inter alios vide Themistium, Orat. xviii. pag. 223. ed. Par. Artemidorum, Oneir. lib. ii. cap. 20. apud finem, et Tzetzem ad Lycophronis vs. 426. Quin et cygni moribundi cantum se plane exaudivisse nuper testatus est Fr. Hesselius in Epist. Dedic. Vibio Sequestri præmissa. Plinius tamen, H. N. x. 23. *Olorum in morte narratur flebilis cantio: falso, ut arbitror aliquot experimentis.* Cum eo faciunt Alexander Myndius apud Athenæum, lib. ix. pag. 393. ed. Lugd. Ælianus, V. H. ii. 14. et Lucianus de Electro, tom. ii. pag. 371. ed. Amst.

[b] *Omnibus bonis et doctis*] Vulgo, *omnibus* et *bonis et doctis*. Mihi duces sunt Reg. Eliens. tert. Bak. Med. et Balliol. qui voculam secundam nesciunt.

[c] *Qui* cum acriter *oculis* deficientem *solem* &c.] Lambinus contra librorum fidem dedit, *qui acribus oculis*. MSS. vero Martin. Eliens. tert. et Petrens. habent *oculis deficientibus*, ac ita legit Janus Gulielmius. Ast oculos vel sanissimos diuturnior solis aspectus erueret. Hinc Democritus

Clypeum constituit contra exortum Hyperionis
Oculos effodere ut posset splendore æreo.
Ita radiis solis aciem effodit luminis;

ut ait Laberius apud A. Gellium, N. A. x. 17. Noster ad

F Platonis

lem intuerentur, ut aſpectum omnino amitterent: ſic mentis acies [d] ſe ipſa intuens, nonnunquam hebeſcit; ob eamque cauſam contemplandi diligentiam amittimus. Itaque dubitans, circumſpectans, hæſitans, [e] multa adverſa reverens, tanquam ratis in mari immenſo, noſtra vehitur oratio. Sed hæc et vetera, et a Græcis. Cato autem ſic abiit e vita, ut cauſam moriendi nactum ſe eſſe gauderet. [f] Vetat

Platonis Phædon. §. xxxiv. ed. Cantab. reſpexit; Μὴ πάθοιμι, ὅπερ οἱ τὸν ἥλιον ΕΚΛΕΙΠΟΝΤΑ θεωρȢ̃ντες καὶ σκοπȢ́μενοι πάσχȢσι· διαφθείρονται γάρ πȢ ἔνιοι τὰ ὄμματα, ἐὰν μὴ ἐν ὕδατι ἢ ἔν τινι τοιȢ́τῳ σκοπῶνται τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Pariter Iamblichus, vit. Pyth. pag. 72. 20. ed. Arec. Theod. Τοῖς Ȣ̓χ οἵοις τε ΑΤΕΝΕΣ ἐνορᾷν ἐν τῷ ἡλίῳ διὰ τὴν τῶν ἀκτίνων ὑπερφέγγειαν, ἐν βαθείᾳ συστάσει ὕδατος, ἢ καὶ διὰ τετηκείας πίσσης, ἢ κατόπτρȢ τινὸς μελαναυγοῦς, δεικνύειν ἐπινοȢ̃μεν τὰς ΕΚΛΕΙΨΕΙΣ &c. Vide et Themiſtium, Orat. iv. pag. 51. ed. Par. Retineamus igitur *deficientem ſolem*. Nam facile fieri poteſt, ut oculis nimium fidentes, ſolem laborantem diutius aſpiciant, eorumque jacturam faciant.

[d] *Se* ipſa *intuens*] Vulgo, *ipſam*; ſed veteris codicis a Lambino citati, Reg. et Elienſ. primi ſpernere non potuimus elegantiam.

[e] *Multa adverſa* reverens, *tamquam* ratis—*noſtra vehitur* oratio] Vulgo, *revertens tanquam in rate—noſtra vehitur* oratio. Sed in Elienſ. tert. et Med. eſt *reverens*, eamque lectionem ſaniorem merito judicavit Ph. Beroaldus. *Ratis* manavit a Victorio, cui tantum non accedit MS. Cantab. *Ratio* vero, non *oratio*, Camerario Lambinoque placuit. Male: hanc enim comparationem mutuatus eſt a Platonis Phædon. §. xxiii. ed. Cant. Δεῖ ——τὸν βέλτιστον τῶν ἀνθρωπίνων λόγων λαβόντα καὶ δυσεξελεγκτότατον, ἐπὶ τούτου ΟΧΟΥΜΕΝΟΝ, ΩΣΠΕΡ ΕΠΙ ΣΧΕΔΙΑΣ, κινδυνεύοντα διαπλεῦσαι τὸν βίον. Similiter Catullus, Epigr. xxv.

Et inſolenter æſtues veluti minuta magno
Deprenſa navis in mari, veſaniente vento.

Ovidius in Epiſt. Cydippes Acontio, vſ. 41.

Ipſa, velut navis, jactor, quam certus in altum
Propellit Boreas, æſtus et unda refert.

Sedulius, Epiſt. ad Macedonium. *Utpote qui — tam* immenſum *paſchalis* pelagus *majeſtatis—parva tiro* lintre *cucurrerim*. Videatur et Gregorius Nazianzenus in Carminum a Jac. Tollio editorum ii. 51.

[f] *Vetat enim dominans*] Platonicorum aliorumque ſapientium dogma, quod a Pythagoreis acceperunt. Vide nos ad Epit.

Lactantii,

enim dominans ille in nobis Deus injussu hinc nos suo demigrare: cum vero caussam justam Deus ipse dederit, ut tunc Socrati, nunc Catoni, sæpe multis; næ ille, medius fidius, vir sapiens, lætus ex his tenebris in lucem illam excesserit: nec tamen illa [g] vincula carceris ruperit: leges enim vetant: sed tanquam a magistratu aut ab aliqua potestate legitima, sic a Deo evocatus atque emissus exierit. *Tota* enim [h] *philosophorum vita*, ut ait idem, *commentatio mortis est.*

Lactantii, c. xxxix. p. 98, 99. ed. Cant. Athenæus, lib. iv. p. 157. ed. Lugd. Εὐξίθεος ὁ Πυθαγορικὸς—ἔλεγεν ἐνδεδέσθαι τῷ σώματι καὶ τῷ δεῦρο βίῳ τὰς ἁπάντων ψυχὰς τιμωρίας χάριν, καὶ διείπασθαι τὸν θεὸν, ὡς εἰ μὴ μενοῦσιν ἐπὶ τούτοις, ἕως ἂν ἑκὼν αὐτοὺς λύσῃ, πλέοσι καὶ μείζοσιν ἐμπεσοῦνται τότε λύμαις &c. Ex hac sententia Virgilius de iis, qui sibi manus attulerunt, Æn. vi. 437.

—*Quam vellent æthere in alto*
Nunc et pauperiem et duros perferre labores!

Phavorinus apud Stobæum, Serm. cxviii. p. 601. ed. Aur. All. Θεόδωρος μὲν γὰρ ὁ Κυθηραῖος οὐδεμίαν ἱκανὴν πρόφασιν ἔφασκεν εἶναι τῷ σοφῷ πρὸς τὴν τοῦ βίου καταλυσιν. Seneca, Epist. lxx. *Invenies etiam professos sapientiam, qui vim afferendam vitæ suæ negent, et nefas judicent ipsum interemptorem sui fieri: expectandum esse exitum, quem natura decrevit.* Stoicorum autem de spontanea morte decreta, quibus paruit Cato, videsis apud Lipsium manud. ad Phil. Stoic. lib. iii. Diss. 22.

[g] *Vincula* carceris] Forsan *vincula corporis*, ut etiam Cl. Th. Bentleius reponendum conjecit. Noster de Divin. i. 49. *Disjunguntque se a societate divina*, vinculis corporis *impediti*. Pariter *compedes corporis* memorat infra, cap. 31.

[h] *Philosophorum vita—commentatio mortis est*] Plato in Phædone, pag. 379. G. ed. Lugd. Τὸ μελέτημα αὐτὸ τοῦτο ἐστι τῶν φιλοσόφων, λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. Pari modo p. 386. Theodoretus, Ther. viii. pag. 118. ed. Com. Πλάτων τὴν φιλοσοφίαν θανάτου μελέτην ἐκάλεσεν. Hieronymus ad Heliod. de morte Nepot. p. 23. ed. Par. 1624. *Platonis sententia est*, omnem sapientium vitam, meditationem esse mortis. Et in Epitaph. Marcellæ, pag. 122. *Plato philosophiam meditationem mortis esse dixit.* Adi sis et lib. iii. advs. Ruffin. p. 537. Apuleium de Habit. Doctr. Plat. p. 619. ed. Par. et Julianum, Orat. vi. p. 190. ed. Lips. Ab eo hanc philosophiæ definitionem mutuarunt Græci recentiores. Vide Joan. Damascenum, Dial. capp. 3. 68. Nimirum ὁ θάνατος διπλοῦς, ὁ μὲν συν-

bus: [r] diu manſuros aiunt animos; ſemper, negant.

XXXII. [s] Numne vis igitur audire, cur, etiamſi ita ſit, mors tamen non ſit in malis? A. Ut videtur: ſed me nemo de immortalitate depellet. M. Laudo id quidem; [t] etſi nihil nimis oportet confidere: movemur enim ſæpe aliquo acute concluſo: labamus mutamuſque ſententiam, clarioribus etiam in rebus: in his eſt enim aliqua obſcuritas. Id igitur ſi acciderit, ſimus armati. A. Sane quidem: ſed ne acciderit providebo. M. Numquid igitur eſt cauſæ, quin amicos noſtros Stoicos dimittamus? eos dico, qui aiunt manere animos, cum e corpore exceſſerint, ſed non ſemper. A. Iſtos vero; [u] qui,

Ne plures memorem, vide Ovidium, Amor. lib. ii. El. vi. 35. et Plinium, H. N. vii. 48.

[r] *Diu manſuros aiunt animos; ſemper, negant*] E Stoicis nonnulli cunctorum animos tantiſper manere ſunt arbitrati; ſed reliqui, ſtultorum brevi, ſapientium vero mentes cum mundo ſimul interire ſtatuerunt; ut patet ex Laertii vii. 157. ed. Amſt. ad quem locum videndus Menagius. Adi ſis et Juſt. Lipſium, Phyſ. Stoic. lib. iii. cap. 11. ac Th. Gatakerum ad Antonini iv. 21. Nos paucula, quæ doctiſſimos illos viros fugerunt, hic apponemus. Tertullianus de Anim. cap. liv. *Qui aliquod illi tempus indulgent, ab exceſſu uſque in conflagrationem univerſitatis, ut Stoici, ſuas ſolas, id eſt, ſapientium animas, in ſupernis manſionibus collocant—Quos equidem miror, quod imprudentes animas circa terram proſternant, cum illas a ſapientibus multo ſuperioribus erudiri adſirment.* Theodoretus, Therap. v. p. 73. 20. ed. Com. Οἱ δὲ Στοικοὶ τὰς χωριζομένας τῶν σωμάτων ψυχὰς, διαρκεῖς μὲν καθ' ἑαυτὰς ζῆν ἔφασαν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀσθενεστέραν ἐπ' ὀλίγον, τὴν δέ γε ἰσχυρὰν μέχρι τῆς τοῦ παντὸς ἐκπυρώσεως. Vide ſis et pagg. 72—74. Falſus autem eſt Epiphanius, qui lib. i. Hær. 5. Stoicos ἀθάνατον τὴν ψυχὴν ἡγεῖσθαι docet. Ita tamen Origenes etiam, Philoſ. c. xxi. Idem innuit et Lactantius, Div. Inſt. lib. iii. c. xviii. 5.

[s] *Numne vis*] Vulgo, *num vis*. At Reg. Bak. Med. et Balliol. *num non vis*; unde Cl. Bentleius fecit *numne vis*, eumque ſequor.

[t] *Etſi nihil* nimis] Vulgo, *animis*: quod perperam Gebhardus revocavit. Eraſmus enim, Manutius, et Lambinus in ſuis editionibus veram dedere lectionem.

[u] *Qui, quod tota in hac cauſa difficillimum eſt,* ſuſcipiant] Malim,

quod tota in hac caufa difficillimum eft, fufcipiant, poffe animum manere corpore vacantem: illud autem, quod non modo facile ad credendum eft, fed, eo conceffo quod volunt, confequens [x] idcirco, non dant ut, cum diu permanferit, ne intereat. M. Bene reprehendis et fe ifto modo res habet. [y] Credamus igitur Panætio, a Platone fuo diffentienti? quem enim omnibus locis *divinum*, quem *fapientiffimum*, quem *fanctiffimum*, quem *Homerum philofophorum* appellat, hujus hanc unam fententiam de immortalitate animorum non probat. Vult enim, quod nemo negat, quicquid natum fit, interire; nafci autem animos, quod [z] declaret eorum fimilitudo, qui procreentur; quæ etiam in ingeniis non folum in corporibus appareat. Alteram autem affert rationem: nihil effe, quod doleat, quin id ægrum effe quoque poffit; quod autem in morbum cadat, id etiam interiturum: dolere autem animos, ergo etiam interire.

lim, *fufcipiunt*; fequitur enim, *illud autem—non* DANT.

[x] *Idcirco, non dant*] Vulgo, *id certe non dant*. Lectionem, quam recepimus, adferunt Reg. Pall. quinque, Vatic. Med. Bak. Elienf. tert. et Balliol.

[y] *Credamus igitur Panætio, a Platone fuo diffentienti*] Panætius, licet Stoicus, animos cum corpore mori judicavit; id quod eleganter oftendit Auctor Epigrammatis Anthol. l. i. p. 94. ed. Franc. cui titulus, *εἰς τὸν Φαίδωνα διάλογον Πλάτωνος* ΝΟΘΕΥΟΜΕΝΟΝ *ὑπὸ Παναιτίου*. Id fic fe habet.

Εἴ με Πλάτων οὐ γράψε, δύω
ἐγένοντο Πλάτωνε·
Σωκρατικῶν ὀάρων ἄνθεα ταῦ-
τα φέρω·
Ἀλλὰ ΝΟΘΟΝ μ' ἐτέλεσσε
Παναίτιος· ὅς ῥ' ἐτάλασσε
Καὶ ψυχὴν θνητὴν κἀμὲ νόθον
τελέσαι.

Quid autem doctiffimo Menagio facies, qui ad Laertii iii. 62. ed. Amft. hinc ftatuit fuiffe, qui Phædonem, Panætii Stoici effe contenderunt? Scilicet eum ipfa res abunde refellit; ex eo vero natus eft error, quod *νοθευόμενον* pro *fuppofito* vel *adulterato* fumferit, cum *fpurium habitum* denotet: ut apud Athenæum, lib. x. p. 455. C. ed. Lugd. *οἱ νοθεύοντες Λάσου τοῦ Ἑρμιονέως τὴν ἄσιγμον ᾠδὴν*, funt ii, qui Oden illam notham effe ftatuunt. Sic et alibi non raro.

[z] *Declaret—procreentur*] Sic Reg. et Bak. Vulgo, *declarat—procreantur*.

XXXIII. Hæc refelli poſſunt: ſunt enim ignorantes, cum de æternitate animorum dicatur, de mente dici, quæ omni turbido motu ſemper vacet, non de partibus his, in quibus ægritudines, iræ, libidineſque verſentur; quas is, contra quem hæc dicantur, [a] ſemotas a mente et diſcluſas putat. Jam ſimilitudo magis apparet in beſtiis, quarum animi ſunt rationis expertes. Hominum autem ſimilitudo in corporum figura magis exſtat: et ipſi animi magni refert quali in corpore locati ſint. Multa enim e corpore exiſtunt, quæ acuant mentem; multa, quæ obtundant. [b] Ariſtoteles quidem ait, *omnes ingenioſos melancholicos eſſe*, ut ego me tardiorem eſſe non moleſte feram. Enumerat multos; idque quaſi conſtet, rationem cur ita fiat affert. Quod ſi tanta vis eſt ad habitum mentis in his, quæ gignuntur in corpore: ea ſunt autem, quæcunque ſunt, quæ ſimilitudinem faciant: nihil neceſſitatis affert, [c] cur

[a] *Semotas a mente et diſcluſas putat*] Plato videlicet in capite rationem ponit; iram vero in pectore locat, cupiditatem ſubter præcordia. Vide ſupra, cap. x. et Diogenem Laertium, iii. 67. ed. Amſt.

[b] *Ariſtoteles quidem ait*] Hoc ponit et rationibus confirmat Stagirita, Problem. xxx. quæſt. 1. Seneca, de Tranq. cap. xv. *Ariſtoteli, nullum magnum ingenium ſine mixtura dementiæ fuit.* Plutarchus in Lyſandr. pag. 434. C. ed. Par. Ἀριστοτέλης δὲ τὰς μεγάλας φύσεις ἀποφαίνων μελαγχολικὰς—ἱστορεῖ καὶ Λύσανδρον οὐκ εὐθὺς, ἀλλὰ πρεσβύτερον ὄντα, τῇ μελαγχολίᾳ περιπεσεῖν. Favorinus etiam Philoſophus in eadem, ac Ariſtoteles, fuit hæreſi. *Scitote*, inquit, *tamen intemperiem iſtam, quæ* μελαγχολία *dicitur, non parvis nec abjectis ingeniis accidere,* ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωικόν. Apud A. Gellium, Noct. Att. lib. xviii. cap. 7.

[c] *Cur naſcatur, animi ſimilitudo*] Jactat D. Lambinus ſe reſtituiſſe, *cur naſcantur animi, ſimilitudo*; ſed non erat cur ob eam emendationem ſuperbiret vir doctiſſimns: ita enim jamdudum correxerat P. Manutius, quod verbulo notaſſe candidi fuit ingenii. Codices omnes cum noſtri, tum aliorum, vulgatam lectionem conſtanter exhibent; nec male quidem ſi modo, virgula immiſſa, legas, *cur naſcatur, animi ſimilitudo.*

nascatur, animi similitudo. [d] Omitto dissimilitudines, Vellem adesse posset Panætius: [e] vixit cum Africano: quærerem ex eo, cujus suorum similis fuisset Africani fratris nepos? facie vel patris: vita, omnium perditorum ita similis, ut esset facile deterrimus. Cujus etiam similis P. Crassi sapientis et eloquentis et primi hominis nepos, multorumque aliorum clarorum virorum, quos nihil attinet nominare, nepotes et filii? Sed quid agimus? Oblitine sumus, hoc nunc nobis esse propositum, cum satis de æternitate dixissemus, ne si interirent quidem animi, quicquam mali esse in morte? A. Ego vero memineram; sed te de æternitate dicentem aberrare a proposito facile patiebar. M. Video te alte spectare, et velle in cælum migrare.

XXXIV. Spero fore, ut contingat id nobis: sed fac, ut isti volunt, animos non remanere post mortem. A. Video nos, si ita sit, privari spe beatioris vitæ. M. Mali vero quid affert ista sententia? fac enim sic animum interire ut corpus: num igitur aliquis dolor, aut omnino post mortem sensus in corpore est? Nemo id quidem dicit: etsi Democritum insimulat Epicurus, [f] Democritici negant.

[d] *Omitto* dissimilitudines] Vulgo, *similitudines*. Lectionem, quam dedimus, extudit sagax Cl. Bentleii conjectura.

[e] *Vixit cum Africano*] Velleius Paterculus, i. pag. 19. ed. Antv. *Scipio tam elegans liberalium studiorum omnisque doctrinæ et auctor et admirator fuit, ut Polybium* Panætiumque, *præcellentes ingenio viros, domi militiæque secum habuerit.* Vide Plutarchum. tom. ii. pag. 777. ed. Par. et Menagium ad Laertii vii. 39. ed. Amst. Parum suo generi respondere liberos, exemplis ostendunt Josephus, Ant. Jud. vi. 3. §. 2. Hieronymus ad Furiam, Epist. x. pag. 81. et Spartianus in Severo, pag. 72. ed. Paris. Vide et Stobæum, Serm. lxxxv. ed. Aur. All.

[f] *Democritici negant*] In Eliensi sec. legitur, *statim Democritici negant*; sed is codex nimis est interpolatus, quam ut soli tuto credatur. Respexit autem, nisi fallor, Epicurus ad *reviviscendi promissam Democrito vanitatem*; de qua Plinius, H. N. lib. vii. c. 55.

Ne in animo quidem igitur ſenſus remanet: ipſe enim nuſquam eſt. Ubi igitur malum eſt? quoniam nihil tertium eſt. An, quoniam ipſe animi diſceſſus a corpore non fit ſine dolore? [g] Ut credam ita eſſe, quam eſt id exiguum! et falſum eſſe arbitror: et fit plerumque ſine ſenſu, nonnunquam etiam cum voluptate; [h] totumque hoc leve eſt, qualecunque eſt: fit enim ad punctum temporis. Illud angit, vel potius excruciat, diſceſſus ab omnibus his, quæ ſunt bona in vita. Vide, ne a malis dici verius poſſit. Quid ego nunc lugeam vitam hominum? [i] Vere et jure poſſum. Sed quid neceſſe eſt, cum id agam ne poſt mortem miſeros nos putemus fore, etiam vitam efficere deplorando miſeriorem? fecimus hoc in eo libro, in quo noſmet ipſi, quantum potuimus, conſolati ſumus. A malis igitur mors abducit, non a bonis; verum ſi quærimus. [k] Et quidem hoc [l] a Cyrenaico Hegeſia ſic copioſe diſputatur; ut is a rege Ptolemæo prohibitus eſſe dicatur illa in ſcholis dicere: quod

[g] *Ut* credam *ita eſſe*] Malim, *ut* cedam *ita eſſe*; nam *cedere proprie dicitur, qui contra ſententiam ſuam alteri conſentit*, ut ait Servius ad Æn. ii. 704.

[h] *Totumque hoc* leve *eſt*] *Breve* dant Bak. et Elienſ. pr. pro varia lectione.

[i] *Vere et jure poſſum*] Si humanæ conditionis incommoda depicta videre cupias, adi Plinium, H. N. lib. vii. Procem. et Æſchinis Axiochum, capp. 7. ſeqq. inter opera Platonis, ed. Lugd. Huc ſpectant, quæ dicit Artabanus apud Herodotum, l. vii. cap. 46. Origenes in Celſ. lib. ii. p. 85. ed. Cant. et Stobæus, Serm. cxix. ed. Aur. All.

[k] Et *quidem hoc*] Vulgo deeſt prima vox, quam ſuppeditabant Reg. et vetus Lambini codex.

[l] *A Cyrenaico Hegeſia*] Plutarchus, περὶ φιλοσ. tom. ii. p. 497. D. ed. Par. Ἡγησίας διαλεγόμενος πολλὰς ἐποίησεν ἀποκαρτερῆσαι τῶν ἀκροωμένων. Valerius Maximus, lib. vii. cap. ix. 3. ext. *Hegeſias Cyrenaicus ſic mala vitæ repræſentabat, ut, eorum miſeranda imagine audientium pectoribus inſerta, multis voluntariæ mortis oppetendæ cupiditatem ingeneraret. Ideoque a rege Ptolemæo ulterius hac de re diſſerere prohibitus eſt.* Hinc πεισιθάνατος eſt dictus, uti docent Laertius, ii. 86. et Suidas in Ἀρίστιππος.

multi his auditis mortem ſibi ipſi conſciſcerent. [m] Callimachi quidem epigramma in Ambraciotam Cleombrotum eſt: quem ait, cum ei nihil accidiſſet adverſi, e muro ſe in mare abjeciſſe, lecto Platonis libro. Ejus autem, quem dixi, Hegeſiæ liber eſt [n] Ἀποκαρτερῶν, [o] in quo a vita quidam per inediam diſcedens revocatur ab amicis: quibus reſpondens, vitæ humanæ enumerat incommoda. Poſſem id facere; etſi minus quam ille, qui omnino vivere expedire nemini putat. Mitto alios: etiamne no-

[m] *Callimachi quidem epigramma*] Vide Callimachi Epigr. xxiv. et ibi notata; non enim repetemus, quæ jampridem obſervarunt eruditi. Nonnus ad Gregorii Nazianzeni Stelit. i. hiſt. 16. Κλεόμβροτος Ἀμβρακιώτης ἐντυχὼν τῷ Φαίδωνι, τῷ περὶ ψυχῆς διαλόγῳ Πλάτωνος, καὶ μαθὼν, ὡς ἄμεινόν ἐστι τῇ ψυχῇ ὁ χωρισμὸς τοῦ σώματος, ἔῤῥιψεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ τέθνηκεν. Hinc Ovidius in Ibin. vſ. 495.

Vel de præcipiti venias in Tartara ſaxo,
Ut qui Socraticum de nece legit opus.

Lactantius, Div. Inſt. lib. iii. c. 18. *Quod Ambraciotes ille, qui cum eundem librum* (Phædonem) *perlegiſſet, præcipitem ſe dedit, nullam aliam ob cauſam, niſi quod Platoni credidit.* Sed philoſophi mentem nullus cepit iſte Cleombrotus, quod etiam vidit Auguſtinus, C. D. lib. i. cap. 22. nam Plato mortem tantum philoſophicam intelligit, *quæ ſit cum anima adhuc in corpore conſtituta corporeas illecebras, philoſophia docente, contemnit,* ut fuſe docet Macrobius in Somn. Scip. lib. i. c. 13. Adde quæ diximus ad hujuſce libri cap. xxx.

[n] Ἀποκαρτερῶν] Hac voce ſignificatur is, qui cibo abſtinet, ut a vita per inediam diſcedat; non *intolerantiſſimus*, ut imperite cenſuit Aldus nepos. Contrario prorſus vitio Metaphraſtes Athenæi, lib. vi. cap. 5. pag. 234. ἀποθανεῖν ἀποκαρτερήσαντα, vertit *mortem æquo animo tuliſſe.* Debuit *inedia periiſſe.* Timocles, in Cauniis apud eundem, pag. 240. E. ed. Lugd.

—Οὐκ ἀπεκαρτέρησε γὰρ
Ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐκαρτέρησ', ὦ φίλτατε,
Πίνων.

Quem quidem locum recte cepit idem interpres. Tertullianus, Apol. cap. xlvi. Lycurgus apocartereſin *optavit, quod leges ejus Lacones emendaſſent.* Vide Quinctilianum, Inſt. Orat. lib. viii. c. 5. ed. Amſt. Lucianum Macrob. tom. ii. pag. 473. Arrianum, Epict. l. ii. c. 15. p. 210. et Diogenem Laertium, lib. vi. §. 94. ed. Amſt.

[o] In quo *a vita*] Vulgo, *quod.* Lectionem recepi, quam Cl. Bentleius excogitavit.

bis expedit, qui et domesticis et forensibus solatiis ornamentisque privati certe si ante occidissemus, mors nos a malis non a bonis abstraxisset?

XXXV. Sit igitur aliquis, qui nihil mali habeat, nullum a fortuna vulnus acceperit. Metellus ille [p] honoratis quatuor filiis. At quinquaginta Priamus, [q] e quibus septemdecim justa uxore nati. In utroque eandem habuit fortuna potestatem; [r] sed usa in altero est. [s] Metellum enim multi, filii, filiæ, nepotes, neptes, in rogum imposuerunt: Priamum tanta progenie orbatum, cum in aram confugisset, hostilis manus interemit. Hic si vivis filiis,

[p] *Honoratis*] Vulgo, *honoratus*. Nec aliter exhibent codices. At hoc de Metelli filiis dici videtur: quapropter διόρθωσιν Bentleianam recipere non sum veritus. Cicero, Fin. v. 27. *Q. Metellus tres filios consules vidit, e quibus unum etiam et censorem et triumphantem, quartum autem prætorem.* Adi sis etiam Velleium Paterculum, lib. i. c. xi. 6. Valerium Maximum, l. vii. c. 1. 1. et Plinium, H. N. lib. vii. §. 45. De *honoratis* bene multa notavit Henr. Valesius ad Amm. Marcellini xiv. 5. quibus adde Tacitum, Hist. i. 77.

[q] *E quibus septemdecim justa uxore* nati] Sic recte Ven. 1491. et Erasmi Frobeniana, nec aliter edidit Lambinus. Vulgo, *quibus septem et decem* —— natis; ac ita fere MSS. sed parum, ut videtur, commode. Porro Noster memoria lapsus est, nisi forte librariis debeatur error; nam Hecuba Priamo xix. liberos peperit. Vide Homerum, Il. ω'. 496. Scholiasten ad Euripidis Hecub. vs. 419. et Tzetzem, Chil. vii. 344. Fatendum tamen inter auctores de numero filiorum non convenire. Theocritus, Idyll. xv. 139.

Οὔθ' Ἕκτωρ Ἑκάβας ὁ γεραίτερος ΕΙΚΑΤΙ παίδων.

Ubi vide Scholiasten. At Apollodorus, Bibl. lib. iii. cap. xi. §. 5. quatuordecim tantum memorat.

[r] Sed usa *in altero est*] Pall. tres *seclusa*, quam lectionem veritus est in *textum* recipere Janus Gebhardus. Et merito quidem; nam plane est inepta, licet eam quoque repræsentent Eliens. pr. tert. Balliol. Bak. et Petrens. a prima manu. Si enim fortuna in altero *seclusa* est, fieri nequit, ut in utroque eandem habuerit potestatem.

[s] *Metellum enim multi, filii*] Hujus felicitatem commemorant Noster de Fin. lib. v. c. 27. Valerius Maximus, lib. vii. c. 1. aliique. Vide G. J. F. Vossium ad Velleii Paterculi lib. i. cap. 11.

incolumi regno occidiſſet,

——— [t] adſtante ope barbarica,
[u] Tectis cælatis, laqueatis,

utrum tandem a bonis, an a malis diſceſſiſſet? Tum profecto videretur a bonis: at certe ei melius eveniſſet; nec tam flebiliter illa canerentur,

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam evitari,
Jovis aram ſanguine turpari.

[x] Quaſi vero iſta vel quicquam tum potuerit ei melius accidere. Quod ſi ante accidiſſet, [y] tamen eventum omnino amiſiſſet: hoc autem tempore ſenſum amiſit malorum. [z] Pompeio noſtro familiari, cum graviter ægrotaret, Neapoli melius eſt factum:

[t] Adſtante *ope* barbarica] Janus Gulielmius legit, *ac ſtante:* nec aliter exhibet Elienſ. tert. Inepte tamen, ut patet ex lib. iii. c. 19. ubi rurſus laudantur. *Barbarica* vero non *maxima* denotat, quod perperam ſtatuit Hier. Columna ad Ennii Fragm. pag. 237. ed. Amſt. ſed *Phrygia; quia* πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος; *nam et* Homerus *Phrygas* barbaros *appellat.* Ita loquitur Servius ad Æn. ii. 504. Ovidius in Epiſt. Helenæ Paridi vſ. 63.

Si jam divitiis locus hic numeroque virorum
Vincitur; *at certe* barbara *terra tua eſt.*

Quin et Paris apud Lucianum in Dearum Jud. pag. 226. ed. Amſt. ſe βάρβαρον vocat. Vide et p. 277. Sic et Trojanos Hector apud Euripidem in Rheſo, vſ. 404.

[u] *Tectis cælatis,* laqueatis] *Lacuatis* legit Servius ad Æn. i. 730. quem vide. Sed *laqueatis* favet auctorum uſus. Adi ſis Lambinum ad Horatii lib. ii. Od. 16.

[x] *Quaſi vero iſta vel quicquam*] Legerim, *quaſi vero iſta vi quicquam*; quam Petr. Craſſi, Viterbienſis Epiſcopi, conjecturam calculo ſuo probarunt P. Manutius, H. Stephanus, D. Lambinus, alii.

[y] Tamen *eventum*] Henr. Stephanus, Caſtig. p. 103. reponit *tum eventum*, et ita dant MSS. Bak. et Balliol. Legerim ipſe, *quod ſi ante* occidiſſet (ſic Victor. Elienſ. pr. ſec. et Bak. non *accidiſſet* ut vulgo) talem *eventum omnino amiſiſſet.* Vide Juvenalem, Satir. x. 258.

[z] *Pompeio—melius eſt factum*] Convaluit, priſtinam valetudinem recuperavit Pompeius. Eodem modo loquitur Arnobius, lib. vii. p. 306 ed. Par.

[a] coronati Neapolitani fuerunt: nimirum etiam Puteolani: vulgo ex oppidis publice gratulabantur: ineptum sane negotium, et Græculum; sed tamen fortunatum. Utrum igitur, si tum esset exstinctus, a bonis rebus an a malis discessisset? [b] certe a miseris. Non enim cum socero bellum gessisset; non imparatus arma sumsisset; non domum reliquisset; non ex Italia fugisset; non exercitu amisso nudus in servorum ferrum et manus incidisset; non liberi defleti; non fortunæ omnes a victoribus possiderentur. Qui, si mortem tum obisset, in amplissimis fortunis occidisset; is propagatione vitæ quot, quantas, quam incredibiles [c] hausit calamitates?

XXXVI. Hæc morte effugiuntur; etiam si non

[a] *Coronati Neapolitani*] Coronas in publica lætitia gestas fuisse docebit inter alios Car. Paschalius de Coron. lib. ii. c. 11.

[b] *Certe a* miseris. *Non enim cum socero* &c.] Bak. et Med. habent *miseriis*, quod lubens amplector. Sic autem hac de re Velleius Paterculus, lib. ii. pag. 44. ed. Antv. Pompeius, *si gravissima tentatus valetudine decessisset in Campania, (quo quidem tempore universa Italia vota pro salute ejus—suscepit) defuisset fortunæ destruendi ejus locus; et quam apud superos habuerat magnitudinem, inlibatam detulisset ad inferos.* Huc pertinentia Juvenalis et Plutarchi loca citarunt ejus interpretes; prætermitti vero non debuit Seneca, Consf. ad Marciam, cap. xx. *Si,* inquit, *Cn. Pompeium — Neapoli valitudo abstulisset, indubitatus populi R. princeps excesserat. At nunc exigui temporis adjectio fastigio illum suo depulit. Vidit legiones* &c. Certe nihil *nisi longa vita magnum modo Pompeium vertenti præbuit fortunæ,* prout ait Livius, ix. 17.

[c] Hausit *calamitates*] Pertulit, subiit. Elienf. tert. et alii nonnulli *auxit.* Perperam. Cicero, pro domo sua, cap. xi. *Si utile reip. fuit,* haurire *me unum pro omnibus illam indignissimam* calamitatem. Servius ad Æn. iii. 603. *Veteres dicebant,* cladem hausi, *id est, pertuli.* Vide et Statium, Theb. i. 369, Claudianum, Bell. Gildon. vs. 37. Tacitum, Hist. iii. 84. iv. 32. denique Amm. Marcellinum, xxi. 5. Pariter Græci. Lucianus de merc. cond. tom. i. pag. 458. ed. Amst. Προύκρίθης ἀνδρῶν πολυετῆ δουλείαν ΗΝΤΛΗΚΟΤΩΝ. Euripides, Cyclop. vs. 110.

Παπαῖ· τὸν αὐτὸν ΔΑΙΜΟΝ'
ΕΞΑΝΤΛΕΙΣ ἐμοί·

Et ἀντλεῖν τύχην dixit Æschylus, Prom. Vinct. vs. 375. Vide sis et Choeph. vs. 746.

evenerint, tamen quia poſſunt evenire : ſed homines ea ſibi accidere poſſe non cogitant. Metelli ſperat ſibi quiſque fortunam : proinde quaſi aut plures fortunati ſint quam infelices ; aut certi quicquam ſit in rebus humanis ; aut ſperare ſit prudentius quam timere. Sed hoc ipſum concedatur, bonis rebus homines morte privari : [d] ergo etiam carere mortuos vitæ commodis ? idque eſſe miſerum ? certe ita dicant neceſſe eſt. An poteſt is, qui non eſt, re ulla *carere*? triſte enim eſt nomen ipſum carendi, quia ſubjicitur hæc vis ; Habuit, non habet, deſiderat, requirit, indiget : hæc opinor incommoda ſunt carentis. Caret oculis ? odioſa cæcitas : liberis ? orbitas. Valet hoc in vivis : mortuorum autem, non modo vitæ commodis, ſed ne vita quidem ipſa quiſquam caret. De mortuis loquor, qui nulli ſunt. Nos qui ſumus, num, [e] aut ſi cornibus caremus aut pinnis, ſit qui id dixerit ? certe nemo. Quid ita ? Quia cum id non habeas, quod tibi nec uſu nec natura ſit aptum ; non careas, etiam ſi ſentias te non habere. Hoc premendum etiam atque etiam eſt argumentum, confirmato illo, de quo, ſi mortales animi ſunt, dubitare non poſſumus, quin tantus interitus in morte ſit, ut ne minima quidem ſuſpicio ſenſus relinquatur. Hoc igitur probe ſtabilito et fixo, illud excutiendum eſt ut ſciatur quid ſit CARERE ; ne relinquatur aliquid erroris in verbo. CARERE igitur hoc ſignificat, egere eo quod habere velis : ineſt enim velle in carendo ; niſi cum

[d] *Ergo etiam carere mortuos vitæ commodis ? idque eſſe miſerum ? certe ita dicant neceſſe eſt*] Vulgo notas interrogandi prætermittunt, quas commode poſt Eraſmum adjecit Cl. Bentleius. Alioquin enim mortuos *carere* vitæ commodis, adeoque miſeros eſſe concederet Cicero ; et eo modo ſua ipſe cæderet vineta.

[e] Aut ſi *cornibus*] Ex Elienſ. ſec. legendum *etſi cornibus* ; poſtulante ſenſu. Similiter Plutarchus. Κεράτων γοῦν ϗ πτερῶν ὐδεὶς ἐνδεὴς ἄνθρωπός ἐςιν, ὅτι μηδὲ δεῖται τούτων &c. Adverſ. Stoicos, tom. ii. pag. 1068. C. ed. Par.

ſic [f] tanquam in febri dicitur, alia quadam notione verbi. Dicitur enim alio modo etiam carere, cum aliquid non habeas, et non habere te ſentias, etiamſi id facile patiare. [g] Carere in morte non dicitur; [h] nec enim eſſet dolendum: dicitur illud, bono carere, quod eſt malum. Sed ne vivus quidem bono caret, ſi eo non indiget: ſed in vivo intelligi tamen poteſt, [i] regno te carere. Dici autem hoc in te ſatis ſubtiliter non poteſt; poſſet in Tarquinio, cum regno eſſet expulſus: at in mortuo [k] ne intelligi quidem. Carere enim ſentientis eſt; nec ſenſus in mortuo: ne carere quidem igitur in mortuo eſt.

XXXVII. Quanquam quid opus eſt in hoc philoſophari, cum rem non magnopere philoſophia egere videamus? [l] Quotiens non modo ductores noſtri, ſed univerſi etiam exercitus ad non dubiam mortem concurrerunt? quæ quidem ſi timeretur, non L. Brutus, arcens eum reditu tyrannum quem

[f] *Tanquam in febri*] His adnectunt quidam MSS. *qua carere jucundum*, quod gloſſema videtur a Sciolo neſcio quo intruſum: licet id probare videatur Hadr. Turnebus, Adverſ. x. 16. Cicero, xvi. Fam. Epiſt. 15. *Mihi nuntiavit te plane* febri carere. Corn. Fronto apud A. Gellium, xix. 8. Morbo *quidem, inquit*; cares, *ſed verbi vitio non cares.* Et alibi ſæpe. Lucretius tamen, ii. 4.

Sed quibus ipſe malis careas,
quia cernere ſuave eſt.

Sic etiam Lactantius, Div. Inſt. iii. 8. et Seneca, Epiſt. cxvii. Vide et Horatium, Epod, xvi. 16. Sed alia in his locis eſt verbi notio.

[g] *Carere in morte*] Vulgo, *carere* enim *in morte.* Sed ſecundam voculam bene prætermittunt Reg. Elienſ. tert. et Cantab.

[h] *Nec enim eſſet dolendum*] Vulgo, *non.* Nos Reg. Med. et Elienſ. pr. ſequimur.

[i] *Regno te carere*] Vulgo, *regno carere.* Mediam vocem præſtant Reg. Med. Bak. Elienſ. tert. et Balliol.

[k] *Ne intelligi quidem*] Vulgo addunt *poteſt*, contra fidem codicum.

[l] *Quotiens—concurrerunt*] Habuit ex Catonis Originibus. Ib apud Noſtrum de Senect. c. xx. *Recordor—legiones noſtras (quod ſcripſi in Originibus) in eum ſæpe locum profectas alacri animo et erecto, unde ſe nunquam redituras arbitrarentur.* Vide ſis infra, cap. xlii.

ipse expulerat, in prælio concidisset: non cum Latinis decertans pater Decius, cum Etruscis filius, [m] cum Pyrrho nepos, se hostium telis objecissent: non uno bello pro patria cadentes, Scipiones Hispania vidisset, Paullum et Geminum Cannæ, Venusia Marcellum, Latini Albinum, Lucani Gracchum. Num quis horum miser hodie? ne tum quidem post spiritum extremum: nec enim potest esse miser quisquam, sensu perempto. At id ipsum odiosum est, sine sensu esse. Odiosum, si id esset carere. Cum vero perspicuum sit nihil posse in eo esse, qui ipse non sit: quid potest esse in eo odiosum, qui nec careat nec sentiat? Quanquam hoc quidem nimis sæpe: sed eo quod in hoc inest omnis animi contractio ex metu mortis. Qui enim satis viderit, id quod est luce clarius, animo et corpore consumpto totoque animante deleto et facto interitu universo, illud animal quod fuerit factum esse nihil: is plane perspiciet, inter [n] Hippocentaurum qui nunquam fuerit et regem Agamemnonem nihil interesse: nec pluris nunc facere M. Camillum hoc civile bellum, quam ego, illo vivo, fecerim Romam captam.

XXXVIII. Cur igitur et Camillus doleret, si hæc post trecentos et quinquaginta fere annos eventura putaret? et ego doleam, si ad decem millia annorum gentem aliquam urbem nostram poti-

[m] *Cum Pyrrho nepos*] Licet plerique scriptores patrem tantum et filium se pro patria devovisse memorent; (qua de re, præter Historicos, vide Nostrum de Senect. c. xx. Senecam, Epist. lxvii. Servium ad Æn. vi. 825. et Scholiasten Juvenalis ad Sat. viii. 254.) Cicero tamen de Fin. lib. ii. cap. 19. de nepote sic loquitur: *Neque porro ex eo natus, cum Pyrrho bellum gerens, consul cecidisset in prælio, seque e continenti genere* tertiam *victimam Reip. præbuisset*. Cum eo facit etiam Zonaras, Annal. viii. 5.

[n] *Inter Hippocentaurum qui nunquam fuerit*] Discrepantes auctorum sententias de Hippocentauris suppeditabit Cl. Bochartus, Hieroz, Part. II. lib. vi. c. 10.

turam putem? Quia tanta caritas patriæ eſt, ut eam non ſenſu noſtro ſed ſalute ipſius metiamur. Itaque non deterret ſapientem mors (quæ propter incertos caſus quotidie imminet, propter brevitatem vitæ nunquam longe poteſt abeſſe) quo minus in omne tempus reipublicæ ſuiſque conſulat; et poſteritatem ipſam, cujus ſenſum habiturus non ſit, ad ſe putet pertinere. Quare licet, etiam mortalem eſſe animum judicantem æterna moliri: non gloriæ cupiditate, quam [o] ſenſurus non ſis; ſed virtutis, quam neceſſario gloria, etiam ſi tu id non agas, conſequatur. Natura vero ſe ſic habet, ut quo modo initium nobis rerum omnium ortus noſter afferat, ſic exitum mors. Ut nihil pertinuit ad nos ante ortum, ſic nihil poſt mortem pertinebit. In quo quid poteſt eſſe mali? cum mors nec ad vivos pertineat, nec ad mortuos: alteri nulli ſunt, [p] alteros non attingit. Quam qui leviorem faciunt, ſomni ſimillimam volunt eſſe. [q] Quaſi vero quiſquam ita nonaginta annos velit vivere, ut cum ſexaginta confecerit, reliquos dormiat. Ne ſues quidem id velint, non modo ipſe. [r] Endymion vero,

[o] *Senſurus non* ſis] Vulgo, *ſit.* Nos Cl. Bentleio credimus.

[p] *Alteros non* attingit] Male vulgo cum Reg. Med. Bak. et Ven. 1491. *attinget*; omnes enim, qui jam vivunt, ſerius ocius mortem ſubeant neceſſe eſt. Æſchines, Axiocho, cap. xiv. *Θάνατος περὶ τὺς ζῶντας ὐκ ἔςιν, οἱ δὲ ἀποθανόντες ὐκ εἰσίν· ὥςε ὔτε περί σε νῦν ἐςὶν, οὐ γὰρ τέθνηκας· οὔτε, εἴ τι πάθοις, ἔςαι περί σε, σὺ γὰρ οὐκ ἔσῃ.* Laudat et Stobæus, cxix. p. 607. ed. Lugd. Hanc in rem multa Plutarchus, Conſ. ad Apoll. p. 109, 110. ed. Par.

[q] *Quaſi vero quiſquam—non modo ipſe*] Lambinus auctoritate libri veteris tres voces ultimas ejecit. Eas tamen retinent omnes noſtri, nec temere rejiciendas puto. Similis plane locus exſtat de Fin. v. 20.

[r] *Endymion* vero] Nota eſt fabula, cujus rationes varias reddunt varii. Vide Plinium, H. N. ii. 9. ac ibi Harduinum, Lucianum de Aſtr. tom. i. p. 852. ed. Amſt. Anonymum de Incred. cap. 12. Artemidorum, Oneir. lib. iv. cap. 49. p. 229. Heraclitum de Incred. cap. 38. et Scholiaſten Apollonii Rhodii ad lib. iv. 57.

ſi fabulas audire volumus, [s] ut neſcio quando in Latmo obdormivit [t] qui eſt mons Cariæ, nondum, opinor, eſt experrectus. Num igitur eum curare cenſes, cum Luna laboret? a qua conſopitus putatur, ut eum dormientem oſcularetur. Quid curet autem, qui ne ſentit quidem? Habes ſomnum imaginem mortis, eamque quotidie induis: et dubitas, quin ſenſus in morte nullus ſit? cum in ejus ſimulachro videas eſſe nullum ſenſum.

XXXIX. Pellantur ergo iſtæ ineptiæ pæne aniles, ante tempus mori miſerum eſſe. Quod tandem tempus? Naturæne? at ea quidem dedit [u] uſuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præſtituta die. Quid eſt igitur quod querare, ſi repetit cum vult? ea enim conditione acceperas. Iidem ſi puer parvus occidit, æquo animo ferendum putant: ſi vero in cunis, ne querendum quidem. Atqui ab hoc acerbius exegit natura, quod dederat. [x] Non-

[s] Ut *neſcio quando*] Vulgo deeſt *ut*: quod aſſerunt Reg. Gryph. Elienſ. unus et Balliol.

[t] *Qui eſt mons Cariæ*] Hæc Grammatici cujuſdam ſcholion eſſe putat Ant. Auguſtinus. Ei non aſſentior, parique jure *fluvium qui ab Europæ parte in Pontum influit*, quæ leguntur c. 39. gloſſematis poſſint damnari.

[u] *Uſuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præſtituta die*] Hunc locum ſic imitatus eſt Pedo, Eleg. i. 369.

Vita data eſt utenda, data eſt
ſine fœnore nobis
Mutua, nec certa perſolvenda
die.

Seneca, Conſ. ad Polyb. c. xxix. *Si quis pecuniam creditam ſolviſſe ſe moleſte ferat, eam præſertim, cujus uſum gratuitum acceperit, nonne injuſtus habebitur? Dedit natura fratri tuo vitam, dedit et tibi; quæ ſuo jure uſa, a quo voluit, debitum ſuum citius exegit.* Vide et Conſ. ad Marciam, c. 10. ac Plutarchum, Conſ. ad Apoll. pagg. 206. 116. ed. Par.

[x] *Nondum guſtaverat*, inquit] Vulgo, *inquiunt*: at nos Reg. Med. Balliol. Elienſ. tert. et Bak. merito ſecuti ſumus; ſcriptores enim hac utuntur formula, quum ſibi quidpiam opponi fingunt. Vide ſis eruditiſſimum Bentleium ad Horatii lib. i. Serm. iv. 79. Clemens, Hom. iii. c. 17. Ἀλλὰ, ΦΗΣΙΝ, ἁμαρτήσαντα κατέλειπεν τὸ θεῖον πνεῦμα Iterum Hom. iv. 21. Ἀλλὰ διὰ τί, ΦΗΣΙΝ, ὁ ἀνὴρ ὑ πολεμεῖ; ac Hom. x. cap. 23. Ναὶ, ΦΗΣΙΝ, ἀλλὰ προνοίᾳ αὐτῶν ἐφωράθησαν. Sic et Hom. xi.

dum gustaverat, inquit, vitæ suavitatem: hic autem jam sperabat magna, quibus frui cœperat. At [y] id quidem in cæteris rebus melius putatur, aliquam partem quam nullam attingere; cur in vita secus? Quanquam [z] non male ait Callimachus, *multo sæpius lacrimasse Priamum, quam Troilum.* Eorum autem, qui exacta ætate moriuntur, fortuna laudatur. Cur? nam, reor, nullis si vita longior daretur, posset esse jucundior: nihil est enim profecto homini prudentia dulcius: [a] quam, ut cætera auferat, affert certe senectus. Quæ vero ætas longa est; aut quid omnino homini longum? Nonne

[b] Modo pueros, modo adolescentes, in cursu a tergo insequens,
Nec opinantes adsecuta est

senectus? Sed quia ultra nihil habemus, [c] hoc longum dicimus. Omnia ista, perinde ut cuique data sunt pro rata parte, [d] ita longa aut brevia dicuntur. [e] Apud Hypanim fluvium, qui ab Europæ parte in

xi. capp. 7, 9, 10, &c. In hisce locis, ut apud Ciceronem, indefinite sumitur. Adi et Desf. Heraldum ad Arnobii lib. i. pag. 12. ed. Par.

[y] *Id quidem*] Vulgo, *id quidem ipsum.* Lectionis quam dedimus auctores sunt Reg. Eliens. tert. et Balliol.

[z] *Non male ait Callimachus,* multo sæpius &c.] Plutarchus, Consf. ad Apoll. p. 113. E. ed. Par. Μεῖον γὰρ ὄντως Τρώϊλος ἐδάκρυσεν ἢ Πρίαμος. Si Callimachi verba repræsentavit Philosophus Chæronensis, ita distingue:

Μεῖον γὰρ ὄντως Τρώϊλος γ' ἐδάκρυσεν
Ἢ Πρίαμος. Choliambus est.

[a] *Quam, ut cætera auferat, affert certe senectus*] Expressit illud Menandri apud Stobæum, Serm. cxiv. p. 585. ed. Lugd.

Εἰ τἄλλ' ἀφαιρεῖν ὁ πολὺς εἴωθεν χρόνος
Ἡμῶν, τόγε φρονεῖν ἀσφαλέστερον ποιεῖ.

Vide sis Euripidem, Phœniss. vs. 531.

[b] *Modo pueros* &c.] Hos esse versiculos Cl. Bentleius primus vidit.

[c] *Hoc longum* dicimus] Sic Reg. Med. Balliol. et Eliens. tert. Vulgo, *ducimus.*

[d] *Ita longa*] Vulgo, *a vita longa.* Nos Eliens. unum sequimur. Alter *aut longa:* nec id male.

[e] *Apud Hypanim—Aristoteles ait*] Ejus hæc sunt verba lib. v. Hist.

Pontum influit, Aristoteles ait bestiolas quasdam nasci, quæ unum diem vivant. Ex his igitur hora octava quæ mortua est, provecta ætate mortua est: quæ vero occidente sole, decrepita: eo magis si etiam solstitiali die. Confer nostram longissimam ætatem cum æternitate; in eadem propemodum brevitate, qua illæ bestiolæ reperiemur.

XL. Contemnamus igitur omnes ineptias [f] (quod enim lenius huic levitati nomen imponam?) totamque vim bene vivendi in animi robore ac magnitudine, et in omnium rerum humanarum contemptione ac despicientia, et in omni virtute ponamus. Nam nunc quidem [g] cogitationibus mollissimis effeminamur; ut si ante mors adventet, quam Chaldæorum promissa consecuti sumus, spoliati magnis quibusdam bonis, illusi, destitutique videamur. Quod si expectando et desiderando [h] pendemus animis,

v. Hist. Anim. c. 19. Περὶ δὲ τὸν Ὕπανιν ποταμὸν τὸν περὶ Βόσπορον τὸν Κιμμερικὸν, ὑπὸ τροπὰς θερινὰς καταφέρονται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ οἷον θύλακοι μείζους ῥωγῶν, ἐξ ὧν ῥηγνυμένων ἐξέρχεται ζῶον πτερωτὸν τετράπουν· ζῇ δὲ καὶ πέτεται μέχρι δείλης· καταφερομένου δὲ τοῦ Ἡλίου, ἀπομαραίνεται καὶ ἅμα δυομένου ἀποθνήσκει, βιοῦν ἡμέραν μίαν, διὸ καὶ καλεῖται ἐφήμερον· quæ tantum non exscripsit Plinius, H. N. lib. xi. cap. 36. nisi quod hanc volucrem ἡμερόβιον vocatam testetur. Meminit etiam Plutarchus, Cons. ad Apoll. pag. 111. Ælianus, H. A. lib. v. cap. 43. Περὶ τὸν Ὕπανιν ποταμὸν γίνεσθαι τὸ ζῶον τὸ ΜΟΝΗΜΕΡΟΝ οὕτω καλούμενον Ἀριστοτέλης φησὶ, τικτόμενον μὲν ἅμα τῷ κνέφαι· ἀποθνήσκον δὲ ἐπὶ δυσμὰς ἡλίου τρεπομένου. Quæ verba sua fecit Apostolius, Cent. ix. 41. Hoc autem animal ἐφήμερον vocat ex Aristotele Athenæus, lib. viii. p. 353. ed. Lugd. Hesychius: Ἐφήμερον — ζῶον οὕτω καλούμενον, ὅπερ ζῇ μίαν ἡμέραν. Vide sis Antigonum Carystium, Hist. Mir. cap. xcii. et Cl. Gatakerum ad Antonini iv. 35.

[f] *Quod enim lenius*] Sic legendum, non *levius*.

[g] *Cogitationibus* mollissimis] Ita recte Pal. sec. Reg. et veteres editi. Vulgo, *molestissimis*; quod post Victorium Gebhardus exhibuit.

[h] *Pendemus* animis] Ursinus ex suo MS. reponit *animi*. Nec in dubium potest revocari, quin Latina sit hæc locutio. Vide modo Tusc. lib. iv. cap. 16. et lib. i. de Legg. cap. 3. Sed non minus Latina est vulgata lectio, quam retineri jubet reliquorum

cruciamur, angimur: pro Di immortales, quam illud iter jucundum esse debet, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla sollicitudo futura sit! Quam me delectat Theramenes, quam elato animo est! Etsi enim flemus, cum legimus; tamen non miserabiliter vir clarus emoritur: qui, cum conjectus in carcerem triginta jussu tyrannorum venenum ut sitiens [i] obduxisset, reliquum sic e poculo ejecit ut id resonaret: quo sonitu reddito arridens, [k] *Propino*, inquit, *hoc pulchro Critiæ*, qui in eum fuerat teterrimus: [l] Græci enim in conviviis solent nominare, cui poculum traditui sint. Lusit vir egregius extremo spiritu; cum jam præcordiis conceptam mortem contineret, vereque ei, [m] cui venenum præbi-

librorum consensus. Nonius in *Eventus*: Cicero *consulatus sui* lib. ii.

Atque *animo pendens* noctu
eventa timebat.

Lucretius, lib. vi. 50.

—*Pavidis cum* pendent mentibu' *sæpe*,
Efficiunt animos humiles formidine Divûm.

Igitur frustra fuit magnus ille Criticus J. Fr. Gronovius, qui ad Livii vii. 30. φράσιν hanc ex hoc Ciceronis loco et ex altero Curtii sublatam voluit.

[i] *Obduxisset*] Nonnulli codices *obbibisset*, vel *ebibisset*, ex glossemate. Veram lectionem primus reposuit Pet. Victorius. Seneca, de Prov. cap. iii. *Male tractatum Socratem judicas, quod illam potionem publice mixtam, non aliter quam medicamentum immortalitatis* OBDUXIT? Sic *mulsi pultarium* OBDUCERE dixit Petronius, Sat. cap. xlii.

[k] *Propino hoc pulchro Critiæ*] Xenophon, lib. ii. Ἑλλην. pag. 470. Τὸ λειπόμενον ἔφασαν ἀποκοτταβίσαντα εἰπεῖν αὐτὸν, (Theramenem) Κριτίᾳ τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ. Historiam refert etiam Valerius Maximus, lib. iii. cap ii. 6. ext. Vide et Plutarchum, Cons. ad Apoll. p. 105. B. ed. Par. et Suidam in Θηραμένης.

[l] *Græci enim in conviviis*] Athenæus, lib. xi. pag. 498. ed. Lugd. Ἐν Ἰλιάδι (i. 224.)

Πλησάμενος δ' οἴνοιο δέπας
δείδεκτ' Ἀχιλῆα·

πληροῦντες γὰρ προέπινον ἀλλήλοις μετὰ ΠΡΟΣΑΓΟΡΕΥΣΕΩΣ. Cum tamen hicce mos inter reliquos Græcos obtinebat, eo Lacedæmonii non sunt usi; quod ostendit idem lib. x. pag. 432.

[m] Cui *venenum* præbiberat] Vulgo, *qui venenum præbuerat*. Elegantem J. M. Bruti notam hic legisse non pœnitebit. "*Cui* "*venenum*, inquit, *præbiberat* "habet Gryphii liber; quæ mi- "hi germana lectio, atque ea- "dem

berat, mortem eam est auguratus, quæ brevi consecuta est. [n] Quis hanc maximam animi æquitatem in ipsa morte laudaret; si mortem malum judicaret? [o] Vadit in eundem carcerem atque in eundem paucis post annis scyphum Socrates; eodem scelere judicum, quo tyrannorum Theramenes. Quæ est igitur ejus oratio, qua facit eum Plato usum apud judices, jam morte multatum?

XLI. [p] *Magna me*, inquit, *spes tenet, judices, bene mihi evenire, quod mittar ad mortem. Necesse est enim sit alterum de duobus; ut aut sensus omnino omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his*

" dem clarissima videtur: nam " verbum *præbuerat*, cum ad " Critiam referendum sit cujus " fuerat sententia Theramenes " damnatus, haud satis apte " quadrare videtur. Est enim " *præbere*, ejus qui manu tradit " et porrigit; non ejus, qui ali- " quid præbendum alteri dat. " Etsi autem non ignoro ver- " bum *præbibere* non temere a- " pud Classicos auctores inveni- " ri: non video tamen, cum mi- " nime analogiæ ratio repugnet " et sit verbi compositio haud " invenusta, cur non debeat cui- " vis, optimo exemplari et ve- " tustissimo suffragante, probari. " Certe ne cui mea fides su- " specta sit, locum viris doctissi- " mis ostendi, de quorum sen- " tentia ita mihi esse edendum " existimavi." Hæc eruditus ille vir. Accedunt fere Pall. tert. quart. Reg. et Eliens. prim. in illis enim est *qui venenum præbiberat*. Ignota tamen aliis auctoribus non est *præbibendi* vox. Apuleius, Metamorph. x. pag. 334. ed. Par. *Simul quod ei præbiberim, commoneto*. Hieronymus, Epist. xxii. p. 142. *Aliæ vero sterilitatem* præbibunt, *et necdum sati hominis homicidium faciunt*. Ac Epist. lxv. p. 485. *Nec venena jam timebo, quum antidotum* præbibero. Haud sane Romanis est aliud verbum mere Latinum quo Græcorum προπίνειν exprimant.

[n] *Quis hanc* maximam animi *æquitatem*] Vulgo, *quis hanc* animi, maximi *æquitatem*. At Reg. et Eliens. tert. *maximi animi*: unde cum Cl. Bentleio dedimus *maximam animi æquitatem*.

[o] *Vadit in eundem*] Reg. Med. Eliens. pr. tert. Balliol. Cantab. et Bak. dant, *vadit* enim *in eundem*. Lege *autem*.

[p] *Magna me*, inquit, *spes*] Extant in Apol. Platonis, p. 368. ed Lugd. Eorum nonnulla proferunt Eusebius, Præp. Evang. lib. xiii. cap. 10. pp. 661, 662. ed. Par. Stobæus, Serm. cxix. pag. 605. ed. Lugd. et Theodoretus, Therap. xi. pag. 157. ed. Com.

locis morte migretur. Quamobrem, ſive ſenſus extinguitur, morſque ei ſomno ſimilis eſt qui nonnunquam etiam ſine viſis ſomniorum placatiſſimam quietem affert, dî boni! quid lucri eſt emori? aut quam multi dies reperiri poſſunt, qui tali nocti anteponantur? [q] *cui ſi ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis temporis, quis me beatior? Sin vera ſunt quæ dicuntur, migrationem eſſe mortem, in eas oras, quas qui e vita exceſſerunt incolunt; id multo jam beatius eſt.* [r] *Tene cum ab his qui ſe judicum numero haberi volunt evaſeris, ad eos venire qui vere judices appellentur; Minoem, Rhadamanthum, Æacum, Triptolemum?* [s] *convenireque eos, qui juſte et cum fide vixerint? Hæc peregrinatio mediocris vobis videri poteſt?* [t] *Ut vero colloqui cum Orpheo, Muſæo, Homero, Heſiodo liceat, quanti tandem æſtimatis? Equidem ſæpe emori ſi fieri poſſet vellem; ut ea quæ dico mihi liceret invenire. Quanta delectatione autem afficerer? cum Palamedem, cum Ajacem, cum alios,* [u] *judicio iniquo circumventos convenirem. Tentarem etiam ſummi regis, qui maximas copias duxit ad Trojam, et Ulixi Siſyphique prudentiam. Nec ob eam rem, cum hæc exquirerem ſicut hic*

[q] *Cui* ſi *ſimilis*] Media vox vulgo deeſt. Emendatio eſt illuſtris Bentleii, quam diſerte firmat Elienſ. tert.

[r] Tene *cum ab his*] Sic Reg. Vulgo, *te*.

[s] *Convenireque eos*] A Platonis Græcis nonnihil abit noſter. Haud tamen legerim *heroumque eos*, quod timidiuſcule propoſuit J. F. Gronovius ad Senecæ Herc. Furent. vſ. 744.

[t] *Ut vero colloqui cum Orpheo* &c.] Eadem Cercidæ fuit opinio. Ælianus, V. H. lib. xiii. c. 20. Ἀνὴρ Μεγαλοπολίτης ἐξ Ἀρκαδίας, Κερχιδᾶς ὄνομα, ἀποθνήσκων ἔλεγε πρὸς τὺς οἰκείυς, ΕΝΘΥΜΟΥΜΕΝΟΣ ἡδέως ἀπολύεσθαι τοῦ ζῆν· δι᾽ ἐλπίδος γὰρ ἔχειν συγγενέσθαι τῶν μὲν σοφῶν Πυθαγόρᾳ, τῶν δὲ ἱστορικῶν Ἑκαταίῳ &c. ubi mire ſe fatigarunt Jac. Perizonius et Joach. Kuhnius. Leg. ἔλεγε πρὸς τὺς οἰκείυς ἈΘΥΜΟΥΜΕΝΟΥΣ, ἡδέως ἀπολύεσθαι τοῦ ζῆν. *Familiaribus* affectis mœrore *dixit, ſe vita non illibenter excedere*. Sic plana fiunt omnia.

[u] *Judicio* iniquo] Vulgo, *iniquorum*. Sed recte Cl. Bentleius; nam Plato habet διὰ κρίσιν ἄδικον.

faciebam, capite damnarer. Ne vos quidem, judices, hi qui me absolvistis, mortem timueritis; nec enim cuiquam bono mali quicquam evenire potest nec vivo, nec mortuo. Nec unquam ejus res [x] *a Diis immortalibus negliguntur; nec mihi ipsi hoc accidit fortuito. Nec vero ego his, a quibus accusatus aut a quibus condemnatus sum, habeo quod succenseam, nisi quod mihi nocere se crediderunt.* Et hæc quidem hoc modo; nihil autem melius [y] extremo. *Sed tempus est,* inquit, *jam hinc abire me, ut moriar; vos, ut vitam agatis.* [z] *Utrum autem sit melius, Dii immortales sciunt: hominem quidem scire arbitror neminem.*

XLII. Næ ego haud paulo hunc animum malim, quam eorum omnium fortunas qui de hoc judicaverunt. Etsi quod præter Deos negat scire quemquam, id scit ipse utrum sit melius; nam dixit ante: sed suum illud, nihil ut affirmet, tenet ad extremum. Nos autem teneamus, ut nihil censeamus esse malum, quod sit natura datum omnibus: intelligamusque, si mors malum sit, esse sempiternum malum: nam vitæ miseræ mors finis esse videtur; [a] mortis, si est misera, finis esse nullus potest. Sed quid ego Socratem aut Theramenem, præstantes viros virtutis et sapientiæ gloria, commemoro? cum Lacedæmonius quidam, [b] cujus ne nomen quidem

[x] *A Diis immortalibus* negliguntur] Sic legendum, non *negligentur*; apud Platonem enim est ἀμελεῖται.

[y] *Extremo*] Vulgo, *æstimo.* Sed veram lectionem dudum dederant Lambinus et alii, eamque tenent Reg. Elienf. tert. Med. et Balliol.

[z] *Utrum—neminem*] Laudat Lactantius, Div. Inst. lib. vii. cap. 2. Vide et Stobæum, Serm. cxx. pag. 610. ed. Aur. All.

[a] Mortis, *si est misera*] Sic Cl. Bentleius cum MSS. Gebhardianis et veteribus editis. Vulgo, *mors:* ac ita Reg. ceterique codices, quos adhibuimus; nisi quod Med. repræsentet, *mors si est misera,* MISERIÆ *finis esse nullus potest*; quæ forsan est Ciceronis manus.

[b] *Cujus ne nomen quidem proditum est*] Huic viro nomen fuisse Thectameni tradit Plutarchus, Apopht. Lacon. pag. 221. ed. Par.

proditum eſt, mortem tanto opere contempſerit: ut, cum ad eam duceretur damnatus ab Ephoris; et eſſet vultu hilari atque læto; dixiſſetque ei quidam inimicus, *Contemniſne leges Lycurgi?* reſponderit, *Ego vero illi maximam gratiam habeo; qui me ea pœna multaverit, quam ſine mutuatione et ſine verſura poſſem diſſolvere.* O virum Sparta dignum! ut mihi quidem, qui tam magno animo fuerit, innocens damnatus eſſe videatur. Tales innumerabiles noſtra civitas tulit. Sed quid duces et principes nominem; cum legiones ſcribat Cato ſæpe alacres in eum locum profectas, unde redituras ſe non arbitrarentur? Pari animo Lacedæmonii in Thermopylis occiderunt: [c] in quos Simonides,

> [d] Dic hoſpes Spartæ, nos te hic vidiſſe jacentes:
> Dum ſanctis patriæ legibus obſequimur.

[Quid ille dux Leonidas dicit? [e] *Pergite animo for-*

[c] *In* quos *Simonides*] Victorius et Gebhardus, ſimul ac MSS. Elienſ. pr. ſec. Bak. habent *in quo*. Male. Quapropter nos aliis codicibus parendum cenſuimus. Nec aliter olim repoſuit P. Manutius; qui *præpoſitionem* recte notat in bonam partem hic accipi; adeo ut *in quos* idem valeat ac *in quorum laudem*. Sic certe ſumitur, lib. i. N. D. cap. 28. et de Senect. cap. 17. Vide et Fr. Vavaſſorem de vi et uſu quor. verb. pag. 155.

[d] *Dic hoſpes Spartæ*] Græce,

> Ὦ ξεῖν', ἄγγειλον Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
> Κείμεθα τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις.

Sic exſtat Anthol. lib. iii. cap. 5. nec aliter apud Lycurgum, κατὰ Λεωκράτους, pag. 146. ed. Aldin. ac Strabonem, lib. ix. p. 656. ed. Amſt. Et ea quidem legendi ratio Ciceronianæ verſioni melius convenit, quam τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι, quo modo poſtremum verſum referunt Herodotus, lib. vii. c. 228. et Suidas in Λεωνίδης.

[e] *Pergite animo forti*] Verbulo notat Aldus Nepos Ciceronem in vocis Græcæ tranſlatione lapſum videri. Urſinus contendit, "non eſſe cur quiſquam Ciceronem reprehendat, qui verterit *cœnabimus*, licet apud Græcos ſcriptores, qui hoc Leonidæ dictum celebrarunt, reperiatur ſcriptum ἀριστήσομεν; nam reſpicere cenſet ad Romanorum morem, qui ſoliti erant cœna uti pro prandio." Quæ ſane, quod cum viri docti pace ſit dictum, perquam ſunt futilia; non enim

ἀριστᾶν

ti, Lacedæmonii; hodie apud inferos fortasse cœnabimus. Fuit hæc gens fortis, dum Lycurgi leges vigebant :] [f] e quibus unus, cum Perses hostis in col-

ἀριςᾶν vel ἀριςοποιεῖσθαι per *cœnandi* vocem reddit, sed modo prorsus contrario; quod ex Græcis mox laudandis abunde patet. Alia via rem aggrediuntur Gul. Canterus, Nov. Lect. lib. iv. c. 12. eumque secutus D. Lambinus; reponunt enim, *prandete animo forti.* Hanc vero conjecturam præoccuparat vir summus Des. Erasmus, quæ tamen haud est probanda. Quid enim sibi vult *prandete animo forti?* Ut bene pranderent, latrante potius stomacho, quam *animo forti* erat opus. Auctores quidem reliqui nullam *fortis animi* mentionem faciunt. Diodorus Siculus, Bibl. lib. xi. pag. 8. ed. Han. Τέτοις παρήγγειλε ταχέως ἀριστοποιεῖσθαι, ὡς ἐν ἅδε δειπνησομένους. Plutarchus, Apophth. Lacon. pag. 225. ed. Par. Τοῖς δὲ ςρατιώταις παρήγγειλεν ἀριστοποιεῖσθαι, ὡς ἐν ἅδυ δειπνοποιησομένοις. Stobæus, Serm. vii. pag. 91. ed. Aur. All. Εὐωχουμένοις εἶπε τοῖς συμμάχοις, Οὕτως ἀριςᾶτε, ὦ τριακόσιοι, ὡς ἐν ἅδου δειπνήσοντες. Vide etiam Suidam in Λεωνίδης, et Origenem contra Celsum, lib. ii. pag. 71. Non aliter Latini. Valerius Maximus, lib. iii. cap. ii. 3. ext. *Sic prandete, commilitones, tanquam apud inferos cœnaturi.* Eadem verba refert Seneca, Epist. lxxxii. ac fere repetit Orosius, lib. ii. c. 11. Vide sis et Isidorum, Orig. lib. xx. c. 2. Omnino retinenda est lectio vulgata, quam omnes omnino codices constanter exhibent, errorque non Librariis imputandus sed ipsi scriptori; nam cum τὸ ἀριςοποιεῖσθαι, vel ἀριστᾶν, ἀπὸ τῦ ἀρίςου deducatur, quæ vox et *prandium* et *optimum* seu *fortissimum* denotat, auctor posteriorem significatum imprudens elegit. Hoc ante me, quod postea vidi, statuit Nic. Faber ad Senecæ Suasor. ii. pag. 19. Is tamen Ciceronem reum facit, cum Cl. Bentleius hanc ῥῆσιν esse supposititiam merito judicet. Ea certe dempta, bene cohærent sententiæ; retenta vero, ne ipsi quidem Latinitati consulitur.

[f] *E quibus unus—in umbra igitur—pugnabimus*] Dieneces fuit appellatus, ut tradit Herodotus, lib. vii. cap. 226. qui tamen refert hunc Laconem non Persæ, sed Trachinio cuipiam ita respondisse; unde Ciceronem μνημονικῦ σφάλματος insimulat Pet. Victorius, Var. Lect. lib. xvii. cap. 9. Quin et Valerius Maximus, qui Nostrum fere ducem sequitur, ab eo jam diversus abit; hæc enim habet lib. iii. cap. vii. 8. ext. *Referente quodam, sagittis Persarum Solem obscurari solere:* Bene narras, *inquit,* in umbra enim melius præliabimur. Præterea monendus est Lector Plutarchum, Apoph. Lacon. p. 225. ed. Par. Scholiasten Aristophanis in Vespas, vs. 1079. Stobæum, Serm. vii. pag. 86. et

loquio dixiſſet glorians, *Solem præ jaculorum multitudine et ſagittarum non videbitis: In umbra igitur*, inquit, *pugnabimus*. Viros commemoro? Qualis tandem Lacæna? quæ cum filium in prælium miſiſſet, et interfectum audiſſet: [g] *Idcirco*, inquit, *genueram, ut eſſet qui pro patria mortem non dubitaret occumbere*. Eſto: fortes et duri Spartiatæ: magnam habet vim reipublicæ diſciplina.

XLIII. Quid? Cyrenæum Theodorum, philoſophum non ignobilem, nonne miramur? cui cum Lyſimachus rex crucem minaretur, *Iſtis, quæſo*, inquit, *iſta horribilia minitare purpuratis tuis*: [h] *Theodori quidem nihil intereſt, humine an ſublime putreſcat*. Cujus hoc dicto admoneor, ut aliquid etiam de humatione et ſepultura dicendum exiſtimem: rem non difficilem; his præſertim cognitis, quæ de nihil ſentiendo paulo ante dicta ſunt. De qua Socrates quidem quid ſenſerit, apparet in eo

et Suidam hoc ipſi Leonidæ ἀποφθεγμα tribuiſſe.

[g] *Idcirco*, inquit, *genueram*] De ſexu femineo dicitur. Sic N. D. ii. 51. *Piſces, ut aiunt, ova cum* genuerunt, *relinquunt*. Phædrus, lib. iii. Fab. xv. 14. *Cujus poteſtas nulla in* gignendo *fuit*; quod recte Schefferus explicat: non enim opus eſt, ut cum Nic. Heinſio reponamus *cujus poteſtas nulla gignendi*, vel *gignentis, fuit*. Vide Seb. Pfochenium de Stil. N. T. §. 43. Ad hiſtoriam quod attinet, Teles apud Stobæum, Serm. cvi. pag. 576. ed. Aur. All. Γυνὴ Λακωνικὴ—ἀπαγγείλαντος αὐτῇ τῦ κήρυκος, ὁ υἱὸς ἐν τῇ παρατάξει τετελεύτηκε· ποῖός τις, ἔφη, γενόμενος; ἀνὴρ ἀγαθὸς, ὦ μῆτερ. Εὖ γε, ὦ τέκνον, φησί· τῦτυ γὰρ ἕνεκά σε, φησὶν, ἐγέννησα, ἵνα χρήσιμος κ̀ βοηθὸς ἦσθα τῇ Σπάρτῃ. Meminit etiam Plutarchus, Lacon. Apoph. p. 241. ed. Aur. All.

[h] *Theodori quidem nihil intereſt*] Plutarchus, tom. ii. pag. 499. Καὶ τί Θεοδώρῳ μέλει πότερον ὑπὲρ γῆς ἢ ὑπὸ γῆς σήπεται; Ea ſic expreſſit Seneca, de Tranq. cap. xiv. *O te ineptum, ſi putas intereſſe, ſupra terram, an infra putreſcam*. Ciceronem ſequitur Valerius Maximus, lib. vi. cap. 2, 3. ext. Similiter Alexandro reſpondiſſe fertur Anaxarchus. Ariſtoteles in Chriis. Ἀνάξαρχος ὁ φυσικὸς, εἰπόντος αὐτῷ Ἀλεξάνδρου ὅτι κρεμῶ σε· ἀπείλει τῦτοις, ἔφη, τοῖς πολλοῖς, ἐμοὶ δὲ οὐδὲν διαφέρει ὑπὲρ γῆς ἢ κατὰ γῆς σήπεσθαι. Apud Stobæum, Serm. vii. p. 88. ed. Aur. All.

libro, in quo moritur; de quo jam tam multa diximus. Cum enim de immortalitate animorum disputavisset, et jam moriendi tempus urgeret; rogatus a Critone, quemadmodum sepeliri vellet, [i] *Multam vero*, inquit, *operam, amici, frustra consumpsi: Critoni enim nostro non persuasi, me hinc avolaturum neque mei quicquam relicturum. Veruntamen, Crito, si me* [k] *assequi poteris, aut sicubi nactus eris,* [l] *ut tibi videtur, sepelito. Sed, mihi crede, nemo me vestrum, cum hinc excessero, consequetur.* Præclare id quidem; qui et amico permiserit, et se ostenderit de hoc toto genere nihil laborare. Durior Diogenes, [m] et is idem sentiens, sed ut Cynicus asperius, [n] projici se jussit inhumatum: tum amici, *Volucribusne, et fe-*

[i] *Multam vero,* inquit, *operam*] Hæc Latine reddita sunt ex Platonis Phædone, pag. 401. ed. Lugd. Ea de Apollodoro dixisse Socratem refert Ælianus, V. H. lib. i. c. 16.

[k] *Assequi* poteris] Sic recte Cl. Bentleius. Vulgo, *potueris*.

[l] *Ut tibi* videtur] Vulgo, *videbitur*. Nos Reg. Elienf. sec. Balliol. et Bak. fidem damus; Plato enim habet, ὅπως αν σοι φίλον ᾖ. Stobæus, Serm. cxii. pag. 614. ed. Aur. All. Ὅπως ἂν ὑμῖν—ᾖ ῥᾷστον.

[m] *Et* is idem *sentiens*] Vulgo, *et* id quidem *sentiens*. At Elienf. pr. atque Reg. *et* is *quidem*: unde Cl. Bentleius rescripsit, *et is idem sentiens*. Recte; nisi forsan Cicero dedit; *et is* quoque *idem sentiens*.

[n] *Projici se jussit inhumatum*] Inter scriptores hac de re non convenit. Diogenes Laertius, lib. vi. §. 79. ed Amst. Ἔνιοι δέ φασι τελευτῶντα αὐτὸν (Διογένη) καὶ ἐντείλασθαι ἄταφον ῥίψαι, ὡς πᾶν θηρίον αὐτοῦ μετάσχοι· ἢ εἴς γε βόθρον συνῶσαι καὶ ὀλίγην κόνιν ἐπαμῆσαι· οἱ δὲ, εἰς τὸν Ἴλισσον ἐμβαλεῖν, ἵνα τοῖς ἀδελφοῖς χρήσιμος γένηται. Eum quidem προστάξαι τῷ παλαιστροφύλακι, ἐπειδὰν αἴσθηται ἀποπεπνευκότα αὐτὸν, ῥίψαι εἰς τὸν Ἰλισσόν· confirmat Ælianus, V. H. viii. 14. Quæritur autem, qui canibus (hos enim fratres suos vocat) utilis esse possit, si in flumen sit abjectus; cum potius hoc modo pisces eum devorarent. Alii alia ratione locum tentant; sed omnium optime conjecit incomparabilis ille Sam. Bochartus, qui rescribit; ὀλίγην κόνιν ἐπαμῆσαι, ἵνα τοῖς ἀδελφοῖς χρήσιμος γένηται· οἱ δὲ εἰς τὸν Ἴλισσον ἐμβαλεῖν. Canes enim . pulverem superinjectum solent unguibus amovere, quo facto Diogenis corpus iis esca fieret. Vide porro Stobæum, Serm. cxxii. pag. 614.

ris? Minime vero, inquit, *ſed* [o] *bacillum propter me, quo abigam, ponitote. Qui poteris?* illi: *non enim ſenties. Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit nihil ſentienti?* Præclare Anaxagoras: qui cum Lampſaci moreretur, quærentibus amicis, *velletne Clazomenas* [p] *in patriam, ſi quid accidiſſet, auferri: Nihil neceſſe eſt,* inquit: [q] *undique enim ad inferos tantundem viæ eſt.* Totaque de ratione humationis unum

[o] *Bacillum propter me*] Suppoſititius Diogenes in Epiſt. ad Hippionem, p. 343. ed. Genev. Ἐγὼ γοῦν ἔγνωκα ἀποπνεύσαντί μοι παρατεθῆναι τὸ βάκτρον, ἵνα τὰ δοκοῦντα λυμαίνεσθαι ζῶα ἀπελαύνοιμι. Ex auctore, quem præ manibus habuit Cicero, Sophiſta fingendæ hujuſce circumſtantiæ ſumſit anſam.

[p] *In patriam, ſi quid accidiſſet, auferri*] Vulgo, *ſi quid* ei *accidiſſet, afferri.* Lectionem vero, quam recepi, præſtant Reg. Med. et omnes fere codices. Notarunt Editores, Græcos eodem ſenſu, εἴ τι πάθοι, dixiſſe; quod quidem proletarium eſt. Alexis apud Athenæum, lib. vi. p. 244. ed. Lugd.

Ἂν γάρ πάθῃς τὶ, πῶς ἐγὼ βιώσομαι.

Hermippus in Mœris apud eundem, lib xi. cap. 10. p. 448.

Ἢν ἐγὼ πάθω τὶ, τήνδε τὴν λεπαστὴν ἐκπιὼν,
Τῷ Διονύσῳ πάντα τἀμαυτοῦ δίδωμι χρήματα.

Sic enim legendi ſunt hi verſus, cum Trochaici ſint; et omnino falſus eſt Iſ. Caſaubonus, qui, factis παραδιορθώσεσιν, ad Iambicorum leges revocavit. Similiter παθεῖν τι dixerunt Heliodorus, Æth. viii. pag. 392. ix. pag. 454. ed. Com. aliique plures. Aſt reperitur loquendi ratio, quæ cum Latina melius congruit, eandemque prorſus obtinet poteſtatem; eam tamen haud animadverterunt interpretes. Diogenes Laertius, lib. v. §. 11. ed. Amſt. Ἔσται μὲν εὖ. ΕΑΝ ΔΕ ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΗ͂, τάδε διέθετο Ἀριστοτέλης. Paullo poſt §. 12. ΕΑΝ ΔΕ ΤΗ͂ ΠΑΙΔΙ ΣΥΜΒΗ ΤΙ—Νικάνωρ κύριος ἔστω· ΕΑΝ ΔΕ ΤΙ ΠΡΟΤΕΡΟΝ ΣΥΜΒΑΙΝΗ͂ ΝΙΚΑΝΟΡΙ. Vide et §. 51. 54. ac Euripidem, Alceſt. vſ. 136.

[q] *Undique enim ad inferos*] Diogenes Laertius, lib. ii. §. xi. Anaxagoras πρὸς τὸν δυσφοροῦντα, ὅτι ἐπὶ ξένης τελευτᾷ, Πανταχόθεν, ἔφη, ὁμοία ἐστὶν ἡ εἰς ᾅδου κατάβασις. Arceſilaus in Epigr. apud eundem, iv. 31.

Ἀλλὰ γὰρ εἰς Ἀχέροντα, τὸν οὐ φατὸν, ἶσα κέλευθα.

Porro Teleti apud Stobæum, Serm. xxxviii. p. 233. ed. Lugd. hujuſce dicti pater eſt Ariſtippus. Ἡ οὐ πανταχόθεν, φησὶν ὁ Ἀρίστιππος, ἴση καὶ ὁμοία ἡ εἰς ᾅδου ὁδός; Similiter Epictetus. Τί σοι μέλει, inquit, ποία ὁδῷ καταβῇς εἰς ᾅδου; Ἴσαι πᾶσαί εἰσιν. Apud Arrianum, lib. ii. cap. 6.

tenendum est, ad corpus illam pertinere, sive occiderit animus sive vigeat. In corpore autem perspicuum est, vel exstincto animo vel elapso, nullum residere sensum.

XLIV. Sed plena errorum sunt omnia. Trahit Hectorem ad currum religatum Achilles: lacerari eum et sentire, credo, putat. Ergo hic ulciscitur, ut quidem sibi videtur. At illa sicut acerbissimam rem mœret:

[r] Vidi, videre quod me passa ægerrime,
[s] Hectorem curru quadrijugo raptarier.

Quem Hectorem? aut quamdiu ille erit Hector? Melius Accius, et aliquando sapiens Achilles:

Immo enimvero corpus Priamo reddidi, Hectorem abstuli.

Non igitur Hectora traxisti, sed corpus quod fuerat Hectoris. Ecce alius exoritur e terra, qui matrem dormire non sinat.

Mater, te appello, tu quæ curam somno suspenso levas,
Neque te mei miseret: surge, et sepeli natum.

Hæc cum pressis et flebilibus modis, qui totis theatris mœstitiam inferant, concinuntur; difficile est non eos, qui inhumati sunt, miseros judicare.

Priusquam feræ, volucresque: ———

[r] *Vidi, videre quod me passa ægerrime*] Hier. Columna ad Ennii Fragm. pag. 239. ed. Amst. reponit, *Vidi, videreque passa sum ægerrime.* At hæc sane conjectura metri leges violat. Nisi forte rescribatur, *Vidi videre quod sum passa ægerrime*; servanda est vulgata lectio, quæ MSS. fide nititur, et versui bene convenit.

[s] Hectorem *curru quadrijugo raptarier*] Hier. Columna, Fragm. Enn. p. 239. ed. Amst. vocibus transpositis edidit, *Curru Hectorem quadrijugo raptarier.* Memor nempe non erat vir doctissimus, *Hectoris, Castoris,* aliarumque vocum similium medias syllabas a veteribus productas fuisse. Hoc diserte testantur Varro, L. L. lib. ix. p. 140. et Quinctilianus, Inst. Orat. lib. i. cap. 5.

metuit, ne laceratis membris minus bene utatur, ne combustis, non extimescit.

[t] Neu relliquias sic meas siris, denudatis ossibus,
Tetra sanie delibutas fœde divexarier.

Non intelligo quid metuat, cum tam bonos septenarios fundat ad tibiam. Tenendum est igitur, nihil curandum esse post mortem, cum [u] multi inimicos etiam mortuos pœniuntur. Exsecratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus. Durum hoc sane: talis enim interitus non est sine gravi sensu. Illa inania,

[x] Ipse summis saxis fixus asperis, evisceratus,
Latere pendens, saxa spargens tabo, sanie et sanguine atro.

Non ipsa saxa magis sensu omni [y] vacabant, quam ille latere pendens, cui se hic cruciatum censet optare. [z] Quam essent dura, si sentiret! nulla sine sensu. Illud vero perquam inane:

[t] Neu *relliquias* sic meas siris —Tetra *sanie*] Vulgo, *Heu relliquias semiassi regis—Per terram sanie* &c. At codices *neu relliquias semiassi reis* vel *semiassiseris*, unde certissimam, nisi fallor, emendationem dedit acutissimus Bentleius. *Siris*, siveris. Vide J. Fr. Gronovium ad Livii i. 32.

[u] *Multi inimicos etiam mortuos pœniuntur*] Laudat Nonius in *puniuntur* et *punitur*. Huc facit Cambysis facinus, quod memorat Herodotus, lib. iii. cap. 16. Vide et lib. ix. cap. 78. De prava vero hac consuetudine legantur Plato de Rep. lib. v. p. 376. ed. Amst. Aristoteles, Rhet. lib. ii. c. iii. 22. Diodorus Siculus, Excerpt. Vales. p. 282. et Stobæus, Serm. cxxiv. ed. Aur. All.

[x] *Ipse summis*] Trochaici sunt Acatalecti, quos prius confusos Cl. Bentleius recte dispofuit.

[y] *Vacabant*] Vulgo, *vacabunt*, nec aliter plerique MSS. At Victorius edidit *vacabant*, quo modo legendum esse res ipsa demonstrat.

[z] *Quam essent—nulla sine sensu*] Vulgo, contra MSS. fidem, dant, *nulla sine sensu* sunt; sed facile potest intelligi *verbum substantivum*. Forsan vero totus locus ita legendus: *quanquam essent dura, si sentiret; nulla sine sensu*. Hoc modo tollitur exclamatio, quæ videri possit importuna, nec dubitari potest, quin syllabarum duplicatarum una sæpius omittatur.

Neque ſepulchrum quo recipiat habeat, portum corporis:
Ubi, remiſſa humana vita, corpus requieſcat malis.

Vides [a] quanto hæc in errore verſentur: portum eſſe corporis, et requieſcere in ſepulchro putat mortuum. Magna culpa Pelopis: qui non erudierit filium, nec docuerit, quatenus eſſet quidque curandum.

XLV. Sed quid ſingulorum opiniones animadvertam? nationum varios errores perſpicere cum liceat. [b] Condiunt Ægyptii mortuos, et eos ſervant domi: Perſæ etiam cera circumlitos condunt, ut quammaxime permaneant diuturna corpora. [c] Magorum mos eſt, non humare corpora ſuorum,

[a] *Quanto* hæc *in errore* verſentur] P. Manutius et D. Lambinus reſcribunt, *quanto* hic *in errore* verſetur. At libri non favent, nec opus eſt ea conjectura.

[b] Condiunt *Ægyptii mortuos, et eos ſervant domi*] Ταριχεύουσι. De modis quibus fiebat vide ſis Herodotum, lib. ii. c. 86. ſeqq. Silius Italicus, xiii. 474.

—— *Ægyptia tellus*
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, et a menſis exſanguem haud ſeparat umbram.

Huc ſpectantia veterum loca ſuppeditabunt Th. Gatakerus ad Antonini iv. 48. et Æg. Menagius ad Laertii ix. 84. Vide et Joan. Kirchmannum de Funer. lib. i. cap. viii. p. 60. ſeqq.

[c] *Magorum mos eſt, non humare*] Hoc de omnibus Perſis ſcripſere nonnulli. *Theodoretus*, Therap. ix. p. 128. 40. ed. Com. Πέρσαι—κυσὶ καὶ οἰωνοῖς τοὺς νεκροὺς προτιθέναι παρ' ἐκείνου (Ζαράδου) μεμαθηκότες, νῦν τοῦτο δρᾷν οἱ πιστεύοντες οὐκ ἀνέχονται. Sic Manes συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, τὴν Περσικὴν ὑπέμεινε τιμωρίαν, καὶ τοῦ δέρματος γυμνωθεὶς, ΠΑΡΕΔΟΘΗ ΚΥΣΙ· quod tradit idem Theodoretus, Hær. Fab. lib. i. c. 26. p. 214. D. ed. Par. Et ſane contendit Th. Hydius, Hiſt. vett. Perſ. c. xxxiv. eos vulgo non humari. Adverſæ tamen ſententiæ patronos audiamus. Herodotus, lib. i. c. 140. Τάδε μέντοι ὡς κρυπτόμενα λέγεται, καὶ οὐ σαφηνέως, περὶ τοῦ ἀποθανόντος· ὡς οὐ πρότερον θάπτεται ἀνδρὸς Περσέω ὁ νέκυς, πρὶν ἂν ὑπ' ὄρνιθος ἢ κυνὸς ἑλκυσθῇ· μάγους μὲν γὰρ ἀτρεκέως οἶδα ταῦτα ποιέοντας· ἐμφανέως γὰρ δὴ ποιέουσι. Καταχηρώσαντες δὴ ὦν τὸν νέκυν Πέρσαι, γῇ κρύπτουσιν. Vide et lib. iii. cap. 16. Hinc patet recte feciſſe Pet. Victorium, qui Var. Lect. lib. x. cap. 6. paullo ante legit *cera circumlitos* condunt, non *condiunt*, ut editt. veteres. Illam ſane ſcripturam firmant

nisi a feris sint ante laniata. In Hyrcania plebs publicos alit canes: optimates domesticos: nobile autem genus canum illud scimus esse. Sed pro sua quisque facultate parat, [d] a quibus lanietur: eamque optimam illi esse censent sepulturam. Permulta alia colligit Chrysippus, ut est in omni historia curiosus: sed ita tetra sunt quædam, ut ea fugiat et reformidet oratio. Totus igitur hic locus est contemnendus in nobis; non negligendus in nostris: ita tamen, ut mortuorum corpora [e] nihil sentire vivi sentiamus. Quantum autem consuetudini famæque dandum sit, id curent vivi: sed ita ut intelligant [f] nihil id ad mortuos pertinere. Sed profecto mors tum æquissimo animo oppetitur, cum suis se laudibus vita occidens consolari potest. [g] Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ per-

cum alii MSS. tum Reg. Eliens. pr. sec. tert. et Bak. Strabo, lib. xv. p. 1068. ed. Amst. Θάπτουσι δὲ (Περσαὶ) κηρῷ περιπλάσσοντες τὰ σώματα· τοὺς δὲ Μάγυς οὐ θάπτουσιν, ἀλλ' οἰωνοβρώτυς ἐῶσιν. Adi et Lucianum de Luctu, tom. ii. p. 306. ed. Amst. Plura videas licet apud B. Brissonium, de regn. Pers. lib. ii. §. 249.

[d] *A quibus lanietur*] Silius Italicus, xiii. 437.

—*Cum lucem posuerunt membra, probatum est*
Hyrcanis, adhibere canis—

Hanc Hyrcanorum consuetudinem memorant Theodoretus, Ther. ix. p. 129. ed. Com. Porphyrius de Abs. iv. 21. aliique. Vide J. B. Cotelerium ad Clementis Recogn. lib. ix. 25. et Æg. Menagium ad Laertii vi. 79.

[e] *Nihil sentire* vivi *sentiamus*] Vulgo deest vox penultima. Eam tamen exhibent omnes MSS.

[f] *Nihil* id *ad mortuos pertinere*] Vulgo deest vox secunda, quam nos ex Reg. Med. et Balliol. addidimus, eaque sententiæ videtur necessaria.

[g] *Nemo parum diu—functus est munere*] Egregiam hanc sententiam totam rejicit Ant. Augustinus, et ab inepto Grammatico profectam statuit. Sed hoc, siquid aliud, ὑπερκριτικὸν est. Eandem ἔννοιαν auctores sæpius adhibent. Antoninus, lib. iii. §. 8. Οὐδὲ ἀσυντελῆ τὸν βίον αὐτοῦ (τοῦ κεκολασμένυ κ̀ ἐκκεκαθαρμένου) ἡ πεπρωμένη καταλαμβάνει. Vide Philonem de Præm. pag. 718. Plutarchum, Cons. ad Apoll. p. 111. A. ed. Par. et Senecam, Epp. 70. 77. 93.

fecto functus est munere. Multa mihi ipsi ad mortem tempestiva fuerunt, [h] quam utinam potuissem obire. Nihil enim jam acquirebatur: cumulata erant officia vitæ: [i] cum fortuna bella restabant. Quare, si ipsa ratio minus perficiet, ut mortem negligere possimus; at vita acta perficiat, ut satis superque vixisse videamur. [k] Quanquam enim sensus aberit, tamen suis et propriis bonis laudis et gloriæ, [[l] quamvis non sentiant,] mortui non carent. Etsi enim [m] nihil habet in se gloria cur expetatur; [n] tantum virtutem tanquam umbra sequitur: [o] et verum multitudinis judicium de bonis, si

[h] Quam *utinam potuissem obire*] In MSS. quantum constat, omnibus est *quæ utinam*. Nos vero conjecturam nostram, cum certissima videretur, recipere nulli dubitavimus; pronomen enim ad *mortem* dubio procul est referendum. *Mortem* vero *obire* phrasis est vulgatissima. Vide supra c. 35. et de Orat. lib. iii. cap. 29. De re, quam hic agit Cicero, sic Seneca, Consf. ad Marciam, cap. xx. *M. Cicero, si eo tempore, quo Catilinæ sicas devitavit, quibus pariter cum patria petitus est, concidisset, liberata Rep. conservator ejus, si denique filiæ suæ funus secutus fuisset, etiam tunc felix mori potuit. Non vidisset strictos in civilia capita mucrones* &c.

[i] *Cum* fortuna *bella*] Vulgo, *fortunæ*: quod Gebhardi facinus est ut Cl. Bentleius monuit: nam prius recte legebatur *cum fortuna*; nec aliter Reg. Elienf. tert. Bak. aliique plures MSS.

[k] *Quanquam enim sensus aberit, tamen* suis *et propriis bonis*] Vulgo, *sensus* abierit, *tamen* summis &c. Sed *aberit* est a Reg. locumque, prout edidimus, olim Lambinus restituit.

[l] *Quamvis non sentiant*] Hæc cum Cl. Bentleio reor delenda: nihil enim nisi vana sunt ταυτολογία.

[m] *Nihil* habet in se *gloria*] Sic Balliol. Vulgo, *nihil* in se habeat *gloria*. Ordinem verborum quem recepimus præstant etiam Reg. Elienf. tert. aliique MSS.

[n] *Tantum virtutem tanquam umbra sequitur*:] Hieronymus in Epitaph. Paulæ, pag. 175. A. *Gloria virtutem quasi umbra sequitur, et appetitiores sui deserens appetit contemptores*. Seneca, Epist. lxxix. *Gloria: umbra virtutis est: etiam invitos comitabitur*. Vide Claudianum de Consf. Mallii Theodori vf. 7. et Nostrum infra, iii. 2.

[o] Et *verum—non possum* tamen] Vulgo, *tamen virtutem tanquam umbra sequitur: verum—non possum* autem &c. Nos emendationes Bentleianas sensu jubente repræsentamus.

quando eſt, magis laudandum eſt, quam illi ob eam rem beati: non poſſum tamen dicere, quoquo modo hoc [p] accipietur, Lycurgum, Solonem legum et publicæ diſciplinæ carere gloria; Themiſtoclem, Epaminondam bellicæ virtutis.

XLVI. Ante enim [q] Salaminam ipſam Neptunus obruet, quam Salaminii tropæi memoriam; priuſque Bœotia Leuctra tollentur, quam pugnæ Leuctricæ gloria. Multo autem tardius fama deſeret Curium, Fabricium, Calatinum, duos Scipiones, duos Africanos, Maximum, Marcellum, Paullum, Catonem, Lælium, innumerabiles alios: quorum ſimilitudinem aliquam qui arripuerit, non eam fama populari ſed vera bonorum laude metiens, fidenti animo ([r] ſi ita res fert) gradietur ad mortem: in qua aut ſummum bonum, aut nullum malum eſſe cognovimus. [s] Secundis vero ſuis rebus volet etiam mori: non

[p] *Accipietur*] Sic Reg. Vulgo, *accipiatur*.

[q] Salaminam *ipſam*] Ex quarto Græcorum caſu primum ſæpe fecerunt Latini. Hieronymus, Catal. cap. cxiv. *Epiphanius Cypri* Salaminæ *Epiſcopus*. Pari modo Salaminam dixit Juſtinus, lib. xliv. cap. iii. 2. Et lib. ii. c. 7. *De proprietate* Salaminæ *inſulæ prope uſque interitum armis dimicatum fuerat*. Sic in aliis. Ita Sulpicius Severus, H. S. lib. ii. c. 9. *Marathonam*: cap. 25. *Ptolemaidam*; ac Dial. c. 23. *Thebaidam* habet; quem locum temere ſollicitat Joan. Vorſtius. Quin et apud Livium, lib. i. c. 18. ex MSS. reſcribendum *Crotonam*, cum *Crotona* præ ſe ferant editi.

[r] *Si ita* res fert] Vulgo, *ſi ita refert*, et ita nonnulli MSS. ſed omnino male. Aut enim ſcribendum, *res fert*, quemadmodum dant Victor. Elienſ. pr. ſec. aut *res feret*, uti Lambinus edidit, auctoribus Lactantio, Div. Inſt. vii. 10. nonnulliſque Tullii codicibus.

[s] *Secundis vero ſuis rebus volet etiam mori*] Notus eſt Mimographi verſiculus,

Mori eſt felicis, antequam mortem invocet.

Hinc Seneca, Conſ. ad Marciam, c. xx. Mors—*de nullis melius merita, quam de his, ad quos venit antequam invocaretur.* Hoc non ad ſolos juvenes pertinet, ut perperam vult doctiſſimus Lipſius; nam et ii, gravibus infortuniis preſſi, mortem poſſint invocare; ſed ad eos, cujuſcunque demum ſint ætatis, quorum res eunt proſpere, quique nullis adhuc moleſtioribus aut animi aut fortunæ aut corporis arctati ſunt incommodis.

enim tam cumulus bonorum jucundus esse potest, quam molesta decessio. Hanc sententiam significare videtur Laconis illa vox; qui, cum [t] Rhodius Diagoras Olympionices nobilis uno die duo suos filios victores Olympiæ vidisset, accessit ad senem et gratulatus, *Morere, Diagora*, inquit, *non enim in cælum ascensurus es.* Magna hæc et nimium fortasse

incommodis. Vide et cap. xxi. Euripides, Hecub. vs. 497.

'Φεῦ, φεῦ, γέρων μὲν εἰμ', ὅμως δέ μοι θανεῖν
Εἴη, πρὶν αἰσχρᾶ περιπεσεῖν τύχῃ τινί.

Sic Zarmanochegas Indus se censuit, ἅπαντα κατὰ γνώμην πράξαντα μέχρι νῦν, ἀπιέναι δεῖν, μήτι τῶν ἀβουλήτων χρονίζοντι συμπέσῃ, ut ait Strabo, lib. xv. pag. 1048. ed. Amst. Huc facit quod Antisthenes, ἐρωτηθεὶς, τί μακαριώτερον ἐν ἀνθρώποις; ἔφη, εὐτυχοῦντα ἀποθανεῖν. Vide Laertium, vi. 5. ed. Amst.

[t] *Rhodius Diagoras*] Plutarchus in Pelopida, pag. 297. ed. Par. B. 'Ο Λάκων τὸν Ὀλυμπιονίκην Διαγόραν ἐπιδόντα μὲν υἱοὺς στεφανουμένους Ὀλυμπιάσιν, ἐπιδόντα δ' υἱωνοὺς καὶ θυγατριδοῦς, ἀσπασάμενος, Κάτθανε, εἶπε, Διαγόρας· οὐκ εἰς τὸν Ὄλυμπον ἀναβήσῃ. Aliter tamen hanc historiam refert A. Gellius, Noct. Att. lib. iii. cap. 15. *De Rhodio*, inquit, *etiam Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unum pugilem, alterum pancratiasten, tertium luctatorem; eosque omnes vidit vincere coronarique Olympiæ eodem die; et quum ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis saviarentur, quumque populus gratulabundus flores undique in eum jaceret; ibi in stadio, inspectante populo, in oculis atque in manibus filiorum animam efflavit.* Filiorum nomina fuere Demagetus, Acusilaus et Dorieus, ut docet Pausanias, lib. vi. c. vii. p. 468. seqq. ed. Lips. ubi pariter exstat hujusce rei memoria. Eos etiam recenset auctor Argum. Græcus in Pindari Olymp. vii. p. 76. illic autem male Διώρευς ἀντὶ τοῦ Δωριέως scribitur. Hoc patet ex Aristotelis Rhet. lib. i. cap. ii. 16. et Thucydidis lib. iii. p. 176. B. Ob eandem caussam gaudio periit et Chilon Lacedæmonius, quod tradunt Diogenes Laertius, i. 72, 73. aliique. Sane tanta fuit apud Græcos Olympiacæ victoriæ laus et gloria, ὥστε τὸν νικήσαντα αὐτῶν ἰσόθεον νομίζεσθαι, ut ait Lucianus de Gymn. tom. ii. pag. 274. ed. Amst. Id multis ostendi facile posset, sed ne longior sim ad auctorum modo locos digitum intendam. Adi sis igitur Pindarum, Olym. iii. 77. Platonem de Rep. l. v. pp. 366, 368. ed. Cant. Athenæum, lib. vi. p. 237. F. et lib. x. pagg. 413, 414. ed. Lugd. Artemidorum, lib. ii. p. 145. ac lib. v. p. 266. ne Vitruvium, Suetonium, reliquosque memorem. Vide et infra, lib. ii. c. 16.

Græci putant; vel tum potius putabant: iſque, qui hoc Diagoræ dixit, permagnum exiſtimans tres Olympionicas una e domo prodire, cunctari illum diutius in vita fortunæ objectum inutile putabat ipſi. Ego autem, tibi quidem quod ſatis eſſet paucis verbis, ut mihi videbar, reſponderam: conceſſeras enim nullo in malo mortuos eſſe. Sed ob eam cauſam contendi, ut plura dicerem; quod in deſiderio et luctu hæc eſt conſolatio maxima. Noſtrum enim et noſtra cauſa ſuſceptum dolorem modice ferre debemus, [u] ne noſmetipſos amare videamur: illa ſuſpicio intolerabili dolore cruciat; ſi opinamur eos, quibus orbati ſumus, eſſe cum aliquo ſenſu in his malis quibus vulgo opinantur. Hanc excutere opinionem mihimet volui radicitus, eoque fui fortaſſe longior.

XLVII. A. Tu longior? non mihi quidem. Prior enim pars orationis tuæ faciebat, ut mori cuperem: poſterior, ut modo non nollem, modo non laborarem: omni autem oratione illud certe perfectum eſt, ut mortem non ducerem in malis. M. Num igitur etiam rhetorum epilogum deſideramus, an hanc jam artem plane relinquimus? A. Tu vero iſtam ne reliqueris, quam ſemper ornaſti: et quidem jure: illa enim te, verum ſi loqui volumus, ornaverat. Sed quinam eſt iſte epilogus? aveo enim audire, quicquid eſt. M. Deorum immortalium judicia ſolent in ſcholis proferre de morte: nec vero ea fingere ipſi: ſed Herodoto auctore aliiſque

[u] *Ne noſmetipſos amare*] Vulgo, *ne* et *noſmetipſos*. Particulum vero iſtam recte prætermittunt Reg. Elienſ. pr. tert. Balliol. et Bak. At Elienſ. ſec. habet *noſmetipſos* SOLOS *amare*. Sed additamento tali nihil opus. Plutarchus, tom. ii. pag. 65. E. ed. Par. Παρακελευόμεθα τὸ φίλαυτον ἐκκόπτειν ἑαυτῶν. Idem Conſ. ad Apoll. pag. 111. E. Εἰ μὲν ἂν αὑτῶν (ἕνεκα πενθῦσι τὺς ἀποθανόντας)—φίλαυτος ἡ τῆς λύπης πρόφασις. Cicero de Amic. c. iii. *Suis autem incommodis graviter angi, non amicum, ſed* ſeipſum amantis eſt. Vide ſis eundem in Bruto, c. i.

pluribus, primum Argiæ ſacerdotis [x] Cleobis et Bito filii prædicantur. Nota fabula eſt. Cum enim illam ad ſolenne et ſtatum ſacrificium curru vehi jus eſſet ſatis longe ab oppido ad fanum, morarenturque jumenta; tunc juvenes hi, quos modo nominavi, veſte poſita corpora oleo perunxerunt, ad jugum acceſſerunt: ita ſacerdos advecta in fanum. [y] Cum currus eſſet ductus; ea filiis precata a Dea dicitur, ut [z] illud præmii daret pro pietate, quod maximum homini dari poſſet a Deo: poſt epulatos

[x] *Cleobis et Bito*] De hiſce viris eam quæ ſequitur hiſtoriam refert Herodotus, lib. i. cap. 31. Stobæus, Serm. cxix. pag. 603. ed. Aur. All. Κλέοβις καὶ Βίτων, Κυδίππης τῆς μητρὸς αὐτῶν ΔΕΞΑΜΕΝΗΣ τῇ Ἥρᾳ (leg. εὐξαμένης, quod a me prius obſervatum, ſibi quoque monendum putavit Cl. Potteris ad Clementis Strom. iii. p. 517.) δοῦναι τοῖς παισὶν, ὅπερ ἂν εἴη κάλλιστον, ὅτι ἑαυτοὺς ὑποζεύξαντες τὴν μητέρα εἰς τὸ ἱερὸν ἀνήγαγον, τὸν βίον παραχρῆμα κατέστρεψαν. In eandem rem nitidos incerti ſcriptoris verſus ſubnectit. Plato, Axiocho, pag. 730. ed. Lugd. Οἶτε τῆς Ἀργείας ἱερείας υἱεῖς &c. Rod. Agricola vertit *Junonis Argivæ ſacerdotes*; quaſi legiſſet Οἱ δ' Ἥρας Ἀργείας ἱερεῖς, quæ pura puta eſt παραδιόρθωσις· mater enim ſacerdos erat Argiva cui nomen Cydippæ. Hoc, præter Stobæum jam laudatum, diſerte tradunt Servius et Philargyrius ad Virgilii Georg. iii. 532. Tzetzes, Chil. i. 31.

Καὶ Κλέοβιν καὶ Βίτωνα τοὺς
παῖδας τῆς Κυδίππης...

Sic enim legas oportet, non Κλέοβριν καὶ Βίτανα. Iterum vſ. 35. Οἱ παῖδες τῆς Κυδίππης τῆς 'ΡΕΑΣ ἱερείας. Scribe τῆς 'ΗΡΑΣ. Rem ipſam, præter eos quorum jam memini, tetigere Plutarchus, Conſ. ad Apoll. pag. 108. ac in Solone, pagg. 93, 94. ed. Par. Palæphatus de Incred. c. li. Claudianus, Eidyll. vii. 39. Valerius Maximus, lib. v. c. iv. 4. ext. Sextus Empiricus, Pyrrh. Hypot. lib. iii. cap. xxiv. p. 158. ed. Gen. Lucianus, Cont. t. i. p. 349. ed. Amſt. Theon, Progymn. c. ii. p. 15. ed. Lugd. Tertullianus, adv. Nat. lib. ii. cap. 9. denique Hyginus, Fab. ccliv. a quo tamen, aut ſaltem a Librariis, *Cleops et Bitias* perperam nominantur.

[y] *Cum currus eſſet ductus; ea filiis precata*] Vulgo, *cum currus eſſet ductus* a *filiis; precata* &c. Emendationem dedimus quæ a codicibus quam minime recedit.

[z] *Illud præmii*] Vulgo, *illis præmium*. Sed cum in Reg. Pithœan. Pall. quint. et Bak. ſit *præmii*; ac Elienſ. ſec. *illud* repræſentet; *illud præmii* dedimus.

cum matre adolefcentes fomno fe dediffe; mane inventos effe mortuos. Simili precatione [a] Trophonius et Agamedes ufi dicuntur, qui, cum Apollini Delphis templum exædificaviffent, venerantes Deum petiverunt mercedem non parvam quidem operis et laboris fui, nihil certi fed quod effet optimum homini. Quibus Apollo fe id daturum oftendit, poft ejus diei diem tertium: qui ut illuxit, mortui funt reperti. Judicaviffe Deum dicunt: et eum quidem Deum, cui reliqui Dii conceffiffent ut præter cæteros divinaret.

XLVIII. Affertur etiam [b] de Sileno fabella quæ-

[a] *Trophonius et Agamedes*] Hanc hiftoriam modo plane diverfo tradit Paufanias, lib. ix. cap. xl. p. 792. quem vide. At cum noftro facit Plato in Axioch. p. 730. ed. Lugd. Ἀγαμήδης γοῦν, inquit, καὶ Τροφώνιος, οἱ δειμάμενοι τὸ Πυθοῖ τοῦ Θεοῦ τέμενος, εὐξάμενοι τὸ κράτιστον αὐτοῖς γενέσθαι, κοιμηθέντες οὐκ ἔτ' ἀνέστησαν. Et hos quidem λάϊνον οὐδὸν, et ἄδυτον ἐκ πέντε λίθων Apollinis Delphici templo pofuiffe teftantur Homerus, Hymn in Apoll. vf. 296. et Stephanus in Δελφοί. Vide et Nonnum ad Gregorii Nazianzeni Stel. i. Hift. 1. Χαριστηρίου vero, quod contulit ifte Deus, non meminere. Meminit autem Plutarchus, Conf. ad Apoll. p. 109. A. ed. Par. Περὶ Ἀγαμήδους, inquit, καὶ Τροφωνίου φησὶ Πίνδαρος, τὸν νεὼν τὸν ἐν Δελφοῖς οἰκοδομήσαντας, αἰτεῖν παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος μισθόν· τὸν δ' αὐτοῖς ἐπαγγείλασθαι εἰς ἙΒΔΟΜΗΝ ἡμέραν ἀποδώσειν·—τοὺς δὲ—τῇ ἙΒΔΟΜΗ νυκτὶ κατακοιμηθέντας τελευτῆσαι. Eandem five fabulam five rem geftam refert etiam Stobæus, Serm. cxix. pag. 603. ed. Lugd. et ei quoque diem affignat SEPTIMUM. Hinc forfan apud Noftrum refcribi debet *poft ejus diei diem feptimum*, non *tertium*. Certe notæ numerales vii. et iii. lineola tantum diftinguuntur, adeoque non difficulter a Librariis queunt confundi. Sic apud Hieronymum in Catal. c. cix. alii codices lxxxiii. alii lxxxvii. exhibent.

367, c.

[b] *De Sileno fabella quædam*] Eadem ex Ariftotele narrat Plutarchus, Conf. ad Apoll. p. 115. ed. Par. qui pariter ac Athenæus, lib. ii. p. 45. ed. Lugd. aliique, cum Noftro Silenum facit Midæ captivum. At Xenophonti de Exped. lib. i. p. 247. Maximo Tyrio, Diff. xi. §. 1. ed. Lond. ac Himerio apud Photium, Cod. ccxliii. Satyrus nominatur. Non raro quidem Silenos et Satyros confundunt auctores: eft tamen inter eos difcrimen; qua de re videas licet If. Cafaubonum de Sat. Poefi, lib. i. cap. ii. pag. 53. et

Jac.

dam; qui cum a Mida captus esset, hoc ei muneris pro sua missione dedisse scribitur: docuisse regem, [c] *non nasci homini longe optimum esse; proximum autem, quamprimum mori.* Qua est sententia in Cresphonte usus Euripides:

> [d] Nam nos decebat cœtus celebrantes, domum

Jac. Perizonium ad Æliani iii. 18.

[c] *Non nasci homini longe optimum esse: proximum autem, quam primum mori*] Lactantius, Div. Inst. lib. iii. c. 19. *Inepta illa sententia*—primum bonum esse non nasci; secundum citius mori. *Quæ ut majoris sit auctoritatis, Sileno attribuitur.* Notissimi sunt hi versus:

> 'Αρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον,
> Φύντα δ' ὅπως ὤκιστα πύλας 'Αΐδαο περῆσαι.

Eos Homero tribuit auctor Certam. pag. 23. At, interposito pentametro, leguntur apud Theognidem, vs. 425. quem auctorem agnoscunt Clemens, Strom. iii. p. 517. ed. Oxon. Theodoretus, Therap. v. pag. 71. ed. Com. et Stobæus, Serm. cxix. p. 602. ed. Lugd. In eandem mentem coacervari possint quamplurima. Vide sis Anthol. l. i. tit. 13. Ausonium de Amb. vitæ, vs. 49. Plinium, H. N. lib. vii. Prooem. Hieronymum, in Epit. Nepot. p. 23. Senecam, Cons. ad Marciam, c. xxii. aliosque. Nam, quod ait Alexis,

> ——Τὸ πολλοῖς τῶν σοφῶν εἰρημένον,
> Τὸ μὴ γενέσθαι μὲν κράτιστόν ἐστ' ἀεί,
> 'Επὰν γένηται δ', ὡς τάχιστ' ἔχειν τέλος.

Apud Athenæum, lib. iii. pag. 124.

[d] *Nam nos decebat cœtus celebrantes, domum lugere*] Vulgo post *domum* male ponitur interpunctio; quam ob causam factum est ut D. Lambinus et Fr. Fabricius legerint *cœtu celebrantes domum, lugere,* &c. Nos autem prava tantum distinctione sublata, loco medicinam fecimus. Virgilius, Æn. i. 739.

> *Et vos o* cœtum Tyrii celebrate *frequentes.*

Ubi cœtum *convivium* interpretatur Servius. At *convivium celebrare* dixit etiam Tacitus, Annal. iv. 59. xv. 69. Hoc tamen in loco *conventum* denotari puto, quo sensu σύλλογον ποιέειν dixit Herodotus, vii. 8. viii. 83. Græca nobis servarunt Clemens, Strom. lib. iii. p. 517. ed. Oxon. Theodoretus, Therap. v. p. 71. ed. Com. aliique multi, quorum meminit Tho. Gatakerus, Advers. Posthum. cap. x. col. 530. Ea sic se habent:

> Ἔδει γὰρ ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
> Τὸν φύντα θρηνεῖν εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά.
> Τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον,

Χαίρον-

runt pro vita civium) Codrum: qui se in medios immisit hostes [k] veste famulari, ne posset agnosci si esset ornatu regio: quod oraculum erat datum, si Rex interfectus esset, victrices Athenas fore. [l] Menœceus non prætermittitur, qui oraculo edito largitus est patriæ suum sanguinem. Iphigenia Aulide duci se immolandam jubet, ut hostium sanguis eliciatur suo.

XLIX. Veniunt inde ad propiora. Harmodius in ore et Aristogiton; Lacedæmonius Leonidas, Thebanus Epaminondas vigent. Nostros non norunt; quos enumerare magnum est, ita sunt multi: quibus videmus optabiles mortes fuisse cum gloria. Quæ cum ita sint; magna tamen eloquentia est

[k] *Veste* famulari] In hac re *famularem cultum* dixit etiam Valerius Maximus, lib. v. cap. vi. 1. ext. Δρυτόμου vero seu φρυγανιστῆρος σχῆμα vel στολὴν vocant Polyænus, i. 18. Stobæus, Serm. vii. p. 92. ed. Aur. All. et Tzetzes, Chil. i. Hist. 4. at *pastoralem cultum* Velleius Paterculus, lib. i. cap. 2. a quibus omnibus diversus abit Cl. Burmannus, dum Nostro Valerioque reddendum *manipularem cultum* censuit: quod scilicet unum ex pabulatoribus a Codro FALCE *percussum* fuisse scribat Maximus. Quasi falx homini rustico lignatorique non conveniret! Livius, ix. 36. *Iere pastorali habitu, agrestibus telis,* falcibus *gæsisque binis armati.* Revera nihil omnino movendum; *famularis* enim *vestis* vel *cultus* pro *pauperis habitu,* vilique ac *humili* indumento γενικῶς est accipiendus, ut patet ex Augustino, C. D. lib. xviii. cap. 19. et Servio, ad Eclog. v. 11. Similiter οἰκετικὰς ἐσθῆτας usurpat Polyænus, Stratag. vi. 49. et *famularem vestem* Valerius Maximus, lib. vi. cap. vii. 3.

[l] *Menœceus non prætermittitur, qui oraculo edito*] Vulgo, *Menœceus* vero *non prætermittitur*; at voculam secundam nesciunt Reg. Med. Eliens. pr. tert. Balliol. Bak. et Petrens. nec eam postulat oratio. Reg. etiam dat *quidem oraculo edito.* Lege *qui* item *oraculo edito.* Ceterum Noster *oraculum editum* dicit, quod Tiresias vates futuram Thebanis victoriam promiserat, si Menœceus, Creontis filius, Marti fieret victima. Videsis Apollodorum, Bibl. lib. iii. c. vi. 7. Argument. ad Euripidis Phœniss. Nonnum ad Nazianzeni Stelit. i. Hist. 9. aliosque. A reliquis diversus abit Hyginus, qui Fabb. 67. 242. Menœceum hunc Creontis et Jocastæ patrem fuisse confirmat.

utendum, atque ita velut ſuperiore e loco concionandum; ut homines mortem vel optare incipiant vel certe timere deſiſtant. Nam ſi ſupremus ille dies non exſtinctionem, ſed commutationem affert loci; quid optabilius; ſin autem perimit ac delet omnino; quid melius quam in mediis vitæ laboribus obdormiſcere, et ita conniventem ſomno conſopiri ſempiterno? Quod ſi fiat, [m] melior Ennii, quam Solonis oratio: hic enim noſter,

Nemo me lacrimis decoret (*inquit*) [n] nec funera fletu
Faxit:———

at vero ſapiens ille,

[o] Mors mea ne careat lacrimis: linquamus amicis
Mœrorem, ut celebrent funera cum gemitu.

Nos vero, ſi quid tale acciderit ut a Deo denuntiatum videatur ut exeamus e vita, læti et agentes gratias pareamus; emittique nos e cuſtodia et levari vinculis arbitremur: ut aut in æternam et plane in noſtram domum remigremus, aut omni ſenſu moleſtiaque careamus. Sin autem nihil denuntiabi-

[m] *Melior Ennii quam Solonis oratio*] Noſter de Seneƈt. cap. xx. *Solonis quidem ſapientis* ELOGIUM *eſt, quo ſe negat velle ſuam mortem dolore amicorum et lamentis vacare:—ſed haud ſcio an melius Ennius,*

Nemo me lacrimis decoret &c.

Ex hoc loco reformatus eſt Urſini MS. qui dedit *melius Ennii quam Solonis elogium*; ſi tamen ullus revera fuit Codex, qui talem lectionem repræſentarit.

[n] *Nec* funera fletu *Faxit*] Lambinus, ad c. xx. de Seneƈt. reponit *nec* funere leſſum *Faxit*. De *leſſo* videas licet Noſtrum de Legg. ii. 23. Si quid mutandum, legerim, *nec funera* fletum *Faxit*. Funeras *dicebant eas ad quas funus pertinet*, ut teſtatur Servius in Æn. ix. 486.

[o] *Mors mea ne careat*] Plutarchus, tom. i. p. 109. ed. Par. ita refert, ἃ τοῖς περὶ Μίμνερμον ἀντειπῶν περὶ χρόνου ζωῆς ἐπιπεφώνηκε (Σόλων)

Μηδέ μοι ἄκλαυστος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισι
ΠΟΙΗΣΑΙΜΙ θανὼν ἄλγεα καὶ στοναχάς.

Rurſus exſtant apud Stobæum, Serm. cxxi. pag. 612. ed. Aur. cxxi. 3, All. ubi tamen in ſecundo verſu legitur καλλείποιμι θανὼν, quod Ciceronis verſioni melius reſpondet.

M. TULLII CICERONIS

TUSCULANARUM

DISPUTATIONUM

AD

M. BRUTUM

LIBER SECUNDUS.

De tolerando Dolore.

I. NEOPTOLEMUS quidem apud Ennium [a] *philosophari sibi* ait *necesse esse: sed paucis; nam omnino haud placere.* Ego autem, Brute, necesse mihi quidem esse arbitror philosophari: nam quid pos-

[a] *Philosophari sibi ait*] Ex hoc loco versum Trochaïcum concinnat G. J. Vossius ad fragm. Tragic. p. 36. ed. Amst.

Philosophari est mihi necesse; at paucis; non omnino haud placet.

Hanc vero conjecturam probandam non esse docet A. Gellius, N. A. lib. v. c. 15. *Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait*

Philosophandum est paucis,
nam omnino haud placet:

unde, pronomine præposito, legerint,

Mihi philosophandum est paucis;
nam omnino haud placet,

ut fiat Iambicus. Ab hac parum discrepat ratio, quam proponit Hadr. Turnebus, Advers. lib. ii. cap. 8. Huc autem respiciunt Cicero de Orat. lib. ii. cap. 37. Noctium Attic. scriptor lib. v. cap. 16. et Apuleius, Apol. p. 421. ed. Par. Ennio præivisse videtur Callicles apud Platonem in Gorgia, p. 296. seq. ed. Lugd. cujus verba profert A. Gellius, N. A. lib. x. c. 22.

ſum, præſertim nihil agens, agere melius? ſed non paucis, ut ille. Difficile eſt enim in philoſophia pauca eſſe ei nota, cui non ſint aut pleraque aut omnia. Nam nec pauca niſi e multis eligi poſſunt: nec, qui pauca perceperit, non idem reliqua eodem ſtudio perſequetur. Sed tamen in vita occupata atque, ut Neoptolemi tum erat, militari pauca ipſa multum ſæpe poſſunt: et ferunt fructus, [b] ſi non tantos quanti ex univerſa philoſophia percipi poſſunt, tamen eos quibus aliqua ex parte interdum aut cupiditate aut ægritudine aut metu liberemur. Velut ex ea diſputatione, quæ mihi nuper habita eſt in Tuſculano, magna videbatur mortis effecta contemptio: quæ non minimum valet ad animum metu liberandum. Nam qui id quod vitari non poteſt metuit, is vivere animo quieto nullo modo poteſt. Sed qui, non modo quia neceſſe eſt mori, verum etiam quia nihil habet mors quod ſit horrendum, mortem non timet, magnum is ſibi præſidium ad beatam vitam comparat. Quanquam non ſumus ignari multos ſtudioſe contra eſſe dicturos: quod vitare nullo modo potuimus, niſi nihil omnino ſcriberemus. [c] Et enim ſi orationes, quas nos mul-

[b] Si *non tantos—metu* liberemur] Non de ſe ipſe, ſed de iis, qui vitam ducunt militarem et occupatam, adeoque primis tantum labiis guſtare poſſunt philoſophiam, loquitur. Ergo reſcripſerim *liberentur:* Victorius enim et plerique omnes MSS. dant, SED *non tantos—metu* liberentur. Hoc placet, at illud ineptiſſimum.

[c] *Etenim ſi orationes—ſed ſi reperiebantur nonnulli*] Eſt *ἀνακόλυθον*, quod poſt nonnulla *παρενθετικῶς* interpoſitâ ſcriptoribus haud eſt inuſitatum. Sic lib. v. Tuſc. c. 15. *An* dubitas, quin præſtans valetudine, viribus, forma—*ſi fuerit is, qui hæc habet, injuſtus, intemperans, timidus*—dubitabiſne eum miſerum dicere? Iterum cap. xix. Similemne putas C. Lælii unum conſulatum fuiſſe, *et eum quidem cum repulſa*—ſed tamen utrum malles; te, *ſi poteſtas eſſet*, ſemel, ut Lælium, Conſulem, an, ut Cinnam, quater? Sic et Offic. lib. iii. c. 26. Utile videbatur Ulyſſi——ſed inſimulant eum Tragœdiæ, *ſimulatione inſaniæ, militiam ſubterfugere voluiſſe.* Plura non deſunt exempla, ſed hæc, quod volumus, ſatis oſtendunt.

Vide

titudinis judicio probari volebamus; popularis est enim illa facultas, et [d] effectus eloquentiæ est audientium approbatio; sed si reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent nisi quod se imitari posse confiderent, quemque sperandi sibi [e] eundem bene dicendi [f] finem proponerent; et cum obruerentur copia sententiarum atque verborum, jejunitatem et famem se malle quam ubertatem et copiam dicerent; unde erat [g] exortum genus Atticorum, his ipsis, qui id sequi se profitebantur, ignotum; qui jam conticuerunt, pæne ab ipso foro irrisi: quid futurum putamus, cum adjutore populo, quo utebamur antea, nunc minime nos uti posse videamus? [h] Est enim philosophia paucis contenta judicibus; multitudi-

Vide tamen infra lib. v. c. 29. et Xenophontem, Cyropæd. lib. iv. c. ii. 2.

[d] Effectus *eloquentiæ est audientium approbatio*] Lambino placet *effectrix eloquentiæ*, quod oratorem excitat assensus auditorum, et magna frequentia. Præterquam vero quod omnes codices receptam firmant lectionem, non tam quid eloquentiam faciat, (licet eam quoque non sola pariat audientium approbatio,) quam quæ sit ejus vis, dicendi videtur locus. *Effectus* ergo valere censeatur ἀποτέλεσμα, seu quod ex eloquentia, velut ex causa, proficiscitur.

[e] *Eundem bene dicendi*] Vulgo, *eundem* et *bene dicendi*. Sed conjunctionem non agnoscunt Reg. Med. et Elienf. tert.

[f] *Finem* proponerent] Forte Cicero scripsit *finem ponerent*. Vide sis Interpretes ad Phædri lib. iii. Fab. xiv. 8.

[g] *Exortum genus Atticorum*] Eos intelligit, qui, dum characterem simulant Atticum, jejunum ac enerve dicendi genus amplectuntur. Quinctilianus, Inst. Orat. lib. xii. c. 10. *Antiqua quidem illa divisio inter Asianos atque Atticos fuit, cum hi pressi et integri, contra inflati illi et inanes haberentur; et in his nihil superflueret, illis judicium maxime ac modus deesset.—Mihi falli multum videntur, qui solos esse Atticos credunt tenues, et lucidos, et significantes, sed quadam eloquentiæ frugalitate contentos, et semper manum intra pallium continentes.* Cicero in Bruto, c. lxxxiv. *Attico genere dicendi se gaudere dicunt. Sapienter id quidem, atque utinam imitarentur, nec ossa solum, sed etiam sanguinem.* Vide et c. lxxxii. Orat. c. vii. et Dial. de Causis Corr. Eloq. c. 18.

[h] *Est enim Philosophia—fugiens*] Laudat Lactantius, Div. Inst. lib. iii. c. 25. De re ipsa vide Arrianum, Epict. lib. iii. c. xv. p. 297. et Maximum Tyrium, Dissert. x. §. 6. ed. Lond.

nem consulto ipsa fugiens, eique ipsi et suspecta et invisa: ut vel si quis universam velit vituperare, secundo id populo facere possit; vel si in eam quam nos maxime sequimur conetur invadere, magna [i] habere possit auxilia reliquorum philosophorum disciplinis.

II. Nos autem universæ philosophiæ vituperatoribus respondimus in Hortensio: pro Academia autem quæ dicenda essent, satis accurate in Academicis quatuor libris explicata arbitramur. [k] Sed tamen, tantum abest ut scribi contra nos nolimus, ut id etiam maxime optemus: in ipsa enim Græcia philosophia tanto in honore nunquam fuisset, nisi doctissimorum contentionibus dissensionibusque viguisset. Quamobrem hortor omnes qui facere id possunt, ut hujus quoque generis laudem jam languenti Græciæ eripiant, et [l] perferant in hanc urbem: sicut reliquas omnes, quæ quidem erant expetendæ, studio atque industria sua majores nostri transtulerunt. Atque oratorum quidem laus ita ducta ab humili venit ad summum, ut jam, quod natura fert in omnibus fere rebus, senescat; brevique tempore ad nihilum ventura videatur: Philosophia nascatur, Latinis quidem literis, ex his temporibus: eamque nos adjuvemus, nosque ipsos redargui refellique patiamur. [m] Quod si hi ferunt animo iniquo, qui certis quibusdam destinatisque sententiis quasi addicti et consecrati sunt; eaque

[i] *Habere possit auxilia reliquorum philosophorum disciplinis*] Forsan *habere possit auxilia* a *reliquorum philosophorum disciplinis*, ut etiam Lambinus edidit.

[k] *Sed tamen, tantum abest—transtulerunt*] Hanc ῥῆσιν adducit Boetius in Topic. lib. v. p. 839. ed. Basil.

[l] Perferant *in hanc urbem*] Boetii codices, *transferant*. Gebhardiani quatuor, Reg. et Eliens. tert. *præferant*; quod non placet.

[m] *Quod si hi ferunt—defendere: nos qui sequimur probabilia*] Vulgo, *quod hi ferunt—defendere. Nos qui sequimur probabilia* &c. At voculam secundam dedit Reg. eaque recepta, mutanda fuit interpunctio.

necessitate constricti, ut etiam quæ non probare soleant ea cogantur constantiæ causa defendere: nos, qui sequimur probabilia, nec [n] ultra quam id quod verisimile occurrit progredi possumus, [o] et refellere sine pertinacia, et refelli sine iracundia parati sumus. Quod si hæc studia traducta erunt ad nostros, ne bibliothecis quidem Græcis egebimus: in quibus multitudo infinita librorum propter eorum est multitudinem, qui scripserunt. Eadem enim dicuntur a multis: [p] ex quo libris omnia referserunt. Quod accidet etiam nostris, si ad hæc studia plures confluxerint.

III. Sed eos si possumus excitemus; qui liberaliter eruditi, adhibita etiam differendi elegantia, ratione et via philosophantur. Est enim quoddam genus eorum, qui se philosophos appellari volunt, [q] quorum dicuntur esse Latini sane multi libri;

[n] *Ultra quam id quod verisimile occurrit, progredi possumus*] Vulgo dant, *ultra* id, *quam quod verisimile* occurrerit. In hoc Reg. Med. Elienf. sec. et Balliol. in ordine verborum reliquos MSS. sequimur. Profert hæc etiam Boetius in Topic. pag. 839.

[o] *Et* refellere *sine pertinacia, et* refelli *sine iracundia*] Vir Cl. P. Manutius mavult, *et* refelli *sine pertinacia, et* refellere *sine iracundia.* Cum vero receptam lectionem tueantur Boetius omnesque Tullii codices; causa profecto gravis subesse debet, cur hæc ab eo tentata sit vocum transpositio. At eam celavit vir eruditissimus; quapropter nos pariter ac Turnebus, Adverf. lib. ii. cap. 8. vulgatam tuebimur. Plutarchus de prof. Virt. sent. tom. ii. p. 80. B. ed. Par. Τὸ μηδ' οἷον ΕΦΥΒΡΙΖΕΙΝ ἐλέγξαντας, ἢ ΧΑΛΕΠΑΙΝΕΙΝ ἐλεγχθέντας, ἱκανῶς προκόπτοντός ἐστι. Vide sis Originem contra Celsum, lib. i. p. 55. et Platonis Gorgiam, p. 285. E. ed. Lugd.

[p] *Ex quo libris omnia* referserunt] Elienf. sec. *referta sunt,* nec aliter edidit Aldus nepos. A vulgata scriptura stant reliqui, nec eorum fides est deserenda, quemadmodum patet ex Prisciani lib. x. col. 904. *Cicero,* inquit Grammaticus, *in* ii. *Tuscul.* Ex *quibus verbis etiam* omnia referserunt. Ex nostro rescribas oportet, *ex* quo libris *omnia referserunt:* ad hunc enim locum respicit, ut abunde liquet.

[q] *Quorum dicuntur esse Latini sane multi libri*] Ad Amafanium aliosque quosdam Epicureos respicit, qui Latine de Philoso-

quos non contemno equidem, quippe quos nunquam legerim. Sed quia profitentur ipsi illi qui eos scribunt se neque distincte neque distribute neque eleganter neque ornate scribere, lectionem sine ulla delectatione negligo. Quid enim dicant et quid sentiant hi qui sunt ab ea disciplina; nemo mediocriter quidem doctus ignorat. Quamobrem, quoniam quemadmodum dicant ipsi non laborant: cur legendi sint, [r] nisi ipsi inter se, qui idem sentiunt, non intelligo. Nam, ut Platonem reliquosque Socraticos et deinceps eos qui ab his profecti sunt legunt omnes; etiam qui illa aut non approbant aut non studiosissime consectantur; Epicurum autem et Metrodorum non fere præter suos quisquam in manus sumit: sic hos Latinos hi soli legunt, qui illa recte dici putant. Nobis autem videtur, quicquid literis mandetur id commendari omnium eruditorum lectioni decere: nec, [s] si id ipsi minus consequi possumus, idcirco minus id ita faciendum esse sentimus. Itaque mihi semper Peripateticorum Academiæque consuetudo de omnibus rebus in contrarias partes disserendi, non ob eam causam solum placuit, quod aliter non posset quid [t] in quaque re verisimile esset inveniri; sed etiam quod esset ea maxima dicendi exercitatio: qua

phia scripserant. Eos perstrinxit cum alibi, tum supra lib. i. cap. 3.

[r] *Nisi* ipsi *inter se*] In Eliens. sec. habes *legant ipsi inter se*: unde rescribi possit, *cur legendi sint* (legant *ipsi inter se qui idem sentiunt*) *non intelligo*. Cum tamen in eo libro maxime grassata sit audacia librarii, nec ei codex alius accedat fidejussor: omnino legerim, *nisi* ipsis *inter se*, quo modo primus emendavit vir doctissimus Joan. Clericus. Solœca certe est oratio, quam præ se ferunt vulgati.

[s] *Si* id *ipsi minus*] Vulgo, secundam voculam nesciunt, quam nos Reg. Med. Balliol. et Eliens. tert. acceptam referimus.

[t] *In* quaque *re*] Vulgo, *unaquaque*, cum quibus faciunt nonnulli codices. At nos eam recepimus lectionem, quam Victorii præstat editio; quamque firmant Reg. Med. Eliens. sec. tert. Balliol. et Petrens.

princeps uſus eſt Ariſtoteles, deinde eum qui ſecuti ſunt. Noſtra autem memoria Philo, quem nos frequenter audivimus, inſtituit alio tempore rhetorum præcepta tradere, alio philoſophorum. Ad quam nos conſuetudinem a familiaribus noſtris adducti, in Tuſculano, quod datum eſt temporis nobis, in eo conſumpſimus. Itaque cum ante meridiem dictioni operam dediſſemus, ſicut pridie feceramus; poſt meridiem in Academiam deſcendimus: in qua diſputationem habitam non quaſi narrantes exponimus, ſed eiſdem fere verbis ut actum diſputatumque eſt.

IV. Eſt igitur ambulantibus ad hunc modum ſermo ille nobis inſtitutus; et a tali quodam inductus exordio. A. Dici non poteſt, quam ſim heſterna diſputatione tua delectatus, vel potius adjutus. Etſi enim mihi ſum conſcius, nunquam me nimis vitæ cupidum fuiſſe: tamen interdum objiciebatur animo metus quidam et dolor, cogitanti fore aliquando finem hujus lucis, et amiſſionem omnium vitæ commodorum. Hoc genere moleſtiæ ſic, mihi crede, ſum liberatus; ut nihil minus curandum putem. M. Minime mirum id quidem: nam efficit hoc philoſophia: medetur animis; inanes ſollicitudines detrahit; cupiditatibus liberat; pellit timores. Sed hæc ejus vis non idem poteſt apud omnes: tum valet multum, cum eſt idoneam complexa naturam: *fortes* enim non modo *fortuna adjuvat*, ut eſt in vetere proverbio, ſed multo magis ratio: quæ quibuſdam quaſi præceptis confirmat vim fortitudinis. Te natura excelſum quendam videlicet et altum et humana deſpicientem genuit: itaque facile in animo forti contra mortem habita inſedit oratio. Sed hæc eadem num cenſes apud eos ipſos valere, niſi admodum paucos; a quibus inventa, diſputata, conſcripta ſunt? Quotus enim quiſque philoſophorum invenitur, qui ſit ita moratus, ita animo ac vita conſtitutus, ut ratio poſtulat?

qui disciplinam suam non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet? qui obtemperet ipse sibi, et decretis suis pareat? Videre licet, alios tanta levitate et jactatione, uti his fuerit non didicisse melius; alios pecuniæ cupidos, gloriæ nonnullos; multos libidinum servos; [u] ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio: quod quidem mihi videtur esse turpissimum. Ut enim, si Grammaticum se professus quispiam, barbare loquatur; aut si absurde canat is, qui se haberi velit Musicum; hoc turpior sit, quod in eo ipso peccet, cujus profitetur scientiam: sic philosophus in vitæ ratione peccans, hoc turpior est; quod in officio cujus magister esse vult labitur, artemque vitæ professus delinquit in vita.

V. A. Nonne verendum est igitur, si est ita ut dicis, ne philosophiam falsa gloria exornes? quod est enim majus argumentum nihil eam prodesse, quam quosdam perfectos philosophos turpiter vivere? M. Nullum vero id quidem argumentum est. Nam ut agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur; [x] falsumque illud Acci,

[u] *Ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio*] Lambinus transpositis vocibus legere mavult, *ut eorum cum vita mirabiliter pugnet oratio*. Sed ordinem verborum, quem præbent MSS. præstat Lactantius, Div. Inst. l. iii. c. 15. ex quo patet, novam non esse de philosophorum vitiis querelam. Idem multis ex locis veterum probari queat. Diodorus, in Excerpt. Peiresc. p. 234. ed. Par. Τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων τοὺς πλείστους ἰδεῖν ἐστι λέγοντας μὲν τὰ κάλλιστα, πράττοντας δὲ τὰ χείριστα, καὶ τὴν ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτῶν σεμνότητα καὶ σύνεσιν διὰ τῆς πείρας ἐλεγχομένην. Quinctilianus, Inst. Orat. lib. i. Procem. *Non enim virtute ac studiis, ut haberentur philosophi, laborabant; sed vultum et tristitiam et dissentientem a ceteris habitum pessimis moribus prætendebant.* In eandem mentem passim Seneca. Vide sis Epist. xx. aliosque locos, quos indicat V. C. Joan. Clericus, Proleg. ad Hist. Eccles. Sect. ii. c. vii. 13. ed. Amst. quibus adde Lucianum cum alibi, tum Rev. tom. i. pag. 407. seqq. et in Icaromenippo, tom. ii. p. 202. 208, 209. ed. Amst.

[x] *Falsumque illud ac improbe, Etsi in segetem*] Sic MSS. quod cum male Latine diceretur, Lambinus emendandum putavit,

Probæ etsi [y] in segetem sunt deteriorem datæ
Fruges, tamen ipsæ suapte natura enitent:

sic animi non omnes culti fructum ferunt. Atque ut in eodem simili verser; ut ager quamvis fertilis sine cultura fructuosus esse non potest; sic sine doctrina animus: ita est utraque res sine altera debilis. Cultura autem animi philosophia est: hæc extrahit vitia radicitus, et præparat animos ad satus accipiendos; eaque mandat his, et, ut ita dicam, serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant. Agamus igitur ut cœpimus: dic, si vis, de quo disputari velis. A. Dolorem existimo maximum malorum omnium. M. Etiamne majus, quam dedecus? A.

vit, *falsoque illud ac improbe.* Sed gravius latet mendum, feliciter, ut opinor, a Mureto sublatum; nam cum liber ejus daret *falsumque illud at improbæ,* vir ille doctissimus, Var. Lect. lib. xvi. cap. 20. reponit *falsumque illud* Attii, vel *Accii,*

Probæ etsi in segetem &c.

Hæc autem correctio, licet elegans et acuta videatur, nihilo tamen minus nonnullis habetur rejicula; nam qui sequuntur versiculi non Accium patrem, sed Euripidem vindicant, si modo scopum tetigit Hier. Columna, Frag. Enn. pag. 248. ed. Amst. illos ex hisce Euripideis, Hec. vs. 592. versos existimans:

—Οὔκουν δεινὸν, εἰ γῆ μὲν κακὴ
Τυχοῦσα καιροῦ θεόθεν εὖ στάχυν φέρει.

Hominem nobilissimum sequitur eruditissimus G. J. Vossius, ad fragm. Tragic. pag. 31. At, ne versuum Euripideorum mentem prorsus esse contrariam memorem, omnia sunt incerta. Demus enim Hecubes esse verba: Hecuben etiam Accii Tragœdiam laudat Priscianus, lib. vi. col. 716. et quamvis ex Euripide non esset translata nec ipsa discreparet immane quantum sententia; facile tamen fieri potuit, ut Accio eandem fabulam tractanti similis obversaretur ἔννοια. Non igitur exsibilandam puto Mureti conjecturam.

[y] *In segetem*] Seges ipsam terram hic denotat. Tibullus, lib. i. Eleg. iii. 61.

Fert casiam non culta SEGES—

Virgilius, Georg. i. 47.

Illa seges *demum votis respondet avari*
Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora sensit.

Ibi vide Servium, ut et ad Æn. iii. 142. vii. 526. Festus. Seges *dicitur—aliquando etiam solum ipsum, quod nec aratum est nec consitum.* Hoc ex allatis patet, quibus adde quæ congessit Cl. Salmasius, Exerc. Plin. p. 366. ed. Paris.

ſit eſſe? Epicurus vero ea dicit, ut mihi quidem riſus captare videatur: affirmat enim quodam loco, *Si uratur Sapiens, ſi crucietur*; exſpectas fortaſſe dum dicat, Patietur, perferet, non ſuccumbet; magna mehercule laus, et eo ipſo per quem juravi Hercule digna: ſed Epicuro homini aſpero et duro non eſt hoc ſatis: [e] *In Phalaridis tauro ſi erit, dicet,* Quam ſuave eſt! quam hoc non curo! *Suave* etiam? an parum eſt, ſi non amarum? At id quidem illi ipſi, qui dolorem malum eſſe negant, non ſolent dicere; cuiquam *ſuave* eſſe cruciari: aſperum, difficile, odioſum, contra naturam dicunt; nec tamen malum: hic [f] qui non ſolum hoc malum dicit, ſed malorum omnium extremum, ſapientem cenſet id ſuave dicturum. Ego a te non poſtulo, ut dolorem eiſdem verbis afficias, [g] quibus Epicurus [voluptatem,] homo ut ſcis voluptarius. Ille dixerit ſane idem in Phalaridis tauro, quod ſi eſſet in lectulo: ego tantam vim non tribuo Sapienti contra dolorem. [h] Sit fortis in perferendo; officio ſatis eſt: ut lætetur etiam, non poſtulo: triſtis enim res eſt ſine dubio; aſpera, amara, inimica naturæ, ad patiendum tolerandumque difficilis. Aſpice Philoc-

[e] *In Phalaridis tauro ſi erit, dicet,* Quam ſuave eſt] Vulgo, *hoc* adnectunt: contra quam vult Elienſ. tert. Seneca, Epiſt. lxvi. *Epicurus ait, Sapientem, ſi in Phalaridis tauro peruratur, exclamaturum,* Dulce eſt, et ad me nil pertinet. Vide Laertium, x. 118. ed. Amſt. Noſtrum, Tuſc. lib. v. capp. 10, 26. alioſque, quos laudat Pet. Gaſſendus. Oper. tom. v. p. 96. ed. Lugd.

[f] *Qui* non *ſolum hoc malum dicit,* ſed *malorum omnium extremum*] Eſt ex acutiſſimi Bentleii conjectura. Vulgo, *qui ſolum hoc malum dicit,* et *malorum* &c. nec aliam lectionem præ ſe ferunt codices.

[g] *Quibus Epicurus* voluptatem] Ultimam vocem uncinis cinximus, quippe quæ delenda eſt: ut Cl. Bentleius optime monuit.

[h] Sit fortis *in perferendo*] Cum nonnulli codices *ſi forte,* alii *ſe forte* repræſentarent, Lambinus reſcribendum conjecit *eſſe fortem,* nec aliter edidit. Siquidem vero non deſunt MSS. qui receptam lectionem diſerte præſtant, eaque prorſus eſt commoda; nihil incertis hariolationibus opus eſſe conſtat.

tetam: cui concedendum est gementi: [i] ipsum enim Herculem viderat in Œta magnitudine dolorum ejulantem. Nihil igitur hunc virum sagittæ, quas ab Hercule acceperat, [k] tum consolantur,

Cum e viperino morsu venæ viscerum
Veneno imbutæ tetros cruciatus cient.

Itaque exclamat auxilium expetens, mori cupiens:

Heu quis salsis fluctibus mandet
[l] Me ex sublimi vertice saxi?
Jam jam absumor: conficit animam
[m] Vis vulneris, ulceris æstus.

[i] *Ipsum enim Herculem*] Labitur Pet. Victorius, Var. Lect. lib. ii. cap. 15. dum Ciceronem memoria lapsum statuit: quamvis enim nonnulli scriptores id Pœanti tribuant, quod Philoctetæ Tullius; hic tamen nullatenus est culpandus, quia plures eodem modo rem narrant, ut testimoniis ostendemus. Diodorus Siculus, Bibl. l. iv. p. 243. ed. Han. Ὁ μὲν Ἡρακλῆς ἀπογνοὺς τὰ καθ' ἑαυτὸν, ϗ παρελθὼν εἰς τὴν πυρὰν, παρεκάλει τὸν ἀεὶ προσιόντα ὑφάψαι τὴν πυράν· οὐδενὸς δὲ τολμῶντος ὑπακούσαι, μόνος Φιλοκτήτης ἐπείσθη· λαβὼν δὲ, τῆς ὑπουργίας χάριν, τὴν τῶν τόξων δωρεὰν, ἧψε πυράν. Ovidius, Metam. ix. 231.

Inque pyram structis, arcus pharetramque capacem,
Regnaque visuras iterum Trojana sagittas
Ferre jubet Pœante satum, quo flamma ministro
Subdita.

Pari modo Lactantius, lib. i. c. 9. et Hyginus, Fab. xxxvi. ut dubium non sit, quin immerito Ciceronem redarguerit egregius ille Criticus.

[k] *Tum* consolabantur] Ita vulgo dant, sed tum demum paullo post legendum *cierent*, ut edidere Pet. Victorius et D. Lambinus; qua tamen ratione versus non stabit. Hoc ut vitetur incommodum, reponas oportet *consolantur*, uti nos exhibendum curavimus.

[l] *Me ex* sublimi] Ex MSS. Balliol. et Vatic. legendum videtur *sublimo*. Sic enim loqui solent veteres. Vide modo Nonium in *sublima*.

[m] Vis *vulneris*] G. J. Vossius et Jac. Gronovius metri gratia reponunt *virus vulneris*; quæ non inelegans conjectura videri possit; omnes enim norunt Philoctetæ vulnus gravem odorem emisisse; quam ob causam a Græcis Lemni fuit relictus. Omnino tamen retinenda est vulgata lectio. Tacitus, Hist. i. 79. *Ibi sævitia hiemis et* vi vulnerum *absumti*. Amm. Marcellinus, xxv. 3. *Vi vulneris interiit.* Nec

fuit

Difficile dictu videtur, eum non in malo esse, et magno quidem, qui ita clamare cogatur.

VIII. [n] Sed videamus Herculem ipsum, qui tum dolore frangebatur, cum [o] immortalitatem ipsam morte quærebat. Quas hic voces [p] apud Sophoclem in Trachiniis edit? cui cum Deianira sanguine Centauri tinctam tunicam induisset, inhæsissetque ea visceribus; ait ille,

> O multa dictu gravia, perpessu aspera,
> Quæ [q] corpore exanclata atque animo pertuli!
> Nec mihi Junonis terror implacabilis,
> Nec tantum invexit tristis Eurystheus mali,
> Quantum una [r] vecors Œnei partu edita.

fuit cur propterea ruina versui metueretur: nam in sententiæ clausula Anapæstus Catalecticus locum habet. Vide præstantissimi viri Ric. Bentleii Epistolam Malelæ subnexam pag. 27. Is versus παροιμιακὸς dicebatur. Adi sis Aristophanem in Pluto, vs. 618. et ejus Scholiasten ad vs. 598.

[n] *Sed* videamus *Herculem*] Forsan, *sed* audiamus *Herculem*. Hæ certe voces alibi confunduntur.

[o] *Immortalitatem* ipsam *morte*] Vulgo, *ipsa morte*, et plures codices locum sic exhibent. At omnino rescribendum *ipsam*, ut ad *immortalitatem* referatur: ac ita diserte MS. Cantabr.

[p] *Apud Sophoclem in Trachiniis*] Vers. 1046. seqq.

[q] *Corpore* exanclata *atque animo pertuli*] Vulgo, *exanclato*. Nos Reg. Eliens. tert. ac tres Gebhardianos sequimur. Græce: Καὶ χερσὶ καὶ νώτοισι μοχθήσας ἐγώ. Legisse videtur Cicero, NOOIΣI, vel νόσοισι, μοχθήσας ἐγώ. Nam, quod hanc vocem plurali carere jactitant, plane falsum est. Porphyrius, Epist. ad Anebonem, p. 2. ed. Oxon. Εἰ δὲ θεοὺς μὲν λέγωμεν, ὥς τινες, ΝΟΑΣ εἶναι καθαροὺς &c. Vide Sallustium de Diis et mundo, capp. 3, 12. ac Synesium, Dione, pag. 60. D. et de Insomn. p. 133. C. ed. Par.

[r] Vecors *Œnei* partu *edita*] Quæ nostro *vecors*, ea Sophocli, vs. 1067. est δολῶπις. Apposite Festus. Vecors *est turbati et mali cordis*. Vide et eundem in *vegrande*. Andr. quidem Dacerius perperam, *sine corde*; *particula minuit*; non enim privationem, sed malitiam seu pravitatem ibi denotat, quemadmodum etiam in Vejove, licet eam vocem aliter interpretetur A. Gellius, N. A. v. 12. Notandum superest, Œneum fuisse Deianiræ patrem, unde liquet *partum* hic de masculo dici, quæ rarissima est ejus significatio. Vide Quinctilianum, Inst. Orat. viii. 6. et Nonium in *parare*. Græcis tamen

Hæc me irretivit veste furiali inscium,
[s] Quæ latere inhærens morsu lacerat viscera,
Urgensque graviter pulmonum haurit spiritus:
[t] Jam decolorem sanguinem omnem exsorbuit.
Sic corpus clade horribili absumptum extabuit;
Ipse illigatus peste interimor textili.
Hos non hostilis dextra, non terra edita
Moles gigantum, [u] non biformato impetu
Centaurus, [x] ictus corpori inflixit meo:
Non Graia vis, non barbara ulla immanitas,
Non sæva terris gens relegata ultimis,
Quas peragrans, undique [y] omnem hic feritatem expuli:

τόκος hoc modo frequenter usurpatur. Sophocles, Œdip. Colon. vs. 1315. Οἰνέως ΤΟΚΟΣ Τυδεύς. Et in Philoct. vs. 614. Λαέρτου τόκος Ulysses. Iterum, vs. 1230.

Νέον μὲν οὐδὲν τῷδε Ποίαντος ΤΟΚΩ.

Similiter Æschylus et Euripides. Philo apud Eusebium, Præp. Evang. lib. ix. cap. 24. Ἰακὼβ εὐτέκνοιο ΤΟΚΟΣ Ἰωσήφ. Adi sis et Chrysostomum, Homil. iv. in Matthæum, tom. ii. p. 24. ed. Eton.

[s] *Quæ latere*] Sic Reg. et Eliens. tert. Vulgo, *lateri*.

[t] *Jam decolorem*] Charisius, lib. ii. col. 178. Decolorem *sine colore*. Cicero *Tusculanarum secundo, cum Herculem daret ingemiscentem*. Jam decolorem sanguinem omnem exsorbuit. Sophocli χλωρὸν αἷμα dicitur. Diomedes, lib. i. col. 363. Cicero *in Tusculanarum secundo*, sanguinem omnem sorbui. Leg. *exsorbuit*. *Decolor* autem non est *sine colore*, sed cui vitiatus est color.

[u] *Non biformato impetu Centaurus*] Sophocles, Trach. vs. 1063. Οὔτε θήρειος βία, ubi Scholiastes; Λέοντος, ὕδρας, Κερβέρου καὶ λοιπῶν. Sed rectius intellexit Cicero; nam Centauri θῆρες aliquando nominantur. Sic infra, vs. 1111. Διφυῆ τ' ἄμικτον ἱπποβάμονα στρατὸν ΘΗΡΩΝ. Homerus, Il. α'. 267. de Lapithis:

Κάρτιστοι μὲν ἔσαν καὶ καρτίστοις ἐμάχοντο
ΦΗΡΣΙΝ ὀρεσκώοισι.

Centauros ibi significat, ut recte veteres. Rursus, Il. β'. 743.

Ἤματι τῷ ὅτε ΦΗΡΑΣ ἐτίσατο λαχνήεντας.

Λέγει δὲ τοὺς κενταύρους, inquit Didymus. Ita Pindarus, Pyth. iii. 8. Chironem centaurum vocat φῆρ' ἀγρότερον. Nec aliter in eo loco, quem profert Athenæus, lib. xi. pag. 476. B. ed. Ludg. Vide et Palæphatum de Incred. c. i.

[x] *Ictus corpori* inflixit *meo*] Vulgo, *infixit*. Lectionem, quam recepi, præstat Pal. pr. eamque merito probarunt Turnebus, Lambinus, et Bentleius. Vide Senecam de Ira, iii. 28.

[y] *Omnem* hic *feritatem*] Vulgo

Sed fœminea vir, fœminea interimor manu.
O nate, vere hoc nomen usurpa patri,
[a] Ne me occidentem matris superet caritas.
Huc arripe ad me manibus abstractam piis.
Jam cernam, mene an illam potiorem putes.
Perge, aude, nata; illacryma patris pestibus:
Miserere. Gentes nostras flebunt miserias.
[c] Heu virginalem me ore ploratum edere;
Quem vidit nemo ulli ingemiscentem malo!
[d] Sic fœminata virtus afflicta occidit.
Accede nate, adsiste, miserandum aspice
Eviscerandum corpus [e] laceratum patris.

go, *hinc*, contra quam volunt nostri fere codices.

[z] *Sed fœminea* vir, *fœminea interimor manu*] Vulg, *Sed fœminea* vi, *fœminea* &c. At, ne veteres editos memorem, Reg. Eliens. tert. et Cantabr. nostram firmant lectionem.

[a] Ne *me occidentem*] Sic Reg. et Med. Vulgo, *nec*.

[b] Huc *arripe ad me*] Vulgo, *heu*. Male contraque MSS. fidem.

[c] *Heu* virginalem me ore *ploratum edere*] Ita codices: similique modo *virginalem verecundiam* dixere Noster pro Quintio, cap. xi. et Hieronymus ad Eustochium, Epist. xix. pag. 136. D. autem Lambinus et Fr. Fabricius reponunt *heu* virginali more *ploratum edere*; quia Sophocles, Trach. vs. 1071. habet ὅστις, ὥστε παρθένος, Βέβρυχα κλαίων. Miror equidem doctos illos viros hac de causa lectionem vulgatam mutasse, cum cuivis pareat, eum, qui, ὥστε παρθένος, βέβρυχε κλαίων, *virginalem ploratum* edidisse. Henr. tamen Stephanus, Castig. in Cicer. p. 37. ed. Par. hanc παραδιόρθωσιν est amplexus, additque ploratum non *ore*, sed *oculis* edi. Et sane Servius ad Æn. vi. 427. ploratum *lacrymarum tantum esse* confirmat. Sed rectius idem Grammaticus ad Æn. xi. 211. plorare, *cum voce flere* explicat. Noster infra, c. xv. *Videmus ex acie efferri sæpe saucios, et quidem rudem illum et inexercitatum, quamvis levi ictu*, ploratus *turpissimos* edere. Livius, lib. xxii. c. 14. *Strepunt aures* clamoribus plorantium *sociorum*. Idem, xxiii. 42. *Quum* ploratum *prope conjugum et liberorum nostrorum* exaudire—*posses*. Seneca, Epist. lxiii. *Lacrymandum est, non* PLORANDUM. Hinc apud veteres *inclamandi* significationem obtinuit, quod docebit Festus.

[d] Sic *fœminata*] Sophocles, Trach. vs. 1075.

Νῦν δ' ἐκ τοιούτου θῆλυς εὕρημαι τάλας.

Igitur lege, SED *fœminata* &c.

[e] Laceratum *patris*] Vulgo, *lacerati patris*. Alteram vero lectionem præstant codices: et veteribus poetis non inusitata sunt hæc ἀσύνδετα.

Videte cuncti: tuque cælestum sator
Jace, obsecro, in me vim coruscam fulminis.
Nunc, nunc dolorum anxiferi torquent vertices:
Nunc serpit ardor. O ante victrices manus,
O pectora, o terga, o lacertorum tori!
Vestrone pressu quondam Nemeæus leo
Frendens efflavit graviter extremum halitum?
Hæc dextra [f] Lernam, tetra mactata excetra,
Placavit: hæc bicorporem afflixit manum:
Erymanthiam hæc vastificam abjecit beluam:
Hæc e Tartarea tenebrica abstractum plaga
Tricipitem eduxit Hydra generatum canem:
Hæc interemit tortu multiplicabili
Draconem, auriferam [g] obtutu observantem arborem.
Multa alia victrix nostra lustravit manus,
Nec quisquam e nostris spolia cepit laudibus.

Possumusne nos contemnere dolorem; cum ipsum Herculem tam intoleranter dolere videamus?

IX. Veniat Æschylus non poeta solum, sed etiam Pythagoreus: sic enim accepimus. Quomodo fert apud eum Prometheus dolorem? quem excipit ob furtum Lemnium,

[h] *Unde ignes* cluet immortalibus

[f] *Lernam, tetra mactata excetra,* Placavit] Sic Reg. Med. et Elienf. pr. Vulgo, *Lernam tetram.* Male, ut vidit Cl. Bentleius. Forsan etiam legendum *pacavit,* ut apud Virgilium, Æn. vi. 803. Pari modo *pacatum mare* de Oceano prædonibus non infesto dixit Horatius, lib. iv. Od. 5. l. 19.

[g] *Obtutu* observantem] Multi codices *adservantem,* quod ex glossemate natum videtur. Vide quæ diximus ad Cæsaris lib. iii. B. C. c. 28.

[h] *Unde ignes cluet mortalibus clam divis doctus*—furti *expendisse supremo*] Hi procul dubio sunt versus, et eorum quidem principium sic exstat apud Varronem, lib. vii. L. L. pag. 67. *Unde ignes cluet mortalibus Divis.* Jos. quidem Scaliger, Castig. p. 103. ad Anapæsticos hoc modo reducit:

— Unde ignes mortalibus
Divisse cluet doctu' Prometheus,
Clepsisse dolo, pœnasque Jovi
Fato expendisse supremo.

Hunc Heroem sequitur D. Lambinus. Octav. autem Pantagathus miros ex iis Iambos facit:

Dolorem quem percipit ob furtum Lemnium
Unde ignis lucet mortalibu' clam diditus:

Clam divis doctus Prometheus
Clepsisse dolo, pœnasque Jovi
Furti expendisse supremo.

Has igitur pœnas pendens, affixus ad Caucasum dicit hæc :

Titanum soboles, socia nostri sanguinis,
Generata cælo, aspicite religatum asperis
Vinctumque saxis. Navem ut horrisono freto
Noctem paventes timidi adnectunt navitæ :
Saturnius me sic infixit Juppiter :
[i] Jovisque numen Mulcebri ascivit manus.
Hos ille cuneos fabrica crudeli inserens,
Perrupit artus : qua miser solertia
Transverberatus castrum hoc furiarum incolo.
Jam tertio me quoque funesto die,
Tristi advolatu, aduncis lacerans unguibus,
Jovis satelles pastu dilaniat fero.
[k] Tum jecore opimo farta et satiata affatim
Clangorem fundit vastum, et [l] sublime advolans

Eum Prometheus clepsisse est dictus dolo,
Pœnasque Jovi fato expendisse pessimo.

Hæc ratio longe longeque Scaligerana deterior est ; attamen infeliciore, si fieri potest, conatu rem aggreditur Hadr. Turnebus, Adverf. lib. ii. c. 8. Mihi cum primis arridet elegantissima viri summi Ric. Bentleii conjectura, qui reponit,

Unde ignes cluet immortalibus
Clam divis doctu' Prometheus
Clepsisse dolo, pœnasque Jovi
Furti expendisse supremo.

Vide sis Epist. Malelæ subjectam, p. 27.

[i] *Jovisque numen Mulcebri ascivit manus*] Lambinus ad suæ editionis oram allevit, *forsan* arcivit. Quid vero in mentem fuerit viro doctissimo me plane fugit, nisi forsan huic verbo *ciendi* vel *arcessendi* vim tribuit. Utcunque sit, movenda non est lectio recepta. Certe quamvis huic muneri solum Mercurium præficiant Hyginus, Fab. cxliv. Servius ad Eclog. vi. 42. aliique ; has tamen partes egisse cum Vulcano Mercurium patet vel ex Luciani Prom. tom. i. p. 173, 174. ed. Amst.

[k] *Tum jecore opimo farta et satiata*] Laudat Priscianus, lib. x. col. 907.

[l] *Sublime* advolans] Hadr. Turnebus, Adverf. lib. ii. c. 9. D. Lambinus et Fr. Fabricius reponunt, *sublime avocans :* sed mutatione non est opus, cum *sublime advolans* idem valeat ac ad sublime, seu sublimem locum, volans. Sane Prometheus non summo, sed medio Caucaso fuit affixus.

Pinnata cauda nostrum adulat sanguinem.
Cum vero adesum inflatu renovatum est jecur,
Tum rursum tetros avida se ad pastus refert.
[m] Sic hanc custodem mœsti cruciatus alo;
Quæ me perenni vivum fœdat miseria.
Namque, ut videtis, vinclis constrictus Jovis,
Arcere nequeo diram volucrem a pectore.
Sic me ipse viduus, pestes excipio anxias;
Amore mortis terminum anquirens mali:
Sed longe a leto numine aspellor Jovis.
Atque hæc vetusta sæclis glomerata horridis,
Luctifica clades nostro infixa est corpori:
[n] Ex quo liquatæ solis ardore excidunt
Guttæ, quæ saxa assidue instillant Caucasi.

Vix igitur posse videmur ita affectum non miserum dicere; et si hunc miserum; certe dolorem malum.

X. A. Tu quidem adhuc meam causam agis.

affixus. Vide Lucianum, Prom. tom. i. p. 173. ed. Amst. Claudianus de III. Cons. Honorii, vs. 165.

—*Et Veneris clementes* advolat auras.

Idem in Probini et Olybrii Cons. vs. 174.

—*Velox jam nuntius* advolat urbem.

Amm. Marcellinus, xvi. 9. *Perduelles advolaret assiduos.* Multa sunt hujusmodi. Vide sis Salmasium ad Tertullianum de Pallio, p. 404. Porro Nonius in *adulatio* hosce versus Accii Prometheo acceptos refert. Is Accianæ hujus fabulæ meminit etiam in Gelus, subscribente Prisciano, lib. vi. col. 685. quapropter Ciceronem dissimulati scriptoris incusat Pet. Scriverius, Fr. Trag. p. 142. ed. Lugd. At Tullius hujusce libri cap. x. se hunc locum de Græco vertisse confirmat: nec tam inops erat, vel tam perfrictæ frontis, ut aliena sibi adscriberet. Memoria igitur lapsus est Marcellus, nec tamen Prometheum Accii fuisse fabulam negarim: nam Προμηθέα δεσμώτην, λυόμενον, et πυρκαέα sive πυρφόρον scripsit Æschylus; quorum δραμάτων primum forsan Accius in linguam Latinam transtulit; noster, hanc secundi particulam.

[m] *Sic* hanc *custodem—Quæ me perenni*] Vulgo, *hunc—qui.* Sed emendatio Cl. Bentleii mihi probatur, quod in hac re *genus fœmininum* prius adhibuit.

[n] Ex quo *liquatæ*] Hasce voces temporis longitudinem denotare perperam judicavit Joach. Camerarius; ad ipsum enim Promethei corpus respiciunt. Adi sis Hadr. Turnebum, Advers. ii. 9.

Sed hoc mox videro. Interea unde iſti verſus? non enim agnoſco. M. Dicam hercle: etenim recte requiris. Videſne abundare me otio? A. Quid tum? M. Fuiſti ſæpe, credo, cum Athenis eſſes, in ſcholis philoſophorum. A. Vero, ac libenter quidem. M. Animadvertebas igitur, etſi tum nemo erat admodum copioſus, verum tamen verſus ab his admiſceri orationi. A. Ac multos quidem a Dionyſio Stoico. M. Probe dicis. Sed is quaſi dictata; nullo dilectu, nulla elegantia: Philo noſter [o] [et proprium numerum] et lecta poemata et loco adjungebat. Itaque poſtquam adamavi hanc quaſi ſenilem declamationem, ſtudioſe equidem utor noſtris poetis; ſed, ſicubi illi defecerunt, [p] verti ipſe multa de Græcis, ne quo ornamento in hoc genere diſputationis careret Latina oratio. Sed videſne poetæ quid mali afferant? lamentantes inducunt fortiſſimos viros: molliunt animos noſtros: ita ſunt deinde dulces; ut non legantur modo, ſed etiam ediſcantur. Sic ad malam domeſticam diſciplinam vitamque umbratilem et delicatam cum acceſſerunt etiam poetæ; nervos omnes virtutis elidunt. Recte igitur a Platone [q] educuntur ex ea civitate; quam

[o] *Et proprium numerum*] Uncinis cinximus haſce voces quas omnino neſciunt Med. et Bak. Turbant etiam alii codices, qui fere dant, *Philo et proprium noſter et lecta poemata* &c.

[p] *Verti* ipſe] Vulgo, *verti enim*. Sed veteres editos ſequor, quos Gebhardus male deſeruit.

[q] Educuntur *ex ea civitate*] Elienſ. ſec. et Bak. *ejiciuntur*, quod quidem verbum eſt vehementius; *quia ejici eſt inde expelli unde invitus recedas*, prout recte Seneca, Epiſt. liv. Ita loquuntur et alii ſcriptores, ubi Platonis hoc memorant facinus. Auguſtinus, C. D. II. 14. *An forte Græco Platoni potius palma danda eſt, qui cum ratione formaret, qualis eſſe civitas debeat, tanquam adverſarios civitatis, Poetas cenſuit urbe pellendos?* Minucius Felix, Octav. cap. xxii. *Plato ideo præclare Homerum— de civitate, quam in ſermone inſtituebat,* EJECIT. Athenæus, lib. v. p. 187. ed. Lugd. Ὅμως τοιαῦτα γράφοντες, τὸν Ὅμηρον ΕΚΒΑΛΛΟΥΣΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ. Et lib. xi. p. 505. Ἐν μὲν τῇ Πολιτείᾳ Ὅμηρον ΕΚΒΑΛΛΩΝ καὶ τὴν

finxit ille, cum optimos mores, et optimum reipublicæ ſtatum exquireret. At vero nos, docti ſcilicet a Græcia, hæc et a pueritia legimus et diſcimus: hanc eruditionem liberalem et doctrinam putamus. Sed quid poetis iraſcimur?

XI. Virtutis magiſtri philoſophi inventi ſunt, qui ſummum malum dolorem dicerent. At tu, adoleſcens, cum id tibi paulo ante dixiſſes videri; rogatus a me, Etiamne majus quam dedecus, verbo de ſententia deſtitiſti. Rogo hoc idem Epicurum? majus dicet eſſe malum mediocrem dolorem, quam maximum dedecus: in ipſo enim dedecore mali nihil eſſe, niſi ſequantur dolores. Quis igitur Epicurum ſequitur dolor, cum hoc ipſum dicit, ſummum malum eſſe dolorem? quo dedecus majus a philoſopho nullum expecto. Quare ſatis mihi dediſti, cum reſpondiſti, Majus tibi videri malum dedecus, quam dolorem. Hoc ipſum enim ſi tenebis; intelliges, quam ſit obſiſtendum dolori: nec tam quærendum eſt, dolor malumne ſit, quam firmandus animus ad dolorem ferendum. [r] Concludunt ratiunculas Stoici, cur non ſit malum: quaſi de verbo, non de re laboretur. Quid me decipis, Zeno? nam cum id quod mihi horribile videtur, tu omnino malum negas eſſe; capior: et ſcire cupio, quo modo id, quod ego miſerrimum exiſtimem, ne malum quidem ſit. Nihil eſt, inquit, malum; niſi

τὴν μιμητικὴν ποίησιν. Origines contra Celſum, lib. iv. p. 186. ed. Cant. Οὓς εὐλόγως ΕΚΒΑΛΛΕΙ τῆς ἑαυτȣ͂ πολιτείας Πλάτων, ὡς ἐπιτρίβοντας τοὺς νέους. Sic iterum p. 198. quocirca magnis auctoritatibus ſe tueatur iſta vox. Sed tamen ipſe Plato de Rep. lib. iii. p. 437. ed. Lugd. mitiorem φράσιν ἀποπέμπειν adhibet; quod facit etiam Maximus Tyrius, Diſſ. xxiii. ut temere movenda non ſit recepta lectio.

[r] *Concludunt ratiunculas*] Sic Cl. Bentleius; et ſic, præter Gebhardianos quinque, Reg. Elienſ. duo, Petrenſ. Bak. et Balliol. nec aliter interdum loquitur Cicero. Vulgo, *ratiunculis:* cui lectioni ſolus e noſtris favet Med.

quod turpe atque vitiosum est. Ad ineptias redis: illud enim quod me angebat non eximis. Scio dolorem non esse nequitiam. Desine id me docere: hoc doce, doleam, necne doleam, nihil interesse. [s] Nunquam quicquam, inquit, ad beate quidem vivendum, quod est in una virtute positum; sed est tamen rejiciendum. Cur? Asperum est, contra naturam, difficile perpessu, triste, durum.

XII. Hæc est copia verborum, quod omnes uno verbo malum appellamus, id tot modis posse dicere. Definis tu mihi, non tollis dolorem; cum dicis asperum, contra naturam, vix quod ferri tolerarique possit; nec mentiris: sed re succumbere non oportebat, verbis [t] gloriantem, dum nihil bonum nisi quod honestum, nihil malum nisi quod turpe: [u] optare hoc quidem est, non docere. Illud et me-

[s] Nunquam *quicquam, inquit, ad beate quidem vivendum*] D. Lambinus contra MSS. fidem reponit *nihil quidquam*. Male. Plautus, Amph. Act. I. Sc. i. 92. Nunquam *etiam* quicquam *adhuc verborum est prolocutus perperam*. Idem, Asin. Act. I. Sc. iii. 44. *Nam si ea durarent mihi, Mulier mitteretur ad te*; nunquam quicquam *poscerem*. Et Rudent. Act. II. Sc. vii. 23. *Tibi ego* nunquam quicquam *credam nisi accepto pignore*. Terentius, Eun. Act. V. Sc. vii. 1. Nunquam *ædepol* quidquam *jamdiu, quod magis vellem evenire, mibi evenit*. Vide sis et Adelp. Act. I. Sc. ii. 18, et Act. IV. Sc. i. 12.

[t] *Gloriantem*, dum *nihil bonum*] Lego *gloriantem*: dicis enim *nihil bonum*. Festinantes sane librarii *dicis n.* non difficulter in *dum* possunt mutare, præsertim si, quod sæpe contigit, literæ parum distincte sint scriptæ. Si displicet hæc ratio, secunda vox est cum Lambino delenda; nam supervacua prorsus et inanis videtur.

[u] Optare *hoc quidem est, non docere*] Petr. Fabro legendum placet *captare*, cumque viro illo docto facit D. Lambinus; quod equidem miror, siquidem loquendi modum, quem repræsentant omnes libri, Tullio non inusitatum esse probe sciret. Sic Acad. ii. 38. *Somnia censet hæc esse Democriti, non* docentis, *sed* optantis. Ac de fato, cap. xx. Optare *hoc quidem est, non* disputare. Eodem modo Hieronymus adv. Pelagium ad Ctesiph. pag. 546. *Hoc est enim hominem ex homine tollere—et* OPTARE *potius quam docere*. Pariter Græci. Sextus Empiricus, Pyrrhon. Hypot. lib. iii. c. xxv. p. 160.

E. ed.

lius et verius: omnia, quæ natura [x] aſpernetur, in malis eſſe: quæ aſciſcat, in bonis. Hoc poſito, et verborum concertatione ſublata, tantum tamen excellet illud, quod recte amplexantur iſti; quod honeſtum, quod rectum, quod decorum appellamus; quod idem interdum virtutis nomine amplectimur; ut omnia præterea, quæ bona corporis et fortunæ putantur, perexigua et minuta videantur: ne malum quidem ullum, nec ſi in unum locum collata omnia ſunt, cum turpitudinis malo comparanda. Quare ſi, ut initio conceſſiſti, turpitudo pejus eſt quam dolor; nihil eſt plane dolor. Nam dum tibi turpe nec dignum viro videbitur gemere, ejulare, lamentari, [y] frangi, debilitari dolore; [z] dum honeſtas, dum dignitas, dum decus aderit; tuque in ea intuens, te continebis: cedet profecto virtuti dolor, et animi inductione langueſcet. Aut enim nulla virtus eſt, aut contemnendus omnis dolor. Prudentiamne vis eſſe, ſine qua ne intelligi quidem ulla virtus poteſt? Quid ergo? ea patieturne te quic-

E. ed. Gen. ΕΥΧΟΜΕΝΩΝ μᾶλλον ἢ τἀληθῆ λεγόντων. Vult autem noſter Zenonem rem tantum non ἀδύνατον ponere; ſed id quod ponit non omnino demonſtrare. Sic Plato de Rep. tom. i. lib. v. p. 340. ed. Cantab. Οὐκ ἄρα ἀδύνατά γε, οὐδὲ ΕΥΧΑΙΣ ὅμοια ἐνομοθετοῦμεν. Et tom. ii. lib. vi. p. 44. Οὕτω γὰρ ἂν ἡμεῖς δικαίως καταγελώμεθα, ὡς ἄλλως ΕΥΧΑΙΣ ὅμοια λέγοντες. Eodem ſenſu περὶ τῆς πόλεως ΕΥΧΑΣ εἰρηκέναι dicit, lib. vii. p. 152. Lucianus de mercede Conduct. tom. i. p. 450. Εὐχῇ γὰρ ἐοικότα εἴη ταῦτά γε. Ubi Scholiaſtes Regius, αἱ γὰρ εὐχαὶ ἐπίπαν τὰ ἀδύνατα προβάλλονται. Vide ſis eundem in Hermotimo, p. 559. ed. Amſt.

[x] *Aſpernetur — aſciſcat*] Vulgo, *aſpernatur — adſciſcit*. Sed *adſciſcat* eſt a Reg. aliiſque codicibus; ut neceſſario mutanda fuerit vox prima.

[y] *Frangi, debilitari* dolore] Vulgo, *debilitari*, dolere. Sed omnino legendum, prout edidimus, quod recte vidit Manutius. Adi lib. ii. de Fin. cap. xxix. et hujuſce libri c. xxvi.

[z] Dum *honeſtas — continebis*] Vulgo, tum *honeſtas*, tum *dignitas*, tum *decus aderit*, *tuque in ea* intueberis, *te continebis*. At *intuens* eſt a Reg. et Elienſ. Reliqua, Cl. Bentleii conjecturam ſecutus, emendavi.

quam facere nihil proficientem, et laborantem? An Temperantia ſinet te immoderate facere quicquam? An coli Juſtitia poterit ab homine propter vim doloris enuntiante commiſſa, prodente conſcios, multa officia relinquente? Quid? Fortitudini comitibuſque ejus, magnitudini animi, gravitati, patientiæ, rerum humanarum deſpicientiæ, quomodo reſpondebis? Afflictuſne et jacens et lamentabili voce deplorans, [a] audieris, O virum fortem? te vero ita affectum ne virum quidem quiſquam dixerit. [b] Aut mittenda igitur fortitudo eſt, aut ſepeliendus dolor.

XIII. Ecquid ſcis igitur, ſi quid de Corinthiis tuis amiſeris, poſſe habere te reliquam ſupellectilem ſalvam: virtutem autem ſi unam amiſeris (etſi amitti non poteſt virtus) ſed [c] ſi unam confeſſus fueris te non habere, nullam te eſſe habiturum? Num igitur fortem virum, num magno animo, num patientem, num gravem, num humana contemnen-

[a] *Audieris*] Vulgo, *audies*. Reg. *audiens*. Legendum *audieris*, ut habet Elienſ.

[b] *Aut mittenda*] Vulgo, *amittenda*, omiſſa priore vocula. Nos Elienſ. ſec. paruimus. *Mittenda* valet idem quod omittenda, deponenda. Vide Virgilium, Æn. i. 207. Horatium, lib. i. Od. 38. Senecam, Thyeſte, vſ. 954. et Nonium in *mittere*.

[c] *Si unam confeſſus fueris te non habere, nullam te eſſe habiturum*] Hæc Stoicorum fuit ſententia, quam ſecuti ſunt alii nonnulli. Laertius, vii. 125. ed. Amſt. Τὰς δὲ ἀρετὰς λέγουσιν ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις, καὶ τὸν μίαν ἔχοντα, πάσας ἔχειν. Noſter, lib. i. Acad. c. x. Cumque ſuperiores—*genera virtutum*—*ſejungi poſſe arbitrarentur*; *hic* (Zeno) *nec id ullo modo fieri poſſe diſſerebat*. Et lib. i. de Orat. cap, 18. Mneſarchus dicebat—*qui unam virtutem habet, omnes habere*—*ita qui eſſet eloquens, eum virtutes omnes habere, atque eſſe ſapientem*. Syneſius, Dione, pag. 49. D. ed. Par. Οὐκ ἔστι γε μὴ οὐκ εἰσιέναι τε καὶ συναιρεῖσθαι τὰς ἀρετὰς διὰ τὴν ἀναγκαίαν ἀντακολούθησιν. Infinita colligi poſſint hanc in rem. Vide Plutarchum de Aud. Poet. p. 25. et de Repugn. Stoic. pagg. 1034, 1046. ed. Par. Hieronymum ad Pamm. Epiſt. xxvi. p. 168. ac Dial. i. adv. Pelag. p. 561. Origenem, Philoſ. p. 127, 128. et Juſt. Lipſium, Manud. ad Phil. Stoic. iii. 4.

tem [d] potes te dicere? aut Philoctetam illum: a te enim malo discedere: sed ille certe non fortis, qui jacet

——— [e] in lecto humido,
Quod ejulatu, questu, gemitu, fremitibus,
Resonando, mutum flebiles voces refert.

Non ego dolorem, dolorem esse nego: cur enim fortitudo desideraretur? sed eum opprimi dico patientia, si [f] modo est aliqua patientia. Sin nulla est, quid exornamus philosophiam? aut quid ejus nomine gloriosi sumus? Pungit dolor? [g] Vel fodiat sane. Si nudus es, da jugulum: sin tectus [h] Vul-

[d] *Potes dicere* aut *Philoctetam illum? a te enim malo* discere] Sic omnes nostri cum Gebhardianis plerisque; nisi quod Eliens. sec. det *potes dicere* Prometheum *aut Philoctetam*; ac ita Manutius et Lambinus in duobus MSS. repererunt; unde viri illi docti rescripsere, *Potes dicere* Prometheum *aut Philoctetam illum:* illos *enim* quam *te malo* dicere. Sane veteres editi dant, *Philoctetam illum, quam te enim malo dicere*; quare, si vestigiis eorum adhæreamus, legi possit, *potes dicere Philoctetam* (*illum quam te enim malo dicere*) *sed ille certe non fortis.* At elegantiorem Ciceronis emendandi rationem invenisse videtur sagacissimus Bentleius; qui reponit, *num humana contemnentem potes* TE *dicere? aut Philoctetam illum: a te enim malo* DISCEDERE.

[e] *In lecto humido* &c.] Dispositi sunt hi versus ex mente doctissimi Bentleii: nam vulgo dant, *qui jacet in lecto humido, qui*
Ejulatu, questu &c.
At *quod* exhibent Reg. Eliens. tert. Bak. aliique MSS. Recte: nam *lectum* quandoque neutro genere ponitur. Vide Digg. lib. xxxii. Tit. i. Leg. lii. 9.

[f] *Modo est aliqua—Philosophiam*] Laudat Nonius in *exornare.* Apud eum quidem editio, qua utor, habet *quid exornatur philosophia.* Sed hoc librariis imputandum; nam MS. C.C.C.C. *exornamur*, unde codices ejus ad Ciceronem exigendos esse manifestum; nam falsum puto Fr. Fabricium, qui Tullianos libros ex Nonianis emendandos censuit.

[g] *Vel* fodiat *sane*] Cl. Bentleio placet *fodicet.* Favet certe Med. qui dat *vel* fodicat *sane.* Infra iii. 16. *Non est enim in nostra potestate,* fodicantibus *his rebus quas malas esse opinemur, dissimulatio vel oblivio.* Hunc locum profert etiam Nonius in *fodicare.*

[h] *Vulcaniis armis*] Nemini latet, quod Heroibus officium præstitisse fingatur Vulcanus. Hinc Augustinus adv. Acad. lib. ii.

caniis armis, id eſt fortitudine, reſiſte: hæc enim te, niſi ita facies, cuſtos dignitatis relinquet et deſeret. Cretum quidem leges, ([i] quas ſive Jupiter, ſive Minos ſanxit, [k] de Jovis quidem ſententia, ut

ii. cap. 1. *arma invicta et quaſi Vulcania* dicit. Ad eandem fabulam alludit Themiſtius, Orat. xxiii. p. 284. ed. Par.

[i] *Quas* ſive Jupiter, *ſive Minos ſanxit*] Reg. Med. Elienſ. tert. Petr. Bak. et Cantab. omiſſis duabus vocibus, dant, *quas ſive Minos ſanxit*; Pal. quart. et Ulrich. *Cretum quidem leges Minos ſanxit*; quæ ſcriptura, licet Jano Gebhardo placeat, ſolœcam reddit orationem. Quod ad ipſam rem, Minos *ſe in antrum Jovis recondebat et ibi diu moratus, leges tanquam ſibi a Jove traditas afferebat*, ut verbis utar Lactantii, Div. Inſt. lib. i. cap. 22. Et ſane Minoem per novem annos cum Jove verſatum eſſe tradidit Antiquitas. Vide Strabonem, lib. x. p. 730. xvi. p. 1105. ed. Amſt. et Stobæum, Serm. xlii. p. 294. ed. Lugd. Præivit Homerus, Odyſſ. τ'. 178. de quo loco ſic Plato in Minoe, p. 46. G. ed. Lugd. Σημαίνει τὸ ἔπος τὸ, Ἐννέωρος, βασίλευε, Διὸς μεγάλου ὀαριστὴς, συνουσιαστὴν τοῦ Διὸς εἶναι τὸν Μίνω· οἱ γὰρ ὄαροι, λόγοι εἰσί· καὶ ὀαριστὴς, συνουσιαστής ἐστιν ἐν λόγοις· ἐφοίτα οὖν ΔΙ' ΕΝΝΑΤΟΥ ΕΤΟΥΣ εἰς τὸ τοῦ Διὸς ἄντρον ὁ Μίνως, τὰ μὲν μαθησόμενος, τὰ δὲ ἀποδειξόμενος, ἃ τῇ προτέρᾳ ἐνναετηρίδι παρὰ τοῦ Διός. Addas oportet ἔμαθεν vel ſimile verbum. Iſ. quidem Caſaubonus ad Strabonis x. p. 730. ed. Amſt. eos irridet qui cum vett. Grammaticis ἐννέωρον per novem annos explicant, et δι' ἐννάτου ἔτους nonum quemque annum denotare ſtatuit. At ἐννέωρος *novennem* clare ſignificat Odyſſ. κ'. 19. 390. Et δι' ἐννάτου ἔτους eſſe poſſe *per novem annos* oſtendit Herodotus, qui lib. i. cap. 62. δι' ἑνδεκάτου ἔτεος pro *undecimo anno* ponit. Φράσεως hujus ambiguitate deceptus eſt Valerius Maximus, cui placet, Minoem *nono quoque anno in quoddam præaltum ſpecus ſecedere ſolere*. Vide lib. i. c. ii. 1. extern. Falſus etiam eſt Clemens Alexandrinus, Strom. lib. ii. p. 439. ed. Oxon. Παρά τε Ἕλλησιν, inquit, ᾄδεται ὁ Μίνως ἐννέωρος βασιλεὺς ὀαριστὴς Διός. Quaſi ſcilicet ἐννέωρος ad βασιλέα referatur; Is tamen Hiſtoriam recte prodit Strom. lib. i. pag. 423. Vide nos ad Maximi Tyrii Diſſert. xxxviii. 2. ed. Lond.

[k] *De Jovis quidem ſententia, ut poetæ ferunt*] Elienſ. ſec. duabus vocibus interpoſitis, habet *ſive Rhadamanthus*. Docte quidem; hanc enim famam prodidere nonnulli. Vide Strabonem, lib. x. p. 730. ed. Amſt. Euſtathium ad Odyſſ. τ'. p. 690. et Platonem in Min. pagg. 46. 47. ed. Lugd. Hunc vero librum nimis interpolatum ſtatuo, quam ut ei ſoli credere ſit tutum.

poetæ ferunt) itemque Lycurgi, laboribus erudiunt juventutem, venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando. Spartæ vero pueri ad aram si verberibus accipiuntur; [l] ut multus e visceribus sanguis exeat: nonnunquam etiam, ut cum ibi essem audiebam, ad necem: quorum non modo nemo exclamavit unquam, sed ne ingemuit quidem. Quid ergo? Hoc pueri possunt, viri non poterunt? et mos valet, ratio non valebit?

XIV. Interest aliquid inter laborem et dolorem: sunt finitima omnino; sed tamen differunt aliquid. Labor est functio quædam vel animi vel corporis, gravioris operis et muneris: dolor autem, motus asper in corpore, alienus a sensibus. Hæc duo Græci illi, quorum copiosior est lingua quam nostra, [m] uno nomine appellant. Itaque industrios homi-

[l] *Ut* multus *e* visceribus *sanguis*] MSS. Gryph. Bak. Med. Eliens. tert. *multis*; erratque J. M. Brutus, qui lectionem hanc vulgata potiorem judicat. Frustra etiam est Fr. Hotomannus, dum Observ. v. 40. legit, *ut multis e* vibicibus *sanguis exeat*, quod ex Senecæ Thyest. vs. 765. ac hujusce libri cap. viii. bene notavit Jac. Gronovius, Isidorus, Orig. lib. xi. c. 1. *Viscera non tantum intestina dicimus, sed quicquid sub corio est, a visco quod est inter cutem et carnem.* Servius ad Æn. vi. 253. *Viscera sunt quicquid inter ossa et cutem est.* Adde quæ habet Cl. Salmasius, Exerc. Plin. p. 219. D. ed. Par. De more vero Laconum ad aram Dianæ Orthiæ pueros verberantium, inter alios, adiri possint Lucianus de Gymn. pagg. 296, 297. ed. Amst. Simplicius in Epict. p. 64. 90. Noster de Fin. v. 27. Tertullianus, Apoll. c. 50. iique, quos laudant Interpretes ad Petronii cap. cv. p. 488. Vide et nos ad lib. v. Tusc. c. 27.

[m] *Uno nomine appellant*] Πόνον intelligit, quod addidit doctus Eliens. secundi Librarius. Ceterum non satis æquus erga Græcos est hoc in loco Tullius; nam, præterquam quod apud illos ὀδύνη, ἄλγος, et hujusmodi plura, dolorem solum denotent, non erat cur hac in parte Cicero linguam Græcam præ sua vocaret inopem, siquidem *labor* inter Latinos etiam doloris obtinet potestatem. Plautus, Curcul. Act. II. Sc. i. 4. *Valetudo decrescit, accrescit* labor. Idem Casin. Act. ii. Sc. iii. 63. *De* labore *pectus tundit.* Plura non desunt; ex hisce vero satis constat Nostrum amore patrii sermonis actum fuisse tranversum.

nes, illi [n] ſtudioſos vel potius amantes doloris appellant; nos commodius laborioſos: aliud eſt enim laborare, aliud dolere. O verborum inops interdum, quibus abundare te ſemper putas, Græcia! Aliud, inquam, eſt dolere, aliud laborare. [o] Cum varices ſecabantur C. Mario, dolebat: cum æſtu magno ducebat agmen, laborabat. Eſt inter hæc quædam tamen ſimilitudo; conſuetudo enim laborum perpeſſionem dolorum [p] efficiat faciliorem. Itaque illi, qui Græciæ formam rerum publicarum dederunt, corpora juvenum firmari labore voluerunt: quod Spartiatæ etiam in fœminas tranſtulerunt; quæ cæteris in urbibus molliſſimo cultu parietum umbris occuluntur. Illi autem voluerunt,

[q] Nihil horum ſimile *eſſe* apud Lacænas virgines:
Quibus magis palæſtra, Eurota, ſol, pulvis, labor,
[r] Militia in ſtudio eſt, quam fertilitas barbara.

[n] *Studioſos, vel potius amantes doloris*] Φιλοπόνους.

[o] *Cum varices ſecabantur C. Mario*] Varices, notante Papia, ſunt venæ ſurarum. Hiſtoriam ſuppeditabunt Noſter infra cap. 21. Plinius, H. N. lib. xi. cap. 45. et Plutarchus in Mario, p. 408. ed. Par.

[p] Efficiat *faciliorem*] Vulgo, *efficit*. Nos MSS. Reg. et Elienſ. tert. paruimus.

[q] *Nihil horum—fertilitas barbara*] Verſus ſunt ex antiquo Poeta deſumti, quibus ſuos numeros ſic reddidit Joſ. Scaliger:

Nihil horum ſimile apud Lacænas virgines:
Queis magi' palæſtra, Eurota, ſol, pulvis, labos,
Militia in ſtudio eſt, quam fertilitas barbara.

Ac Eurota quidem, non Eurotas, in MSS. Reg. Pet. Bak. et Elienſ. tert. diſerte legitur.

[r] *Militia in ſtudio eſt, quam fertilitas barbara*] *Fertilitatem* ἀντὶ τῆς πολυτεχνίας perperam capit Joach. Camerarius. Cum Turnebo malim luxum ſeu rerum copiam intelligere. Ita Sedulius, Carm. iv. 10.

—— *Sic dives opima*
Fertilitate *tumens*.

Militia vero, cum laborioſam quamvis exercitationem denotet, hic εἰδικῶς venationem poſſit denotare: nam, quod ait Noſter l. ii. N. D. cap. 64. *exercemur in venando ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ*. Horatius, Sat. lib. ii. Sat. ii. 9.

—Leporem ſectatus equove
Laſſus ab indomito; vel (ſi Romana fatigat
MILITIA *adſuetum græcari*) *ſeu pila velox*

Molliter

Ergo his laboriosis exercitationibus et dolor intercurrit nonnunquam; impelluntur, feriuntur, abjiciuntur, cadunt: et ipse labor quasi [s] callum quoddam obducit dolori.

XV. [t] Militiæ vero (nostram dico, non Spartiata-

Molliter austerum &c. Et lib. i. Epist. ii. 67. Militat *in silvis Catulus.* Venationem Spartanis virginibus usitatam esse docet Virgilius, Æn. i. 320. ubi vide Servium, ut et Propertium, lib. iii. Eleg. xii. 23. Ille quidem, vs. 11. ait

Gyrum pulsat equis, niveum latus ense revincit,
Virgineumque cavo prætegit ære caput.

Ut *militia* proprio sensu capi queat. Chrysostomus de mulieribus Christianis Hom. xi. in Matthæum, tom. ii. pag. 53. ed. Eton. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖναι ἀνδρῶν οὐκ ἧττον φιλοσοφοῦσιν· οὐκ ἀσπίδας λαμβάνουσαι καὶ ἀναβαίνουσαι ἵππον, καθάπερ οἱ σεμνοὶ τῶν Ἑλλήνων κελεύουσι, ΝΟΜΟΘΕΤΑΙ καὶ φιλόσοφοι, ἀλλ' ἑτέραν πολὺ χαλεπωτέραν δεχόμεναι μάχην. Ad Lacænarum imitationem bellicis rebus fœminas immiscuisse videtur Plato. Vide lib. v. de Rep. p. 328. ed. Cant. lib. vi. de Leg. p. 627. A. ed. Lugd. et Apuleium de Habit. Doct. Plat. p. 625. ed. Par.

[s] *Callum* quoddam] Petr. Eliens. sec. tert. habent *callum quendam.* Audi vero Charisium, lib. i. col. 55. Callum *neutro genere dicitur.* Cicero Tuscul. Ipse labor quodam callo obducit. Lege *quoddam callum*; ad hunc enim locum respicit ille Grammaticus, et vulgatam lectionem cum pluribus MSS. tuetur.

[t] Militiæ *vero, nostram dico, non Spartiatarum, quorum procedit* mora *ad tibiam* &c.] Sic legendum conjecit J. F. Gronovius, Observ. lib. iii. c. 6. nec emendationem, quam recepit alius, exturbare volui; probabilis enim videtur et elegans, siquidem *mora* Latinis etiam cohors est Lacedæmonia, quod patet ex Corn. Nepotis Iphicr. c. ii. MSS. dant *militiam vero, nostram dico non Spartiatarum, quorum procedit* admodum *ad tibiam.* Lambinus, præeunte viro docto, rescribit, militia *vero, nostram dico non Spartiatarum, quorum procedit* agmen *ad modum ad tibiam, nec adhibetur ulla sine Anapæstis pedibus hortatio,* quam laboriosa est! *Nostri exercitus* &c. J. M. Brutus, ex verborum transpositione mendum esse natum censens, hunc eorum constituit ordinem: *Nostri exercitus —agminis* (*militiam vero—hortatio*) *ferre plus dimidiati mensis cibaria.* Sed hic durus, ille licentiosus est emendandi modus, nec Gronoviana leniorem corrigendi rationem facile reperies. Attamen vel illa nimis a codicibus abit, quam ut ita scripsisse Tullium certissima sit fides. Utut autem hæc se res habeat, Lacedæmonii αὐλοῖς ἐν ταῖς μάχαις ἀντὶ σαλπίγγων ἀεὶ χρῶνται. Verba sunt Nicolai Damasceni apud Stobæum, Serm. xlii. p. 294. ed. Aur. All. Idem narrant alii bene

rum, quorum procedit mora ad tibiam, nec adhibetur ulla ſine anapæſtis pedibus hortatio) noſtri exercitus primum unde nomen habeant, vides: deinde qui labor, [u] et quantus agminis, ferre plus [x] dimidiati menſis cibaria; ferre, ſi quid ad uſum velint: ferre vallum? nam ſcutum, gladium, galeam, in onere noſtri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus: arma enim, membra militis eſſe dicunt; [y] quæ quidem ita gerunt apte, ut, ſi uſus ferat, abjectis oneribus, expeditis armis ut membris pugnare poſſint. Quid exercitatio legionum? quid ille curſus, concurſus, clamor; quanti laboris eſt? Ex hoc ille animus in præliis paratus ad vulnera. Adduc pari animo inexercitatum militem: mulier videbitur. [z] Cur tantum intereſt inter novum et veterem exercitum, quantum experti ſumus? Ætas tironum plerumque melior: ſed ferre laborem, contemnere vulnus, conſuetudo docet. Quin etiam videmus ex acie efferri ſæpe ſaucios: et quidem rudem illum et inexercitatum, quamvis levi ictu, ploratus turpiſſimos edere. At vero ille exercitatus et vetus, ob eamque rem fortior, [a] medicum modo requirens a quo obligetur,

ae multi, e quibus vide ſis Athenæum, lib. xii. p. 517. xiv. p. 626, 627. ed. Lugd. A. Gellium, lib. i. c. 11. Maximum Tyrium, Diſſ. xxxvii. 6. Plutarchum, tom. ii. p. 458. 1140. ed. Par. denique Lucianum de Saltat. tom. i. p. 790. ¿X.

[u] Et *quantus agminis*] Vulgo conjunctionem neſciunt: quam nos fide codicis Elienſ. addidimus.

[x] *Dimidiati menſis*] De loquendi modo A. Gellius, N. A. lib. iii. c. 14. De militum vero Romanorum faſce J. Fr. Gronovius ad Taciti de Mor. Germ. c. 30.

[y] *Quæ quidem ita* gerunt *apte*: *ut*, ſi uſus ferat] Vulgo, *Quæ quidem ita* geruntur apte, *ut, ſi uſus* foret &c. Sed locum recte conſtituit Cl. Bentleius. Certe *gerunt*, non *geruntur*, eſt in Elienſ. pr. et alteram mutationem poſtulat Latinitas, ut etiam Lambinus vidit.

[z] *Cur tantum intereſt*] Vulgo, *Cur? Tantum intereſt.* Male: quod Cl. Bentleius animadvertit: nec diſtinctionem Reg. et Med. agnoſcunt.

[a] *Medicum modo* requirens] Ait Urſinus in ſuo MSS. legi *requirit*, quod melius pronunciat. Fallitur omnino; nam σύνταξις

[b] O Patrocles, (*inquit*) ad vos adveniens, auxilium et veſtras manus
Peto priuſquam oppeto malam peſtem, mandatam hoſtili manu:
Neque ſanguis ullo potis eſt pacto profluens conſiſtere:
[c] Si qui ſapientia magis veſtra [d] mors devitari poteſt.
Namque Æſculapî liberorum ſaucii opplent porticus:
Non poteſt accedi certe.

Eurypylus hic quidem eſt.

XVI. Hominem exercitatum! ubi tantum luctus continuatur? Vide, quam non flebiliter reſpondeat: rationem etiam afferat, cur æquo animo ſibi ferendum ſit.

——— Qui alteri exitium parat,
Eum ſcire oportet [e] ſibi paratum, peſtem ut participet parem.

[f] Abducet Patrocles, credo, ut collocet in cubili, ut vulnus obliget: ſi quidem homo eſſet. Sed nihil vidi minus; quærit enim, quid actum ſit:

——— Eloquere: res Argivum prælio ut ſe ſuſtinet,
[g] Non potes effari tantum dictis, quantum factis ſuppetit
Laboris ———
Quieſce igitur, et [h] vulnus alliga,

ταξις eſt, *medicum modo requirens inquit*, O Patrocles &c. Movenda igitur non eſt lectio quæ reliquis omnibus libris nititur.

[b] *O Patrocles*] Diſpoſiti ſunt hi verſus ex mente Cl. Bentleii. Vulgo, *O Patrocles* (inquit) *ad vos adveniens, auxilium et veſtras manus peto Priuſquam* &c.

[c] *Si* qui *ſapientia*] Sic Reg. et Vatic. Vulgo, *ſi qua ſapientia.*

[d] *Mors devitari*] Vulgo, *devitari mors poteſt*. Ordinem damus quem præſtant Reg. Elienſ. tert. Med. aliique codices.

[e] *Sibi* paratum, *peſtem ut participet parem*] Sic optime doctiſſimus Bentleius. Vulgo, *ſibi* paratam *peſtem, ut participet parem.*

[f] *Abducet* Patrocles] Vulgo, *Patroclus*, ex conjectura Turnebi, Adverſ. lib. iv. c. 18. Nihil autem opus eſt a MS. recedere, cum Græcis tam Πατροκλῆς quam Πάτροκλος dicatur. Vide Scholiaſten ad Iliad. α´. 337.

[g] *Non* potes *effari*] Vulgo, *non* poteſt *effari*: quod Cl. Bentleius ob verſum mutavit.

[h] *Vulnus alliga*] Lambinus ex veteri libro repoſuit *vulnus obliga,*

[i] Etiamsi Eurypylus posset, non posset Æsopus.

Ubi fortuna Hectoris nostram acrem aciem inclinatam ———

et cætera explicat in dolore: sic est enim intemperans militaris in forti viro gloria. Ergo hæc veteranus miles facere poterit? doctus vir sapiensque non poterit? Ille vero melius, ac non paulo quidem. Sed [k] adhuc de consuetudine et exercitatione loquor: nondum de ratione et sapientia. Aniculæ sæpe inediam biduum aut triduum ferunt. [l] Sub-

ga, nec aliter habet Med. Deserenda tamen non est optimorum codicum lectio. Livius, vii. 24. *Consul*, vulnere alligato, *revectus ad prima signa*. Ibi plura locutionis hujus exempla congessit J. Fr. Gronovius. Addi possint et hæc Bedæ, H. E. iv. 22. *Residens, sua* vulnera, *prout potuit, ipse* alligavit. Pari modo *dissolutam mei cranii juncturam componere atque alligare* dixit idem, v. 6.

[i] *Etiamsi Eurypylus posset,* non *posset Æsopus*] Pal. tert. *etiamsi Eurypylus* non *posset, posset Æsopus,* et ita quidem rescripsit Hadr. Turnebus, Adverf. iv. 18. Incommode quidem: nec ceterorum librorum fides videtur in dubium revocanda, nam hæc de veterano milite dici, non de histrione, qualis erat Æsopus ex sequentibus patet.

[k] *Adbuc de consuetudine* et exercitatione] Vulgo, *de consuetudine adbuc exercitationis*. Sed mihi non placet loquendi modus, nec in aliis locis ipsi Tullio placuit. Nos igitur Elienf. primum sequimur, ut Ciceroniano mori geramus morem. Sic lib. i. de Offic. c. 18. *Ut nec medici nec imperatores — quidquam magna laude dignum sine* usu et exercitatione *consequi possunt*; *sic—rei magnitudo* usum *quoque* exercitationemque *desiderat*. Sic *de exercitatione et consuetudine* dixit infra, cap. xvii.

[l] *Subduc cibum—non posse clamabit*] Hoc ait, quod Athletis non modo cibi genus atque copia, verum etiam horæ quibus victum sumerent, erant præscriptæ, unde factum ut a Græcis ἀναγκοφαγία diceretur. Rationem nominis ab eo quidem petit Hier. Mercurialis, Art. Gymn. lib. i. c. 15. quod plus, quam ferre possent, edere cogerentur. Eadem mens est H. Hammondi ad 1 Cor. ix. 25. Sed falluntur. Vide Pet. Fabrum, Agon. lib. ii. cap. 3. et Joach. Kuhnium ad Æliani l. xi. c. 3. Alioqui vero celebris est Athletarum voracitas, *quorum vita et ars sagina est*, ut loquitur Hieronymus adv. Jovin. lib. ii. p. 366. ed. Par. 1673. Omnino vide Athenæum, l. x. pp. 413, seqq. ed. Lugd.

duc cibum unum diem Athletæ: [m] Jovem, Jovem Olympium, eum ipſum cui ſe exercebit, implorabit: ferre non poſſe clamabit. Conſuetudinis magna vis eſt. [n] Pernoctant venatores in nive: in montibus uri ſe patiuntur. Inde pugiles cæſtibus contuſi, ne ingemiſcunt quidem. Sed quid hos, [o] quibus O-

[m] Jovem, *Jovem Olympium*] Vulgo, *Jovem* non geminant; quod nos auctoritate MS. Gryphiani fecimus.

[n] *Pernoctant venatores in nive: in montibus uri ſe patiuntur. Inde pugiles*] Oratio minus recte procedit: nam *uri* de iis, qui frigus tolerant, dici ſimpliciter haud poteſt. Igitur J. F. Gronovius, Obſerv. lib. ii. c. 2. trajectionem ſuſpicatus legit *pernoctant venatores in montibus, in nive uri ſe patiuntur*. Ant. autem Auguſtino et Fulv. Urſino placent *nudi* non *inde, pugiles*. Nec hi nec *ille* quidem abſurde. Videamus tamen an a nobis felicior adhiberi poſſit medicina. Lego, *pernoctant venatores in nive*; NIVE *in montibus uri ſe patiuntur* INDI: *pugiles cæſtibus* &c. *Urere* quidem *nive, gelu, frigoribus* paſſim Latini. Ovidius, Faſt. i. 680.

Nec nova per gelidas uſta *ſit herba* nives.

Et iv. 918.

Nec ſit marmoreo pallet aduſta gelu.

Videſis et Metam. xiv. 763. Triſt. lib. iii. El. iv. 48. et lib. v. El. ii. 66. Claudianus, Laud. Serenæ, vſ. 6.

Quos neque frigoribus *Boreas, nec Sirius* urit
Æſtibus.

Ne vero nimis hoc poeticum cenſeamus, prohibent Auctores. Minucius Felix, Oct. cap. xvii. *Ne biems ſola* glacie ureret. Juſtinus, lib. ii. cap. ii. 9. *Quanquam continuis* frigoribus urantur. Ambroſius, Offic. lib. i. c. 14. *Radices arborum* urantur frigore. Sed de phraſi ſatis; quod vero nivis montanæ vim ſumma patientia tolerent Indi, conſtat: nam *apud eos ſunt, qui omne vitæ tempus nudi exigant, Caucaſi montis glaciali rigore corpora ſua durantes*. Verba ſunt Valerii Maximi, lib. iii. c. iii. 6. ext. Vide et Noſtrum, lib. v. c. 27.

[o] *Quibus Olympiorum victoria conſulatus ille antiquus videtur?*] MSS. Colon. et Cantab. habent, *quibus Olympiorum victoria nihil antiquius videtur*. Sane licet ea lectio Scholiaſtæ debeatur, Tullii mentem non inepte declarat; nam *magnis in laudibus tota fuit Græcia, victorem Olympiæ citari*; ut ait Corn. Nepos, Præf. §. 5. Cicero pro Flacco, c. xiii. *Atinas pugil, Olympionices? Hoc eſt apud Græcos (quoniam de eorum gravitate dicimus) prope majus et glorioſius, quam Romæ triumphaſſe*. Vide nos ad lib. i. cap. 46. et Pet. Fabrum, Agon. ii. 16.

lympiorum victoria consulatus ille antiquus videtur? Gladiatores, aut perditi homines aut barbari, quas plagas perferunt? quo modo illi, qui bene instituti sunt, accipere plagam malunt, quam turpiter vitare? quam sæpe apparet nihil eos malle, quam vel domino satisfacere vel populo? mittunt etiam vulneribus confecti ad dominos, qui quærant quid velint: [p] si satis his factum sit, se velle decumbere. Quis mediocris gladiator ingemuit, quis vultum mutavit unquam? quis non modo stetit; verum etiam decubuit turpiter? quis cum decubuisset, ferrum recipere jussus collum contraxit? Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo valet. Ergo hoc poterit

[q] Samnis, spurcus homo, vita illa dignus locoque?

vir natus ad gloriam, ullam partem animi tam mollem habebit, quam non meditatione et ratione corroboret? Crudele gladiatorum spectaculum et inhumanum nonnullis videri solet: et [r] haud scio an

[p] *Si satis his factum sit*] Hadr. Turnebi codex, *si satis his factum non sit*, negantemque particulam repræsentant Pall. sec. tert. Cum iis facit vir doctissimus Advers. iv. 18. et eodem sensu D. Lambinus rescribendum conjicit *ni satisfactum sit*. At omnino sana est lectio jam recepta, nam vult Tullius miseros illos homines non ante jugulum præbere, quam a Dominis operæ gnaviter editæ reportent testimonium. Hunc sensum recte vidit J. F. Gronovius, Observ. ii. 2. qui tamen primam vocem, quam retinent MSS. male repudiavit.

[q] *Samnis, spurcus homo*] Lucilii versus est e libro Satirarum quarto. Vide Nonium in *comparare* et *spurcum*; nam lapsus est Victorinus qui de rat. Metr. col. 1963. ejus auctorem facit Ennium.

[r] *Haud scio an ita sit*] Plerique codices habent, *et* adhuc *scio an ita sit*; at ipse sensus postulat, ut vel recepta lectio servetur; vel rescribatur, *et* adhuc nescio *an ita sit*, quemadmodum dant Pal. quart. Med. Balliol. et Eliens. sec. Prius tamen malo. Utcunque sit, Noster gladiatorii spectaculi crudelitatem merito damnat, quod tamen apertius et vehementius facit Seneca, Epp. 7. 95. Vide et Philostratum, vit. Apoll. lib. iv. cap. 22. ac Lactantium, Div. Inst. lib. vi. c. 20. Licet autem hominum jugula-

ita sit, ut nunc sit: cum vero sontes ferro depugnabant; auribus fortasse multæ, oculis quidem nulla poterat esse fortior contra dolorem et mortem disciplina.

XVII. De exercitatione, et consuetudine, et commentatione dixi. Agesis, nunc de ratione videamus: nisi quid vis ad hæc. A. Egone ut te interpellem? ne hoc quidem vellem: ita me ad credendum tua ducit oratio. M. Sitne igitur malum dolere, necne, Stoici viderint: qui contortulis quibusdam et minutis conclusiunculis, nec ad sensus permanantibus, effici volunt [s] non esse malum. Ego illud, quicquid sit, tantum esse quantum videatur, non puto: falsaque ejus visione et specie moveri homines dico vehementius, [t] doloremque ejus omnem esse tolerabilem. Unde igitur ordiar? An eadem breviter attingam, quæ modo dixi, quo fa-

jugulationem cum plausu risuque contemplati sint Romani, quod monet Nicolaus Damascenus apud Athenæum, lib. iv. p. 153. ed. Lugd. Græci tamen Judæique Romanis nihilo meliores a muneribus hisce primum conspectis abhorruerunt. Vide doctissimum virum Joan. Clericum, Art. Crit. Part. II. Sect. i. c. vi. 7. Hinc constat quanta sit consuetudinis vis et potestas.

[s] *Non esse malum*] Vulgo addunt *dolorem*. Sed eam vocem merito delevit Cl. Bentleius, cum necessaria non sit, et sequentium verborum Latinitatem vitiet.

[t] *Doloremque* ejus *omnem*] Absurda est hæc lectio; quapropter Manutius et Lambinus reponunt, *doloremque* eis *omnem*. Sed vel hac emendatione recepta, vox media videri possit otiosa quam propterea nescit Med. Eliens. tert. et Petrens. dant, *doloremque* ejus modo *omnem*. Probabili conjectura lego, *doloremque*, velis modo, *omnem esse tolerabilem*. Si tamen aliorum librorum ductus sequendus videatur; ejecto *modo*, rescribatur, *doloremque*, velis, *omnem esse tolerabilem*. Utrumque quidem Latine, quamvis oratio priore methodo fiat numerosior. Horatius, lib. i. Serm. ix. 54.

—Velis tantummodo, *quæ tua virtus,*
Expugnabis.

Seneca, Cons. ad Marciam. c. xvi. *Par ad honesta*, libera, *facultas*. Hujusmodi plura legentibus occurrent, et nonnulla congessit Priscianus, lib. xviii. col. 1145. De re ipsa vid. cap. 21.

cilius oratio progredi poſſit longius? Inter omnes igitur hoc conſtat, nec doctos homines ſolum ſed etiam indoctos, virorum eſſe fortium et magnanimorum et patientium et humana vincentium, toleranter dolorem pati; nec vero quiſquam fuit, qui eum, qui ita pateretur, non laudandum putaret. Quod ergo et poſtulatur a fortibus, et laudatur cum fit; id aut extimeſcere veniens, aut non ferre præſens, nonne turpe eſt? Atqui vide, ne, cum omnes rectæ animi affectiones virtutes appellentur, non ſit hoc proprium nomen omnium, ſed ab ea, quæ una cæteris excellebat, omnes nominatæ ſint: [u] appellata eſt enim ex viro Virtus; viri autem propria maxime eſt fortitudo, cujus munera duo ſunt maxima, mortis doloriſque contemptio. Utendum eſt igitur his; ſi virtutis compotes vel potius ſi viri volumus eſſe: [[x] quoniam a viris virtus nomen eſt mutuata.]

XVIII. Quæres fortaſſe, Quo modo? et recte: talem enim medicinam philoſophia profitetur. [y] Venit Epicurus homo minime malus vel potius vir optimus: tantum monet, quantum intelligit. *Neglige*, inquit, *dolorem*. Quis hoc dicit? Idem, qui dolorem ſummum malum? Vix ſatis conſtanter. Audiamus. [z] *Si ſummus dolor eſt*, inquit, *neceſſe eſt brevem eſſe*. [a] Iterandum eadem iſta mihi: non enim

[u] *Appellata eſt enim ex viro virtus*] Non aliter Lactantius de Opif. Dei, c. xii. *Vir itaque nominatus eſt, quod major in eo vis eſt, quam in fœmina, et hinc virtus nomen accepit*; quem locum fere deſcripſit Iſidorus, Orig. lib. xi. c. 2. Veriverbii ratio eſt, quod *virtus*, ut Græcis ἀρετὴ, proprie *fortitudinem* denotabat.

[x] *Quoniam a viris virtus nomen eſt mutuata*] Hæc ab aliquo σχολιαστικῶς addita merito cenſet Urſinus. Ea tamen retinent omnes noſtri.

[y] *Venit Epicurus—intelligit*] Laudat Chariſius, Inſt. Gramm. lib. ii. col. 185.

[z] *Si ſummus dolor eſt—neceſſe eſt brevem eſſe*] De hoc Epicuri dicto veterum loca diligenter collegit Th. Gatakerus ad Antonini vii. 33.

[a] Iterandum *eadem iſta mihi*] Vulgo, *itera dum*. Nos autem

Reg.

satis intelligo quid summum dicas esse, quid breve. Summum, quo nihil sit superius: breve, quo nihil brevius. Contemno magnitudinem doloris; a qua me brevitas temporis vindicabit, ante pæne quam venerit: sed si est tantus dolor quantus Philoctetæ, bene plane magnus mihi quidem videtur, sed tamen non summus; nihil enim dolet, nisi pes: possunt oculi; potest caput, latera, pulmones; possunt omnia: longe igitur abest a summo dolore. *Ergo*, inquit, [b] *dolor diuturnus habet lætitiæ plus, quam molestiæ.* Nunc ego non possum tantum hominem nihil sapere dicere; sed nos ab eo derideri puto. Ego summum dolorem (summum autem dico, etiam si decem atomis est major alius) non continuo esse dico brevem; multosque possum bonos viros nominare, qui complures annos doloribus podagræ crucientur maximis. Sed [c] homo catus nunquam terminat nec magnitudinis nec diuturnitatis modum: ut sciam quid summum dicat in dolore, quid breve in tempore. Omittamus hunc igitur nihil prorsus dicentem: cogamusque confiteri, non esse ab eo

Reg. Med. Bak. et editionem Victorianam sequimur; elegans enim est Hellenismus, veteribus Poetis aliisque bonæ notæ scriptoribus non infrequens. Lucretius, i. 112.

> *Æternas quoniam* pœnas *in morte* timendum.

Et vs. 139.

> Multa *novis verbis præsertim cum sit* agendum.

Iterum vs. 382.

> *Aut igitur motu* privandum *est* corpora *quæque*.

Ac alibi passim. Vide Casp. Scioppium, Verisf. lib. iii. c. 3. et J. F. Gronovium, Observ. lib. i. c. 7. Ex Ennii Iliona desumta verba sunt, ad eaque plus vice simplici respicit Cicero. Vide lib. xiv. ad Attic. Ep. xiv. et Acad. lib. ii. c. 27.

[b] *Dolor diuturnus habet lætitiæ plus, quam molestiæ*] Sic mentem suam effert Epicurus: Οἱ πολυχρόνιοι τῶν ἀῤῥωςιῶν πλεονάζον ἔχουσι τὸ ἡδόμενον ἐν τῇ σαρκὶ, ἤπερ τὸ ἀλγοῦν. Vide Diogenem Laertium, x. 140. ed. Amst.

[c] *Homo* catus] Vulgo, *cautus*. At ex Nonio in *catus* emendanda sunt Ciceronis exemplaria, quod Lambinus et Bentleius recte monuerunt.

doloris remedia quærenda, qui dolorem malorum omnium maximum dixerit: [d] quamvis idem forticulum se in torminibus et in stranguria sua præbeat. Aliunde igitur est quærenda medicina, et maxime quidem (si quid maxime consentaneum sit quærimus) ab his quibus quod honestum sit, summum bonum; quod turpe, summum videtur malum. His tu præsentibus gemere, et jactare te non audebis profecto: loquetur enim eorum voce virtus ipsa tecum.

XIX. Tune, cum pueros Lacedæmone, adolescentes Olympiæ, barbaros in arena, videris excipientes gravissimas plagas et ferentes silentio, si te forte dolor aliquis pervellerit, exclamabis ut mulier? [e] nec constanter, et sedate feres? Ferri non potest: natura non patitur. Audio. [f] Pueri ferunt; gloria ducti ferunt; pudore alii; multi me-

[d] *Quamvis idem forticulum se in torminibus et in stranguria sua præbeat*] Laudat Nonius in *tormines*. Epicurus in Epist. ad Hermachum, lib. ii. de Fin. c. 30. *Cum ageremus vitæ beatum et eundem* supremum *diem, scribebamus hæc. Tanti autem morbi aderant vesicæ et* viscerum (inepte Pal. pr. et Victorius habent *torminum*, licet hanc Tullii manum esse vociferetur Jac. Gronovius) *ut nihil ad eorum magnitudinem* possit (leg. *posset*) *accedere*. Hæc tanquam ex litteris ad Idomeneum datis Græce sic refert Laertius, x. 22. ed. Amst. Τὴν μακαρίαν ἄγοντες ϰ̀ ἅμα ΤΕΛΕΥΤΩΝΤΕΣ ἡμέραν τοῦ βίȣ, ἐγράφομεν ὑμῖν ταυτί· ϛραγγουρία τε παρηκολουθήκει, ϰ̀ δυσεντερικὰ πάθη ὑπερβολὴν ȣκ ἀπολείποντα τȣ̃ ἐν ἑαυτοῖς μεγέθους. Ex Ciceronis versione rescribendum τὴν μακαρίαν ἄγοντες ϰ̀ ἅμα ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΝ ἡμέραν τȣ̃ βίου, quod vel res ipsa satis doceat. Emendationem tamen nostram firmabit, si opus est, Arrianus, Epict. lib. ii. c. xxiii. p. 249. Νῦν δὲ τί ἐϛὶν, Ἐπίκουρε—τὸ γράφον, ὅτε ἀπέθνησκεν, ὅτι τὴν ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΝ ἄγοιθ' ἅμα ϰ̀ μακαρίαν ἡμέραν. Epicuri fortitudinem in perferendis vesicæ et viscerum morbis prædicat etiam Seneca, Epp. lxvi. xcii.

[e] Nec *constanter*] Vulgo, *non*. MS. vero Cantab. sequor, cum quo facit Charisius, lib. ii. col. 195.

[f] *Pueri ferunt: gloria ducti ferunt; pudore alii*] Vulgo, *pueri ferunt gloria ducti, ferunt pudore alii*. Sed pravam illam interpunctionem mutandam fuisse Cl. Bentleius recte vidit.

fu: et tamen [g]veremur, ut hoc, quod a tam multis et quod tot locis perferatur, natura patiatur? Illa vero non modo patitur, verum etiam postulat: nihil enim habet præstantius, nihil quod magis expetat, [h] quam honestatem, quam laudem, quam dignitatem, quam decus. Hisce ego pluribus nominibus unam rem declarari volo: [i] sed utor, ut quam maxime significem, pluribus. [k] Volo autem dicere, illud homini longe optimum esse, quod ipsum sit optandum per se, a virtute profectum vel in ipsa virtute situm, sua sponte laudabile: quod quidem citius dixerim solum quam non summum bonum. Atque, ut hæc de honesto, sic de turpi contraria: nihil tam tetrum, nihil tam aspernandum, nihil homine indignius. Quod si tibi persuasum est, (principio enim dixisti plus in dedecore mali tibi videri quam in dolore) reliquum est, ut tute tibi imperes: quanquam hoc nescio quo modo dicatur, quasi duo simus, ut alter imperet, alter pareat.

XX. Non inscite tamen dicitur: [l] est enim ani-

[g] *Veremur, ut hoc—natura patiatur*] Vulgo, *veremur, ut hoc—natura* non *patiatur*; contra quam jubet Latini sermonis ratio, prout multis ostendere Grammatici. Nos igitur Victorium nostrosque MSS. præter Balliol. et Med. jure merito sequimur.

[h] *Quam* honestatem] Vulgo, *honestum*. Nos MSS. adhæremus, quorum fidem ratam facit Charisius, lib. ii. col. 198.

[i] *Sed* utor] Vulgo, *utar*, quod ipsa res male se habere confirmat, licet ab eo stent Victorius et omnes fere MSS. In lectione, quam dedi, repræsentanda, Manutius, Lambinus, et J. M. Brutus præivere.

[k] *Volo autem dicere—laudabile*] Hunc locum profert Charisius, lib. ii. col. 123.

[l] *Est enim animus in partes tributus duas*] Ostendimus ad lib. i. c. 10. animam a Platonicis in tres partes fuisse divisam; iidem tamen philosophi duas aliquando solas adsignant. Tertullianus de Anima, c. xiv. *Dividetur* (anima) *in partes, nunc in* duas *a Platone* &c. Et c. xvi. *Plato* bifariam *partitur animam, per rationalem et irrationalem*: Maximus Tyrius, Diss. xxvi. 4. ed. Lond. Καὶ μὴν τῆς ψυχῆς ΔΙΧΑ νενεμημένης ὡς Πλάτωνός φησι λόγος, ἧς τῷ μὲν τῶν μερῶν ὄνομα λόγος, τῷ δὲ πάθος. Nimirum, ut ait idem Diss.

mus in partes tributus duas; quarum altera rationis est particeps, altera expers. Cum igitur præcipitur, ut nobismet ipsis imperemus; hoc præcipitur, ut ratio coerceat temeritatem. Est in animis omnium fere natura molle quiddam, demissum, humile, enervatum quodammodo et languidum. [m] Si nil esset aliud; nihil esset homine deformius. Sed præsto est domina omnium et regina ratio; quæ connixa per se et progressa longius fit perfecta virtus: hæc ut imperet illi parti animi, quæ obedire debet; id videndum est viro. Quonam modo? inquies: [n] vel ut dominus servo, vel ut imperator militi, vel ut parens filio. Si turpissime se illa pars animi geret, quam dixi esse mollem; [o] si se lamentis muliebriter lacrymisque dedet; vinciatur et constringatur amicorum propinquorumque custodiis: sæpe enim [p] vidimus fractos pudore, qui ratione nulla vincerentur. Ergo hos quidem, ut famulos,

Diss. xxxiii. 5. Ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ νενέμηται ΔΙΧΑ κατὰ τὴν πρώτην νομὴν, καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἐστι λόγος, τὸ δὲ πάθος. Rursus autem μέρος ἄλογον in θυμικὸν et ἐπιθυμητικὸν distinguitur. Vide Platonem, lib. iv. de Rep. p. 302. ed. Lugd. et Heraclidem Ponticum, Alleg. Homer. pp. 431, 432.

[m] Si nil esset *aliud*; *nihil esset homine deformius*] Gebhardus Victorium secutus edidit, *senile. Si nihil aliud, nihil esset homine deformius.* At Cantab. habet *languidum*. Et si nihil *aliud, nihil esset homine deformius*. Non male quidem. Plures vero codices exhibent *senile. Sed aliud, nihil esset homine deformius*; unde facile nascitur ea, quam amplexi sumus, lectio; nam *senile* *sed* prono Librariorum lapsu ἀντὶ τοῦ *si nil esset* scribebatur, ut animadvertit J. M. Brutus. Præivere Manutius, Lambinus, alii.

[n] Vel ut *dominus*] Vulgo, *velut*, hic et postea. Sed in Balliol. ea vox divisim scripta legitur, ut fieri debere Cl. Bentleius vidit.

[o] *Si se lamentis muliebriter lacrymisque* dedet] Hic locus apud Charisium, lib. ii. col. 185. sic legitur, *si se lamentis muliebriter lacrymisque* DEDECORET: receptam vero scripturam præstant cum libri manu exarati, tum verbum futuri temporis quod antecedit, ut ex nostro corrigendus sit iste Grammaticus.

[p] Vidimus *fractos*] Sic Eliens. sec. et ita reposuit Cl. Bentleius. Vulgo, *videmus*.

[q] vinclis prope ac custodia: qui autem erunt firmiores, nec tamen robustissimi; hos admonitu oportebit, ut bonos milites, revocatos dignitatem tueri. Non nimis in Niptris ille sapientissimus Græciæ saucius lamentatur, vel modice potius:

[r] Pedetentim (*inquit*) et sedato nisu,
Ne succussu arripiat major
Dolor.

[s] Pacuvius hoc melius, quam Sophocles: apud illum enim perquam flebiliter Ulysses lamentatur in vulnere: [t] tamen huic leviter gementi, illi ipsi qui ferunt saucium, personæ gravitatem intuentes, non dubitarunt dicere,

[u] Tu quoque, Ulixe, quamquam graviter
Cernimus ictum, nimis pæne animo es
Molli, qui consuetus in armis
Ævom agere.

Intelligit poeta prudens ferendi doloris consuetudinem esse non contemnendam magistram. Atque ille non immoderate magno in dolore,

[q] *Vinclis prope ac custodia*] Vulgo additur *arceamus*. Sed illam vocem nesciunt Reg. Pithœan. Vatic. Med. aliique codices, nec eam postulat oratio.

[r] *Pedetentim* (inquit) *et sedato nisu*] Vulgo locus ordine continuo scribitur, legiturque, *Pedetentim* (inquit) ITE *et sedato nisu, ne succussu arripiat major dolor*. At Charisius, Inst. Gramm. lib. ii. col. 190. initium sic laudat, *pedetentim ac sedato nisu*. Recte quidem et vere, quod ostendit metrum; nam versus Anapæstici sunt, ut edidimus, distinguendi. Sententiæ complendæ vox tertia σχολιαςικῶς fuit adjecta.

[s] *Pacuvius* hoc] Sic Reg. Pithœan. Eliens. et Balliol. probante Cl. Bentleio. Vulgo, *hæc*.

[t] *Tamen huic*] Sic quidem codices. At inter se comparari Sophoclem et Pacuvium satis quidem constat: quapropter Cl. Bentleius bene rescribit *apud hunc*. Forte vero Tullius scriptum reliquit *Pacuviano huic leviter* &c. Librarii nomina propria miris modis passim deformarunt.

[u] *Tu quoque, Ulixe*] Cl. Bentleium sic hosce versus disponentem sequimur. Rationem, quam probavit G. J. Vossius, videsis in ejus notis ad Fragm. Tragic. p. 101.

[x] Retinete, tenete, opprimite, ulcus
Nudate, heu miserum me! excrucior.

Incipit labi: deinde illico desinit,

——— [y] Operite, abscedite, jam jam
Mittite: nam attrectatu et quassu
Sævom amplificatis dolorem.

Videsne, ut obmutuerit non sedatus corporis, sed castigatus animi dolor? Itaque in extremis Niptris alios quoque objurgat, idque moriens;

Conqueri fortunam advorsam, non lamentari decet,
Id viri est officium; fletus muliebri ingenio additus.

Hujus animi pars illa mollior rationi sic paruit, ut severo imperatori miles pudens.

XXI. [z] In quo vero erit perfecta sapientia (quem adhuc nos quidem videmus neminem; sed philosophorum sententiis, [a] qualis hic futurus sit si modo aliquando fuerit, exponitur) [b] is igitur, sive ea ra-

[x] *Retinete, tenete,* opprimite] Pithœanus codex, *opprimit te,* unde Janus Gulielmius legebat, *opprimit* heu *Ulcus*; at illi quidem metricæ leges adversantur, pro quibus, præeunte Joac. Camerario, sic distinguas velim:

Retinete, tenete, opprimite, ulcus
Nudate; heu miserum me! excrucior.

V. C. G. J. Vossius, Fragm. Tragic. pag. 128. ed. Amst. interpunctione mutata, reponit,

Retinete, tenete, opprimit *ulcus,*
Nudate &c.

Non autem video, cur a libris scriptis abeamus.

[y] *Operite — dolorem*] Vulgo, *Operite, abscedite, jam jam mittite: Nam attrectatu et quassu sævum amplificatis dolorem.* Versus eo quo fecimus modo disponendi sunt ut Anapæstici sint. Ultimo, ut putabat, fulciendo G. J. Vossius ad Fragm. Tragic. p. 128. scribebat, *sævum* hunc *amplificati' dolorem.* Nihil opus est, cum, provocabulo omisso, ruina non sit metuenda; qua de re diximus ad hujusce libri cap. vii.

[z] *In quo* vero] Vulgo, *viro.* Nos Cl. Bentleio credimus, id quod postulat nexus orationis.

[a] *Qualis* hic *futurus sit*] Vulgo, *qualis futurus sit.* Secunda vox fide Reg. Med. et Balliol. adjicitur.

[b] *Is igitur* sive *ea ratio*] Vulgo, *si ea ratio.* Sensu duce, nos alteram legendi rationem cum Erasmo Lambinoque recepimus. Eam repræsentant Reg. Med. Pithœan.

tio quæ erit in eo perfecta atque absoluta, sic illi parti imperabit inferiori, ut justus parens probis filiis; nutu quod volet conficiet, nullo labore, nulla molestia: eriget ipse se, [c] suscitabit, instruet, armabit; ut tanquam hosti sic obsistat dolori. Quæ sunt ista arma? Contentio, confirmatio, sermoque intimus, cum ipse secum, *Cave turpe quicquam, languidum, non virile.* Obversentur species honestæ animo: [d] Zeno proponatur Eleates, qui perpessus

Pithœan. Bak. Petrens. Balliol. et Eliens. tert.

[c] Suscitabit, *instruet*] Victorium et e suis MSS. nonnullos male secutus Gebhardus, edidit *suscitabitur*, hoc enim modo parum Latina sit oratio. Nos igitur veterem lectionem reduximus, quam dant Med. Bak. et Pall. quart. quint.

[d] *Zeno proponatur Eleates*] De hac re sic Suidas: Καθελεῖν δὲ θελήσας Νέαρχον, οἱ δὲ Διομέδοντα τὸν Ἐλέας τύραννον, ἑάλω καὶ ἐρωτώμενος ὑπ' αὐτοῦ τὴν γλῶτταν αὑτοῦ ἐνδακὼν, καὶ ἀποτεμὼν, προσέπτυσε τῷ τυράννῳ καὶ ἐν ὅλμῳ βληθεὶς συντρίφθη πτισσόμενος. Et Tyranno quidem Nearchi nomen indunt Philostratus vit. Apoll. lib. vii. cap. 2. Diodorus in excerpt. Peiresc. pag. 250. ed. Par. et Valerius Maximus, lib. iii. cap. iii. 3. extern. Modo tamen nonnihil diverso rem narrant, cujus etiam meminere Philo Judæus in libro *quod omnis probus, liber*, p. 681. ed. Col. All. Eusebius, Præp. Ev. lib. x. c. 14. Theodoretus, Therap. viii. pag. 120. ed. Com. Boetius, Cons. lib. ii. Pros. vi. p. 39. ed. Lugd. et Plutarchus de Garrul. tom. ii. p. 505. ed. Par. licet, quis fuerit Tyrannus ille, non indicant. At hic de Repugn. Stoic. p. 1051. et adv. Colot. p. 1126. eum Demylum vocat. Sane Tyrannum οἱ μὲν Νέαρχον, οἱ δὲ Δημύλον προσαγορεύουσιν, ut observat Clemens Alexandrinus, Strom. iv. pag. 589. ed. Oxon. Horum locorum nonnulla jam laudarunt Henr. Valesius ad Ammiani Marcellini lib. xiv. c. 9. et Æg. Menagius ad Laertii ix. 26. ed. Amst. Ab hisce vero diversus abit Tertullianus, Apoll. cap. l. *Zeno Eleates*, inquit, *consultus* a Dionysio, *quidnam philosophia præstaret? cum respondisset, contemptum mortis, flagellis Tyranni subjectus sententiam suam ad mortem usque signabat.* At cum Zeno noster cl. circiter annis Dionysio fuerit antiquior, Rigaltius voces *a Dionysio* supposititias esse censuit; Menagius autem legit *a Demylo.* Sed doctissimos illos viros fugit locus e libri de Anima, cap. lviii. *Respice*, inquit, *ad Zenonis* (animam) *cum illam* DIONYSII *tormenta prætereunt.* Adeo ut nihil in Tertulliano sit mutandum, ipsique, non Librariis, error sit imputandus. Pariter

eſt omnia, potius quam conſcios delendæ tyrannidis indicaret: de Anaxarcho Democritio cogitetur, qui cum Cypri [e] in manus Nicocreontis regis incidiſſet, nullum genus ſupplicii deprecatus eſt neque recuſavit. Calanus Indus indoctus ac barbarus, in radicibus Caucaſi natus, ſua voluntate [f] vivus combuſtus eſt: nos, ſi pes condoluit, ſi dens, [g] ſi tactum dolore corpus, ferre non poſſumus. Opinio eſt enim quædam effeminata ac levis, nec in dolore magis, quam eadem in voluptate: qua cum liqueſ-

riter etiam Nemeſius de Nat. Hom. cap. xxx. pag. 233. ed. Oxon. *Ζήνων ὁ ἀποφαγὼν ἑαυτοῦ τὴν γλῶτταν καὶ ἀποπτύσας* ΔΙΟΝΥΣΙΩ *τῷ τυράννῳ ὑπὲρ τοῦ μηδενὶ αὐτῷ* (leg. *μὴ αὐτῷ*) *ἐξειπεῖν τὰ ἀπόῤῥητα.* Ibi ſane pudendus eſt *ἀναχρονισμὸς*, ejus tamen culpam ſubeat oportet Epiſcopus Emeſenus. Hippiam Tyrannum in hac re memorat Seneca de Ira, ii. 23. Sed Leænam meretricem cum Zenone, niſi fallor, confudit. Vide Tertullianum ad Martyres, c. iv.

[e] *In manus* Nicocreontis, *regis*] Omnes quantum conſtat MSS. dant *in manus* Timocreontis *regis*. Sed recte ſe habet recepta lectio, quam tuentur Valerius Maximus, lib. iii. cap. iii. 4. ext. Nemeſius, nat. Hom. c. xxx. p. 233. aliique tantum non innumeri. Vide Menagium ad Laertii ix. 59. ed. Amſt. et Gatakerum ad Antonini viii. 37. Origenes tamen in Celſum, lib. vii. p. 368. ed. Cant. *Γενναῖος μὲν οὖν ὁ Ἀνάξαρχος, λέγων τῷ τῆς Κύπρου τυράννῳ* ΑΡΙΣΤΟΚΡΕΟΝΤΙ, *Πτίσσε, πτίσσε, τὸν Ἀναξάρχου θύλακον.* *Ariſtocreontem* memoriæ vitio, prout videtur, pro *Nicocreonte* poſuit. Nonnus quidem ad Gregorii Nazianzeni Stelit. i. hiſt. 15. et Elias Cretenſis ad Orat. iii. hunc Tyrannum vocant Archelaum, cum quibus facit Apoſtolius, Proverb. Cent. xvi. 92. Sed ii

—οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ

ſunt habendi. Adi ſis porro Joan. Harduinum ad Plinii H. N. vii. 23.

[f] *Vivus* combuſtus *eſt*] Elienſ. ſec. *vivus* ſepultus *eſt*; quæ quidem ſcriptura rejicula eſt habenda, cum de vivicomburio germanus ſit auctorum conſenſus. Vide Plutarchum in Alex. tom. i. p. 703. ed. Par. Ælianum, V. H. lib. v. c. 6. Lucianum, Peregr. tom. ii. p. 576. ed. Amſt. Strabonem, lib. xv. pag. 1045. ed. Amſt. alioſque bene multos.

[g] *Si tactum dolore corpus*] Vulgo, *ſed fac totum dolere corpus.* Pithœan. *ſed factorum dolore corpus.* At Pal. ſec. lectionem, quam damus, exhibet.

cimus, fluimusque mollitia, apis aculeum sine clamore ferre non possumus. At vero [h] C. Marius, rusticanus vir sed plane vir, cum secaretur ut supra dixi, principio vetuit se alligari: nec quisquam ante Marium solutus dicitur esse sectus. Cur ergo alii postea? Valuit auctoritas. Videsne igitur opinionis esse, non naturæ malum? et tamen fuisse acrem morsum doloris, idem Marius ostendit; crus enim alterum non præbuit. Ita et tulit dolorem, ut vir; et ut homo, majorem ferre sine causa necessaria noluit. Totum igitur in eo est, ut tibi imperes. Ostendi autem, quod esset imperandi genus. Atque hæc cogitatio, quid patientia, quid fortitudine, quid magnitudine animi dignissimum sit, [i] non solum animum comprimit, sed ipsum etiam dolorem nescio quo pacto mitiorem facit.

XXII. Ut enim fit in prælio, ut ignavus miles ac [k] timidus, si simul ac viderit hostem abjecto scuto fugiat quantum possit, ob eam causam pereat, nonnunquam etiam integro corpore; cum ei qui steterit nihil tale evenerit: sic qui doloris speciem ferre non possunt, abjiciunt se, atque ita afflicti et exanimati jacent: qui autem restiterunt, discedunt

[h] *C. Marius—se alligari*] Profert hæc Charisius, Inst. Grammat. lib. ii. col. 191. Vide supra, cap. xiv. Hominem vero, *qui, dum varices exsecandas præberet, legere librum perseveravit*, memorat Seneca, Epist. lxxviii.

[i] *Non solum animum* comprimit] Legendum videtur *componit*, ut olim monuimus ad Epitom. Lactantii, c. xxxv. pag. 82. ed. Cant. Ita certe passim loquuntur auctores. Seneca de Ira, lib. iii. c. 39. *Contigit jam nobis, Novate, bene* componere animum. Idem Epist. iv. *Quo diutius frui* emendato animo *et* composito *possis*. Sic etiam Epp. xi. et lxxxix. Petronius, Satir. cap. iv. *Ut sapientiæ præceptis* animos componerent. Ambrosius de Offic. lib. i. cap. xxi. *n.* 97. Animos *nostros ratio* componat. Vide et Tacitum, Annal. iii. 1. iv. 42.

[k] *Timidus, si—ob eam causam*] Vulgo, *timidus—ob eamque causam*. At Reg. et Pithœan. habent *ob eam causam*: secunda vero vox a nobis est addita; nec difficulter excidere potuit, cum sequentem ordiantur eædem literæ.

sæpissime superiores. Sunt enim quædam animi similitudines cum corpore: ut onera contentis corporibus facilius feruntur, remissis opprimunt: simillime animus intentione sua depellit pressum omnem ponderum; remissione autem sic urgetur, ut se nequeat extollere. Et, si verum quærimus, in omnibus officiis persequendis animi est adhibenda contentio. Ea est sola officii tamquam custodia. Sed hoc quidem in dolore maxime [l] est providendum, ne quid abjecte, ne quid timide, ne quid ignave, ne quid serviliter muliebriterve faciamus; inprimisque refutetur ac rejiciatur Philocteteus ille clamor. Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque raro: ejulatus ne mulieri quidem; et [m] hic nimirum est lessus, quem duodecim tabulæ funeribus adhiberi vetuerunt. Nec vero unquam ne ingemiscit quidem [n] vir fortis ac patiens, nisi forte ut se intendat ad firmitatem: ut in stadio cursores exclamant quam maxime possunt. Faciunt idem, cum exercentur, Athletæ. Pugiles vero,

[l] *Est providendum—faciamus*] Hæc habet Charisius, lib. ii. col. 182.

[m] *Hic nimirum est* lessus] Vulgo, *fletus*. Sed nos M. A. Muretum sequimur. Si enim illi Var. Lect. lib. ix. c. 19. credimus, in antiquis codd. legitur *lessus*; eaque vox est xii. Tabularum. Noster de Legg. lib. ii. c. 23. Mulieres genas ne radunto, neve *lessum* funeris ergo habento. *Hoc veteres interpretes S. Ælius, L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed suspicari vestimenti aliquod genus funebris: L. Ælius,* lessum, *quasi lugubrem ejulationem, ut vox ipsa significat.* Sic *lessum facere filio* dixit Plautus, Trucul. Act. IV. Sc. ii. 18.

[n] *Vir fortis ac* patiens] Vulgo, *ad sapiens*, nec aliter MSS. At *patiens* et *sapiens* inter se passim confunduntur, sensusque vocem quam reposuimus omnino postulat, ut olim diximus ad Epit. Lactantii, c. xxxv. p. 82. ed. Cant. Noster supra c. xvii. *Virorum esse fortium et magnanimorum et* PATIENTIUM, *et humana vincentium, toleranter dolorem pati.* Et cap. 21. *Hæc cogitatio, quid* PATIENTIA, *quid fortitudine, quid magnitudine animi* &c. Seneca de Tranq. animi, cap. iii. *Quid* PATIENTIA, *quid fortitudo, quid mortis contemptus.* Videsis et vitæ Beat. cap. xxv.

etiam cum feriunt adversarium, in jactandis cæstibus ingemiscunt: non quod doleant animove succumbant, sed quia profundenda voce omne corpus intenditur, venitque plaga vehementior.

XXIII. Quid? [o] qui volunt exclamare majus, num satis habent latera, fauces, linguam intendere? [p] e quibus elici vocem et fundi videmus. Toto corpore atque [q] omnibus ungulis, ut dicitur, conten-

[o] *Qui volunt exclamare* majus] Eliens. sec. *magis*, nec incommoda videtur ea lectio. Vulgata tamen non est deserenda. Plautus, Mostell, Act. II. Sc. ii. 57.

Atque ille exclamat *derepente* maximum.

Sic *magnum loqui, et longum clamare* dixit Horatius, Art. Poet. vss. 280, 459. Græci similiter ἀναβοᾷν παμμέγεθες. Vide Lucianum, Contempl. tom. i. pag. 356. ed. Amst.

[p] *E quibus* elici *vocem*] Lambinus ex duobus MSS. reponit *ejici vocem*. Omnes vero nostri receptam lectionem præstant, nec ab ea videtur discedendum. Lucretius, iii. 57.

Nam veræ voces *tum demum pectore ab imo*
Eliciuntur.

Noster pro Cælio, c. xxiv. *Nonne ipsam domum metuet, ne quam* vocem eliciat? Sic utrobique codices, licet Lambinus et Gifanius id mutent. Josephus, Iscanus Bell. Troj. i. 208.

—— *Gratas plebs obvia* voces
Elicit ——

Hæc, nisi fallor, id quod volumus probant.

[q] *Omnibus* ungulis] Lambinus se cum iis facere testatur, qui legunt *unguiculis*, et ita in suo codice scribi dicit Fulv. Ursinus. At ejus fides est fluxa. Certe vulgatam lectionem servant omnes nostri, nec satis est causæ cur ab ea recedamus. Isidorus de partibus hominis, Orig. lib. xi. cap. 1. UNGULAS *ex Græco vocamus, illi enim has ὄνυχας dicunt*. Rufinus, Invect. ii. in Hieronymum, tom. ix. pag. 150. ed. Par. 1623. *Nam quis est qui cum morbo regio laboret,— magnopere clamet quod non leve παρωνύχιον pedis aut perfacilis* UNGULÆ *suæ offensa curetur?* Plautus, Pseud. Act. II. Sc. ii. 47.

—— *Nunc certe scio*
Hoc, febrim tibi esse, quia non licet hoc injicere ungulas.

Iterum, Act. III. Sc. ii. 63.

At invenire postulas quemquam coquum
Nisi milvinis aut aquilinis ungulis?
An tu coquinatum te ire quoquam postulas,
Quin ibi constrictis ungulis *cœnam coquas?*

Sic et alibi; sed ex hisce satis constat, ungulas de solis bestiis non semper usurpari.

tioni vocis aſſerviunt. Genu mehercule M. Antoinum vidi, [r] cum contente pro ſe ipſe lege Varia diceret, terram tangere. Ut enim baliſtæ lapidum, et reliqua tormenta, telorum eo graviores emiſſiones habent; quo ſunt contenta atque adducta vehementius: ſic vox, ſic curſus, ſic plaga hoc gravior, [s] cum eſt miſſa contentius. Cujus contentionis cum tanta vis ſit; ſi gemitus in dolore ad confirmandum animum valebit, utemur; ſin erit ille gemitus elamentabilis, ſi imbecillus, ſi abjectus, ſi flebilis; ei qui ſe dederit, vix eum virûm dixerim. Qui quidem gemitus ſi levationis aliquid afferret, tamen videremus, quid eſſet fortis et animoſi viri: cum vero nihil imminuat doloris, cur fruſtra turpes eſſe volumus? quid eſt enim fletu muliebri viro turpius? Atque hoc præceptum, quod de dolore datur, patet latius: omnibus enim rebus, non ſolum dolori, ſimili contentione animi reſiſtendum eſt. Ira exardeſcit? libido concitatur? in eandem arcem confugiendum eſt, eadem ſunt arma ſumenda. Sed quoniam de dolore loquimur, illa omittamus. Ad ferendum igitur dolorem placide atque ſedate, plurimum proficit *toto pectore*, ut dicitur, cogitare, quam id honeſtum ſit. Sumus enim natura, ut an-

[r] *Cum contente pro ſe ipſe lege* Varia *diceret*] Hunc locum illuſtrabit Valerius Maximus, lib. iii. c. viii. 9. *Contra M. Antonius ille diſertus; non enim reſpuendo ſed amplectendo cauſæ dictionem, quam innocens eſſet, teſtatus eſt. Quæſtor proficiſcens in Aſiam, Brunduſium jam pervenerat; ubi literis certior factus eſt inceſti ſe poſtulatum apud L. Caſſium Prætorem, (cujus tribunal propter nimiam ſeveritatem ſcopulus reorum dicebatur) cum id vitare beneficio legis Memmiæ liceret, quæ eorum, qui Reip. cauſa abeſſent recipi nomina vetabat, in urbem tamen recurrit; quo tam pleno fiduciæ bonæ conſilio cum abſolutionem celerem, tum profectionem honeſtiorem conſecutus eſt.* Ejuſdem rei meminit, lib. vi. c. viii. 1. Elienſ. ſec. *lege agraria*. Perperam. Lex Varia a Q. Vario tribuno plebis fuit lata. Vide Ciceronem in Bruto, capp. lvi. lxxxix.

[s] Cum *eſt miſſa contentius*] Vulgo, *quo*, contra MSS. fidem.

te dixi ([t] dicendum eſt enim ſæpius) ſtudioſiſſimi appetentiſſimique honeſtatis; cujus ſi quaſi lumen aliquod aſpexerimus; nihil eſt, quod, ut eo potiamur, non parati ſimus et ferre et perpeti. Ex hoc curſu atque [u] impetu animorum ad veram laudem atque honeſtatem, illa pericula adeuntur in præliis. Non ſentiunt viri fortes in acie vulnera: vel ſentiunt; ſed mori malunt, quam tantillum modo de dignitatis gradu demoveri. Fulgentes gladios hoſtium videbant Decii, cum in aciem eorum irruebant: his levabat omnem vulnerum metum nobilitas mortis et gloria. Num tum ingemuiſſe Epaminondam putas, cum una cum ſanguine vitam effluere ſentiret? imperantem enim patriam Lacedæmoniis relinquebat, quam acceperat ſervientem. Hæc ſunt ſolatia, hæc fomenta ſummorum dolorum.

XXIV. Dices, quid in pace? quid domi? quid in lectulo? Ad philoſophos me revocas, qui in aciem non ſæpe prodeunt. E quibus homo ſane levis Heracleotes Dionyſius, cum a Zenone fortis eſſe didiciſſet, [x] a dolore dedoctus eſt. Nam cum [y] ex renibus laboraret, ipſo in ejulatu clamitabat,

[t] *Dicendum eſt* enim *ſæpius*] Leg. *autem*. Nemo fere neſcit, quam crebro Librarii voces haſce miſcuerint.

[u] *Impetu animorum ad veram laudem atque honeſtatem*] MSS. Colon. et Cantab. annectunt *tendente*. Mihi vero dubium non videtur, quin ea vox a librario quodam ſemibarbaro ſit addita.

[x] *A dolore* dedoctus *eſt*] Sic optime præſtantiſſimus Bentleius. Vulgo, *deductus*.

[y] *Ex renibus laboraret*] Recte monuit Pet. Victorius, Ciceronem ab aliis et a ſe ipſo diſſentire: nam lib. v. de Fin. cap. 31. ſic ait: *Nobis Heracleotes ille Dionyſius flagitioſe deſciviſſe videtur a Stoicis propter* OCULORUM DOLOREM. Laertius in Zenone, lib. vii. §. 37. ed. Amſt. Διονύσιος ὁ μεταθέμενος εἰς τὴν ἡδονήν· διὰ γὰρ σφοδρὰν ΟΦΘΑΛΜΙΑΝ ὤκνησεν ἔτι λέγειν τὸν πόνον ἀδιάφορον· οὗτος ἦν Ἡρακλεώτης. Et §. 166. Διονύσιος ὁ μεταθέμενος τέλος εἶπε τὴν ἡδονὴν, διὰ περίστασιν ΟΦΘΑΛΜΙΑΣ. Hanc quidem μετάθεσιν memorant, ejus vero cauſam non tradunt, Lucianus, bis accuſ. tom. ii. p. 227. ed. Amſt.

falsa esse illa, quæ antea de dolore ipse sensisset. Quem cum Cleanthes condiscipulus rogaret, quænam ratio eum de sententia deduxisset, respondit, [z] *Quicunque tantum operæ philosophiæ dedisset, dolorem tamen ferre non posset; satis esset argumenti malum esse dolorem: plurimos autem annos in philosophia consumpsi, nec ferre possum: malum est igitur dolor:* tum Cleanthen, cum pede terram percussisset, versum [a] ex Epigonis ferunt dixisse,

Audisne hæc Amphiarae, sub terram abdite?

Zenonem significabat, a quo illum degenerare dolebat. At non noster Posidonius; quem et ipse sæpe vidi, et id dicam quod solebat narrare Pompeius: Se, cum Rhodum venisset decedens ex Syria, audire voluisse Posidonium; sed cum audisset eum graviter esse ægrum, quod vehementer ejus artus laborarent; voluisse tamen nobilissimum philosophum visere: quem ut vidisset et salutavisset honorificisque verbis prosecutus esset, molesteque se dixisset ferre, quod eum non posset audire: at ille, Tu vero, inquit, potes: nec committam, ut dolor corporis efficiat, ut frustra tantus vir ad me venerit. Itaque narrabat, eum graviter et copiose de hoc ipso, Nihil esse bonum nisi quod esset honestum, cubantem disputasse: cumque quasi faces ei doloris admoverentur; sæpe dixisse, Nihil agis dolor: quamvis sis molestus, nunquam te esse confitebor malum. Omninoque omnes clari et no-

Amst. et Athenæus, lib. vii. p. 281. ac lib. x. pag. 437. ed. Lugd.

[z] *Quicumque — dedisset, dolorem tamen ferre non posset*] Vulgo, *quia, cum—dedissem, dolorem tamen ferre non possem*. Sed ipsius Syllogismi ratio certam reddit celeberrimi Bentleii διόρθωσιν.

[a] *Ex Epigonis*] Erat Æschyli Tragœdia, quam laudat Scholiastes Pindari ad Isthm. vi. 10. eamque videtur Accius in linguam Latinam vertisse. Vide Nonium cum alibi, tum in *mactare*. Falluntur ii, qui Euripidis drama fuisse censuerunt.

bilitati labores contemnendo fiunt etiam tolerabiles.

XXV. Videmusne, apud quos eorum ludorum, qui Gymnici nominantur, magnus honos sit; nullum ab his, qui in id certamen descendant, devitari dolorem? apud quos autem venandi et equitandi laus viget, qui hanc petessunt, nullum fugiunt dolorem. Quid de nostris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? Quæ flamma est, per quam non cucurrerunt hi, qui hæc olim [b] punctis singulis colligebant? Itaque semper Africanus Socraticum Xenophontem in manibus habebat; cujus in primis laudabat illud, quod diceret, *eosdem labores non æque graves esse imperatori et militi: quod ipse honos* [c] *laborem leviorem faceret imperatorium.* Sed tamen hoc evenit, ut in vulgus insipientium opinio valeat honestatis, cum ipsam videre non possint. Itaque fama et multitudinis judicio moventur: cum id honestum putent, quod a plerisque laudetur. Te autem, si in oculis sis multitudinis, tamen ejus judicio stare nolim; nec, quod illa putet, idem putare pulcherrimum. Tuo tibi judicio est utendum: tibi si recta probanti placebis, [d] tum non modo tete viceris, (quod paulo ante præcipiebam) sed omnes et omnia. Hoc igitur tibi propone, [e] amplitudinem et quasi quan-

[b] *Punctis singulis*] Suffragiis, quæ olim punctis notabantur. Ad eundem morem respicit Horatius, Art. Poet. vs. 343.

[c] *Laborem leviorem faceret imperatorium*] Xenophontis hæc sunt verba: Τῶν ὁμοίων σωμάτων οἱ αὐτοὶ πόνοι οὐχ ὁμοίως ἅπτονται, ἄρχοντός τε ἀνδρὸς καὶ ἰδιώτου· ἀλλ' ἐπικουφίζει τὶ ἡ τιμὴ τοὺς πόνους τῷ ἄρχοντι. Extant Cyropæd. lib. i. pag. 32. ed. Franc.

[d] *Tum non modo* tete] Vulgo, *tum non modo* tu *te*. Nos Reg. et Pithœan. sequimur. Med. habet *tu non modo te viceris*.

[e] *Amplitudinem et quasi quandam exaggerationem quam altissimam animi*] Pall. nostrique codices exhibent *altitudinem* animi *et quasi quandam exaggerationem quam altissimam* animi: nec aliter edidit Gebhardus. At cum putida sit et inelegans *animi*

dam exaggerationem quam altiſſimam animi, quæ maxime eminet contemnendis et deſpiciendis doloribus, unam eſſe omnium rem pulcherrimam: eoque pulchriorem, ſi vacet populo, neque plauſum captans, [f] ſe tamen ipſa delectet. Quin etiam mihi quidem laudabiliora videntur omnia, quæ ſine venditatione et ſine populo teſte fiunt: non quo fugiendus ſit; ([g] omnia enim benefacta in luce ſe collocari volunt) ſed tamen nullum theatrum virtuti conſcientia majus eſt.

XXVI. Atque in primis meditemur illud, ut hæc patientia dolorum, quam ſæpe jam animi intentione dixi eſſe firmandam, in omni genere ſe æquabilem præbeat. Sæpe enim multi, qui aut propter victoriæ cupiditatem, aut propter gloriæ, aut etiam ut jus ſuum et libertatem tenerent, vulnera exceperunt fortiter et tulerunt; iidem omiſſa contentione dolorem morbi ferre non poſſunt. Neque enim illum, quem facile tulerant, ratione aut ſapientia tulerant; ſed ſtudio potius et gloria. Itaque [h] barbari quidem et immanes ferro decertare acerrime poſſunt, ægrotare viriliter non queunt. Græci autem homines non ſatis animoſi, prudentes, ut eſt captus hominum, ſatis, hoſtem aſpicere non poſſunt: iidem morbos toleranter atque humane ferunt. At Cimbri et Celtiberi [i] in præliis

repetitio, nos a veteribus editis ſtamus.

[f] *Se* tamen *ipſa delectet*] Vulgo, *tantum*. Lectionem, quam recepimus, tuentur noſtri codices, eaque omnino eſt proba.

[g] *Omnia enim* bene *facta*] *Recte facta* dat Auguſtinus hunc locum citans, lib. xiv. C. D. c. 18. et ita loquitur Noſter infra, lib. iii. c. 2.

[h] *Barbari* quidem] Sic E-lienſ. tert. et ita dedit Eraſmus. Vulgo, *quidam*.

[i] *In præliis exſultant, lamentantur in morbo*] Ita ſe gerebant fortes illæ nationes, non quod doloris ſtimulos metuebant; ſed quia mortem in præliis glorioſam et felicem, eorum autem exceſſum, qui morbo peribant, turpem ac miſerabilem cenſuere. Valerius Maximus, lib. ii. c. vi. 11. *Alacris et fortis Cimbrorum et Celtiberorum* (philoſophia) *qui in acie gaudio exſultabant,*

exſultant, lamentantur in morbo: nihil enim poteſt eſſe æquabile, quod non a certa ratione proficiſcatur. Sed [k] cum videas eos, qui aut ſtudio aut opinione ducantur, in eo perſequendo atque adipiſcendo, dolore non frangi; debeas exiſtimare aut non eſſe malum, dolorem; aut etiamſi quicquid aſperum [l] alienumque a natura ſit, id appellari placeat malum, tantulum tamen eſſe, ut a virtute ita obruatur, ut nuſquam appareat. Quæ meditare, quæſo, dies et noctes: latius enim manabit hæc ratio; et aliquanto majorem locum, quam de uno dolore, occupabit. Nam ſi omnia fugiendæ turpitudinis adipiſcendæque honeſtatis cauſa faciemus, non modo ſtimulos doloris, ſed etiam fulmina fortunæ contemnamus licebit: præſertim cum paratum ſit illud ex heſterna diſputatione perfugium. Ut enim ſi cui naviganti, prædones inſequantur, Deus quis dixerit, Ejice te navi; præſto eſt qui excipiat, [m] vel Delphinus ut Arionem Methymnæum; vel

bant, tanquam glorioſe et feliciter vita exceſſuri: lamentabantur in morbo, quaſi turpiter et miſerabiliter perituri. Hoc idem Græcis quoque nonnullis videbatur. Clemens, Strom. iv. pag. 570. ed. Oxon. Οἱ παλαιοὶ δὲ τῶν παρ' Ἕλλησι τῶν ἐν πολέμῳ ἀποθανόντων τὴν τελευτὴν ἐπαινοῦσιν, οὐ τὸ βιαίως ἀποθνήσκειν συμβουλεύοντες, ἀλλ' ὅτι ὁ κατὰ πόλεμον τελευτῶν, ἀδεὴς τοῦ θανεῖν ἀπήλλακται, ἀποτμηθεὶς τοῦ σώματος, καὶ οὐ προκαμὼν τῇ ψυχῇ, οὐδὲ καταμαλακισθεὶς, οἷα περὶ τὰς νόσους πάσχουσιν οἱ ἄνθρωποι· ἀπαλλάττονται γὰρ θηλυκευόμενοι καὶ ἱμειρόμενοι τοῦ ζῆν. Hinc Heraclitus apud Theodoretum, Therap. viii. p. 117. ed. Com. Ἀρηϊφάτους—οἱ θεοὶ τιμῶσι καὶ ἄνθρωποι. Vide Platonis Menexen. pag. 403. ed. Lugd. quæ laudat etiam Stobæus, Serm. xlviii. p. 353. ed. Aur. All. Tacitum, Hiſt. v. 4. Amm. Marcellinum, xxiii. 6. xxxi. 2. et Lampridium in Alex. Severo, c. lxii.

[k] *Cum videas eos* qui *aut ſtudio aut opinione ducantur*] Reticenda non videtur Vaticani codicis ſcriptura, qui repræſentat, *cum videas* quo quis *aut ſtudio aut opinione* ducatur. Ut opinor, haud male.

[l] *Alienumque a natura ſit*] Sic Balliol. et veteres editi. Vulgo deeſt præpoſitio.

[m] *Delphinus, ut Arionem Methymnæum*] Nota fabula, quam tradunt Herodotus, i. 23, 24. Plutarchus

[n] equi Pelopis illi Neptunii, qui *per undas currus ſuſpenſos rapuiſſe* dicuntur, excipient te, et quo velis, perferent; [o] omnem omittas timorem: ſic urgentibus aſperis et odioſis doloribus, [p] ſi tanti non ſit ut ferendi ſint, [q] quo ſit confugiendum vides. Hæc fere hoc tempore putavi eſſe dicenda. Sed tu fortaſſe in ſententia permanes. A. Minime vero: meque biduo duarum rerum, quas maxime timebam, ſpero, liberatum metu. M. Cras ergo [r] ad clepſydram, [s] (ſic enim diximus) [t] ſed tibi hoc video non

Plutarchus in Conviv. ſeptem Sap. pag. 161. A. Gellius, xvi. 19. Ovidius, Faſt. ii. 83. Auguſtinus, C. D. i. 14. Lucianus in Dial. Neptuni et Delphini, tom. i. pag. 250. ed. Amſt. aliique. Similem hiſtoriam ex Phylarcho refert Athenæus, lib. xiii. pag. 606. ed. Lugd.

[n] *Equi Pelopis illi Neptunii*] Pelops, ut Hippodamiam uxorem duceret, equos alatos a Neptuno ferebatur impetraſſe. Pindarus, Olymp. i. 139. poſt recitatas preces Pelopis ad Neptunum fuſas ſic infit:

—Τὸν μὲν ἀγάλλων θεὸς
Ἔδωκεν δίφρον χρύσεον ἐν πτε-
ροῖ-
σίν τ' ἀκάμαντας ἵππους.

Hinc Pauſanias, lib. v. cap. 17. p. 420. ed. Lipſ. Οἰνόμαος διώκων Πέλοπά ἐςιν ἔχοντα Ἱπποδάμειαν· ἑκατέρῳ μὲν δὴ δύο αὐτῶν εἰσὶν ἵπποι, τοῖς δὲ τοῦ Πέλοπός ἐςι πεφυκότα ϗ πτερά. Eandem fabulam tetigerunt Euripides in Rheſo, vſſ. 187, 240. et Lucianus in Charid. tom ii. pag. 793. Narrant Scholiaſtes brevis ad Iliad. α'. 38. ac Tzetzes ad Lycophronis vſ. 156.

[o] *Omnem omittas timorem*] Vulgo, *omittat*. Sed Reg. Pithœan. Elienſ. tert. et Balliol. ut edidimus.

[p] *Si tanti non ſit*] Vulgo, *non ſint*. Emendationem Gulielmianam, quam probavit etiam Cl. Bentleius, admiſimus. Vide ſis Euripidem, Hec. vſ. 1107.

[q] *Quo ſit confugiendum vides*] Reg. et Pithœan. *ut vides*. Lege *tu vides*, ut habent Med. et veteres editi.

[r] *Ad clepſydram*] Ad exercitationes Rhetoricas: nam clepſydra vas erat aqua plenum, ad cujus menſuram Oratores verba faciebant. Vide Scholiaſten Ariſtophanis in Acharn. vſ. 693. et Suidam. Hinc Demades de Demoſthenis ὑδροποσία dixit, ὡς οἱ μὲν ἄλλοι ΠΡΟΣ ΥΔΩΡ ΛΕΓΟΙΕΝ, τὸν Δημοσθένην δὲ πρὸς ὕδωρ γράφειν. Exſtat apud Lucianum in Dem. Encom. tom. ii. p. 691. ed. Amſt. Ejus ſæpe meminit Plinius in Epiſtolis; ad eam alludunt Syneſius, Dion. pagg. 54, 55. ed. Par. Themiſtius, Orat. xxvi. pag. 314. aliique; eam denique deſcripſit Apuleius, Metam. iii. p. 73. ed. Par.

[t]posse deberi. A. Ita prorsus. Et illud quidem ante meridiem; hoc, eodem tempore. M. Sic faciemus, tuisque optimis studiis obsequemur.

[s] *Sic enim* diximus] Vulgo, *duximus*. At Pal. quart. Fabric. Vatic. Elienf. tert. Petrenf. et Bak. lectionem, quam recepimus, exhibent. Merito quidem; nam huic verbo constituendi potestas est tribuenda. Vide Nonium in *dicere*.

[t] Sed *tibi hoc video*] Sic codices. Vulgo, *et tibi hoc video*; prout conjecit Hadr. Turnebus, Adverf. iv. 18. Forsan *sed* et *tibi hic video*.

M. TULLII CICERONIS

TUSCULANARUM

DISPUTATIONUM

AD

M. BRUTUM

LIBER TERTIUS.

De Ægritudine Lenienda.

I. QUIDNAM esse, Brute, causæ putem cur, cum constemus ex animo et corpore, corporis curandi tuendique causa, quæsita sit ars ejus, atque [a] utilitas Deorum immortalium inventioni consecrata; animi autem medicina nec tam desiderata sit antequam inventa; nec tam culta posteaquam cognita est; nec tam multis grata et probata, pluribus etiam suspecta

[a] *Utilitas Deorum immortalium inventioni consecrata*] Ciceronianæ similis est ἔννοια Plutarchi περὶ παιδων. pag. 7. D. ed. Par. Sane medicina *Diis primum inventores suos assignavit et cælo dicavit*, ut ait Plinius, H, N. xxix. 1. Hinc illam θεῶν παίδευμα vocat Lucianus in Abdic. tom. i. pag. 724. ed. Amst. Apollo autem præcipue denotatur et Æsculapius. Vide sis, inter alios, Galenum, Protr. ad artes, cap. i. Platonem in Sympos. p. 325. ed. Ludg. Theodoretum, Therap. i. init. Quinctilianum, Inst. iii. 7. denique Martianum Capellam, lib. ii. pagg. 39, 40.

et invisa? An quod [b] corporis gravitatem et dolorem animo judicamus; animi morbum corpore non sentimus? Ita fit, ut animus de se ipse tum judicet; cum id ipsum, [c] quo judicatur, ægrotet. Quod si tales nos natura genuisset, ut eam ipsam intueri et perspicere, eademque optima duce cursum vitæ conficere possemus; haud erat sane, quod quisquam rationem ac doctrinam requireret. [d] Nunc parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus [e] opinionibusque depravati sic restingui-

[b] *Corporis gravitatem*] Ea fit cum languescat corpus et quasi quodam pondere prematur, ut membra suis ægre fungantur muneribus. Pari modo loquitur Noster de Fin. iv. 12. nec alio bonæ notæ scriptores. Celsus, Medic. lib. i. Præf. apud finem. *Magisque ut conquiescat iisdem aut locis aut temporibus, si quis* gravitatem corporis *sentit.* Et cap. x. *Si qua* gravitas in corpore *est, tum neque mane surgendum, neque pedibus nudis ambulandum est.* Vide et lib. ii. cap. vii. p. 65. Similiter Græci. Porphyrius de Abstin. lib. i. cap. 51. Ἃ δ᾽ ἂν συνεφελκύσηται ἡ παρασκευὴ ἐμπόδια ἐκ τῆς τοῦ ΣΩΜΑΤΟΣ ΒΑΡΥΤΗΤΟΣ &c. Plutarchus de sanit. tuend. tom. ii. pag. 127. D. ed. Par. ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ καὶ κόποι, φησὶν Ἱπποκράτης, αὐτόματοι νοῦσον φράζουσι. Idem, pag. 128. A. ΒΑΡΥΤΗΤΑ καὶ πλησμονὴν ΣΩΜΑΤΟΣ memorat.

[c] Quo *judicatur*] Sic primus emendavit Dcf. Erasmus; cum quo faciunt Reg. et Pithœan. anteriores enim editi præ se ferebant *quod judicatur.* At non æque felix erat vir summus, cum priorem partem sic refinxerit, *Ita fit ut animus de se ipse* NON *judicet:* si enim animus de se ipse non judicat, cum ægrotet; nullum omnino de se fert judicium; siquidem homines a primo fere spiritu perturbationibus, quæ morbi sunt animorum, vexantur. Omnino vide Plutarchum, tom. ii. pag. 500. F. ed. Par.

[d] *Nunc parvulos nobis dedit igniculos*] Theodoretus, Therap. iv. p. 56. ed. Com. Δημόκριτον —φασὶ παραπλησίαν εἶναι τῇ φύσει λέγειν τὴν ἀρίστην διδασκαλίαν· μεταμορφοῦν γὰρ δεῖ καὶ μεταρρυθμίζειν πρὸς τὸ βέλτιον τὴν ψυχὴν, καὶ τοὺς παλαιοὺς ἀνανεοῦσθαι χαρακτῆρας, οὓς ἐξ ἀρχῆς ἡ φύσις ἔθηκε. Cum primis autem eximia sunt, quæ habet Cicero de Leg. lib. i. cap. 12.

[e] *Opinionibusque* depravati] Alii *depravatis*; Balliol. Med. et Bak. cum Pall. pr. sec. quint. *depravatos*; quam lectionem nullo suo merito probat Fr. Fabricius; *igniculos* enim *depravatos* fuisse nullus unquam dixit scriptor.

mus, ut nuſquam naturæ lumen appareat: ſunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum; quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem, ſimul atque editi in lucem et ſuſcepti ſumus, in omni continuo pravitate et in ſumma opinionum perverſitate verſamur: ut pæne cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur. Cum vero parentibus redditi, [f] dein magiſtris traditi ſumus; tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, et opinioni confirmatæ natura ipſa cedat.

II. Accedunt etiam poetæ: [g] qui cum magnam ſpeciem doctrinæ ſapientiæque præ ſe tulerunt, audiuntur, leguntur, ediſcuntur, et inhæreſcunt penitus in mentibus. [h] Cum vero eodem, quaſi maximus quidam magiſter, populus atque omnis undique ad vitia conſentiens multitudo; tum plane inficimur opinionum pravitate, a naturaque deſciſcimus: ut nobis [i] optimam magiſtram invidiſſe videantur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præſtantius honoribus, imperiis, populari gloria judicaverunt, ad quam fertur opti-

[f] *Redditi,* dein *magiſtris traditi*] Vulgo, *demum.* Nos vero MS. Vatic. ſequimur; id quod loci ratio poſtulat. Accedunt fere Reg. et Pithœan. qui *reddit idem* præ ſe ferunt.

[g] *Qui cum magnam ſpeciem*] In eandem mentem Noſter ſupra lib. ii. cap. 10. Sextus Empiricus advſ. Mathem. pag. 59. D. ed. Genev. et Boetius, Conſ. Philoſ. lib. i. pag. 3. ed. Ludg. Ad eum locum vide quæ Ren. Vallinus adnotavit; quæque Jac. Ouzelius ad Minucii Felicis c. xxii. p. 110. ed. Cant.

[h] *Cum vero eodem*] Huic ſimilis eſt alius Tullii locus; *qui, cum de Poetis ageret,* "ad quos "cum acceſſiſſet, *inquit,* clamor "et approbatio populi, quaſi "magni cujuſdam et ſapientis "magiſtri, quas illi obducunt "tenebras? quos invehunt me"tus? quas inflammant cupi"ditates?" Eum nobis ſervavit Auguſtinus, C. D. lib. ii. c. 14. Vide ſis et Joannem Sariſberienſem Policr. lib. vii. c. ix. pag. 437. ed. Ludg. 1639.

[i] *Optimam* magiſtram] Vulgo, *naturam.* Codices *optime naturam.* Nos Cl. Bentleii conjecturam repræſentamus, et ita loqui ſolet Noſter. Vide ſis ad lib. i. de Legg. c. 12.

mus quiſque; veramque illam honeſtatem expetens, [k] quam unam natura maxime inquirit, in ſumma inanitate verſatur, conſectaturque [l] nullam eminentem effigiem [virtutis,] ſed adumbratam imaginem gloriæ. Eſt enim gloria ſolida quædam res, et expreſſa non adumbrata: ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellente virtute: [m] ea virtuti reſonat tanquam imago: quæ quia recte factorum plerumque comes eſt, non eſt bonis viris repudianda: illa autem, quæ ſe ejus imitatricem eſſe vult, temeraria atque inconſiderata et plerumque peccatorum vitiorumque laudatrix, fama popularis, ſimulatione honeſtatis formam ejus pulchritudinemque corrumpit. Qua cæcitate homines, cum quædam etiam præclara cuperent, eaque neſcirent nec ubi nec qualia eſſent, funditus alii everterunt ſuas civitates, alii ipſi occiderunt. Atque hi quidem optima petentes, non tam voluntate quam curſus errore falluntur. Quid? qui pecuniæ cupiditate, qui [n] voluptatum libidine

[k] *Quam* unam *natura*] Sic recte dederunt Manutius, Lambinus, et alii. Vulgo, *una*.

[l] *Nullam eminentem effigiem* [virtutis,] *ſed adumbratam imaginem gloriæ*] Voci, *virtutis*, præeunte doctiſſimo Bentleio, uncinos circumpoſuimus, cum manifeſto παρέλκῃ, nec a Balliol. agnoſcatur.

[m] *Ea virtuti reſonat tanquam imago: quæ quia*] Cum in nonnullis MSS. legatur *imago gloriæ*; *quæ quia*; Jac. Gronovius reponit *eaque virtuti reſonat tanquam imago*; gloriaque, *quia* recte factorum &c. Sed pannus ille non præ ſe fert Ciceronis colorem, vocemque *gloriæ* recte prætermittunt Urſin. Vatic. Pall. pr. tert. *Imago* vero idem valet ac Echo. Philargyrius in Virgilii Eclog. iv. 50. *Quæ Græce* εἰκών, *Latine* imago *dicitur*. Cicero, Tuſc. iii. Reſonat tanquam imago. Horatius, lib. i. Od. 12.

— *Cujus recinet jocoſa*
Nomen imago.

Et Od. 20.

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.

Eadem eſt vocis poteſtas apud Varronem, R. R. lib. iii. cap. xvi. pag. 122. Valerium Flaccum, Argon. iii. 597. p. 108. 30. ed. Par. Statium, Silv. i. Carm. iii. 18. alioſque.

[n] *Voluptatum libidine*] Elienſ. pr. *voluptate libidinum*. Med. *libidinum*

feruntur; quorumque ita perturbantur animi, ut non multum absint ab insania, quod insipientibus contingit omnibus; his nullane est adhibenda curatio? utrum quod minus noceant animi ægrotationes, quam corporis? an, quod corpora curari possint, animorum medicina nulla sit?

III. At et morbi perniciosiores pluresque sunt animi, quam corporis: hi enim ipsi ideo odiosi sunt, quod ad animum pertinent eumque sollicitant, [o] animusque æger, ut ait Ennius, semper errat, neque pati neque perpeti potest, cupere nunquam desinit. Quibus duobus morbis, ut omittam alios, ægritudine et cupiditate, qui tandem possunt in corpore esse graviores? Quî vero probari potest, ut sibi mederi animus non possit? cum ipsam medicinam corporis animus invenerit? cumque ad corporum sanationem multum ipsa corpora et natura valeat, nec omnes, qui curari se passi sunt, continuo etiam convalescant; animi autem, [p] qui se sanari voluerint præceptisque sapientium paruerint, sine ulla dubitatione sanentur? Est profecto animi medicina, philosophia: cujus auxilium non, ut in corporis morbis, petendum est foris; [q] omnibusque

libidinum voluptate. Sic lib. ii. Fin. cap. 32. *Ille rex Assyriæ gloriatur, se omnes secum* libidinum voluptates *abstulisse.* Sed a reliquis libris non est recedendum, cum *voluptatis avidas libidines*, et *libidinem voluptatis* dixerit Noster de Senect. c. xii.

[o] *Animusque æger*] Hæc sunt Enniana, quæ in Iambicos Trimetros male digessit Hier. Columna, Fragm. pag. 302. ed. Amst. Hoc modo sub senariorum leges videntur mittenda:

— *Animus æger semper errat, neque pati*
Neque perpeti poti', *cupere nunquam desinit.*

Sic vates ipse Rudius apud Macrobium, Saturn. lib. vi. c. 1.

Quis potis *ingentes oras evolvere belli.*

Nec aliter passim vetustiores.

[p] *Qui se sanari voluerint*] Secundam voculam prætermisit Gebhardus, Victorium secutus. Eam nos fide MSS. revocandam duximus.

[q] *Omnibusque opibus et viribus*] Sic Med. et Balliol. Vulgo, *omnibusque opibus, viribus*

opibus et viribus, ut nosmetipsi nobis mederi possimus, elaborandum est. Quanquam de universa philosophia, quanto opere [r] et expetenda esset et colenda, satis ut arbitror dictum est in Hortensio. De maximis autem rebus nihil fere intermisimus postea nec disputare nec scribere: his autem libris exposita sunt ea, quæ a nobis cum familiaribus nostris in Tusculano erant disputata. Sed quoniam duobus superioribus de morte et de dolore dictum est; tertius dies disputationis hoc tertium volumen efficiet. Ut enim in Academiam nostram descendimus, inclinato jam in postmeridianum tempus die; poposci eorum aliquem, qui aderant, causam disserendi: tum res acta sic est.

IV. A. Videtur mihi cadere in sapientem ægritudo. M. Num reliquæ quoque perturbationes animi, [s] formidines, libidines, iracundiæ? hæc

[r] Et *expetenda esset et colenda*] Sic Reg. Vulgo deest prima vox.

[s] *Formidines, libidines, iracundiæ*] MSS. summo consensu hanc lectionem repræsentant. Postrema tamen vox interpretibus haud placuit, quod iracundiam libidini subjiciat Cicero: quod cum ex aliis locis tum ex Tusc. lib. iv. c. 7. manifestum est. Cum itaque quatuor sint perturbationes, ægritudo, metus, libido, et voluptas; doctis viris non fit credibile Nostrum, prætermissa quarta, tertiæ partem adjecisse. Non autem Tullius ait, se perturbationes hic ἀκριβῶς numerasse, locaque sunt alia gravissimi scriptoris, quæ satis ostendunt non esse cur a codicibus recedatur. Sic hujusce libri cap. v. *Exisse ex potestate dicimus eos, qui effrenati feruntur* aut libidine aut iracundia. Et Offic. lib. i. cap. 20. *Vacandum autem est omni animi perturbatione, tum* cupiditate *et metu, tum etiam ægritudine et voluptate animi, et* iracundia. Iterum cap. xxix. *Licet ora ipsa cernere* iratorum, *aut eorum, qui* libidine *aliqua aut metu commoti sunt.* Quinctilianus, Instit. v. 8. *Si forte quid factum* ira, *vel metu, vel* cupiditate *dicatur.* Vide sis et vii. 2. Audiendus igitur non est Fr. Fabricius, qui *libidines, jucunditates*; multo autem minus D. Lambinus, qui *libidines, cupiditates* rescribit: nam horum verborum eadem plane est potestas, quemadmodum docet Noster infra, cap. xi. quapropter ejus conjectura morbo, si qui sit, nullam affert medicinam.

enim fere ſunt ejuſmodi, quæ Græci πάθη appellant: ego poteram *morbos*; et id verbum eſſet e verbo; ſed in conſuetudinem noſtram non caderet. Nam miſereri, invidere, geſtire, lætari, hæc omnia *morbos* Græci appellant, motus animi, rationi non obtemperantes: nos autem hos eoſdem motus concitati animi recte, ut opinor, *perturbationes* dixerimus, *morbos* autem non ſatis uſitate, niſi quid aliud tibi videtur. A. Mihi vero iſto modo. M. Hæccine igitur cadere in ſapientem putas? A. Prorſus exiſtimo. M. Næ iſta glorioſa ſapientia non magno æſtimanda eſt, ſiquidem non multum differt ab inſania. A. Quid? tibi omniſne animi commotio videtur inſania? M. Non mihi quidem ſoli, ſed, id quod admirari ſæpe ſoleo, majoribus quoque noſtris hoc ita viſum intelligo multis ſæculis ante Socratem, a quo hæc [t] omnis, quæ eſt de vita et de moribus, philoſophia manavit. A. Quonam tandem modo? M. Quia nomen inſaniæ ſignificat mentis ægrotationem et morbum, [[u] id

[t] *Omnis, quæ eſt de vita et de moribus*] Cum, qui Socratem ætate præibant, philoſophi res phyſicas præcipue tractarent, is primus in Ethica totum ſtudium collocavit, ut tradit Diogenes Laertius, lib. ii. §. 20. ubi plura congeſſit Æg. Menagius. Fallitur autem vir ille doctus, cum ſic loquitur: "Etiam Themiſtius, Orat. xv. Philoſophiam ſparſim habitantem coegiſſe atque in unum contraxiſſe ait, quemadmodum Athenas Theſeus." Locus, quem in animo habuit, exſtat Orat. xxvi. pag. 318. ed. Harduin. nec de Socrate vel dicitur vel dici potuit, ſed de Platone, qui de rebus Dialecticis, Phyſicis, Ethicis agebat. Præceſſit vero luculentum de Socratica philoſophandi ratione teſtimonium, cui plura ſimilia aliis intacta queant adjungi. Vide ſis Libanium, Orat. xxix. p. 640. Lactantium, Div. Inſt. lib. iii. c. 13. Hieronymum in Rufin. lib. iii. p. 534. Auguſtinum, C. D. viii. 3. Senecam, Epiſt. lxxi. Euſebium, Præp. Evang. lib. i. cap. 8. et lib. xv. c. 62. denique Theodoretum, Therap. iv. p. 60. ed. Com. Vide ſis ad lib. v. c. 4.

[u] *Id eſt, inſanitatem — inſaniam*] Cum præſtantiſſimo Bentleio, ea omnia quæ cincta ſunt uncis, inſititia judico.

eſt, inſanitatem et ægrotum animum, quam appellarunt inſaniam.] Omnes autem perturbationes animi, morbos philoſophi appellant, negantque ſtultum quemquam his morbis vacare: qui autem in morbo ſunt, ſani non ſunt: et omnium inſipientium animi in morbo ſunt: omnes inſipientes igitur inſaniunt: ſanitatem enim animorum poſitam in tranquillitate quadam conſtantiaque cenſebant: his rebus mentem vacuam, [x] appellarunt inſanam: propterea quod in perturbato animo, ſicut in corpore, ſanitas eſſe non poſſit.

V. Nec minus illud acute, quod animi affectionem, lumine mentis carentem, nominaverunt amentiam eandemque dementiam. Ex quo intelligendum eſt, [y] eos, qui hæc rebus nomina poſuerunt, ſenſiſſe hoc idem, quod a Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt, Omnes inſipientes eſſe non ſanos. Qui eſt enim animus in aliquo morbo (morbos autem hos perturbatos motus, ut modo dixi, philoſophi appellant) non magis eſt ſanus, quam id corpus quod in morbo eſt. Ita fit ut ſapientia ſanitas ſit animi, [z] inſipientia autem, quaſi inſanitas quædam, quæ eſt inſania eademque de-

[x] *Appellarunt* inſanam] Vulgo, *inſaniam*, nec aliter codices. Emendationem tamen Hadr. Turnebi, quam propoſuit Adverſ. lib. ii. c. 6. lubens equidem ſum amplexus. Refragatur quidem D. Lambinus, et *inſaniam* male tuetur. Certe mentem tranquillitate conſtantiaque vacuam, non *inſaniam*, ſed *inſanam*, nominamus.

[y] *Eos, qui hæc rebus nomina* poſuerunt] Urſini liber *impoſuerunt:* quod vulgato quidem eſt uſitatius, non vero rectius, ut male vult eruditus ille vir. Horatius, Sat. ii. Eclog. iv. 1.

—*Non eſt mihi tempus aventi*
PONERE *ſigna novis præceptis*—

Cicero, N. D. lib. i. cap. 17. *Sunt enim rebus novis nova* PONENDA *nomina.* Porro de ſtultorum inſania vide Senecam, Benef. ii. 35. Laertium, vii. 124. Horatium, Sat. ii. Ecl. iii. 43. aut Juſt. Lipſium, Manud. lib. iii. Diſſ. 20. Id autem diſputat Socrates apud Platonem in Alcib. ii. pag. 39. ed. Lugd.

[z] *Inſipientia—dementia*] Laudat Nonius in *inſanitas.*

mentia. Multoque melius hæc notata sunt verbis Latinis, quam Græcis: quod aliis quoque multis locis reperietur. Sed id alias: nunc, quod instat. Totum igitur id quod quærimus, quid et quale sit, verbi vis ipsa declarat. Eos enim sanos [a] quoniam intelligi necesse est, quorum mens motu, quasi morbo, perturbata nullo sit; qui contra affecti sunt, hos insanos appellari necesse est. Itaque nihil melius, quam quod est in consuetudine sermonis Latini; cum [b] *exisse ex potestate* dicimus eos, qui effrenati feruntur aut libidine aut iracundia: quamquam ipsa iracundia libidinis est pars: sic enim definitur, *Iracundia ulciscendi libido.* Qui igitur *exisse ex potestate* dicuntur; idcirco dicuntur, quia non sunt in potestate mentis: cui regnum totius animi a natura tributum est. [c] Græci autem *μανίαν* unde appellant, non facile dixerim. Eam tamen ipsam distinguimus nos melius, quam illi; hanc enim insaniam, quæ juncta stultitiæ patet latius, a furore disjungimus: [d] Græci volunt illi quidem, sed pa-

[a] Quoniam—*intelligi necesse est*] Ita recte Gryphian. Reg. Pall. tres, et Vatic. Vulgo, primam vocem rejiciunt.

[b] *Exisse ex potestate*] Hadr. quidem Turnebo lubens assentior, qui, lib. ii. Adverf. c. 11. hanc locutionem ex eo natam putat, quod furiosi non in sua, sed in agnatorum et gentilium erant potestate. Dein vero usus invaluit, ut ii *ex potestate exisse*, aut, ut loquitur Sulpicius Severus, Dial. iii. c. 16. *in sua se non habere potestate* dicerentur, quos vehemens aliqua perturbatio tenebat: quoniam *οὐδεὶς ἐλεύθερος ἑαυτοῦ μὴ κρατῶν*, ut ait Demophilus in Sentent. p. 623. Tullius haud ita multo post: *Qui igitur exisse ex potestate dicuntur, idcirco dicuntur, quia non sunt in potestate mentis.* Ac iterum lib. iv. Tusc. c. 36. *Iratos proprie dicimus* exisse de potestate, *id est, de consilio, de ratione, de mente.* Seneca de Ira, lib. i. cap. 12. *Venitque in alienam potestatem, dum in sua non est.* Vide et lib. iii. cap. 12. ac Ciceronem, Philipp. vi. c. 2.

[c] *Græci autem μανίαν unde appellant*] Varias hujusce vocis Etymologias tradidit Cæl. Aurelianus, Morb. Chron. lib. i. c. 5. Vide sis Hadr. Junium, Anim. iv. 7.

[d] Græci *volunt illi quidem*] Primam vocem a Librariis adjectam puto. Certe omnino est

rum valent verbo: quem nos furorem, μελαγχολίαν illi vocant. Quasi vero atra bili solum mens, ac non sæpe vel iracundia graviore vel timore vel dolore moveatur! quo genere Athamantem, Alcmæonem, Ajacem, Orestem furere dicimus. Qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum [e] vetant duodecim tabulæ. Itaque non est scriptum, SI INSANUS, sed SI FURIOSUS ESSE INCIPIT: [f] stultitiam enim censuerunt constantia id est sanitate vacantem: posse tamen tueri mediocritatem officiorum, et vitæ communem cultum atque usitatum: furorem autem esse rati sunt, mentis ad omnia cæcitatem. Quod cum majus esse videatur quam insania; tamen ejusmodi est, ut [g] furor in sapientem cadere possit, non possit insania. Sed hæc alia quæstio est: nos ad propositum revertamur.

VI. Cadere, opinor, in sapientem ægritudinem tibi dixisti videri. A. Et vero ita existimo. M. Humanum id quidem, quod ita existimas; non

supervacanea. De re ipsa vide Cæl. Aurelianum, Morb. Chron. i. 6.

[e] *Vetant duodecim tabulæ*] His verbis: *Si furiosus existit, agnatûm gentiliumque in eo pecuniaque ejus potestas esto.* Vide lib. i. ad Herenn. c. 13. et lib. ii. de Invent. c. 50.

[f] *Stultitiam enim censuerunt* constantia *id est sanitate vacantem*] Vulgo, *stultitiam enim censuerunt* inconstantiam *id est sanitate vacantem.* At vero Nonius in *furor*, licet in reliquis vulgatam lectionem servet, loco *stultitiæ* tamen *insaniam* repræsentat. Idque rectum censet Paullus Manutius; cum non *stultitia*, sed *insania* et *furor* inter se conferantur. Hoc tamen dato, manifestum restabit vitium; nam saltem vocibus *id est* deletis, legamus oportet *inconstantiam sanitate vacantem*; quod in suo libro fuisse testatur Ursinus. Re tamen vera Ciceronis manum servavit Vatic. quem cum Cl. Bentleio sequor; nec opus est ut *insaniam* legamus, cum ipsa *stultitia* sit insania. Vide supra cap. iv. seq.

[g] *Furor in sapientem cadere possit, non possit insania*] Stoici sapientem statuerunt οὐ μανήσεσθαι· προσπεσεῖσθαι μέντοι ποτὲ αὐτῷ φαντασίας ἀλλοκότους διὰ μελαγχολίαν ἢ λήρησιν. Vide Laertium, vii. 118. ed. Amst.

enim silice nati sumus; [h] sed est natura fere in animis tenerum quiddam atque molle, quod ægritudine quasi tempestate quatiatur. Nec absurde Crantor ille, qui in nostra Academia vel in primis fuit nobilis, *Minime*, inquit, *assentior his, qui istam nescio quam indolentiam magno opere laudant: quæ nec potest ulla esse, nec debet.* [i] *Ne ægrotassim; sin quid fuerit, sensus adsit, sive secetur quid, sive avellatur a corpore: nam istuc Nihil dolere, non sine magna mercede contingit, immanitatis in animo, stuporis in corpore.* Sed videamus, ne hæc oratio sit hominum assentantium nostræ imbecillitati, et indulgentium mollitudini. Nos autem audeamus non solum ramos amputare miseriarum, sed omnes radicum fibras evellere; tamen aliquid relinquetur fortasse; ita sunt altæ stirpes stultitiæ: sed relinquetur id solum quod erit necessarium. Illud quidem sic habeto, nisi sana-

[h] *Sed est* natura fere] Sic recte Cl. Bentleius: nam codices *naturabile*, quod incongruum.

[i] *Ne ægrotassim; sin quid fuerit, &c.*] Vulgo, *Ne* ægrotus sim, inquit, sed si fuerim, *sensus adsit*. Græca sic se habent apud Plutarchum, Cons. ad Apoll. p. 102. ed. Par. Μὴ γὰρ νοσοῖμεν· (φησὶν Ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ) νοσήσασι δὲ παρείη τις αἴσθησις, εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ' ἀποσπῷτο· τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ· τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς, ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, (forte τοιούτου) ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Et paullo ante: Οὐ γὰρ ἔγωγε συμφέρομαι τοῖς τὴν ἄγριον ὑμνοῦσι καὶ σκληρὰν ἀπάθειαν ἔξω καὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος οὖσαν. Hæc sane prioribus verbis aptissime respondent, ipsiusque Crantoris esse mihi persuadeo, licet illum ibi non laudarit philosophus Chæronensis; quod etiam Pet. Victorio fit credibile. Ceterum doctissimus ille vir locum, quem præ manibus habemus, ita legit, *ne ægrotassim: sin quid fuerit, sensus adsit.* Sane Reg. Pithœan. Med. aliique multi codices exhibent, *nec ægrotassem, si, inquit*, vel *inquid, fuerat, sensus adsit*; et ii conjecturam Victorianam, quam recepi, manifeste confirmant. Similiter παῖδες ἰατρῶν βούλονται μὲν μὴ νοσεῖν τὸν ἄνθρωπον, νοσοῦντα δὲ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι νοσεῖ, ut ait Plutarchus, tom. ii. pag. 501. A. ed. Par. Quin et Epicurei λέγουσι τὴν εἰς τὸ ἀπαθὲς καθεστῶσαν ἀλυπίαν ὑφ' ἑτέρου κακοῦ μείζονος ὑπάρχειν, ὠμότητος ἢ δοξοκοπίας ἀκράτου ἢ λύσσης, quod testatur idem p. 1101.

tus animus ſit, quod ſine philoſophia fieri non poteſt, finem miſeriarum nullum fore: quam ob rem quoniam cœpimus, tradamus nos ei curandos; ſanabimur, ſi volemus. Et progrediar quidem longius: non enim de ægritudine ſolum, quanquam id quidem primum, ſed de omni animi, ut ego poſui, perturbatione, morbo, ut Græci volunt, explicabo. Et primo, ſi placet, Stoicorum more agamus, qui breviter aſtringere ſolent argumenta: deinde noſtro inſtituto vagabimur.

VII. [k] Qui fortis eſt, idem eſt fidens; quoniam *Confidens* mala conſuetudine loquendi in vitio ponitur, ductum verbum a *confidendo*, quod laudis eſt. Qui autem eſt fidens, is profecto non extimeſcit; diſcrepat enim a timendo confidere. Atqui in quem cadit ægritudo, in eundem timor: quarum enim rerum præſentia ſumus in ægritudine, eaſdem impendentes et venientes timemus. Ita fit ut fortitudini ægritudo repugnet. Veriſimile eſt igitur, [l] in quem cadat ægritudo, cadere in eundem timorem et infractionem quidem animi et demiſſionem: quæ in quem cadunt, in eundem cadit ut ſerviat; ut victum [m] ſi quando ſe eſſe fateatur: quæ qui recipit, recipiat idem neceſſe eſt timiditatem et ignaviam: non cadunt autem hæc in virum fortem: igitur ne ægritudo quidem. At nemo ſapiens, niſi fortis: non cadet ergo in ſapientem ægritudo. Præterea, neceſſe eſt qui fortis ſit, eundem eſſe magni animi; qui magni animi ſit, invictum; qui invictus ſit, eum res humanas deſpicere atque infra ſe poſitas arbitrari: deſpicere autem nemo poteſt eas res, propter quas ægritudine affici poteſt. Ex quo

[k] *Qui fortis* eſt —— *confidere*] Ῥῆσιν hanc laudat Nonius in *confidentiæ*; ſed corruptis, ut ſolet, exemplaribus eſt uſus.

[l] *In quem cadat —— animi*] Laudat hæc Nonius in *infractionem*.

[m] *Si quando ſe eſſe*] Vulgo, *ſe quandoque eſſe*. Sed Reg. et Pithœan. ita plane dant ut exhibuimus.

efficitur fortem virum ægritudine nunquam affici; omnes autem sapientes, fortes: non cadit igitur in sapientem ægritudo. Et, quemadmodum oculus conturbatus, non est probe affectus ad suum munus fungendum; et reliquæ partes totumve corpus, statu cum est motum, deest officio suo et muneri: sic conturbatus animus non est aptus ad exequendum munus suum. Munus autem animi est, ratione bene uti; et sapientis animus ita semper affectus est, ut ratione optime utatur: nunquam igitur est perturbatus: at ægritudo perturbatio est animi: semper igitur ea sapiens vacabit.

VIII. Veri etiam simile illud est, qui sit Temperans, quem Græci σώφρονα appellant, eamque virtutem σωφροσύνην vocant, quam soleo equidem cum temperantiam, tum moderationem appellare, nonnunquam etiam modestiam: sed haud scio an recte ea virtus Frugalitas appellari possit, quod angustius apud Græcos valet, qui [n] frugi homines χρησίμους appellant, id est, tantummodo utiles: [o] at illud est la-

[n] *Frugi homines χρησίμους appellant* &c.] Glossæ veteres: Frugalis, χρήσιμος. Donatus ad Terentii Eunuch. Act. III. Sc. v. 60. Frugi *utilis et necessarius, ut fruges humano generi*; Frugi *est ergo, in quo est aliquid, quo fruamur, id est, utamur*. His gemina germana repetit idem Grammaticus ad Act. IV. Sc. vii. 46. At recte monet Tullius, hanc vocem interdum latius patere. Sic et Tusc. iv. 16. *Intelligitur qualis ille sit, quem tum moderatum, alias modestum, temperantem, alias constantem continentemque dicimus. Nonnunquam hæc eadem vocabula ad* frugalitatis *nomen, tanquam ad caput, referre volumus. Quod nisi eo nomine virtutes continerentur, nunquam ita pervulgatum illud esset, ut jam proverbii locum obtineret* &c. Utramque vocis hujusce potestatem subindicat Quinctilianus, Inst. Orat. lib. i. cap. 6. *M. Cœlius se esse hominem* frugi *vult probare, non quia* abstinens *sit (nam id ne mentiri quidem poterat) sed quia* utilis *multis, id est,* fructuosus, *unde sit dicta* frugalitas. Isidorus, Orig. lib. x. p. 1074. ed. Lugd. Frugalis *a* fruge *nominatus, id est, a fructu vel parsimonia; sive, ut alii volunt, a* modestiæ *temperantia.* Legendum *a modestia et temperantia,* res ipsa clamat.

[o] *At illud est latius*; omnis *enim* abstinentia, omnis innocentia—

tius; omnis enim abſtinentia, omnis innocentia, (quæ apud Græcos uſitatum nomen nullum habet; ſed p habere poteſt ἀϐλάϐειαν: nam eſt innocentia, affectio talis animi, quæ noceat nemini) reliquas etiam virtutes frugalitas continet: quæ niſi tanta eſſet, et ſi his anguſtiis, quibus plerique putant, teneretur, nunquam eſſet L. Piſonis cognomen tanto opere laudatum. Sed quia nec qui propter metum præſidium reliquit, quod eſt ignaviæ; nec qui

tia—reliquas *etiam* virtutes frugalitas continet] Manutius edidit, *at illud latius*; *eſt enim omnis abſtinentia*; et ita fere D. Lambinus. Leodegarius a Quercu reponit, *omnem enim abſtinentiam, omnem innocentiam* ——*reliquas etiam virtutes frugalitas continet.* Ita quidem ad uſitatam σύνταξιν revocatur oratio; ſed cum MSS. lectionem, quam dedimus, unanimi conſenſu repræſentent, ab iis ſtandum cenſeo. Certe veteres initium ab una phraſi facientes, alterius partem nonnunquam ſubjiciunt; id quod ἀνακόλουθον a Grammaticis vocatur. Terentius, Hec. Act. III. Sc. i. 6.

> *Nam* nos omnes, *quibus eſt alicunde aliquis objectus labos*,
> *Omne quod eſt interea tempus, priuſquam id reſcitum eſt*, lucro *eſt*.

Incepit tanquam dicturus eſſet, *lucro habemus*; finivit, quaſi dixiſſet, *nobis omnibus*. Hirtius, Bell. Afric. c. xviii. *Hac ſpe atque ea audacia* inflammatus Labienus, *cum equitibus Gallis Germaniſque* MDC—*in campis planiſſimis puriſſimiſque ab hora diei quinta uſque ad ſolis occaſum* eſt decertatum. Iterum cap. xxiii. Rex Juba, *cognitis Cæſaris difficultatibus copiarumque paucitate*, non eſt viſum *dari ſpatium convaleſcendi*. Euripides, Hippol. vſ. 23.

> —Τὰ πολλὰ δὲ
> Πάλαι ΠΡΟΚΟΨΑΣ', οὐ πόνυ
> πολλȣ̃ ΜΕ ΔΕΙ.

Ubi Scholiaſtes: Τοῦτο ἐσολοίκησεν, inquit: ὅτω γὰρ ἔδει εἰπεῖν, Τὰ πολλὰ δὲ πάλαι προκόψασα, ȣ̓κ ἔτι πολὺν ἔχω πόνον. Adi ſis et Phœniſſ. vſ. 290. Ælianum, V H. lib. ii. cap. 11. ac Dionem Chryſoſtomum, Orat. vii. pp. 115, 116. Pari modo Noſter loquendi modum variavit; etenim ſi eadem uti ratione perſeveraſſet, in orationis exitu ponendum fuit, *reliquæ etiam virtutes ſub frugalitate continentur.*

p *Habere poteſt* ἀϐλάϐειαν] Hanc certe vocem poſtea receperunt Græci. Gloſſarium Græco-Latinum: Ἀϐλάϐεια, *innoxia, innocentia.* Sic etiam Lexicon illud cujus initium ex Bibliotheca S. Mariæ Lugdunenſis exhibuit Cl. Montfalconius, Palæogr. Gr. lib. iii. c. vii. pag. 248. ed. Par. Quin et ἀϐλαϐὴς vox. eſt optimis ſcriptoribus uſitata.

propter avaritiam clam depositum non reddidit, quod est injustitiæ; nec qui propter temeritatem male rem gessit, quod est stultitiæ, *frugi* appellari solet; eo tres virtutes, fortitudinem, justitiam, prudentiam, frugalitas complexa est. Etsi [q] hoc quidem commune est virtutum; omnes enim inter se nexæ et jugatæ sunt. [r] Reliquum igitur est, quarta virtus ut sit ipsa Frugalitas: ejus enim videtur esse proprium, motus animi appetentis regere et sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam; cui contrarium vitium Nequitia dicitur. *Frugalitas*, ut opinor, a *fruge*, qua nihil melius e terra: [s] *nequitia* ab eo (etsi erit

[q] *Hoc quidem—jugatæ sunt*] Habet Nonius in *jugatum*.

[r] Reliquum *igitur* est, *quarta virtus ut sit ipsa Frugalitas*] Vulgo, reliqua *igitur* et *quarta virtus ut sit ipsa frugalitas*; unde mihi placebat, reliquum *igitur* est, *quarta virtus ut sit ipsa frugalitas*, quod etiam recepi. Eliens. sec. habet *relinquatur tum ut quarta virtus sit ipsa frugalitas*. Legi possit *relinquitur, ut quarta virtus sit ipsa frugalitas*, quod ad plerorumque codicum lectionem tantum non accedit, et latinissime dicitur: Cicero, Fin. lib. iii. c. 9. *Circumscriptis igitur iis sententiis, quas posui, et si quæ similes earum sunt*, RELINQUITUR, *ut summum bonum sit, vivere, scientiam adhibentem* &c. Lucretius, v. 793.

Linquitur, *ut merito maternum nomen adepta*
Terra sit ———

Varro, R. R. lib. i. c. 5. Relinquitur, *quot partes ea disciplina habeat ut sit videndum*. Vide sis et cap. 16. ac lib. ii. cap. 2. Sed nimis interpolatus est is codex quam ut ei soli tuto credatur.

[s] *Nequitia* ab eo—ab eo *quod nec quicquam est in tali homine*] Alii *ne quicquam*. Varro, L. L. lib. ix. §. 5. *Ex* ne *et* quidquam, *media extrita syllaba, coactum est* nequam. *Itaque ut eum quem putamus esse* non hili *dicimus* nihili; *sic in quo putamus esse* NEQUIDQUAM *dicimus* nequam. Sed parvi refert. Hoc igitur misso, vulgata lectio est tuenda, quam temere sollicitavit P. Manutius. Quod voces *ab eo* geminentur, alteram bigam tollendam censet vir ille doctissimus. At, in longiore verborum ductu, vel præterita, vel eorum sensus crebro repetuntur. *Cæsar*, lib. iii. B. G. cap. 23. Adcantuannus, *qui summum imperii tenebat*, cum DC. devotis—cum iis Adcantuannus *eruptionem facere conatus*. Noster infra, cap. 28. *Ergo* id, *quod alii rectum opinantes ægritudini se solent dedere*, id *hi turpe putantes*

hoc fortasse durius: [t] sed tentemus: lusisse putemur, si nihil sit) ab eo quod *necquicquam* est in tali homine; ex quo idem [u] *Nihil* dicitur. Qui sit frugi igitur, vel si mavis moderatus et temperans, eum necesse est esse constantem; qui autem constans, quietum; qui quietus, perturbatione omni vacuum: ergo etiam ægritudine: et sunt illa Sapientis: aberit igitur a Sapiente ægritudo.

IX. Itaque non inscite Heracleotes Dionysius ad ea disputat, quæ apud Homerum Achilles queritur; hoc ut opinor modo,

[x] Corque meum penitus turgescit tristibus iris,
Cum decore atque omni me orbatum laude recordor:

Num manus affecta recte est, cum in tumore est? aut num [y] aliud quodpiam membrum tumidum ac turgidum non vitiose se habet? sic igitur inflatus et tumens animus in vitio est: sapientis autem ani-

ægritudinem repulerunt. Apuleius, Apol. pag. 467. ed. Par. Utrum *igitur* putas philosopho, *non secundum Cynicam* &c.—— utrum ei putas *turpe, scire ista an nescire.* Et pag. 548. *Persuasi* ut filiis pecuniam suam reposcentibus, *de qua supra jam dixi,* ut eam pecuniam *sine mora redderet.* Hujusce generis multa, legentibus fient obvia.

[t] *Sed* tentemus: *lusisse putemur*] Vulgo, male, *temerius lusisse putemur:* nec melius est, quod ex iis Lambinus extudit, *tenerius lusisse.* Erasmus et Victorius edidere, *sed tentemus,* et *lusisse putemur.* Bene quidem; si modo ceterorum codicum ductu particula copulans deleatur. Nam Pithœan. ac Balliol. dant *sed temptemus: jussisse putemur.* Reg. *jusisse putemur.*

[u] Nihil *dicitur*] Vulgo, *nihili.* Sed illud volunt codices; nec immerito. Videsis ad lib. i. de Divin. cap. 14.

[x] *Corque meum penitus*] Græce:

Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, ὅππότ' ἐκείνου
Μνήσομαι, ὅς μ' ἀσύφηλον ἐν Ἀργείοισιν ἔρεξεν.

Exstat Iliad. ί. 642. Pariter θυμὸν ἀνοιδέειν dixit Herodotus, lib. vii. c. 39.

[y] Aliud quodpiam *membrum*] Vulgo, *aliquod quippiam,* et ita fere MSS. unde J. Fr. Gronovius ad Livii xli. 6. facit *aliquodpiam.* Probo tamen, vel *aliud quippiam,* quæ est Jani Gulielmii conjectura, vel *aliud quodpiam:* sic enim in nonnullis codicibus exarari testatur Hadr. Turnebus, Adverf. xxvi. 6.

mus semper vacat vitio, nunquam turgescit, nunquam tumet; [z] at iratus animus ejusmodi est: nunquam igitur Sapiens irascitur. Nam si irascitur, etiam concupiscit: proprium est enim irati cupere, a quo læsus videatur, ei quam maximum dolorem inurere: qui autem id concupierit; eum necesse est, si id consecutus sit, magno opere lætari: ex quo fit, ut alieno malo gaudeat: quod quoniam non cadit in Sapientem, ne ut irascatur quidem cadit: sin autem caderet in Sapientem ægritudo; caderet etiam iracundia: qua quoniam vacat, ægritudine etiam vacabit. Et enim si Sapiens in ægritudinem incidere posset; posset etiam in misericordiam, posset in invidentiam. [a] Non dixi *invidiam*, [b] quæ tum est cum invidetur: ab *invidendo* autem *Invidentia* recte dici potest, ut effugiamus ambiguum nomen *invidiæ*; quod verbum ductum est a *nimis intuendo* fortunam alterius, [c] ut est in Melanippo:

[d] Quisnam florem liberûm invidit meûm?

[z] *At* iratus *animus*] Forsan ex MS. Vatic. leg. *irati*: nam *sapientis animus* præcessit.

[a] *Non dixi invidiam*] Vulgo, *in invidiam*, nec aliter Nonius. At Reg. Pithœan. aliique codices illam *præpositionem* nesciunt.

[b] *Quæ tum est cum invidetur*] Sic codices, et Nonius in *Invidia*. Nihilo tamen minus res ipsa postulat ut legamus *quæ* et *tum est cum invidetur*, prout emendavit Cl. Bentleius: aut *quæ item est cum invidetur*. Hac de causa *invidiam* paullo post *ambiguum nomen* vocat: et *invidia non in eo qui invidet solum dicitur, sed etiam in eo cui invidetur*, quemadmodum loquitur infra, iv. 7.

[c] *Ut est in* Melanippo] Sic Reg. et Pithœan. Vulgo, *Menalippo*, sed prorsus adversatur linguæ Græcæ ratio. Hanc Accii fabulam sæpe laudant Festus et Nonius. Quodnam fuerit ejus argumentum, divinando assequi conatus est G. J. Vossius, ad Fragm. Tragic. pag. 144. ed. Amst.

[d] *Quisnam florem liberûm invidit meûm*] Integer exstat Trochaicus apud Nonium, cap. ix. Invidit illam rem *pro illa re*, Accius *Melanippo*.

Unde aut quis mortalis florem
liberûm invidit meûm.

Vide Sanctium, Min. lib. iii. c. 3. J. Fr. Gronovium ad Taciti Ann. i. 22. et Intt. ad Quinctiliani ix. 3.

male Latine videtur, ſed præclare Accius: ut enim *videre*, ſic *invidere florem* rectius, quam *flori*. Nos conſuetudine prohibemur; poeta jus ſuum tenuit, et dixit audacius.

X. Cadit igitur in eundem et miſereri et invidere: nam qui dolet rebus alicujus adverſis, idem alicujus etiam [e] ſecundis dolet: [f] ut Theophraſtus interitum deplorans Calliſthenis ſodalis ſui, rebus Alexandri proſperis angitur: itaque dicit Calliſthenem incidiſſe in hominem ſumma potentia ſummaque fortuna, ſed ignarum, quemadmodum rebus ſecundis uti conveniret. Atqui quemadmodum miſericordia ægritudo eſt ex alterius rebus adverſis: ſic invidentia ægritudo eſt ex alterius rebus ſecundis. In quem igitur cadit miſereri, in eundem etiam invidere. Non cadit autem invidere in Sapientem: ergo ne miſereri quidem. [g] Quod ſi ægre ferre Sapiens ſoleret, miſereri etiam ſoleret: abeſt

[e] *Secundis* dolet] Vulgo, *ſolet*. Sed commodior videtur ea lectio quam præſtant Elienſ. tert. Bak. Balliol. Med. et veteres editi.

[f] *Ut Theophraſtus interitum deplorans Calliſthenis*] In libro cui titulus Καλλισθένης ἢ περὶ πένθους. Vide Menagium ad Laertii v. 44. Quam vero mortem obierit Calliſthenes, inter auctores non convenit. Arrianus, Exped. lib. iv. cap. 14. Καλλισθένην Ἀριστόβουλος μὲν λέγει δεδεμένον ἐν πέδαις ξυμπεριάγεσθαι τῇ στρατιᾷ, ἔπειτα νόσῳ τελευτῆσαι. Πτολεμαῖος δὲ Λάγου, στρεβλωθέντα καὶ κρεμασθέντα ἀποθανεῖν. Diogenes Laertius, v. 5. ed. Amſt. Calliſthenes ἐν σιδηρᾷ περιήγετο γαλεάγρᾳ, φθειριῶν καὶ ἀκόμιστος, καὶ τέλος λέοντι παραβληθεὶς, οὕτω κατέστρεψεν. Plura veterum loca dabit Joan. Freinſhemius ad Curtii lib. viii. cap. viii. 21.

[g] *Quod ſi ægre ferre*] Vulgo, *quod ſi* hoc *ægre ferre*. Sed officit ſenſui pronomen; quare cum Bak. daret *hoc referre*, Elienſ. vero ſec. Pithœan. et Balliol. *hæc referre*, nos veram lectionem non difficulter extudimus. Adſpirationes enim vocibus aliquando perperam additas fuiſſe demonſtravit Janus Rutgerſius, Venuſ. Lect. cap. xiv. Quin et Librarios verba male diviſiſſe, notum. Sic apud Juſtinum Martyrem, Orat. ad Græcos, cap. iii. pro τῷ ἐρωμένῳ αὐτὸν ΑΙΑΚΙΔΗ ΣΚΕΥΟΝΤΙ, nos probabili conjectura reſcribimus, τῷ ἐρωμένῳ αὐτοῦ ΥΑΚΙΝΘΩ ΔΙΣΚΕΥΟΝΤΙ. Hinc origo mendi ſatis patet.

ergo a Sapiente ægritudo. [h] Hæc si dicuntur a Stoicis concluduntûrque contortius; et latius aliquanto dicenda sunt et diffusius; sententiis tamen utendum eorum potissimum, qui maxime forti, et, ut ita dicam, virili utuntur ratione atque sententia. Nam Peripatetici, familiares nostri; quibus nihil est uberius, nihil eruditius, nihil gravius; mediocritates vel perturbationum, vel morborum animi, mihi non sane probant. Omne enim malum, etiam mediocre, magnum est: nos autem id agimus, ut id in Sapiente nullum sit omnino. Nam ut corpus, etiam si mediocriter ægrum est, sanum non est: sic in animo ista mediocritas caret sanitate. Itaque præclare nostri, ut alia multa, molestiam, sollicitudinem, angorem, propter similitudinem corporum ægrorum, ægritudinem nominaverunt. Hoc propemodum verbo Græci omnem animi perturbationem appellant: vocant enim πάθος, id est morbum, quicumque est motus in animo turbidus: nos melius. Ægris enim corporibus simillima animi est ægritudo: at non similis ægrotationis est libido, non immoderata lætitia, quæ est voluptas animi elata et gestiens. Ipse etiam metus non est morbi admodum similis, quanquam ægritudini est finitimus: [i] sed proprie, ut ægrotatio in corpore, sic ægritudo in animo nomen habet non sejunctum a dolore. Doloris igitur hujus origo nobis explicanda est, id est, causa efficiens ægritudinem in animo, tanquam ægrotationem in corpore: nam ut medici, causa morbi inventa, curationem esse inventam putant: sic nos, causa ægritudinis reperta, medendi facultatem reperiemus.

XI. Est igitur causa omnis in opinione; nec ve-

[h] *Hæc si dicuntur a Stoicis— et latius*] Vulgo, *hæc sic dicuntur a Stoicis*—sed *latius*. Priorem mutationem ratam faciunt Rég. et Pithœan. alteram excogitavit Cl. Bentleii solertia.

[i] *Sed proprie—nomen habet*]. Adducuntur a Nonio in *ægrotatio*.

ro ægritudinis ſolum, ſed etiam reliquarum omnium perturbationum: quæ ſunt genere quatuor, partibus plures: nam cum omnis perturbatio ſit animi motus, vel rationis expers, vel rationem aſpernans, vel rationi non obediens; iſque motus aut boni aut mali opinione citetur: bifariam quatuor perturbationes æqualiter diſtributæ ſunt. Nam duæ ſunt ex opinione boni, quarum altera voluptas geſtiens, id eſt, præter modum elata lætitia opinione præſentis magni alicujus boni: [k] altera cupiditas, quæ recte vel libido dici poteſt, quæ eſt immoderata appetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans. Ergo hæc duo genera, voluptas geſtiens et libido, [l] bonorum opinione turbantur: ut duo reliqua, metus et ægritudo, malorum. Nam et metus, opinio magni mali impendentis; et ægritudo, opinio magni mali præſentis, et quidem recens opinio talis mali, ut in eo rectum videatur eſſe angi: id autem eſt, ut is qui doleat oportere opinetur ſe dolere. His autem perturbationibus, quas [m] in vitam hominum ſtultitia quaſi

[k] *Altera* cupiditas, quæ recte vel libido dici poteſt, *quæ eſt— non obtemperans. Ergo hæc duo genera* &c.] Sic Vulgo dant: at Pall. quinque, Reg. Pithœan. Med. Elienſ. tert. Petr. et Bak. exhibent, *altera* cupiditas quæ recte vel libido dici poteſt, *quæ eſt immoderata appetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans,* vel cupiditas recte vel libido dici poteſt. Liquido ſane patet voces, quæ repetuntur, utroque loco non eſſe Ciceronianas; quare legi poſſit, *altera, quæ eſt immoderata appetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans, vel cupiditas recte vel libido dici poteſt.*

[l] *Bonorum opinione* turbantur] Forſan legendum *turbant.* Lucretius, ii. 438.

Aut ex offenſu cum turbant *corpore in ipſo*
Semina.

Noſter de Fin. lib. i. cap. 10. *At id ne feræ quidem faciunt, ut ita ruant, itaque* turbent, *ut, earum motus et impetus quo pertineant, non intelligamus.* Tacitus, Annal. iii. 47. *Si una alterave civitas* turbet. Vide et iv. 1. et Hiſt. i. 7.

[m] *In* vitam *hominum*] Vulgo, *in vita.* Parum latine. Nos igitur Lambini veſtigiis inſiſtimus. Balliol. quidem et Pal. quint. has voces prætermittunt; nec Gebhardo videntur neceſſariæ. Qua in re fallitur: alioquin

quasdam furias immittit atque incitat, omnibus viribus atque opibus repugnandum est: si volumus hoc, quod datum est vitæ, tranquille placideque traducere. [n] Sed cæteras alias: nunc ægritudinem, si possumus, depellamus; id enim sit propositum; quandoquidem eam tu videri tibi in sapientem cadere dixisti: quod ego nullo modo existimo: tetra enim res est, misera, detestabilis; omni contentione, velis ut ita dicam remisque fugienda.

XII. Qualis enim tibi ille videtur

Tantalo prognatus, Pelope natus, [o] qui quondam a socru
Œnomao rege Hippodameam [p] raptis nactu'st nuptiis?
Jovis iste quidem pronepos, ———

Tamne ergo abjectus, tamque fractus?

Nolite (*inquit*) hospites ad me adire illico istic,
Ne contagio mea bonis umbrave obsit:
[q] [*Meo*] tanta vis sceleris in corpore hæret.

Tu te, Thyesta, damnabis orbabisque luce propter vim sceleris alieni? Quid [r] illum filium Solis? nonne patris ipsius luce indignum putas?

Refugere oculi; corpus macie extabuit;
Lacrimæ peredere humore exsanguis genas;
[s] Situ nidoris barba pædore horrida at-

quin enim non dicit Noster, in quem locum perturbationes, quasi furias, immittat stultitia.

[n] *Sed* cæteras *alias*] Sic recte veteres editi: refertur enim ad *perturbationes*. Vulgo, *cetera*.

[o] *Qui quondam a* socru] Vulgo, *socero*. Sed Cl. Bentleius hos esse versus primus animadvertit, et *socru* bene reposuit: nam *socrus et masculino genere veteres dici posse voluerunt*, ut ait Nonius.

[p] *Raptis nactu'st nuptiis*] Sic etiam Lambinus. Vulgo, *raptu nactus nuptiis*. Sed *raptis* est in Reg. aliisque MSS. Vide Scholiasten ad Iliad Ϛ'. 104.

[q] Meo *tanta vis*] Metrum fecit, ut hanc vocem Cl. Bentleius addiderit: hos enim versus Bacchiacos esse primus monuit vir ille summus.

[r] Illum *filium Solis*] Testatur Ursinus in suo vetere legi *Æeta filium Solis*. Saltem Librarius scribere debuit *Æetan*. Sed illa lectio, si revera talis usquam fuit, Glossematis est damnanda.

[s] *Situ nidoris*] Quid sibi velint

Quæ intonsa infuscat pectus inluvie scabrum.

Hæc mala, o stultissime Æeta, ipse tibi addidisti: non inerant in his quæ tibi casus invexerat; et quidem inveterato malo, cum tumor animi resedisset: est autem ægritudo, ut docebo, in opinione mali recentis. Sed mœres videlicet regni desiderio, non filiæ: illam enim oderas, et jure fortasse; regno non æquo animo carebas. Est autem impudens luctus mœrore se conficientis, quòd imperare non liceat liberis. [t] Dionysius quidem tyrannus, Syracusis expulsus, Corinthi pueros docebat: usque eo imperio carere non poterat. Tarquinio vero quid impudentius? qui bellum gereret cum his, qui ejus non tulerant superbiam. Is, cum restitui in regnum nec Veientium nec Latinorum armis potuisset, [u] Cumas contulisse se dicitur, inque ea urbe senio et ægritudine esse confectus.

XIII. Hoc tu igitur censes sapienti accidere posse, ut ægritudine opprimatur, id est, miseria? Nam cum omnis perturbatio miseria est, tum car-

lint ea verba nescio. Nonnulli codices *situ liventes*, ut ad genas referantur; prout testis est Turnebus, Adverf. xxvi. 6. Reg. Pithœan. Med. et Bak. *situ nitoris*. Unde reposuerim, *situ'st in ore*, quo squallor fœtidus denotetur. Cl. autem Bentleius legit, *Titinnit auris*; quæ conjectura videtur admodum probabilis.

[t] *Dionysius — Corinthi pueros docebat*] Idem tradunt Valerius Maximus, lib. vi. c. ix. 6. ext. Lucianus in Gallo, tom. ii. pag. 178. ed. Amst. aliique plurimi. Inter eos sic Justinus, xxi. 5. *Novissime*, inquit, *ludimagistrum professus, pueros in trivio docebat, ut aut a timentibus semper in publico videretur, aut a non timentibus facilius contemneretur.* Ast ab Æliano, V. H. lib. ix. cap. 8. dicitur ἐν Κορίνθῳ πολλαῖς καὶ ποικίλαις χρησάμενος βίου μεταβολαῖς, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀπορίαν, τελευταῖον δὲ μητραγυρτῶν καὶ κρέων τύμπανα καὶ καταυλούμενος δὲ, τὸν βίον καταστρέψαι. Ei præivit Athenæus, lib. xii. p. 529.

[u] *Cumas contulisse se dicitur*] Vide Livium, ii. 21. et Dionysium Halicarnasseum, vi. 21. At *in oppido Tusculo—quatuordecim annos privatam vitam quietus habuit, et cum uxore consenuit; optabiliore fortassis exitu, quam socer ejus—extinctus*, si fides Augustino, C. D. iii. 15.

nificina est ægritudo. Habet ardorem libido, levitatem lætitia gestiens, humilitatem metus: sed ægritudo majora quædam, tabem, cruciatum, afflictationem, fœditatem; lacerat, exest animum, planeque conficit. Hanc nisi exuimus sic, ut abjiciamus, miseria carere non possumus. Atque hoc quidem perspicuum est, tum ægritudinem existere; cum quid ita visum sit, ut magnum quoddam malum adesse et urgere videatur. Epicuro autem placet, [x] opinionem mali ægritudinem esse natura; ut quicumque intueatur in aliquod majus malum, si id sibi accidisse opinetur, [y] sit continuo in ægritudine. Cyrenaici non omni malo ægritudinem effici censent, sed insperato et nec opinato malo. Est id quidem non mediocre ad ægritudinem augendam: videntur enim omnia repentina graviora. Ex hoc et illa jure laudantur,

[x] Opinionem *mali, ægritudinem esse natura*] Paullus quidem Manutius reponit, *opinione mali ægritudinem esse, non natura*, quod passim doceat Cicero, ægritudinem opinioni, non naturæ, ortum debere. Sed hoc est viri doctissimi παρόραμα, licet ejus conjecturam diserte repræsentent Elienf. tert. et Petrenf. nam, quod vidit etiam Fr. Fabricius, haud suam, sed Epicuri sententiam refert Tullius. Epicurus autem *censet, necesse esse omnes in ægritudine esse, qui se in malis esse arbitrentur*, quemadmodum ait Noster infra c. xv. ac proinde lectio, quam recepimus, non est movenda. Hinc est quod sapientem λυπηθήσεσθαι statuat, cum Stoici, qui ægritudinem non naturæ, sed voluntati tribuunt, id omnino negent. Vide Laertium, x. 119. Eadem fuit Cyrenaicorum sententia. Laertius, ii. 91. ed. Amst. Καὶ λυπήσεσθαι μέντοι καὶ φοβήσεσθαι· ΦΥΣΙΚΩΣ ΓΑΡ ΓΙΝΕΣΘΑΙ. Fulv. tamen Ursinus ex suo MS. legit, *opinione mali ægritudinem esse natam.* Inepte. Quis enim dubitavit, quin ex malo seu præsente seu exspectato nasceretur, si qui esset, animi dolor? In eo vero discrepabant inter se Stoici et Epicurei, quod hi fieri non posse censuerint, quin ægritudinem suscitarent mala; Stoici autem hanc voluntarie susceptam esse contenderint.

[y] *Sit continuo in* ægritudine] Pithœan. Pal. tert. et Vatic. *in ægritudinem*, ac ita Gebhardus edidit. Vide A. Gellium, i. 7.

Ego, cum genui, tum [a] moriturum scivi, et ei rei sustuli.
Præterea ad Trojam cum misi ob defendendam Græciam,
[a] Scibam me in mortiferum bellum, non in epulas mittere.

XIV. Hæc igitur præmeditatio futurorum malorum lenit eorum adventum, quæ venientia longe ante videris. Itaque apud Euripidem a Theseo dicta laudantur: licet enim, ut sæpe facimus, in Latinum illa convertere:

[b] Nam qui hæc audita a docto meminissem viro,

[a] Moriturum *scivi*] Vulgo, *morituros*: ego vero lectionem quam suppeditant Pal. quint. Med. Balliol. Bak. et veteres editt. recipiendam censui; nec, nisi fallor, immerito. Nam quod patet ex hujusce libri cap. xxiv. hæc loquitur Telamo, qui duos quidem filios, Ajacem et Teucrum, misit, ut bello interessent Trojano. Ajax ob Achillis arma sibi negata gladio se transjecit; alterum vero exulare jussit pater, quia fratris mortem, Ulyssea versutia præmaturam, ferro non vindicarit. Hæc veterum testimoniis non fulcio, quippe quæ Mythologis et Poetis sunt decantatissima; (vide modo Scholiasten ad Æschyli Persas, vs. 896.) ex his tamen liquet haud esse, cur de binis natis, tanquam fato functis, verba faciat Telamo. Ejus etiam, quam propugno, scripturæ locuples vindex est Seneca, Consf. ad Polyb. cap. xxx. *Quanto*, inquit, *ille justior qui, nuntiata filii morte, dignam magno viro vocem emisit*: Ego cum genui, tum *moriturum* scivi—*Deinde adjecit rem majoris et prudentiæ et animi*, huic rei sustuli. Cæcus est, qui non videt hunc versum philosopho in mentem fuisse; memoriaque Justo Lipsio Tullii locum non suppeditavit, cum de Xenophonte vel Anaxagora statuerit agi. Lapsus etiam est Æg. Menagius, qui pariter hæc de Xenophonte dicta putat ad Laertii ii. 55. ed. Amst.

[a] Scibam *me in mortiferum*] Sic Ennius apud Festum in *obsidio*:

Scibas *natum ingenuum Ajacem, cui tu obsidionem paras*.

Apud Plautum, Terentium, aliosque, multa sunt hujusmodi quibus congerendis non immorabor. Vide Charisium, Inst. Gram. lib. ii. col. 157. Fatendum tamen in MSS. hic legi *sciebam me in mortiferum bellum*, molesteque fert Gebhardus, D. Lambinum scriptis codicibus non paruisse. Si redivivus factus querelas suas repeteret, eas sane flocci non facerem; cum probe norim, metrum Trochaicum, quam propugnat lectionem non admittere.

[b] *Nam qui hæc audita*] Euripidis

Futuras mecum commentabar miserias;
Aut mortem acerbam, aut exsilî mœstam fugam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali;
Ut, siqua invecta diritas casu foret,
[c] Ne me imparatum cura laceraret repens.

Quod autem Theseus a docto se audisse dicit, id de se ipso loquitur Euripides: fuerat enim auditor Anaxagoræ, quem ferunt, nuntiata morte filii, dixisse, [d] SCIEBAM *me genuisse mortalem:* quæ vox de-

ripidis verba leguntur apud Plutarchum, Consf. ad Apollon. p. 112. ed. Par.

Ἐγὼ δὲ τοῦτο παρὰ σοφοῦ τινὸς μαθὼν
Εἰς φροντίδας νοῦν συμφορὰς τ' ἐβαλλόμην,
Φυγάς τ' ἐμαυτῷ προστιθεὶς πάτρας ἐμᾶς,
Θανάτους τ' ἀώρους καὶ κακῶν ἄλλας ὁδούς.
Ἵν' εἴ τι πάσχοιμ' ὧν ἐδόξαζον φρενὶ,
Μή μοι νεαρὸν προσπεσὸν μᾶλλον δάκῃ.

Eosdem versus, panculis mutatis, exhibet Galenus, lib. iv. de Dogm. Hipp. et Plat. cap. vii. tom. v. pag. 151. ed. Charter.

[c] *Ne me imparatum cura laceraret* repens] Henr. Stephanus, Castig. in Cicer. pag. 33. reponit, *ne me imparatum cura laceraret* RECENS. "Quam castigationem, inquit, homini "linguæ Græcæ ignaro nescio "quam facile probaverim; at "Græce docto ita legendum esse statim persuaserim, magnam inter ἔρπον et νεαρὸν non "ignoranti esse differentiam." Hæc ille, quem sequitur D. Lambinus. At hoc insigne est παρόραμα, *repens* enim, penultima brevi, non ἔρπον, sed αἰφνίδιον, ut hoc in loco, denotat. Sic infra cap. xxii. *Quamquam hostium* repens *adventus magis aliquanto conturbat quam exspectatus.* Seneca, Troad. vs. 426.

Quis te repens *commovit afflictam metus?*

Iterum Medeæ vs. 971.

—*Quid* repens *affert sonus?*

Tacitus, Ann. vi. 7. *Quid* repens *aut vetustate obscurum.* Ubi pariter ab Ursino Muretoque perperam emendatur *recens.* Ita sæpe locutus esse Livius, et passim Poetæ, quorum nonnulla testimonia collegit Nic. Heinsius ad Ovidii Metam. xii. 61.

[d] *Sciebam me genuisse mortalem*] Unum solummodo filium memorat Noster; cum quo paria faciunt Galenus, lib. iv. de Dogm. Hippocr. et Platon. cap. vii. Valerius Maximus, lib. v. c. x. 3. ext. Plutarchus, Consf. ad Apoll. p. 118. ed. Par. περὶ ἀοργησίας, pag. 461. περὶ εὐθυμίας, pag. 474. Dion. Chrysostomus, Orat. xxxvii. Symmachus, lib. iii. Epist. vi. Hieronymus, Epit. Nepot. pag. 21. denique Simplicius in Epict. c. xxii. p. 125. His accensendi sunt Hierocles in Aur. Carm. xvii.

clarat his esse hæc acerba, quibus non fuerint cogitata. Ergo id quidem non dubium, quin omnia, [e] quæ mala putentur, sint improvisa graviora. Itaque quanquam non hæc una res efficit maximam ægritudinem; tamen, quoniam multum potest provisio animi et præparatio ad minuendum dolorem, sint semper omnia homini humana meditata. Et nimirum hæc est illa præstans et divina sapientia, et perceptas penitus et pertractatas res humanas habere; nihil admirari, cum acciderit; nihil, antequam evenerit, non evenire posse arbitrari.

[f] Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxime,
tum maxime
Meditari secum oportet, quo pacto advorsam ærumnam
ferant;
[g] Pericla, damna: peregre rediens semper secum cogitet

xvii. Arrianus, Epict. lib. iii. cap. xxiv. p. 342. et Trebellius Pollio in Gallienis, c. xvii. qui hoc quidem ἀπόφθεγμα referunt, sed auctoris nomen tacent. Ast Ælianus, Var. Hist. lib. iii. cap. 2. duorum filiorum meminit: Ἀναξαγόρᾳ τῷ Κλαζομενίῳ σπουδάζοντι πρὸς τοὺς ἑταίρους προσελθών, ἔφη τεθνηκέναι οἱ τοὺς ΔΥΟ ΠΑΙΔΑΣ, οὕσπερ οὖν καὶ εἶχε μόνους ὁ Ἀναξαγόρας· ὁ δὲ μηδὲν διαταραχθεὶς, εἶπεν, Ἤδειν θνητοὺς γεγεννηκώς. Ejus verba repetit Stobæus, Serm. cvi. pag. 571. et quoad numerum Prænestino Sophistæ favet Diogenes Laertius, lib. ii. §. 13. ed. Amst. ubi nonnulla Menagius; ut et Gatakerus ad Antonini iv. 5. Nos multo uberiora dedimus. Illum vero jure mireris, quod, cum verba Plutarchi ex libro de ira cohibenda protulisset, meminisse Plutarchum libro περὶ ἀοργησίας moneat. Quasi liber *de ira cobibenda* diversus esset ab eo περὶ ἀοργησίας. Sed forsan calami lapsus est pro *libro* περὶ εὐθυμίας.

[e] *Quæ mala* putentur] Vulgo, *putantur*. At quod recepimus volunt Reg. Pithœan. Med. Bak. et Balliol.

[f] *Quamobrem omnes*] Iambici sunt octonarii ex Terentii Phorm. Act. I. Sc. v. 11. desumpti.

[g] *Pericla, damna: peregre rediens semper secum cogitet*] In Terentianis exemplaribus ita legitur hicce versus,

Pericla, damna, exsilia: *peregre rediens semper cogitet*.

Quin et eadem versu abhinc secundo dant, *Communia esse hæc*; fieri posse; ut *ne quid animo* sit

novum.

Aut filî peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:

Communia esse hæc; ne quid horum umquam accidat animo novum:

Quicquid præter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

XV. Ergo hoc Terentius a philosophia sumptum cum tam commode dixerit; nos e quorum fontibus id haustum est, non et dicemus hoc melius et constantius sentiemus? [h] Hic est enim ille vultus semper idem, quem dicitur Xanthippe prædicare solita in viro suo fuisse Socrate: eodem semper se vidisse exeuntem illum domo, et revertentem. Nec vero ea frons erat, quæ M. Crassi illius veteris; [i] quem semel ait in omni vita risisse Lucilius: sed tranquilla et serena: sic enim accepimus: jure autem

novum. Ad hanc formam editos a se Tullii libros redegerunt Manutius, Lambinus, et, quod mireris, ipse Victorius. Temere prorsus, et præter id quod postulat fides; nostram enim lectionem tuentur Pall. quinque, Fabr. Pith. Reg. Med. Eliens. pr. sec. tert. Petrens. Bak. Balliol. aliique omnes, ut puto, MSS. Certe præstantissimus Bentleius, in suis ad Terentium notis, Poetæ codices, non Ciceronis, esse vitiatos statuit, eamque sententiam validis firmat argumentis.

[h] *Hic est enim ille vultus*] Dionysius Halicarnasseus apud Stobæum, Serm. cvi. pag. 572. ed. Aur. All. Ἡ Ξανθίππη ἔφη, μυρίων μεταβολῶν τὴν πόλιν καὶ αὐτοὺς κατασχουσῶν, ἐν πάσαις ὅμοιον τὸ Σωκράτους πρόσωπον, καὶ προϊόντος ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ἐπανιόντος, θεάσασθαι· ἥρμοστο γὰρ δηλονότι πρὸς πάντα ἐπιεικῶς· τοιγάρτοι οὐδὲν πώποτε ἐλύπησεν αὐτόν. Idem narrant alii; quos cum laudarit eruditissimus Gatakerus ad Antonini i. 8. actum non agam. Adde tamen Ciceronem, Offic. i. 26.

[i] *Quem semel ait in omni vita risisse Lucilius*] Alii Crassum non omnino risisse confirmant. Plinius, H. N. vii. 18. *Ferunt Crassum, avum Crassi in Parthis interempti, nunquam risisse; ob id Agelastum vocatum.* *Solinus*, c. i. *Crassus avus ejus, quem rapuerunt bella Parthica, quod nunquam riserit, Agelastus cognominabatur.* Si nosse cupias auctorum nomina, qui hoc Poetæ dictum memoriæ tradiderunt; adeas oportet Lucilii reliquias a Fr. Douza collectas, p. 20. quibus adde Joannem Sarisberiensem, Policr. viii. 8. p. 558.

erat semper idem vultus; cum mentis, a qua is fingitur, nulla fieret mutatio. Quare accipio equidem a Cyrenaicis hæc arma contra casus et eventus: quibus eorum advenientes impetus diuturna præmeditatione frangantur; simulque judico, malum illud opinionis esse, non naturæ: [k] si enim in re essent, cur fierent provisa leviora? Sed est iisdem de rebus quod dici possit subtilius; si prius Epicuri sententiam viderimus: qui censet, necesse esse omnes in ægritudine esse, qui se in malis esse arbitrentur; sive illa ante provisa et exspectata sint, sive inveteraverint: nam neque vetustate minui mala, nec fieri præmeditata leviora: stultamque etiam esse [l] meditationem futuri mali, aut fortasse ne futuri quidem: satis esse odiosum malum omne, cum venisset: qui autem semper cogitavisset accidere posse aliquid adversi, ei fieri illud sempiternum malum: si vero ne futurum quidem sit, frustra suscipi miseriam voluntariam: ita semper angi, aut accipiendo, aut cogitando malo. Levationem autem ægritudinis in duabus rebus ponit; avocatione a cogitanda molestia, et revocatione ad contemplandas voluptates: parere enim censet animum rationi posse, et quo illa ducat sequi. [m] Vetat igitur nos intueri

[k] *Si enim in re essent*] Aut paullo ante cum præstantissimo Bentleio legendum, *simulque judico mala illa*, aut hic ex Eliens. sec. rescribendum, *si enim in re mala essent*. *In re* enim proba est loquendi ratio, nec ullo modo tentari debet. Noster, Tusc. iii. 30. *Cogitatio igitur diuturna nihil esse* IN RE *mali, dolori medetur*. Vide etiam Fam. ix. 22. Fin. v. 30. et Senecam, Epist. xcii.

[l] *Meditationem futuri mali*] Eliens. pr. sec. *præmeditationem*. Sic *præmeditationem futurorum malorum* et *præmeditationem rerum futurarum* dixit hujusce libri capp. xiv. xvi. Sed optimi libri non addicunt: nihil itaque moveo.

[m] *Vetat igitur nos intueri molestias*] Vulgo, *vetat igitur ratio intueri molestias*. At hoc de Epicuro, non de ratione, dicitur; quapropter aut recipiatur præstantissimi Bentleii emendatio; aut vox illa pro librariorum additamento habeatur; eaque prorsus omissa, legatur *vetat igitur intueri molestias*.

molestias; abstrahit ab acerbis cogitationibus; [n] hebetat aciem ad miserias contemplandas: a quibus cum cecinit receptui, impellit rursum et incitat ad conspiciendas totaque mente contrectandas varias voluptates; quibus ille, et præteritarum memoria et spe consequentium, sapientis vitam refertam putat. Hæc nostro more nos diximus; Epicurei dicunt suo: sed, [o] quæ dicant, videamus; quo modo, negligamus.

XVI. Principio male reprehendunt præmeditationem rerum futurarum: nihil est enim, quod tam obtundat [p] elevetque ægritudinem; quam perpetua in omni vita cogitatio, nihil esse quod non accidere possit; quam meditatio conditionis humanæ; quam vitæ lex, commentatioque parendi: quæ non hoc affert, ut semper mœreamus, sed ut numquam. Neque enim qui rerum naturam, qui vitæ varietatem, qui imbecillitatem generis humani cogitat, mœret cum hæc cogitat: sed tum vel maxime sapientiæ

[n] Hebetat *aciem*] Vulgo, *abstrahit ab acerbis cogitationibus* hebetem *aciem*. At Manutius ex Vet. Codice reponendam vidit eam, quam recepimus, lectionem. Quin et ita diserte repræsentat Elienf. tert. Virgilius, Æn. ii. 604.

—Quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat *visus tibi—*

Seneca, Herc. Fur. vs. 1043. *Visusque mœror* hebetat. Idem, Conf. ad Polyb. cap. 37. *Hæc, utcunque potui, longo jam situ obsoleto et* hebetato *animo, composui.* Vide et de vit. Beat. cap. 15. Ammianum Marcellinum, lib. xxv. cap. 7. ac Macrobium, Somn. Scip. 1, 3.

[o] *Quæ dicant, videamus; quo modo, negligamus*] Ita locum nos cum Erasmo, Manutio, Lambinoque distinximus. Vulgo, *quæ dicant, videamus quo modo negligamus*. Inepte prorsus et incommode.

[p] Elevetque *ægritudinem*] Forsan *allevetque*; ut *ærumnam dictis* allevans, infra, cap. 29. Lucceius apud Nostrum, Fam. v. 14. *Non intelliges duplicari sollicitudines, quas elevare tua te prudentia postulat.* Lego *allevare*, quamadmodum fere dant duo MSS. Gulielmiani. Absurde vero Balliol. et Elienf. sec. *enervetque*: nam nulli sunt ægritudinis nervi. Elienf. tert. et Petrenf. *levetque*, et ita passim Noster. Vide modo capp. xviii. xxv. et Fam. v. 16.

fungitur munere. Utrumque enim conſequitur, ut et conſiderandis rebus humanis proprio philoſophiæ [q] fungatur officio, et [r] adverſis caſibus triplici conſolatione ſanetur: primum, quod poſſe accidere diu cogitaverit: quæ cogitatio una maxime moleſtias omnes extenuat et diluit: deinde, [s] quod humana humane ferenda intelligit: poſtremo, quod videt malum nullum eſſe, niſi culpam: culpam autem nullam eſſe, cum id, quod ab homine [t] non potuerit præſtari, evenerit. Nam revocatio illa, quam affert cum a contuendis nos malis avocat, nulla eſt: non eſt enim in noſtra poteſtate, [u] fodicantibus his

[q] Fungatur *officio*] Vulgo, *fruatur*, quo modo Romanos locutos eſſe non arbitror. Igitur Manutii Lambinique ſeu libros ſeu conjecturam ſum ſecutus; et ita diſerte repræſentant Balliol. et Blienſ. ſec.

[r] Adverſis caſibus *triplici conſolatione* ſanetur] Hæc loquendi ratio videtur dura, nec Tullio digna. Quare Cl. Th. Bentleius legit *adverſus caſus triplici conſolatione armetur*. Supra cap. xv. *Quare accipio equidem a Cyrenaicis hæc* arma contra caſus *et eventus*. Reg. et Pithœan. *ſanentur*. Forſan *adverſi caſus triplici conſolatione ſanentur*.

[s] *Quod* humana *humane*] Vulgo mediam vocem prætermittunt, quam, jubente Vatic. ſimul ac ſermonis elegantia reſtitui. Plutarchus, Conſ. ad Apoll. p. 102. ed. Par. 'Ανθρωπίνως φέρειν τὸ συμβεβηκός. Idem, pag. 118. Πείθοντες τὰ κοινὰ τοῦ βίου συμπτώματα κοινῶς φέρειν καὶ τὰ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ 'ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΣ. Reſpexiſſe videtur ad illud Menandri:

'Ανθρωπίνως χρὴ τὰς τύχας φέρειν, ξένε.
Τὰ κοινὰ κοινῶς δεῖ φέρειν συμπτώματα.

Extat apud Stobæum, Serm. cxxiii. pag. 615. ed. Aur. All. Vide Fam. lib. vi. 1.

[t] *Non potuerit* præſtari] Elienſ. ſec. *præcaveri*. Sic infra, cap. xxii. *Cum videtur* præcaveri *potuiſſe*. Nec diffitendum eſt illam vocem huic loco belle convenire: ſed nec male ſe habet lectio vulgata. Noſter, Fam. v. 17. *Caſum quem neque vitare quiſquam noſtrum nec* præſtare *ullo pacto poteſt:* hoc eſt, facere ne contingat. Vide et lib. vi. Ep. 1. et lib. ix. Ep. 16. Immo cum hæc minus uſitata ſit loquendi ratio; quin a Tullii manu fuerit vix dubito: doctior enim eſt, quam ut Librariis tribuatur.

[u] Fodicantibus *his rebus*] Inepte Gebhardus ex Pal. pr. venditat *foditantibus*. Affertur autem locus a Nonio in *fodicare*.

rebus quas malas esse opinemur, dissimulatio vel oblivio. Lacerant, vexant, stimulos admovent, ignes adhibent, respirare non sinunt. Et tu oblivisci jubes, [x] quod contra naturam est; qui a natura datum auxilium extorques inveterati doloris? Est enim tarda illa quidem medicina, sed tamen magna; quam affert [y] longinquitas et dies. Jubes me bona cogitare, oblivisci malorum: diceres aliquid, et magno quidem philosopho dignum; si ea bona esse sentires, quae essent homine dignissima.

XVII. [z] Pythagoras mihi sic diceret, aut Socrates, aut Plato: Quid jaces? aut quid moeres? aut cur succumbis, cedisque fortunae? [a] quae ut pervellere te forsitan potuerit et pungere, non potuit certe vires frangere. Magna vis est in virtutibus: eas excita, si forte dormiunt: jam tibi aderit princeps Fortitudo: quae te animo tanto esse coget, ut omnia, quae possint homini evenire, contemnas et

[x] *Quod contra naturam est; qui a natura datum auxilium extorques inveterati doloris*] Vulgo, *quod contra naturam est? quia natura datum* est *auxilium*, extorqueas *inveterati doloris?* Ex quo sensus quidem commodus extundi non potest. Ita tamen Reg. et Pithoean. nisi quod illi *qui a natura*. Med. habet *qua a natura datum auxilium extorqueas*. Elienf. pr. *quia a natura datum auxilium extorques*; unde nos literula tantum deleta legimus, *qui a natura datum auxilium* extorques *inveterati doloris?* Victorius, Lambinus, alii, repraesentant *quod a natura datum est auxilium, extorques, inveterati doloris?* Non incommode quidem; sed ad primam vocem quod attinet, omnes refragantur MSS.

[y] *Longinquitas et dies*] Dies longinqua, seu longum tempus. Ἐν διὰ δυοῖν. Vide Servium ad Georg. ii. 192. Æn. i. 61. et J. Fr. Gronovium in Livii i. 32.

[z] *Pythagoras mihi* sic *diceret*] Vulgo, *si*. Male; nam deest ἀπόδοσις. Nos igitur Elienf. tert. ac editionibus Ascensii, Manutii, Victorii, Lambinique fidem dedimus. At Balliol. voculam controversam nescit, et abesse potest sine sensus detrimento.

[a] *Quae* ut *pervellere te*] *Ut* vulgo deest. Sed Ascensius et Victorius vocem suppeditarunt orationi necessariam, eamque Cl. Bentleius immittendam viderat.

pro nihilo putes: aderit Temperantia, quæ est eadem moderatio, [b] a te quidem paulo ante appellata frugalitas; quæ te turpiter et nequiter facere nihil patiatur: quid est autem nequius aut turpius effeminato viro? ne Justitia quidem sinet te ista facere, [c] cui minimum esse videtur in hac causa loci; quæ tamen ita dicet, dupliciter esse te injustum: cum et alienum appetas, qui [d] mortalis natus conditionem postules immortalium; et graviter feras, te quod utendum acceperis reddidisse. Prudentiæ vero [e] quid respondebis? docenti, Virtutem sese esse contentam, quo modo ad bene vivendum, sic etiam ad beate: quæ si extrinsecus religata pendeat, [f] et non et oriatur a se et rursus ad se revertatur, et omnia sua complexa nihil quærat aliunde; non intelligo, cur aut verbis tam vehementer ornanda, aut re tantopere expetenda videatur. Ad hæc bona me si revocas, Epicure; pareo, sequor, utor te ipso

[b] *A te quidem paulo ante*] Vulgo, *me*: quod recte mutavit Cl. Bentleius. Respicit enim Noster ad hujusce libri c. viii. Illic autem Tullius, hic vero Pythagoras aut Socrates aut Plato loquitur.

[c] *Cui minimum esse videtur in hac causa* loci] Vulgo, *loqui*, quod ex suis MSS. invexit Gebhardus. Quin et ita dant Reg. Pithœan. Med. ac Balliol. Sed Cl. Bentleius editorum veterum lectionem revocari debere merito statuit.

[d] *Mortalis natus*] Θνητὸς ὤν. Sulpicius ad Ciceronem, lib. iv. Fam. Epist. v. *Visne tute, Servi, cohibere, et meminisse hominem te esse natum?* Sic etiam Phædrus, iii. 8. Seneca de Const. Sap. cap. vi. Lactantius, Div. Inst. iii. 9. alii. Elegantem tamen hanc formulam duobus Apuleii locis exemisse videntur Librarii. Sic lib. i. Met. p. 22. ed. Par. *Proclamares saltem suppetiatum, si resistere* vir tantus *mulieri nequibas*. Lege *vir natus*. Iterum, pagg. 27, 28. *Tu autem, inquit*, vir, *ut habitus et habitudo demonstrant*, ornatus (forte *natus*) *accedis huic fabulæ?* Certe sic alibi loquitur doctus ille scriptor. Vide Apol. pagg. 411. 423.

[e] *Quid respondebis?* docenti] Sic Reg. Pithœan. Balliol. Eliens. tert. aliique codices. Vulgo, *dicenti*.

[f] *Et non* et *oriatur*] Vulgo, *et non oriatur*. Penultimam vocem ex Eliens. tert. mutuam sumsimus.

duce: obliviscor etiam malorum, ut jubes; eoque facilius, quod ea ne in malis quidem ponenda censeo. Sed traducis cogitationes meas ad voluptates: quas? corporis, credo, aut quæ propter corpus vel recordatione vel spe cogitentur. Numquid est aliud? rectene interpretor sententiam tuam? solent enim isti negare nos intelligere, quid dicat Epicurus. Hoc dicit: et hoc ille acriculus, [g] me audiente Athenis, senex Zeno istorum acutissimus, contendere et magna voce dicere solebat: eum esse beatum, qui præsentibus voluptatibus frueretur, confideretque se fruiturum aut in omni aut in magna parte vitæ, dolore non interveniente; aut si interveniret, si summus foret, futurum brevem; [h] sin productior, plus habiturum jucundi, quam mali: hæc cogitantem fore beatum, præsertim si et [i] ante perceptis bonis contentus esset, nec mortem nec deos extimesceret.

XVIII. Habes formam Epicuri vitæ beatæ, verbis Zenonis expressam, nihil ut possit negari. Quid ergo? hujusne vitæ propositio et cogitatio aut Thyesten levare poterit, aut Æetan; [k] de quibus paulo ante dixi; aut Telamonem, pulsum patria, exulantem atque egentem? in quo hæc admiratio fiebat:

[l] Hicine est ille Telamo, modo quem gloria ad cælum extulit?

[g] *Me audiente Athenis, senex Zeno*] Vulgo, *me audiente, Athenis senex Zeno.* Nos, ipsa re duce, distinctionem mutavimus.

[h] Sin *productior*] Vulgo, *si.* Nos Reg. Pithœan. et Eliensi tertio paruimus, nec non loquendi modo quem Cicero solet adhibere.

[i] *Ante* perceptis *bonis*] Sic Reg. Pithœan. et Med. Vulgo, *ante* præceptis *bonis.*

[k] *De* quibus *paulo ante*] Vulgo, *de quo.* Sed veram lectionem reposuit doctissimus Bentleius: nam de Thyeste et Æeta dixerat supra, cap. xii.

[l] *Hicine est ille Telamo*] Versus sunt Trochaici, quos ex Ennii Telamone mutuatus est Noster. Eorum ultimum repetit, lib. ix. Fam. Epist. 26.

Quem aſpectabant? cujus ob os Græci ora obvertebant
ſua?

Quod ſi cui, ut ait idem, [m] *ſimul animus re cum concidit*; a gravibus illis antiquis philoſophis petenda medicina eſt, [n] non ab his voluptariis. Quam enim iſti bonorum copiam dicunt? Fac ſane eſſe ſummum bonum, non dolere: quanquam id non vocatur voluptas; ſed non neceſſe eſt nunc omnia: Idne eſt, quo traducti luctum levemus? ſit ſane ſummum malum dolere: in eo igitur qui non eſt, ſi malo careat, continuone fruitur ſummo bono? Quid tergiverſamur, Epicure? nec fatemur eam nos dicere voluptatem, quam tu idem, cum os perfricuiſti, ſoles dicere? Sunt hæc tua verba, necne? In eo quidem libro, qui continet omnem diſciplinam tuam, (fungar enim jam interpretis munere, ne quis me putet fingere) dicis hæc, [o] *Nec equidem ha-*

[m] *Simul animus* re cum *concidit*] Vulgo, *cum re*. Codices, *rem condidit*.

[n] *Non ab his voluptariis*] Reg. Pithœan. Elienſ. tert. Med. et Bak. *ſi non ab his voluptariis*. Legendum videtur, *ſed non ab his* &c.

[o] *Nec equidem habeo, quod intelligam bonum* illud] Elienſ. ſec. *ullum*. Sic apud Noſtrum de Fin. ii. 3. Epicurus *teſtificatur ne intelligere quidem ſe poſſe, ubi ſit aut quid ſit bonum* ullum, *præter illud, quod cibo et* potione *et faucium delectatione et obſcœna voluptate capiatur*. Vide quæ nos ibi diximus. Fateor tamen *illud* Græcis melius reſpondere, quapropter vulgata lectio non eſt movenda. Diogenes Laertius, lib. x. §. 6. ed. Amſt. Οὐ γὰρ ἔγωγε ἔχω τί νοήσω τἀγαθὸν, ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ ΧΥΛΩΝ ἡδονὰς, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι' ἀφροδισίων καὶ τὰς δι' ἀκροαμάτων καὶ τὰς διὰ μορφῆς. Melius et integrius, excepto initio, leguntur apud Athenæum, lib. vii. pag. 280. A. ed. Lugd. Οὐ γὰρ ἔγωγε δύναμαι νοῆσαι τἀγαθὸν, ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ ΧΥΛΩΝ ἡδονὰς, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι' ἀφροδισίων, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι' ἀκροαμάτων, ἀφαιρῶν δὲ τὰς διὰ μορφῆς κατ' ὄψιν ἡδείας κινήσεις. Idem tamen pag. 278. F. Οὐ γὰρ ἔγωγε δύναμαι νοῆσαι τἀγαθὸν, ἀφελὼν μὲν τὴν διὰ ΧΕΙΛΩΝ, ἀφελὼν δὲ τὴν δι' ἀφροδισίων ἡδονήν. Et lib. xii. pag. 546. E. Οὐ γὰρ ἔγωγε δύναμαι νοῆσαι τἀγαθὸν, ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ τῶν ΧΕΙΛΩΝ ἡδονάς· &c. Utrobique reponendum ΧΥΛΩΝ vel ΧΙΛΩΝ, quod abunde docent res ipſa et Ciceronis verſio, ne laudata Diogenes

bo, quod intelligam bonum illud; detrahens eas voluptates, quæ ſapore percipiuntur: detrahens eas, quæ auditu et cantibus: detrahens eas etiam, quæ ex formis percipiuntur oculis, ſuaves motiones, ſive quæ aliæ voluptates in toto homine gignuntur quolibet ſenſu. Nec vero ita dici poteſt, mentis lætitiam ſolam eſſe in bonis: lætantem enim mentem ita novi, ſpe eorum omnium quæ ſupra dixi, fore ut natura his potiens dolore careat. Atque hæc quidem his verbis: quivis ut intelligat, quam voluptatem norit Epicurus. Deinde paulo infra: *Sæpe quæſivi* (inquit) *ex his, qui* [p] *appellabantur Sapientes, quid haberent, quod in bonis relinquerent, ſi illa detraxiſſent; niſi ſi vellent voces inanes fundere: Nihil ab his potui cognoſcere; qui, ſi virtutes* [q] *ebullire volent et ſapientias, nihil aliud dicent,*

Diogenis et Athenæi teſtimonia memorem; non enim labiis guſtamus, ſed τὸ μὲν πρῶτον γλώττῃ παραδίδομεν (πάνθ᾽ ὅσα πρὸς ἐδωδὴν) τῇ ΧΙΛΟΥΣ διχαζούσῃ πρὸς ἐπίκρισιν, εἶτα τῇ φάρυγγι, ut verbis utar Philonis de Opif. mundi, p. 8. Hoc quidem in loco, Noſter τὰς δι᾽ ἀφροδισίων ἡδονὰς non eſt interpretatus; at infra cap. 20. *corporum complexum* verecunde reddit.

p Appellabantur *ſapientes*] Sic Reg. Pithœan. Elienſ. ſec. tert. et Petrenſ. Vulgo, *appellantur*.

q *Ebullire* volent] Ita quidem laudat Nonius in *ebullire*. Sed ejus et codicum Tullianorum conſenſus haud faciet, quin locum corruptum eſſe putaverim; non enim intelligo, qui virtutum et ſapientiarum jactatio in cauſa eſſe poſſit cur Epicureum bonum agnoſcant Philoſophi. Immo vult Epicurus harum rerum ſpecioſa nomina præpedire, quo minus corporeas voluptates pro ſolo bono habeant ſapientes. Reſcribo itaque, *qui ſi virtutes ebullire* NOLENT *et ſapientias*. Noſter, Fin. v. 27. *Dixerit hoc idem Epicurus ſemper beatum eſſe ſapientem, quod quidem ſolet* EBULLIRE *nonnunquam*. Hinc liquet illi verbo Metaphoricam *jactandi* ſeu *faſtuoſe præ ſe ferendi* poteſtatem ineſſe. Certe reliquis philoſophis, ut putabant Epicurei,

Ἀρεταὶ ΚΟΜΠΟΙ ΚΕΝΟΙ ψοφοῦσιν ἀντ᾽ ὀνειράτων.

Verba ſunt Alexidis apud Athenæum, lib. viii. pag. 336. ed. Lugd. Similiter Jupiter apud Lucianum in Timone, tom. i. p. 76. ait oportere ſe ἐπιβυσάμενον τὰ ὦτα καθῆσθαι ἢ ἐπιτριβῆναι πρὸς φιλοσόφων ἈΡΕΤΗΝ τινα καὶ ἀσώματα καὶ λῆρος μεγάλῃ τῇ φωνῇ συνειρόντων. Hinc iis καύχησιν σοφιστικὴν objicit.

[r] *nisi eam vim, qua efficiantur eæ voluptates, quas supra dixi.* Quæ sequuntur, [s] in eadem ſententia ſunt: totuſque liber, qui eſt de ſummo bono, [t] refertus eſt verbis et ſententiis talibus. Ad hanccine igitur vitam Telamonem illum revocabis, ut leves ægritudinem? et, ſi quem tuorum afflictum mœrore videris, huic acipenſerem potius quam aliquem Socraticum libellum dabis: Hydrauli hortabere ut audiat voces potius quam Platonis: expones, quæ ſpectet, florida et varia: faſciculum ad nares admovebis: incendes odores: et ſertis redimiri jubebis et roſa: [u] ſi vero aliquid etiam, tum plane luctum omnem abſterſeris.

XIX. Hæc Epicuro confitenda ſunt, aut ea, quæ modo expreſſa ad verbum dixi, tollenda de libro; vel totus liber potius abjiciendus: eſt enim confertus voluptatibus. Quærendum igitur, quemadmodum ægritudine privemus eum qui ita dicat:

——— Pol mihi fortuna magis nunc deſit, quam genus:
Namque regnum ſuppetebat mihi: ut ſcias quanto e loco,
Quantis opibus, quibus de rebus lapſa fortuna accidat.

Quid? huic calix mulſi impingendus eſt, ut plorare

objicit Epicurus ipſe. Vide Laertium, lib. x. §. 7. ed. Amſt.

[r] *Niſi eam* vim] Sic Lambinus ex Nonio. Vulgo, *viam.*

[s] *In* eadem ſententia *ſunt*] Lambino placet *in eandem ſententiam*; quæ quidem uſitatior eſt loquendi ratio.

[t] *Refertus* eſt *verbis et ſententiis talibus*] Vulgo, *Refertus* et *verbis et ſententiis talibus.* Bene quidem Elienſ. tert. *refertus* eſt *et verbis.* Malim tamen *refertus* eſt *verbis et ſententiis talibus,* ut reliquis libris accedamus quam proxime.

[u] *Si vero aliquid etiam*] Elienſ. ſec. *ſi* venereum addideris *aliquid etiam.* Ven. 1491. aliæque veteres editt. *ſi vero etiam aliquid admoveris.* Ea ſane manifeſtaria ſunt Gloſſemata; nec locus aut talibus libris, aut aliis etiam conjecturis, eget; nam, quod recte monuerunt Camerarius et Urſinus, eſt honeſta ἀποσιώπησις, qua τὰ ἀφροδίσια modeſte reticentur. Vide Donatum ad Terentii Eun. Act. III. Sc. ii. 26. et Servium ad Virgilii Eclog. iii. 8.

desinat; aut aliquid ejusmodi? Ecce tibi ex altera parte ab eodem poeta:

Ex opibus summis opis egens, Hector, tuæ.

Huic subvenire debemus, quærit enim auxilium.

[x] Quid petam præsidî, aut exsequar? quove nunc
Auxilio exilî aut fugæ freta sim?
Arce et urbe orba sum: quo accidam? quo applicem!
Cui nec aræ patriæ domi stant: fractæ et disjectæ jacent:
Fana flamma deflagrata, tosti alti stant parietes,
Deformati, atque abiete crispa ——

Scitis, quæ sequantur: et illud in primis,

O pater, o patria, o Priami domus,
Septum altisono cardine templum,
Vidi ego te, astante ope barbarica,
Tectis cælatis, laqueatis,
Auro, ebore instructam regifice.

O poetam egregium! quanquam ab his [y] cantoribus Euphorionis contemnitur. Sentit omnia repentina et necopinata esse graviora. [z] Exaggeratis igitur regiis opibus, quæ videbantur sempiternæ fore, quid adjungit?

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam evitari,
Jovis aram sanguine turpari.

Præclarum carmen: est enim et rebus, et verbis, et

[x] *Quid petam præsidî* &c.] Tres versus priores sunt Cretici Tetrametri, quibus suos numeros veramque lectionem reddidit acutissimi Bentleii solertia. Vulgo sic ferebantur,

Quid petam præsidî aut exsequar? quove nunc auxilio aut fuga
Freta sim? arce et urbe orba sum: quo accedam? quo applicem?

Sed Reg. Pithœan. aliique codices habent *auxilio* exilii *aut fuga*; Balliol. vero diserte *auxilio* exilii *aut* fugæ.

[y] *Cantoribus Euphorionis*] Vide sis If. Casaubonum ad Suetonii Tib. cap. lxx. et Cl. Salmasium, Exerc. Plin. pag. 856. ed. Par.

[z] *Exaggeratis igitur* regiis *opibus*] Sic Med. Balliol. et Bak. Vulgo, *regis*.

tit Gracchus in concione Pisonem stantem: quaerit, audiente pop. Romano, qui sibi constet, cum ea lege frumentum petat, [h] quam dissuaserit. *Nolim*, inquit, *mea bona, Gracche, tibi viritim dividere libeat; sed si facias, partem petam.* Parumne declaravit vir gravis et sapiens, lege Sempronia patrimonium publicum dissipari? Lege orationes Gracchi; patronum ærarii esse dices. Negat Epicurus jucunde posse vivi, nisi cum virtute vivatur: negat ullam in Sapientem vim esse fortunæ: tenuem victum antefert copioso: negat ullum esse tempus, quo Sapiens non beatus sit: omnia philosopho digna; sed cum voluptate pugnantia. Non istam dicit voluptatem. Dicat quamlibet: nempe eam dicit, in qua virtutis nulla pars insit. Age, si voluptatem non intelligimus, ne dolorem quidem? Nego igitur ejus esse, qui dolore summum malum metiatur, mentionem facere virtutis.

XXI. Et queruntur quidam Epicurei, viri optimi, (nam nullum genus est minus malitiosum) me studiose dicere contra Epicurum: ita credo, de honore aut de dignitate contendimus. Mihi summum in animo bonum videtur, illi autem in corpore: mihi in virtute, illi in voluptate. Et illi pugnant, et quidem vicinorum fidem implorant: multi autem sunt, qui statim convolent: ego sum is, qui dicam me non laborare, actum habiturum quod egerint. Quid enim? de bello Punico agitur? de quo ipso cum aliud M. Catoni, aliud L. Lentulo videretur, nulla inter eos concertatio unquam fuit. Hi nimis iracunde agunt: præsertim cum ab his non sane animosa defendatur sententia; pro qua non in senatu, non in concione, non apud exercitum, [i] neque

[h] *Quam* dissuaserit] Vulgo, *dissuaserat*. Sed alteram lectionem ratam faciunt Reg. Pithœan. et Elienf. sec.

[i] *Neque* ad *censores*] Vulgo, *apud censores*. Lectionem, quam recepimus, firmant Reg. Med. Elienf. pr. sec. tert. Vatic. Petrenf.

ad censores dicere audeant. Sed cum istis alias: et eo quidem animo, nullum ut certamen institutam; verum dicentibus facile cedam. Tantum admonebo; si maxime verum sit, ad corpus omnia referre sapientem; sive, ut honestius dicam, nihil facere nisi quod expediat, sive omnia referre ad utilitatem suam: quoniam hæc plausibilia non sunt, ut in sinu gaudeant, gloriose loqui desinant.

XXII. Cyrenaicorum restat sententia: [k] qui tum ægritudinem censent existere, si necopinato quid evenerit. Est id quidem magnum, ut supra dixi; etiam Chrysippo ita videri scio, quod provisum ante non sit, [l] id ferire vehementius; sed non sunt in hoc omnia: quanquam hostium repens adventus [m] magis aliquanto conturbat, quam exspectatus; et

trenf. et Bak. Sic Cæsar, lib. i. B. G. cap. 31. *Iidem principes civitatum, qui ante fuerant ad Cæsarem, reverterunt.* Ita nos legendum docuimus, et eam quidem emendationem pluribus exemplis jam stabiliemus. Varro, R. R. lib. i. cap. 2. Ad te *enim rudes esse agriculturæ nunc, olim* ad Stolonem *fuisse dicunt.* Terentius, Heaut. Act. III. Sc. iii. 43. *Eaque est nunc* ad uxorem *tuam.* Vide et Act. V. Sc. ii. 26.

[k] Qui *tum ægritudinem* censent existere] Balliol. exhibet, QUÆ *tum ægritudinem* censet *existere*, ut ad *sententiam* referatur. Eleganter quidem, et ita solet Cicero. Sic Tuscul. v. 29. *Quorum* oratio *nihil ipsa* judicat. Et lib. iii. N. D. cap. 2. *Moveor auctoritate tua, Balbe, et oratione ea* quæ *me in perorando* cohortabatur. Ibi plura congessimus, ut et ad lib. ii. de Divin. c. 35. Lectionem tamen vulgatam teneo, cum Reg. Med. aliique codices eam repræsentent.

[l] *Id* ferire *vehementius*] Omnes MSS. dant *id* fieri *vehementius*. Sed bonam Rivii conjecturam optimo jure receperunt Lambinus et Gebhardus. Infra, cap. 23. Feriunt *fortasse gravius*. In hac locutione multus est Seneca. Sic Consf. ad Marciam, cap. ix. *Necesse est itaque magis corruamus, qui quasi ex inopinato* FERIMUR. Iterum, Epist. lvii. *Hujus quoque* ferietur *animus, mutabitur color.* Vide et Epist. cviii.

[m] *Magis* aliquanto *conturbat*] Vulgo, *aliquando*. Quasi, quæ sunt inopinata, non semper gravius feriant, quam exspectata! Nos igitur lectionem, quam Bak. dedit, quamque jamdiu Manutius et Lambinus expresserunt, reducendam putavimus.

maris ſubita tempeſtas, quam ante proviſa, terret navigantes vehementius: et ejuſmodi ſunt pleraque. Sed cum diligenter necopinatorum naturam conſideres, nihil aliud reperias, niſi omnia videri ſubita majora: et quidem ob duas cauſas; primum, quod, quanta ſint quæ accidunt, conſiderandi ſpatium non datur: deinde cum videtur præcaveri potuiſſe, ſi proviſum eſſet; quaſi culpa contractum malum ægritudinem acriorem facit. Quod ita eſſe dies declarat: quæ procedens ita mitigat, ut iiſdem malis manentibus non modo leniatur ægritudo, ſed in pleriſque tollatur. Carthaginienſes multi Romæ ſervierunt; Macedones, rege Perſe capto. Vidi etiam in Peloponneſo, cum eſſem adoleſcens, quoſdam Corinthios: hi poterant omnes eadem illa de Andromacha deplorare, *Hæc omnia vidi:* ſed jam decantaverant fortaſſe: eo enim erant vultu, [n] oratione, omni reliquo motu et ſtatu, ut eos Argivos aut Sicyonios diceres. Magiſque me moverant Corinthi [o] ſubito aſpectæ parietinæ, [p] quam ipſos Corinthios; quorum animis diuturna

[n] *Oratione*] Ita omnes omnino MSS. ut *ornatu* nihil ſit opus; quo modo Manutius et Lambinus emendandum cenſuere. Nemini ſane latet, ſermonem, non minus quam vultum, pro variis animi perturbationibus mutatum eſſe.

[o] *Subito aſpectæ* parietinæ] *Parietinæ*, quam vocem alibi quoque non refugit Cicero, ſunt *parietum ruinæ*, ut ex gloſſemate repræſentant nonnulli libri tam MSS. quam editi. Iſidorus, Orig. lib. xv. cap. 8. Parietinas *dicimus, quaſi parietum ruinas. Sunt enim parietes ſtantes ſine tecto et ſine habitantibus.* Hieronymus in Rufin. lib. iii. p. 528. A. *Vis ſcire—vulpecularum inſidias, quæ habitant in* parietinis. Utitur et Plinius, H. N. xxii. 17.

[p] *Quam* ipſos Corinthios] Urſinus ſe malle teſtatur, *quam ipſi Corinthii.* Sed hac in re nimis inconſideratum ſe præſtitit vir ille doctus; non enim erat, cur vel minime quidem Ciceronem moverent aſpecti Corinthii, qui nulla præ ſe ferebant indicia miſeriæ. At urbis tam nobilis ruinæ primum viſæ animo non prorſus inhumano dolorem poſſint incutere. Pari modo Julius Cæſar, Corinthi viſis ruderibus, εἰς τοιαύτην ἦλθε ΣΥΜΠΑΘΕΙΑΝ καὶ φιλοδοξίαν

cogitatio callum vetustatis obduxerat. Legimus librum Clitomachi; quem ille eversa Carthagine misit consolandi causa ad captivos cives suos: in eo est disputatio scripta Carneadis, quam se ait in commentarium retulisse. Cum ita positum esset, Videri fore in ægritudine Sapientem, patria capta: quæ Carneades contra dixerit, scripta sunt. Tanta igitur calamitatis præsentis adhibetur a philosopho medicina, [q] quanta in inveterata ne desideratur quidem: nec, si aliquot annis post idem ille liber captivis missus esset, vulneribus mederetur, sed cicatricibus. Sensim enim et pedetentim progrediens extenuatur dolor: non quo ipsa res immutari soleat, aut possit, sed id, quod ratio debuerat, usus docet; minora esse ea, quæ sint visa majora.

XXIII. Quid ergo opus est, dicet aliquis, ratione aut omnino consolatione ulla, qua solemus uti, cum levare dolorem mœrentium volumus? [r] Hoc enim fere tum habemus in promptu, nihil oportere inopinatum videri. [s] Aut qui tolerabilius

ξίαν ὥστε μετὰ πολλῆς σπουδῆς πάλιν αὐτὴν ἀναστῆσαι Verba sunt Diodori Siculi in Excerpt. Peiresc. pag. 345. ed. Par.

[q] *Quanta in inveterata*] Vulgo, *quanta inveteratæ*. At Reg. Pithœan. Balliol. aliique codices *quanta inveterata*; ut Cicero scripserit *quanta* in *inveterata*, quo modo Des. Erasmus edidit.

[r] Hoc *enim fere*] Vulgo, *hæc*. Male, contraque quam jubent Reg. Pithœan. Med. Eliens. pr. tert. Bak. et Cantab.

[s] Aut qui *tolerabilius feret*] Vulgo, omissa interrogationis nota, dant *atqui tolerabilius*; quæ quidem scriptura nullum hoc in loco sensum fundit. Igitur Turnebus, Advers. xix. 5. et Manutius ex vetustis codd. bene reponebant, *aut qui tolerabilius*. Id equidem recipere nullus dubitavi, nam non modo sententia postulat, sed et Reg. Pithœan. Med. Eliens. pr. tert. Balliol. Petrens. ac Bak. addicunt. Ad rem vero quam Tullius agit pertinet illud Solonis dictum, cui filium fato functum lugenti cum diceretur, Ἀλλ' οὐδὲν ἀνύττεις. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο, inquit, *δακρύω, ὅτι οὐδὲν ἀνύττω*. Vide Laertium, i. 63. ed. Amst. Idem refert Stobæus, Serm. cxxi. pag. 613. ed. Aur. All. Quod autem Lambino placet *tolerantius*, non *tolerabilius*; id, renitentibus MSS. haud est admittendum: licet

feret incommodum; qui cognoverit, necesse esse homini tale aliquid accidere? Hæc enim oratio de ipsa summa mali nihil detrahit: tantummodo affert, nihil evenisse, quod non opinandum fuisset: neque tamen genus id orationis in consolando non valet; sed id haud sciam an plurimum. Ergo ista necopinata non habent tantam vim, ut ægritudo ex his omnis oriatur: [t] feriunt tamen fortasse gravius; nam id efficiunt, ut ea quæ accidant majora videantur, quia repentina. Duplex est igitur ratio veri reperiendi; non in his solum quæ mala, sed in his etiam quæ bona videntur: nam, [u] aut ipsius rei natura qualis et quanta sit, quærimus; ut de paupertate nonnunquam: cujus onus disputando levamus, docentes quam parva et quam pauca sint, quæ natura desideret: aut a disputandi subtilitate orationem ad exempla traducimus. Hic Socrates commemoratur; hic Diogenes; hic Cæcilianum illud,

Sæpe est etiam sub palliolo sordido sapientia.

Cum enim paupertatis una eademque sit vis; quidnam dici potest, quamobrem C. Fabricio tolerabilis

enim *toleranter dolorem pati* dicat Cicero cum alibi, tum Tusc. ii. 17. et Fam. iv. 6. idem tamen lib. xv. Epist. 20. *Tu, mi Treboni*, inquit, *ad amorem meum aliquantum olim discedens addidisti. Quo* tolerabilius *feramus igniculum desiderii tui, crebris nos literis appellato* &c. Sic *dolores eosdem* tolerabilius *pati* dixit etiam Fin. iii. 13. Ut proba sit utraque loquendi ratio.

[t] *Feriunt* tamen *fortasse gravius*; nam *id efficiunt, ut ea quæ accidant majora videantur, quia repentina*] Eximia hæc est præstantissimi Bentleii emendatio. Vulgati, contra rem ipsam contraque id quod supra posuerat Cicero, præ se ferebant: *Feriunt* enim *fortasse gravius*; non *id efficiunt, ut ea quæ accidant majora videantur*: quia recentia sunt, non *quia repentina*. Adeo audaces in locis interpolandis se præstiterunt Fraterculi! Ne quid tamen dissimulem, mihi omnia hæc verba, *quia recentia sunt, non quia repentina*, pro glossemate videntur habenda.

[u] *Aut ipsius rei natura*] Vulgo, *aut* de *ipsius rei natura*. Illam vero præpositionem nesciunt quinque Gebhardiani, et octo nostri, quibus morem gessimus.

ea fuerit, alii negent se ferre posse? Huic igitur alteri generi similis est ea ratio consolandi, quæ docet humana esse, quæ acciderint: non enim id solum continet ea disputatio, ut cognitionem afferat generis humani; sed significat tolerabilia esse, [x] quæ tulerint et ferant ceteri.

XXIV. De paupertate agitur? multi patientes pauperes commemorantur: de contemnendo honore? multi inhonorati proferuntur, et quidem propter id ipsum beatiores; eorumque, qui privatum otium negotiis publicis antetulerunt, nominatim vita laudatur: nec siletur illud [y] potentissimi regis Anapæstum; qui laudat senem, et fortunatum esse dicit, quod inglorius sit atque ignobilis ad supremum diem perventurus. Similiter, commemorandis exemplis, orbitates quoque liberûm prædicantur, eorumque, qui gravius ferunt, luctus aliorum exemplis leniuntur: sic perpessio cæterorum facit, ut ea quæ acciderint multo minora, [z] quam quanta sint existimata, videantur. Ita fit sensim cogitantibus, ut, quantum sit ementita opinio, appareat. Atque hoc idem et Telamo ille declarat,

Ego cum genui,

et Theseus,

[x] *Quæ tulerint*] Sic Eliens. tert. Vulgo, *quæ et tulerint.*

[y] *Potentissimi regis* Anapæstum] Lambino placuit *Anapæsticum*, et ita dant Eliens. pr. sec. Aliis tamen MSS. potius crediderim. Noster, lib. ii. cap. 15. *Nec adhibetur ulla sine Anapæstis pedibus hortatio.* Lucianus, tom. i. p. 17. ed. Amst. ʼΑΝΑΠΑΙΣΤΟΙΣ *μέτροις ἐποχουμένη τὰ πολλά.* Per *potentissimum* vero *Regem* designatur Agamemno, qui apud Euripidem, Iphig. in Aulid. vs. 15. sic alloquitur senem:

—*Ζηλῶ σε, γέρον,*
Ζηλῶ δ' ἀνδρῶν ὃς ἀκίνδυνον
Βίον ἐξεπέρασ' ἄγνως, ἀκλεής.

Eosdem versus laudat Plutarchus, *περὶ εὐθυμίας*, pag. 471. ed. Par. quorum mentem Tullius haud accurate retulit.

[z] *Quam quanta*] Hujusce *φράσεως* exempla suppeditabit Fr. Sanctius, Min. lib. iii. cap. 14.

Futuras mecum commentabar miſerias:

et Anaxagoras, *Sciebam me genuiſſe mortalem:* hi enim omnes diu cogitantes de rebus humanis, intelligebant, eas nequaquam pro opinione vulgi eſſe extimeſcendas. Et mihi quidem videtur idem fere accidere his qui ante meditantur, quod his quibus medetur dies: niſi quod ratio quædam ſanat illos, hos ipſa natura: intellecto eo, [a] quod rem continet; illud malum, [b] quod opinatum ſit eſſe maximum, nequaquam eſſe tantum, ut vitam beatam poſſit evertere. Hoc igitur efficitur, ut ex illo necopinato plaga major ſit; non, ut illi putant: ut, cum duobus pares caſus evenerint, is modo ægritudine afficiatur, cui ille necopinato caſus evenerit. Itaque dicuntur nonnulli in mœrore, cum de hac communi hominum conditione audiviſſent, ea lege eſſe nos natos ut nemo in perpetuum eſſe poſſet expers mali, gravius etiam tuliſſe.

XXV. Quocirca Carneades, ut video noſtrum ſcribere Antiochum, reprendere Chryſippum ſolebat, laudantem Euripideum carmen illud,

[c] Mortalis nemo eſt quem non attingit dolor,

[a] *Quod* rem *continet*; illud *malum*] Vulgo, *quod* remedium illud *continet*, *malum*. At Pal. quint. et Balliol. *quod* rem *continet*, *malum*. Vatic. Reg. et Pithœan. *quod* rem illud *continet*, *malum:* unde Cl. Bentleius vere ſcripſit, *quod* rem *continet*; *illud malum*. Sic infra, iv. 10. *Qua oratione prætermiſſa minime neceſſaria, ea quæ* rem continent, *pertractemus*. Vide ſis et Brutum, cap. 29.

[b] *Quod* opinatum ſit] Balliol. *quod* inopinatum *ſit*. Lego, *quod opinati ſint*, poſtulante, ni fallor, ſenſu.

[c] *Mortalis nemo eſt*] Euripidis ex Hypſipyla ſunt, ut docet Stobæus, Serm. cvi. pag. 568. ed. Aur. All. apud quem legi poſſint, vel apud Plutarchum, Conſol. ad Apoll. pag. 110. Græca, ſicut a viris doctis emendata ſunt, proferam.

Ἔφυ μὲν ὐδεὶς, ὅϛις οὐ πονεῖ βροτῶν,
Θάπτει τὲ τέκνα χ᾽ ἅτερ᾽ αὖ κτᾶται νέα,
Αὐτός τε θνήσκει, κ᾽ τάδ᾽ ἄχθονται βροτοὶ
Εἰς γῆν φέροντες γῆν᾽ ἀναγκαίως δ᾽ ἔχει
Βίον θερίζειν, ὥϛε κάρπιμον ϛάχυν.

E verſibus hiſce tres priores adducit

Morbusque: multi sunt humandi liberi,
Rursus creandi: morsque est finita omnibus:
Quæ generi humano angorem nequicquam afferunt:
Reddenda terræ est terra: tum vita omnibus
Metenda, ut fruges; sic jubet necessitas.

Negabat genus hoc orationis quicquam omnino ad levandam ægritudinem pertinere; id enim ipsum dolendum esse dicebat, quod in tam crudelem necessitatem incidissemus: nam illam quidem orationem ex commemoratione alienorum malorum ad malevolos consolandos esse accommodatam. Mihi vero longe videtur secus: nam et necessitas ferendæ conditionis humanæ, [d] quasi cum Deo pugnare prohibet, admonetque esse hominem; quæ cogitatio magno opere luctum levat: et enumeratio exemplorum non, ut animum malevolorum oblectet, affertur; sed ut ille qui mœret, ferendum sibi id censeat, quod videat multos moderate et tranquille tulisse. Omnibus enim modis fulciendi sunt, qui ruunt nec cohærere possunt propter magnitudinem ægritudinis: ex quo ipsam [e] ægritudinem λύπην

ducit Clemens Alexandrinus, Strom. iv. pag. 588. ed. Oxon. ultimum Antoninus, lib. vii. §. 40. Ibi vide doctissimum Gatakerum, ut et Miscell. lib. ii. cap. x. pag. 327.

[d] *Quasi cum Deo pugnare prohibet*] Vulgo, *cobibet*. Melior autem videbatur lectio, quam suppeditat Elienf. sec. quamque Def. Erasmus et D. Lambinus olim, postulante Latinitate, repræsentarunt. Optime Dion, Orat. xxx. pag. 300. ed. Par. Τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς ἔτω γέγονεν, ὡς ἔδοξε τῷ Θεῷ· χρὴ δὲ μηδὲν ὑπ' ἐκείνου γιγνομένων χαλεπὸν ἡγεῖσθαι, μηδὲ δυσχερῶς φέρειν· ὡς παραινοῦσιν ἄλλοι τε σοφοὶ, καὶ ἔχ ἥκιστα Ὅμηρος, λέγων μηδαμῆ ἀπόβλητα εἶναι ἀνθρώποις τὰ θεῶν δῶρα· καλῶς ὀνομάζων δῶρα, τὰ ἔργα τῶν θεῶν, ὡς απαντα ἀγαθὰ ὄντα καὶ ἐπ' ἀγαθῷ γιγνόμενα. Leguntur etiam apud Stobæum, Serm. cxxiii. pag. 617. ed. Aur. All. Sed vitiose quidem; ut ad hanc normam emendandi sint ejus codices.

[e] *Ægritudinem λύπην Chrysippus, quasi solutionem*] Λύσιν. Simile veriverbium prior attulerat Plato in Cratylo, pag. 271. G. ed. Lugd. nam divinus ille philosophus, λύπην ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆ σώματος ἐπονομασθῆναι pronuntiat.

Chrysippus, quasi solutionem totius hominis, appellatam putat; quæ tota poterit evelli, explicata, ut principio dixi, caussa ægritudinis: est enim nulla alia, nisi opinio et judicium magni præsentis atque urgentis mali. Itaque et dolor corporis, cujus est morsus acerrimus, [f] perfertur spe proposita boni: et acta ætas honeste ac splendide tantam affert consolationem; ut eos, qui ita vixerint, [g] aut non attingat omnino, aut perleviter pungat animi dolor.

XXVI. Sed ad hanc opinionem magni mali, cum illa etiam opinio accessit; oportere, rectum esse, ad officium pertinere, ferre illud ægre quod acciderit; tum denique efficitur illa gravis ægritudinis perturbatio. Ex hac opinione sunt illa varia et detestabilia genera lugendi, [h] pædores, muliebres lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percussiones; hinc ille [i] Agamemno Homericus, et idem Accianus,

Scindens dolore identidem intonsam comam:

in quo facetum illud Bionis, *Perinde stultissimum regem in luctu capillum sibi evellere, quasi calvitio mæror levaretur.* Sed hæc omnia faciunt, opinantes ita fieri oportere. Itaque et Æschines in Demo-

[f] Perfertur *spe proposita boni*] Sic Balliol. et Erasmi editio. Recte: nam præsens tempus in sequentibus adhibetur. Vulgo, *perferetur*.

[g] *Aut non attingat* omnino] Codd. habent *aut non attingat* ægritudo. Sed ultima vox plane vacat: ideoque vel in *omnino* mutanda est, quod Cl. Bentleius statuit; vel si mavis, prorsus delenda.

[h] *Pædores—capitis percussiones*] De detestabilibus hisce lugendi generibus adi sis Joan. Kirchmannum de Funer. lib. ii. capp. 11, 12. et Everh. Feithium, Ant. Homer. lib. iii. cap. 15.

[i] *Agamemno Homericus*] Is, ut ait Homerus, Iliad. κ'. 15.

Πολλὰς ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους ἕλκετο χαίτας.

Σπαραττομένη quidem κόμη res erat in luctu solennis. Vide Lucianum de Luct. tom. ii. pagg. 303, 304. ed. Amst. et Martinum Geierum de Luctu Hebræorum, cap. viii. §. 3.

ſthenem invehitur, [k] quod is ſeptimo die poſt filiæ mortem hoſtias immolaviſſet. At quam rhetorice! quam copioſe! quas ſententias colligit! quæ verba contorquet! ut licere quidvis rhetori intelligas: quæ nemo probaret, niſi inſitum illud in animis haberemus, omnes bonos interitu ſuorum quam graviſſime mœrere oportere. Ex hoc evenit, ut in animi doloribus alii ſolitudines captent, ut ait Homerus de Bellerophonte,

[l] Qui miſer in campis mœrens errabat Aleis,
Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans:

et [m] Nioba fingitur lapidea, propter æternum, cre-

[k] *Quod is ſeptimo die poſt filiæ mortem hoſtias immolaviſſet*] Hæc verba ſunt Æſchinis in Orat. contra Cteſiphontem, pag. 440. C. ed. Francof. Ἑϐδόμην δ' ἡμέραν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ (Δημοσθένους) τετελευτηκυίας, πρὶν πενθῆσαι κ̀ τὰ νομιζόμενα ποιῆσαι, ϛεφανωσάμενος καὶ λευκὴν ἐσθῆτα λαϐών, ἐϐουθύτει καὶ παρηνόμει, τὴν μόνην ὁ δείλαιος καὶ πρώτην αὐτὸν πατέρα προσειποῦσαν ἀπολέσας· καὶ οὐ τὸ δυϛύχημα ὀνειδίζω, ἀλλὰ τὸν τρόπον ἐξετάζω· ὁ γὰρ μισότεκνος καὶ πατὴρ πονηρὸς ἐκ ἄν ποτε γένοιτο δημαγωγὸς χρηϛὸς &c. Vide et Plutarchum, Conſ. ad Apoll. pag. 119. ed. Par. Hujuſce facti cauſam atque fontem ſic refert idem, vit. Demoſth. tom. ii. pag. 847. Ἡνίκα δὲ Φίλιππος ἐτεθνήκει, λαμπρὰν ἐσθῆτα προῆλθεν ἔχων, καίτοι τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ νεωϛὶ τετελευτηκυίας, ἐφηδόμενος τῷ τοῦ Μακεδόνος θανάτῳ. Æſchines autem non modo hoſtias immolaſſe, ſed etiam coronam geſſiſſe Demoſtheni vitio dedit, quod veteres in rebus tantum lætioribus ϛεφανηφορίαν adhibebant. Adi ſis Joan. Schefferum ad Æliani V. H. lib. iii. cap. 3.

[l] *Qui miſer in campis*] Sic Homerus, Il. ζ. 201.

Ἤτοι ὁ καππέδιον τὸ Ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο,
Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Ubi monet Scholiaſtes Ἀλήιον eſſe πεδίον τῆς Κιλικίας καλȣμενον ἀπὸ τῆς τȣ Βελλεροφόντου ἄλης, τουτέϛι πλάνης. Adi ſis Herodotum, lib. vi. cap. 95. Strabonem, lib. xiv. pag. 993. ed. Amſt. et Etymologicon M. in Ἀλήιον. Ad hunc locum reſpicit Auſonius, Epiſt. xxv. 69.

[m] *Nioba fingitur lapidea*] In Sipylo Phrygiæ monte. Vide Scholiaſten ad Homeri Il. ω'. 602. Pauſaniam in Atticis, p. 49. ed. Lip. Ovidium, Metam. vi. 303, ſeqq. et Lactantium ad Statii Theb. vi. 124.

Eodem

do, in luctu silentium: Hecubam autem putant, [n] propter animi acerbitatem quandam et rabiem, fingi in canem esse conversam. Sunt autem alii, quos in luctu cum ipsa solitudine loqui sæpe delectat, ut illa apud Ennium nutrix:

Cupido cepit miseram nunc me proloqui
[o] Cælo atque terræ Medeaï miserias.

XXVII. Hæc omnia recta, vera, debita putan-

Eodem fere modo, quo Noster, hanc enarrat fabulam Tzetzes, Chil. iv. 449. Τὴν δὲ Νιόβην ἔφασαν ἔνδακρυν λίθον εἶναι. Ὅτι παντὸς ἀναίσθητος ἐκ πάθους γεγονυῖα, Πρὸς μόνον ἦν τὸ δάκρυον ἄγαν εὐαισθητοῦσα. Vide sis et Hieronymum, Epit. Nepot. pag. 23. ed. Par. 1624. ac V. C. Joan. Clerici Dissert. de Stat. Salin. §. 7. Niobes etiam τὴν ἐπὶ τῷ πένθει σιγὴν memorat Lucianus de Saltat. tom. i. p. 802. ed. Amst.

[n] *Propter animi acerbitatem quandam et rabiem*] Vide Th. Munckerum ad Hygini Fab. cxi.

[o] *Cælo atque terræ* Medeaï *miserias*] Vulgo, *Medeæ*, nec aliter MSS. Cum vero repugnet metri ratio, conjecturam, cujus auctor est Des. Erasmus, ipsi recepimus. Joach. quidem Camerarius rescribebat, *Cælo atque terræ Medeæ miseras vices:* Paullus autem Manutius, verbis transpositis, legebat, *Medeæ cælo atque terræ miserias.* Sed hæ meræ sunt nugæ præ ea, quam laudavimus, emendatione. Porro Græca sic se habent apud Euripidem, Med. vs. 57.

Ὥσθ' ἵμερος μ' ὑπῆλθε γῇ τε κ' οὐρανῷ
Λέξαι μολούσῃ δεῦρο Μηδείας τύχας.

Hosce versus in rem suam comice transduxit Philemon apud Athenæum, lib. vii. p. 288. ed. Lugd.

Ὡς ἵμερός μ' ὑπῆλθε γῇ τε κ' οὐρανῷ
Λέξαι μολόντι τοὖψον ὡς ἐσκεύασα.

Ipse tamen loquendi modus nihil habet inusitatum. Homerus, Il. ο'. 38.

Ἴστω νῦν τόδε γαῖα καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν.

Vide et Odyss. ε'. 184. Theognetus apud Athenæum, lib. xv. p. 671. ed. Lugd.

Πεφιλοσόφηκας γῇτε κοὐρανῷ λαλῶν,
Οἷς οὐδὲν ἐστ' ἐπιμελὲς τῶν σῶν λόγων.

Est autem ab Hebræis desumptus, qui sæpe testes invocant את השמים ואת הארץ: Vide Deuter. iv. 26. xxx. 19. et alibi. Pariter Latini. Vide Plautum, Mercat. Prol. vs. 4. et Acronem ad Horatii Epod. xviii. 30. Adi porro Victorium, Var. Lect. iv. 7.

tes, faciunt in dolore; [p] maximeque declarant, hoc quasi officium judicio fieri. Quod si qui forte, cum se in luctu esse vellent, aliquid fecerunt humanius, aut si hilarius locuti sunt: revocant se rursus ad mœstitiam, peccatique se insimulant, quod dolere intermiserint. Pueros vero matres et magistri castigare etiam solent; nec verbis solum, sed etiam verberibus, si quid in domestico luctu hilarius ab his factum est aut dictum, plorare cogunt. Quid? ipsa remissio luctus cum est consecuta, [q] intellectumque est nihil profici mœrendo, nonne res declarat fuisse totum illud voluntarium? Quid ille Terentianus [r] ipse se pœniens? id est Ἑαυτὸν τιμωρούμενος:

[p] *Maximeque* declarant, *hoc quasi* officium *judicio fieri*] Vulgo, *maximeque* declaratur, *hoc quasi* officii *judicio fieri*. Ac ita codices. Præstantissimi vero Bentleii conjecturæ debetur hæc emendatio.

[q] Intellectumque est *nihil profici*] Vulgo, *intellectaque nihil profici*; quo modo etiam Pall. quinque, Reg. Pithœan. Med. Balliol. Bak. et Victor. Cum vero commodam σύνταξιν in illa non viderem lectione; vetustiores editi sequendi videbantur, quibus diserte favet MS. Petrensf. Accedit Eliensf. tert. nisi quod ille *conjunctionem* nesciat.

[r] *Ipse se* pœniens? *id est* ἑαυτὸν τιμωρούμενος] Vulgo, *puniens*; at cum in MSS. esset fere *pœnitens*, antiquam hujusce verbi formam revocari debere vidit Janus Gulielmius. Recte quidem et vere. Voculas autem sequentes, ut alienas, delet Lambinus, præeunte Manutio; qui putat etiam fieri posse ut Cicero scriptum reliquerit, *quid ille Terentianus* ἑαυτὸν τιμωρούμενος· eoque modo priora illa glossematis incusantur; quæ quidem sententia Fr. Fabricium habet asseclam. At vero non est cur in hanc suspicionem veniant vel hæc vel illa verba; non aliter enim aliis in locis Cicero loquitur. Sic Acad. ii. 29. *Placet enim Chrysippo—quiescere, id est quod ab iis dicitur* ἡσυχάζειν. Et Tusc. lib. v. cap. 3. *Hos se appellare sapientiæ studiosos, id est enim philosophos*. Apuleius de Habit. Doct. Platon. pag. 622. ed. Par. *Sapientem—sequi arbitramur Deum*, id enim est ἕπου θεῷ. Ea verba glossematis perperam damnat Joan. Wowerius. Quinctilianus, Inst. ii. 15. *Dicens esse Rhetoricen persuadendi opificem, id est*, πειθοῦς δημιουργόν. Iterum iii. 11. *Causa quoque ex causa, id est*, αἴτιον ἐξ αἰτίου, *nasci videtur*. Hæc, ut opinor, vulgatam lectionem satis defendunt muni-

[s] Decrevi tantisper me minus injuriæ,
Chremes, meo gnato facere dum fiam miser:

hic decernit, ut miser sit: numquis igitur quidquam decernit invitus?

[t] Malo quidem me quovis dignum deputem:

malo se dignum deputat, nisi miser sit. Vides ergo opinionis esse, non naturæ, malum. [u] Quid, quos res ipsa lugere prohibet? ut apud Homerum quotidianæ neces interitusque multorum, sedationem mœrendi afferunt: apud quem ita dicitur;

[x] Namque nimis multos atque omni luce cadentes
Cernimus; ut nemo possit mœrore vacare.
Quo magis est æquom tumulis mandare peremtos
Firmo animo, et luctum lacrimis finire diurnis.

Ergo in potestate est, abjicere dolorem cum velis, tempori servientem. An est ullum tempus, (quoniam quidem res in nostra potestate est) cui non [y] ponendæ curæ et ægritudinis causa serviamus?

muniuntque. Vide sis et Cl. Sarravii Epist. pagg. 85. 119.

[s] *Decrevi tantisper*] Heaut. Act. I. Sc. i. 95.

[t] *Malo* quidem] Heaut. Act. I. Sc. i. 83.

[u] *Quid, quos res ipsa lugere prohibet*] Vulgo, *quid,* quod *res ipsa* &c. Recepimus vero lectionem, quam præstant Vatic. Pal. tert. et Med.

[x] *Namque nimis multos atque omni luce* cadentes *Cernimus*] Sic optime primus reposuit Manutius; omnes enim MSS. *carentes* exhibent. Ei viam munivit Homerus, cujus verba sic se habent, Il. τ′. 226.

Λίην γὰρ πολλοὶ ϰ̀ ἐπήτριμοι ἤματα πάντα
ΠΙΠΤΟΥΣΙΝ· πότε κέν τις ἀναπνεύσειε πόνοιο;
Ἀλλὰ χρὴ τὸν μὲν καταθάπτειν, ὅσκε θάνῃσι,
Νηλέα θυμὸν ἔχοντας, ἐπ᾽ ἤματι δακρύσαντας.

Ad hunc locum respexit Seneca, Epist. lxiii.

[y] *Ponendæ curæ et ægritudinis causa*] Vulgo, *ponendæ curæ ægritudinis causa*; nec aliter plerique MSS. Hinc factum, ut Manutius et Lambinus altera voce deleta rescripserint *ponendæ ægritudinis causa*. Sed medicinam multo leniorem præstiterunt Elienf. sec. et Colon. quos omnino sequendos duximus. Si vero Epitheton quoddam sub voce *curæ* latere censeas;

Constabat eos, qui concidentem vulneribus Cn. Pompeium vidissent, cum in illo ipso acerbissimo miserrimoque spectaculo sibi timerent, quod se classe hostium circumfusos viderent; nihil aliud tum egisse, nisi ut remiges hortarentur, et ut salutem adipiscerentur fuga: [z] postea quam Tyrum venissent, tum afflictari lamentarique cœpisse. Timor igitur ab his ægritudinem potuit repellere? [a] ratio ab sapienti viro non poterit?

XXVIII. Quid est autem, quod plus valeat ad ponendum dolorem, quam cum est intellectum nihil profici, et frustra esse susceptum? Si igitur deponi potest; etiam non suscipi potest. Voluntate igitur et judicio suscipi ægritudinem confitendum est: idque indicatur eorum patientia; qui, cum multa sint sæpe perpessi [b] faciliusque ferant quicquid accidit, obduruisse sese contra fortunam arbitrantur: ut ille apud Euripidem,

[c] Si mihi nunc tristis primum illuxisset dies,

censeas; rescripserim *ponendæ* DURÆ *ægritudinis causa*. Videsis ad Fin. i. 13.

[z] *Posteaquam* Tyrum *venissent*] Ita quidem codices. At alii scriptores Cyprum dicunt; ut forsan illa vox et hoc in loco sit reponenda. Vide virum doctissimum Petr. Wesselingum, Observ. i. 13. p. 44.

[a] *Ratio* ab sapienti viro *non poterit*] Sic optime Cl. Bentleius. Vulgo, *ratio* ac sapientia vera *non poterit?*

[b] *Faciliusque* ferant *quicquid accidit, obduruisse sese contra fortunam arbitrantur*] Vulgo, *Facilius* ferunt *quicquid accidit, obduruisseque sese* &c.. At codices habent *ferant*. Reg. autem, Pithœan. et Med. *obduruisse* quam *sese*. Reliqui cum vulgatis faciunt. Nos igitur, conjunctione transposita, locum sanavimus.

[c] *Si mihi nunc tristis*] Græce:

Εἰ μὲν τόδ' ἦμαρ πρῶτον ἦν κακουμένῳ,
Καὶ μὴ μακρὰν δὴ διὰ πόνων ἐναυστόλουν,
Εἰκὸς σφαδάζειν ἦν ἄν, ὡς νεόζυγα
Πῶλον, χαλινὸν ἀρτίως δεδεγμένον·
Νῦν δ' ἀμβλύς εἰμι, καὶ κατηρτυκὼς κακῶν.

Exstant apud Galenum de Dogm. Hipp. et Plat. lib. iv. cap. 7. tom. v. pag. 152. ed. Charter.

Nec tam ærumnoso navigavissem salo,
Esset dolendi causa: ut injecto eculei
Freno repente tactu exagitantur novo.
Sed jam subactus miseriis obtorpui.

Defatigatio igitur miseriarum ægritudines cum faciat leniores; intelligi necesse est, [d] non rem ipsam, causam atque fontem esse mœroris. [e] Philosophi summi quique, nondum tamen sapientiam consecuti, nonne intelligunt in summo se malo esse? sunt enim insipientes: neque insipientia ullum majus malum est: neque tamen lugent. Quid ita? quia huic generi malorum [f] non affingitur illa opinio, rectum esse et æquum, et ad officium pertinere, ægre ferre quod sapiens non sis: quod idem affingimus huic ægritudini in qua luctus inest, quæ omnium maxima est. [g] Itaque Aristoteles veteres philosophos accusans, qui existimavissent philosophiam suis ingeniis esse perfectam, ait eos aut stultissimos aut gloriosissimos fuisse: sed se videre, quod paucis annis magna accessio facta esset, brevi tempore philosophiam plane absolutam fore. Theophrastus autem moriens accusasse naturam dicitur;

[d] *Non rem ipsam, causam atque fontem esse mœroris*] Vulgo, *non rem ipsam atque causam, fontem esse mœroris.* Quasi causa mœroris, non esset ejus fons! Sed tam ineptum est, ut non nisi ab indoctis librariis proficisci posse liquido jures. Nos igitur eam revocavimus lectionem, quam Erasmus, Victorius, et Manutius erant sequuti, quamque res ipsa flagitat.

[e] *Philosophi summi* quique, nondum *tamen*] Sic optime Cl. Bentleius: nam Reg. Pithœan. Med. et Balliol. dant *philosophi summi* NEQUE NONDUM &c. Vulgo, *Philosophi summi*, neque dum *tamen.*

[f] *Non* affingitur *illa opinio—quod idem* affingimus] Gebhardus primus ex duobus Pall. recepit *affigitur, affigimus*, eamque locutionem, qua nemo hominum usus est, velut elegantissimam venditavit. Nos veterem scripturam, quamque firmant plerique omnes codices et Latinæ linguæ ratio, jure reduximus.

[g] *Itaque Aristoteles—absolutam fore*] Hunc locum in animo habuit Lactantius, Div. Inst. lib. iii. c. 28. quod animadvertere debuerunt illius elegantissimi scriptoris editores.

quod [h] cervis et cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset; hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset: quorum si ætas potuisset esse longinquior; futurum fuisse, ut, omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur: [i] querebatur igitur se tum, cum illa videre cœpisset, exstingui. Quid? ex cæteris philosophis nonne optimus et gravissimus quisque confitetur, multa se ignorare? et multa

[h] *Cervis et cornicibus*] Fabric. et Cantab. habent *corvis*, eamque lectionem recepit Gebhardus, quod illi vivaces alites recte jungi viderentur. At cum reliqui MSS. alteram repræsentent lectionem, eam temere loco movit vir ille doctus; nam scriptores, ubi de longævitate verba faciunt, *cervos* et *cornices* una memorant. Vetus Poëta apud Stobæum, Serm. x. pag. 127. ed. Aur. All.

Εἰ μὲν ζῇς ἘΛΑΦΟΥ *ταναὸν*
χρόνον, ἠὲ ΚΟΡΩΝΗΣ,
Συγγνώμη πλεῖστον πλοῦτον
ἀγειρομένῳ.

Ovidius, Metam. vii. 273.

Vivacisque jecur CERVI, *quibus insuper addit*
Ora caputque novem CORNICIS *sæcula passæ.*

Pedo Albinovanus, Eleg. ii. 115.

Vivacesque magis CERVOS *decet esse pavẽntes,*
Si quorum in torva cornua fronte rigent.
Vivere CORNICES *multos dicuntur in annos;*
Cur nos angusta conditione sumus?

Sed exemplorum satis est. Vide tamen Ausonium, Eidyll. xi. 12. xviii. 3.

[i] *Querebatur igitur*] Diogenes nes Laertius, lib. v. §. 41. Theophrastum moribundum discipulis suis dixisse tradit, Ἡμεῖς, ὁπότ' ἀρχόμεθα ζῆν, τότ' ἀποθνήσκομεν. Hieronymus ad Nepotianum, Epist. ii. pag. 9. ed. Victor. *Sapiens ille vir Græciæ* Theophrastus, *cum expletis centum et septem annis se mori cerneret, dixisse fertur, se dolere, quod tunc egrederetur e vita, quando sapere cœpisset.* In MSS. quidem legitur, non Theophrastus, sed Themistocles; hoc vero librariis est imputandum, quod olim monuit Is. Casaubonus, ad Charact. Ethic. Procem. quodque Joan. Martianæus resciviſſe debuit. Addam duntaxat, me nullo modo dubitare, quin querela, quam memorat Seneca de Brev. vitæ, cap. i. immerito sit Aristoteli tributa, quum revera pater ejus fuerit Theophrastus. Hac autem de re notus est Hippocratis Aphorismus, quem refert etiam Lucianus, Hermot. tom. i. pag. 505, 551. ed. Amst. eique simile est illud R. Tarphonis Apophthegma, quod occurrit in Pirke, Avoth cap. ii. §. 15.

ſibi etiam atque etiam eſſe diſcenda? neque tamen, cum ſe in media ſtultitia, qua nihil eſt pejus, [k] hærere intelligant, ægritudine premuntur: nulla enim admiſcetur opinio officioſi doloris. Quid, qui non putant lugendum viris? qualis fuit [l] Q. Maximus, efferens filium conſularem; qualis L. Paullus duobus paucis diebus amiſſis filiis; qualis M. Cato, prætore deſignato mortuo filio; quales reliqui, quos in Conſolatione collegimus. Quid hos aliud placavit, niſi quod luctum et [m] mœrorem eſſe non putabant viri? Ergo id, quod alii rectum opinantes ægritudini ſe ſolent dedere, id hi turpe putantes ægritudinem repulerunt. Ex quo intelligitur, non in natura, ſed in opinione eſſe ægritudinem. Contra dicuntur hæc.

XXIX. Quis tam demens ut ſua voluntate mæreat? natura affert dolorem; cui quidem [n] Crantor, inquiunt, veſter cedendum putat: premit enim atque inſtat, nec reſiſti poteſt. Itaque Oileus ille apud Sophoclem, qui Telamonem antea de Ajacis morte conſolatus eſſet, is cum [o] audiſſet de ſuo,

[k] Hærere *intelligant*] Omnino placet hæc lectio, quam cuncti fere MSS. tuentur. Quod enim, Turnebo præeunte, Gebhardus ediderit *habere*; id, ut opinor, eos in medio luto hæſiſſe ſatis demonſtrat.

[l] Q. *Maximus — quales reliqui, quos in Conſolatione collegimus*] Hieronymus in Epitaph. Nepotiani, pag. 21. L. Paullus *ſeptem diebus inter duorum exequias filiorum triumphans urbem ingreſſus eſt. Prætermitto* Maximos, Catones, *Gallos, Piſones, Brutos, Scævolas, Metellos, Scauros, Marios, Craſſos, Marcellos, atque Aufidios, quorum non minor in luctu quam in bellis virtus fuit, et quorum orbitates in Conſolationis libro* Tullius *explicavit.*

[m] *Mærorem* eſſe *non putabant viri*] Secunda vox in vulgatis deeſt. Eam ſuppeditarunt Reg. Pithœan. Elienſ. tert. Petrenſ. et veteres editi.

[n] *Crantor, inquiunt,* veſter] Vulgo, *noſter*. Sed recte Cl. Bentleius; cum quo faciunt Reg. Pithœan. Med. aliique codices.

[o] *Audiſſet de* ſuo] Lego, *de ſui*, morte videlicet. Sic infra, cap. 32. *Altera, et de communi* conditione *vitæ, et propriæ, ſi quid ſit* de ipſius, *qui mæreat, diſputandum*. Sic et alibi paſſim. Hæſere tamen librarii: nam Elienſ.

fractus est. De cujus commutata mente sic dicitur:

[p] Nec vero tanta præditus sapientia
Quisquam est, qui aliorum ærumnam dictis allevans,
Non idem, cum fortuna mutata impetum
Convertat, [q] clade subita frangatur sua;
Ut illa ad alios dicta et præcepta excidant.

Hæc cum disputant; hoc student efficere, naturæ obsisti nullo modo posse: hi tamen fatentur graviores ægritudines suscipi, quam natura cogat. Quæ est igitur amentia? ut nos quoque [r] ab illis idem requiramus. Sed plures sunt causæ suscipiendi doloris; primum illa opinio mali, quo viso atque persuaso, ægritudo insequitur necessario: deinde etiam gratum mortuis se facere, si graviter eos lugeant, arbitrantur. Accedit superstitio muliebris quædam: existimant enim diis immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plaga perculsi, afflictos se et stratos esse fateantur. Sed hæc inter se quam repugnent, plerique non vident: laudant enim eos qui æquo animo moriantur; qui alterius mortem æquo animo ferant, eos putant vituperandos. Quasi fieri ullo modo possit, quod in amatorio sermone

liens. pr. Balliol. et Bak. dant *de filio.* Eliens. autem sec. *de suo filio.*

[p] *Nec vero tanta*] Græca sic se habent.

Τοὺς δ' ἂν μεγίστους κὴ σοφωτάτους φρενὶ
Τοιᾶσδ' ἴδοις ἂν, οἷός ἐστι νῦν ὅδε,
Καλῶς κακῶς πράσσοντι συμπαραινέσαι.
Ὅταν δὲ δαίμων ἀνδρὸς εὐτυχοῦς τὸ πρὶν,
Μάστιγ' ἐρείσῃ τοῦ βίου παλίντροπον,
Τὰ πολλὰ φροῦδα κὴ καλῶς εἰρημένα.

Exstant apud Stobæum, Serm. cxiii. p. 584. ed. Aur. All.

[q] *Clade subita frangatur sua*] Vulgo, *clade* ut *subita.* Sed mediam vocem non agnoscunt Eliens. pr. Ven. 1491. Erasm. Lambin. nec eam recipit Latini sermonis ratio; quapropter a me furcillis est ejecta.

[r] Ab illis *idem requiramus*] Vulgo, idem *ab aliis.* Ursini liber *ab illis,* quod viro illi docto jure placet: respicit enim ad id, quod supra dixerant Epicurei, *Quis tam demens, ut sua voluntate mæreat?*

dici solet, ut quisquam plus alterum diligat quam se! Præclarum illud est, et, si quæris, [s] rectum quoque et verum, ut eos, qui nobis carissimi esse debeant, æque ac nosmetipsos amemus: [t] ut vero plus, fieri nullo pacto potest. Ne optandum quidem est in amicitia, ut me ille plus, quam se, ego illum plus, quam me: perturbatio vitæ, si ita sit, atque officiorum omnium consequatur.

XXX. Sed de hoc alias: nunc illud satis est, non attribuere ad amissionem amicorum miseriam nostram, ne illos, plus quam ipsi velint si sentiant, plus certe quam nosmetipsos, diligamus. Nam quod aiunt, plerosque consolationibus nihil levari; adjunguntque, consolatores ipsos confiteri se miseros, cum ad eos impetum suum [[u] fortuna] converterit, utrumque dissolvitur: sunt enim ista, [x] non

[s] *Rectum quoque et verum*] Æquum, justum: eaque est hujusce vocis apud optimos scriptores potestas. Cæsar, lib. iv. B. G. cap. 6. *Neque* verum *esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare.* Horatius, lib. i. Epist. vii. 98.

Metiri se quemque suo modulo ac pede verum *est.*

Qui plura vult, inter alios videat J. F. Gronovium ad Livii ii. 48. et ad Senecæ de Ira lib. ii. c. 29.

[t] Ut *vero plus*] Vulgo, *at vero plus.* Ipsa vero sententiæ vis mihi fuit auctor, ut lectionem, quam secuti sunt Manutius et Lambinus, ipse reducerem.

[v] *Fortuna*] Hanc vocem non agnoscunt Pall. quinque nostrique codices. Nec ea videtur necessaria; si modo repetatur ἀπὸ κοινοῦ *miseria.*

[x] *Non* naturæ *vitia, sed* culpæ] Sic lib. iv. cap. 37. *Qui autem non* natura *sed* culpa *vitiosi esse dicuntur.* D. tamen Lambinus reponendum censuit, *non naturæ vitia, sed* stultitiæ. Credo, quia *stultitiam* mox addit noster. Quasi vero *culpa* non sit *stultitia!* Donatus in Terentii Hecyr. Act. II. Sc. i. 31. *Videtur unum dixisse* opera *et* culpa; *et tamen non est idem.* Opera *enim est, si scientes læserimus*; culpa, *si nescientes: quorum alterum* sceleris, *alterum* stultitiæ *est.* Similiter Eratosthenes apud Homerum, Odyss. ϛ'. 6. legit.

Ἡ ὅταν εὐφροσύνη μὲν ἔχῃ, ΚΑΚΟΤΗΤΟΣ ἈΠΟΥΣΗΣ,

Φάσκων τῆς ἀφροσύνης. Auctor est Athenæus, lib. i. pag. 16. ed. Lugd. Quin et Origenes in Celsum, lib. iii. pag. 155. ed. Cant. Κατὰ γάρ, inquit, τὰ ἀκριβές,

naturæ vitia, sed culpæ: stultitiam autem accusare quamvis copiose licet; nam et qui non levantur, [y] ipsi ad se miseriam invitant: et qui suos casus [z] aliter ferunt atque ut auctores aliis ipsi fuerunt, non sunt vitiosiores, quam fere plerique; qui avari avaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt: est enim proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere, oblivisci suorum. Sed nimirum hoc maximum est experimentum, cum constet ægritudinem vetustate tolli, hanc vim non esse in die positam, [a] sed in cogitatione diuturna: nam si et eadem res est, et idem est homo; qui potest quicquam de dolore mutari, si neque de eo propter quod dolet, quicquam est mutatum, neque de eo qui dolet? Cogitatio igitur diuturna, nihil esse in re mali, dolori medetur, non ipsa diuturnitas.

XXXI. [b] Hic mihi afferunt mediocritates; quæ

ἀκριβὲς, πᾶς φαῦλος ἀνόητός ἐστιν. Vide Scholiasten ad Euripidis Hippol. vs. 643. et Suidam in ἀνόητα. Ne vero solorum esse Christianorum φράσιν, ex sacris scriptoribus haustam, putes, en tibi Dionem Chrysostomum, qui Orat. iii. pag. 39. ed. Par. ait, Ποτὲ μὲν ὁ πονηρὸς ἀνόητος λέγεται. Hæc vulgatam lectionem abunde, nisi fallor, muniunt firmantque.

[y] *Ipsi ad* se *miseriam invitant*] Vulgo, *ipsi ad miseriam invitant*, et ita fere MSS. Erasmus autem, Manutius, et Lambinus habent, *ipsi* alios *ad miseriam invitant*. Eadem est utriusque lectionis sententia, sed ea falsa prorsus et rebus ipsis repugnans. Nam vix est, ut qui consolatione nihil levatus, miser esse pergit; vix est, ut is alios ad miseriam possit invitare. Reliqui potius, ejus forte deterriti, consolationem non respuent; cavebuntque ne nimias suscipiant ægritudines. Quantivis pretii est codicis Ursiniani scriptura, quam nos recepimus; etenim, ut recte monuit vir ille doctus, non minus est stultum ultro sibi accersere mala, quam *aliorum vitia cernere, oblivisci suorum*.

[z] Aliter *ferunt* atque ut *auctores*] Vide Godesc. Stewechium de Part. LL. pag. 22. ed. Col. Agrip.

[a] *In cogitatione* diuturna] Inepte Gebhardus hic et paullo post ex nonnullis codd. edidit *diurna*: nam Balliol. Eliens. tert. aliique veram lectionem servant.

[b] *Hic mihi afferunt*——*consolatione*

si naturales sunt, quid opus est consolatione? natura enim ipsa terminabit modum: sin opinabiles, opinio tota tollatur. Satis dictum esse arbitror, ægritudinem esse opinionem mali præsentis, in qua opinione illud insit, ut ægritudinem suscipere oporteat. Additur ad hanc definitionem a Zenone recte, ut illa opinio præsentis mali sit recens. Hoc autem verbum [c] sic interpretantur, ut non tantum illud recens esse velint, quod paulo ante acciderit; sed, quam diu in illo opinato malo vis quædam [d] insit et vigeat et habeat quandam viriditatem, tam diu appelletur recens: ut Artemisia illa [e] Mausoli Cariæ regis uxor, quæ nobile illud Halicarnassi fecit sepulchrum, quam diu vixit, vixit in luctu, [f] eo denique etiam confecta contabuit: huic erat illa opinio quotidie recens: quæ tum denique non [g] appellabitur recens, cum vetustate exaruit. Hæc igi-

latione] Laudat Nonius in *mediocritas*, ita tamen, ut a Ciceronis exemplaribus nonnihil abeat diversus.

[c] *Sic* interpretantur, *ut non tantum illud recens esse* velint] Sic Reg. Pithœan. et Med. Vulgo, *interpretatur—velit*.

[d] *Insit* et *vigeat*] Cum Cl. Bentleio legerim, *ut vigeat*.

[e] *Mausoli Cariæ Regis*] Huc respicit A. Gellius, N. A. lib. x. cap. 18. *Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ: ut quidam Græcarum historiarum scriptores, provinciæ Græciæ præfectus. Satrapen Græci vocant.* Apud eum decantatissima illa, quam Noster hic refert, sequitur historia. Vide sis et Strabonem, lib. xiv. pag. 969. 970. ed. Amst. ac Hieronymum adv. Jovin. lib. i. pag. 345. Horum uterque cum Tullio Mausolum Cariæ Regem fuisse statuunt, ut faciunt etiam Plinius, H. N. lib. xxxvi. cap. 3. et Lucianus in Dial. Diogenis et Mausoli, tom. i. p. 311. ed. Amst. Idem clare conficitur ex Herodoti lib. vii. c. 99. et Valerii Maximi lib. iv. c. vi. 1. ext. Me certe fugiunt scriptores, qui eum *provinciæ Græciæ præfectum* dixerunt. Adeatur etiam Suidas in Ἀρτεμισία.

[f] Eo denique *etiam confecta*] Vulgo, *eodemque*. Sed Balliol. *eo denique*; quod verum.

[g] Appellabitur *recens*] Vulgo, *appellabatur* recens. Bak. et Med. *appellatur*; quam tamen lectionem tempus præteritum, quod statim sequitur, haud admittit. Legendum *appellabitur*; ut edidimus.

tur officia sunt consolantium, tollere ægritudinem funditus, aut sedare, aut detrahere quam plurimum, aut supprimere nec pati manare longius, aut [h] ad alia traducere. Sunt, qui unum officium consolantis [i] putant docere malum illud omnino non esse, ut Cleanthi placet; sunt, qui non magnum malum, [k] ut Peripateticis: sunt qui abducunt a malis ad bona, ut Epicurus: sunt qui satis putant ostendere nihil inopinati accidisse, [l] ut Cyrenaici. Chrysip-

[h] Ad alia *traducere*] Vulgo, *ad aliam*. Quasi sicut amor amore alio, sic animi dolor alio dolore sit expellendus! Sed hoc minime vult Tullius; quare nos eam recepimus lectionem, quam præstant Reg. Pithœan. Med. Vatic. Pall. quart. quint. Balliol. Bak. et Eliens. sec. tert.

[i] *Putant docere*] Vulgo, *putent*. Ex Eliensi sec. *modum* mutavimus, quod in reliquis verba sunt *indicativa*. *Docere* vero nos adjecimus Lambinum Bentleiumque secuti: orationi enim complendæ deest vel hoc vel simile vocabulum.

[k] *Ut Peripateticis*] Vulgo, *ut Peripatetici*. Sed recte Cl. Bentleius, si modo vera sit in priore loco scriptura. Nonnunquam suspicatus sum Ciceronem dedisse, *sunt qui unum officium consolantis putant, malum illud omnino non esse, ut Cleanthes,* PERSUADERE. Tum demum non est a codicibus hic recedendum.

[l] *Ut Cyrenaici*] Vulgo, *nihil mali*: eaque est cunctorum MSS. lectio; quæ cum absurda fuerit, Manutius et Lambinus rescripsere, *nihil novi*. Sed altius latet mendum, quam putarunt eruditi illi viri. Omnino reponendum *ut Cyrenaici*; cum enim cæterorum, quæ hic refert, dogmatum fautores nominat Cicero; parum decore se gesserat, si patronos hujusce sententiæ tacuisset. Hos autem fuisse Cyrenaicos, abunde constat. Noster, lib. iii. cap. 13. *Cyrenaici non omni malo ægritudinem effici censent; sed insperato et* NEC OPINATO *malo*. Iterum cap. 22. *Cyrenaicorum restat sententia, qui tum ægritudinem censent existere, si* NEC OPINATO *quid evenerit*. Mirum tamen fortasse videatur, quod a recta via immane quantum discesserint omnes librarii. Sed qui MSS. trivere, non nesciunt, quam frequentia sint in propriis nominibus eorum peccata: si vero ductus attendas litterarum, a vulgata tam longe non abeunt, quam prima facie censeri queat. Utcunque sit, ipsa sententiæ vis facit, ut hæc emendatio mihi palmaria videatur et ab omnibus probanda. Prætermittendum tamen non est, quod tradit Plutarchus περὶ εὐθυ-

pus autem caput esse censet in consolando, detrahere illam opinionem mœrenti, si se officio fungi putet justo atque debito. Sunt etiam, qui hæc omnia genera consolandi colligunt; alius enim alio modo movetur: [m] ut fere nos in Consolatione omnia in consolationem unam conjecimus: erat enim in tumore animus, et omnis in eo tentabatur curatio. Sed sumendum tempus est non minus in animorum morbis, quam in corporum: ut Prometheus ille Æschyli, cui cum dictum esset,

[n] Atqui, Prometheu, te hoc tenere existimo,

εὐθυμίας, pag. 474. ed. Par. Ὁ μὲν, inquit, Καρνεάδης ἐπὶ πραγμάτων μεγάλων ὑπεμίμνησκεν, ὅτι πᾶν καὶ ὅλον ἐστὶν εἰς λύπην καὶ ἀθυμίαν τὸ ἈΠΡΟΣΔΟΚΗΤΟΝ. Sed is, quum fuerit Academicus, adeoque vinculis opinionum liber, nunc hanc, nunc illam pro libitu defendit, ut Stoicis, cum quibus disputabat, negotium facesseret. Cyrenaicorum vero tum temporis adoptabat sententiam, quos *improvisa* tantum *species exterret*, ut loquitur Horatius, lib. i. Ep. vi. 11. Ex eorundem mente Dido, Æn. iv 419.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
Et perferre, soror, potero—

[m] *Ut fere nos* in Consolatione *omnia in consolationem unam conjecimus*] Sic Reg. Pithœan. et optimi quique codices; nam vulgo *in Consolatione* nesciunt. Vatic. repræsentat, *ut fere nos in Consolatione fecimus, et omne genus consolandi in consolationem unam conjecimus.*

[n] *Atqui, Prometheu*] Apud Æschylum, Prom. Vincto, vs. 378. ait Oceanus,

Οὔκουν, Προμηθεῦ, τοῦτο γινώσκεις, ὅτι
ὈΡΓΗΣ νοσούσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι;

Cui Prometheus,

Ἐάν τις ἐν καιρῷ γε μαλθάσσῃ κέαρ,
Καὶ μὴ σφριγῶντα θυμὸν ἰσχναίνῃ βίᾳ.

Plutarchus, Consf. ad Apoll. pag. 102. ed. Par. et Eustathius in Iliad. Θ'. 696. secundum versum ita laudant

ΨΥΧΗΣ νοσούσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι.

eoque modo legi debere statuunt bene multi. Ne in illorum sententiam pedibus iverim, fecerunt omnia Poetæ exemplaria, Scholiastis auctoritas, nec non ipsa Ciceronis versio quæ receptam scripturam manifesto vindicat. Vocibus ὀργῆς νοσούσης, *iram ægrotare facientem* puto denotari. Scriptores nimirum, suis *verbis, tertiæ conjugationis* apud Hebræos vim sæpe tribuunt.

° Mederi posse rationem iracundiæ:

respondit,

Siquidem qui tempestivam medicinam admovens,
Non ad gravescens vulnus illidat manus.

XXXII. Erit igitur in consolationibus prima medicina docere, aut nullum malum esse, aut ad-

tribuunt. Euripides in Rheso, vs. 445.

—Ἡμέραν δ' ἐξ ἡμέρας
Πίπτεις—

Iterum Bacchis, vs. 146.

Πυρσώδη φλόγα πεύκας
Ἐκ νάρθηκος αΐσσει.

Lucianus, Timon. tom. i. pag. 89. ed. Amst. Οὐδὲν ἀδικοῦντά με ὑπὸ τοσούτοις δεσμοῖς ΚΑΤΑΣΗΠΟΝΤΑΣ. Polyænus, Stratag. lib. ii. cap. 1. 26. Λαμψακηνοὶ πάντας ΜΕΤΑΛΛΕΥΟΥΣΙΝ οὓς αν λάβωσιν. Josephus, Antiq. Jud. lib. vii. cap. i. 3. Ὀργισθεὶς ὅτι ΕΒΑΣΙΛΕΥΣΕ Δαυίδην. Dionysius apud Eusebium, H. E. lib. vi. c. 41. de Martyribus Alexandrinis: ΘΡΙΑΜΒΕΥΟΝΤΟΣ αὐτοὺς ἐνδόξως τοῦ θεοῦ. Locutionem, ut id obiter dicam, desumsit ex Pauli Epist. ii. ad Corinth. cap. ii. 14. Origines in Celsum, lib. iii. p. 157. ed. Cant. Γνῶσις ΣΦΑΛΛΕΙ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγιείας. Democrates in Sent. pag. 630. Ὁ φθονέων, ἑαυτὸν ὡς ἐχθρὸν ΛΥΠΕΕΙ. Infinita sunt hujusmodi, quorum nonnulla dedimus ad Ciceronem de Fato, cap. xx. Vide sis et Servium ad Virgilii Eclog. viii. 4. et Dan. Fesselium, Adversf. Sacr. i. 2.

° *Mederi posse* rationem *iracundiæ*] D. Lambinus reponebat, *orationem mederi iracundiæ*; sed ea sane conjectura metricas in leges peccat, quæ pedem Trochaicum in versu Iambico non admittunt. Post, sententia mutata, rescripsit, *mederi posse* orationem *iracundiæ*, nec aliter H. Stephanus ad Æschylum et in Castig. Cicer. pag. 38. At nec ea ratione procedit versus. Menander apud Stobæum, Serm. xx. p. 172. ed. Aur. All.

Οὐκ ἔστιν ὀργῆς, ὡς ἔοικε, φάρμακον,
Ἀλλ' ἢ ΛΟΓΟΣ σπουδαῖος ἀνθρώπου φίλου.

Themistius, Orat. vii. pag. 98. Φάρμακον δὲ ὀργῆς οἰδαινούσης τὸ μὲν αὐτίκα ΛΟΓΟΣ ἐστὶν, ᾧ σὺ τηνικαῦτα ἐπράϋνας σφαδάζουσαν καὶ ζέουσαν ἔτι. Symmachus, lib. iii. Epist. 6. *Solet quidem ægritudines animi* RATIO *mitigare.* Hieronymus, Epist. xxv. p. 165. ed. Victor. *Recens vulnus est, et tactus iste, quo blandior, non tam curat quam exasperat. Attamen quod tempore mitigandum est, cur ratione non vincitur?* Vide et Epist. xxvi. p. 167. Cum λόγοι vel *orationem*, vel *rationem* significent, posterior vocis potestas Ciceroni placuit.

modum parvum: altera, et de communi conditione vitæ, et proprie ſi quid ſit de ipſius qui mœreat diſputandum: tertia, ſummam eſſe ſtultitiam fruſtra confici mœrore, cum intelligas nihil poſſe proficì. Nam Cleanthes quidem Sapientem conſolatur, qui conſolatione non eget: nihil enim eſſe malum quod turpe non ſit, ſi lugenti perſuaſeris; non tu illi luctum, ſed ſtultitiam detraxeris: alienum autem tempus docendi. Et tamen non ſatis mihi videtur vidiſſe hoc Cleanthes, ſuſcipi aliquando ægritudinem poſſe ex eo ipſo, quod eſſe ſummum malum Cleanthes ipſe fateatur. Quid enim dicemus, [p] cum Socrates Alcibiadi perſuaſiſſet, ut accepimus, eum nihil hominis eſſe, nec quicquam inter Alcibiadem ſummo loco natum et quemvis bajulum intereſſe; cum ſe Alcibiades affligtaret, lacrymanſque Socrati ſupplex eſſet, ut ſibi virtutem traderet turpitudinemque depelleret: quid dicemus, Cleanthe? [q] num in illa re, quæ ægritudine Alcibiadem afficiebat, mali nihil fuiſſe? Quid? illa Lyconis qualia ſunt? qui ægritudinem extenuans, parvis ait eam rebus moveri, fortunæ et corporis incommodis, non animi malis. Quid ergo? illud, quod Alcibiades dolebat, non ex animi malis vitiiſque conſtabat? Ad Epicuri conſolationem ſatis eſt ante dictum.

XXXIII. Ne illa quidem firmiſſima conſolatio eſt, [r] quanquam et uſitata eſt, et ſæpe prodeſt:

[p] *Cum Socrates Alcibiadi perſuaſiſſet*] Auguſtinus, C. D. lib. xiv. cap. 8. *Alcibiadem ferunt, ſi me de nomine hominis memoria non fallit, cum ſibi beatus videretur; Socrate diſputante, et ei, quam miſer eſſet quoniam ſtultus eſſet, demonſtrante, fleviſſe.* Hoc autem præſtitit Socrates apud Platonem in Alcib. i. pag. 38. ed. Lugd.

[q] Num *in illa re*] Vulgo, *tum in illa re*, quod ex Pall. ſuis male recepit Gebhardus. Attamen Reg. Pithœan. aliique codices iſto vitio laborant. Nos Eraſmum, Victorium, Manutium, et Lambinum, duces habemus.

[r] *Quanquam et uſitata eſt, et ſæpe prodeſt*] Huc ſpectant ele-

Non tibi hoc soli. Prodest hæc quidem, ut dixi, sed nec semper, nec omnibus: sunt enim qui respuant: sed refert, quo modo adhibeatur. Ut enim tulerit quisque eorum qui sapienter tulerunt; non quo quisque incommodo affectus sit, prædicandum est. Chrysippi, ad veritatem firmissima est: ad tempus ægritudinis, difficilis. Magnum opus est, probare mœrenti; illum suo judicio, et quod se ita putet oportere facere, mœrere. Nimirum igitur, ut in causis non semper utimur eodem statu, (sic enim appellamus controversiarum genera) sed ad tempus, ad controversiæ naturam, ad personam accommodamus; [s] sic in ægritudine lenienda: nam quam quisque curationem recipere possit, videndum est. Sed nescio quo pacto ab eo, quod erat a te propositum, aberravit oratio. Tu enim de sapiente quæsieras: cui aut malum videri nullum potest, quod vacet turpitudine; aut ita parvum malum, ut id obruatur sapientia vixque appareat: qui nihil opinione affingat adsumatque ad ægritudinem; nec id putet esse rectum, se quam maxime excruciari luctuque confici: quo

gantissimi Timoclis versus, qui leguntur apud Athenæum, lib. vi. pag. 223. ed. Lugd. et Stobæum, Serm. cxxiii. pag. 616. ed. Aur. All. Eorum duntaxat partem, ne sim longior, apponam.

Τὺς γὰρ τραγῳδὺς πρῶτον, εἰ βύλει, σκόπει,
Ὡς ὠφελῦσι πάντας· ὁ μὲν γὰρ ὢν πένης
Πτωχότερον αὐτῦ καταμαθὼν τὸν Τήλεφον
Γενόμενον, ἤδη τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει.
Ὁ νοσῶν τὶ μανικὸν, Ἀλκμαίων' ἐσκέψατο.
Ὀφθαλμιᾷ τίς; Ἴσιφον ἴδεν τυφλόν.
Τέθνηκέ τῳ παῖς; ἡ Νιόβη κεκύφικε &c.
Ἅπαντα γὰρ τὰ μείζον' ἢ πέπονθέ τις
Ἀτυχήματ' ἄλλοις γεγονότ' ἐννοϑμενος,
Τὰς αὐτὸς αὑτοῦ συμφορὰς ἧττον στένει.

Sic enim, comparatis inter se variis lectionibus, emendandum locum censui. Rem ipsam tetigit Noster supra, capp. 23. seqq.

[s] *Sic in ægritudine lenienda: nam quam*] Vulgo, *lenienda quam.* Sed a nobis stant Reg. Pithœan. Eliens. tert. et veteres editi.

pravius nihil esse possit. Edocuit tamen ratio, ut mihi quidem videtur, cum hoc ipsum proprie non quæreretur hoc tempore, numquod esset malum, nisi quod idem dici turpe posset; tamen ut videremus, quicquid esset in ægritudine mali, id non naturale esse, sed voluntario judicio et opinionis errore contractum.

XXXIV. Tractatum est autem a nobis id genus ægritudinis, quod unum est omnium maximum; ut, eo sublato, [t] reliquorum remedia ne magno opere quærenda arbitremur. Sunt enim certa quæ de paupertate, certa quæ de vita inhonorata et ingloria dici soleant: separatim certæ scholæ sunt de exilio, de interitu patriæ, de servitute, de debilitate, de cæcitate, [u] de omni casu, in quo nomen poni solet calamitatis: hæc Græci in singulas scholas, et in singulos libros dispertiunt: opus enim quærunt: [x] quanquam plenæ disputationes delectationis sunt. Et tamen ut medici toto corpore curando, minimæ etiam parti si condoluit medentur: sic philosophia cum universam ægritudinem sustulit; tamen, si quis error aliunde exstitit, si paupertas momordit,

[t] *Reliquorum remedia ne magno opere quærenda* arbitremur] Vulgo, *arbitraremur*. Nos Eliens. pr. Balliol. et Victor. poscente, sicut arbitror, ipsa re, sequimur.

[u] *De omni casu*] Vulgo, *et de omni casu*. Primam voculam delevimus, id quod volunt Reg. Pithœan. Med. Eliens. pr. tert. et Bak.

[x] *Quanquam plenæ disputationes delectationis sunt*] Sic emendavit Hadr. Turnebus, Advers. lib. xix. cap. 5. eamque conjecturam receperunt Lambinus, Fabricius, et Gebhardus. Multi codices, *quamquam plane disputationis sunt delectationis*. Unde Manutius ex vetere libro rescribebat, *quamquam plane disputationis sunt* et *delectationis*. Nos, ut videtur, felicius; *quamquam plane disputationes sunt delectationi*, vel *delectationi sunt*, ut ordinem verborum sequamur, quam præstant Reg. Pithœan. et plures MSS. Hanc hariolationem diserte firmat Pal. quart. nisi quod is male *delectioni*. Nemo certe nescit Græcos ingenii fuisse disputacis, quos ea propter *contentionis cupidiores quam veritatis* dixit Cicero de Orat. lib. i. c. 11.

ſi ignominia pupugit, ſi quid tenebrarum offudit exilium, aut eorum quæ modo dixi ſi quid exſtitit; [y] et ſi ſingularum rerum ſunt propriæ conſolationes: de quibus audies tu quidem, cum voles. Sed ad eundem fontem revertendum eſt, ægritudinem omnem procul abeſſe a ſapiente; quod inanis ſit; quod fruſtra ſuſcipiatur; quod non natura exoriatur, ſed judicio, ſed opinione, ſed quadam invitatione ad dolendum, cum id decreverimus ita fieri oportere. Hoc detracto, quod totum eſt voluntarium; ægritudo erit ſublata illa mœrens: [z] morſus tamen et contractiunculæ quædam animi relinquentur: hanc dicant ſane naturalem: dum ægritudinis nomen abſit, grave, tetrum, funeſtum; quod cum ſapientia eſſe, atque, ut ita dicam, habitare nullo modo poſſit. [a] At quæ ſtirpes ſunt ægritudinis? quam multæ, quam amaræ! quæ, ipſo trunco everſo, [b] omnes eligendæ ſunt, et, ſi neceſſe erit, ſingulis diſputationibus: ſupereſt enim

[y] Et ſi *ſingularum*] Turbatus eſt locus, quem reſtituere multi ſunt conati. Hadr. Turnebus, Adverſ. xix. 5. ac Joach. Camerarius reponunt *etiam ſingularum*. Violentior eſt D. Lambini medicina, pro qua duæ priores voculæ reſecandæ ſunt. Manutius, ſervata lectione vulgata, *ἀνακόλουθον* agnoſcit. Equidem reſcribendum cenſeo, *ei ſingularum rerum ſunt propriæ conſolationes*. Leniſſima quidem eſt hæc curandi ratio. *Si* enim repetitis primis proximæ vocis litteris ortum debuit.

[z] *Morſus* tamen *et* contractiunculæ *quædam animi* relinquentur] Sic codices, nec aliter Nonius in *contrahi:* ſed tum demum abſque ſolœciſmi vitio ſequi nequit, hanc *dicant ſane* naturalem. Forſan legendum, has *dicant ſane* naturales: niſi cum Cl. Bentleio malis, *morſus* tantum *et* contractiuncula *quædam animi* relinquetur.

[a] At quæ *ſtirpes*] Vulgo, *atqui*. Sed Reg. et Pithœan. *atque*. Hinc lectionem, quam recepi, Cl. Bentleius opportune fabricavit.

[b] *Omnes* eligendæ *ſunt*] Elegans eſt hæc lectio. Plures vero codices habent *omnes* elidendæ *ſunt*; ut etiam paullo poſt *Fibræ ſtirpium* elidendæ. Hoc monendum duxi, quamvis potior videatur altera ratio. Vide tamen Varronem, R. R. lib. i. cap. 47.

nobis hoc, cuicuimodi eſt, otium. Sed ratio una omnium eſt ægritudinum, plura nomina: nam et invidere, ægritudinis eſt; et æmulari, et obtrectare, et miſereri, et angi, lugere, mœrere, ærumna affici, lamentari, ſollicitari, dolere, in moleſtia eſſe, afflictari, deſperare. Hæc omnia definiunt Stoici: eaque verba, quæ dixi, ſingularum rerum ſunt; non, ut videntur, eaſdem res ſignificant, ſed aliquid differunt: [c] quod alio loco fortaſſe tractabimus. [d] Hæc ſunt illæ fibræ ſtirpium, [e] quæ ſunt, ut initio dixi, perſequendæ, et omnes eligendæ, ne unquam ulla poſſit exiſtere. Magnum opus et difficile: quis negat? quid autem præclarum, non idem arduum? ſed tamen [f] id ſe effecturam philoſophia profitetur: nos modo curationem ejus recipiamus. Verum quidem hæc hactenus: cætera, quotieſcumque voletis, et hoc loco et aliis, parata vobis erunt.

[c] *Quod alio loco fortaſſe tractabimus*] Id præſtitit infra, lib. iv. c. 8.

[d] Hæc *ſunt illæ*] Sic Reg. Pithœan. Med. et Bak. ἀρχαϊκῶς. Vulgo, *hæ*.

[e] *Quæ ſunt, ut initio dixi*, perſequendæ *et omnes eligendæ*] Sic Elienſ. tert. Vulgo, *quas initio dixi, perſequendæ*. Lambinus reſcribendum cenſuit *perſecandæ*. Elienſ. ſec. dat *quas initio dixi præſecandas et omnes eruendas*. Sed tum demum ſequi debet *ne unquam ulla* poſſet, non *poſſit, exiſtere*. Lego *quæ ſunt, ut initio dixi*, præſecandæ *et omnes eligendæ*.

[f] *Id* ſe *effecturam*] Vulgo, *ſe* neſciunt, quod ex MSS. et veteribus editis adjecimus.

M. TULLII CICERONIS

TUSCULANARUM

DISPUTATIONUM

AD

M. BRUTUM

LIBER QUARTUS.

De reliquis Animi Perturbationibus.

I. CUM multis locis noſtrorum hominum ingenia virtuteſque, Brute, ſoleo mirari; tum maxime in his ſtudiis, quæ ſero admodum expetita, in hanc civitatem e Græcia tranſtulerunt. Nam cum a primo urbis ortu, regiis inſtitutis, partim etiam legibus, auſpicia, cæremoniæ, [a] comitia, provoca-

[a] *Comitia,* provocationes] Ultima vox Urſino eſt ſuſpecta; non enim putat, invitis Regibus, ad populum potuiſſe *provocari.* Reponit igitur *prenſationes.* Quo nihil eſt abſurdius: nam nullus unquam populus *prenſationes* inſtituit; eæ ſunt enim ambitioſorum hominum blandimenta, quibus freti munia magiſtratuſque captabant. Hi ſcilicet, id quod de Antiocho Rege narrat Athenæus, lib. v. pag. 193. ed. Lugd. τὲς μὲν ΔΕΞΙΟΥΜΕΝΟΙ, τὲς δὲ καὶ περιπλύσσοντες, παρακαλῦσι φέρειν αὐτοῖς τὴν ψῆφον, ποτὲ μὲν, ὡς ἀγορανόμοι γένωνται, ποτὲ δὲ, ὡς δήμαρχοι. Itaque per ſe ruit iſta conjectura, quamvis bene ſe non haberet vulgata lectio; ſed et ipſa peſſime fuit in

tiones, [b] patrum consilium, equitum peditumque descriptio, tota res militaris, divinitus esset constituta; tum progressio admirabilis incredibilisque cursus ad omnem excellentiam factus est, dominatu regio Republica liberata. Nec vero hic locus est, ut de moribus institutisque majorum, et disciplina ac temperatione civitatis loquamur: aliis hæc locis satis accurate a nobis dicta sunt, maximeque in his sex libris quos de Republica scripsimus. Hoc autem loco consideranti mihi studia doctrinæ, multa sane occurrunt; cur ea quoque arcessita aliunde, neque solum expetita sed etiam conservata et culta videantur. Erat enim illis pæne in conspectu præstanti sapientia et nobilitate Pythagoras; qui fuit in Italia temporibus iisdem, quibus L. Brutus patriam liberavit, præclarus auctor nobilitatis tuæ. Pythagoræ autem doctrina, cum longe lateque flueret, permanavisse mihi videtur in hanc civitatem: idque cum conjectura probabile est, tum quibusdam etiam vestigiis indicatur. Quis enim est qui putet, cum floreret [c] in Italia Græcia potentissimis

in dubium revocata: nam *provocationem ad populum etiam a Regibus fuisse* docet ex Tullio de Rep. Seneca, Epist. cviii. Adeantur etiam Livius, viii. 33. et Valerius Maximus, viii. 1.

[b] *Patrum consilium*] Eliens. sec. tert. *patrum, consulum*. Ita etiam MS. Petrens. nec absurdam hanc lectionem correxit Raphael de Marcatellis, qui in illo codice veram scripturam sexcenties delevit. Egregiam scilicet rerum Romanorum notitiam habuere fraterculi! cum Coss. non nisi post exactos Reges fuerint creati, *Patrum* vero consilium instituerit Romulus. Ovidius, Fast. v. 71.

Romulus hoc vidit, selectaque pectora PATRES
Dixit; ad hos urbis summa relata novæ.

Sallustius, Catil. pag. 6. ed. Lond. *Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat, Reip. consultabant. Hi vel ætate, vel curæ similitudine,* PATRES *appellabantur*. Inter alios vide Livium, i. 8. Justinum, lib. xliii. cap. 3. et Lactantium, Div. Inst. ii. 6.

[c] *In Italia Græcia—ea quæ Magna dicta est*] Origenes in Celsum, lib. i. pag. 6. ed. Cant. Οἱ γοῦν Πυθαγόρειοι ἐπὶ πλεῖον τὰς διατριβὰς συνεστήσαντο ἐν Ἰταλίᾳ, τῇ κληθείσῃ μεγάλῃ Ἑλλάδι.

et maximis urbibus, ea quæ Magna dicta eſt; in hiſque primum ipſius Pythagoræ, deinde poſtea Pythagoreorum tantum nomen eſſet; noſtrorum hominum ad eorum doctiſſimas voces aures clauſas fuiſſe? Quin etiam arbitror, propter Pythagoreorum admirationem, Numam quoque regem [d] Pythagoreum a poſterioribus exiſtimatum: nam cum Pythagoræ diſciplinam et inſtituta cognoſcerent, regiſque ejus æquitatem et ſapientiam a majoribus ſuis accepiſſent; ætates autem et tempora ignorarent propter vetuſtatem; eum, qui ſapientia excelleret, Pythagoræ auditorem crediderunt fuiſſe.

II. Et de conjectura quidem hactenus. Veſtigia autem Pythagoreorum quanquam multa colligi

Ἑλλάδι. Adeantur Iamblichus vit. Pythag. §. 166. et Porphyrius vit. Pyth. §. 20. *Totum vero Italiæ latus, quod infero mari alluitur*, major Græcia *fuit*, ut ait Seneca, Conſ. ad Helv. cap. [illegible]. Vide ſis Athenæum, lib. xii. pag. 523. ed. Lugd. B. et Juſtinum, lib. xx. capp. 1, 2.

[d] *Pythagoreum a poſterioribus exiſtimatum*] Vulgari fama captus eſt Ovidius, Metam. lib. xv. init. et Faſt. lib. iii. 153. Quod Poetæ forſan ignoſcendum. Ab hac tamen culpa ſibi non caverunt Patres. Clemens Alexandrinus, Strom. i. pag. 358. ed. Oxon. Νουμᾶς δὲ ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς Πυθαγόρειος μὲν ἦν. Rurſus lib. v. pag. 648. Εἰκότως ἄρα ὁ μὲν βασιλεὺς Ῥωμαίων (Νουμᾶς ὄνομα αὐτῷ) Πυθαγόρειος ὤν, πρῶτος ἀνθρώπων ἁπάντων, πίστεως καὶ εἰρήνης ἱερὸν ἱδρύσατο. Hieronymus in Jovin. lib. ii. pag. 380. *Adhuc ſub Regibus et ſub* Numa Pompilio *facilius majores tui Pythagoræ continentiam, quam ſub Coſſ. Epicuri luxuriam ſuſceperunt.* Ibi cum Preſbytero Stridonenſi lapſus eſt vir ſummus Deſ. Eraſmus. Cyrillus in Julian. lib. vi. pag. 193. ed. Lip. Ἐπειδὴ γὰρ (ὁ Νουμᾶς) τὴν τοῦ ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ φιλοσοφίαν ἐπαινεῖν ἠξίου, καὶ ὅλως ἦν τῶν ἐκείνου δογμάτων, ἀνείδεον μὲν τὸ θεῖον καὶ μορφῆς εἰς ἅπαν ἠμοιρηκὸς ὑπελάμβανε. Sed iis facillima quidem venia debetur; Hiſtoricos enim pariter erraſſe teſtis eſt Plinius, H. N. lib. xiii. cap. 13. Diodorus in Excerpt. Peireſc. p. 230. ed. Par. Λέγουσι δέ τινες (Numam Pompilium) ἀκουστὴν γενόμενον Πυθαγόρου, παρ᾽ ἐκείνου λαβεῖν τά τε περὶ Θεῶν νομοθετήματα, καὶ πολλὰ διδαχθῆναι. Adi Livium, i. 18. xl. 29. et Dionyſium Halicarnaſſenſem, lib. ii. cap. 59.

possunt, paucis tamen utemur; quoniam non id agitur hoc tempore. Nam cum carminibus soliti illi esse dicantur et præcepta quædam occultius tradere; et mentes suas a cogitationum intentione cantu fidibusque ad tranquillitatem traducere; gravissimus auctor in Originibus dixit Cato, morem apud majores hunc epularum fuisse, ut deinceps qui accubarent, [e] canerent ad tibiam clarorum virorum laudes atque virtutes. Ex quo perspicuum est, et cantus tum fuisse [f] rescriptos vocum sonis, et

[e] *Canerent ab tibiam*] De hoc more diximus ad lib. i. Tusc. cap. 2. Est vero quod ostendat vetustissimos Romanos a Pythagoreis illum non accepisse; nam hi sane lyra sunt usi: *τὰς γὰρ αὐλὰς ὑπελάμβανον ὑβριστικόν τε καὶ πανηγυρικὸν καὶ οὐδαμῶς ἐλευθέριον τὸν ἦχον ἔχειν*, ut tradit Iamblichus, vit. Pythag. §. cxi. Vide et Quinctilianum, Inst. Orat. lib. ix. c. 4. Ad horum imitationem *αὐλοποιοὺς* et *αὐλητὰς* ejiciens e sua Rep. Plato, lyram tamen et citharam retinuit. Vide lib. iii. de Rep. pag. 196. ed. Cantab. Hinc Anacharsis, *ἐρωτηθεὶς εἰ εἰσὶν ἐν Σκύθαις αὐλοί; εἶπεν, ἀλλ' οὐδὲ ἄμπελοι.* Quasi tibia solis commessationibus esset apta nata. Responsum memorant Diogenes Laertius, i. 104. ed. Amst. aliique plurimi. Ælianus, V. H. iii. 14. *Ἅτε δὲ ὑπὸ τῆς μέθης καὶ τοῦ οἴνου διαφέροντες* (*Βυζάντιοι*) ΑΥΛΟΥ *μὲν ἀκούοντες χαίρουσι, καὶ το ἔργον αὐτοῖς* ΑΥΛΕΙΣΘΑΙ *ἐστι.* Si tamen Athenæo credimus, apud Pythagoreos aliter se res habebat. *Καὶ τῶν Πυθαγορικῶν δὲ πολλοὶ τὴν* ΑΥΛΗΤΙΚΗΝ *ἤσκησαν, ὡς Εὐφράνωρ τε καὶ Ἀρχύτας, Φιλόλαός τε ἄλλοι τε οὐκ ὀλίγοι·* Vide l. iv. p. 184. Adeatur etiam Scholiastes Hermogenis, quem laudat Is. Casaubonus ad Deipnosophistæ xiv. 5. Utcunque sit, sapientiæ studiosos *ante Lælii ætatem et Scipionis non reperit Cicero, quos appellare posset nominatim*, ut ait infra c. 3. et ex evanidis hujusmodi vestigiis perperam colligitur, veterrimos Quirites instituta Pythagorica sequutos esse; cum talis morum similitudo forte fortuna possit evenire. Noster tamen non solus fuit qui Romanos mores Pythagoricis similes fuisse censuit; eadem enim Castoris erat opinio. Vide Plutarchum, Quæst. Rom. p. 266. ed. Par.

[f] Rescriptos *vocum* sonis *et carmina*] J. F. Gronovius ad Livii vii. 2. emendabat *descriptos*. Eamque lectionem præ se fert editio Coloniensis a Fr. Fabricio curata. Pantagathus etiam reponit *vocum notis*, quod non placet. Vide Augustinum, C. D. ii. 21. Si qui sunt, quibus a vulgata scriptura recedere sit religio, videant ii Turnebum, Adverf. lib. vii. cap. 17. is enim

carmina: quanquam id quidem etiam Duodecim tabulæ declarant, condi jam tum solitum esse carmen: [g] quod ne liceret fieri ad alterius injuriam, lege sanxerunt. Nec vero illud non eruditorum temporum argumentum est; quod et [h] deorum pulvinaribus, et epulis magistratuum fides præcinunt: quod proprium ejus fuit, de qua loquor, disciplinæ. Mihi quidem etiam Appii Cæci carmen, (quod valde Panætius laudat epistola quadam quæ est ad Q. Tuberonem) Pythagoreorum videtur: multa etiam sunt in nostris institutis ducta ab illis: quæ prætereo, ne ea, [i] quæ peperisse ipsi putamur, aliunde didicisse videamur. Sed, ut ad propositum redeat oratio; quam brevi tempore, quot et quanti poetæ, qui autem oratores exstiterunt? facile ut appareat, nostros omnia consequi potuisse, simul ut velle cœpissent. Sed de cæteris studiis alio loco, et dicemus, si usus fuerit, et sæpe diximus.

III. Sapientiæ studium vetus id quidem in nostris: sed tamen ante Lælii ætatem et Scipionis non reperio quos appellare possim nominatim: quibus adolescentibus Stoicum Diogenen et Academicum Carneadem video ad Senatum ab Atheniensibus missos esse legatos. Qui cum reipublicæ nullam

enim eam non incommode defendit.

[g] *Quod ne liceret fieri ad alterius injuriam, lege sanxerunt*] Noster de Rep. lib. iv. apud Augustinum, C. D. lib. ii. cap. 9. *Duodecim tabulæ cum perpaucas res capite sanxissent, in his hanc quoque sanciendam putaverunt, si quis*—CARMEN *condidisset, quod infamiam faceret flagitiumve alteri.* Vide sis et capp. 12, 14. ac Interpretes ad Horatii Sat. lib. ii. 1. 82. et lib. ii. Epist. 1. 152.

[h] *Deorum pulvinaribus*] Solennibus epulis, cum fierent lectisternia. Vide Cl. Salmasium, Exercit. Plin. pag. 122. ed. Par.

[i] *Quæ* peperisse *ipsi putamur*] Cum Reg. Pithœan. et Pal. tert. *perperisse* nobis exhibeant, eo quidem ducunt, ut non inepte corrigatur *repperisse*. Non tamen in se mala est recepta lectio. Vide sis Nostrum in Oratore, cap. 32.

unquam partem attigissent; essetque eorum alter Cyrenæus, alter Babylonius; [k] nunquam profecto scholis essent excitati, neque ad illud munus electi, nisi in quibusdam principibus, temporibus illis, fuissent studia doctrinæ: qui, cum cætera literis mandarent, alii jus civile, alii orationes suas, alii monumenta majorum; hanc amplissimam omnium artium bene vivendi disciplinam vita magis quam literis persecuti sunt. Itaque illius veræ elegantisque philosophiæ (quæ ducta a Socrate in Peripateticis adhuc permansit et idem alio modo dicentibus Stoicis, cum Academici eorum controversias disceptarent) nulla fere sunt aut pauca admodum Latina monumenta: sive propter magnitudinem rerum occupationemque hominum, sive etiam quod imperitis ea probari posse non arbitrabantur. Cum interim illis silentibus [l] C. Amafinius [m] exstitit di-

[k] *Nunquam profecto scholis* &c.] Hoc ratiocinium (manes ignoscant Ciceronis) insubidum prorsus est et ficulneum; nam ne minime quidem ostendit, Romanos philosophiam tum temporis in pretio habuisse; docet solummodo hosce viros illi muneri pares ab Atheniensibus existimatos esse; ut erant sane propter dicendi facultatem, quæ cum apud studiorum rudes, tum apud peritos vim suam exserit. Audiamus Plutarchum vit. Caton. Maj. tom. i. pag. 349. ed. Par. Πρέσβεις Ἀθήνηθεν ἦλθον εἰς Ῥώμην οἱ περὶ Καρνεάδην τὸν Ἀκαδημαϊκὸν καὶ Διογένη τὸν Στωικὸν φιλόσοφον, καταδίκην τινὰ παραιτησόμενοι τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἣν ἐρήμην ὦφλον, Ὠρωπίων μὲν διωξάντων, Σικυωνίων δὲ καταψηφισαμένων, τίμημα πεντακοσίων ταλάντων ἔχουσαν—Ἐμέμψατο (Κάτων) τοῖς ἄρχουσιν ὅτι πρεσβεία κάθηται πολὺν χρόνον ἄπρακτος ἀνδρῶν, ΟΙ ΠΕΡΙ ΠΑΝΤΟΣ ΟΥ ΒΟΥΛΟΙΝΤΟ, ῬΑΔΙΩΣ ΠΕΙΘΕΙΝ ΔΥΝΑΝΤΑΙ. His Critolaum Peripateticum accensset, eorumque omnium facundiam laudat A. Gellius, N. A. vii. 14. Plura dabunt Joan. Schefferus et Joach. Kuhnius ad Æliani V. H. lib. iii. c. 17.

[l] *C.* Amafinius] Sic et paullo post Epicureus iste nominatur, ut etiam, lib. xv. Fam. Ep. 19. Alibi vero dicitur *Amafanius*.

[m] *Exstitit* dicens] Ultimam vocem delet Lambinus; at illius loco Gulielmius legit *Picens*. Quid sibi velint eruditi illi viri, plane nescio. Nam Amafanium Picentem fuisse non constat, et *dicens* commode prorsus *illis silentibus* opponitur. Loquendi

cens; cujus libris editis commota multitudo contulit se ad eandem potissimum disciplinam: sive quod erat cognitu perfacilis, sive quod invitabatur [n] illecebris blandis voluptatis; sive etiam quia nihil erat prolatum melius, illud quod erat, tenebant. Post Amafinium autem, multi ejusdem æmuli rationis multa cum scripsissent, Italiam totam occupaverunt: quodque maximum argumentum est non dici illa subtiliter, quod [o] et facile ediscantur et ab indoctis probentur; id illi firmamentum esse disciplinæ putant.

IV. [p] Sed defendat quod quisque sentit: sunt enim judicia libera: nos institutum tenebimus; [q] nulliusque unius disciplinæ legibus adstricti, quibus in Philosophia necessario pareamus, quid sit in quaque re maxime probabile, semper requiremus. Quod cum sæpe alias, tum nuper in Tusculano studiose egimus. Itaque expositis tridui disputationibus, quartus dies hoc libro concluditur: ut enim in inferiorem ambulationem descendimus, quod feceramus idem superioribus diebus, acta res

quendi certe ratio bene se habet. Cicero in Orat. cap. 13. Est *enim, ut scis, quasi in extrema pagina Phædri his ipsis verbis* loquens *Socrates*. Lactantius, lib. ii. cap. xiii. 12. Aberrantes *a notitia Dei gentes* esse *cœperunt*. Vide quæ notavimus ad scriptorem de Bell. Hispan. cap. xxix.

[n] *Illecebris* blandis *voluptatis*] Eliens. sec. Balliol. et Petrens. a prima manu *blandæ voluptatis*, quo modo locuti sunt Lucretius et Ovidius: sed ποιητικώτερον videtur.

[o] Et *facile ediscantur*] Vulgo, *etiam*. Nos MS. Petrens. sequimur. Quin et uterque Manutius olim sic ediderat.

[p] *Sed defendat, quod* quisque *sentit*] Sic Horatius, Sat. lib. ii. i. 50.

Ut, quo quisque valet, suspectos terreat—

At Pal. quartus, *sed defendat* unusquisque, *quod sentit*. Librarius ad usitatum verborum ordinem propius voluit accedere.

[q] Nulliusque *unius disciplinæ legibus adstricti*] Vulgo, *nullisque*. Emendationem vero Bentleianam recepimus, quod commodissima videbatur. Sic *nulla re una magis oratorem commendari* dixit Noster in Bruto, cap. lix.

ſequar: qui animum in duas partes dividunt; alteram rationis participem faciunt, alteram expertem: in participe rationis ponunt tranquillitatem, id eſt, placidam quietamque conſtantiam: in illa altera motus turbidos cum iræ tum cupiditatis, contrarios inimicoſque rationi. Sit igitur hic fons: utamur tamen, in his perturbationibus deſcribendis, Stoicorum definitionibus et partitionibus; qui mihi videntur in hac quæſtione verſari acutiſſime.

VI. Eſt igitur Zenonis hæc definitio; ut perturbatio ſit, quod πάθος ille dicit, [x] averſa a recta ratione, contra naturam, animi commotio: quidam brevius, perturbationem eſſe appetitum vehementiorem; ſed vehementiorem eum volunt eſſe, qui longius diſceſſerit a naturæ conſtantia. Partes autem perturbationum volunt ex duobus opinatis bonis naſci, et ex duobus opinatis malis: ita eſſe quatuor: ex bonis libidinem et lætitiam; ut ſit lætitia, præſentium bonorum; libido, futurorum. Ex malis metum et ægritudinem naſci cenſent: metum futuris, ægritudinem præſentibus: quæ enim venientia metuuntur, [y] eadem afficiunt ægri-

beſtiæ non viderentur, id quod monet Noſter infra, cap. xiv. Poſidonius tamen Stoicus Pythagoreorum rationem ſecutus eſt. Vide Galenum de Dogm. Hipp. et Platon. lib. iv. cap. 3.

[x] *Averſa a recta ratione, contra naturam, animi commotio*] Cl. Salmaſius ad Simplicium, p. 55. addita *conjunctione* reponit, *et contra naturam*. Nihil opus eſt. Vide cap. xxi. Sic tamen ſcriptores Græci. Laertius, vii. 110. ed. Amſt. Ἔστι δὲ αὐτὸ τὸ πάθος κατὰ Ζήνωνα ἡ ἄλογος καὶ παρὰ φύσιν ψυχῆς κίνησις, ἢ ὁρμὴ πλεονάζουσα. Hujus exſcriptor eſt Suidas in πάθος. Iiſdem ὁρισμοῖς uſus Chryſippus, ut patet ex Galeni lib. iv. de Dogm. Hipp. et Plat. cap. ii. pag. 136. Andronicus Rhodius περὶ παθῶν, pag. 523. Πάθος ἐστὶν ἄλογος ψυχῆς κίνησις δι' ὑπόληψιν κακοῦ ἢ ἀγαθοῦ, ΚΑΙ παρὰ φύσιν τῇ ὁρμῇ πλεονάζουσα. Lege, καὶ παρὰ φύσιν, ἢ ὁρμὴ πλεονάζουσα. Vide et Stobæum, Ecl. Ethic. pag. 275. ed. Aur. All.

[y] *Eadem afficiunt ægritudine inſtantia*] Arrianus, Epict. lib. iii. cap. xxvi. pag. 360. Ὧν γὰρ προσδοκωμένων φόβος γίνεται, καὶ λύπη παρόντων. Vide Hieronymum ad Cteſiph. contra

tra

tudine instantia. Lætitia autem et libido in bonorum opinione versantur: cum libido ad id, quod videtur bonum, [z] inlecta et inflammata rapiatur; lætitia, ut adepta jam aliquid concupitum, efferatur et gestiat: natura enim omnes ea, quæ bona videntur, sequuntur; fugiuntque contraria. Quamobrem, simul objecta species est cujuspiam, quod bonum videatur, ad id adipiscendum impellit ipsa natura: id cum constanter prudenterque fit, ejusmodi appetitionem Stoici βέλησιν appellant, nos appellamus *voluntatem*: eam illi putant in solo esse Sapiente: quam sic definiunt, [a] Voluntas est, quæ quid cum ratione desiderat. Quæ autem, [b] ratione aversa, incitata est vehementius, ea libido est vel cupiditas effrenata; quæ in omnibus stultis invenitur. Itemque, cum ita movemur, ut in bono simus aliquo, dupliciter id contingit: [c] nam cum cum

tra Pelag. pag. 546. et lib. ii. adv. Pelag. pag. 576. ac in Joëlis cap. i.

[z] Inlecta *et inflammata*] Vulgo, *injecta*, quod Gebhardus primus intulit: Ascensius enim, Erasmus, Manutius, Lambinus, et alii veram lectionem repræsentant.

[a] *Voluntas est—effrenata*] Voluntatis et libidinis definitiones e mente Stoicorum sic refert Laertius, vii. 116. ed. Amst. Τῇ δὲ ἐπιθυμίᾳ ἐναντίαν φασὶν εἶναι τὴν βούλησιν, οὖσαν εὔλογον ὄρεξιν. Augustinus, C. D. xiv. 8. *Voluntas, inquiunt* Stoici, *appetit bonum, quod facit sapiens*. Adi et Joan. Stobæum, pag. 175. Idem, pag. 176. ed. Aur. All. Τὴν μὲν οὖν ἐπιθυμίαν λέγουσιν ὄρεξιν εἶναι ἀπειθῆ λόγῳ. Sic etiam Clemens Alexandrinus, Pædag. lib. i. cap. 13. Andronicus vero et Laertius, vii. 113. Ἐπιθυμία ἐστὶν ἄλογος ὄρεξις, nec aliter Suidas. Eadem est sententia, verba diversa.

[b] *Ratione aversa*] Vulgo, *ratione adversa*. Cum vero codices paullo post exhibeant, *est igitur metus* ratione aversa *cautio*, nos lectionem Bentleianam sequimur.

[c] *Nam cum* cum *ratione—animi elationem*] Vulgo, *nam cum ratione*. Sed excidisse voculam repetitam vidit Cl. Bentleius: sic enim plus vice simplici locutus est hoc ipso in capite Cicero. Gaudium vero, χαρὰ, lætitia gestiens, ἡδονὴ, Græcis nominatur. Andronicus Rhodius, p. 523. Ἡδονὴ, ἄλογος ἔπαρσις. Ac pag. 525. Χαρὰ δὲ, εὔλογος ἔπαρσις. Diogenes Laertius,

ratione animus movetur placide atque conſtanter, tum illud gaudium dicitur: cum autem inaniter et effuſe animus exſultat, tum illa lætitia geſtiens vel nimia dici poteſt: quam ita definiunt, Sine ratione, animi elationem. Quoniamque ut bona natura appetimus, ſic a malis natura declinamus; [d] quæ declinatio cum ratione fiet, cautio appelletur, eaque intelligatur in ſolo eſſe ſapiente: quæ autem ſine ratione, et cum exanimatione humili atque fracta, nominetur metus: eſt igitur [e] metus ratione averſa cautio. [f] Præſentis autem mali ſapienti affectio nulla eſt: ſtultis autem ægritudo eſt, ea qua afficiuntur in malis opinatis, animoſque demittunt et contrahunt, rationi non obtemperantes. Itaque hæc prima definitio eſt, ut [g] ægritudo ſit animi, adverſante ratione, contractio. Sic quatuor pertur-

tius, vii. 114. ed. Amſt. Ἡδονή ἐστιν ἄλογος ἔπαρσις ἐφ' αἱρετῷ δοκοῦντι ὑπάρχειν. Et §. 116. Τὴν μὲν χαρὰν ἐναντίαν φασὶν εἶναι τῇ ἡδονῇ, οὖσαν εὔλογον ἔπαρσιν. Eadem repetit Suidas in ἡδονή, χαρὰ, et εὐπάθεια. Vide et Clementem Alexandrinum, Pædag. lib. i. c. 13. Hieronymum in Epiſt. ad Galat. c. v. p. 153. et nos ad Fin. ii. 4.

[d] *Quæ declinatio cum ratione fiet* &c.] Vulgo, *quæ declinatio* ſi *cum ratione fiet*. Vox, quam delevimus, abundabat; ut animadvertit Cl. Bentleius. Andronicus, pag. 523. Φόβος δ' ἐστιν ἄλογος ἔκκλισις—εὐλάβεια δὲ, εὔλογος ἔκκλισις. Diogenes, vii. 116. Τὴν δὲ εὐλάβειαν (ἐναντίαν φασὶν εἶναι) τῷ φόβῳ, οὖσαν εὔλογον ἔκκλισιν· φοβηθήσεσθαι μὲν γὰρ τὸν σοφὸν οὐδαμῶς, εὐλαβηθήσεσθαι δέ. Hæc exſcripſit Suidas in εὐπάθεια. Vide nos infra, cap. xxxi.

[e] *Metus ratione* averſa *cautio*] Vulgo, *adverſa*; contra quam volunt Gebhardiani quinque, Reg. Pithœan. Med. et Bak.

[f] *Præſentis autem mali* ſapienti *affectio nulla eſt:* ſtultis *autem ægritudo*] Eſt a Cl. Bentleio. Vulgo, *ſapientis affectio nulla eſt: ſtulti autem* &c. At in codicibus eſt *ſtulta autem ægritudo*. Nihil tamen juvat illa variatio.

[g] *Ægritudo ſit animi, adverſante ratione, contractio*] Si Græca deſideres, exhibet Stobæus, Eclog. Ethic. p. 176. ed. Antv. quo notante, Stoici tradunt λύπην εἶναι συστολὴν ψυχῆς ἀπειθῆ λόγῳ, vel συστολὴν ἄλογον, ut habent Andronicus, pag. 523. Diogenes, vii. 111. ac ex hoc Suidas in Λύπη et πάθος.

bationes sunt, [h] tres constantiæ; quoniam ægritudini nulla constantia opponitur.

VII. Sed omnes perturbationes judicio censent fieri et opinione. Itaque eas definiunt pressius; ut intelligatur, non modo quam vitiosæ, sed etiam quam in nostra sint potestate. [i] Est ergo ægritudo, opinio recens mali præsentis, in quo demitti contrahique animo rectum esse videatur. Lætitia, opinio recens boni præsentis in quo efferri rectum esse videatur. Metus, opinio impendentis mali,

[h] *Tres constantiæ*] Augustinus, C. D. xiv. 8. *Quas enim Græci appellant εὐπαθείας, Latine autem Cicero* constantias *nominavit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus, in animo sapientis—pro ægritudine vero vel dolore—negaverunt esse posse aliquid in animo sapientis* &c. Εὐπάθειαι vero sunt χαρὰ, εὐλάβεια, καὶ βούλησις. Vide Diogenem, vii. 115. et Suidam in εὐπάθεια. In Andronico, pag. 525. lege εὐπαθείας εἴδη, non ἀπαθείας.

[i] *Est ergo ægritudo—in quo efferri rectum esse videatur*] Longius a Nostro recedunt Diogenes et Stobæus, quos ea de causa prætermisi. Ægritudinis autem lætitiæque definitiones, quas ex mente Chrysippi, sic refert Galenus, lib. iv. de Dogm. Hipp. et Plat. cap. i. propius accedunt. Τὴν λύπην, inquit, ὁριζόμενος δόξαν πρόσφατον κακοῦ παρουσίας·—τὴν δὲ ἡδονὴν, δόξαν πρόσφατον ἀγαθοῦ παρουσίας. Ciceronianas tamen plenius exprimunt illæ apud Andronicum Rhodium, p. 523. Λύπη, δόξα πρόσφατος κακοῦ παρουσίας, ἐφ' ᾧ οἷόν τε δεῖν (leg. οἴονται δεῖν) συστέλλεσθαι. Ἡδονὴ, δόξα πρόσφατος ἀγαθοῦ παρουσίας, ἐφ' ᾧ οἷόν τε δεῖν ἐκτείνεσθαι. Iterum reponas oportet οἴονται δεῖν. Simile mendum, quod ex hodierna Græcorum pronuntiatione nascitur, in multos invasit veterum locos. Arrianus, Epict. lib. ii. cap. xxi. pag. 238. Ἔνι τι καὶ τῷ ζηλοτύπῳ, ὡς οἷόν τε, τοῦ ἀκουσίου. Scribendum, ὡς οἴονται. Dion Chrysostomus, Orat. vii. pag. 106. C. Τοὺς δὲ τὸ γυμνάσιον γεωργοῦντας καὶ τὴν ἀγορὰν κατανεμοντας οὐδὲν ΟΙΟΝ ΤΕ ποιεῖν δεινόν. Auctor dubio procul οἴονται reliquit. Alciphron, lib. iii. Epist. 62. Ἀλλ' ἐκκηριασθείης (forsan ἐκκορακισθείης) ὅτι ἄκαιρος εἶ καὶ λάλος. Μυστήριον ἐν αὐταῖς στρέφεται ταῖν θεαῖν ταῖν Ἐλευσινίαιν ἀσφαλέστερον· καὶ βούλονται ἡμᾶς ἀγνοεῖν τοὺς εἰδότας, ἢ καὶ ΟΙΟΝΤΕ ἀκηκοότας οὔπω πεπεῖσθαι. Leg. οἴονται. Sic apud Hieroclem in Aur. Carm. xiii. seqq. pag. 70. ex Codice Mediceo scribendum, Καὶ τὰ πάντα (vulgo πάντων) ἀθροίζειν πειρώμενοι πρὸς τὸ αὐτοῖς λυσιτελὲς, ὡς ΟΙΟΝΤΑΙ, non οἷόν τε, sicut editur. Sed hæc hactenus.

quod intolerabile esse videatur. Libido, opinio venturi boni, quod sit ex usu jam præsens esse atque adesse. Sed quæ judicia quasque opiniones perturbationum esse dixi, non in eis perturbationes solum positas esse dicunt; [k] verum illa etiam, quæ efficiuntur perturbationibus: ut ægritudo quasi morsum aliquem doloris efficiat; metus, recessum quendam animi et fugam; lætitia profusam hilaritatem; libido effrenatam appetentiam: opinationem autem, quam in omnes definitiones superiores inclusimus, volunt esse imbecillam assensionem. Sed singulis perturbationibus partes ejusdem generis plures subjiciuntur; [l] ut ægritudini invidentia, (utendum est enim, docendi causa, verbo minus usitato; quoniam invidia non in eo qui invidet solum dicitur, sed etiam in eo cui invidetur) æmulatio, obtrectatio, misericordia, angor, luctus, mœror, ærumna, dolor, lamentatio, solicitudo, molestia, afflictatio, desperatio, et si quæ sunt de genere eodem. Sub metum autem subjecta sunt pigritia, pudor, terror, timor, pavor, exanimatio, conturbatio, formido:

[k] *Verum* illa *etiam*] Veretur doctissimus Salmasius ad Simplicium, pag. 59. ne perperam hæc intellexerit Cicero: et cum eo facit Menagius ad Laertii vii. 111. Nam cum Chrysippus judicia perturbationes esse statuerit, Zenon aliique e Stoicis eorum effectus hoc nomine donabant. Galenus, lib. iv. Dogm. Hipp. et Plat. cap. iii. p. 139. ed. Charter. *Ζήνωνι κατά γε τοῦτο καὶ ἑαυτῷ καὶ πολλοῖς ἄλλοις (Χρύσιππος) μάχεται τῶν Στωικῶν οἳ οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ* ΚΑΙ *τὰς ἐπὶ ταύταις ἀλόγους συστολὰς καὶ ταπεινώσεις καὶ δήξεις, ἐπάρσεις τὲ καὶ διαχύσεις, ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τὰ τῆς ψυχῆς πάθη.* Legendum videtur, *ἀλλὰ τὰς ἐπὶ ταύταις ἀλόγους συστολάς.* Alioqui Zeno non judicia tantum sed et quæ ex judiciis consequuntur perturbationes esse statuisset. Vide sis ad lib. ii. N. D. cap. 64. Ea tamen haud fuit illius sententia: nam sic idem Galenus, lib. v. cap. i. p. 155. ait: *Χρύσιππος μὲν οὖν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν ἀποδεικνύναι πειρᾶται κρίσεις τινὰς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ τὰ πάθη, Ζήνων δ' οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς, ἀλλὰ τὰς ἐπιγιγνομένας αὐταῖς συστολὰς καὶ λύσεις, ἐπάρσεις τε καὶ πτώσεις τῆς ψυχῆς ἐνόμιζεν εἶναι τὰ πάθη.*

[l] *Ut ægritudini — invidetur*] Profert Nonius in *invidia*.

Voluptati [m] malevolentia [lætans malo alieno,] delectatio, jactatio, et similia: Libidini ira, excandescentia, odium, inimicitia, discordia, indigentia, desiderium, et cætera ejusmodi. Hæc autem definiunt hoc modo.

VIII. [n] Invidentiam esse dicunt ægritudinem susceptam propter alterius res secundas, quæ nihil noceant invidenti: [o] nam si qui doleat ejus rebus

[m] *Malevolentia* lætans *alieno malo, delectatio, jactatio, et similia*] Hæc, si libris editis credimus, laudat Nonius in *lactare*, legitque *malevolentia lactans*: unde vir eruditus ad Eliensis codicis oram rescribit, *jactans alieno malo*. Sed, quod optima fide testor, in MS. Coll. Corp. Christ. Cant. apud Nonium exhibetur *malevolentia* lætans *malo alieno*. Hinc vel ipsum Marcellum mutilum esse, vel hanc e Tullio ῥῆσιν addititiam spuriamque censeri debere, mihi nata est suspicio. Utcunque sit, lectio, quam dant Ciceronis exemplaria, prorsus est retinenda; si modo, quod Cl. Bentleio mihique persuasum est, *lætans alieno malo* non sit a librariis injectum. Hic enim nuda ponit Noster affectuum nomina; *malevolentiamque* idoneam esse visam quæ Græcorum ἐπιχαιρεκακίαν exprimeret, patet ex c. ix. *Malevolentia sit*, inquit, *voluptas ex malo alterius sine emolumento suo*. Vide et Laertium, vii. 114.

[n] *Invidentiam esse dicunt* &c.] Invidentia, φθόνος, ἐςὶ λύπη ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς. Æmulatio, ζῆλος, λύπη ἐπὶ τῷ ἄλλῳ παρεῖναι, ὧν αὐτὸς ἐπιθυμεῖ. Vide Diog. Laertium, vii. 111. ed. Amst. Frustra quidem sunt Henr. Stephanus, Lex. Cicer. pag. 60. et Paulus Leopardus, Emend. vii. 5. qui legunt, ἐπιθυμεῖ, ΚΑΙ ΟΥΚ ΕΧΕΙ, siquidem ipsa ἐπιθυμία satis ostendit rem ipsam non possideri; præterquam quod Andronico etiam, p. 523. Ζῆλος est λύπη ἐπὶ τῷ ἑτέρους τυγχάνειν, ὧν αὐτὸς ἐπιθυμεῖ. Adeo ut nihil sit addendum. Stobæus tamen, Eclog. Ethic. pag. 176. ed. Aur. All. Ζῆλος, inquit, λύπη ἐπὶ τῷ ἕτερον ἐπιτυγχάνειν, ὧν αὐτὸς ἐπιθυμεῖ, αὐτὸν δὲ μή. Subjicit ille consarcinator, λέγεσθαι καὶ ἑτέρως ζῆλον, μακαρισμὸν ἐνδεοῖς, καί τι ἄλλως μίμησις ὡς ἂν κρείττονος. Corruptissime. Reponendum credo, μακαρισμοῦ ἔνδειαν, ἤτοι ἄλλου μίμησιν ὡς ἂν κρείττονος. Hæc illis respondent, quibus dixit Noster æmulationem esse *virtutis imitationem*. Suidas in ζῆλος æmulationem laudabilem describit, quam Cl. Kusterus cum vitiosa perperam miscuit.

[o] *Nam si* qui *doleat ejus rebus secundis, a* quibus *ipse lædatur, non recte* dicatur *invidere*; *ut si* Hectoris *Agamemno*] Vulgo, *nam si* quis *doleat ejus rebus secundis, a* quo *ipse lædatur, non recte*

Exanimationem, metum ſubſequentem, et quaſi comitem pavoris: Conturbationem, metum excutientem cogitata: Formidinem, metum permanentem.

IX. Voluptatis autem partes hoc modo deſcribunt, ut Malevolentia ſit voluptas ex malo alterius ſine emolumento ſuo: Delectatio, voluptas ſuavitate auditus animum deleniens; et qualis eſt hæc aurium, tales ſunt oculorum et tactionum et odorationum et ſaporum: quæ ſunt omnes unius generis ad perfundendum animum tanquam illiquefactæ voluptates: Jactatio, eſt voluptas geſtiens, et ſe efferens inſolentius. Quæ autem libidini ſubjecta ſunt, [x] ea ſic definiunt; ut Ira ſit libido pœniendi ejus qui videatur læſiſſe injuria; Excandeſcentia autem ſit [y] ira naſcens et modo exiſtens; quæ θύμωσις Græce dicitur: Odium, ira inveterata: Inimicitia, ira ulciſcendi tempus obſervans;

ridiculum cenſet, quam ſi quis viciſſim *ex pectore exanimare* dicat, ut etiam vidit Hier. Columna ad Ennii Fr. pag. 283. ed. Amſt. Sed cum viro tam docto tales exciderint næniæ, nemo jure miretur, ſi librariorum παῖδες phraſin ſibi prorſus ignotam pro libitu mutaverint.

[x] *Ea ſic* definiunt] Sic ediderunt Aſcenſius, Eraſmus, Manutius, Lambinus, et alii. Vulgo, *definiuntur*; ac ita fere codices.

[y] *Ira naſcens et modo* exiſtens] Gebhardus ex duobus Pall. fidenter legit, *et modo deſiſtens*, quod cito decreſcendi vel evaneſcendi ſenſu ne Latinum quidem eſt. Hoc vidit Deſ. Eraſmus, cujus editio cum præ ſe ferret *modo deſiſtens*, is reponendum conjecit *mox deſiſtens*. Sed nec ea placet emendatio, nam Græci ſcriptores *iræ deſiſtentis*, ſi ita loqui licet, haud ullam faciunt hac in re mentionem; excandeſcentia enim, quæ Ciceroni θύμωσις eſt, Andronico, Diogeni, Stobæo θυμὸς, ab iis definitur ὀργὴ ἀρχομένη vel ἐναρχομένη. Præterea Nonius in *excandeſcentia* locum ſic profert: *excandeſcentia autem eſt ira naſcens et* ſine *modo* exiſtens: adeo ut vetus ille ſcriptor receptam tueatur in ultima voce lectionem, quamvis apud eum *præpoſitio* ſit a librariis inſerta. Revera nihil hic eſt innovandum: *exiſtens* enim eſt apparens et ſemet oſtendens. Vide nos ad lib. i. de Divin. c. 28.

Discordia, ira acerbior, [z] intimo animo et corde concepta: Indigentia, libido inexplebilis: Desiderium, libido ejus, qui nondum adsit, videndi. Distinguunt illud etiam, [a] ut desiderium libido sit earum rerum, quæ dicuntur de quodam, aut quibusdam, quæ κατηγορήματα dialectici appellant: ut habere divitias, capere honores: indigentia, [b] rerum ipsarum sit, ut honorum, ut pecuniæ. Omnium autem perturbationum fontem esse dicunt Intemperantiam; quæ est a tota mente [[c] a recta ratione] defectio, sic aversa a præscriptione rationis, ut nullo modo appetitiones animi nec regi nec contineri queant. Quemadmodum igitur temperantia sedat appetitiones, et efficit, ut eæ rectæ rationi pareant, conservatque considerata judicia mentis: sic huic inimica intemperantia, omnem animi statum inflammat, conturbat, incitat. Itaque et ægritudines, et metus, et reliquæ perturbationes omnes gignuntur ex ea.

X. [d] Quemadmodum cum sanguis corruptus est, aut pituita redundat aut bilis; in corpore morbi ægrotationesque nascuntur: sic pravarum opinionum conturbatio, et ipsarum inter se repugnantia, sanitate spoliat animum, morbisque perturbat. Ex perturbationibus autem primum Morbi conficiuntur, quæ vocant illi νοσήματα; eaque quæ sunt eis morbis contraria, quæ habent ad res certas vitiosam offensionem atque fastidium: deinde ægrotatio-

[z] *Intimo* animo *et corde*] Sic reponendum conjecit Lambinus, probante Cl. Bentleio: nam codices habent *intimo* odio *et corde*.

[a] *Ut* desiderium *libido sit*] A vulgatis abest *desiderium*; quod Paullus Manutius supplendum esse monuit.

[b] *Rerum ipsarum* sit] Vulgo, *est*. Sed recte mutavit Cl. Bentleius, siquidem hæc a superioribus pendent.

[c] *A recta ratione*] Voces, quibus uncini sunt circumdati, Cl. Bentleius subdititias esse merito statuit.

[d] *Quemadmodum cum sanguis —offensiones*] Vide Menagium ad Laertii vii. 115.

nes, quæ appellantur a Stoicis ἀῤῥωστήματα, hisque item oppositæ contrariæ offensiones. Hoc loco nimium operæ consumitur a Stoicis, maxime a Chrysippo; dum morbis corporum comparatur morborum animi similitudo: qua oratione prætermissa minime necessaria, ea, quæ rem continent, pertractemus. [e] Intelligatur igitur, perturbationem, jactantibus se opinionibus inconstanter et turbide, in motu esse semper: cum autem hic fervor concitatioque animi inveteraverit, et tanquam in venis medullisque insederit, tum existit et morbus, et ægrotatio, et offensiones eæ, quæ sunt eis morbis ægrotationibusque contrariæ.

XI. Hæc, quæ dico, cogitatione inter se differunt, re quidem copulata sunt; [f] ea quæ oriuntur ex libidine et ex lætitia: nam cum est concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio, quasi quædam Socratica medicina, [g] quæ sanet eam cupiditatem; permanat in venas et [h] inhæret in visceribus

[e] *Intelligatur igitur*, perturbationem, *jactantibus se opinionibus* inconstanter et turbide, in motu *esse semper*] Cum perturbatio sit motus animi turbidus, aut, ut Zeno definivit, *aversa a recta ratione, contra naturam, animi commotio*; nos certe beat Cicero, quum docet perturbationem in motu esse semper, seu motum turbidum, quamdiu movetur, semper moveri! Grave proculdubio latet mendum, cui tollendo quasi viam sternit Pal. quart. Is habet, *intelligatur igitur* perturbatione *jactantibus opinionibus* inconstanter et turbido in animo motus *esse semper*. Unde rescribi possit, *intelligatur igitur*, perturbationum, *jactantibus se opinionibus inconstanter et turbide, in* animo motus *esse semper*. Hos *motus jactantibus se opinionibus* tribuit, quod omnes perturbationes opinione fieri censent Stoici; quapropter in earum definitiones *opinionem* semper includunt. Vide supra cap. vii. Hinc *nunquam opinaturum esse sapientem* statuunt, quod is ἀπαθὴς sit, nec his animorum morbis laboret.

[f] *Ea quæ oriuntur*] Sic Med. Vulgo, *eaque*.

[g] *Quæ* sanet *eam cupiditatem*] Vulgo, *sanaret*; quod Cl. Bentleius, jubente Latinitate, mutavit.

[h] *Inhæret in visceribus illud malum*, existitque morbus] Quod Pall. nonnulli præ se ferant, *existit* qui *morbus et ægrotatio*; Janus

illud malum, exiſtitque morbus, et ægrotatio, quæ avelli inveterata non poſſunt: eique morbo nomen eſt avaritia. [i] Similiterque cæteri morbi; ut gloriæ cupiditas, ut mulieroſitas, [k] ut ita appellem, ea quæ Græce φιλογυνεία dicitur; cæterique ſimiliter morbi ægrotationeſque naſcuntur: quæ autem ſunt his contraria, ea naſci putantur a metu, ut odium mulierum; [l] quale in μισογύνῳ Atilii eſt; [m] ut in

Janus Gebhardus legi poſſe cenſet, *inhæret in viſceribus; illico malum exiſtit, qui morbus ægrotatioque avelli inveterata non poſſunt.* At hæc inſignis eſt παραδιόρθωσις, eaque recepta, nec ſenſus nec Latinitas conſtabit. Ob leves certe librariorum lapſus, quæ bene ſe habent, non ſunt movenda. Vulgatam vero lectionem a Ciceronis manu fuiſſe, ſatis conſtat; nam ſecundum Stoicos hoc *inter morbos animi intereſt et affectus, ut morbi ſint inveterata vitia: affectus vero, motus animi ſubiti et concitati, qui frequentes neglectique fecere morbum.* Verba fere ſunt Senecæ, Epiſt. lxxv. Vide ſis et Epiſt. lxxxv.

[i] *Similiterque cæteri morbi—cæterique ſimiliter morbi*] Ut poſt interpoſita pauca verba voces eædem vel ſimiles repetantur, non eſt novum. A. Gellius, xvii. 20. Verba illa *Pauſaniæ inter convivas amorem vice ſua laudantis,* ea verba *ita prorſum amavimus* &c. Vide ſis et Plinium, lib. viii. Epiſt. 6.

[k] *Ut ita appellem,* ea *quæ*] Vulgo, *appellem* eam, *quæ.* Lectionem, quam dedimus, exhibent Reg. Pithœan. et Balliol.

[l] *Quale in μισογύνῳ Atilii eſt*] Vulgo, *quale in μισογυνείᾳ eſt.* Inepte, cum μισογυνεία ſit ipſum fœminarum odium. MSS. Colon. et Lambin. ſcripturam, quam dedi, clare repræſentant; eoque alludunt reliqui codices, qui fere *miſſo gino* vel *miſſo guno Atili* præ ſe ferunt. Nos igitur eam recepimus lectionem quam Mercerus ad Nonium, p. 127. et alii veram cenſuerunt. De Atilio vide G. J. Voſſium, Poet. Latin. p. 232.

[m] *Ut* in *hominum* univerſum genus, *quod accepimus de Timone*] Lambinus reponit, *ut hominum univerſi generis;* quod ante, non *odium in mulieres,* ſed *mulierum,* dixerat. At hæc ratio nihili videtur; nam Latine dicitur utrumque: nec video cur Ciceroni phraſin variare non liceat. Sic ſupra cap. vii. Sub metum *ſubjecta ſunt pigritia, pudor*—Voluptati *malevolentia*—Libidini *ira.* Ibi quoque propter eandem cauſam *metui ſubjecta* perperam legit vir ille doctus. Sed hæc hactenus. Timonis autem hiſtoriam nitidiſſimo Dialogo Lucianus expreſſit, eamque tradidit etiam Tzetzes, Chil. vii. Hiſt. 129. Mores ejus deſcripſit Plu-

 tarchus

hominum universum genus, quod accepimus de Timone, qui μισάνθρωπος appellatur; ut inhospitalitas est: quæ omnes ægrotationes animi ex quodam metu nascuntur earum rerum, quas fugiunt et oderunt. Definiunt autem [n] animi ægrotationem, opinationem vehementem de re non expetenda, tanquam valde expetenda sit, inhærentem et penitus insitam: quod autem nascitur ex offensione, ita definiunt: opinionem vehementem de re non fugienda inhærentem et penitus insitam, tanquam fugienda: hæc autem [o] opinatio, est judicatio se scire, quod nesciat. Ægrotationi autem talia quædam subjecta sunt, avaritia, [p] ambitio, mulierositas, pervicacia, ligurritio, vinolentia, cupedia, et si qua similia. Est autem avaritia, opinatio vehemens de pecunia, [q] quasi valde expetenda sit, inhærens et

tarchus in Anton. pagg. 948, 949. ubi hoc Epigramma Callimacho tribuitur:

Τίμων μισάνθρωπος ἐσοικέω· ἀλλὰ πάρελθε,
Οἰμώζειν εἴπας πολλὰ, πάρελθε μόνον.

Leg. ἐνοικέω, quod patet ex Anthol. lib. iii. cap. 7. Illic exstat integrum, et Hegesippum præ se fert auctorem.

[n] *Animi ægrotationem, opinationem vehementem*] Cum animorum *morbi* et ægrotationes cogitatione tantum differant; Tullius ægrotationem, ἀῤῥώστημα, eo modo, quo reliqui νόσημα, definivit. Laertius, vii. 115. ed. Amst. Νόσημα, οἴησις σφόδρα δοκοῦντος αἱρετοῦ. Seneca, Epist. lxxv. *Morbus est judicium in pravo pertinax, tanquam valde expetenda sint, quæ leviter expetenda sunt.* Ad id, quod agimus, præclare Stobæus, Eclog. Ethic. p. 177. ed. Antv. Νόσημα δ' εἶναι δόξαν ἐπιθυμίας ἐῤῥυηκυῖαν εἰς ἕξιν καὶ ἐνσκιῤῥωμένην, καθ' ἣν ὑπολαμβάνουσι τὰ μὴ αἱρετὰ σφόδρα αἱρετὰ εἶναι, οἷον φιλογυνείαν, φιλοινίαν, φιλαργυρίαν· εἶναι δέ τινα καὶ ἐναντία τοῖς νοσήμασι κατὰ προκοπὴν γιγνόμενα, οἷον μισογυνείαν &c.

[o] *Opinatio, est* judicatio *se scire*] Sic recte Reg. Gryph. Vatic. et Pal. quart. Vulgo, *judicare.*

[p] *Ambitio — cupedia*] Hunc locum adducit Nonius in *cupedia.* Ei tamen male *cupiditas* exponitur, nam φιλοψίαν vel immoderatam delicatiorum ciborum cupiditatem denotat.

[q] *Quasi* valde expetenda *sit*] Vulgo, *quasi petenda sit.* Nos autem MSS. fide nitimur, nec minus ipsa re; vox enim a recentioribus omissa, vehementiam seu σφοδρότητα denotat, quæ definitioni

penitus insita: similisque est ejusdem generis definitio reliquarum. Offensionum autem definitiones sunt ejusmodi, ut inhospitalitas sit opinio vehemens, valde fugiendum esse hospitem, eaque inhærens et penitus insita: similiterque definitur et mulierum odium, ut Hippolyti; et, ut Timonis, generis humani.

XII. Atque ut [r] ad valetudinis similitudinem veniamus, eaque collatione utamur aliquando; sed parcius, quam solent Stoici: ut sunt alii ad alios morbos procliviores; itaque dicimus [s] gravedinosos quosdam, quosdam torminosos, [t] non quia jam sint, sed quia sæpe: sic alii ad metum, alia ad aliam perturbationem: ex quo in aliis anxietas, unde anxii; in aliis [u] iracundia efficitur, quæ ab ira differt: estque [x] aliud iracundum esse, aliud iratum;

definitioni prorsus est necessaria. Sic paullo post: *ut inhospitalitas sit opinio vehemens*, VALDE *fugiendum esse hospitem* &c.

[r] *Ad valetudinis similitudinem veniamus*] Vulgo, *veniam*. Lectionis quam admisimus auctores sunt vetus Lambini codex, Colon. Bak. et Cantab. eamque veram esse suadent sequentia, quæ *pluraliter* efferuntur.

[s] *Gravedinosos* quosdam, *quosdam torminosos*] Nonnulli MSS. dant *gravedinosos, quosdam torminosos*. Sed solennis incuria librariorum vocem, quam bis apponere debuerant, semel tantum posuit. Hoc ex eo manifestum est, quod receptam lectionem plerique codices exhibeant, nec aliter Nonius in *Gravedinosi* et *Tormines*. Vereor etiam, ne magna pars eorum, quæ laudat J. Fr. Gronovius ad Livii iii. 37. pari negligentiæ sit adscribenda.

[t] *Non quia jam sint, sed quia sæpe:* SIC *alii*] Vulgo, *non quia jam sint, sed quia sæpe* sint: *alii* &c. qua quidem ratione deest *ἀπόδοσις*, et similitudo redditur imperfecta. Nos igitur Manutii conjecturam recepimus; et simile prorsus mendum primi observavimus ad Minutii Felicis cap. xvi. pag. 79.

[u] *Iracundia* efficitur] Vulgo, *dicitur*. Sed cum illa lectio sensum non pareret idoneum; nos conjecturam nostram, quæ MSS. accedit quam proxime, recepimus. Sic infra cap. xiii. *Morbus* efficiatur *et ægrotatio*. Livius, v. 5. *Si quis ægro—cibi gratia præsentis aut potionis, longinquum et forsitan insanabilem* morbum efficiat.

[x] *Aliud iracundum—aliud amantem*] Hæc omnia proferuntur a Nonio in *iracundus*. Vide et

ut differt anxietas ab angore: neque enim omnes anxii, qui anguntur aliquando, nec qui anxii, ſemper anguntur: ut inter ebrietatem et ebrioſitatem intereſt; aliudque eſt amatorem eſſe, aliud amantem. Atque hæc aliorum ad alios morbos proclivitas late patet: nam pertinet ad omnes perturbationes: in multis etiam vitiis apparet, ſed nomen res non habet: ergo et invidi, et malevoli, et lividi, et timidi, et miſericordes, [y] quia proclive ad eas perturbationes, non quia ſemper feruntur. Hæc igitur proclivitas ad ſuum quodque genus, a ſimilitudine corporis, [z] Ægrotatio dicatur: dum ea intelligatur ad ægrotandum proclivitas: ſed hæc in bonis rebus, quod alii ad alia bona ſunt aptiores, Facilitas nominetur; [a] in malis Proclivitas, ut ſignificet lapſionem: in neutris habeat ſuperius nomen.

XIII. Quo modo autem in corpore eſt morbus, eſt ægrotatio, et vitium, ſic in animo. Morbum appellant totius corporis corruptionem: Ægrotationem, morbum cum imbecillitate: Vitium, cum partes corporis inter ſe diſſident, ex quo pravitas membrorum, diſtortio, deformitas. Itaque illa duo, morbus et ægrotatio, ex totius valetudinis corporis conquaſſatione et perturbatione gignuntur; vitium autem, integra valetudine, ipſum ex ſe cernitur. Sed in animo tantummodo cogitatione poſſumus morbum ab ægrotatione ſejungere: vitioſitas autem eſt habitus, aut affectio, in tota vita inconſtans et a ſe ipſa diſſentiens. Ita fit, ut in altera, corruptione opinionum morbus efficiatur et ægrotatio; in

et Senecam de Ira, lib. i. cap. 4. ac Epiſt. 85.

[y] *Quia* proclive] Sic recte Cl. Bentleius. In codicibus *proclives*.

[z] *Ægrotatio* dicatur] Vulgo, *dicitur*; quod optimo jure mutavit idem vir ſummus.

[a] *In malis* proclivitas] *Εὐκαταφορία* vel *εὐεμπτωσία* Græce dicitur. Vide Diogenem Laertium, lib. vii. §. 115. ed. Amſt. et Stobæum, Eclog. Ethic. pag. 177. ed. Aur. All.

altera, inconstantia et repugnantia. [b] Non enim omne vitium partes habet dissentientes; ut eorum, qui non longe a sapientia absunt, affectio est illa quidem discrepans sibi ipsa, dum est insipiens, sed non distorta nec prava. Morbi autem et ægrotationes, partes sunt vitiositatis: sed perturbationes sintne ejusdem partes, quæstio est: vitia enim affectiones sunt manentes; perturbationes autem, moventes: ut non possint affectionum manentium partes esse. Atque ut in malis attingit animi naturam corporis similitudo, sic in bonis: sunt enim in corpore præcipua, pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas: sunt item in animo. [c] Ut enim

[b] *Non enim omne vitium partes habet* dissentientes] Hunc locum sicco pede reliqui prætereunt interpretes; se non intelligere fatetur Joach. Camerarius. Ad me sane quod attinet, haud equidem capio, qui *omne vitium* partes *non habeat* dissentientes, cum *eorum qui non longe a sapientia absunt affectio sit illa* discrepans *ipsa sibi?* Si enim vitium *partes* non habet *dissentientes*, quomodo fieri potest, ut sit affectio sibi ipsa discrepans? Sed hunc nodum, ut et alios bene multos, sagacissima conjectura solvit eruditissimus Bentleius, qui reponit *pares habet dissidentias*. De re ipsa vide Senecam, Epist. 75.

[c] *Ut enim corporis—sanitas: sic animi dicitur*] Vulgo, omissa prima voce dant, *enim corporis temperatio, cum ea congruunt inter se e quibus constamus: sanitas sic animi dicitur*. Sed a nobis receptæ sunt interpunctio simul et emendatio Joach. Camerarii, quam quodammodo firmant Pal. quint. et Balliol. dum repræsentant *est enim*; certam vero reddunt Græca, quæ leguntur apud Stobæum, Eclog. Ethic. pag. 168. ed. Aur. All. Ὥσπερ γὰρ τὴν τοῦ σώματος ὑγείαν ευκρασίαν εἶναι τῶν ἐν τῷ σώματι θερμῶν καὶ ψυχρῶν καὶ ξηρῶν καὶ ὑγρῶν· οὕτω καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ὑγείαν, εὐκρασίαν εἶναι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ δογμάτων. Similiter Plato statuit, ut *æqualitas ista sicci, humidi, ferventis, ac frigidi, corpori sanitatem, vires, speciemque, largitur—sic tunc* animæ dicit SANITATEM *adesse, vires, et pulchritudinem, cum ratio totam regit*. Verba sunt Apuleii, lib. i. de Habit. Doct. Plat. pag. 591. ed. Par. Hinc *ex quatuor principiis vel superans aliquid vel deficiens adversam valetudinem creat, ut quidam ex sapientiæ professoribus dixerunt*, testante Celso, lib. i. p. 4. Procem. B. ed. Par.

corporis temperatio, cum ea congruunt inter se, e quibus constamus, sanitas: sic animi dicitur, cum ejus judicia opinionesque concordant. Eaque animi est virtus; quam alii ipsam temperantiam dicunt esse, alii obtemperantem temperantiæ præceptis, et eam subsequentem, nec habentem ullam speciem suam: sed sive hoc, sive illud sit, in solo esse Sapiente. [d] Est autem quædam animi sanitas, quæ in insipientem etiam cadat, cum, curatione [e] et gubernatione medicorum, conturbatio mentis aufertur. [f] Et ut corporis est quædam apta figura membrorum cum coloris quadam suavitate, eaque dicitur Pulchritudo: sic in animo, opinionum judiciorumque æquabilitas et constantia, cum firmitate quadam et stabilitate, virtutem subsequens aut vir-

[d] *Est autem quædam animi sanitas, quæ in* insipientem *etiam cadat*] Miror Hadr. Turnebum, Advers. vii. 17. rescripsisse, *est autem quædam animi* insanitas, *quæ in* sapientem *etiam cadat*. Nam præterquam quod *in sapientem cadere non possit insania*, ut ex mente Stoicorum docuit Noster, lib. iii. cap. 5. illam conjecturam absurdam esse docent sequentia; prorsus enim repugnat *esse quandam insanitatem, quæ in sapientem cadat, cum curatione medicorum conturbatio mentis aufertur*; siquidem perturbatio mentis est in causa, cur insaniant animi. Adde quod virtutes ἀθεωρήτȣς insipienti competere monet Laertius, vii. 91. ed. Amst. inter quas ὑγείαν ψυχῆς ponit Stobæus, Eclog. Ethic. pag. 168.

[e] *Et gubernatione*] A vulgatis absunt. Codices fere dant, *et perturbatione*, pro qua Lambinus conjecit *purgatione*; Brutus autem *pertractatione*. Nos eam scripturam repræsentandam esse censuimus, quam dant Balliol. et Vatic. pro varia lectione, quamque Ven. 1491. et Erasmi editio præstant.

[f] *Et ut corporis est quædam— vires nominantur*] Stoici apud Srobæum, Eclog. Ethic. pag. 168. ed. Aur. All. Καὶ ὁμοίως περ (leg. ὥσπερ) ἰσχύος τȣ̃ σώματος τόνος ἐςὶν ἱκανὸς ἐν νεύροις, ȣ̃τω κὴ τῆς ψυχῆς τόνος ἐςὶν ἱκανὸς ἐν τῷ κρίνειν καὶ πράτʃειν κὴ μή. Ὥσπερ τε τὸ κάλλος τȣ̃ σώματός ἐςι συμμετρία τῶν μελῶν καθεςώτων αὐτῷ πρὸς ἄλληλά τε κὴ πρὸς τὸ ὅλον· ȣ̃τω καὶ τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος ἐςὶ συμμετρία τȣ̃ λόγου κὴ τῶν μελῶν αὐτȣ̃ πρὸς ὅλον τε αὐτȣ̃ (forsan αὐτὸν) κὴ πρὸς ἄλληλα. Sensus est idem, sed a Cicerone differt orationis ordo.

tutis vim ipſam continens, Pulchritudo vocatur. Itemque viribus corporis et nervis et efficacitati [g] ſimiles, ſimilibuſque verbis animi vires nominantur. Velocitas autem corporis, Celeritas appellatur: quæ eadem ingenii etiam laus habetur, propter animi multarum rerum brevi tempore percurſionem.

XIV. Illud animorum corporumque diſſimile: quod animi valentes [h] morbo tentari poſſunt, ut corpora poſſunt: ſed corporum offenſiones ſine culpa accidere poſſunt; animorum non item: quorum omnes morbi et perturbationes ex aſpernatione rationis eveniunt: itaque in hominibus ſolum exiſtunt: nam [i] beſtiæ ſimile quiddam faciunt, ſed in perturbationes non incidunt. Inter acutos autem et inter hebetes intereſt; quod ingenioſi, ut æs Corinthium in æruginem, ſic illi in morbum et incidunt tardius et recreantur ocius: hebetes non item. Nec vero in omnem morbum ac perturbationem animus ingenioſi cadit; [k] non enim in ullam efferatam, et immanem.

[g] *Similes,* ſimilibuſque *verbis*] Vulgo, *ſimiles, ſimilibus verbis.* Sed Reg. Pithœan. Balliol. et veteres editi lectionem, quam repræſentamus, exhibent.

[h] *Morbo tentari poſſunt,* ut *corpora poſſunt*] Vulgo, *morbo tentari* non *poſſunt, corpora poſſunt*; nec abeunt codices. At ipſa res veritati repugnat: quapropter emendationem Bentleianam recepi.

[i] *Beſtiæ ſimile quiddam faciunt, ſed in perturbationes non incidunt*] Sic Seneca de Ira, lib. i. cap. 3. *Dicendum eſt feras ira carere, et omnia præter hominem; nam cum ſit inimica rationi, nuſquam tamen naſcitur niſi ubi rationi locus eſt—Muta animalia humanis affectibus carent; habent autem ſimiles illis quoſdam impulſus.* Hinc Stoici apud Stobæum, Eclog. Ethic. pag. 175. ed. Aur. All. diverſam eſſe ſtatuunt τήν τε ἐν τοῖς λογικοῖς γιγνομένην ὁρμὴν καὶ τὴν ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις. Vide et Galenum de dogm. Hippocr. et Platon. lib. iv. cap. 2. pag. 137. Certe cum Stoici perturbationes in animæ parte rationali collocent, eaque careant beſtiæ, perturbationibus careant neceſſe eſt.

[k] *Non enim* in ullam efferatam, *et* immanem] Vulgo, *non enim multa efferata et immania.* Sed

ratam, et immanem: quædam autem humanitatis quoque habent primam speciem, ut misericordia, ægritudo, metus. Ægrotationes autem morbique animorum difficilius evelli posse putantur quam summa illa vitia, quæ virtutibus sunt contraria: morbis enim manentibus, [l] vitia sublata esse possunt, quia non tam celeriter sanantur, quam illa tolluntur. Habes ea, quæ de perturbationibus enucleate disputant Stoici: quæ Logica appellant, quia disseruntur subtilius: [m] ex quibus quoniam tanquam ex scruposis cotibus enavigavit oratio, reliquæ disputationis cursum teneamus, modo satis illa dilucide dixerimus pro rerum obscuritate. A. Prorsus satis: sed si quæ diligentius erunt cognoscenda, quæremus alias: nunc vela, quæ modo dicebas, exspectamus et cursum.

XV. M. [n] Quando et aliis locis [o] de Virtute et

Sed loci mens et ipsa constructio διόρθωσιν Bentleianam flagitant.

[l] *Vitia sublata esse possunt*] Sic rescribendum conjecit Lambinus, ejusque conjecturam ratam facit Eliens. sec. Vulgo, *vitia sublata esse* non *possunt*. Inepte prorsus, licet ita dent MSS. præter unum illum, cujus meminimus, universi. Nam si *morbi non tam celeriter sanantur, quam vitia tolluntur*; ipsa res indicat, morbis manentibus, vitia sublata esse posse.

[m] *Ex quibus quoniam tanquam ex scruposis cotibus enavigavit oratio*] Vulgo, *e scrupulosis*. Reg. *ex scrupulosis*. Leg. *ex scruposis*, ut Lambinus et Bentleius voluerunt. Adi sis Nic. Heinsium ad Valerii Flacci Argon. ii. 518. Porro *cotes* aut *cautes* æque dici notat Scholiastes ad Juvenalis Sat. vii. 344. Virgilius, Georg. iv. 203.

——*Errando in* cotibus *alas Attrivere.*

Prudentius, Apoth. vs. 429. *Caucasea de* cote—Ipsam vero loquendi rationem sæpius adhibet Hieronymus. Sic ad Heliodorum, Epist. i. p. 4. ed. Victor. *Quoniam e scopulosis locis* ENAVIGAVIT *oratio, et inter cavas spumeis fluctibus cautes fragilis in altum cymba processit*. Advers. Helvidium, cap. ix. p. 315. *Quoniam jam* e cautibus et confragosis locis enavigavit *oratio*. Et in Rufinum, lib. i. cap. vii. pag. 399. *Quoniam de confragosis et asperis locis* enavigavit *oratio*.

[n] *Quando* et *aliis locis*] Ita quidem codices, tam MSS. quam

diximus et sæpe dicendum erit, (pleræque enim quæstiones, quæ ad vitam moresque pertinent, a virtutis fonte ducuntur,) quando igitur Virtus est affectio animi constans conveniensque; laudabiles efficiens eos, in quibus est; et ipsa per se, sua sponte, separata etiam utilitate, laudabilis: ex ea proficiscuntur honestæ voluntates, sententiæ, actiones, omnisque recta ratio; quanquam ipsa virtus brevissime recta ratio dici potest. Hujus igitur virtutis contraria est Vitiositas (sic enim malo, quam malitiam appellare, eam quam Græci κακίαν appellant: nam malitia, certi cujusdam vitii nomen est; vitiositas, omnium) [p] ex qua cooriuntur perturbationes, quæ sunt, ut paulo ante diximus, turbidi animorum concitatique motus, aversi a ratione, et inimicissimi menti vitæque tranquillæ; important enim ægritudines anxias atque acerbas, animosque affligunt et debilitant Metu: iidem inflammant Appetitione nimia; quam cum Cupiditatem, tum Libidinem dicimus, impotentiam quandam animi temperantia et moderatione plurimum dissidentem; [q] quæ, si quando adepta est id, quod

quam typis impressi. Sed nescio quid est in oratione, quod omnino displicet. Ei suus restituetur nitor, si minima mutatione legas: *quando*, UT *aliis locis de virtute et diximus et sæpe dicendum erit——quando igitur virtus est affectio animi constans* &c. ad id enim refertur, quod de virtute subdit, nec exitum alio reperies modo. Hanc autem emendationem præcepisse Manutium video, eaque omnino est vera.

[o] *De Virtute et diximus*] Vulgo deest *et*; quam voculam suppeditarunt Reg. Pithœan. Med. et Bak.

[p] *Ex qua* cooriuntur] Sic Cl. Bentleius. Vulgo, *cogitantur:* nec aliter omnes codd. præter unum Manutianum, qui dat *concitantur*, uti quidem emendarat Camerarius. Aliis arrisit *agitantur* vel *coagitantur*.

[q] *Quæ, si quando* adepta est id] Hæc lectio non est a codicibus. Reg. Vatic. aliique MSS. *eadem ptaretur*; at vetus Lambini codex, Bak. Balliol. et Pal. quint. *adeptaretur id*, unde ne literula quidem mutata rescribendum puto *adepta retur*. Hellenismus est, idemque valet ac

se

ei fuerit concupitum, [r] tum fert alacritatem, ut [s] nihil ei conſtet, quid agat: ut ille qui [t] Voluptatem animi nimiam, ſummum eſſe errorem arbitratur: eorum igitur malorum in una virtute poſita ſanatio eſt.

ſe adeptam eſſe retur. Virgilius, Æn. ii. 377.

——Senſit *medios* delapſus in *hoſtes.*

Horatius, lib. i. Epiſt. vii. 22.

Vir bonus ac ſapiens dignis ait eſſe paratus.

Propertius, lib. ii. Eleg. vii. 45.

Viſura *et quamvis nunquam* ſperaret *Ulixen.*

Ovidius, Metam. xiii. 141.

——— *Retulit Ajax*

Eſſe *Jovis* pronepos ———

Nec dubito, quin ejuſdem libri vſ. 133. reponi debeat, ut habet Baſ.

——— *Quod, ut eſt, hebes eſſe*

FATETUR,

non *videtur*; Ajax enim ſe dicendo parum valere faſſus eſt. Sulpicius Severus, Dial. ii. cap. viii. 2. *Nos in hac parte nunquam vel Martini exemplo vel his diſputationibus* corrigendi fatemur. Sed exemplorum ſatis. Adi tamen ſis Priſcianum, lib. xviii. col. 1183. Caſp. Scioppium, Veriſ. iv. 15. et Dan. Vechnerum, Hellenolex. i. 29. Ex binis voculis in unam compactis natum mendum, cujuſmodi etiam nunc hæret apud Juſtinum Martyrem, Apol. i. c. 8. ubi vir ſanctiſſimus, poſtquam locutus eſt de ſempiternis malorum pœnis, ſic infit: El μὲν ȣ̓ν ἄπιςον ϗ̀ ἀδύνατον τȣ͂το φήσει τὶς πρὸς ἡμᾶς, ἥδε ἡ πλάνη ἐςὶν ἄλλȣ πρὸς ἕτερον, ἕως ȣ̓ ἔργῳ μηδὲν ἀδικοῦντες ἐλεγχώμεθα. Scribe et interpunge εἰ μὲν ȣ̓ν ἄπιςον ϗ̀ ἀδύνατον τȣ͂το φήσει τις, πρὸς ἡμᾶς ἥδε ἡ πλάνη ἐςὶν, ΑΛΛ' ΟΥ πρὸς ἕτερον &c. Similis plane locus eſt apud Athenagoram, Leg. cap. xxxi. pag. 136. qui meam ſtabilit conjecturam.

[r] Tum *fert alacritatem*] A Tullii manu non eſt hæc lectio. Nonnulli codices *tum affert* vel *affertur alacritate*; Gryph. autem *tum ea fertur alacritate.* Lego, *tum* ea effertur *alacritate*; quæ minima eſt mutatio, Ciceronianoque loquendi modo conſona.

[s] *Nihil* ei *conſtet*, quid *agat*] Vulgo, *nihil* eſſe *conſtet*, quod *agat.* Codices autem præ ſe ferunt *ut nihil eſſe* (Reg. *eſt*) *conſtet* quid *agat*; unde Cl. Bentleius id quod exhibemus repoſuit.

[t] *Voluptatem animi nimiam, ſummum eſſe* errorem *arbitratur*] Trabeæ verſus fuit,

Ego voluptatem animi nimiam ſummum eſſe errorem arbitror.

Vide Fin. ii. 4. et Famil. ii. 9. Infra cap. xvii. *Eaque omnia aut nimis triſtia aut nimis læta* errore *fieri? Qui ſi* error *ſtultis extenuetur* &c.

XVI. Quid autem est non miserius solum, sed foedius etiam et deformius; quam ægritudine quis afflictus, debilitatus, jacens? cui miseriæ proximus est is, qui appropinquans aliquod malum metuit, exanimatusque pendet animi: quam vim mali significantes poetæ, [u] impendere apud inferos saxum Tantalo faciunt,

> [x] Ob scelera animique impotentiam, et superbiloquentiam:

ea communis pœna stultitiæ est: omnibus enim,

[u] *Impendere apud inferos saxum Tantalo faciunt*] Ut mendacibus solet evenire, de Tantali pœnis variæ sunt Poetarum sententiæ, quas recensuit Scholiastes ad Pindari Olymp. i. 95. Noster Euripidem habuit ducem, Orest. vs. 5. pro cujus sententia

——— Τάνταλος
Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον
Ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην.

Ex eadem mente Lucretius, iii. 993.

Nec miser impendens magnum timet aëre saxum
Tantalus.

Ita plures alii. Vide Nostrum Fin. i. 18. Plutarchum de Superst. p. 170. ed. Par. Philostratum, vit. Apoll. iii. 25. Athenæum, lib. vii. pag. 281. ed. Lugd. Dionem Chrysostomum, Orat. vi. pag. 97. Suidam in Τάνταλος. Gregorium Nazianzenum apud L. A. Muratorium in Anec. Græc. p. 4. denique Nonnum ad Gregorii Nazianzeni Stelit. ii. Hist. 31.

[x] *Ob scelera animique impotentiam et superbiloquentiam*] Hæc pro Tullii verbis habent editores, eaque sub ejus nomine laudat Nonius in *superbiloquentia.* At vero versus est Trochaicus antiqui cujusdam Poetæ, quod dictio satis ostendit, et ante me docuit Hadr. Turnebus, Adverf. vii. 18. Non magis autem de ipso supplicio quam de ejus causa digladiantur scriptores. Plurimi contendunt loquacitatem fecisse, ut tantas pœnas subiret. Hinc Theophylactus Simocatta, Epist. lxviii. Ἐντεῦθεν καὶ Τάνταλος ἐκολάζετο· περὶ τὰ θεῖα γὰρ ἔσχε τὴν γλῶτταν ἀκόλαστον. Nescio quis apud Athenæum, lib. vii. pag. 281. ed. Lugd. eum tam duris modis acceptum tradit, quod τὸ ζῆν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς θεοῖς optarit. At vero Pindarus, Olymp. i. 95. Ἔχει δ' ἀπάλαμον βίον Τοῦτον, ἐμπεδόμοχθον Μετὰ τριῶν τέταρτον Πόνον· ἀθανάτων ὅτι κλέψας Ἁλίκεσσι συμπόταις Νέκταρ ἀμβροσίαν τε Δῶκεν. Hunc secuti sunt alii nonnulli. Vide Tzetzem, Chil. v. Hist. 10.

quorum mens abhorret a ratione, semper aliqui talis terror impendet. Atque ut [y] hæ tabificæ mentis perturbationes sunt, ægritudinem dico et metum: sic hilariores illæ, cupiditas avide semper aliquid expetens, et inanis alacritas, id est, lætitia gestiens, non multum differunt ab amentia. Ex quo intelligitur, qualis ille sit, [z] quem tum moderatum, alias modestum, temperantem, alias constantem, continentemque dicimus: nonnunquam hæc eadem vocabula [a] ad Frugalitatis nomen, tanquam ad caput, referre volumus. Quod nisi eo nomine virtutes continerentur, nunquam ita pervulgatum illud esset, ut jam proverbii locum obtineret, *hominem Frugi omnia recte facere*: quod idem cum Stoici de Sapiente dicunt, nimis admirabiliter nimisque magnifice dicere videntur.

XVII. [b] Ergo hic, quisquis est, qui moderatione et constantia quietus animo est, sibique ipse placatus; ut nec tabescat molestiis, nec frangatur timore, nec sitienter quid expetens ardeat desiderio, nec alacritate futili gestiens deliquescat; is est Sapiens, quem quærimus, is est beatus; cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendum animum, aut nimis lætabile ad efferendum videri potest. Quid enim videatur ei magnum in rebus humanis? cui æternitas omnis totiusque mundi

[y] *Hæ tabificæ mentis perturbationes sunt*] Laudat Nonius in *Tabificabile*.

[z] *Quem tum moderatum*, alias modestum, *temperantem*, alias constantem, *continentemque dicimus*] Non dubito quin *alias modestum*, *alias constantem* huc inserserint librarii. Cum enim exadversus *moderatum*, notata varia lectione, scripserant priores *als modestum*; et exadversus *temperantem*, similiter *als constantem* (quod et inter lineas interdum fit) quatuor illas voces imperite Tullio tribuerunt posteri. Locum igitur sic lego *quem cum moderatum* tum *temperantem continentemque dicimus*. Adi lib. iii. cap. 8.

[a] *Ad Frugalitatis nomen*] Vide quæ diximus ad lib. iii. cap. 8.

[b] *Ergo* hic, *quisquis est*] Sic Reg. Pithœan. et Med. Vulgo, *ergo* is, *quisquis est*.

nota fit magnitudo. [c] Nam quid aut in ſtudiis humanis, aut in tam exigua brevitate vitæ magnum ſapienti videri poteſt? qui ſemper animo ſic excubat, ut ei nihil improviſum accidere poſſit, nihil inopinatum, nihil omnino novum. Atque idem ita acrem in omnes partes aciem intendit; ut ſemper videat ſibi ſedem ac locum ſine moleſtia atque angore vivendi; ut quemcumque caſum fortuna invexerit, hunc apte et quiete ferat: quod qui faciet, non ægritudine ſolum vacabit, ſed etiam perturbationibus reliquis omnibus. His autem vacuus animus perfecte atque abſolute [d] beatos efficit; idemque concitatus, et abſtractus ab integra certaque ratione, non conſtantiam ſolum amittit, verum etiam ſanitatem. Quocirca mollis et enervata putanda eſt Peripateticorum ratio et oratio: qui [e] perturbari animos neceſſe dicunt eſſe; ſed adhibent modum quendam, quem ultra progredi non oporteat. Modum tu adhibes vitio? an vitium nullum eſt, non parere rationi? an ratio parum præcipit nec bonum illud eſſe, quod aut cupias ardenter, aut adeptus efferas te inſolenter: nec porro malum,

[c] Nam quid *aut in ſtudiis*] Vide Servium ad Georg. iv. 445. et Donatum ad Terentii Phorm. Act. I. Sc. iv. 23.

[d] *Beatos efficit*] Omnino legendum crediderim, *beatus efficitur*, cum reliqua *ſingulariter* efferantur.

[e] *Perturbari animos neceſſe dicunt eſſe*] Ita ſtatuere Peripatetici; quod illi cum reliquis vetuſtioribus philoſophis, perturbationes naturales eſſe cenſuerunt, ut docet Cicero, Acad. i. 10. Lactantius, Div. Inſt. vi. 15. περὶ τῶν παθῶν ſic loquitur: *Hæc naturalia eſſe, non voluntaria, omnium viventium ratio demonſtrat, quæ iiſdem omnibus quatitur affectibus. Peripatetici ergo rectius, qui hæc omnia detrahi negant poſſe, quia nobiſcum ſimul nata ſint.* Contra Stoici affectus judicio et opinione ſuſceptos putant, ideoque contendunt eos extirpari poſſe radicitus. Hieronymus adv. Pelag. ad Cteſiph. p. 546. ed. Victor. Stoici *perturbationes—aſſerunt extirpari poſſe de mentibus, et nullam fibram radicemque vitiorum in homine omnino reſidere, meditatione et aſſidua exercitatione virtutum.* Vide et Procem. Dial. adv. Pelag. pag. 554. ac Juſt. Lipſium, Manud. lib. iii. Diſſ. 7.

quo aut oppressus jaceas, aut, ne opprimare, mente vix constes? eaque omnia aut nimis tristia, aut nimis læta errore fieri? qui si error stultis extenuetur die, ut, [f] cum re eadem maneant, aliter ferant inveterata, aliter recentia: sapientes ne attingat quidem omnino. Et enim quis erit tandem modus iste? quæramus enim modum ægritudinis; [g] in qua operæ plurimum ponitur. [h] Ægre tulisse P. Rutilium fratris repulsam consulatus, scriptum apud Fannium est: sed tamen transisse videtur modum; quippe qui ob eam causam a vita recesserit. Moderatius igitur ferre debuit. Quid, si cum id ferret modice, mors liberorum accessisset? Nata esset ægritudo nova. [i] Sit ea modica: magna tamen facta esset accessio. Quid, si deinde dolores graves corporis, si bonorum amissio, si cæcitas, si exilium? Si pro singulis malis ægritudines accederent; summa ea fieret, quæ non sustineretur.

XVIII. Qui modum igitur vitio quærit; similiter facit, ut si posse putet eum, qui se [k] e Leucata

[f] *Cum* re *eadem* maneant] Vulgo, *cum* res *eadem* maneat. At Reg. et Pithœan. *maneant*; unde Cl. Bentleius optime, *cum* re *eadem* maneant. Vide sis ad hujusce libri cap. xxviii.

[g] *In* qua *operæ plurimum*] Forsan *in quo*, sicut exhibent Eliens. et Petrens. nec aliter Erasmus *edidit*.

[h] *Ægre tulisse P. Rutilium fratris repulsam consulatus*] Audiendus non est Manutius, qui Rupilii nomen inculcat, ut designetur is, qui Consul fuit A. U. C. DCXXI. Eandem historiam narrat Plinius, H. N. lib. vii. 36. *P. Rutilius morbo levi impeditus, nuntiata fratris repulsa in consulatus petitione, illico exspiravit.* Ejus fratri prænomen fuit Lucio, quod discimus ex libri de Amic. cap. xx.

[i] Sit *ea modica*] Est a Cl. Bentleio: nam codices *sed ea modica*.

[k] *E* Leucata] Vulgo, *Leucade*; non male quidem, si faverent MSS. Sed cum codices aliam summo consensu præstent formam, eaque sit probi commatis, eos aspernari non potuimus. Sic Virgilius, Æn. iii. 274.

Mox et Leucatæ *nimbosa cacumina montis*.

Ibi vide Servium. Seneca, Hippol. vs. 1014.

Et cana summum spuma Leucaten *ferit*.

præcipitaverit, sustinere se cum velit. Ut enim id non potest: sic animus perturbatus et incitatus nec cohibere se potest,[l] nec, quo loco vult, insistere: omninoque quæ crescentia perniciosa sunt, eadem sunt vitiosa nascentia: ægritudo autem cæteræque perturbationes, amplificatæ certe pestiferæ sunt: igitur etiam susceptæ, continuo in magna pestis parte versantur. Et enim ipsæ se impellunt, ubi semel a ratione discessum est: ipsaque sibi imbecillitas indulget, in altumque provehitur imprudens, nec reperit locum consistendi. Quamobrem nihil interest, utrum moderatas perturbationes approbent, an moderatam injustitiam, moderatam ignaviam, moderatam intemperantiam. Qui enim vitiis modum apponit, is partem suscipit vitiorum: quod cum ipsum per se odiosum est, tum eo molestius; quia sunt in lubrico, incitataque semel [m]proclivi labuntur, sustinerique nullo modo possunt.

XIX. Quid? quod iidem Peripatetici perturbationes istas, quas nos extirpandas putamus, non modo naturales esse dicunt, sed etiam utiliter a natura datas: quorum est talis oratio. Primum multis verbis [n]iracundiam laudant: cotem fortitudinis

Sic et ipse Cicero, lib. v. ad Attic. Epist. 9.

[l] *Nec, quo loco vult, insistere:* omninoque quæ &c.] Vulgo, *Nec, quo loco vult, insistere* omnino: quæque *crescentia.* At Bak. habet, *nec quo loco vult insistere:* omninoque quæ *crescentia.* Elegantius multo, Ciceroneque dignius; Quodcum ita sit, nos eam recepimus lectionem.

[m] Proclivi *labuntur*] Sic Reg. Pithœan. Vatic. plurimique codices. At Med. Bak. aliique *proclive,* quod eodem redit. A. Gellius, N. A. lib. x. cap. 24. *Sane quam consuetum iis veteribus fuerat literis his plerumque uti indifferenter, sicut* præfiscini *et* præfiscine, proclivi, *et* proclive. Eadem repetit Macrobius, Saturn. lib. i. cap. iv. p. 255. ed. Lugd.

[n] Iracundiam *laudant*; cotem fortitudinis *esse dicunt* &c.] Noster distinctionem, quam supra cap. 12. posuit, sibi non duxit observandam; iracundia enim non ὀργιλότητα, quam malum esse statuit Aristoteles, sed iram, θυμὸν, hic denotat. Sic pro P. Sextio, cap. ii. *Quantum et pio dolori*

esse dicunt, multoque et in hostem et in improbum civem vehementiores iratorum impetus esse: leves autem ratiunculas, eorum qui ita cogitarent, *Prælium rectum est hoc fieri; convenit dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria:* [o] hæc nullam habere vim, nisi ira excanduit fortitudo. Nec vero de bellatoribus solum disputant: imperia severiora nulla esse putant sine aliqua acerbitate iracundiæ. Oratorem denique non modo accusantem, sed ne defendentem quidem probant sine aculeis iracundiæ: quæ etiam si non adsit, tamen verbis atque motu simulandam arbitrantur; ut auditoris iram oratoris incendat actio. Virum denique videri negant, [p] qui irasci nesciet: [q] eamque, quam *lenitatem* nos dici-

dolori et justæ iracundiæ *concedendum putetis*——*Neque* iracundia *magis ulla laudanda, quam ea* &c. Sed de hac vocis illius potestate, ut et de ipsa re quam Tullius agit, vide M. A. Muretum ad lib. i. Off. cap. 25. Nos quædam illi non tacta proferemus. Lactantius, Div. Inst. lib. vi. c. 19. *Peripatetici—iram* comitem *dicunt esse* virtutis, *tanquam nemo possit adversus hostes fortiter dimicare, nisi fuerit ira concitatus.* Vel ad hunc ipsum locum respicit, vel ad hujusce libri cap. 21. ubi *ardores animorum, cotesque virtutum* memorat. Seneca de Ira, lib. iii. cap. 3. *Stat Aristoteles defensor iræ, et vetat illam nobis exsecari.* Calcar *ait esse* virtutis: *hac erepta, inermem animum et ad conatus magnos pigrum inertemque fieri.* Aristoteli facem prætulit vetus Academia. Cicero Acad. ii. 44. *Illi quidem etiam utiliter a natura dicebant permotiones istas animis nostris datas—ipsam* iracundiam fortitudinis quasi cotem *esse dicebant.* Et sane τόδε τὸ κίνημα τῆς ψυχῆς ὡς ἀνδρῶδες τι καὶ γεννικὸν ἐπαινεῖσθαι testatur Themistius, Orat. i. p. 7. ed. Par.

[o] *Hæc nullam* habere *vim*] Vulgo, *habent:* ac ita codices. Cum tamen hæc sint Peripateticorum verba, ductus orationis facit ut emendatio Cl. Bentleii necessaria videatur.

[p] *Qui irasci* nesciet] Sic Reg. Pithœan. et Balliol. Vulgo, *nesciat.*

[q] *Eamque, quam* lenitatem *nos dicimus, vitioso* lentitudinis *nomine appellant*] Aristoteles, Ethic. lib. ii. c. 7. Ἔστι δὲ καὶ περὶ ὀργὴν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ μεσότης—Τὴν μεσότητα, ΠΡΑΟΤΗΤΑ καλέσομεν· τῶν δ' ἄκρων, ὁ μὲν ὑπερβάλλων, ΟΡΓΙΛΟΣ ἔστω, ἡ δὲ κακία ΟΡΓΙΛΟΤΗΣ· ὁ δὲ ἐλλείπων ΑΟΡΓΗΤΟΣ τις, ἡ δ' ἔλλειψις ΑΟΡΓΗΣΙΑ, quam Noster *lentitudinem*

mus, vitioso *lentitudinis* nomine appellant. Nec vero solum hanc libidinem laudant ([r] est enim ira, ut modo definivi, ulciscendi libido) sed ipsum illud genus vel libidinis vel cupiditatis ad summam utilitatem esse dicunt a natura datum: nihil enim quemquam, nisi quod lubeat, præclare facere posse. Noctu ambulabat in publico Themistocles, quod somnum capere non posset: quærentibusque respondebat, [s] *Miltiadis tropæis se e somno suscitari.* Cui non sunt auditæ Demosthenis vigiliæ? qui [t] dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. Philosophiæ denique ipsius principes nunquam in suis studiis tantos progressus

tudinem reddit. Hæc autem Ciceronis verba profert Nonius in *lentitudine*, nec a recepta lectione discedit, ut nesciam quid sibi velint Beroaldus, Lambinus, et Fabricius, quibus Grammaticus ille *lenitudinis* nomen hic videtur agnoscere.

[r] *Est enim ira—ulciscendi libido*] Ad hunc locum respicit Lactantius de Ira Dei, cap. xvii. 20.

[s] *Miltiadis* tropæis *se e somno* suscitari] Bak. Noster, *Miltiadis* tropæa *se e somno* suscitare; nec aliter multi codices, ad vocem ultimam quod attinet. Sed perinde est. Valerius Maximus, lib. viii. cap. xiv. 1. ext. *Themistoclem ferunt stimulis virtutum agitatum, et ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus, quid ita eo tempore in publico versaretur respondisse*; quia me tropæa Miltiadis de somno excitant. *Marathon nimirum animum ejus et Artemisium et Salamina—tacitis facibus incitabant.* At Plutarchus in Theseo, tom. i. pag. 3. et in Themistocle, pag. 113. ed. Par. eum dixisse testatur, ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἐώη τὸ τοῦ ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΤΡΟΠΑΙΟΝ. Quo sola Marathonia designatur victoria. Sic et in Apophthegm. tom. ii. p. 185.

[t] *Dolere se aiebat, si quando opificum*] Hieronymus advers. Rufinum, lib. i. c. iv. p. 495. ed. Victor. *Demosthenes plus olei quam vini expendisse dicitur, et omnes opifices nocturnis semper vigiliis prævenisse.* Prius ipse confitebatur Demosthenes, ἐρωτηθεὶς γὰρ, πῶς τῆς ῥητορικῆς περιεγένου; πλέον, ἔφη, ἔλαιον οἴνου δαπανήσας. Hoc refert Aristoteles apud Stobæum, Serm. xxix. p. 206. Plutarchus in Demosth. tom. ii. p. 848. ed. Par. Ἱστοροῦσι δὲ ὡς οὐδὲ λύχνον ἔσβεσεν, ἄχρι πεντήκοντα ἐτῶν ἐγένετο, διακρίνων τοὺς λόγους. Hinc αὐτοῦ τὰ ἐνθυμήματα ἐλλυχνίων ὄζειν, exprobravit Pytheas. Vide sis inter alios Ælianum, V. H. vii. 7.

ſine flagranti cupiditate facere potuiſſent. Ultimas terras luſtraſſe Pythagoram, Democritum, Platonem accepimus: [u] ubi enim quid eſſet quod diſci poſſet, eo veniendum judicaverunt. Num putamus hæc fieri ſine ſummo cupiditatis ardore potuiſſe?

XX. Ipſam ægritudinem, quam nos ut tetram et immanem beluam [x] fugiendam diximus, non ſine magna utilitate a natura dicunt conſtitutam; ut homines caſtigationibus, reprehenſionibus, ignominiis affici ſe in delicto dolerent. Impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui ignominiam et infamiam ferunt ſine dolore: morderi eſt melius conſcientia. Ex quo eſt [y] illud e vita ductum ab Afranio: nam cum diſſolutus filius,

Heu me miſerum!——*tum ſeverus pater*
——Dummodo doleat aliquid, [z] doleat quidlubet.

Reliquas quoque partes ægritudinis utiles eſſe dicunt; miſericordiam ad opem ferendam, et [a] cala-

[u] *Ubi enim* quid *eſſet*] Vulgo, *quicquid eſſet*; quod tam abſurdum eſt, ut mihi vitium typographicum videretur, niſi ſic edidiſſet etiam Victorius. Nos igitur Bak. editoſque veteres ſequimur. Certe *quicquid* hic idem quod *quidque* denotare non poteſt, ut apud Lucretium, ii. 956. v. 1387. 1453. Nec *quicquam*, prout arbitror, ullibi ſignificat; licet alia mens ſit Ob. Giſanii, Obſerv. in L. L. pag. 205.

[x] *Fugiendam diximus—qui ignominiam*] Vulgo, *fugiendam eſſe diximus—qui* et *ignominiam*. Contra MSS. ipſiuſque Victorii fidem. Hæc cum minuta ſint, quaſi per ſaturam congeſta poſuimus.

[y] *Illud* e vita ductum] Sic omnes MSS. quibus invitis, Lambinus edidit, *illud ſcite dictum*. Si tanta licentia graſſari ſit conceſſum, nihil in veterum libris erit ſacri, nihil intaminati.

[z] *Doleat* quidlubet] Sic Reg. et Pithœan. Vulgo, *quod lubet*.

[a] *Calamitates hominum* indignorum] Minime meritorum, ut talia paterentur. Eraſmus enim male dedit *indigorum*. Plautus, Curc. Act. IV. Sc. ii. 23. Indignis *ſi male dicitur, maledictum id eſſe dico*. Ovidius, Metam. i. 631.

—Indigno *circumdat vincula collo*.

Et iv. 138.

Percutit indignos *claro plangore lacertos*.

Sic cum alibi, tum xiii. 141. Heroid. v. 8. Art. Am. iii. 708. et

mitates hominum indignorum sublevandas: ipsum illud aemulari, obtrectare, non esse inutile; cum aut se non idem videat consecutum quod alium, aut alium, idem quod se: metum vero si qui sustulisset, omnem vitae diligentiam sublatam fore; [b] quae summa esset in eis, qui leges, qui magistratus, qui paupertatem, qui ignominiam, qui mortem, qui dolorem timerent. Haec tamen ita disputant; ut resecanda esse fateantur, evelli penitus dicant nec posse nec opus esse: [c] et in omnibus fere rebus mediocritatem esse optimam existiment. Quae cum exponunt, nihilne tibi videntur, an aliquid dicere? A. Mihi vero dicere aliquid: itaque exspecto, quid ad ista.

XXI. M. Reperiam fortasse: sed illud ante. Videsne, quanta fuerit apud Academicos verecundia? plane enim dicunt quod ad rem pertineat. Peripateticis respondetur a Stoicis: digladientur illi, per me licet; cui nihil est necesse, nisi ubi sit illud, quod veri simillimum videatur, anquirere. Quid est igitur, quod occurrat [d] in hac quaestione, qua possit attingi aliquid veri simile? quo longius mens humana progredi non potest. Definitio perturbationis: qua recte Zenonem usum puto: ita enim definit; ut *Perturbatio sit* [e] *aversa a ratione,*

et Fast. ii. 780. Martialis, i. Ep. 78.

Indignas *premeret pestis cum tabida fauces.*

Vide et Pedonem, Eleg. i. 49. ac Lambinum ad Horatii Serm. lib. ii. Eclog. ii. 103.

[b] *Quae summa esset in eis—qui dolorem timerent*] An igitur omnibus, qui paupertatem caeteraque quorum meminit Noster, timent, aequalis inest vitae diligentia? nam *summo* certe nihil superius. Forsan Cicero scripsit *quae* multa *esset in eis*. Cl. autem Bentleius reponit, *quae* nulla *esset in eis—qui dolorem* non *timerent.*

[c] Et *in omnibus fere rebus*] Vulgo, *ut.* Alteram vero lectionem praestant Reg. Pithoean. Med. Bak. et Balliol.

[d] *In hac quaestione, qua possit attingi*] Vulgo, *e qua*; quod parum Latine diceretur, ut Cl. Bentleius recte monuit.

[e] Aversa a *ratione*] Vulgo, *adversa ratione,* qui loquendi modus

contra naturam, animi commotio: vel brevius, ut *Perturbatio sit appetitus vehementior:* vehementior autem intelligatur is, qui procul absit a naturæ constantia. Quid ad has definitiones [f] possint dicere? atqui hæc pleraque sunt prudenter acuteque differentium: illa quidem ex rhetorum pompa, *ardores animorum, cotesque virtutum.* An vero vir fortis, [g] nisi stomachari cœpit, non potest fortis esse? [h] Gladiatorum id quidem: quanquam in eis ipsis videmus sæpe constantiam: colloquuntur, congrediuntur, queruntur, aliud postulant, ut magis placati quam irati esse videantur. Sed in illo genere sit sane [i] Pacideianus aliquis hoc animo, ut narrat Lucilius:

Occidam illum equidem et vincam, si id quæritis, inquit:
Verum illud credo fore: in os prius accipiam ipse,
[k] Quam gladium in stomacho Furî ac pulmonibus sisto.

modus et ipse probus est. Sed cum plures codices dent *adversa a ratione*, vel *aversa ratione*, lectionem repræsentavi, quam secutus est Erasmus, nos in Med. invenimus, et in Maffæi libro repertam probavit Manutius. Quin et in hac definitione Noster eandem φράσιν adhibet supra, c. vi. Vide et c. xv.

[f] Possint *dicere*] Sic recte Cl. Bentleius; intelliguntur enim Peripatetici. Vulgo, *possim.*

[g] *Nisi stomachari* cœpit] Vulgo, *cœperit*, contra quam volunt Reg. Pithœan. et Med.

[h] Gladiatorum *id quidem*] Sic Pithœan. Med. et Bak. Vulgo, *gladiatorium.*

[i] Pacideianus *aliquis*] Aliis *Placideianus.* Vide Lambinum ad Horatii lib. ii. Sat. vii. 97.

[k] *Quam gladium in stomacho* Furî *ac pulmonibus sisto*] Vulgo, *quam gladium in stomacho* sura, *ac pulmonibus sisto.* Liberior est Jos. Scaligeri conjectura, cui placet,

Quam gladium stomacho, ficam *pulmonibu' sisto.*

Vulgari lectione in reliquis servata, Turnebus, Advers. vii. 18. reponit *fibra ac pulmonibu' sisto*, uti jecur prima voce denotetur; vel etiam *lura*, ut os ventriculi, qui ceu utris aut culeus quidam est, intelligatur; ac posterior quidem sententia D. Lambinum fautorem repetit. Jano Douzæ, Plaut. Explan. lib. i. c. 22. arridet *hira*, quæ intestinum est jejunum. At vero cum in Fabric. Pal. quart. et Cantab. legatur *furia*, rescripserim, *quam gladium in stomacho* Furî *ac pulmonibu' sisto*, ut gladiator, qui cum

Pacideiano

Odi hominem: iratus pugno: nec longius quicquam
Nobis quam dextræ gladium dum adcommodet alter.
[l] Uſque adeo ſtudio atque odio illius efferor ira.

XXII. [m] At ſine hac gladiatoria iracundia, videmus progredientem apud Homerum Ajacem multa cum hilaritate, cum depugnaturus eſſet cum Hectore: cujus, ut arma ſumpſit, ingreſſio lætitiam attulit ſociis, terrorem autem hoſtibus: ut ipſum Hectorem, quemadmodum eſt apud Homerum, toto pectore trementem provocaſſe ad pugnam pœniteret. Atque hi collocuti inter ſe, priuſquam manum conſererent, leniter et quiete; nihil ne in ipſa quidem pugna iracunde rabioſeve fecerunt. Ego ne Torquatum quidem illum, qui hoc cognomen invenit, iratum exiſtimo Gallo torquem detraxiſſe: nec Marcellum apud Claſtidium ideo fortem fuiſſe, quia fuerit iratus. De Africano quidem, quia notior eſt nobis propter recentem memoriam, vel jurare poſſum, non illum iracundia tum inflammatum fuiſſe; [n] cum in acie M. Allienum Pelignum ſcuto

Pacideiano componitur, Furius Æſerninus ſit nominatus. Et *iraſcentium eſt uti proprio nomine*, ſi verax eſt Servius ad Æn. i. 144. Utcunque ſit, recepta ſcriptura prorſus videtur inducenda; quippe *ſura* a ſtomacho et pulmonibus nimium diſtat, nec lethalia ſunt in ea parte vulnera.

[l] *Uſque adeo* ſtudio] Laudat Servius ad Æn. vii. 646.

[m] At *ſine hac gladiatoria*] Vulgo, *ac ſine hac*. Nos Med. Petrenſ. et veterum editorum fidem ſecuti ſumus, id quod res ipſa poſtulat. Sed hoc leviculum. Verſus autem Homerici, quos in animo Noſter habuit, hi ſunt:

—Αἴας ὦρτο πελώριος, ἕρκος Ἀχαιῶν,
Μειδιόων βλοσυροῖσι προσώπασι· νέρθε δὲ ποσσὶν
Ἤϊε μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.
Τὸν δὲ καὶ Ἀργεῖοι μέγ᾽ ἐγήθεον εἰσορόωντες.
Τρῶας δὲ τρόμος αἰνὸς ὑπήλυθε γυῖα ἕκαστον·
Ἕκτορί τ᾽ αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι πάτασσεν.

Exſtant Il. η΄. 211. ſeqq.

[n] *Cum in acie* M. Allienum] Ut priores illæ, quas tetigit Noſter, hiſtoriæ ſunt notiſſimæ; ita hujuſce facti nulla reſtat apud alios ſcriptores memoria. Vulgatam tamen lectionem, quæ M. Halienum præfert, mutare,

protexerit, gladiumque hoſti in pectus infixerit. De L. Bruto fortaſſe dubitarim, an propter infinitum odium tyranni effrenatius in Aruntem invaſerit: video enim utrumque cominus ictu cecidiſſe contrario. Quid igitur huc adhibetis iram? an fortitudo niſi inſanire cœpit, impetus ſuos non habet? Quid? Herculem, quem in cælum iſta ipſa, quam vos iracundiam eſſe vultis, ſuſtulit fortitudo? iratumne cenſes conflixiſſe cum Erymanthio apro, aut leone Nemeæo? an etiam Theſeus [o] Marathonii tauri cornua comprehendit iratus? Vide ne fortitudo minime ſit rabioſa; ſitque iracundia tota levitatis: neque enim eſt ulla fortitudo, quæ rationis eſt expers.

XXIII. Contemnendæ res humanæ ſunt: negligenda mors eſt: patibiles et dolores et labores putandi. Hæc cum conſtituta ſint judicio atque ſententia; tum eſt robuſta illa et ſtabilis fortitudo; niſi forte quæ vehementer, acriter, animoſe fiunt, iracunde fieri ſuſpicamur. Mihi ne Scipio quidem ille Pontifex maximus, qui hoc Stoicorum verum eſſe declaravit, [p] *Nunquam privatum eſſe Sapientem*,

tare, nullus equidem dubitavi: nam Codex Vatic. *Mallienum*; alii *M. Alienum* repræſentant. Sed *M. Allienum* reponendum eſſe recte monuit Urſinus, auctoritate veterum denariorum fretus. Id ſane nomen eſt Romanum. Sic apud Gruterum, p. 241. memoratur C. Allienus Epigonus. Ac p. 128. 3. TI. ALLIENI SICINI QUINTIANI fit mentio. Vide et p. 349. 7. ac Ciceronem, Divin. in Cæcil. c. xv.

[o] *Marathonii tauri*] Theſeus *taurum, qui fuit Marathone, quem Hercules a Creta ad Euriſtheum adduxerat, occidit*, ut ait Hyginus, Fab. 38. Hinc Ovidius, Metam. vii. 435.

—Te, maxime Theſeu,
Mirata eſt Marathon Cretæi
ſanguine tauri.

Paullo aliter Diodorus Siculus, Bibl. lib. iv. pag. 262. ed. Han. et Plutarchus in Theſ. p. 5. ed. Par. quos ſi lubet vide.

[p] *Nunquam privatum eſſe Sapientem*] Ita loquitur, quod pro Stoicorum ſententia ſolus ſapiens eſt Magiſtratus. Adiri poſſint Horatius, lib. i. Sat. iii. 124. Lucianus, vit. Auct. tom. i. pag. 382. et in Hermot. pag. 516.

iratus videtur fuisse Tib. Graccho; [q] tum cum consulem languentem reliquit; atque ipse privatus, ut si consul esset, *qui rempublicam salvam esse vellet*, se sequi jussit. Nescio ecquid ipsi nos fortiter in republica fecerimus: si quid fecimus, certe irati non fecimus. An est quicquam similius insaniæ, quam ira? quam bene Ennius *initium* dixit *insaniæ*. Color, vox, oculi, spiritus, impotentia dictorum ac factorum, quam partem habent sanitatis? Quid Achille Homerico fœdius, quid Agamemnone [r] in jurgio? nam Ajacem quidem ira ad furorem mortemque perduxit. Non igitur desiderat fortitudo advocatam iracundiam: satis est instructa, [s] parata, armata per sese: nam isto modo quidem licet dicere, utilem vinolentiam ad fortitudinem, utilem etiam dementiam, quod et insani et ebrii multa faciunt sæpe vehementius. Semper Ajax fortis, fortissimus tamen in furore:

Nam facinus fecit maximum, cum, Danais inclinantibus,

516. Victorius, Var. Lect. xi. 24. et Lipsius, Manud. lib. iii. Diss. 17.

[q] *Tum cum consulem languentem reliquit*] Consul erat Mucius Scævola, a quo Scipio Nasica petiit ut opem ferret Reip. Gracchumque tolleret; ἀποκριναμένε δὲ πράως ἐκείνε, βίας μὲν ἐδεμιᾶς ὑπάρξειν, ἐδ' ἀναιρήσειν ἐδένα τῶν πολιτῶν ἄκριτον, εἰ μέντοι ψηφίσαιτό τι τῶν παρανόμων ὁ δῆμος ὑπὸ Τιβερίε (Γράκχε) πεισθεὶς ἢ βιασθεὶς, τῦτο κύριον μὴ φυλάξειν, ἀναπηδήσας ὁ Νασικᾶς, Ἐπεὶ τοίνυν, ἔφη, προδίδωσιν ὁ ἄρχων τὴν πόλιν, οἱ βελόμενοι τοῖς νόμοις βοηθεῖν, ἀκολεθεῖτε, quæ verba sunt Plutarchi, tom. i. p. 883. Melius vero Appianus, Bell. Civ. lib. i. pag. 613. ed. Amst. Κορνήλιος Σκιπίων ὁ Νασικᾶς ἐβόα μέγιστον, Ἕπεσθαί οἱ τὲς ἐθέλοντας σώζεσθαι τὴν πατρίδα. Dixit enim Scipio, *Qui Remp. salvam esse vult, me sequatur*. Ea certe forma fuit, qua Romanos in tumultu vel alio repentino casu usos fuisse testatur Servius ad Æn. vii. 614. viii. 1.

[r] *In jurgio*] Homerus, Il. α'. 122. seqq. hoc refert jurgium.

[s] *Parata, armata per sese*] Vulgo, *armata, parata per sese*. Ordinem quem sequor præstant Reg. Pithœan. Med. Bak. et Balliol.

Summam rem perfecit manus, prælium reſtituit inſaniens:

dicamus igitur utilem inſaniam?

XXIV. [t] Tracta definitiones fortitudinis; intelliges eam [u] ſtomacho non egere. Fortitudo eſt igitur affectio animi, legi ſummæ in perpetiendis rebus obtemperans: vel conſervatio ſtabilis judicii in eis rebus, quæ formidoloſæ videntur, ſubeundis et repellendis: vel ſcientia rerum formidoloſarum, [x] contrariarumque aut omnino negligendarum, conſervans earum rerum ſtabile judicium: vel brevius, ut Chryſippus; nam ſuperiores definitiones erant Sphæri, hominis in primis bene definientis, ut putant Stoici: [y] ſunt enim omnino omnes fere ſimiles, ſed declarant communes notiones, alia magis alia. Quomodo igitur Chryſippus? Fortitudo eſt, inquit, ſcientia rerum perferendarum: vel affectio animi in patiendo ac perferendo ſummæ legi parens

[t] *Tracta* definitiones] Sic recte Pithœan. et Reg. nam Cicero plures definitiones ſtatim ſubjicit. Vulgo, *definitionem*.

[u] Stomacho *non egere*] Stomachus hic iram denotat, ut et alibi apud Ciceronem. Sic μῆνιν Πηληϊάδεω, Horatius, lib. i. Od. 6. *Pelidæ ſtomachum* vertit. Quinctilianus, Inſt. Orat. lib. x. c. 1. *Caſſius Severus plus ſtomacho quam conſilio dedit.* Vide et Senecam, Epiſt. 112. Hinc *ſtomachum digerere*, pro eo quod eſt iram effundere, dixit Hieronymus in Epitaph. Marcellæ, p. 123.

[x] *Contrariarumque aut omnino negligendarum*] Vulgo, *contrariarumque* perferendarum *aut omnino negligendarum:* quam vocem, renitentibus codicibus, invexit Jac. Gronovius. Taurus apud A. Gellium, xii. 5. *Fortitudinem majores noſtri ſcientiam eſſe dixerunt rerum tolerandarum et non tolerandarum.* Alcinous, Doctr. Platon. cap. xxviii. Ἀνδρεία ἐστὶ δόγματος ἐννόμου σωτηρία δεινοῦ τε καὶ μὴ δεινοῦ. Platoni vero fortitudo eſt ἐπιστήμη δεινῶν τε καὶ θαῤῥαλέων. Vide ſis eum in Lachete, pagg. 252. E. 254. C. ed. Lugd.

[y] *Sunt* enim *omnino omnes*] Lege, *ſunt* autem *omnino omnes fere ſimiles*. Hoc docet orationis ipſa vis; non enim putabant Stoici Sphærum hominem eſſe imprimis bene definientem, quod omnes fortitudinis definitiones eſſent fere ſimiles.

fine timore. Quamvis licet insectemur istos, ut Carneades solebat; metuo ne soli philosophi sint: quæ enim istarum definitionum non aperit notionem nostram, quam habemus omnes de fortitudine tectam atque involutam? qua aperta, quis est qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori quærat aliquid; neque eos existimet sine rabie quicquam fortiter facere posse? Quid? Stoici, qui omnes insipientes insanos esse dicunt, nonne ista colligunt? remove perturbationes, maximeque iracundiam: jam videbuntur monstra dicere. Nunc autem ita dissserunt, sic se dicere omnes stultos insanire, ut male olere omne cœnum. At non semper: commove; senties:. sic iracundus non semper iratus est: lacesse; jam videbis furentem. Quid? ista bellatrix iracundia, cum domum rediit, qualis est cum uxore, cum liberis, cum familia? an tum quoque est utilis? Est igitur aliquid, quod perturbata mens melius possit facere, quam constans? An quisquam potest sine perturbatione mentis irasci? Bene igitur nostri, [z] cum omnia essent in moribus vi-

[z] *Cum omnia essent in* moribus *vitia* — *iracundos solos* morosos *nominaverunt*] Vulgo, *cum omnia essent in* morbis *vitia*—*iracundos solos* morbosos *nominaverunt*. Sed hoc plane falsum; non enim soli iracundi *morbosi* dicuntur, sed *morbo aliquo infecti*, quod docebit Festus. Vide sis et A. Gellium, N. A. iv. 2. Pithœan. Fabr. Cantab. Vatic. et a prima manu Petrens. *iracundos solos* morosos *nominaverunt*; quod omnino verum. Seneca de Ira, lib. i. cap. 4. *Inter hos* (iracundos) morosum *ponas licet, delicatum iracundiæ genus*. Sed, hoc dato, cur, *cum omnia essent* in morbis *vitia*—*iracundos solos* morosos *nominaverunt*? An putavit Cicero, *morosum* a *morbo* deductum esse! Non opinor. Reg. *in* morbus *vitia*. Omnino rescribendum, uti quidem edidimus, *cum omnia essent in* MORIBUS *vitia*—*iracundos solos* MOROSOS *nominaverunt*. A *moribus* enim dicitur *morosus*. Donatus in Terentii Hecyr. Act. iv. Sc. ii. 2. Mores *proprie senum dicuntur, unde* senectus morosa, *et* morosi homines *qui sui cujusdam* moris *sunt*. Nonius. Morosa *est contrariis perversisque moribus*. Ut autem Noster *in moribus esse vitia* dixit; sic Augustinus,

tia; quod nullum erat iracundia fœdius, iracundos solos, morosos nominaverunt.

XXV. Oratorem vero irasci minime decet, simulare non dedecet. An tibi irasci tum videmur, cum quid in causis acrius et vehementius dicimus? quid? cum jam rebus transactis et præteritis orationes scribimus, num irati scribimus? [a] *Ecquis hoc animadvertit? Vincite*, num aut egisse unquam iratum Æsopum; aut [b] scripsisse existimas iratum Accium? Aguntur ista præclare; et ab oratore quidem melius, si modo est orator, quam ab ullo histrione: sed aguntur leniter, et mente tranquilla. Libidinem vero laudare, cujus est libidinis? Themistoclem mihi et Demosthenem profertis: additis Pythagoram, Democritum, Platonem. Quid? vos studia, libidinem vocatis? quæ vel optimarum rerum, ut ea sunt quæ profertis, sedata tamen et tranquilla esse debent. Jam ægritudinem laudare, unam rem maxime detestabilem, quorum est tandem philosophorum? At commode dixit Afranius:

Dummodo doleat aliquid, [c] doleat quidlubet.

Dixit enim de adolescente perdito ac dissoluto: nos autem de constanti viro ac sapienti quærimus. Et quidem ipsam illam iram centurio habeat aut signifer, vel cæteri de quibus dici non necesse est; ne

nus, C. D. v. 19. *Sunt enim*, inquit, *multa* in moribus *bona*. Ambrosius de Offic. lib. i. n. 14. *Sermo — vitium aliquod esse* in moribus *aperiat et prodat*. Vide et n. 89. Hinc illud,

Nam monstra fato, moribus scelera *imputes*.

Est Senecæ in Hippol. vs. 144.

[a] Ecquis *hoc animadvertit? Vincite*] Vulgo, *et quis*. Non ita bene; quapropter Victorium Lambinumque sequimur. Hæc autem versus particula desumta videtur ex Accii Atreo. Vide lib. iii. de Orat. cap. 58.

[b] *Scripsisse* existimas *iratum Accium*] Sic recte Cl. Bentleius; uti quidem ex antecedentibus patet. Vulgo, *existimamus*.

[c] *Doleat* quidlubet] Vulgo, *quodlubet*. At Reg. Pithœan. et Petrens. ut edidimus.

rhetorum aperiamus myſteria. Utile eſt enim uti motu animi, qui uti ratione non poteſt: nos autem, ut teſtificor ſæpe; de Sapiente quærimus.

XXVI. At etiam æmulari utile eſt, obtrectare, miſereri. Cur miſereare potius, quam feras opem, ſi id facere poſſis? an ſine miſericordia liberales eſſe non poſſumus? non enim ſuſcipere ipſi ægritudines propter alios debemus; ſed alios, ſi poſſumus, levare ægritudine. Obtrectare vero alteri; aut illa vitioſa æmulatione, quæ rivalitati ſimilis eſt, æmulari, quid habet utilitatis? cum ſit æmulantis, angi alieno bono, quod ipſe non habeat; obtrectantis autem, angi alieno bono, quod id etiam alius habeat. [d] Qui id approbari poſſit, ægritudinem ſuſcipere pro experientia, ſi quid habere velis? nam ſolum habere velle, ſumma dementia eſt. Mediocritates autem malorum quis laudare recte poſſit? quis enim poteſt, in quo libido cupiditaſve ſit, non libidinoſus [e] aut cupidus eſſe? in quo ira, non iracundus? in quo angor, non anxius? in quo timor, non timidus? [f] libidinoſum igitur, et iracundum, et anxium, et timidum cenſemus eſſe Sapientem? de cujus excellentia multa quidem dici quamvis fuſe lateque poſſint, ſed breviſſime illo modo, [g] Sapientiam eſſe rerum divinarum et hu-

[d] Qui *id* approbari *poſſit*] Vulgo, *Quis id* approbare *poſſit*. At Med. ita plane dat ut exhibui; cum quo faciunt Reg. et Pithœan. quod ad vocem penultimam ſpectat.

[e] Aut *cupidus*] Vulgo, *et cupidus*. At cum præceſſerit *libido* CUPIDITASVE, conjunctio disjunctiva, quod Cl. Bentleius jam viderat, hic ſequi debuit.

[f] *Libidinoſum igitur*] Vulgo annectunt *et cupidum*. Sed eas voces neſciunt Reg. Pithœan. Pall. quatuor, Fabric. et Vatic. nec mihi neceſſariæ videntur, ſiquidem libido et cupiditas unam eandemque rem denotant. Vide ſupra, lib. iii. c. 11.

[g] *Sapientiam eſſe rerum divinarum*] Sic Origenes in Celſum, lib. iii. pag. 154. ed. Cant. Ἡ σοφία ἐπιςήμη θείων ἐςὶ καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῶν τούτων αἰτίων. Pari modo Noſter infra, lib. v. 3. et Offic. lib. ii. cap. 2. At ea definitio non probatur Senecæ, Epiſt. lxxxix.

Quidam,

manarum ſcientiam, cognitionemque quæ cujuſque rei cauſa ſit. Ex quo efficitur, ut divina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. [h] In hunc tu igitur, tanquam in mare quod eſt ventis ſubjectum, perturbationem cadere tibi dixiſti videri? Quid eſt, quod tantam gravitatem conſtantiamque perturbet? [i] an improviſum aliquid aut repentinum? Quid poteſt accidere tale, et cui nihil quod homini evenire poſſit? Nam quod aiunt nimia reſecari oportere, naturalia relinqui: quid tandem poteſt eſſe naturale, quod idem nimium eſſe poſſit?

XXVII. Sunt enim omnia iſta ex errorum orta radicibus: quæ evellenda et extrahenda penitus, non circumcidenda nec amputanda ſunt. Sed quoniam ſuſpicor te non tam de Sapiente, quam de te ipſo quærere: illum enim putas omni perturbatione eſſe liberum, [k] te vis: videamus quanta ſint quæ a philoſophia remedia morbis animorum adhibeantur. Eſt enim quædam medicina certe; nec

Quidam, inquit, *ita ſapientiam finierunt:* Sapientia eſt noſſe divina et humana et horum cauſas. *Supervacua mihi videtur hæc adjectio, quia cauſæ, divinorum humanorumque partes ſunt.* Et σοφίαν quidem ἐπιστήμην θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ſine illa adjectione definiunt quamplurimi.

[h] In hunc *tu igitur*] Sapientem dicit. Vulgo, *In hanc*. Nos Aſcenſium, Eraſmum, Manutium, Lambinum, alioſque ſequimur.

[i] *An improviſum aliquid aut repentinum? Quid* &c.] Hæc certe malam manum paſſa ſunt. Cl. Bentleius reponit, *An improviſum aut repentinum quid poteſt accidere ei, cui nihil tale, quod homini evenire poſſit?* Si aliam quæras hariolationem, forte reſcribi queat; *An improviſum aliquid aut repentinum? qui id poteſt accidere? Tale eſt ei* (vel *huic*) *nihil quod homini evenire poſſit.*

[k] *Te vis*] Quid Ant. Auguſtinum moverit, ut hæc verba cenſuerit eſſe delenda, neſcio. Rem vero ſiniſtris auſpiciis ab eo geſtam probe novi. Niſi enim adoleſcentem hunc perturbationibus liberari velle ſtatuerat Tullius; inanem prorſus operam explicandis, quas adhibet philoſophia, medicinis impenderet.

tam fuit hominum generi infenſa atque inimica natura, ut corporibus tot res ſalutares, animis nullam invenerit: de quibus hoc etiam eſt merita melius; quod corporum adjumenta adhibentur extrinſecus, animorum ſalus incluſa in his ipſis eſt. [l] Sed quo major eſt in eis præſtantia et divinior, eo majore indigent diligentia: itaque bene adhibita ratio cernit quid optimum ſit; neglecta, multis implicatur erroribus. Ad te igitur mihi jam convertenda omnis oratio eſt: ſimulas enim quærere te de ſapiente, quæris autem fortaſſe de te. Earum igitur perturbationum, quas expoſui, variæ ſunt curationes: nam neque omnis ægritudo una ratione ſedatur: alia eſt enim lugenti, [m] alia miſeranti [n] aut invidenti adhibenda medicina: eſt etiam in omnibus quatuor perturbationibus illa diſtinctio, utrum ad univerſam perturbationem, quæ eſt aſpernatio rationis aut appetitus vehementior; an ad ſingulas, ut ad metum, libidinem, reliquaſque, [o] melius adhibeatur oratio: et utrum illudne non videatur ægre ferendum, ex quo ſuſcepta ſit ægritudo; [p] an omnium

[l] *Sed quo major eſt in eis præſtantia et divinior, eo majore* indigent *diligentia: itaque bene* adhibita ratio *cernit*] Reg. Pithœan. Pall. quatuor, et Vatic. *indiget*. Totum vero locum ſic conſtituit Cl. Bentleius, *Sed quo major eſt* mentis *præſtantia et divinior, eo majore* indiget *diligentia: itaque bene* habita *cernit* &c.

[m] *Alia* miſeranti] D. Lambinus conjicit *alia miſerenti*, cui ſtatim paruit Fr. Fabricius. Nihil opus eſt; *nam* miſeror et miſereor *unum ſignificant*, ut recte Servius ad Æn. i. 601. Quod ſi diſtinctionem probes, quam inter hæc verba commenti ſunt Grammatici quidam, vel eo modo retineri debet MSS. lectio. Vide Feſtum et Nonium in *miſerari*.

[n] Aut *invidenti*] Vulgo, *alia invidenti*. Lectionem vero noſtram Reg. Pithœan. et Med. afferunt.

[o] *Melius adhibeatur* oratio] Cl. Bentleio placet *curatio*.

[p] *An omnium rerum* tollenda *omnino ægritudo*] Sic recte Petrenſ. aliique codices numero pauci; nam Victorius edidit, *an omnium rerum* toleranda *omnino ægritudo*, nec aliter librorum pars pleraque. Sed ita deerraſſe librarios haud equidem miror; illud autem miror, tam abſurdam

rerum tollenda omnino ægritudo: ut si quis ægre ferat, se pauperem esse: idne disputes, paupertatem malum non esse, an hominem ægre ferre nihil oportere. Nimirum hoc melius: ne, si forte de paupertate non persuaseris, sit ægritudini concedendum: ægritudine autem sublata propriis rationibus, quibus heri usi sumus, quodam modo etiam paupertatis malum tollitur.

XXVIII. Sed omnis ejusmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem, cum doceas, nec bonum illud esse, ex quo lætitia aut libido oriatur: nec malum, ex quo aut metus aut ægritudo. Verumtamen hæc est certa et propria sanatio, si doceas, ipsas perturbationes per se esse vitiosas, nec habere quicquam aut naturale aut necessarium: ut ipsam ægritudinem leniri videmus; cum objicimus mœrentibus imbecillitatem animi effeminati, cumque eorum gravitatem constantiamque laudamus, qui non turbulente humana patiantur. Quod quidem solet eis etiam accidere, qui illa mala esse censent, ferenda tamen æquo animo arbitrantur. Putat aliquis esse voluptatem bonum, alius autem pecuniam; tamen et ille ab intemperantia, et hic ab avaritia avocari potest. Illa autem altera ratio et oratio, quæ simul et opinionem falsam tollit et ægritudinem detrahit, [q] est ea quidem subtilior; sed raro proficit, neque est ad vulgus adhibenda. Quædam autem sunt ægritudines, quas levare illa medicina nullo modo possit. Ut si quis ægre ferat,

dam lectionem viro docto J. M. Bruto optimam videri potuisse. Quid enim? Cum morbis animorum curandis incumbimus, an expedit omnium rerum ægritudinem *ferre?* An, dum quiescamus nec animorum conemur amoliri morbos, adhibere perturbationibus remedium, quod pollicetur philosophia, censeamur? Sed nihil verbis est opus; res ipsa clamat, τὰ πάθη non esse *toleranda*, sed *tollenda*, si modo volumus iis esse liberi.

[q] *Est ea quidem* subtilior] Sic optime Cl. Bentleius. Vulgo, *utilior*.

nihil in se esse virtutis, nihil animi, nihil officii, nihil honestatis: propter mala is quidem angatur, sed alia quædam sit ad eum admovenda curatio; et talis quidem, quæ possit esse omnium, etiam de cæteris rebus discrepantium, philosophorum. Inter omnes enim convenire oportet, commotiones animorum, a recta ratione aversas, esse vitiosas: ut, [r] etiamsi mala sint illa, quæ metum ægritudinemve; bona, quæ cupiditatem lætitiamve moveant, tamen sit vitiosa ipsa commotio: constantem enim quendam volumus, sedatum, gravem, [s] humana omnia prementem, illum esse; quem magnanimum et fortem virum dicimus: talis autem nec mœrens,

[r] *Etiamsi mala sint illa, quæ metum ægritudinemve; bona, quæ cupiditatem lætitiamve moveant*] Ita quidem Ursini liber, si ei fides. Vulgo, *etiamsi* nec *mala sint* ——— nec *bona*; quæ sensum menti Ciceronis contrarium faciunt. Hoc vidit Lambinus; quapropter legit, *etiamsi* et *mala sint*—et *bona:* Cl. vero Bentleius, *etiamsi* vel *mala sint*—vel *bona*. Mihi placet, *etiamsi* RE *mala sint illa, quæ metum ægritudinemve*; RE *bona, quæ cupiditatem lætitiamve moveant*. Re, non opinione tantum. Plautus, Rudent. Act. III. Sc. iii. 21. *Nisi quid re præsidium apparas, Trachalio, acta hæc res est.* Et ita passim Noster. Certe negans illa particula non de nihilo videtur libris omnibus inhæsisse; meras enim conjecturas pro MSS. lectionibus Ursinum venditasse, questi sunt eruditi.

[s] *Humana omnia* prementem] Sic omnes MSS. Non desunt tamen qui *spernentem* reponendum contendunt. Haud inepte quidem; ea enim mens est Ciceronis, et ita passim loquitur. Mihi tamen cum Lambino non temere deserenda videtur lectio; quam codicum, quotquot sunt, defendit auctoritas. *Premere* est calcare, quod docet Nonius. Seneca, Troad. vs. 1085.

Semiusta at ille tecta, vel saxum imminens
Muri cadentis PRESSIT.

Et Epist. xci. *Omnium, quæ terram* PREMUNT, *siremps lex esto.* Idem, Epist. xciv. *Pedibus aurum et argentum subjecit, calcandumque ac* PREMENDUM *dedit, quibus nos calcamur ac* premimur. Ovidius, Trist. lib. iii. El. xi. 23.

Subruere est arces et stantia mœnia virtus:
Quamlibet ignavi præcipitata premunt.

Is igitur *humana omnia premit*, qui ea calcat et despicit; iis factus est superior et ea *subter se habet*, ut loquitur Noster, v. i.

nec timens, nec cupiens, nec geſtiens eſſe quiſquam poteſt: eorum enim hæc ſunt, qui eventus humanos ſuperiores quam ſuos animos eſſe ducunt.

XXIX. Quare omnium philoſophorum, ut ante dixi, una ratio eſt medendi; ut nihil, quale ſit illud quod perturbet animum, ſed de ipſa ſit perturbatione dicendum. Itaque primum in ipſa cupiditate, cum id ſolum agitur ut ea tollatur, non eſt quærendum, bonum illud necne ſit, quod libidinem moveat; ſed libido ipſa tollenda eſt: ut ſive quod honeſtum eſt, id ſit ſummum bonum, ſive voluptas, ſive horum utrumque conjunctum, ſive tria illa genera bonorum; tamen, etiam ſi virtutis ipſius vehementior appetitus ſit, eadem ſit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio. Continet autem omnem ſedationem animi, humana in conſpectu poſita natura: quæ quo facilius expreſſa cernatur, explicanda eſt oratione communis conditio lexque vitæ. Itaque non ſine cauſa cum [t] Oreſten fabulam doceret Euripides, primos tres verſus revocaſſe dicitur Socrates:

[u] Neque tam terribilis ulla fando oratio eſt,

[t] *Oreſten fabulam*] Bene quidem. Sed Priſcianus, lib. vi. col. 705. hæc habet: Cicero in i. Tuſculan. (Lege iv.) Non ſine cauſa cum *Oreſtis* fabulam doceret Euripides. Quin et ita dant Victor. et Pal. quart. Sic *Œdipi fabulam* dixit Hieronymus ad Nepotianum, pag. 9. et δρᾶμα Βατράχων Tzetzes, Chil. viii. 462. In aliis codicibus legas, *Oreſtæ fabulam*; de qua forma vide Nic. Heinſium; ad Ovidii Heroid. viii. 9.

[u] *Neque tam terribilis*] Hæc laudat Priſcianus de metr. Com. col. 1327. Apud Euripidem, Oreſt. vſ. 1. Græca ſic ſe habent:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν, ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲ πάθος, ἐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
Ἧς ἐκ ἂν ἄροιτ' ἄχθος ἀνθρώπε φύσις.

Exſtant etiam apud Dionem Chryſoſtomum, Orat. iv. p. 72. Hoſce verſus ſic παρῳδεῖ Lucianus, Jov. Trag. tom. ii. p. 128. ed. Amſt.

Οὐκ ἔστιν ἐδὲν δεινὸν, ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,

Οὐδὲ

Nec fors, nec ira cælitum invectum malum,
Quod non natura humana [x] patiendo efferat.

Est autem utilis, ad persuadendum ea [y] quæ acciderint ferri et posse et oportere, enumeratio eorum qui tulerunt: etsi ægritudinis sedatio et hesterna disputatione explicata est, et in Consolationis libro, quem in medio (non enim sapientes eramus) mœrore et dolore conscripsimus: quodque vetat Chrysippus, ad recentes quasi tumores animi remedium adhibere, id nos fecimus, naturæque vim attulimus, [z] ut magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet.

XXX. Sed ægritudini, de qua satis est disputatum, finitimus est metus; de quo pauca dicenda sunt. Est enim metus, ut ægritudo præsentis, sic ille futuri mali: itaque nonnulli ægritudinis partem quandam metum esse dicebant: alii autem metum, præmolestiam appellabant, [a] quod esset quasi dux consequentis molestiæ. Quibus igitur rationibus instantia feruntur, eisdem contemnuntur sequentia: nam videndum est in utrisque, ne quid

Οὐδὲ πάθος, οὐδὲ συμφορὰ τραγῳδικὴ,
Ἧς οὐκ ἂν ἄροιτ' ἄχθος ἡ θεῶν φύσις.

Memoria vero lapsus est Fulgentius, qui Virgil. Contin. pag. 149. eos Euripidis Iphigeniæ tribuit. Ratio, cur primum versum eo quo fecit modo Tullius sit interpretatus, est, quod sic acceperit, quasi vellet Tragicus, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἔπος οὕτω δεινὸν εἰπεῖν. Vide quæ de Ciceroniana hujusce loci versione dixerunt M. Ant. Muretus, Var. Lect. viii. 16. et Paullus Leopardus, Emend. viii. 21.

[x] *Patiendo* efferat] *Ferat* habent Priscianus, Balliol. et veteres editi.

[y] *Quæ* acciderint] Vulgo, *acciderunt*, renitentibus Reg. Pithœan. Med. Balliol. quinque Pall. et Fabric.

[z] *Ut magnitudini —— concederet*] Nonius in *concedere*. Cicero, Tusc. lib. iv. *Ut* quum *magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet*. Sed supervacanea prorsus est secunda vox et Tullianorum codicum fide delenda.

[a] *Quod* esset *quasi dux*] Vulgo, *est*. At bene Cl. Bentleius, quod ipsa Latini sermonis ratio docet.

humile, ſummiſſum, molle, effeminatum, fractum, abjectumque faciamus. Sed quanquam de ipſius metus inconſtantia, imbecillitate, levitate dicendum eſt; tamen multum prodeſt, ea, quæ metuuntur, ipſa contemnere. Itaque, ſive caſu accidit ſive conſilio, percommode factum eſt, quod eis de rebus, quæ maxime metuuntur, de morte et de dolore, primo et proximo die diſputatum eſt: quæ ſi probata ſunt, metu magna ex parte liberati ſumus.

XXXI. Ac de malorum opinione, hactenus: videamus nunc de bonorum, id eſt, de lætitia et de cupiditate. Mihi quidem in tota ratione, ea quæ pertinet [b] ad animi perturbationes, una res videtur cauſam continere, omnes eas eſſe in noſtra poteſtate, omnes judicio ſuſceptas, omnes voluntarias. Hic igitur error eſt eripiendus, hæc detrahenda opinio: atque ut in malis opinatis, [c] tolerabiliora; ſic in bonis, ſedatiora ſunt efficienda ea, quæ magna et lætabilia dicuntur. Atque hoc quidem commune malorum et bonorum: ut ſi jam difficile ſit perſuadere, nihil earum rerum, quæ perturbent animum, aut in bonis aut in malis eſſe habendum, tamen alia ad alium motum curatio ſit adhibenda, aliaque ratione malevolus, alia amator, alia rurſus anxius, alia timidus corrigendus. Atque erat facile, ſequentem eam rationem, quæ maxime probatur de bonis et malis, negare unquam lætitia affici poſſe inſipientem, quod nihil unquam haberet boni. Sed loquimur nunc more communi. Sint ſane iſta

[b] *Ad animi* perturbationes] Vulgo, *perturbationem.* At ſingularis numerus ſequentibus haud convenit, nec de una tantum perturbatione ſed de omnibus animi perturbationibus hæc habetur oratio: quapropter emendationem Cl. Bentleii lubens amplexus ſum.

[c] *Tolerabiliora*] Sic Aſcenſius, Eraſmus, Manutius, et alii. Vulgo, *tolerabilia,* quod ex ſuis codicibus poſt Victorium intulit Gebhardus, nec ab iis recedunt noſtri.

bona, quæ putentur, honores, divitiæ, voluptates, cætera: tamen in eis ipſis potiendis exſultans geſtienſque lætitia turpis eſt; ut, ſi ridere conceſſum ſit, vituperetur tamen cachinnatio: eodem enim vitio eſt effuſio animi in lætitia, quo in dolore contractio: eademque levitate cupiditas eſt in appetendo, qua lætitia in fruendo: et [d] ut nimis afflicti, molles; ita nimis elati lætitia, jure judicantur leves; et cum invidere, ægritudinis ſit; malis autem alienis voluptatem capere, lætitiæ; utrumque immanitate et feritate quadam proponenda caſtigari ſolet. [e] Atque ut cavere decet, timere non

[d] *Ut nimis afflicti,* molles; ita *nimis elati lætitia, jure judicantur leves*] Hæc eſt eximia præſtantiſſimi Bentleii conjectura. Vulgo, *ut nimis afflicti* (Pall. ſec. quart. Vatic. Reg. et Pithœan. *afflictio*) *moleſtia, ſic animi* (Reg. et Pithœan. *animis*) *elati lætitia, jure judicantur leves.*

[e] *Atque ut* cavere *decet, timere non decet: ſic gaudere decet, lætari non decet*] Nonius in *lætari, Atque ut* confidere *decet* &c. ſic et omnes, quantum conſtat, MSS. Niſi vero dormitarit Tullius, haud ita dare potuit; oppoſitio ſcilicet inter *confidere* et *timere* non pari greſſu procedit ac inter *gaudere* et *lætari.* Lambinus igitur reſcribendum conjecit *diffidere.* Non incommode quidem, ſi vulgarem loquendi modum ſpectes; ſin autem ſermonem Stoicum, quem Tullius hoc in loco ſequi debet, attendas, non ita bene; his enim philoſophis vitioſa eſt *diffidentia.* Stobæus, Eclog. Ethic. p. 183. ed. Aur. All. Aiunt Stoici ſapientem ὀυκ ΑΠΙΣΤΕΙΝ; *τὴν γὰρ ἀπιστίαν εἶναι ψεύδους ὑπόληψιν, τὴν δὲ πίστιν ἀστεῖον ὑπάρχειν.* En igitur noſtram conjecturam! Legendum contendo, *atque ut* CAVERE *decet, timere non decet: ſic gaudere decet, lætari non decet.* Omnino recte; et ita edendum curavi. Noſter ſupra cap. vi. *Cum cum ratione animus movetur placide atque conſtanter, tum illud* gaudium *dicitur: cum autem inaniter et effuſe animus exſultat, tum illa* lætitia *geſtiens vel nimia dici poteſt —quoniamque ut bona natura appetimus, ſic a malis natura declinamus; quæ declinatio cum ratione fiet,* CAUTIO *appelletur, eaque intelligatur in ſolo eſſe ſapiente; quæ autem ſine ratione —nominetur* METUS. Vide quæ notavimus ad eum locum. Auguſtinus, C. D. xiv. 8. *Stoici tres* (*conſtantias*) *eſſe voluerunt, pro tribus perturbationibus, in animo ſapientis; pro cupiditate voluntatem;* PRO LÆTITIA GAUDIUM; PRO METU CAUTIONEM. Seneca, Epiſt. 85. *Non timebit illa* (vir fortis) *ſed vitabit.*

decet: sic gaudere decet, lætari non decet; quoniam docendi causa a gaudio lætitiam distinguimus. Illud jam supra diximus, contractionem animi recte fieri nunquam posse, elationem posse: aliter enim Nævianus ille gaudet Hector,

[f] Lætus sum laudari me abs te, pater, a laudato viro:

aliter ille apud Trabeam,

Lena delinita argento nutum observabit meum,
Quid velim, quid studeam: adveniens digito impellam januam:
[g] Foris patebit; de improviso Chrysis ubi me aspexerit,
Alacris obviam mihi veniet, complexum exoptans meum,
Mihi se dedet.———

Quam hæc pulchra putet, ipse jam dicet:

——— Fortunam ipsam anteibo fortunis meis.

XXXII. Hæc lætitia quam turpis sit; [h] satis est diligenter attendentem penitus videre. Et ut turpes sunt, qui efferunt se lætitia, tum cum fruuntur veneris voluptatibus: sic flagitiosi, qui eas inflammato animo concupiscunt. Totus vero iste, qui vulgo appellatur amor, (nec hercule invenio, quo

bit. CAUTIO *illum decet*, TIMOR *non decet.* Adi sis et Arrianum, Epictet. lib. ii. cap. 1.

[f] *Lætus sum laudari*] Vulgo, distinguunt ac legunt,

Lætu' sum
Laudari me abs te, pater, laudato viro;

quo modo nec Iambicum metrum constat, nec Trochaicum. Nos continua serie scribimus, ut versus sit Trochaicus, reponimusque *a laudato viro*; quemadmodum jubent Petrens. Balliol. et Bak. Quin etiam sic, ut edidimus, laudat Noster, lib. xv. Fam. Ep. 6. ubi monet Hectoris apud Nævium esse verba. Vide et lib. v. Epist. 12. Ad ea respicit Seneca, Epist. 102.

[g] *Foris patebit*] Ita recte Cl. Bentleius. Vulgo, *fores patebunt*, metro renitente.

[h] Satis *est diligenter attendentem*] Cl. Bentleio placet, *facile est diligenter* &c.

nomine alio poſſit appellari) tantæ levitatis eſt, ut nihil videam, quod putem conferendum: quem Cæcilius,

[i] ——— deum qui non ſummum putet,
Aut ſtultum, aut rerum eſſe imperitum exiſtimat:
Cui in manu ſit, quem eſſe dementem velit,
[k] Quem ſapere, quem ſanari, quem in morbum injici,
Quem contra amari, quem expeti, [l] quem arceſſier.

O præclaram emendatricem vitæ, Poeticam! quæ Amorem, flagitii et levitatis auctorem, in concilio deorum collocandum putet: de comœdia loquor: quæ, [m] ſi hæc flagitia non probaremus, nulla eſſet

[i] *Deum qui non ſummum putet*] Hæc ex Euripideis illis ducta cenſent viri docti:

Ἔρωτα δ' ὅςις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν
Καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
Ἢ σκαιός ἐςιν, ἢ καλῶν ἄπειρος ὢν
Οὐκ οἶδε τὸν μέγιςον ἀνθρώποις θεόν.

Exſtant apud Stobæum, Serm. lxi. p. 387. ed. Aur. All. quod primus, niſi fallor, monuit Petr. Victorius, Var. Lect. xiv. 4. Leguntur etiam apud Athenæum, lib. xiii. p. 600. ed. Lugd. et hoc quidem modo.

Ὅςις ἔρωτα μὴ ΜΟΝΟΝ κρίνει θεὸν
Ἢ σκαιός ἐςιν &c.

Corrupte; ſecundus enim verſus excidit, et in primo legi debet,

Ὅςις δ' ἔρωτα μὴ ΜΕΓΑΝ κρίνει θεὸν &c.

Quid tamen Euripidi cum Comœdia? Revera Cæcilius Menandri Συναριςώσας vertit, quod ex Nonio diſcimus. Illic autem Amoris poteſtatem miris modis extulerat, ut ex hiſce patet, quæ Stobæus ibidem laudat:

—Ἔρως δὲ τῶν θεῶν
Ἰσχὺν ἔχων πλείςην ἐπὶ τούτου δείκνυται.
Διὰ τοῦτον ἐπιορκοῦσι τοὺς ἄλλους θεούς.

In deperditis itaque verſibus Euripidem Menander eſt imitatus; (id quod libenter fecit, teſte Quinctiliano x. 1.) Menandrum Cæcilius expreſſit.

[k] *Quem ſapere, quem* ſanari] Sic Manutius, Lambinus, et alii, Cl. Bentleio probante. Vulgo, *inſanire*.

[l] *Quem arceſſier*] Vulgo, *quem arceſſiri, quem expeti*. Cum vero MSS. repræſentent, *quem expeti, quem arceſſiri*; omnino legendum,

Quem contra amari, quem expeti, quem arceſſier,

prout edendum curavimus; et ita fere olim dedit Eraſmus. Vide Terentium, Eunuch. Act. III. Sc. iii. 4.

[m] *Si hæc flagitia non probaremus*]

omnino. Quid ait ex tragœdia princeps ille Argonautarum?

[n] Tu me amoris, magis quam honoris, ſervaviſti gratia.

Quid ergo? hic amor Medeæ quanta miſeriarum excitavit incendia? atque ea tamen apud alium poetam patri dicere audet, ſe conjugem habuiſſe

Illum Amor quem dederat, qui plus pollet potiorque eſt patre.

XXXIII. Sed poetas ludere ſinamus; quorum fabulis in hoc flagitio verſari ipſum videmus Jovem: ad magiſtros virtutis, philoſophos veniamus: qui [o] amorem negant ſtupri eſſe; et in eo litigant

remus] Sic Med. Balliol. Bak. aliique codices. At cum Reg. Pithœan. Pall. quart. quint. et et Fabric. dent, *ſi hæc flagitia nos probaremus*, Cl. Bentleius legit, *niſi hæc flagitia nos probaremus*.

[n] *Tu me amoris*] Verba ſunt Jaſonis ad Medeam, quæ Græce ſic leguntur apud Euripidem, Med. vſ. 530.

——Ἔρως σ' ἠνάγκασε
Πόνων ἀφύκτων τἀμὸν ἐκσῶσαι δέμας.

In vulgatis erat, *honoris* ſervaſti *gratia*; quam lectionem, licet agnoſcant MSS. reſpuit tamen metri ratio.

[o] *Amorem negant ſtupri eſſe; et in eo litigant cum Epicuro*] Decrevere Stoici, Amorem μὴ εἶναι συνουσίας, ἀλλὰ φιλίας. Vide Diogenem Laertium, lib. vii. §. 130. Athenæus, lib. xiii. p. 561, ed. Lugd. Ποντιανὸς δὲ Ζήνωνα ἔφη τὸν Κιτιέα ὑπολαμβάνειν τὸν Ἔρωτα θεὸν εἶναι, ΦΙΛΙΑΣ, καὶ ἐλευθερίας, ἔτι δὲ καὶ ὁμονοίας, παρασκευαστικόν, ἄλλου δ' οὐδενός. Contra Epicurus amorem definit σύντονον ὄρεξιν ἀφροδισίων, ut docet Alexander Aphrodiſienſis apud Suidam in ἔρως. Et

Hæc Venus eſt nobis; hinc autem eſt numen Amoris,

ſi Lucretio fides, iv. 1052. Utrique falſi; nam duplex vel etiam triplex eſt Amor; de quo multa multi. Vide ſis inter alios Maximum Tyrium, Diſſ. xxiv. 3. Apuleium, Apol. pag. 419. ed. Par. Habit. doct. Plat. pag. 610. Lucianum, Amor. tom. i. pp. 899, 900. Themiſtium, Orat. xxii. pag. 281. et Himerium apud Photium, col. 1032. Hinc recte decrevit Ariſtoteles, εἶναι τὸν Ἔρωτα μὴ μόνον συνουσίας, ἀλλὰ φιλοσοφίας, ut Laertius, v. 31. ſed omnino legendum ΦΙΛΙΑΣ, quemadmodum patet ex Stobæi Eclog. Ethic. p. 193. ed. Lugd. Antv.

cum Epicuro, non multum, ut opinio mea fert, mentiente. Quis eſt enim iſte amor amicitiæ? cur neque deformem adoleſcentem quiſquam amat, [p] neque formoſum ſenem? Mihi quidem hæc in Græcorum gymnaſiis nata conſuetudo videtur; in quibus iſti liberi et conceſſi ſunt amores: bene ergo Ennius,

Flagitii principium eſt nudare inter cives corpora:

qui ut ſint, quod fieri poſſe video, pudici; ſoliciti tamen et anxii ſunt: eoque magis, quod ſe ipſi continent et coercent. Atque ut muliebres amores omittam, quibus majorem licentiam natura conceſſit; quis aut de Ganymedis raptu dubitat quid poetæ velint? aut non intelligit, [q] quid apud Euripidem et loquatur et cupiat Laius? quid denique homines doctiſſimi et ſummi Poetæ de ſe ipſis et carminibus edant et cantibus? fortis vir in ſua Republica cognitus, quæ de juvenum amore ſcribit Alcæus? nam Anacreontis quidem tota poeſis eſt amatoria. Maxime vero omnium flagraſſe amore

[p] *Neque formoſum ſenem*] Hoc facetiſſime notat Lucianus in Amor. tom. i. p. 890.

[q] *Quid apud Euripidem et loquatur et cupiat Laius*] Ph. Beroaldo videtur Laius apud Euripidem in Phœniſſis amores præpoſteros optare; nec alia mens eſt Aldi nepotis. In animo habuerunt Phœniſſ. vſ. 15. ubi Laius

Ἐλθὼν ἐρωτᾷ Φοῖβον, ἐξαιτεῖ θ' ἅμα
Παίδων ἐς οἴκους ἀρσένων κοινωνίαν.

At vero turpiter ſe dederunt hi Catones; nihil enim aliud hoc voto continetur, niſi ut Laius ex Jocaſta prolem maſculam ſuſcipiat: quod a nefanda iſta παιδεραστία diſtat quam longiſſime. Interpretes reliqui ne γρῦ quidem. Videamus igitur, an a nobis ſolvi poſſit hoc problema. Laius Chryſippum filium Pelopis ardebat. Vide Scholiaſten in Phœniſſ. vſ. 1748. et quæ notarunt Interpretes ad Æliani V. H. xiii. 5. Hoc argumentum Chryſippo Fabula tractavit Euripides; et in Agathonis ſane gratiam, ſi nonnullis credimus. Adi ſis eundem Ælianum, lib. ii. cap. 21. Ad illud drama, reſpexiſſe Noſtrum, cunctis, ut puto, fiet credibile.

Rheginum Ibycum, apparet ex ſcriptis. Atque horum omnium libidinoſos eſſe amores videmus.

XXXIV. Philoſophi ſumus exorti (et [r] auctore quidem noſtro Platone, quem non injuria Dicæarchus accuſat) qui amori auctoritatem tribueremus. Stoici vero et [s] Sapientem amaturum eſſe dicunt; et [t] amorem ipſum, conatum amicitiæ faciendæ ex

[r] *Auctore quidem noſtro Platone*] Turpia ſunt in Phædro et Sympoſio, quæ de amore ſcripſit ille Philoſophus. Eorum nonnulla repetit Maximus Tyrius, Diſſ. xxiv. 4. ed. Lond. Vide et Euſebium, Pr. Ev. lib. xiii. c. 20. Quin immo παιδεραςαῖς adeo amicum ſe præbuit, ut dixerit τὰς παρὰ τὴν φύσιν ἀσελγεῖν ἀσπαζομένους καὶ τῇδε μακαρίους—καὶ ἐκδημήσαντας ἐντεῦθεν εὐδαίμονας ἔσεσθαι, quod adductis ejus verbis probat Theodoretus, Therap. ix. pag. 131. ed. Com. Tertullianus de Anima, c. liv. *Plato quidem non temere philoſophorum animabus hoc præſtat,* (ut eas in ſupernis manſionibus collocet) *ſed eorum, qui philoſophiam ſcilicet exornaverint amore puerorum. Adeo etiam inter philoſophos magnum habet privilegium impuritas.* Huc adludit etiam Lucianus, Amor. tom. i. pag. 909. ed. Amſt. Scelerata alia dicta Platonis ad amorem ſpectantia refert Cyrillus in Julian. lib. vi. p. 187. ed. Lip. ejuſque verſus amatorios ſuppeditabunt Athenæus, lib. xiii. pag. 589. ed. Lugd. Diogenes Laertius, iii. 29. ſeqq. ed. Amſt. et Apuleius, Apol. pag. 416. ed. Par. Sed et Dionem Platonis fuiſſe παιδικὰ tradit Ælianus, V. H. iv. 21. Quod ſi, prout teſtatur Heſychius Mileſius, et ex eo Suidas, Πλάτων ὁ φιλόσοφος λέγεται μὴ γάμον τινὰ μηδὲ ὁμιλίαν σώματος καθάπαξ ἀνασχέσθαι,

Laſcivus ſcriptis, corpore caſtus erat.

Sane Platonem *aliquod perpetraſſe flagitium nullus hiſtoricorum vel poetarum dixit aut finxit,* ſi fides Auguſtino, C. D. lib. ii. c. 14. ejuſque de amore ſententia vitio vacat, ſi modo interpretem accipimus Apuleium de Habit. Doctr. Plat. pagg. 610. 611.

[s] *Sapientem amaturum eſſe dicunt*] Vide Menagium ad Laertii vii. 129. ed. Amſt.

[t] *Amorem ipſum, conatum amicitiæ faciendæ*] Diogenes Laertius, vii. 130. ed. Amſt. Εἶναι δὲ τὸν ἔρωτα ἐπιβολὴν φιλοποιίας διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον. Eadem repetit Suidas in ἔρως. Andronicus Rhodius, περὶ παθῶν, pag. 525. Ἔρως δὲ ἐπιθυμία φιλίας· ἢ ἐπιθυμία θρου εἰς ναῶν κατὰ κόσμησιν καλῶν ἣν ἐπιβαλὼν καλῶσι φιλοποιίας διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον. Corruptiſſime. Scribendum videtur,

ἔρως

pulchritudinis specie, definiunt. Qui si quis est in rerum natura sine sollicitudine, sine desiderio, sine cura, sine suspirio; sit sane: vacat enim omni libidine: hæc autem de libidine oratio est. Sin autem est aliquis amor, ut est certe, qui nihil absit aut non multum ab insania, qualis [u] in Leucadia est:

Si quidem sit quisquam deus, cui ego sim curæ.

At id erat deis omnibus curandum, quemadmodum hic frueretur voluptate amatoria.

Heu me infelicem! ———

Nihil verius: probe et ille,

——— Sanusne es, qui temere lamentare?

Sic insanus videtur etiam suis. At [x] quas tragœdias efficit?

Te Apollo sancte, fer opem, teque omnipotens Neptune invoco;
Vosque adeo venti. ———

Mundum totum se ad amorem suum sublevandum conversurum putat: [y] Venerem unam excludit, ut iniquam:

——— Nam quid ego te appellem Venus?

ἔρως δὲ ἐπιθυμία φιλίας· ἢ ἐπιθυμία ΑΝΘΡΩΠΟΥ εἰς ΝΕΟΝ κατὰ κόσμησιν ΚΑΛΟΝ, ἣν ΕΠΙΒΟΛΗΝ καλοῦσι ΦΙΛΟΠΟΙΙΑΣ διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον. Huc facientia Sexti Stobæique verba jam dedit Æg. Menagius ad Laertii vii. 113.

[u] *In Leucadia*] Turpilii fabula, quam ex Alexidis Leucadia vertit. Vide Casaubonum in Athenæi iii. 15.

[x] *Quas tragœdias* efficit] Sic Reg. et Pithœan. Vulgo, *effecit*. Cl. autem Bentleius reponit, *quas tragœdias effutit*.

[y] *Venerem unam excludit, ut* iniquam] Non video, quid sit, cur cum Turnebo, Adversf. vii. 18. reponamus, *Venerem unam excludit ut* NEQUAM: adversantur enim codices, et, nisi me fallit animus, ea, quæ voluptatibus avocata justas preces non curat, *iniqua* merito censeatur.

Eam præ lubidine negat curare quicquam: quasi vero ipse non propter lubidinem tanta flagitia et faciat et dicat.

XXXV. Sic igitur affecto hæc adhibenda curatio est, ut et illud quod cupiat [z] ostendat quam leve, quam contemnendum, [a] quam nihili sit omnino; quam facile vel aliunde vel alio modo perfici, vel omnino negligi possit: abducendus etiam est nonnunquam ad alia; studia, solicitudines, curas, negotia: loci denique mutatione, tanquam ægroti non convalescentes, sæpe curandus est: [b] etiam novo quidam amore veterem amorem, [c] tanquam clavo clavum, ejiciendum putant: maxime autem admonendus, quantus sit furor amoris. Omnibus enim ex animi perturbationibus est profecto nulla vehementior: ut, si jam ipsa illa accusare nolis, stupra dico et corruptelas et adulteria, incesta denique, quorum omnium accusabilis est turpitudo: sed ut hæc omittas, perturbatio ipsa mentis in amore fœda per se est: nam ut illa præteream, quæ sunt furoris: hæc ipsa per sese quam habent levitatem, quæ videntur esse mediocria?

——— [d] injuriæ,

[z] Ostendat *quam leve*] Quis hoc *ostendat?* an *curatio?* Sed id quidem absurdum. Scribendum *ut ei* (sic leg. non *et*) *illud quod cupiat* OSTENDATUR, *quam leve* &c. Tum demum recte se locus habebit.

[a] *Quam* nihili] Sic Reg. et Pithœan. Vulgo, *nihil.*

[b] *Etiam novo* quidam *amore*] Vulgo, *quodam.* Lectionem quam damus exhibent Reg. Pithœan. Pall. tert. quart. et Fabric.

[c] *Tanquam clavo clavum*] Hieronymus ad Rusticum, pag. 39. *Philosophi sæculi solent amorem veterem amore novo, quasi clavum clavo, expellere.* Notum proverbium

Ἥλῳ τὸν ἧλον, πατλάλῳ τὸν πάτταλον.

Vide Pollucem, lib. ix. cap. vii. 120. Suidam in Ἥλῳ, Lucianum Apol. pro merc. cond. p. 489. pro lapso inter Salut. p. 499. ed. Amst. aliosque.

[d] *Injuriæ, Suspiciones*] Terentii

Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere; nihilo plus agas,
Quam si des operam, ut cum ratione insanias.

Hæc inconstantia mutabilitasque mentis, quem non ipsa pravitate deterreat? Est enim illud, quod in omni perturbatione dicitur, demonstrandum, nullam esse nisi opinabilem, nisi judicio susceptam, nisi voluntariam. Et enim si naturalis amor esset, et amarent omnes, et semper amarent, et idem amarent: neque alium pudor, alium cogitatio, alium satietas deterreret.

XXXVI. [e] Ira vero, quamdiu perturbat animum, dubitationem insaniæ non habet: cujus impulsu existit etiam inter fratres tale jurgium:

[f] Qui homo te exsuperavit usquam gentium impudentia?
Qui autem malitia te?

Nosti quæ sequuntur: alternis enim versibus intorquentur inter fratres gravissimæ contumeliæ: ut facile appareat Atrei filios esse, ejus qui meditatur pœnam in fratrem novam:

Major mihi moles, majus [g] miscendum malum,
Qui illius acerbum cor contundam et comprimam.

tii sunt versus, Eunuch. Act. I. Sc. i. 14. Vide Horatium, lib. ii. Sat. iii. 260, seqq.

[e] *Ira vero, quamdiu*] Vulgo, *quæ quamdiu*. Sed primam voculam prætermittit Pal. pr. et eam delendam esse Manutius ac Lambinus recte statuerunt. Sin autem malis, cum doctissimo Bentleio legas, *cum diu*.

[f] Qui *homo te exsuperavit* usquam *gentium impudentia*] Vulgo, *Quis homo te exsuperavit* unquam *gentium* &c. quod ob metrum simul ac Latinitatem Cl. Bentleius mutavit.

[g] *Miscendum malum*] Sic iterum loquitur Cicero, Catil. iv. cap. 3. Pariter Phædrus, lib. i. Fab. xxviii. l. 10. *Hosti* dolorem *damno* miscens *sanguinis*. Hos autem versus repetit Noster de Orat. lib. iii. cap. 58. ac lib. iii. N. D. cap. 26. et Accii videntur ex Atreo fabula.

[h] Quo igitur hæc erumpit moles? [i] audi Thyesten:

Impius me hortatus frater, [k] ut meos malis miser
Manderem natos, eorum viscera apponit.———

[l] Quid enim est, quo non progrediatur eodem ira quo furor? Itaque iratos proprie dicimus exisse de potestate, id est, de consilio, de ratione, de mente: horum enim potestas in totum animum esse debet. His aut subtrahendi sunt ei, in quos impetum conantur facere, dum se ipsi colligant (quid est autem se ipsum *colligere*, nisi dissipatas

[h] Quo *igitur* hæc erumpit *moles*] Vulgo, *quæ igitur* hæ erunt *moles*. At Reg. *quo igitur hæc erunt moles*. Pall. sec. tert. *quo igitur hæc eruit moles*: unde Cl. Bentleius sagaciter emendavit, *quo igitur hæc* erumpit *moles*. Cum vero Pithœan. det, *quorum igitur hæc erunt moles*, forsan Cicero scripsit, *quorsum igitur hæc erumpit moles*. Vide sis ad Tusc. i. 25.

[i] *Audi Thyesten*: Impius me hortatus frater] Vulgo, *audi Thyesten* ipsum: Impius hortatur me frater &c. At cum Reg. Pithœan. aliique præstantissimi codices dent, *Audi Thyesten ipsum*: *hortatur me frater* &c. vox *impius* in *ipsum* Cl. Bentleio temere mutata videbatur. *Me hortatus* autem ob versus concinnitatem non minus ac ob ipsam Latinitatem ab eodem viro præstantissimo reponitur: alioquin enim *mandam* vel *mandem* cum Turnebo Lambinoque scribendum.

[k] *Ut meos malis miser* Manderem *natos*] In aliis est, *mandarem*. Sic Lucretius, ii. 637.

Ne Saturnus eum malis mandaret *adeptus*.

Ableganda tamen non est recepta lectio. Virgilius, Georg. iii. 268.

Potniades malis *membra* absumsere *quadrigæ*.

Eodem modo locutus est, Æn. iii. 257. Ovidius, Metam. xv. 92.

——*Nil te nisi tristia* mandere *sævo*
Vulnera dente *juvat*.

Quinetiam versiculos hosce reperias licet, lib. iii. de Orat. c. 58.

[l] *Quid enim est, quo non progrediatur eodem ira quo furor?*] Forsan, *quid enim est* quod *non progrediatur eodem ira quo furor?* Præstantissimus autem Bentleius locum sic refingit, *Quid enim est quo non progrediatur ira? Eo demum quo furor*. Nec multo aliter Lambinus et Fabricius emendarunt.

animi partes rursum in suum locum cogere?) aut rogandi orandique sunt; ut si quam habent ulciscendi vim, differant in tempus aliud, dum defervescat ira. *Defervescere* autem certe significat ardorem animi invita ratione excitatum: ex quo [m] illud laudatur Archytæ: qui cum villico factus esset iratior, *Quo te modo*, inquit, *accepissem, nisi iratus essem?*

XXXVII. Ubi sunt ergo isti, qui iracundiam utilem dicunt? potest utilis esse insania? [n] aut naturalem? an quicquam est secundum naturam, quod fit repugnante ratione? Quo modo autem, si naturalis esset ira; aut alius alio magis iracundus esset; [o] aut finem haberet priusquam esset

[m] *Illud laudatur Archytæ*] Hoc plurimi memorant. Vide Plutarchum, tom. ii. pagg. 10. 551. Valerium Maximum, lib. iv. cap. i. 1. ext. Lactantium de Ira Dei, cap. xviii. Ambrosium, Offic. lib. i. cap. xxi. n. 94. et Hieronymum ad Salvinam, Epist. ix. p. 76. G. ac in Joelis cap. i. Seneca tamen de Ira, lib. i. cap. 15. *Inde est, quod* SOCRATES *servo ait*, cæderem te nisi irascerer. Sed videtur *σφάλμα μνημονικὸν*, qualia sunt in Seneca frequentia. Simile quidem dictum Platoni tribuitur, ut patet ex iis quæ congessit Menagius ad Laertii iii. 38. ed. Amst. Ejus collectaneis addas licet ipsum Senecam de Ira, lib. iii. cap. 12. et Stobæum, Serm. xx. pagg. 174, 175. ed. Aur. All.

[n] *Aut naturalem? an quicquam est secundum naturam*] Vulgo, *aut naturalem? An quicquam esse potest secundum naturam* &c. At Reg. Pithœan. Vatic. et Pal. quart. *aut naturalem* hanc *quicquam est*, vel *es, secundum naturam* &c. unde sua sponte nascitur lectio quam dedimus.

[o] *Aut finem haberet, priusquam esset* ulta, *ulciscendi libido*] Sic hunc locum præclare restituit P. Manutius, quem merito secutus est D. Lambinus. Vulgo, *ulla*, nec aliter MSS. quorum apud se potiorem esse consensum testatur Gebhardus, quam magnificas editiones Lambini. At homo noster, malæ causæ pessimus est patronus; nam plane ineptam esse codicum scripturam statim videbit is, cui non omnino deest ratiocinandi facultas. Ira, definiente Cicerone, est, ulciscendi libido. Si igitur *ira finem haberet, priusquam esset* ulla *ulciscendi libido*; finem haberet ira, priusquam esset; hoc est, existere desineret, priusquam existeret;

ulta, ulciſcendi libido? aut quemquam pœniteret, quod feciſſet per iram? ut Alexandrum regem videmus, qui cum interemiſſet Clitum familiarem ſuum, vix a ſe manus abſtinuit: tanta vis fuit pœnitendi. Quibus cognitis, quis eſt qui dubitet, quin hic quoque motus animi ſit totus opinabilis ac voluntarius? quis enim dubitarit, quin ægrotationes animi, qualis eſt avaritia, gloriæ cupiditas, ex eo quod magni æſtimetur ea res ex qua animus ægrotat, oriantur? unde intelligi debet, perturbationem quoque omnem eſſe in opinione. Et ſi fidentia, id eſt, firma ánimi confiſio, ſcientia quædam eſt et opinio gravis, [p] non temere aſſentientis; [q] diffidentia quoque eſt metus exſpectati et impendentis mali: et, ſi ſpes eſt exſpectatio boni, mali exſpectationem eſſe neceſſe eſt metum. Ut igitur metus, ſic reliquæ perturbationes ſunt in malo: ergo ut conſtantia, ſcientiæ, ſic perturbatio, erroris eſt. Qui autem natura dicuntur iracundi, aut miſericordes, aut invidi, aut tale quid; [r] eis ſunt conſtituti quaſi mala valetudine animi; ſanabiles tamen: ut Socratis dicitur. [s] Cum multa in

teret; quod plane repugnat. Igitur ſi non cæcus, hac tamen in re luſcitioſus J. M. Brutus, qui cur improbanda fuerit illa lectio non intelligebat.

[p] *Non temere* aſſentientis] Vulgo, *aſſentiens*; contra quam volunt Gebhardiani noſtrique codices.

[q] *Diffidentia quoque eſt metus exſpectati et impendentis mali*] Sic et Latine loquetur Cicero, et inter *fidentiam* et *diffidentiam* ſervabitur oppoſitio. Vulgo, Metus *quoque eſt* diffidentia *exſpectati et impendentis mali*; ineptiſſime.

[r] Eis *ſunt conſtituti—ut* Socratis *dicitur*] Sic opportune Cl. Bentleius: nam codices habent, *ei ſunt conſtituti—ut* Socrates *dicitur*.

[s] *Cum multa in conventu vitia collegiſſet in eum Zopyrus*] Pari fere modo *probra quædam in eum explanantem et vitia* dixit Amm. Marcellinus, xxi. 10. Iſte ſcilicet phyſiognomon *ſtupidum eſſe Socratem dixit et bardum—addidit etiam mulieroſum*. Verba ſunt Tullii de Fato, cap. 5. ubi vide Interpretes. Huc referendum videtur, quod tradit Diogenes Laertius, lib. ii. §. 45.

conventu vitia collegisset in eum Zopyrus, se naturam cujusque ex forma perspicere profitebatur; derisus est a cæteris, qui illa in Socrate vitia non agnoscerent: ab ipso autem Socrate sublevatus, cum [t] illa sibi signa, sed ratione a se dejecta diceret. Ergo [u] ut optima quis valetudine affectus potest videri; at natura ad aliquem morbum proclivior: sic animus alius ad alia vitia propensior. Qui autem non natura sed culpa vitiosi esse dicuntur, eorum vitia constant e falsis opinionibus rerum bonarum et malarum; ut sit alius ad alios motus perturbationesque proclivior. Inveteratio autem, ut in corporibus, ægrius depellitur quam perturbatio; citiusque repentinus oculorum tumor sanatur, [x] quam diuturna lippitudo depellitur.

XXXVIII. Sed cognita jam causa perturbatio-

§. 45. ed. Amst. Φησὶ δ' Ἀριστοτέλης, inquit, ΜΑΓΟΝ τινὰ ἐλθόντα ἐκ Συρίας εἰς Ἀθήνας, τά τε ἄλλα καταγνῶναι τοῦ Σωκράτους, καὶ δὴ καὶ βίαιον ἔσεσθαι τὴν τελευτὴν αὐτῷ. Quicquid sit hujus, omnino falsum crediderim Gul. Spencerum, qui ad Origenis in Cels. lib. i. pag. 26. Physiognomonem, de quo loquimur, Zopyrum Thracem, Alcibiadis pædagogum, fuisse statuit. Vide Maximum Tyrium, xxxi. §. 3.

[t] *Illa sibi* signa, *sed ratione a se dejecta diceret*] Nullo modo ferri potest hæc lectio; nec enim *signa*, quibus conjecturas suas faciunt nugivenduli Physiognomones, ratione queunt dejici; nec, si dejecta fuissent, ulla judicii, quod tulit Zopyrus, daretur ansa. Mihi locum consideranti legendum videbatur, *cum illa* (sc. vitia) *sibi* insita natura, *sed ratione a se* ejecta *diceret*. Si librariis usitatum calleas scripturæ compendium, mutatio levis et exigua censebitur.

[u] *Ut optima* quis *valetudine affectus potest videri*; at *natura ad aliquem morbum proclivior*] Est ex Cl. Bentleii conjectura. Vulgo, *ut optima* quisque *valetudine affectus potest videri*; ut *natura* &c.

[x] *Quam diuturna lippitudo depellitur*] Ultimam vocem non omnino postulat sententia. Certe quum paullo ante dixerit, *inveteratio ægrius* depellitur, *quam perturbatio*; vix dubitem quin, invito Cicerone, repetitionem, nullo modo vel utilem vel elegantem, fecerit librariorum stultitia.

num, quæ omnes oriuntur ex judiciis opinionum et voluntatibus; fit jam hujus disputationis modus. Scire autem [y] nos oportet, cognitis, quoad possunt ab homine cognosci, bonorum et malorum finibus, nihil a philosophia posse aut majus aut utilius optari, quam hæc quæ a nobis hoc quatriduo disputata sunt. Morte enim contempta, et dolore ad patiendum levato; adjunximus sedationem ægritudinis; qua nullum homini malum majus est. Etsi enim omnis animi perturbatio gravis est, nec multum differt ab amentia: [z] tamen ita cæteros, [a] cum sunt in aliqua perturbatione aut metus aut lætitiæ aut cupiditatis, commotos modo et perturbatos dicere solemus: at eos, qui se ægritudini dediderunt, miseros, afflictos, ærumnosos, calamitosos. Itaque non fortuito factum videtur, sed a te ratione propositum, ut separatim de ægritudine, et de cæteris perturbationibus disputaremus: in ea est enim fons miseriarum et caput. Sed et ægritudinis et reliquorum animi morborum una sanatio; est omnes opinabiles esse et voluntarios, ea reque suscipi, quod ita rectum esse videatur. Hunc errorem, quasi radicem malorum omnium, stirpitus philosophia se extracturam pollicetur: [b] demus igitur nos huic excolendos, patiamurque nos sanari: [c] his enim malis insidenti-

[y] Nos *oportet*] Vulgo, *vos*. Ascensius, vero, Erasmus, Manutius, aliique recte *nos* ediderunt, ut ipse Tullius et adolescens, quocum locutus fingitur, intelligantur. Sic et Balliol. exhibet.

[z] *Tamen* ita *cæteros*] Media vox in hac structura prorsus est otiosa; quapropter cum Lambino Fabricioque delenda mihi videtur.

[a] *Cum* sunt] Vulgo, *sint*, adversantibus Reg. Pithœan. et Med.

[b] *Demus* igitur] Sic Reg. et Pithœan. Vulgo, *demus ergo*. Nihil interest; sequendi tamen videbantur optimi codices.

[c] *His enim malis* insidentibus] *Insidiantibus* habet optimus Pal. quod Gebhardus observavit. Nisi verborum fuisset perparcus; Lectores eadem

opera

bus, non modo beati, ſed ne ſani quidem eſſe poſſumus. Aut igitur negemus quidquam ratione confici, cum contra nihil ſine ratione recte fieri poſſit; aut, cum philoſophia ex rationum collatione conſtet, ab ea, ſi et boni et beati volumus eſſe, omnia adjumenta et auxilia petamus bene beateque vivendi.

opera monere potuit, quam ſtulta ſit et ad rem nihil faciat iſta lectio.

M. TULLII CICERONIS

TUSCULANARUM

DISPUTATIONUM

AD

M. BRUTUM

LIBER QUINTUS.

Virtutem ad beate vivendum se ipsa esse contentam.

I. QUINTUS hic, Brute, dies, finem faciet Tusculanarum Disputationum: quo die est a nobis ea de re, quam tu ex omnibus maxime probas, disputatum. Placere enim tibi admodum sensi, et [a] ex eo libro, quem ad me accuratissime scripsisti, et ex multis sermonibus tuis, Virtutem ad beate vivendum se ipsa esse contentam. [b] Quod etsi difficile est probatu, propter tam varia et tam multa tormenta fortunae: tale tamen est, ut elaborandum

[a] *Ex eo libro, quem ad me accuratissime scripsisti*] Intelligitur Bruti liber *de Virtute*, quem ad Ciceronem scripsit, ut ait Noster, lib. i. de Fin. cap. 3. Ex eo nonnulla profert Seneca, Cons. ad Helviam. c. ix. Vide Petr. Alcyonium de Exsil. lib. i. pp. 55, 56.

[b] *Quod etsi—fortunae*] Adducit Nonius in *probatu*.

ſit, quo facilius probetur: nihil eſt enim omnium, quæ in philoſophia tractantur, quod gravius magnificentiuſque dicatur: nam, [c] cum aliqua cauſa impulerit eos, qui primi ſe ad philoſophiæ ſtudium contulerunt, ut, omnibus rebus poſthabitis, totos ſe in optimo vitæ ſtatu exquirendo collocarent: profecto ſpe beate vivendi tantam in eo ſtudio curam operamque poſuerunt. Quod ſi ab his inventa et perfecta virtus eſt, et ſi præſidii ad beate vivendum in virtute ſatis eſt: quis eſt, qui non præclare et ab illis poſitam et a nobis ſuſceptam operam philoſophandi arbitretur? Sin autem virtus ſubjecta ſub varios incertoſque caſus famula fortunæ eſt; nec tantarum virium eſt, ut ſe ipſa tueatur: vereor, ne non tam virtutis fiducia nitendum nobis ad ſpem beate vivendi, quam vota facienda videantur. Equidem eos caſus, [d] in quibus me fortuna vehementer exercuit, mecum ipſe conſiderans, [e] huic incipio ſententiæ diffidere: interdum et humani generis imbecillitatem fragilitatemque extimeſcere: vereor enim, ne natura, cum corpora nobis infirma dediſſet, hiſque et morbos inſanabiles et dolores intolerabiles adjunxiſſet, animos quoque

[c] *Cum* aliqua *cauſa impulerit eos*] Vulgo, *ea*. Sed ex orationis ductu patet illam voculam loco non convenire; quapropter legendum *aliqua* cum Cl. Bentleio, vel *quædam*, quod eodem redit.

[d] In *quibus me fortuna vehementer exercuit*] Non erat, cur Lambinus *præpoſitionem* deleret. Cicero pro Archia, c. xi. *Gloria quidem detracta, judices, quid eſt quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo et tam brevi, tantis nos* in laboribus exerceamus? Salluſtius, Epiſt. i. ad Cæſ. de Rep. Ordin. p. 524. In *labore, patientia, boniſque præceptis et factis fortibus exercitando.* Quin et ita legit Nonius in *exercere*, ubi hunc adducit locum.

[e] *Huic incipio ſententiæ diffidere: interdum et humani generis*] Interpunctione mutata mallim, *huic incipio ſententiæ diffidere interdum, et humani generis imbecillitatem fragilitatemque extimeſcere*; quemadmodum, probante Bruto, locum diſtinxit MS. Gryphianus. Sic etiam Reg. et Pithœan.

dederit et [f] corporum doloribus congruentes, et separatim suis angoribus et molestiis implicatos. [g] Sed in hoc me ipse castigo, quod ex aliorum et ex nostra fortasse mollitia, non ex ipsa virtute, de virtutis robore existimo. Illa enim (si modo est ulla virtus; [h] quam dubitationem avunculus tuus, Brute, sustulit) omnia, quæ cadere in hominem possunt, subter se habet; eaque despiciens casus contemnit humanos; culpaque omni carens, præter se ipsam, nihil censet ad se pertinere. Nos autem omnia adversa, cum venientia metu augentes, tum mœrore præsentia, rerum naturam quam errorem nostrum damnare malumus.

II. Sed et hujus culpæ et cæterorum vitiorum peccatorumque nostrorum omnis a philosophia petenda correctio est: [i] cujus in sinum cum a primis

[f] *Corporum doloribus* congruentes] In ultimo verbo mendum latere suspicatur D. Lambinus; nam cum significat Cicero naturam dedisse nobis animos ex corporum doloribus dolorem contrahentes, illa vox viro erudito non videtur hanc exprimere sententiam; quapropter reponit, *corporum doloribus coægrentes* seu *coægrescentes*, vel *congravescentes*, vel *confungentes*. Fr. autem Fabricius vulgatam lectionem retinet, et ita explicat, ut dicat Tullius se vereri, ne, ut corpora, sic animos quoque natura nobis dederit imbecillos, qui corporum doloribus *congruant*, id est, conveniant, ita ut animorum dolores non secus atque corporum intolerabiles sint. Si a Ciceronis manu fuit recepta scriptura, malim *animos corporum doloribus congruentes*, eos esse qui perturbantur, cum dolent corpora, et proinde cum doloribus corporum quodammodo concordant. At, ne quid dissimulem, Tullium reliquisse puto, *corporum doloribus* CONRUENTES. Minima certe est mutatio; quæ tamen et loquendi modum et sensum commodum suppeditat.

[g] *Sed in hoc me ipse—existimo*] Hunc locum non sine levi quadam variatione profert Nonius in *castigare*.

[h] *Quam dubitationem avunculus tuus*] Intelligit Cicero Catonem Uticensem, summæ constantiæ virum: is enim Serviliæ, Bruti matris, frater erat uterinus. Vide Plutarchum in Caton. p. 759. et in Bruto, p. 984. ed. Par.

[i] *Cujus in sinum—Nostra voluntas studiumque nos* contulisset] Sic MS. Bak. et editio Manutiana. Vulgo, *compulisset*, quod cum J. M. Bruto duriuscule dici

temporibus ætatis noſtra voluntas ſtudiumque nos contuliſſet, his graviſſimis caſibus in eundem portum, ex quo eramus egreſſi, magna jactati tempeſtate confugimus. O vitæ Philoſophia dux! o virtutis indagatrix, [k] expultrixque vitiorum! quid non modo nos, ſed omnino vita hominum ſine te eſſe potuiſſet? tu urbes peperiſti; tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocaſti; tu eos inter ſe primo domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum et vocum communione junxiſti; tu inventrix legum, tu magiſtra morum et diſciplinæ fuiſti: ad te confugimus, a te opem petimus: tibi nos, ut antea magna ex parte, ſic nunc penitus totoſque tradimus. Eſt autem unus dies bene et ex præceptis tuis actus, [l] peccanti immortalitati anteponendus. Cujus

ci videretur, eum propterea *baronem* vocavit Gebhardus. Bonus autem vir conviciis alium petens, ſemet ipſe percuſſit; nam verbo *compellendi* nullus eſt hac in re locus. Cicero quidem ſponte ſua philoſophiæ ſtudio ſe dedit; at ei, qui *compellitur*, aut corporea vis aut rationalis adhibeatur neceſſe eſt.

[k] Expultrixque *vitiorum*] Cum in Cod. Fabriciano ſcriberetur *excultrix vitiorum*, dubitavit Gebhardus, an non ea eſſet vera lectio, et *expurgatricis* obtineret poteſtatem. Hic ſcilicet ille eſt, qui contumelioſo *baronum* nomine dehoneſtat alios.—Sed ad rem. *Excultrix vitiorum*, prout etiam dant Reg. et Pithœan. non niſi flagitiorum ſervam et ornatricem poteſt denotare, quod eſt rei contrarium. Omnino ſana eſt aliorum MSS. lectio. Apuleius de Mundo, cap. i. *Mihi* virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, *divinarum particeps rerum, philoſophia videbatur*. Quæ cum ſcripſit, Ciceronis locus ei fuit in mentem. Quin et eum laudant Lactantius, Div. Inſt. iii. 13. ac Priſcianus, lib. viii. col. 784. nec a vulgatis abeunt.

[l] Peccanti *immortalitati*] MS. Colon. habet, *perpetuitati et immortalitati*: quam lectionem probaſſe Fr. Fabricium, vehementer equidem miror: nam unum certe diem ex philoſophiæ præceptis actum, *perpetuitati et immortalitati*, vel ut alii Codd. non minus inepte dant, *pæne toti immortalitati*, ex iiſdem præceptis actæ, non anteponendum cenſuit Tullius. Elegantiſſima eſt recepta lectio, quam noſtri quidem confirmant MSS. nec erat cur amicus Urſini reponeret, *peccantis immortalitati*. De re ipſa ſic Poſidonius apud Senecam, Epiſt. lxxviii. *Unus dies*, inquit,

igitur potius opibus utamur quam tuis? quæ et vitæ tranquillitatem largita nobis es, et terrorem mortis sustulisti. Ac philosophia quidem, tantum abest ut proinde ac de hominum est vita merita, laudetur; ut a plerisque neglecta, a multis etiam vituperetur. [m] Vituperare quisquam vitæ parentem, et hoc parricidio se inquinare audet? et tam impie ingratus esse, ut eam accuset; quam vereri deberet, etiam si minus percipere potuisset? Sed, ut opinor, hic error et hæc indoctorum animis offusa caligo est; quod tam longe retro respicere non possunt, nec eos, a quibus vita hominum instructa primis sit, fuisse philosophos arbitrantur. Quam rem antiquissimam cum videamus, nomen tamen esse confitemur recens.

III. Nam sapientiam quidem ipsam quis negare potest, non modo re esse antiquam, verum etiam nomine? [n] quæ cum divinarum humanarumque rerum, tum initiorum caussarumque cujusque rei cognitione, hoc pulcherrimum nomen apud antiquos assequebatur. Itaque et illos septem qui a Græcis Σοφοὶ, sapientes a nostris et habebantur et nominabantur; et multis ante sæculis [o] Lycurgum,

quit, *hominum eruditorum plus patet, quam imperiti longissima ætas.* Sed cum primis huc facit locus Philonis a Lipsio jam laudatus, ubi ait: Ὑπισχνεῖται δὲ τῷ τοιαύτην ἄγοντι εἰρήνην καλὸν γῆρας, οὐ δήπου πολυχρόνιον, ἀλλὰ τὸ μετὰ φρονήσεως ζῆν· τὸ γὰρ εὐήμερον πολυετίας κρεῖττον, ὅσῳ καὶ βραχύτερον φῶς σκότου αἰωνίου· μίαν γὰρ ἡμέραν ὑγιεινῶς εἶπε προφήτης ἀνὴρ βούλεσθαι βιῶναι μετὰ ἀρετῆς ἢ μυρία ἔτη ἐν σκιᾷ τοῦ θανάτου, σκιὰν τὸν φαῦλον αἰνιττόμενος βίον. Exstat in libro περὶ τοῦ, τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος, pag. 407. F. ed. Col. All.

[m] *Vituperare—ingratus esse*] Profert Lactantius, Div. Inst. iii. 14. et non quidem nihil a Tullii codicibus abscedit.

[n] *Quæ* cum *divinarum—tum initiorum*] Sic Lambinus edidit, probante Cl. Bentleio: nam vulgo deest secunda vox, nec eam codices exhibent.

[o] Lycurgum, *cujus temporibus Homerus etiam fuisse traditur*] Chronologiam, quam ponit Cicero, secuti sunt ii, qui, quemadmodum tradit Strabo, lib. x.

cujus temporibus Homerus etiam fuisse ante hanc urbem conditam traditur; etiam heroicis aetatibus Ulyssem et Nestorem accepimus et fuisse et habitos esse sapientes. [p] Nec vero Atlas sustinere cælum; [q] nec Prometheus affixus Caucaso, nec [r] stellatus Cepheus cum uxore, genero, filia traderetur: nisi

pag. 739. ed. Amst. Lycurgum dixerunt ἐντυχόντα Ὁμήρῳ διατρίβοντι ἐν Χίῳ κατάραι πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν. Quibus cur If. Casaubonus non fit assensus, nescio; pariter enim refert Plutarchus in Lycurg. pag. 39. ed. Par. eum pro nonnullorum opinione κατ᾽ ὄψιν ἐντυχεῖν Ὁμήρῳ. Adi sis Joan. Marshamum ad Sec. xv. rerum Ægypt. pag. 437. seqq. edit. Franeker. Hac in re mendosus est Suidas, cui medicinam dabo. Λυκοῦργος, inquit, Σπαρτιάτης, νομοθέτης· ὃς γέγονε τῶν Τρωικῶν μετὰ ἔτη ΟΚΤΩ. MS. Parif. ἔτη ν. quod *quinquaginta* denotat. At omnino leg. ὀγδοήκοντα. Lycurgum γεγονέναι κατὰ τοὺς Ἡρακλείδας statuit Xenophon de Rep. Laced. pag. 845. At Homero coævus censetur ille Legislator; et Crates vult περὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον Ὅμηρον γεγονέναι, μετὰ ἔτη ΟΓΔΟΗΚΟΝΤΑ τῆς Ἰλίου ἁλώσεως. Vide Clementem, Strom. i. pag. 380. et auctorem vitæ *Homericæ*, quam Dionysio Halicarnasseo tribuit Th. Galeus, pag. 284. Res videtur manifesta.

[p] *Nec vero Atlas sustinere cælum—nisi cælestium divina cognitio*] Heraclitus de Incred. c. iv. Ἄτλας ἀνὴρ σοφὸς ὢν τὰ κατὰ ἀστρολογίαν πρῶτος κατώπτευσε, προλέγων δὲ χειμῶνας καὶ μεταβολὰς ἄστρων καὶ δύσεις, ἐμυθεύθη φέρειν ἐπ᾽ ὤμων τὸν κόσμον. Pari ratione fabulam enarrant Diodorus Siculus, Bibl. lib. iii. p. 193. ed. Han. Herodorus apud Clementem, Strom. i. pag. 360. ed. Oxon. Servius ad Æn. i. 745. et Isidorus, Orig. xiv. 8. Hinc eum philosophis accensent Diogenes Laertius, Prooem. §. 1. edit. Amst. et Suidas in Ὦχος.

[q] *Nec Prometheus affixus Caucaso*] Hanc in rem præclare Servius ad Eclog. vi. 42. *Ipsum etiam Prometheum per Mercurium in monte Caucaso religaverunt ad saxum, et adhibita est aquila, quæ ejus jecur exederet. Hæc autem omnia non sine ratione finguntur. Nam Prometheus vir prudentissimus fuit—Hic primus Astrologiam Assyriis indicavit, quam residens in monte altissimo Caucaso nimia cura et solicitudine deprehenderat* &c. Vide et Æschyli Prom. Vinct. vss. 456. 483.

[r] Stellatus *Cepheus*] Inter astra positus, καταστερισθείς. Cepheus, uxor ejus Cassiopeia, filia Andromeda, generque Perseus in sidera fuerunt relati. Videantur Cicero, N. D. ii. 43. Lucianus

cælestium divina cognitio nomen eorum ad errorem fabulæ traduxisset. A quibus ducti deinceps omnes, qui in rerum contemplatione studia ponebant, sapientes et habebantur et nominabantur: idque eorum nomen usque ad Pythagoræ manavit ætatem: quem, ut scribit auditor Platonis Ponticus Heraclides vir doctus in primis, Phliuntem ferunt venisse; [s] eumque cum Leonte, principe Phliasiorum, docte et copiose disseruisse quædam: cujus ingenium et eloquentiam cum admiratus esset Leon, quæsivisse ex eo, qua maxime arte confideret: at illum, artem quidem se scire nullam, sed esse *Philosophum*: admiratum Leontem [t] novitatem nominis quæsivisse, quinam essent Philosophi, et quid inter eos et reliquos interesset: Pythagoram autem respondisse, [u] *Similem sibi videri vitam hominum, et*

Lucianus de Saltat. tom. i. p. 803. ed. Amst. et Theon. in Aratum, p. 26.

[s] Eumque cum *Leonte, principe Phliasiorum*] *Eum* locus non recipit. Legendum *cumque Leonte*, ut monuimus ad Epit. Lactantii cap. xxx. p. 63. ed. Cant. De re ipsa sic Diogenes Laertius, Procem. §. 12. ed. Amst. Φιλοσοφίαν δὲ πρῶτος ὠνόμασε Πυθαγόρας, καὶ ἑαυτὸν φιλόσοφον ΕΝ ΣΙΚΥΩΝΙ διαλεγόμενος Λέοντι τῷ ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ τυράννῳ, ἢ ΦΛΙΑΣΙΩΝ, καθά φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῇ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΝΟΥ. Heraclidi Pontico Sosicrates assentitur. Vide sis eundem Diogenem, viii. 8.

[t] *Novitatem nominis*] Pythagoras *nominis* illius *erat inventor*, ut ait Noster, cap. 4. Nonnullos veterum locos hanc in rem protulit Menagius ad Laertii Procem. §. 12. sed augeri facile possunt ejus collectanea. Stobæus, Eclog. Phys. pag. 27. ed. Antv. Πυθαγόρας—πρῶτος ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ τούτῳ τῷ ὀνόματι προσαγορεύσας. Lege φιλοσοφίαν, ut recte scribitur apud Plutarchum, Placit. i. 3. Vide Valerium Maximum, lib. viii. cap. vii. 2. ext. Quinctilianum, Inst. Orat. xii. 1. Lactantium, Epit. cap. xxxvi. pag. 87. ed. Cant. Augustinum, C. D. viii. 2. de Trin. xiv. 1. Iamblichum, vit. Pyth. §. 58. denique Joan. Sarisberiensem, Policr. lib. vii. c. 4.

[u] *Similem sibi videri*] Nos, iis prætermissis quæ collegit Æg. Menagius ad Laertii lib. viii. §. 8. nostra proferemus. Totum igitur hunc locum Græce tantum non servavit Iamblichus, vit. Pythag. §. 58. Ἐοικέναι γὰρ ἔφη (Πυθαγόρας) τὴν εἰς τὸν

mercatum eum qui haberetur maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate: nam ut illic alii corporibus exercitatis gloriam et nobilitatem coronæ peterent; alii emendi aut vendendi quæstu et lucro ducerentur: esset autem quoddam genus eorum, idque vel maxime ingenuum, qui nec plausum nec lucrum quærerent; sed visendi causa venirent, studioseque perspicerent quid ageretur et quo modo: [x] *ita nos quasi in mercatus*

τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων πάροδον τῷ ἐπὶ τὰς πανηγύρεις ἀπαντῶντι ὁμίλῳ· ὡς γὰρ ἐκεῖσε παντοδαποὶ φοιτῶντες ἄνθρωποι ἄλλος κατ' ἄλλου χρείαν ἀφικνεῖται, ὁ μὲν χρηματισμοῦ τε καὶ κέρδους χάριν ἀπεμπολῆσαι τὸν φόρτον ἐπειγόμενος· ὁ δὲ δόξης ἕνεκα ἐπιδειξόμενος ἥκει τὴν ῥώμην τοῦ σώματος· ἔστι δὲ καὶ τρίτον εἶδος, καὶ τόγε ἐλευθεριώτατον, συναλιζόμενον τόπων θέας ἕνεκα καὶ δημιουργημάτων καλῶν καὶ ἀρετῆς ἔργων καὶ λόγων· οὕτω δὴ κἂν τῷ βίῳ παντοδαπὲς ἀνθρώπους ταῖς σπουδαῖς εἰς ταὐτὸ συναθροίζεσθαι· τὲς μὲν γὰρ χρημάτων καὶ τρυφῆς αἱρεῖ πόθος· τοὺς δὲ ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας ἵμερος, φιλονεικίαι τε δοξομανεῖς κατέχουσιν· εἰλικρινέστατον δὲ εἶναι τοῦτον ἀνθρώπου τρόπον, τὸν ἀποδεξάμενον τὴν τῶν καλλίστων θεωρίαν, ὃν καὶ προσονομάζειν φιλόσοφον. Ad hoc dictum clare respicit Dion Chrysostomus, Orat. xxvii. pag. 287. Arrianus, Epict. lib. ii. cap. xiv. p. 188. ed. Lugd. Τοιαῦτά ἐστι τὰ ἡμέτερα, ὡς ἐν πανηγύρει, τὰ μὲν κτήνη παραθησόμενα ἄγεται, καὶ οἱ βόες· οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν ὠνησάμενοι, οἱ δὲ πωλήσαντες· ὀλίγοι δέ τινές εἰσιν οἱ κατὰ θέαν ἐρχόμενοι τῆς πανηγύρεως &c. Synesius de Provid. p. 128. Ὁ τοι Σάμιος Πυθαγόρας τὸν σοφὸν ἀλλ' οὐδὲ θεάμονα (cum Petavio scribe ἄλλο οὐδὲν ἢ θεάμονα) φησιν εἶναι τῶν τε ὄντων καὶ γινομένων· παραγγεῖλαι γὰρ αὐτὸν (legendum credo παραγίνεσθαι γὰρ αὐτὸν) εἰς τὸν κόσμον, ὥσπερ εἰς ἀγῶνα ἱερὸν, ἐφ' ᾧ θεάσασθαι τὰ γινόμενα. Menander apud Stobæum, Serm. cxx. p. 608. ed. Aur. All.

Πανήγυριν νόμισόν τιν' εἶναι τὸν χρόνον,
Ὃν φημι, τοῦτον ——

Alexis apud Athenæum, lib. xi. p. 463. ed. Lugd.

Ἀποδημίας δὲ τυγχάνειν ἡμᾶς ἀεὶ
Τὲς ζῶντας, ὥσπερ εἰς πανήγυρίν τινα
Ἀφιγμένους.

Vide et Senecam, Epist. cxviii.

[x] *Ita nos quasi in mercatus quandam celebritatem ex urbe aliqua*] Sic Nonius in *merx*. Aliis, *item nos*. Sic Pythagoras autem ad suam περὶ τῆς μετεμψυχώσεως doctrinam respicit, de qua fuse Conr. Rittershusius in Porphyrium, vit. Pyth. §. 19. 45.

quandam celebritatem ex urbe aliqua, ſic in hanc vitam ex alia vita et natura profectos; alios gloriæ ſervire, alios pecuniæ: raros eſſe quoſdam, qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam ſtudioſe intuerentur: hos ſe appellare ſapientiæ ſtudioſos; id eſt enim philoſophos: et ut illic liberaliſſimum eſſet, ſpectare nihil ſibi adquirentem: ſic in vita longe omnibus ſtudiis contemplationem rerum cognitionemque præſtare.

IV. Nec vero Pythagoras nominis ſolum inventor, ſed rerum etiam ipſarum amplificator fuit; qui cum poſt hunc Phliaſium ſermonem in Italiam veniſſet, exornavit eam Græciam, quæ Magna dicta eſt, et privatim et publice, præſtantiſſimis et inſtitutis et artibus: cujus de diſciplina aliud tempus fuerit fortaſſe dicendi. Sed ab antiqua philoſophia [y] uſque ad Socratem, qui Archelaum Anaxagoræ diſcipulum audierat, numeri motuſque tractabantur; et unde omnia orerentur, [z] quove reciderent: ſtudioſeque ab his ſiderum magnitudines, intervalla, curſus anquirebantur, et cuncta cæleſtia. Socrates autem primus philoſophiam devocavit e cælo, et in urbibus collocavit, et [a] in domus etiam

[y] *Uſque ad Socratem*] Hac de re diximus ad lib. iii. cap. 4. Cave tamen credas Philoſophos vetuſtiores phyſica tantum curaſſe, res autem Ethicas omnino neglexiſſe. Diogenes Laertius, lib. ii. §. 16. ed. Amſt. Ἔοικε δὲ καὶ οὗτος (Ἀρχέλαος) ἅψασθαι τῆς ἠθικῆς· καὶ γὰρ περὶ νόμων πεφιλοσόφηκε καὶ καλῶν καὶ δικαίων· παρ᾽ οὗ λαβὼν Σωκράτης, τῷ αὐξῆσαι εἰς τὸ εὑρεῖν ὑπελήφθη. Quinetiam de rebus ad vitam et mores ſpectantibus præcepiſſe Pythagoram, ſatis oſtendunt Aurea Carmina, quæ doctrinam repræſentant illius Philoſophi. Hinc Iamblichus, §. 158. Τήν τε ΗΘΙΚΗΝ φιλοσοφίαν καὶ τὴν λογικὴν ἐτελειώσατο, quod quidem clare monſtrat vit. Pyth. capp. 30. ſeqq.

[z] *Quove* reciderent] Vulgo, *recederent*. Sed quidam, Lambino teſte, legi poſſe putant *reciderent*; et vere quidem, prout merito ſtatuit Cl. Bentleius. Eam certe lectionem præ ſe ferunt Fabric. et Med.

[a] *In* domus *etiam introduxit*] Sic Reg. et Pal. tert. Alii, *domos*. Diogénes

introduxit, et coegit de vita et moribus rebusque bonis et malis quærere: cujus multiplex ratio disputandi rerumque varietas et ingenii magnitudo, Platonis memoria et literis consecrata, plura genera effecit dissentientium philosophorum. E quibus nos [b] id potissimum consecuti sumus, [c] quo Socratem usum arbitrabamur; ut nostram ipsi sententiam tegeremus, errore alios levaremus; et in omni disputatione quid esset simillimum veri, quæreremus. Quem morem cum Carneades acutissime copiosissimeque tenuisset, fecimus et alias sæpe et nuper in Tusculano, ut ad eam consuetudinem disputaremus; et quatridui quidem sermonem superioribus ad te perscriptum libris misimus: quinto autem die, cum eodem in loco consedissemus, sic est propositum, de quo disputaremus.

V. A. [d] Non mihi videtur ad beate vivendum

Diogenes Laertius, ii. 21. ed. Amst. Socratem tradit γνόντα τὴν φυσικὴν θεωρίαν μηδὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς, τὰ ἠθικὰ ἄρξαι φιλοσοφεῖν ἐπί τε τῶν ἐργαστηρίων καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ· κἀκεῖνα δὲ φάσκειν ζητεῖν,

Ὅ, ττι τοὶ ἐν μεγάροισι κακόν
τ' ἀγαθόντε τέτυκται

Ubi Aldobrandinus et Menagius nonnulla contulerunt. Iis addas licet Eusebium, Pr. Evang. lib. xv. cap. lxii. p. 855. Χαίρειν, inquit, αὐτὸν (Σωκράτη) εἰπόντα τῇ Ἀναξαγόρου καὶ Ἀρχελάου φυσιολογίᾳ ζητεῖν

Ὅ, ττι οἱ ἐν μεγάροισι κακόν
τ' ἀγαθόντε τέτυκται.

Vide sis et Philonem de Somniis, pag. 446. Hoc versu in eandem rem usos fuisse Menedemum et Aristippum tradunt Diogenes Laertius, vi. 103. ed. Amst. et Plutarchus apud Eusebium, P. E. lib. i. cap. viii. pag. 24. Est autem Homericus, Odyss. δ'. 392.

[b] *Id potissimum* consecuti *sumus*] Vulgo, *consectati sumus*. Ea sane lectio Grutero et Gebhardo satisfacere non debuit, cum renitantur MSS. scripturaque, quam exhibent, sana sit et sincera. Plautus, Asin. Act. II. Sc. i. 13. *Certum hercle est vostram* consequi *sententiam*. Cicero, N. D. lib. i. cap. 15. *Quem Babylonius Diogenes* consequens *in eo libro, qui inscribitur de Minerva*. Plura Nonius in *consequi*.

[c] *Quo Socratem usum* arbitrabamur] Ita Reg. et Pithœan. Vulgo, *arbitramur*.

[d] *Non mihi videtur—satis posse* virtutem] Lambino placet *virtus*,

satis posse virtutem. M. At Hercule Bruto meo videtur: cujus ego judicium, pace tua dixerim, longe antepono tuo. A. Non dubito: nec id nunc agitur, tu illum quantum ames; [e] sed hoc, quod mihi dixi videri, quale sit: de quo a te disputari volo. M. Nempe negas ad beate vivendum satis posse virtutem? A. Prorsus nego. M. Quid? ad recte, honeste, laudabiliter, postremo ad bene vivendum satisne est præsidii in virtute? A. Certe satis. M. Potes igitur, aut qui male vivat, non eum miserum dicere; aut, quem bene fateare, eum negare beate vivere? A. Quidni possim? nam etiam in tormentis recte, honeste, laudabiliter, et ob eam rem bene vivi potest, dummodo intelligas, quid nunc dicam bene: dico enim, constanter, graviter, sapienter, fortiter: hæc etiam [f] in equuleum conjiciuntur, quo vita non adspirat beata. M. Quid igitur? solane beata vita, quæso, relinquitur extra

tus, nec inficiari possum, quin ita fere loquantur Romani. Cum tamen alteram lectionem præstant omnes, quicunque sunt, codices ea quidem non temere videtur rejicienda. A. Gellius, N. A. lib. iv. cap. xi. Videtur *autem de κυάμω non existato* causam *erroris fuisse*. Iterum, vi. 5. *Uti existimasse* Alfenum videtur. Pari certe modo passim Augustinus. Sic contra Acad, lib. i. cap. 2. *Alteri vestrum* videtur beatam vitam *sola investigatione veritatis posse contingere*. Et lib. iii. cap. 3. *Cui ergo* videtur sapientem *scire sapientiam, non utique* videtur *nihil scire* sapientem. Sic et ejusdem libri, cap. 5. *Ut mihi, ita etiam illi videtur, sapientem scire sapientiam*. Vide nos infra, cap. viii.

[e] *Sed* hoc—*de* quo &c.] De *hoc*—de *quo* &c. scabra lectio, quam, Victorio præeunte, Gebhardus exhibuit. Omnino legendum, *sed hoc*, scilicet *agitur*, ut habent Reg. Pithœan. et veteres editi, quos sequor.

[f] *In equuleum conjiciuntur*] Equuleus ita dictus, quod ad equi formam concinnatus esset, machina fuit lignea torquendis hominibus comparata. De ea crebra fit et apud Ethnicos et apud Christianos mentio, eamque multis descripsit, et Car. Sigonii aliorumque doctorum virorum errores hac in re notavit Ant. Gallonius de Martyr. Cruciat. cap. cxi. pagg. 94. seqq.

ostium limenque carceris: cum constantia, gravitas, fortitudo, sapientia, reliquæque virtutes rapiantur ad tortorem, nullumque recusent nec supplicium nec dolorem? A. Tu, si quid es facturus, nova aliqua conquiras oportet: ista me minime movent: non solum quia pervulgata sunt; sed multo magis, quia tanquam levia quædam vina nihil valent in aqua, sic Stoicorum ista magis gustata quam potata delectant. Velut iste chorus virtutum in equuleum impositus imagines constituit ante oculos cum amplissima dignitate; ut ad eas cursim perrectura, nec eas beata vita a se desertas passura videatur: cum autem animum ab ista pictura imaginibusque virtutum ad rem veritatemque traduxeris: hoc nudum relinquitur, possitne quis beatus esse quamdiu torqueatur. Quamobrem hoc nunc quæramus; virtutes autem noli vereri, ne expostulent et querantur se a beata vita esse relictas: si enim nulla virtus prudentia vacat, prudentia ipsa hoc videt, non omnes bonos esse etiam beatos; multaque de [g] M. Atilio, [h] Q. Cæpione, [i] M. A-

[g] *M. Atilio*] Regulum dicit, cujus mors cruciabilis est decantatissima. Inter alios plures vide Valerium Maximum, lib. ix. cap. ii. 1. ext. A. Gellium, N. A. vi. 4. et Augustinum, C. D. i. 15.

[h] *Q. Cæpione*] Is aurum Tolosanum abstulit, *quod sacrilegium causa exscidii Cæpioni exercituique ejus postea fuit,* ut tradit Justinus, xxxii. 3. Vide sis et A. Gellium, iii. 9. Si Valerio Maximo fides, lib. vi. cap. ix. 13. *in publicis vinculis spiritum deposuit, corpusque ejus, funesti carnificis manibus laceratum, in scalis Gemoniis jacens magno cum horrore totius fori Romani conspectum.* Diverso tamen modo rem narrat, lib. iv. cap. vii. 3. ut forsan alius ab eo, qui Ciceroni memoratur, fuerit is, cujus priore loco meminit Valerius. Sane Cæpionem hunc ἐν δυστυχήμασι καταστρέψαι τὸν βίον, ὡς ἱερόσυλον ἐκβληθέντα ὑπὸ τῆς πατρίδος docet Strabo, lib. iv. pagg. 286, 287. ed. Amst. eumque Smyrnæ exulasse, testis est Noster pro Corn. Balbo, cap. xi.

[i] *M. Aquilio*] Hunc a Mithridate conjectum in vincula tradunt Athenæus, lib. v. pag. 213. ed. Lugd. Epitome Liviana, lxxviii. et Valerius Maximus, lib. ix. cap. xiii. 1. Alia tamen

quilio recordatur. Beatamque vitam, [k] si imaginibus potius uti quam rebus ipsis placet, conantem ire in equuleum retinet ipsa prudentia; negatque ei cum dolore et cruciatu quicquam esse commune.

VI. M. Facile patior te isto modo agere: etsi iniquum est præscribere mihi te, quemadmodum a me disputari velis. Sed quæro, utrum aliquid actum superioribus diebus, an nihil arbitremur? A. Actum vero, et aliquantum quidem. M. Atqui, si ita est, [l] profligata jam hæc et pæne ad exi-

tamen et diversa prorsus ratione rem, si modo locus integer est, nec quicquam deficit, narrat Diodorus Siculus in Excerpt. Peiresc. p. 401. Οἱ ἐν τῇ Λέσβῳ, inquit, διέγνωσαν τὸν Ἀχίλλιον εἰς Μιτυλήνην συμπεφευγότα καὶ νοσοκομούμενον παραδοῦναι τῷ Μιθριδάτῃ. Ἐπιλέξαντες οὖν τῶν νέων τοὺς ἀλκῇ διαφέροντας ἔπεμψαν ἐπὶ τὸ κατάλυμα· οἱ δὲ ἀθρόοι προσπεσόντες τούτῳ, καὶ τὸν Ἀχίλλιον ἁρπάσαντες ἔδησαν ὡς καλλίστην τῷ βασιλεῖ καὶ κεχαρισμένην δωρεὰν ἐκπέμψοντες. Ille vero φθάσας τοὺς μέλλοντας συναρπάζειν sibi manus intulit. Velleius Paterculus, lib. ii. cap. 18. Mitylenæi *M. Aquilium aliosque Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, in unius Theophanis gratiam, postea a Pompeio restituta est.* At, si credimus Appiano, Bell. Mithrid. pag. 316. eum Mithridates ἑλὼν, δεδεμένον ἐπὶ ὄνου περιήγετο, κηρύσσοντα τοῖς ὁρῶσιν, ὅτι Μάνιος εἴη· μέχρις ἐν Περγάμῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ κατέχωννυσε χρυσίον. Ejus meminerunt Arnobius et alii. Vide nos ad Minucii Felicis cap. xxxvii. pag. 179.

[k] Si *imaginibus potius uti quam rebus ipsis placet*] Falluntur Lambinus et Fabricius, qui legendum pronuntiant, NISI *imaginibus potius uti.* Nam figurata illa dictione, quam paullo ante Tullius adhibuit, statim utetur Adolescens.

[l] Profligata *jam hæc et pæne ad exitum adducta* quæstio est] Hanc loquendi rationem parum Latinam censuit A. Gellius, N. A. xv. 5. quapropter eum jamdiu notavit Lipsius ad Taciti Hist. ii. 4. Et merito quidem, quod ostendit Grævius ad Justini lib. xxii. c. 8. Nonius autem, licet hunc locum Ciceronis adducat in *profligare*, tamen A. Gellio fidem videtur dedisse, *verbumque pessimum ad usum trahi* cœpisse, queritur. Quasi Cicero Latinitatis auctor non sit idoneus! Sic lib. xii. Fam. Epist. 30. *Qui, profligato bello ac pæne sublato, renovatum bellum gerere conamur.* Livius, lib. xxi. cap. 40. *Sed ita forsitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo,*

tum adducta quæstio est. A. Quo tandem modo? M. Quia motus turbulenti jactationesque animorum incitatæ et impetu inconsiderato elatæ, rationem omnem repellentes, vitæ beatæ nullam partem relinquunt. Quis enim potest, mortem aut dolorem metuens, quorum alterum sæpe adest, alterum semper impendet, esse non miser? Quid, si idem (quod plerumque fit) paupertatem, ignominiam, infamiam timet: si debilitatem, cæcitatem; si denique, quod [m] non singulis hominibus, sed potentibus populis sæpe contigit, servitutem: potest ea timens esse quisquam beatus? Quid, qui non modo ea futura timet, verum etiam fert sustinetque præsentia? adde eodem exilia, luctus, orbitates: qui rebus his fractus [n] ægritudine eliditur, potest tandem esse non miserrimus? Quid vero illum, quem libidinibus inflammatum et furentem videmus; omnia rabide appetentem cum inexple-

pulo, Deos ipsos sine ulla humana ope committere ac profligare *bellum; nos—commissum ac* profligatum *conficere.* Seneca de Benef. lib. vii. cap. 13. *Hæc quoque, quæ venit, quæstio,* profligata *est in prioribus.* Non aliter Florus aliique.

[m] *Non singulis hominibus, sed potentibus populis sæpe* contigit] Vulgo, *non singulis hominibus, sed potentibus populis sæpe* contingit. Nos autem Reg. et Pithœan. sequimur. Malim tamen *sed* et *potentibus populis sæpe* contigit; ut *non singulis hominibus* eadem tribuatur potestas ac *non tantum singulis hominibus:* quod passim fit. Theocritus, Idyll. x. 19.

——Τυφλὸς δ' ΟΥΚ αὐτὸς ὁ πλῦτος,
ΑΛΛΑ ΚΑΙ ὡφρόντιστος ἔ-
ρως—

Democrates in Sentent. Aur. p. 630. Ἐχθρὸς ΟΥΚ ὁ ἀδικῶν, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ὁ βουλεύων. Dionysius Halicarnasseus, Τέχνης cap. ix. Καὶ τὰ μέτρα τῶν ἐσχηματισμένων λόγων παιδεύει ἡμᾶς ὁ Ὅμηρος, ὅτι ΟΥ τῆς εὐπρεπείας δεῖται, ΑΛΛΑ ΚΑΙ τῆς ἐν χρείᾳ συντομίας, ubi Cl. Clarkius ad Homeri Iliad. α'. 503. frustra reponit ὀ' ΜΟΝΟΝ εὐπρεπείας. Vide sis quæ diximus ad Ciceronis N. D. ii. 64. et Dan. Fesselium, Advers. Sacr. iv. 3.

[n] *Ægritudine* eliditur] In nonnullis libris *debilitatur*; sed a recepta lectione præter antiquissimos codices merito stat Nonius in *elidere.*

bili cupiditate; quoque affluentius voluptates undique hauriat, eo gravius ardentiusque sitientem; nonne recte miserrimum dixeris? Quid elatus ille levitate, inanique lætitia exsultans et temere gestiens; nonne tanto miserior, quanto sibi videtur beatior? Ergo ut hi miseri; sic contra illi beati, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines incitant, [o] nullæ futiles lætitiæ, exsultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. Ut [p] maris igitur tranquillitas intelligitur, nulla ne minima quidem aura fluctus commovente: sic animi quietus et placatus status cernitur, cum perturbatio nulla est, qua moveri queat. Quod si est, qui vim fortunæ, qui omnia humana, [q] quæcunque accidere possunt, tolerabilia ducat, ex quo nec timor eum nec angor attingat; idemque si nihil concupiscat, nulla efferatur animi inani voluptate: quid est, cur is non beatus sit? et si hæc virtute efficiuntur, quid est, cur virtus ipsa per se non efficiat beatos?

VII. A. [r] Atqui alterum dici non potest, quin hi, [s] qui nihil metuant, nihil angantur, nihil concupis-

[o] *Nullæ futiles lætitiæ, exsultantes*] Lege, *nullæ futiles lætitiæ* ET *exsultantes, languidis liquefaciunt voluptatibus.* Vide lib. iv. capp. 16. 31.

[p] *Maris igitur tranquillitas*] Græcis dicitur μαλακία, quam vocem Romana civitate donabant Cæsar, B. G. iii. 15. et Seneca, Epist. lxvii. Ad horum imitationem Sulpicio Severo, Dial. i. c. 4. et Aur. Victori de viris Illustr. cap. 22. *mollicies maris* nuncupatur. At antiquis Latinis FLUSTRA *dicuntur, cum in mari fluctus non moventur, quam Græci μαλακίαν vocant,* uti docet Festus.

[q] *Quæcunque accidere possunt*] Sic Reg. Pithœan. et Balliol. Vulgo, *quæ cuique.* Cl. autem Bentleius legit, *quæ* cuiquam *accidere possunt.*

[r] *Atqui alterum dici non potest*] D. Lambinus rescribit, *atqui alterum* non *dici non potest*; vel *atqui alterum* negari *non potest.* Sed locus remedio non indiget.

[s] *Qui* nihil—*efferantur*] Hæc affert Nonius in *impotens*: cujus libri si corrupti non sunt, ipse codicibus vitiosis est usus.

cant, nulla impotenti lætitia efferantur, beati sint; itaque id tibi concedo: alterum autem jam integrum non est: superioribus enim disputationibus effectum est, vacare omni animi perturbatione sapientem. M. Nimirum igitur confecta res est: videtur enim ad exitum venisse quæstio. A. Propemodum id quidem. M. Verum tamen mathematicorum iste mos est; non est philosophorum: nam geometræ, cum aliquid docere volunt, si quid ad eam rem pertinet eorum quæ ante docuerunt, id sumunt pro concesso et probato: illud modo explicant, de quo ante nihil scriptum est: philosophi, quamcunque rem habent in manibus, in eam quæ conveniunt congerunt omnia, etsi alio loco disputata sunt. Quod ni ita esset; cur Stoicus, si esset quæsitum, Satisne ad beate vivendum virtus posset, multa diceret? cui satis esset respondere, Se ante docuisse nihil bonum esse, nisi quod honestum esset: hoc probato, consequens esse, beatam vitam virtute esse contentam: et quo modo hoc sit consequens illi, sic illud huic; ut, si beata vita virtute contenta sit, nisi honestum quod sit, nihil aliud sit bonum. Sed tamen non agunt sic: nam et de honesto, et de summo bono separatim libri sunt: et cum ex eo efficiatur, satis magnam in virtute ad beate vivendum esse vim, nihilominus hoc agunt separatim; propriis enim et suis argumentis et admonitionibus tractanda quæque res est, tanta præsertim: cave enim putes [t]ullam a philosophia vocem emissam clariorem, ullumve esse philosophiæ promissum uberius aut majus. Nam quid profitetur, o Dii boni? perfecturam se, qui legibus suis paruisset, ut esset contra fortunam semper armatus, ut omnia præsidia haberet in se bene beateque vi-

[t] *Ullam a philosophia vocem*] Vulgo, *ullam* in *philosophia vocem*. Nos autem Vatic. codicis lectionem recepimus; hic enim, ut in sequentibus verbis, προσωποποιεῖται philosophia.

vendi, ut esset semper denique beatus. Sed videro, quid efficiat; tantisper hoc ipsum magni æstimo, quod pollicetur: [u] nam Xerxes quidem refertus [x] omnibus præmiis donisque fortunæ, non equitatu, non pedestribus copiis, non navium multitudine, non infinito pondere auri contentus, [y] præmium proposuit ei, qui invenisset novam voluptatem: [z] qua ipsa non fuit contentus: neque enim unquam finem inveniet libido. Nos vellem præmio elicere possemus, qui nobis aliquid attulisset, quo hoc firmius crederemus.

VIII. A. Vellem id quidem: sed habeo paulum, quod requiram; ego enim assentior, eorum quæ

[u] *Nam Xerxes quidem*] Valerius Maximus, lib. ix. cap. i. 3. ext. *Age, Xerxes opum regiarum ostentatione eximia, eo usque luxuria gaudebat, ut edicto præmium ei proponeret, qui novum voluptatis genus reperisset.* Idem de Dario, quem vicit Alexander, testatum reliquit Clearchus apud Athenæum, lib. xii. pag. 539. ed. Lugd. Id autem de cunctis Persarum Regibus affirmat Theophrastus apud eundem, lib. iv. p. 144. Θεόφραςος ἐν τῷ πρὸς Κάσανδρον περὶ βασιλείας —— τὺς Περσᾶς φησὶ βασιλεῖς ὑπὸ τρυφῆς προκηρύττειν τοῖς ἐφευρίσκουσι τινὰ καινὴν ἡδονὴν ἀργυρίου πλῆθος. Vide et lib. xii. p. 545.

[x] *Omnibus* præmiis *donisque fortunæ*] Lambinus rescribendum conjecit, *omnibus* muneribus *donisque fortunæ*. Mihi nihil videtur innovandum. Julius Firmicus de Error. Prof. Relig. pag. 17. *Custodes primum regalibus* præmiis muneribusque *corrupit.* Lactantius, Epit. cap. lix. p. 178. *Ipsi præsides legum* præmiis muneribusque *corrupti.* Cum eadem sint *munera* et *dona*, non video cur Noster *præmiis donisque*, sicut illi *præmiis muneribusque*, uti non possit. Quin-etiam Proba Falconia, Virgilio-cent. vs. 8. *magorum præmia* pro donis quæ Jesu nascenti dederunt, adhibet.

[y] *Præmium proposuit ei*] Ultimam vocem suppeditavit Eliens. sec. deest enim in vulgatis.

[z] *Qua ipsa non fuit contentus*] Vulgo, *qua* ipse *non fuit contentus*. Nos Reg. Pithœan. et Med. sequimur. Persarum vero regibus, τὰ πεττόμενα ἐπὶ τράπεζαν ὅσα τε πρότερον εὕρητο, οὐδὲν αὐτῶν ἀφῄρηται, ἀλλὰ τε ΚΑΙΝΑ ἀεὶ ἐπιμηχανῶνται, καὶ ὄψα γε ὡσαύτως· καὶ γὰρ ΚΑΙΝΟΠΟΙΗΤΑΣ ἀμφοτέρων τούτων κέκτηνται. Verba sunt Athenæi, lib. xii. p. 515. ed. Lugd.

poſuiſti alterum alteri conſequens eſſe, ut, quemadmodum ſi quod honeſtum ſit, id ſolum ſit bonum, ſequatur vitam beatam virtute confici: ſic, ſi vita beata in virtute ſit, nihil eſſe niſi virtutem bonum. Sed Brutus tuus, auctore [a] Ariſtone et Antiocho, non ſentit hoc: putat enim, etiamſi ſit bonum aliquod præter virtutem. M. Quid igitur? contra Brutumne me dicturum putas? A. Tu vero, ut videtur: nam præfinire non eſt meum. M. Quid cuique igitur conſentaneum ſit, alio loco: nam iſta mihi et cum Antiocho ſæpe, et cum Ariſtone nuper, cum Athenis imperator apud eum deverſarer, diſſenſio fuit: mihi enim non videbatur quiſquam eſſe beatus poſſe, cum in malis eſſet: [b] in

[a] Ariſtone *et Antiocho*] Sic paullo poſt: *Cum* Ariſtone *nuper—diſſenſio fuit.* Leon. autem Malaſpina et D. Lambinus utrobique reponunt, *Ariſto.* Sane Cicero in Bruto, cap. 97. Ariſtum vocat *hoſpitem et familiarem ſuum*; ac lib. v. ad Attic. Epiſt. 10. monet ſe apud eum fuiſſe. Idem, Acad. i. 3. Brutus ARISTUM *Athenis audivit aliquandiu, cujus tu fratrem Antiochum.* Iterum de Fin. v. 3. Antiochi ſententiam *tibi* (Bruto) *qui fratrem ejus* ARISTUM *frequenter audieris, maxime probatam exiſtimo.* Antiochi tamen fratrem Ἀρίστωνα vocat Plutarchus in Bruto, pag. 984. ed. Par. ubi Ἄριστον reſcribendum cenſuerim; Ariſto enim philoſophus erat Peripateticus, in Ceo inſula natus, et ab Antiochi fratre diſtinguendus, qui fuit Aſcalonita. Vide Plutarchum de Exſil. pag. 605. Strabonem, lib. x. pag. 745. xiv. p. 972. xvii. p. 1139. ed. Amſt. et Diogenem Laertium, v. 64. De hoc intelligendus videtur Ælianus, V. H. vii. 21. Οὐκ ἀπηξίου Καῖσαρ, inquit, ἐπὶ τὰς ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ θύρας φοιτᾶν. Nam Jac. Perizonius de Antiochi fratre minus recte cepit, quem Cicero non Ariſtonem, ſed Ariſtum ſemper nominat. Hinc, Acad. lib. ii. cap. 4. *Complures dies, adhibito Heraclito, doctiſque compluribus et in his* Antiochi fratre Ariſto, *et præterea* Ariſtone *et Dione, quibus ille ſecundum fratrem plurimum tribuebat, multum temporis in iſta una diſputatione conſumpſimus.* Hæc etiam loca faciunt, ut nihil, invitis libris, hic mutandum ſtatuam.

[b] *In malis autem* ſapientem *eſſe poſſe*] Subintelligas oportet, *mihi videbatur*; adeo ut ea ſit hoc in loco loquendi ratio, quam legitimam eſſe docuimus ad hujuſce libri cap. 5. Attamen,

malis autem ſapientem eſſe poſſe, ſi eſſent ulla corporis aut fortunæ mala. Dicebantur hæc, [c] quæ ſcripſit etiam Antiochus locis pluribus, Virtutem ipſam per ſe beatam vitam efficere poſſe, neque tamen beatiſſimam: deinde ex majore parte pleraſque res nominari, [d] etiam ſi quæ pars abeſſet; ut vires, ut valetudinem, ut divitias, ut honorem, ut gloriam; quæ genere, non numero cernerentur: item beatam vitam, etiamſi [e] ex aliqua parte clauderet, tamen ex multo majore parte obtinere nomen ſuum. Hæc nunc enucleare non ita neceſſe eſt: quanquam non conſtantiſſime dici mihi videntur: nam et qui beatus eſt, non intelligo quid requirat, ut ſit beatior: ſi eſt enim quod deſit, ne beatus quidem eſt: et quod ex majore parte [f] unamquamque rem appellari ſpectarique dicunt, eſt ubi id iſto modo valeat. Cum vero tria genera malo-

men, ne quid diſſimulem, Bak. et Balliol. exhibent, *in malis autem* ſapiens *eſſe poſſet*, unde, poſtrema literula dempta, reſcribi queat, *ſapiens eſſe poſſe*, prout diſerte Med.

[c] *Quæ ſcripſit etiam Antiochus*] Reg. et Pithœan. *quæ ſcripta ſit*. Med. Bak. et Balliol. *quæ* ſcripta ſunt *etiam Antiochus*; quod non male ſe habet, ſi modo legas, *Antiocho*.

[d] *Etiam ſi* quæ] Sic Reg. et Pithœan. Vulgo, *qua*.

[e] *Ex aliqua parte* clauderet] Ita Gebhardus e ſuis edidit MSS. quibuſcum faciunt noſtri. Veteres impreſſi, *claudicaret*; quod a librariis alterius verbi poteſtatem non capientibus videtur natum. Noſter in Orat. cap. 51. *Quid eſt, cur* claudere, *aut inſiſtere orationem malint*. Terentius, Andr. Act. III. Sc. iii. 41. *Nolo tibi ullum commodum in me* claudier. A. Gellius, N. A. xiii. 20. *Senties ſuavitatem ſonitus* CLAUDERE. Apuleius de Deo Socratis, p. 692. ed. Par. *Ut ubi dubitatione* CLAUDERET, *ibi divinatione conſiſteret*: ſic enim tres MSS. Cantab. non *claudicaret*, ut vulgati. Sic etiam Symmachus, lib. i. Epiſt. 33. Auſonius in Prol. Sap. vſ. 32. et alii. Vide Juſt. Lipſium, Var. Lect. lib. ii. cap. 6. G. J. Voſſium in Etym. v. *claudus*, et J. Fr. Gronovium ad Livii xxii. 39.

[f] *Unamquamque* rem *appellari*] Abſurde Pall. omnes dant, *partem*, cum quibus faciunt Reg. Pithœan. et Bak. ſed veram lectionem retinent Med. et Balliol.

rum esse dicant: qui duorum generum malis omnibus urgeatur, ut omnia adversa sint in fortuna, omnibus oppressum corpus et confectum doloribus; huic paulumne ad beatam vitam deesse dicemus, non modo ad beatissimam?

IX. Hoc illud est, quod Theophrastus sustinere non potuit: nam, cum statuisset verbera, tormenta, cruciatus, patriæ eversiones, exilia, orbitates, magnam vim habere ad male misereque vivendum; [g] non est ausus elate et ample loqui, cum humiliter demisseque sentiret: quam bene, non quæritur; constanter quidem certe. Itaque mihi placere non solet, consequentia reprehendere, cum prima concesseris. Hic autem, elegantissimus omnium philosophorum et eruditissimus, non magnopere reprehenditur, cum tria genera dicit bonorum: vexatur autem ab omnibus; primum in eo libro, quem scripsit de vita beata, [h] quod multa disputarit, quamobrem is, qui torqueatur, qui crucietur, beatus esse non possit: in eo etiam putatur dicere, [i] in rotam (id est genus quoddam tormenti apud Græ-

[g] *Non est ausus — sentiret*] Hæc pro more suo parum emendate profert Nonius in *demissum*.

[h] Quod *multa* disputarit] Vulgo, *in quo multa disputat*. Verum sententia postulat hanc, quæ Cl. Bentleio debetur, emendationem.

[i] *In rotam*] Voces quæ sequuntur, *id est genus quoddam tormenti apud Græcos*, Glossematis loco, post Erasmum, Manutius, Lambinus, et Gebhardus habuerunt. Eadem mihi stat in animo sententia; licet enim *rota* Græcum fuerit tormenti genus, adeoque non importunus foret Cicero, si qualem vellet *rotam* suis indicasset: attamen cum plures sint MSS. qui voces istas nesciunt; mihi dubium non videtur, quin Scholiastæ cuidam suum debeant ortum. Apuleius, Metam. lib. iii. pag. 79. ed. Par. *Nec mora, cum ritu* GRÆCIENSI *ignis et* ROTA, *tum omne flagrorum genus inferuntur*. Idem, lib. x. pag. 326. *Nec* ROTA *vel equuleus, more* GRÆCORUM, *tormentis ejus apparata jam deerant*. Rota, τροχὸς, ξύλινόν τι ἦν ἐν ᾧ δεσμούμενοι οἱ οἰκέται ἐκολάζοντο, ut ex Aristophanis Scholiaste in Pacem, vs. 451, Suidas docet.

cos) beatam vitam non escendere: non usquam id quidem dicit omnino; sed, quæ dicit, idem valent. Possum igitur, cui concesserim in malis esse dolores corporis, in malis naufragia fortunæ, huic succensere dicenti, non omnes bonos esse beatos? cum in omnes bonos ea, quæ ille in malis numerat, cadere possint. Vexatur idem Theophrastus et libris et scholis omnium philosophorum, quod in Callisthene suo laudarit illam sententiam,

[k] Vitam regit fortuna, non sapientia.

Negant ab ullo philosopho quicquam dictum esse languidius: recte id quidem: sed nihil intelligo dici potuisse constantius: si enim tot sunt in corpore bona, tot extra corpus in casu atque fortuna; nonne consentaneum est, plus fortunam, quæ domina rerum sit et externarum et ad corpus pertinentium, quam consilium valere? An malumus Epicurum imitari? qui multa præclare sæpe dicit: [l] quam enim sibi constanter convenienterque dicat, non laborat. [m] Laudat tenuem victum: philoso-

[k] *Vitam regit fortuna, non sapientia*] Dubitat Erasmus, an hic apud Nostrum *senarius* casu sit elapsus. Non animadvertit vir summus illum ex Iambico Græco translatum esse, qui sic se habet:

Τύχη τὰ θνητῶν πράγματ', οὐκ εὐβουλία.

Exstat apud Plutarchum, *περὶ τύχης*, pag. 97. ed. Par. Exstat etiam apud Stobæum, Eclog. Phys. pag. 14. ed. Aur. All. et Chæremoni tribuitur. Imitatur supposititius iste Phalaris, Epp. x. xxxii.

[l] *Quam enim sibi constanter*] Leg. *autem*, postulante sententia; vel etiam, quod Cl. Bentleius voluit, prorsus deleatur illa vocula.

[m] *Laudat tenuem victum*] Vide Laertium, x. 130. seqq. et ibi Menagium. Nonnulli tamen Epicurum gulæ et luxus incusarunt. Hinc Timocrates apud Laertium, x. 6. ed. Amst. dixit, *αὐτὸν δὶς ἡμέρας ἐμεῖν ἀπὸ τρυφῆς* &c. Athenæus, lib. vii. pag. 279. ed. Lugd. *Περὶ δὲ τοῦ Ἐπικούρου Τίμων ἐν τρίτῳ Σίλλων φησὶ,*

Γαστρὶ χαριζόμενος, τῆς οὐ λαμυρώτερον οὐδέν.

Ταύτης γὰρ ἕνεκεν ὁ ἀνὴρ καὶ τῆς ἄλλης τῆς κατὰ σάρκα ἡδονῆς ἐκολάκευε καὶ Ἰδομενέα καὶ Μητρόδωρον. Videndus etiam Suidas

phi id quidem: ſed ſi Socrates aut Antiſthenes diceret; non is qui finem bonorum voluptatem eſſe dixerit. [n] Negat quenquam jucunde poſſe vivere, niſi idem honeſte, ſapienter, juſteque vivat: nihil gravius, [o] nihil philoſophia dignius; niſi idem hoc ipſum, honeſte, ſapienter, juſte, ad voluptatem referret. Quid melius, quam [p] Fortunam exiguam intervenire ſapienti? ſed hoc iſne dicit, qui, cum dolorem non modo maximum malum ſed ſolum malum etiam dixerit, toto corpore opprimi poſſit doloribus acerrimis, tum cum maxime contra fortunam glorietur? quod idem melioribus etiam verbis Metrodorus, [q] *Occapavi te*, inquit, *fortuna, atque cepi, omneſque aditus tuos intercluſi, ut ad me aſpirare non poſſes.* Præclare, ſi Ariſto Chius, aut ſi

das in Ἐπίκουρος. Sed hæc aliaque ſimilia calumniarum loco ſunt habenda; hunc enim philoſophum parce duriterque vixiſſe ſcriptores idonei teſtantur. Eorum ſuffragia collegere Petr. Gaſſendus de vit. et mor. Epic. lib. vi. cap. 3. et Joach. Kuhnius ad Æliani V. H. lib. iv. cap. 13.

[n] *Negat quenquam jucunde*] Cicero de Fin. lib. i. cap. 18. *Clamat Epicurus, is, quem vos nimis voluptatibus eſſe deditum dicitis*, non poſſe jucunde vivi niſi ſapienter, honeſte, juſteque vivatur; nec ſapienter, honeſte, juſte, niſi jucunde. Græca ſic ſe habent: Οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν ἄνευ τοῦ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως· οὐδὲ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως ἄνευ τοῦ ἡδέως. Exſtant apud Laertium, x. 132. 140. ed. Amſt. Vide et lib. xv. Fam. Epiſt. 19.

[o] *Nihil* philoſophia *dignius*] Elienſ. ſec. *philoſopho*. Non male. Sed nec male ſe habet aliorum codicum lectio. Vide ſis infra, cap. xxv.

[p] *Fortunam exiguam intervenire ſapienti*] Seneca de Conſt. Sap. cap. xv. Epicurus, Raro, *inquit*, ſapienti intervenit Fortuna. Ejuſdem dicti meminere Noſter de Fin. i. 19. et Vitruvius, l. vi. Præf. Græce: Βραχεῖα σοφῷ τύχη παρεμπίπτει. Exſtat apud Laertium, x. 144. Plutarchum, περὶ τύχης, p. 99. A. ed. Par. et Stobæum, Eclog. Ethic. p. 199.

[q] *Occupavi te*] Græce: Προκατείλημμαί σε, ὦ τύχη, καὶ πᾶσαν τὴν σὴν ἀφῄρημαι παρείσδυσιν. Legitur apud Plutarchum, περὶ εὐθυμίας, p. 476. ed. Par. Nonius in *occupare*: Cicero Tuſc. lib. v. Quod idem melioribus etiam verbis Metrodorus, *occupavit*. Leg. *occupavi te*.

Stoicus Zeno diceret, qui, nisi quod turpe esset, nihil malum duceret. Tu vero, Metrodore, qui omne bonum in visceribus medullisque condideris; et definieris, summum bonum firma corporis affectione [r] explorataque spe contineri, fortunæ aditus interclusisti? quo modo? [s] isto enim bono jam exspoliari potes. Atqui his capiuntur imperiti; et propter hujusmodi sententias, istorum hominum est multitudo.

X. Acute autem disputantis illud est, non quid quisque dicat, sed quid cuique dicendum sit, videre. Velut in ea ipsa sententia, quam in hac disputatione suscepimus, omnes bonos semper beatos volumus esse. Quid dicam bonos, perspicuum est: omnibus enim virtutibus instructos et ornatos, cum sapientes tum viros bonos dicimus. Videamus, qui dicendi sint beati. Equidem hos existimo, qui sint in bonis, nullo adjuncto malo: neque ulla alia huic verbo, cum beatum dicimus, subjecta notio est, nisi secretis malis omnibus, cumulata bonorum complexio. Hanc assequi virtus, si quicquam præter ipsam boni est, non potest: aderit enim malorum, si mala illa ducimus, turba quædam, paupertas, ignobilitas, humilitas, solitudo, amissio suorum, graves dolores corporis, perdita valetudo, debilitas, cæcitas, interitus patriæ, [t] exilium, servitus denique. In his tot et tantis, [u] ad quæ etiam plura

[r] *Explorataque spe*] D. Lambinus legendum censet, *explorataque* ejus *spe*. Sed, libris invitis, pronomen facile subintelligendum non immiserim. De hoc effato sat multa collegimus ad lib. ii. cap. 6.

[s] *Isto* enim *bono jam* exspoliari potes] Reg. Pithœan. Med. et Balliol. *isto* enim (Med. *tam*, Balliol. *eam*) *bono jam* exspoliare potest. Ut legendum videatur *isto* te ea *bono jam exspoliare potest*.

[t] *Exilium, servitus denique. In his tot et tantis*] Vulgo, *exilium, servitus. Denique in his tot et tantis*. Probam loci distinctionem Cl. Bentleio referimus acceptam.

[u] Ad quæ *etiam plura possunt accedere*] Vulgo, *atque etiam quæ*

possunt accedere, potest esse Sapiens: nam hæc casus importat, qui in sapientem potest incurrere. At si ea mala sunt, quis potest præstare, semper Sapientem beatum fore? cum vel in omnibus his uno tempore esse possit. Non igitur facile concedo neque Bruto meo neque communibus magistris nec veteribus illis, Aristoteli, Speusippo, Xenocrati, Polemoni; ut, cum ea, quæ supra enumeravi, in malis numerent, iidem dicant semper beatum esse Sapientem: [x] quos si titulus hic delectat insignis et pulcher, Pythagora, Socrate, Platone dignissimus; inducant animum, illa, quorum splendore capiuntur, vires, valetudinem, pulchritudinem, divitias, honores, opes contemnere; eaque, quæ his contraria sint, pro nihilo ducere: tum poterunt clarissima voce profiteri, se neque fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terreri, omniaque sibi in sese esse posita, nec esse quicquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis: [y] neque hunc et hæc loqui, quæ sunt magni cujusdam et alti viri, et eadem, quæ vulgus, in malis et bonis numerare, concedi ullo modo potest.

quæ plura possunt accedere. Sed Lambini conjecturam, quam merito certissimam pronuntiat, ipsi recepimus. Ad eam quasi manu ducunt Reg. Pithœan. Pall. sec. tert. Vatic. Balliol. et Petrens. qui dant, *atque etiam plura possunt accidere.* Ducit et Fabric. *at quæ etiam plura possunt accedere* repræsentans.

[x] Quos *si titulus hic delectat insignis*] Sic Ascensius, Erasmus, Minutius, Lambinus, et alii. Pithœan. a prima manu *quosi.* Vulgo, *quod si.*

[y] Neque hunc *et hæc loqui —ullo modo potest*] Locus, nisi fallor, est vitiosus; non enim de Metrodoro, sed de Aristotele, Speusippo, aliisque proxima verba sunt intelligenda. Petrens. habet. NAM *hunc et hæc loqui—* NULLO *modo potest.* Ad vocem antepenultimam quod spectat, accedunt Reg. Pithœan. Med. Balliol. Bak. et Cantab. Omnino legerim, NAMQUE *et hæc loqui—et eadem, quæ vulgus in malis et bonis numerare, concedi* NULLO *modo potest.* Ne in dubium revocari possunt hæc διορθώσεις, facit Eliens. sec. qui ita diserte repræsentat.

Qua gloria commotus Epicurus exoritur: cui etiam, ſi Diis placet, videtur ſemper Sapiens beatus. Hic dignitate hujus ſententiæ capitur: ſed nunquam id diceret, ſi ipſe ſe audiret. Quid eſt enim, quod minus conveniat, quam ut is, qui vel ſummum vel ſolum malum dolorem eſſe dicat, idem cenſeat, [z] *Quam hoc ſuave eſt*, tum cum dolore crucietur, dicturum eſſe Sapientem? Non igitur ex ſingulis vocibus philoſophi ſpectandi ſunt, ſed ex perpetuitate atque conſtantia.

XI. A. Adducis me, ut tibi aſſentiar: ſed tua quoque vide ne deſideretur conſtantia. M. Quonam modo? A. Quia legi tuum nuper quartum de Finibus: in eo mihi videbare, contra Catonem diſſerens, hoc velle oſtendere, [a] quod mihi quidem probare, inter Zenonem et Peripateticos nihil præter verborum novitatem intereſſe. Quod ſi ita eſt; quid eſt cauſæ, quin, ſi Zenonis rationi conſentaneum ſit, ſatis magnam vim in virtute eſſe ad beate vivendum; liceat idem Peripateticis dicere? rem enim opinor ſpectari oportere, non verba. M. Tu quidem [b] tabellis obſignatis agis mecum, et teſtificaris quid dixerim aliquando aut ſcripſerim. Cum aliis iſto modo, qui legibus impoſitis diſputant: nos in diem vivimus: quodcunque noſtros animos probabilitate percuſſit, id dicimus: itaque ſoli ſumus liberi. Verum tamen, quoniam de conſtantia paulo ante diximus, non ego hoc loco id quærendum puto, verumne ſit, quod Zenoni placuerit, quodque ejus auditori Ariſtoni, bonum eſſe ſolum

[z] *Quam hoc ſuave eſt*] Vide nos ad lib. ii. cap. 7.

[a] *Quod mihi quidem* probare] Vulgo, *probatur*. Med. et Bak. *probaretur*. At Reg. et Pithœan. *probare*, quod Cl. Bentleio jure placuit.

[b] *Tabellis obſignatis agis mecum*] Me ſcriptorum meorum teſtimonio redarguis. Metaphora ducta eſt a Syngraphis annulo vel manu ſignatis, quas in cauſarum actione proferunt JCti.

quod honeſtum eſſet: ſed [c] ni ita eſſet, utrum totum hoc, beate vivere, in una virtute poneretur. Quare demus hoc ſane Bruto, ut ſit beatus ſemper ſapiens: quam ſibi conveniat, ipſe viderit: gloria quidem hujus ſententiæ quis eſt illo viro dignior? nos tamen teneamus, ut ſit idem [d] beatiſſimus.

XII. Etſi Zeno Cittieus, [e] advena quidam, et ignobilis verborum opifex, inſinuaſſe ſe in antiquam philoſophiam videtur: hujus ſententiæ gravitas a Platonis auctoritate repetatur: apud quem ſæpe hæc oratio uſurpata eſt, ut nihil præter virtutem diceretur bonum: velut in Gorgia Socrates, cum eſſet ex eo quæſitum, Archelaum Perdiccæ filium qui tum fortunatiſſimus haberetur, nonne beatum putaret? [f] *Haud ſcio*, inquit, *nunquam enim cum eo*

[c] Ni *ita eſſet*, utrum *totum hoc —poneretur*] Vulgo, *ſi ita eſſet, tum ut totum hoc—poneret:* nec abeunt codices niſi quod Vatic. *tum* neſciat. Emendatio tamen Cl. Bentleii mihi videtur certiſſima.

[d] *Beatiſſimus*. XII. *Etſi Zeno —— videtur: hujus ſententiæ*] Vulgo, *beatiſſimus: etſi Zeno— videtur*. XII. *Hujus ſententiæ*. Qua quidem prava diſtinctione ſenſum peſſime turbarunt. Nos igitur interpunctionem re ipſa ducti mutavimus, caputque ſuo loco ſumus exorſi, quod alieniſſimo fecerant alii.

[e] *Advena quidam — videtur*] Laudat Nonius in *opifex*.

[f] *Haud ſcio*] Græca ſic ſe habent. Σωκ. Οὐκ οἶδα, ὦ Πῶλε· οὐ γάρ πω συγγέγονα τῷ ἀνδρί. Π. Τί δαί; συγγενόμενος ἂν γνοίης, ἄλλως δὲ αὐτόθεν οὐ γιγνώσκεις, ὅτι εὐδαιμονεῖ; Σ. Μὰ Δί', οὐ δῆτα. Π. Δῆλον δὴ, ὦ Σώκρατες, ὅτι οὐδὲν (leg. οὐδὲ) τὸν μέγαν βασιλέα γινώσκειν φήσεις εὐδαίμονα ὄντα. Σ. Καὶ ἀληθῆ γε ἐρῶ· οὐ γὰρ οἶδα παιδείας ὅπως ἔχει καὶ δικαιοσύνης. Π. Τί δέ; ἐν τούτῳ πᾶσα ἡ εὐδαιμονία ἐστίν; Σ. Ὥς γε ἐγὼ λέγω, ὦ Πῶλε· τὸν μὲν γὰρ καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ γυναῖκα, εὐδαίμονα εἶναί φημι, τὸν δὲ ἄδικον καὶ πονηρὸν, ἄθλιον. Π. Ἄθλιος ἄρα οὗτός ἐστιν ὁ Ἀρχέλαος, κατὰ τὸν σὸν λόγον; Σ. Εἴπερ γε, ὦ φίλε, ἄδικος. pag. 290. F. ed. Lugd. Hæc ultima repetit Athenæus, lib. v. pag. 217. ed. Lugd. Plutarchus de liber. Educ. p. 6. A. ed. Par. Σωκράτης ἐρωτήσαντος αὐτὸν (μοὶ δοκεῖ) Γοργίου, ἣν ἔχει περὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως ὑπόληψιν; καὶ εἰ νομίζει τοῦτον εὐδαίμονα εἶναι· Οὐκ οἶδα, ἔφησε, πῶς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. Levis in his ineſt memoriæ lapſus; non enim hæc Socratem Gorgias interrogat,

collocutus sum. Ain' tu? an aliter id scire non potes? Nullo modo. Tu igitur ne de Persarum quidem rege magno potes dicere, beatusne sit? [g] *An ego possim, cum ignorem quam sit doctus, quam vir bonus? Quid tu in eo situm vitam beatam putas? Ita prorsus existimo: bonos beatos, improbos miseros. Miser ergo Archelaus? Certe, si injustus.* Videturne omnem hic beatam vitam in una virtute ponere? Quid vero? in Epitaphio quo modo idem? [h] *Nam cui viro,* inquit, *ex se ipso apta sunt omnia, quæ ad beate vivendum ferunt, nec suspensa aliorum aut bono casu aut contrario, pendere ex alterius eventis et errare coguntur, huic optime vivendi ratio comparata est: hic est ille moderatus, hic fortis, hic sapiens, hic, et nascentibus et cadentibus cum reliquis commodis, tum maxime liberis, parebit et obediet præcepto illi veteri: neque enim lætabitur unquam, nec mærebit nimis, quod semper* [i] *in se ipse omnem spem reponet sui.*

XIII. Ex hoc igitur Platonis quasi quodam sancto augustoque fonte nostra omnis manabit oratio. Unde igitur [k] ordiri rectius possumus, quam

terrogat, sed Polus apud Platonem in Gorgia, p. 290. Ad eadem respiciunt Julianus, Orat. ii. pagg. 78, 79. ed. Lips. et Dion. Chrysostomus, Orat. iii. p. 36. C. ed. Par.

[g] *An ego* possim] Sic Reg. Pithœan. et Med. Vulgo, *possum*.

[h] *Nam cui viro*] Hæc sunt Platonis verba: Ὅτῳ γὰρ ἀνδρὶ εἰς ἑαυτὸν ἀνήρτηται πάντα τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν φέροντα— καὶ μὴ ἐν ἄλλοις ἀνθρώποις, ἐξ ὧν ἢ εὖ ἢ κακῶς πραξάντων πλανᾶσθαι ἠνάγκασται καὶ τὰ ἐκείνου, τούτῳ ἄριστα παρεσκεύασται ζῆν. Οὗτός ἐστιν ὁ σώφρων, καὶ οὗτος ὁ ἀνδρεῖος καὶ φρόνιμος· οὗτος γιγνομένων χρημάτων καὶ παίδων καὶ διαφθειρομένων, μάλιστα πείσεται τῇ παροιμίᾳ, (Noster vertit ac si legisset, οὗτος γιγνομένων καὶ διαφθειρομένων χρημάτων, καὶ μάλιστα παίδων, πείσεται &c.) οὔτε γὰρ χαίρων οὔτε λυπούμενος ἄγαν φανήσεται, διὰ τὸ αὑτῷ πεποιθέναι. Exstant in Epitaph. pag. 408. E. ed. Lugd. Eorum nonnulla quasi παρῳδεῖ Julianus, Orat. ii. pag. 78.

[i] *In se ipse*] Vulgo, *in se ipso*. Lectionem quam damus exhibent Reg. Pithœan. Med. Bak. et Ball.

[k] Ordiri *rectius possumus*] Pall. tert. quart. Reg. Pithœan. Med. Balliol.

a communi parente natura? quæ quicquid genuit, non modo animal, sed etiam quod ita ortum esset e terra ut stirpibus suis niteretur, [l] in suo quidque genere perfectum esse voluit. Itaque et arbores, et vites, et ea quæ sunt humiliora, neque se tollere a terra altius possunt, alia semper virent, alia hieme nudata, verno tempore tepefacta frondescunt: neque est ullum, quod non ita vigeat interiore quodam motu et suis in quoque seminibus inclusis, ut aut flores aut fruges fundat aut baccas; omniaque in omnibus, quantum in ipsis sit, nulla vi impediente, perfecta sint. Facilius vero etiam in bestiis, quod his sensus a natura est datus, vis ipsius naturæ perspici potest: namque alias bestias nantes, aquarum incolas esse voluit; alias, volucres, cælo frui libero; serpentes quasdam; quasdam esse gradientes: earum ipsarum partim solivagas, partim congregatas; immanes alias, quasdam autem cicures; nonnullas abditas terraque tectas. Atque earum quæque suum tenens munus, cum in disparis animantis vitam transire non possit, manet in lege naturæ. Et ut bestiis aliud alii præcipui a natura datum est, quod suum quæque retinet, nec discedit ab eo: sic homini multo quiddam præstantius: etsi præstantia debent ea dici, quæ habent aliquam comparationem: humanus autem animus, [m] de-

Balliol. et Bak. *oriri*; eaque scriptura, licet inepta sit et insulsa, Gebhardo proba videtur.

[l] *In suo* quidque *genere*] Ita Reg. et Pithœan. Vulgo, *quodque*.

[m] *Decerptus ex mente divina*] Loquitur ex eorum sententia, qui humanos animos Dei partes esse statuerunt. Hieronymus ad Ctesiph. contra Pelag. pag. 547. *Juxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, et de ejus dicunt esse substantia.* Idem inter Epist. Augustin. xxvii. Anima est *a propria Dei substantia, ut Stoici, Manichæus, et Hispaniæ Priscilliani Hæreses suspicantur.* Theodoretus, Hær. Fab. lib. v. cap. 5. Κατὰ τὸν δυσσεβῆ Μακρίωνος λόγον ὁμοούσιός ἐστιν ἡ ψυχὴ τοῦ πεποιηκότος Θεοῦ. Vide sis et ejusdem libri, cap. 9. Servium ad Æn. vi.

cerptus ex mente divina, cum alio nullo nisi cum ipso Deo (si hoc fas est dictu) comparari potest. Hic igitur, si est excultus, et si ejus acies ita curata est [n] ut ne caecetur erroribus, fit perfecta mens, id est, absoluta ratio; quod est idem virtus. Et, si omne beatum est, cui nihil deest, et quod in suo genere expletum atque cumulatum est, idque virtutis est proprium; certe omnes virtutis compotes beati sunt: et hoc quidem mihi cum Bruto convenit; item cum Aristotele, Xenocrate, Speusippo, Polemone.

XIV. Sed mihi videntur etiam beatissimi: quid enim deest ad beate vivendum ei, qui confidit suis bonis: aut, qui diffidit, beatus esse qui potest? at diffidat necesse est, qui bona dividit tripartito: qui enim poterit [o] aut corporis firmitate aut fortunae stabilitate confidere? atqui, nisi stabili et fixo et permanente bono, beatus esse nemo potest. Quid ergo ejusmodi istorum est? ut mihi Laconis illud dictum in hos cadere videatur: qui [p] glorianti cui-

vi. 714. Augustinum, C. D. iv. 12, 13. vii. 5. Th. Gatakerum ad Antonini v. 27. et nos ad lib. i. de Divin. cap. 49.

[n] *Ut ne* caecetur *erroribus*] Vulgo, *caecaretur*; quod Cl. Bentleius ob Latinitatem mutavit. Ac ita Manutius, Lambinus, et alii dederunt.

[o] *Aut corporis* firmitate *aut fortunae* stabilitate *confidere*] Sic omnes MSS. Lambinus tamen eumque secutus Fabricius emendabant, *aut corporis* firmitati, *aut fortunae* stabilitati *confidere*; nec aliter edidit Erasmus. Rectene an secus exempla declarabunt. Noster hujusce libri, cap. 3. *Cujus ingenium et eloquentiam cum admiratus esset Leon, quaesivisse ex eo, qua maxime* arte *confideret.* Sic et alibi non raro Tullius. Hirtius, Bell. Afric. cap. 1. *Tamen non deterrebatur*, animoque et spe *confidebat.* Idem, c. 68. *Adversarios non eorum* virtute *confidere, sed aquarum inopia fretos, despicere se intellexit.* Sic et Ovidius, Metam. xiii. 240. aliique plurimi. Sed exemplorum satis est.

[p] *Glorianti cuidam mercatori*] Paullo aliter Plutarchus, Apophth. Lacon. p. 234. ed. Par. *Πρὸς τὸν μακαρίζοντα Λάμπιν τὸν Αἰγινήτην, διότι ἐδόκει πλουσιώτερος εἶναι ναυκλήρια πολλὰ ἔχων, Λάκων εἶπεν, Οὐ προσέχω εὐδαιμονίᾳ ἐκ σχοινίων ἀπηρτημένῃ.* Igitur si scopum tetigit

dam mercatori, quod multas naves in omnem oram maritimam dimisisset, *Non sane optabilis quidem ista*, inquit, *rudentibus apta fortuna*. An dubium est, quin nihil sit habendum in eo genere, [q] quo vita beata completur, si id possit amitti? nihil enim interarescere, nihil exstingui, nihil cadere debet eorum, in quibus vita beata consistit: nam qui timebit ne quid ex his deperdat, beatus esse non poterit: volumus enim eum, qui beatus sit, tutum esse, [r] inexpugnabilem, septum atque munitum; non ut parvo metu præditus sit, sed ut nullo. Ut enim innocens is dicitur, non qui leviter nocet, sed qui nihil nocet: sic sine metu is habendus est, [s] non qui parum metuit, sed qui omnino metu vacat. Quæ est enim alia fortitudo, nisi animi affectio, cum in adeundo periculo, et in labore ac dolore patiens, tum procul ab omni metu? Atque hæc certe non ita se haberent, nisi omne bonum in una honestate consisteret. Qui autem illam maxime

tigit Philosophus Chæronensis, non ipse Lampis de suis jactavit navibus; sed alius quidam virum felicem prædicabat, quod tam multas possideret onerarias.

[q] *Quo vita beata* completur] Sic optime Cl. Bentleius. Vulgo, *complectitur*.

[r] *Inexpugnabilem*, septum *atque* munitum] A reliquis libris recedunt Med. et Bak. qui dant, *inexpugnabilem* semper *atque* invictum. Sic lib. iii. cap. 7. *Qui* invictus *sit, eum res humanas despicere*. Infra, cap. 18. *At nos virtutem semper liberam volumus*, semper INVICTAM — *ut nulla re unquam terreamur*, SEMPERQUE *simus* INVICTI. Et lib. ii. de Fin. cap. 14. *Altum quiddam et excelsum, nihil timens, nemini cedens*, SEMPER INVICTUM. Vide et lib. iii. cap. 22. ac Senecam de vita Beat. cap. vii. Adeo ut illa lectio tam rebus ipsis, quam Ciceroniano loquendi modo probe conveniat, nec ullo modo spernenda videatur.

[s] *Non qui* parum *metuit, sed qui omnino metu vacat*] Vulgo, *parva metuit*; unde rescripsit Ursinus, *non qui parva* non *metuit*. Ea quidem conjectura receptæ lectioni præferenda, qua nihil fingi potest absurdius. At nos ipsam Ciceronis manum reduximus. Scriptura certe, quam damus, oppositionem recte servat, eamque præstant Fabric, Cantab. et Balliol.

optatam et expetitam securitatem (Securitatem autem nunc appello, vacuitatem ægritudinis, in qua vita beata posita est) habere quisquam potest; cui aut adsit aut adesse possit multitudo malorum? Qui autem poterit esse celsus et erectus et ea quæ homini accidere possunt omnia parva ducens, qualem sapientem esse volumus? [t] nisi omnia sibi in se posita censebit. An [u] Lacedæmonii, Philippo minitante per literas se omnia quæ conarentur prohibiturum, quæsiverunt, *num se esset etiam mori prohibiturus*; vir is, quem quærimus, non multo facilius tali animo reperietur, quam civitas universa? Quid? ad hanc fortitudinem, de qua loquimur, temperantia adjuncta, quæ sit moderatrix omnium commotionum; quid potest ad beate vivendum deesse ei, quem fortitudo ab ægritudine et a metu vindicet: temperantia cum a libidine avocet, tum

[t] *Nisi omnia sibi in se posita censebit*] Cl. Bentleio placet *nisi omnia* sua *in se posita censebit*; quæ quidem elegans est conjectura. Med. tamen et Eliens. habent, *nisi omnia* bona sibi in *se posita censebit*. Ea sane lectio, si modo non ab interpolatore sit, satis commoda videtur.

[u] *Lacedæmonii, Philippo minitante*] Vulgo, *minitanti*. Sed recte celeberrimus Bentleius. Hanc autem historiam aliter refert Stobæus, Serm. vii. pag. 90. ed. Aur. All. Φίλιππος, inquit, ἦλθεν ἐπὶ Λακεδαίμονα, καὶ προσςρατοπεδεύσας, ἔπεμψεν ἀπειλῶν πολλὰ καὶ χαλεπὰ, εἰ μὴ ποιῶσι τὰ προσςασσόμενα· τῶν δὲ Λακεδαιμονίων τὶς ἀκούσας τῶν ἀπειλῶν, χάριν αὐτῷ ἔφη εἰδέναι, ὅτι οὐ κωλύει, ὃ ἐπὶ τοῖς μαχομένοις ἐςὶν, ἀποθανεῖν: Aliter etiam Plutarchus, qui Lacon. Apophthegm. pag. 235, ed. Par. rem sic exponit. Φίλιππος ὅτε ἐνέβαλεν εἰς τὴν Λακωνικὴν, καὶ ἐδόκουν ἅπαντες ἀπολεῖσθαι, εἶπε πρός τινα τῶν Σπαρτιατῶν, Τί νῦν ποιήσετε, ὦ Λάκωνες; Τί γὰρ, ἔφη, ἄλλο ἢ ἀνδρείως ἀποθανούμεθα; Ab his, non minus quam a nostro, diversus abit Valerius Maximus, lib. vi. cap. iv. 4. ext. *Vox, qua legati Lacedæmoniorum apud patrem ejus* (Alexandri Philippum) *miseram fortunæ suæ conditionem testati sunt, generosior quam optabilior. Intolerabilibus enim oneribus civitatem eorum implicanti, siquid morte gravius imperare perseveraret, mortem se prælaturos responderunt*. Omnium venustissima quidem est Ciceronis narratio.

insolenti alacritate gestire non sinat? Hæc efficere virtutem ostenderem, nisi superioribus diebus essent explicata.

XV. [x] Atque cum perturbationes animi miseriam, sedationes autem, vitam efficiant beatam: duplexque ratio perturbationis sit, quod ægritudo et metus in malis opinatis: in bonorum autem errore [y] lætitia gestiens libidoque versentur; cum hæc omnia cum consilio et ratione pugnent: his tu tam gravibus concitationibus tamque ipsis inter se dissentientibus atque distractis, quem vacuum, solutum, liberum videris, hunc dubitabis beatum dicere? Atqui Sapiens semper ita affectus est: semper igitur Sapiens beatus est. [z] Atque etiam omne bonum lætabile est: quod autem lætabile, id prædicandum et præ se ferendum: quod tale autem, id etiam gloriosum: si vero gloriosum, certe laudabile: quod laudabile autem, profecto etiam honestum: quod bonum igitur, id honestum. At quæ isti bona numerant, ne ipsi quidem honesta dicunt: solum igitur bonum, quod honestum: ex quo efficitur, honestate una vitam contineri beatam. Non sunt igitur ea bona dicenda nec habenda, quibus abundantem licet esse miserrimum. An dubitas, quin [a] præstans valetudine, viribus, forma, acerrimis integerrimisque sensibus, adde etiam si

[x] Atque *cum perturbationes animi* miseriam] Vulgo, *atqui cum perturbdtiones animi miseram*. Recte vero Cl. Bentleius: nam primam vocem sic exhibet Petrens. ultimam vero Reg. Pithœan. et Med.

[y] *Lætitia gestiens libidoque* versentur;, *cum* hæc *omnia*] Vulgo, *verfetur, cum omnia*. At vero *pronomen* orationi prorsus est necessarium. Nos igitur MS. Vatic. paruimus et veteribus editis. Cl. autem Bentleius legit, *lætitia gestiens libidoque versentur*, quæ *omnia* &c.

[z] Atque *etiam omne bonum*] Vulgo, *atqui*. Lectionem, quam damus, efflagitat sententia. Eam exhibent Reg. Pithœan. et Petrens. nec aliter Manutius et Lambinus ediderunt.

[a] *Præstans* —— *pernicitatem*] Laudat Nonius in *pernicitatem*.

jubet; pernicitatem et velocitatem; da divitias, honores, imperia, opes, gloriam; si fuerit is, qui hæc habet, injustus, intemperans, timidus, hebeti ingenio atque nullo; dubitabisne eum miserum dicere? Qualia igitur ista bona sunt, quæ qui habeat miserrimus esse possit? Videamus, ne, ut acervus ex sui generis granis, sic beata vita ex sui similibus partibus effici debeat: quod si ita est, ex bonis, quæ sola honesta sunt, efficiendum est beatum: ea mixta ex dissimilibus si erunt, honestum ex his effici nihil poterit: quo detracto, quid poterit beatum intelligi? Et enim quicquid est, quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certe approbandum: quod vero approbaris, id gratum acceptumque habendum: ergo etiam dignitas ei tribuenda est: quod si ita est, laudabile sit necesse est: bonum igitur omne laudabile: ex quo efficitur, ut, quod sit honestum, id sit solum bonum: quod ni ita tenebimus, multa erunt, quæ nobis bona dicenda sint.

XVI. Omitto divitias: quas cum quivis, quamvis indignus, habere possit, in bonis non numero; quod est bonum, id non quivis habere potest. Omitto nobilitatem, famamque popularem stultorum improborumque consensu excitatam: hæc, quæ sunt minima, tamen bona dicantur necesse est; candiduli dentes, venusti oculi, color suavis, et ea, [b] quæ Anticlea laudat Ulyssi pedes abluens,

[b] *Quæ* Anticlea *laudat*] Cum Anticlea fuerit Ulyssis mater, ut inter alios docebunt Servius ad Æn. vi. 529. et Scholiastes ad Callimachi Hymn. in Dian. vs. 211. Euryclea vero nutrix, quæ apud Homerum, Odyss. τ΄. 392. seqq. Ulyssi pedes abluit; nonnulli, libris adversantibus, *Eurycleam* inculcant; alii μνημονικὸν hic ἁμάρτημα suspicantur. His equidem assentior; nam nominum similitudo facilem lapsui sternit viam. In Pacuvii certe Niptris nullus Anticleæ potuit esse locus; quippe ea diu prius mortua fuit, quam res, quæ fabulæ ortum dedit, evenerat. Ulyssi certe inferos visenti

[c] Lenitudo orationis, mollitudo corporis :

ea si bona ducemus; quid erit in philosophi gravitate, quam in vulgi opinione stultorumque turba, quod dicatur aut gravius aut grandius? [d] At enim eadem Stoici præcipua vel producta dicunt, quæ bona isti. Dicunt illi quidem : sed his vitam beatam compleri negant : hi autem sine his esse nullam putant; aut, si sit beata, beatissimam certe negant : nos autem volumus beatissimam; idque nobis Socratica illa conclusione confirmatur. Sic enim princeps ille philosophiæ disserebat : [e] Qualis

Ἦλθεν ἐπὶ ψυχὴ μητρὸς κατατεθνηυίας
Αὐτολύκȣ θυγάτηρ μηγαλήτορος Αντίκλεια.

Versus Homerici sunt ex Odyss. λ'. 84.

[c] *Lenitudo orationis*] Adducit hæc Nonius in *lenitudo*. Ea vox Ciceroni reddenda, lib. i. Offic. cap. 25. *In liberis*, inquit, *populis et in juris æquabilitate exercenda etiam est facilitas et* ALTITUDO *animi quæ dicitur*. Rescribatur LENITUDO *animi*, prout diserte repræsentant Eliens. et Lincoln. nam *altitudo animi* plane nihil ad rem facit.

[d] *At enim eadem Stoici præcipua vel producta dicunt*] Vulgo, *At enim Stoici* &c. Laudat Ursinus cod. qui totum hunc locum sic exhibet : *At enim eadem Stoici præcipua vel producta dicunt, quæ bona isti. Illi quidem sine iis vitam beatam compleri, hi autem sine iis esse nullam putant.* Sed longe melior est reliquorum librorum lectio. Ceterum quæ Peripatetici bona corporis et fortunæ vocant, ea Stoici nuncupant προηγμένα; definiunt autem *indifferentia cum æstimatione mediocri*. Vide Ciceronem de Fin. iii. 16. Sextus Empiricus, Pyrrhon. Hyp. lib. iii. cap. 24. p. 150. B. ed. Gen. Οἱ μὲν Στωικοὶ τῶν ἀδιαφόρων φασὶ τὰ μὲν προηγμένα εἶναι, τὰ δὲ ἀποπροηγμένα, τὰ δὲ οὔτε προηγμένα οὔτε ἀποπροηγμένα· προηγμένα μὲν τὰ ἱκανὴν ἀξίαν ἔχοντα, ὡς ὑγίειαν, πλοῦτον &c. Sic etiam contra Mathem. lib. xi. §. 61. De his fuse disserit Lipsius, Manud. lib. ii. Diss. 23.

[e] *Qualis cujusque animi affectus*] Respicere videtur ad Platonis de Rep. lib. iii. pag. 438. B. ed. Lugd. ubi Socrates Τί δ' ὁ τρόπος τῆς λέξεως καὶ ὁ λόγος; οὐ τῷ τῆς ψυχῆς ἤθει ἕπεται; τῇ δὲ λέξει τἄλλα; Apud auctores passim feruntur hujusmodi dicta, quorum nonnulla corrasit Æg. Menagius ad Laertii i. 58. ed. Amst. Nos, iis omissis, alia dabimus. Demophilus in sent. Pythag. p. 620. Οἷον γὰρ τὸ ἦθος ἑκάστου, τοιόσδε ὁ βίος καὶ αἱ πράξεις· ψυχὴ γάρ ἐστι

ταμιεῖον,

cujusque animi affectus esset, talem esse hominem: qualis autem ipse homo esset, talem ejus esse orationem: orationi autem facta similia, factis vitam: affectus autem animi in bono viro laudabilis, et vita igitur laudabilis boni viri: [f] et honesta ergo, quoniam laudabilis: ex quibus bonorum beatam vitam esse concluditur. Et enim, pro deorum atque hominum fidem! parumne cognitum est superioribus nostris disputationibus, an delectationis et otii consumendi causa locuti sumus, Sapientem ab omni concitatione animi, quam perturbationem voco, semper vacare? semper in animo ejus esse placidissimam pacem? Vir igitur temperatus, constans, sine metu, sine ægritudine, [g] sine alacritate ulla, sine libidine, nonne beatus? at semper sapiens talis: semper igitur beatus. Jam vero qui potest vir bonus non ad id, quod laudabile sit, omnia referre quæ agit quæque sentit? refert autem omnia ad beate vivendum: beata igitur vita lauda-

ταμιεῖον, ἀγαθὴ μὲν ἀγαθοῦ, κακὴ δὲ κακοῦ. Clemens Alexandrinus, Protr. p. 95. ed. Oxon. Οἷαι μὲν αἱ βουλαὶ, τοῖοι καὶ οἱ λόγοι· ὁποῖοι δὲ οἱ λόγοι, τοιαίδε καὶ αἱ πράξεις· καὶ ὁποῖα τὰ ἔργα, τοιοῦτος ὁ βίος. Omnino fallitur V. C. Joan. Potterus, qui parum felici conatu versus Iambicos, eosque male natos, hinc extudit. Quinctilianus, Inst. Orat. lib. xi. cap. 1. *Profert enim mores plerumque oratio et animi secreta detegit; nec sine causa Græci prodiderunt*, ut vivat, (lege *vivit*) quemque etiam dicere. Senèca, Epist. cxiv. *Apud Græcos in proverbium cessit*, talis hominibus fuit oratio, qualis vita. Vide sis Aristidem, Orat. Sacr. i. p. 499. Eusebium, H. E. lib. vi. cap. 3. et Joan. Wowerium, Polym. c. xix. p. 224.

[f] *Et honesta ergo, quoniam laudabilis: ex quibus*] Vulgo, *et honesta. Ergo, quoniam laudabilis, ex quibus* &c. Se Victorii distinctionem secutum testatur Gebhardus, et ita præclare sibi suo munere functus videtur, licet hac ratione sensus omnino nullus sit factus. Nos igitur interpunctionem commodam revocavimus, eamque præstat Med.

[g] *Sine alacritate ulla*] Ita codices et Nonius in *alacritatem*. Cl. Bentleius legit, *sine alacritate futili*. Cogitaram, *sine alacritate* VANA. Sed eodem redit sive Bentleianam rationem sequaris sive nostram.

bilis: nec quicquam ſine virtute laudabile: beata igitur vita virtute conficitur. Atque hoc ſic etiam concluditur.

XVII. Nec in miſera vita quicquam eſt prædicabile aut gloriandum; nec in ea, quæ nec miſera ſit nec beata: et eſt in aliqua vita prædicabile aliquid et gloriandum ac præ ſe ferendum; ut Epaminondas,

> [h] Conſiliis noſtris laus eſt attonſa Laconum:

ut Africanus,

> A ſole exoriente, [i] ſupra Mæotis paludes,
> Nemo eſt, [k] qui factis me æquiperare queat.

[l] Quod ſi eſt; beata vita glorianda et prædicanda et præ ſe ferenda eſt: nihil eſt enim aliud, quod

[h] *Conſiliis noſtris*] Græce ſic legitur apud Plutarchum, tom. ii. p. 1098. ed. Par.

Ἡμετέραις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν.

Integrum Epigramma fuit hujuſmodi,

Ἡμετέραις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν,
Μεσσήνη δ' ἱερὰ τέκνα χρόνῳ δέχεται,
Θῆβαι δ' ὅπλοισιν μεγάλη πόλις ἐστεφάνωται,
Αὐτόνομος δ' Ἑλλὰς πᾶσ' ἐν ἐλευθερίῃ.

Id exhibet Pauſanias in Bœot. pag. 565. ed. Han.

[i] *Supra* Mæotis paludes] Ita meliora Ciceronis exemplaria habere fatetur Hier. Columna ad Ennii fragm. pag. 163. ed. Amſt. Cum tamen in aliis ſit *Mæotidas paludes*, legendum conjicit *Mæotido' pludes*. Cl. Mamertinus, Paneg. ii. 16. verſum ſic laudat,

A ſole exoriente aduſque Mæotis paludes.

Quin et apud Ciceronem Balliol. dat, *a ſole exoriente* Meondas uſque *paludes*, ut forſan utrobique ſcribendum ſit,

A ſole exoriente Mæotidas uſque *paludes*.

Similiter prima ſyllaba vocabuli *Mæotis* corripitur apud Ovidium, Triſt. lib. iii. El. xii. 2.

[k] *Qui factis* me *æquiperare queat*] *Me* trium MSS. ſuffragiis male ablegaverat Janus Gebhardus. Cum vero *pronomen* illud flagitaret ſenſus, reducendum putavi, licet Gebhardianis accedant noſtri codices.

[l] *Quod ſi eſt*; *beata vita*] Vulgo, *quod ſi beata vita*. Nec aliter codices. Sed lectionem ſequor, quam Lambinus, probante Cl. Bentleio, dedit: eamque loci mens flagitat.

prædicandum et præ se ferendum sit: quibus positis, intelligis quid sequatur. Et quidem nisi ea vita beata est, quæ est eadem honesta; sit aliud necesse est melius vita beata: quod erit enim honestum, certe fatebuntur esse melius: ita erit beata vita melius aliquid; quo quid potest dici perversius? Quid? cum fatentur satis magnam vim esse in vitiis ad miseram vitam, nonne fatendum est, eandem [m] vim in virtute esse ad beatam vitam? contrariorum enim contraria sunt consequentia. Quo loco quæro, quam vim habeat libra illa Critolai? qui, cum in alteram lancem animi bona imponat, in alteram corporis et externa; [n] tantum propendere illam animi lancem putet, [o] ut terram et maria deprimat.

XVIII. Quid ergo aut hunc prohibet, aut etiam Xenocratem illum gravissimum philosophorum, [p] exaggerantem tantopere virtutem, extenuantem cætera et abjicientem, in virtute non beatam modo vitam sed etiam beatissimam ponere? [q] quod qui-

[m] *Vim in virtute esse*] Bene quidem Latine; cum tamen Pall. tres, Reg. Pithœan. et Cantab. exhibeant, *vim virtutem esse*; ut opinor Cicero scripsit, *vim virtuti inesse*, vel saltem, *vim in virtute inesse*.

[n] *Tantum propendere illam animi lancem*] Sic optime Cl. Bentleius. Vulgo, *boni*.

[o] *Ut terram et maria deprimat*] In bilance leviora non *deprimuntur*, sed attolluntur. Est igitur ἄκυρον. Vide quæ diximus ad Ciceronis de Fin. v, 30.

[p] *Exaggerantem tantopere virtutem*] In libris, ut videtur, περὶ ἀρετῆς, quos memorat Laertius, iv. 12. Ejus mentem sic exponit Clemens Alexandrinus, Strom. ii. pag. 500. ed. Oxon. Ξενοκράτης ὁ Χαλκηδόνιος τὴν εὐδαιμονίαν ἀποδίδωσι κτῆσιν τῆς οἰκείας ἀρετῆς καὶ τῆς ὑπηρετικῆς αὐτῇ δυνάμεως· εἶτα, ὡς μὲν ἐν ᾧ γίνεται, φαίνεται λέγων τὴν ψυχήν· ὡς δ' ὑφ' ὧν, τὰς ἀρετάς· ὡς δ' ἐξ ὧν ὡς μερῶν, τὰς καλὰς πράξεις, καὶ τὰς σπουδαίας ἕξεις τε καὶ διαθέσεις καὶ κινήσεις καὶ σχέσεις· ὡς τούτων οὐκ ἄνευ τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτός. Adi sis et hujus libri cap. 31.

[q] *Quod quidem nisi sit*] Vulgo, *sit*. Sed congruentior videtur illa lectio, quam veteres

dem nisi sit, [r] virtutum interitus consequetur: nam in quem cadit ægritudo, in eundem metum cadere necesse est; est enim metus futuræ ægritudinis solicita expectatio: in quem autem metus, in eundem formido, timiditas, pavor, ignavia: ergo ut idem vincatur interdum; nec putet ad se præceptum illud Atrei pertinere,

Proinde ita parent se in vita, ut vinci nesciant:

hic autem vincetur, ut dixi; nec modo vincetur, sed etiam serviet: [s] at nos virtutem semper liberam volumus, semper invictam; quæ nisi sunt, sublata virtus est. [t] Atque si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beate: satis est enim certe in virtute, ut fortiter vivamus: si fortiter, etiam ut magno animo; et quidem ut nulla re unquam terreamur semperque simus invicti: sequitur, ut nihil pœniteat, nihil desit, nihil obstet: ergo omnia profluenter, absolute, prospere: igitur beate: satis autem virtus ad fortiter vivendum potest; satis ergo etiam ad beate. Et enim ut stultitia, etsi adepta est quod concupivit, nunquam se tamen satis consecutam putat: sic sapientia semper eo contenta est, quod adest; neque eam unquam sui pœnitet.

XIX. Similene putas C. Lælii unum consulatum fuisse, et eum quidem cum repulsa, ([u] si cum sa-

quosdam codices exhibere Lambinus testatur.

[r] Virtutum *interitus consequetur*] Cl. Bentleius legit, *virtutem*.

[s] At *nos virtutem*] Victorius edidit, *nos* autem *virtutem*. Reg. Pithœan. et Pall. tres habent, *at nos autem virtutem*, ut in iis utraque lectio conjungatur, et hæc vel illa pro libitu recipi queat. Certe Med. Balliol. Petrens. aliique codices vulgatam tenent.

[t] Atque *si in virtute*] Sic reposuit Cl. Bentleius, ac ita loqui solet Tullius. Vulgo, *atqui*.

[u] Si *cum sapiens*] Ita recte Reg. Pithœan. Vatic. et Pal. quart. Vulgo, *sic*.

pius et bonus vir, qualis ille fuit, suffragiis præteritur, non populus a bono consule potius, quam ille [x] a malo populo repulsam refert) sed tamen utrum malles, te, si potestas esset, semel ut Lælium consulem, [y] an, ut Cinnam, quater? non dubito, tu quid responsurus sis: itaque video, cui committam. Non quemvis hoc idem interrogarem: responderet enim alius fortasse, se non modo quatuor consulatus uni anteponere, sed unum diem Cinnæ multorum et clarorum virorum totis ætatibus. Lælius si digito quem attigisset, pœnas dedisset: at Cinna collegæ sui, [z] consulis Cn. Octavii, præcidi caput jussit; P. Crassi, L. Cæsaris, nobilissimorum hominum; quorum virtus fuerat domi militiæque cognita; [a] M. Antonii, omnium eloquentissimi quos ego audierim; C. Cæsaris, in quo mihi videtur specimen fuisse humanitatis, salis, suavitatis, leporis. Beatusne igitur, [b] quia hos interfecit? mihi contra non solum eo videtur miser, quod ea fecit; sed etiam quod ita se gessit, ut ea facere ei liceret: etsi peccare nemini licet; sed sermonis er-

[x] *A* malo *populo*] Vulgo, *bono.* Ascensius, Erasmus, et alii dederunt, *a* vano *populo.* Hadr. vero Relandi codex, *a* malo *populo,* quem cum Cl. Bentleio sequor.

[y] *An, ut Cinnam, quater? non dubito*] Vulgo orationem sic continuant, *an ut Cinnam quater, non dubito, tu quid responsurus sis.* Nos sensui consulentes, commodam sequimur distinctionem, quam præbent Reg. Pithœan. Med. editique nonnulli.

[z] Consulis *Cn. Octavii*] Primam vocem, sicut arbitror, immerito delendam statuunt Manutius et Lambinus. Ita certe loquuntur Livius, xxxi. 14. et Velleius Paterculus, lib. ii. cap. xxii. 2.

[a] *M. Antonii, omnium eloquentissimi*] Cum Cinnæ Noster asscribat Antonii cædem, vir ille disertissimus jussu Marii confossus est, si veri sunt Plutarchus, tom. i. pag. 431. ed. Par. Appianus, Bell. Civil. lib. i. pag. 662. et Valerius Maximus, lib. ix. cap. ii. 2. At Cinnam Mariumque facinoris hujus auctores facit Velleius Paterculus, ii. 22.

[b] Quia *hos interfecit*] Vulgo, *qui hos.* Reg. et Pithœan. *quos interfecit.* At Med. et Balliol. *quia hos interfecit,* idque verum.

rore labimur; id enim licere dicimus, quod cuique conceditur. Utrum tandem beatior C. Marius, tum cum Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicavit, pæne altero Lælio? nam [c] hunc illi duco simillimum? an cum civili bello victor, iratus, necessariis Catuli deprecantibus [d] non semel respondit, sed sæpe, Moriatur? in quo beatior ille, qui huic nefariæ voci paruit, quam is, qui tam scelerate imperavit: nam cum [e] accipere quam facere præstat injuriam; tum morti jam ipsi adventanti paulum procedere obviam, quod fecit Catulus, quam, quod Marius, talis viri interitu sex suos obruere consulatus et contaminare extremum tempus ætatis.

XX. Duodequadraginta annos tyrannus Syracusanorum fuit Dionysius, cum quinque et viginti natus annos dominatum occupavisset. Qua pulchritudine urbem, quibus autem opibus præditam servitute oppressam tenuit civitatem? Atqui de hoc homine a bonis auctoribus sic scriptum accepimus, summam fuisse ejus in victu temperantiam; in rebusque gerendis virum acrem et industrium, eundem tamen maleficum natura et injustum; ex

[c] Hunc illi *duco simillimum*] Vulgo, *huic illum*. Sed lectionem quam recepi priores dederant Manutius et Lambinus, eoque ducunt Reg. et Pithœan. dant enim *huic illi*.

[d] *Non semel respondit, sed sæpe,* MORIATUR] Plutarchus in Mario, pag. 431. ed. Par. Κάτλος δὲ Λυτάτιος, Μαρίῳ συνάρξας καὶ συνθριαμβεύσας ἀπὸ Κίμβρων, ἐπεὶ πρὸς τοὺς δεομένους ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ παραιτουμένους ὁ Μάριος τοσοῦτον μόνον εἶπεν, ΑΠΟΘΑΝΕΙΝ ΔΕΙ, κατακλεισάμενος εἰς οἴκημα καὶ πολλοὺς ἄνθρακας ἐκζωπυρήσας, ἀπεπνίγη. Flecti non potuit Marius, quod Catulus illius exsulis vehemens fuisset insectator, ut docet Appianus, Bell. Civil. lib. i. p. 663.

[e] *Accipere quam facere præstat injuriam*] Ex decreto Socratis, qui apud Platonem in Gorgia, pag. 290. B. ed. Lugd. ait, Εἰ ἀναγκαῖον εἴη ἀδικεῖν ἢ ἀδικεῖσθαι, ἑλοίμην ἂν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν. Vide Senecam de Const. Sap. cap. 16. et A. Gellium, N. A. lib. xii. cap. 9.

quo omnibus bene veritatem intuentibus videri necesse est miserrimum: ea enim ipsa, quæ concupierat, ne tum quidem, cum omnia se posse censebat, consequebatur. Qui cum esset bonis parentibus atque honesto loco natus, ([f] etsi id quidem alius alio modo tradidit) abundaretque et æqualium familiaritatibus et consuetudine propinquorum; haberet etiam more Græciæ quosdam adolescentes amore conjunctos; [g] credebat eorum nemini: sed his, quos ex familiis locupletium servos delegerat, quibus nomen servitutis ipse detraxerat; et quibusdam [h] convenis, et feris barbaris, corporis custodiam

[f] *Etsi id quidem alius alio modo tradidit*] In his est Helladius Besantinus, qui apud Photium, Cod. cclxxix. tradit, ὅτι ὀνηλάτου μὲν υἱὸς Διονύσιος ἦν, ὁ τῆς Σικελίας ἄρξας ἔτη μ΄, δυοῖν ἀποδέοντα. Diodorus Siculus, lib. xiii. pag. 26. Διονύσιος μὲν ὤν, ἐκ γραμματέως καὶ τοῦ τυχόντος ἰδιώτου, τῆς μεγίστης πόλεως τῶν Ἑλληνίδων ἐγενήθη τύραννος. Non dissimilia sunt, quæ refert Isocrates, ut olim monuit Pet. Victorius, Var. Lect. lib. xi. cap. 13.

[g] *Credebat eorum nemini*] Erasmus edidit, *credebat se eorum nemini*. Recte quidem, si modo codices addicerent. Sed ii, quantum constat, omnes *se* nesciunt, nec mihi *pronomen* illud necessarium videtur. Vide Senecam, Agam. vs. 683.

[h] *Convenis, et feris barbaris*] D. Lambinus et Fr. Fabricius reponunt, *convenis et* fere *barbaris*. At non tantum *fere*, sed omnino barbari fuerunt hi satellites, quos propterea *ferocissimarum gentium homines* vocat Valerius Maximus, lib. ix. c. xiii. 4. ext. Noster infra, cap. 22. *Vivebat cum fugitivis, cum facinorosis, cum* BARBARIS. Retinenda mihi videtur codicum lectio, nam *barbarus* apud bonos auctores *adjectivum* sibi conjunctum recipit. Caecilius apud Festum in *bardus*.

Nimis audacem nimisque bardum barbarum.

Lactantius, Div. Inst. lib. v. c. xix. 7. *Quæ nec sævissimi latrones, nec iratissimi hostes, nec* immanissimi barbari *aliquando fecerunt*. Pari modo, *truculentos barbaros* et *immanes barbaros* dixit Augustinus, C. D. lib. i. capp. 1. 4. Celsus apud Origenem, lib. viii. p. 323. Τὰ δ' ἐπὶ γῆς ἐπὶ τοῖς ΑΝΟΜΩΤΑΤΟΙΣ καὶ ΑΓΡΙΩΤΑΤΟΙΣ ΒΑΡΒΑΡΟΙΣ ἔσεσθαι· quæ paullo post ipse repetit Origines. Vide Senecam, Suasor. ii. pagg. 17. et 24. Curtium, lib. iv. cap. i. 11. Claudianum in Eutrop. i. 250. ii. 181. denique Amm. Marcellinum, xxx. 1.

committebat. Ita propter injuſtam dominatus cupiditatem in carcerem quodammodo ipſe ſe incluſerat. Quin etiam, ne tonſori collum committeret, tondere filias ſuas docuit. Ita ſordido [i] ancillarique officio [k] regiæ virgines, ut tonſtriculæ, tondebant barbam et capillum patris: et tamen ab his ipſis, cum jam eſſent adultæ, ferrum removit: inſtituitque, [l] ut candentibus juglandium putaminibus barbam ſibi et capillum adurerent. Cumque duas uxores haberet, [m] Ariſtomachen civem ſuam, Doridem autem Locrenſem; ſic noctu ad eas ventitabat, ut omnia ſpecularetur et perſcrutaretur ante: et [n] cum foſſam latam cubiculari lecto circumde-

[i] *Ancillarique* officio] Sic Elienſ. et Cantab. probante Cl. Bentleio. Vulgo, *artificio*.

[k] *Regiæ virgines, ut tonſtriculæ, tondebant barbam et capillum patris*] Hæc affert Priſcianus, lib. viii. col. 784.

[l] *Ut candentibus juglandium putaminibus*] Laudat Nonius in *juglandes*. Inter ſe vero diſcrepant auctores. Noſter, Offic. lib. ii. cap. 7. *Dionyſius cultros metuens tonſorios, candente carbone ſibi adurebat capillum.* Plutarchus in Dione, pag. 961. Οὕτω γὰρ ἦν ἄπιςος, κ) πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπȣς ὕποπτος καὶ προβεβλημένος διὰ φόβον ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος, ὥςε μηδὲ τῆς κεφαλῆς τὰς τρίχας ἀφελεῖν κȣρικαῖς μαχαίραις, ἀλλὰ τῶν πλαςῶν τὶς ἐπιφοιτῶν ἄνθρακι τὴν κόμην περιέκαιεν. Inſignis hujuſce diffidentiæ meminere Diodorus Siculus, lib. xx. pag. 797. ed. Han. Valerius Maximus, lib. ix. cap. 13. et Amm. Marcellinus, lib. xvi. cap. 8. Initio tamen uſus eſt tonſore Dionyſius, quod patet ex Plutarcho de Garrul. pag. 508. ed. Par.

[m] *Ariſtomachen civem ſuam, Doridem autem Locrenſem*] Valerius Maximus, lib. ix. c. xiii. 4. ext. *Duarum enim eodem tempore Ariſtomaches Syracuſanæ et Locrenſis* Cloridis *matrimoniis illigatus*. Legendum *Doridis*. Vide Ælianum, V. H. lib. ix. c. 8. ac lib. xiii. c. 10.

[n] *Cum* foſſam latam cubiculari lecto *circumdediſſet*] Nonnulli codd. *foſſa lata cubicularis lecto circumdediſſet*: quaſi vellent, *foſſa lata cubiculares lectos*, quemadmodum dedit Eraſmus. Ipſe quidem nihil moveo. Valerius Maximus, lib. ix. cap. xiii. 4. ext. Dionyſius CUBICULAREM LECTUM, *perinde quaſi caſtra, lata foſſa cinxit*. Ammianus Marcellinus, lib. xvi. c. 8. ÆDEMQUE BREVEM, *ubi cubitare ſueverat, alta circumdedit foſſa*. Forte *lata*. Hæc, niſi fallor,

diffet, ejusque fossæ transitum ponticulo ligneo conjunxisset; eum ipsum, cum forem cubiculi clauserat, detorquebat: idemque cum in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex turri alta solebat. Atque is cum pila ludere vellet (studiose enim id factitabat) tunicamque poneret; adolescentulo, quem amabat, tradidisse gladium dicitur. Hic cum quidam familiaris jocans dixisset, *Huic quidem certe vitam tuam committis*, arrisissetque adolescens, utrumque jussit interfici: alterum, quia viam demonstravisset interimendi sui: alterum, quia dictum id risu approbavisset: atque eo facto sic doluit, nihil ut tulerit gravius in vita: quem enim vehementer amarat, occiderat. Sic distrahuntur in contrarias partes impotentium cupiditates: cum huic obsecutus sis, illi est repugnandum.

XXI. Quanquam hic quidem [o] tyrannus ipse indicavit, quam esset beatus. Nam [p] cum quidam ex ejus assentatoribus Damocles commemoraret in sermone copias ejus, opes, majestatem dominatus, re-

fallor, in Cicerone vulgatam satis tuentur lectionem.

[o] *Tyrannus ipse* indicavit] Vulgo, *judicavit*. Lectionem, quam, præeuntibus Manutio et Lambino, secutus sum, præstant Med. et Bak.

[p] *Cum quidam ex ejus assentatoribus Damocles*] Memorabilem hanc historiam tacito Damoclis nomine refert Philo apud Eusebium, Pr. Evang. lib. viii. c. xiv. pag. 391. ed. Par. Macrobius, Somn. Scip. lib. i. cap. 10. *Dionysius, aulæ Siculæ inclementissimus incubator, familiari cuidam suo, solam beatam existimanti vitam tyranni, volens quam perpetuo metu misera quamque impendentium semper periculorum plena esset ostendere, gladium vagina raptum et a capulo de filo tenui pendentem mucrone demisso jussit familiaris illius capiti imminere* &c. Boetius, Cons. Philos. lib. iii. pag. 59. ed. Lugd. *Expertus sortis suæ periculorum tyrannus, regni metus pendentis supra verticem gladii terrore simulavit.* Vide et Sidonium Apollinarem, lib. ii. Epist. 13. Ad eandem respiciunt Horatius, lib. iii. Od. i. 17. Persius, Sat. iii. 40. Dion Chrysostomus, Orat. vi. p. 97. et Ammianus Marcellinus, lib. xxix. c. 2.

rum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum, negaretque unquam beatiorem quemquam fuisse: *Visne igitur,* inquit, *o Damocle,* (*quoniam te hæc vita delectat*) *ipse eandem degustare et fortunam experiri meam?* cum se ille cupere dixisset, collocari jussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo magnificis operibus picto; abacosque complures ornavit argento auroque cælato: tum ad mensam [q] eximia forma pueros delectos jussit consistere, eosque nutum illius intuentes diligenter ministrare: aderant unguenta, coronæ: incendebantur odores: mensæ conquisitissimis epulis exstruebantur: fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladium e lacunari [r] seta equina aptum demitti jussit; ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pulchros illos ministratores aspiciebat, nec plenum artis argentum; nec manum porrigebat in mensam: jam ipsæ defluebant coronæ: denique exoravit tyrannum, ut abire liceret, quod jam beatus nollet esse. Satisne videtur declarasse Dionysius, nihil esse ei beatum, cui semper aliqui terror impendeat? Atque ei ne integrum quidem erat, ut ad justitiam remigraret, civibus libertatem et jura redderet: his enim se adolescens [s] improvida ætate irretierat erra-

[q] *Eximia forma pueros* delectos] *Delicatos* rescribit Marq. Gudius ad Phædri lib iv. fab. 4. Sed renituntur MSS. nec res ipsa postulat, ut a lectione quam præstant, recedamus.

[r] *Seta equina* aptum] Eliens. sec. Petrens. Bak. Balliol. aliique multi codices, *appensum*. Ea quidem lectio Glossemati debetur, siquidem receptam servat Nonius in *aptam*, ut et Reg. Pall. tert. quart. Fabric. et Vatican.

[s] *Improvida ætate*] Forsan, *in improvida ætate*. Illa certe præpositio pari modo sæpius est absorpta. Sic apud Velleium Paterculum, lib. ii. cap. xxviii. 2. de Sulla: *Dictator creatus — imperio, quo priores ad vindicandam maximis periculis Remp. usi fuerant,* immodicæ *crudelitatis* licentia *usus est.* Omnino rescribendum *in immodicæ crudelitatis licentiam usus est.* Ejusdem

tis, eaque commiserat; ut salvus esse non posset, si sanus esse cœpisset.

XXII. Quantopere vero amicitias desideraret, quarum infidelitatem extimescebat, declaravit [t] in Pythagoreis duobus illis: quorum cum alterum vadem mortis accepisset; alter, ut vadem suum liberaret, præsto fuisset ad horam morti destinatam: *Utinam ego*, inquit, *tertius vobis amicus adscriberer!* Quam huic erat miserum! carere consuetudine amicorum, societate victus, sermone omnino familiari, homini præsertim [u] docto et a puero artibus ingenuis erudito, [x] musicorum vero perstudioso,

dem libri cap. xxxi. 3. contrario vitio legitur, *Sed tamen idem hoc ante biennium* in M. Antonii prætura *decretum erat.* Reponas velim, *ante biennium* M. Antonio prætori *decretum erat.* Vide Lactantium, Div. Inst. lib. i. c. xi. 32.

[t] *In Pythagoreis duobus illis*] Damonem et Phintiam significat. Historiam late referunt Noster, Offic. lib. iii. cap. 10. Diodorus Siculus in Excerpt. Peiresc. pagg. 242. 244. et Valerius Maximus, lib. iv. c. vii. 1. ext. Apud hunc Phintiæ loco perperam legitur Pythias, ut ex Plutarcho, περὶ πολυφιλίας, pag. 93. ed. Par. dudum monuit Hadr. Turnebus, Advers. xx. 13. Vide Cl. Salmasium, Exerc. Plin. pag. 111. Multis sane veterum locis confirmari potest hæc emendatio; Damonis enim amicum Phintiam, non Pythiam, vocant Porphyrius, vit. Pythag. §. 60. Iamblichus, περὶ βίου Πυθαγ. §. 127. 234. et Latinus Pacatus, Paneg. xii. c. 17. Ambrosius de Virginibus, lib. ii. c. v. 34. *At etiam Philosophorum gymnasia Damonem et* Pythiam *Pythagoreos in cælum ferunt* &c. Leg. *Damonem et Phintiam*, quod Benedictini quidem monere neglexerunt. Vide sis et eundem, lib. iii. de Offic. cap. xii. n. 80. Lactantium, Div. Inst. lib. v. cap. xvii. 22. et Ciceronem de Fin. ii. 24.

[u] *Docto* et *a puero artibus ingenuis erudito*] Sic Cl. Bentleius, et, ut puto, commodissime. Vulgo, *docto a puero, et artibus ingenuis erudito.*

[x] *Musicorum vero* perstudioso, poetæ *etiam* tragico: *quam bono nihil ad rem*] Vulgo, *Musicorum vero perstudiosum, poetam etiam tragicum, quam bonum nihil ad rem:* quæ nihil habent, a quo pendeant. Eliens. quidem sec. et veteres editi dant, *musicorum vero perstudiosum* accepimus; *poetam etiam tragicum; quam bonum nihil ad rem.* Etiam Balliol. et Med. dant, *musicorum vero perstudiosum. Poetam etiam tragicum* accepimus. Ita quidem recte procedit oratio, et hoc malim, quam balbutientem

poetæ etiam tragico: [y] quam bono nihil ad rem; in hoc enim genere nescio quo pacto magis quam in aliis suum cuique pulchrum est. Adhuc neminem cognovi poetam, (et [z] mihi fuit cum Aquinio amicitia) qui sibi non optimus videretur: sic se res habet, Te tua, me delectant mea. Sed ut ad Dionysium redeamus: omni cultu et victu humano carebat: vivebat cum fugitivis, cum facinorosis, cum barbaris: neminem, qui aut libertate dignus esset, aut vellet omnino liber esse, sibi amicum arbitrabatur.

XXIII. Non ego jam cum hujus vita, qua te-

butientem facereTullium. Cum tamen eam vocem nesciant reliqui codices; et Bak. Noster exhibeat, POETÆQUE *etiam tragicum*, forte Noster scripsit, *Musicorum vero perstudioso, poetæque etiam tragico, quam bono nihil ad rem*; ut hæc cum superioribus connectantur. Idem Cl. Bentleio placere video.

[y] *Quam bono nihil ad rem*] Themistius, Orat. ix. pag. 126. Τραγῳδίας δὲ, inquit, ἱκανῶς γράφειν, καὶ Διονύσιος ὁ Τύραννος ἱκανὸς ἦν. De poetica ejus facultate non tam bene sentiunt reliqui, et in horum sententia fuisse se non obscure docet Tullius. Ammianus Marcellinus, lib. xv. cap. 5. *Legimus Dionysium intentasse poetæ Philoxeno mortem, cum eum recitantem proprios versus absurdos et inconcinnos, laudantibus cunctis, solus audiret immobilis.* Lucianus, advs. Indoct. tom. ii. pag. 387. ed. Amst. Λέγεται γὰρ καὶ Διονύσιον τραγῳδίαν ποιεῖν ΦΑΥΛΩΣ πάνυ καὶ ΓΕΛΟΙΩΣ ὥστε τὸν Φιλόξενον πολλάκις δι' αὐτὴν ἐς τὰς λατομίας ἐμπεσεῖν, ὀ δυνάμενον κατέχειν τὸν γέλωτα. Alia de Philoxeno in lapicidinas conjecto testimonia corrasit Jac. Perizonius ad Æliani V. H. lib. x. cap. 9. at de Dionysii Tragœdiis vide Schefferum et Kuhnium ad lib. xiii. cap. 18.

[z] *Mihi fuit cum* Aquinio *amicitia*] Philipp. Beroaldum mala mens urgebat, cum pro *Aquinio* rescripserit, *Archiam*; hic enim egregius erat poeta, quem impense laudavit Tullius; at hoc in loco vates stultus et ineptus denotatur, qualis revera fuit Aquinius. Catullus, Epigr. xiv.

Nam, si luxerit, ad Librariorum
Curram scrinia; Cæsios, Aquinios,
Suffenum, omnia colligam venena,
Ac te his suppliciis remunerabor.

Elienf. sec. *cum* Attilio *amicitia*. Is durissimus erat poeta, quem memorat Noster ad Attic. lib. xiv. Epist. 20. et de Fin. lib. i. cap. 2. Cave tamen, quicquam mutes.

trius, miserius, detestabilius excogitare nihil possum, Platonis aut Archytæ vitam comparabo, doctorum hominum et plane sapientium; ex eadem urbe [a] humilem homunculum [b] a pulvere et radio excitabo, qui multis annis post fuit, Archimedem: cujus ego quæstor ignoratum ab Syracusanis, cum esse omnino negarent, septum undique et vestitum vepribus et dumetis indagavi sepulchrum: tenebam enim quosdam senariolos, quos in ejus monumento esse inscriptos acceperam; qui declarabant, in summo sepulchro sphæram esse positam cum cylindro. Ego autem, cum omnia collustrarem oculis (est enim [c] ad portas Agragianas magna fre-

[a] *Humilem homunculum*] De Archimede sic etiam Silius Italicus, xiv. 342.

Vir fuit Isthmiacis decus immortale colonis,
Ingenio facile ante omnes telluris alumnos,
NUDUS OPUM, *sed cui cælum terræque paterent.*

Attamen Ἱέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενὴς ἦν καὶ φίλος, ut tradit Plutarchus in Marcello, pag. 305. ed. Par.

[b] *A pulvere et radio*] Mathematicis studiis deditum. Locutionis ratio est, quod *radius* sit instrumentum, quo Geometris in mensa, *pulvere* conspersa, σχήματα sua describere, moris erat. Adi quæ diximus ad lib. ii. N. D. cap. 18. Augustinus, Epist. xxxix. pag. 50. (Bened. Epist. xxvi.)

Inde figurarum positas SINE *pulvere formas*
Posco amens.

Lege, *positas* IN *pulvere formas*. Hinc Seneca, Epist. lxxxviii. *Itane? in Geometriæ pulvere hærebo?* Idem, Epist. lxxiv. *Utrum majorem an minorem circulum scribas, ad spatium ejus pertinet, non ad formam: licet alter diu manserit, alterum statim obduxeris, et* IN EUM *quo scriptus est* PULVEREM *solveris, in eadem uterque forma fuit.* Ibi vide Just. Lipsium, et Joan. Brodæum, Miscell. lib. i. cap. 1.

[c] *Ad portas Agragianas*] Ita Nonius in *lustrare*, si fides editis; nam MS. C. C. C. C. Gaianas. At cum Pal. pr. *agraginas*, tert. *sagraginas* exhibeat, mihi recipienda videtur Ursiniani codicis lectio, qui dat Achradinas. Stephanus. Ἀχραδίνη νῆσος ἔχουσα πόλιν, ἣν ἐπολιόρκησε Μάρκελλος, καὶ Ἀχραδίνη μοῖρα Συρακουσῶν. Achradinæ meminerunt Cicero in Verrem, iv. 53. Athenæus, lib. v. pag. 207. F. ed. Lugd. Plutarchus, Timol. pagg. 244, 245. et in M. Marcello, pag. 308. ed. Par. denique Livius, lib. xxiv.

quentia ſepulchrorum) [d] animum adverti columellam non multum e dumis eminentem, in qua inerat ſphæræ figura et cylindri: atque ego ſtatim Syracuſanis (erant autem principes mecum) dixi, me illud ipſum arbitrari eſſe quod quærerem. Immiſſi cum falcibus multi purgarunt et aperuerunt locum. Quo cum patefactus eſſet aditus, ad adverſam baſim acceſſimus: apparebat epigramma, exeſis poſterioribus partibus verſiculorum, [e] dimidiatum fere. Ita nobiliſſima Græciæ civitas, quondam vero etiam doctiſſima, ſui civis unius acutiſſimi monumentum ignoraſſet, niſi ab homine Arpinate didiciſſet. Sed redeat unde aberravit oratio. Quis eſt omnium, qui modo cum Muſis, id eſt, cum humanitate et cum doctrina habeat aliquod commercium, qui ſe non hunc mathematicum malit, quam illum tyrannum? Si vitæ modum actionemque quærimus: alterius mens rationibus agitandis exquirendiſque alebatur, cum oblectatione ſolertiæ; qui eſt unus ſuaviſſimus paſtus animorum: alterius in cæde et injuriis cum et diurno et nocturno metu. Age, confer Democritum, Pythagoram, Anaxagoram. Quæ regna, quas opes ſtudiis eorum et delectationibus antepones? Et enim quæ pars optima eſt in homine, in ea ſitum eſſe neceſſe eſt [f] illud quod

capp. 21, 22, 23, 24, 32, 33. &c. Hinc cuivis facile conſtat, cur Achradinæ dictæ ſint illæ Syracuſarum portæ.

[d] Animum *adverti columellam*] Vulgo, *animadverti columellam*. Codicum Reg. Pithœan. et Vatic. lectionem nos admiſimus, quæ valet idem quod *animum ad columellam verti*. Plautus, Pſeudol. Act. I. Sc. ii. 10.

Nunc adeo hanc edictionem
niſi animum advortitis *omnes*.

Lucretius, lib. ii. 124.

Hoc etiam magis hæc animum
te advertere *par eſt*
Corpora ——

Sic navem—*inſtructam propugnatoribus* animum adverti, dixit Hirtius de Bell. Alex. cap. lxv. uti quidem MS. fide dedimus.

[e] Dimidiatum *fere*] Vulgo, *dimidiatis*. Sed optime reponenti Cl. Bentleio paruimus. Vide A. Gellium, iii. 14.

[f] *Illud quod* quærimus *optimum*]

quærimus optimum. Quid eſt autem in homine, ſagaci ac bona mente melius? ejus bono fruendum eſt igitur, ſi beati eſſe volumus: bonum autem mentis eſt virtus: ergo hac beatam vitam contineri neceſſe eſt. Hinc omnia, quæ pulchra, honeſta, præclara ſunt (ut ſupra dixi; [g] ſed dicendum idem illud paulo uberius videtur) plena gaudiorum ſunt: ex perpetuis autem pleniſque gaudiis cum perſpicuum ſit vitam beatam exiſtere, ſequitur ut ea exiſtat ex honeſtate.

XXIV. Sed ne verbis ſolum attingamus ea, quæ volumus oſtendere; proponenda quædam quaſi moventia ſunt, quæ nos magis ad cognitionem intelligentiamque convertant. Sumatur enim nobis quidam præſtans vir optimis artibus, iſque animo parumper et cogitatione fingatur. Primum ingenio eximio ſit, neceſſe eſt; tardis enim mentibus virtus non facile comitatur: deinde ad inveſtigandam veritatem ſtudio incitato: ex quo triplex ille animi fœtus exiſtet; unus in cognitione rerum poſitus et in explicatione naturæ; alter in deſcriptione expetendarum fugiendarumve rerum; tertius in judicando quid cuique rei ſit conſequens, quid repugnans: in quo ineſt omnis cum ſubtilitas diſſerendi, tum veritas judicandi. Quo tandem igitur gaudio affici neceſſe eſt ſapientis animum, cum his habitantem pernoctantemque curis? [h] cum totius

mum] Eſt a præſtantiſſimo Bentleio. Vulgo, *quæris*.

[g] *Sed dicendum idem illud*] Haud ſane capio, quid ſibi velit Andr. Schottus, qui Nodor. Cicer. lib. ii. cap. 20. ait ſe ex veteris ſcripturæ veſtigiis reſcribere, *ſed illa (dicendum illud idem paullo uberius videtur) plena gaudiorum ſunt*. Hoc modo certum eſt, codices noſtros receptæ nomina ſua dare lectioni, quæ ſana prorſus eſt et ſincera.

[h] *Cum totius* mundi *motus*] Vulgo, *ut cum totius*. Sed vocem prorſus importunam jure reſecuit Cl. Bentleius, eamque neſcit Med. Mundus autem hoc in loco cælum denotat: terram enim immotam ſtare cenſebant plerique veterum. Virgilius in Ciri, vſ. 7.

mundi motus converſioneſque perſpexerit, ſideraque viderit innumerabilia cælo inhærentia cum ejus ipſius motu congruere certis infixa ſedibus; ſeptem alia ſuos quæque tenere curſus, multum inter ſe aut altitudine aut humilitate diſtantia, quorum vagi motus rata tamen et certa ſui curſus ſpatia definiant. Horum nimirum aſpectus impulit illos veteres et admonuit, ut plura quærerent. Inde eſt indagatio nata initiorum et tanquam ſeminum, unde eſſent omnia orta, generata, concreta; quæque cujuſque generis vel inanimi vel animantis, vel muti vel loquentis origo: quæ vita, quis interitus, quæque ex alio in aliud viciſſitudo atque mutatio; [i] unde terra æquis librata ponderibus: [k] quibus cavernis maria ſuſtineantur: qua omnia delata gravitate medium mundi locum ſemper expetant; qui eſt idem infimus in rotundo.

Altius ad magni ſubtendit ſidera mundi.

Ac vſ. 217.

Reſpicit ad culti nutantia ſidera mundi.

Ita perſæpe Manilius et alii. Vide Corn. Severum in Ætna, vſſ. 43. 69. et Plinium, H. N. lib. ii. capp. 1. 4.

[i] *Unde terra* æquis *librata ponderibus*] Vulgo, *unde terra* et quibus *librata ponderibus*; incommode: nam qui rerum initia diligenter indagabant, unde tellus eſſet concreta, proculdubio quærebant; adeoque ταυτολογίας reus fieret Cicero. Nos igitur eximiam Elienſis ſec. lectionem damus, eaque prorſus eſt vera.

[k] *Quibus cavernis maria* ſuſtineantur: *qua omnia delata gravitate*] Vulgo, *ſuſtineat, in qua*; unde Lambinus facit, *in quam*. Id autem incommodi continet hæc conjectura, quod tum demum nihil de *gravitate* quæratur, ſed nuda ſit eaque huc parum conveniens affirmatio. Præterea non eſt, ut *in quam* poſſis ad aliud, quam ad *terram* referre; *medius* autem *mundi locus*, cujus poſtea meminit, eſt terra; proinde Tullius diceret, *in terram omnia delata gravitate, terram ſemper expetere*. Menti Ciceronis optime congruit ea, quam repræſentamus, lectio. Et *ſuſtineantur* quidem eſt a Petrenſ. et veteribus editis: præpoſitionem vero, re ipſa duce, delevimus. Plures quidem codices, *ſuſtineant in qua*; quod ex *ſuſtineantur qua* facile naſci potuit.

XXV. Hæc tractanti animo, et noctes et dies cogitanti, existit illa a deo Delphis præcepta cognitio, ut ipsa se mens agnoscat, conjunctamque cum divina mente se sentiat: ex quo [l] insatiabili gaudio completur: ipsa enim cogitatio de vi et natura deorum, studium incendit [m] illius æternitatis imitandæ; [n] neque se in brevitate vitæ collocatum putat, cum rerum causas alias ex aliis aptas et necessitate nexas videt: quibus ab æterno tempore fluentibus in æternum ratio tamen mensque moderatur. Hæc ille intuens atque suspiciens, vel potius omnes partes orasque circumspiciens, quanta rursus animi tranquillitate humana et citeriora considerat? hinc illa cognitio virtutis existit: efflorescunt genera partesque virtutum: invenitur, quid sit quod natura spectet extremum in bonis, [o] quid in malis ultimum: quo referenda sint officia: quæ degendæ ætatis ratio diligenda. Quibus et talibus rebus exquisitis, hoc vel maxime efficitur, quod hac disputatione agimus, ut virtus ad beate vivendum sit se ipsa contenta. Sequitur tertia, quæ per omnes partes sapientiæ manat et funditur; quæ rem definit, genera dispertit, sequentia adjungit, perfecta concludit, vera et falsa dijudicat; Disserendi ratio et scientia: ex qua cum summa utilitas existit ad

[l] *Insatiabili gaudio* completur] Sic Cl. Bentleius. Vulgo, *compleatur.*

[m] *Illius æternitatis* imitandæ] Quinque Pall. Fabric. Reg. Pithœan. Med. et Bak. *illius æternitatis* imitandi. Sic codicis Justinianei lib. v. Tit. xxxvii. leg. 22. *Ipsius* pecuniæ (*in qua robur omne patrimoniorum veteres posuerunt*) fœnerandi *usus vix diuturnus, vix continuus et stabilis est.* Eadem constructione Terentius est usus, Hecyr. Act. III. Sc. iii. 12. Vide Sanctium et Perizonium Minerv. lib. iii. c. viii. pag. 459.

[n] *Neque se in brevitate vitæ* collocatum *putat*] Vulgo, *collocatam.* Sed ad hominem qui hæc animo tractat, non ad cogitationem refertur. Quare Pithœan. et Erasmi editionem sequor.

[o] Quid *in malis ultimum*] Vulgo, *quod.* Ut edidimus exhibent Reg. Pithœan. Med. et Balliol.

res ponderandas, tum maxime ingenua delectatio et [p] digna Sapientia. Sed hæc otii: transeat idem iste Sapiens ad rempublicam tuendam: quid eo possit esse præstantius, [q] cum prudentia utilitatem civium cernat, justitia nihil in suam domum inde derivet, reliquis utatur tot tam variisque virtutibus? Adjunge fructum amicitiarum: in quo doctis positum est, cum consilium omnis vitæ, consentiens et pæne conspirans, tum summa jucunditas e quotidiano cultu atque victu. Quid hæc tandem vita desiderat, quo sit beatior? [r] cui refertæ tot tantisque gaudiis fortuna ipsa cedat necesse est. Quod si gaudere talibus bonis animi, id est virtutibus, beatum est; omnesque Sapientes his gaudiis perfruuntur: omnes eos confiteri beatos esse necesse est.

XXVI. A. Etiamne in cruciatu atque tormentis? M. An tu me in viola putabas, aut in rosa dicere? An Epicuro, [s] quia tantummodo induit personam philosophi et [t] sibi ipse hoc nomen inscripsit, dicere licebit (quod quidem, ut habet se

[p] *Digna* Sapientia] Ursini MS. *sapiente*, quod ei rectius videtur. Equidem mihi non displiceret, si plures accederent libri. Quod cum sit secus, receptam lectionem non moveo; etiam sæpe fit, ut pro *concreto* ponatur *abstractum*. Vide supra, cap. 9.

[q] *Cum prudentia utilitatem civium cernat*] Ut sic ederem, auctor mihi fuit ipsa sententia. Vulgo, *cum* contineri *prudentia utilitatem civium cernat*. Sed secunda vox a quibusdam veteribus libris abest, et ab omnibus abesse debere Lambinus et Fabricius recte statuunt.

[r] *Cui refertæ*] Vulgo, *cui rei refertæ*. At vero mediam vocem Petrensis noster a prima manu prætermittit, cui merito sum obsecutus. Olim quidem notavit Paullus Manutius, ea deleta, concinniorem fore orationem. Ego sane eam sine gravi sensus detrimento retineri non posse censeo.

[s] Quia *tantummodo induit*] Vulgo, *qui*. Nobiscum vero faciunt Reg. Pithœan. et Med.

[t] *Sibi ipse hoc nomen* inscripsit] Sic Reg. et Pithœan. At Bak. Med. et Balliol. dant, *inscribit*. Epicurum vero se *sapientem* professum esse testatur Noster, lib. ii. de Fin. c. 3.

res, me tamen plaudente dicit) nullum ſapienti eſſe tempus, etiamſi uratur, torqueatur, ſecetur; quin poſſit exclamare, *Quam pro nihilo puto?* cum præſertim omne malum dolore definiat, bonum voluptate; hæc noſtra, honeſta, turpia, irrideat; dicatque, nos in vocibus occupatos, inanes ſonos fundere; neque quicquam ad nos pertinere, niſi quod aut leve aut aſperum in corpore ſentiatur. Huic ergo, ut dixi, non multum differenti a judicio ferarum, oblivifci licebit ſui? et cum fortunam contemnere, cum ſit omne et bonum ejus et malum in poteſtate fortunæ? tum dicere ſe beatum in ſummo cruciatu atque tormentis; cum conſtituerit non modo ſummum malum eſſe dolorem, ſed etiam ſolum? Nec vero illa ſibi remedia comparavit ad tolerandum dolorem; firmitatem animi, turpitudinis verecundiam, exercitationem conſuetudinemque patiendi, præcepta fortitudinis, duritiam virilem: [u] ſed una ſe dicit recordatione acquieſcere præteritarum voluptatum: ut ſi quis æſtuans, cum vim caloris non facile patiatur, recordari velit ſe aliquando in Arpinati noſtro gelidis fluminibus circumfuſum fuiſſe: non enim video, quo modo ſedare poſſint mala præſentia præteritæ voluptates. Sed cum is dicat ſemper beatum eſſe ſapientem, cui dicere hoc, ſi ſibi conſtare vellet, non liceret; quidnam faciendum eſt his, qui nihil expetendum,

[u] *Sed una ſe dicit recordatione*] Plenius, lib. iii. cap. 15. *Levationem autem ægritudinis in duabus rebus ponit* (Epicurus,) *avocatione a cogitanda moleſtia, et revocatione ad contemplandas voluptates*. Infra, cap. 31. Epicurus *maximis doloribus affectus, eos ipſos inventorum ſuorum memoria et recordatione confutat*. Ejus verba ſunt apud Laertium, x. 22. ed. Amſt. Ἀντιπαρετάττετο δὲ πᾶσι τούτοις (morbis quibus laborabat) τὸ κατὰ ψυχὴν χαῖρον ἐπὶ τῇ τῶν γεγονότων ἡμῖν διαλογισμῶν μνήμῃ. Interprete Tullio, *Compenſabatur tamen cum bis omnibus animi lætitia, quam capiebam memoria rationum inventorumque noſtrorum*. Vide lib. ii. de Fin. cap. 30.

nihil in bonis ducendum, quod honeſtate careat, exiſtimant? Me quidem auctore, etiam Peripatetici vetereſque Academici balbutire aliquando deſinant, aperteque et clara voce audeant dicere, beatam vitam in Phalaridis taurum deſcenſuram.

XXVII. Sint enim tria genera bonorum, ut jam a laqueis Stoicorum, quibus uſum me pluribus quam ſoleo intelligo, recedamur: ſint ſane illa genera bonorum. Dum corporis et externa jaceant humi, et tantummodo, quia ſumenda ſint, appellentur bona; alia autem illa divina longe lateque ſe pandant, cælumque contingant: [x] ea qui adeptus ſit, cur eum beatum modo, et non beatiſſimum etiam dixerim? Doloremne Sapiens extimeſcet? is enim [y] huic maxime ſententiæ repugnat: nam contra mortem noſtram atque noſtrorum, contraque ægritudinem et reliquas animi perturbationes ſatis eſſe videmur ſuperiorum dierum diſputationibus armati et parati: dolor eſſe videtur acerrimus virtuti adverſarius: is ardentes faces intentat; is fortitudinem, magnitudinem animi, [z] patientiam ſe debilitaturum minatur. Huic igitur ſuccumbet virtus? huic beata ſapientis et conſtantis viri vita cedet? Quam turpe! o dii boni. [a] Pueri Spartiatæ non

[x] *Ea qui adeptus ſit*] Vulgo, *ut ea* &c. Sed primam vocem recte delevit Lambinus.

[y] *Huic* maxime *ſententiæ*] Vulgo, *maximæ*, quod quidem mendum videretur typographicum, niſi Manutius et Lambinus illo vitio ſuas editiones temeraſſent.

[z] *Patientiam ſe* debilitaturum *minatur*] Elienſ. ſec. *debellaturum*: eandemque lectionem in Maffæi libro repertam probavit Manutius. Ipſe non item: cum Tullius alteram loquendi rationem paſſim adhibeat.

[a] *Pueri Spartiatæ non ingemiſcunt verberum dolore laniati*] Ad aram Orthiæ vel Orthoſiæ Dianæ; nam Lacedæmonii ſolent ἐπὶ τὸν βωμὸν τῆς Ὀρθίας ὁμοίως μὲν δούλους, ὁμοίως δὲ ἐλευθέρους ἀνάγειν—μαστίγων γὰρ τὸ ἀγώνισμα καὶ ὁ στέφανος. Verba ſunt Themiſtii, Orat. xxi. pag. 250. A. ed. Par. Muſonius apud Stobæum, Serm. xix. p. 169. ed. Aur. All. Ὡς δὲ οὔτε αἰσχρὸν, οὔτε ὑβριστικὸν, ἔχουσι (πληγαὶ) μηδὲν, δηλοῦν Λακε-

ingemiscunt verberum dolore laniati: adolescentium greges Lacedæmone vidimus ipsi, incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, [b] morsu denique; cum exanimarentur, priusquam victos se faterentur. Quæ barbaria, India vastior aut agrestior? In ea tamen gente primum [c] ii, qui sapientes habentur, nudi ætatem agunt, et Caucasi nives hiemalemque vim perferunt sine dolore;

Λακεδαιμονίων παῖδας δημοσίᾳ μαστιγουμένους, καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἀγαλλομένους. Alciphron, lib. iii. Epist. 54. Ἤμην οἷά τις Σπαρτιάτης ἀνὴρ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας (sic recte Cl. Berglerus) τυπτόμενος... Sextus Empiricus, Pyrrh. Hypot. lib. iii. cap. xxiv. p. 153. D. ed. Gen. Λάκωνες δὲ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθωσίας Ἀρτέμιδος μαστίζονται πικρῶς, ὑπὲρ τοῦ πολλὴν αἵματος ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς θεοῦ γενέσθαι ῥύσιν. Plures hanc in rem veterum locos indicavimus ad lib. ii. cap. 13. Vide sis et ejusdem libri cap. 19. Hujus autem sævissimæ consuetudinis originem dicet Lactantius Placidus ad Statii Thebaid. lib. viii. pag. 376. ed. Cruceanæ. Obiter emendetur idem ad lib. i. pag. 14. *Quibus* (Lacedæmoniis) VIRTUTI EST *in sacris cædi verberibus, sine corporis motu*. Lego, *in usu est* &c. Adi sis Plutarchum, Inst. Lacon. tom. ii. pag. 239. ed. Par. ✠

[b] *Morsu* denique; cum *exanimarentur*] Vulgo, *morsu*; *denique* ut *exanimarentur*. Nos autem sententia ducti, distinctionem mutavimus, penultimamque vocem, ut edidimus, exhibent omnes MSS.

[c] *Ii, qui sapientes habentur — sine gemitu aduruntur*] Brachmanas seu Gymnosophistas dicit, qui *nudi per opacas Indiæ solitudines perbibentur philosophari*, prout ait Isidorus, Orig. lib. viii. cap. 6. Valerius Maximus, lib. iii. cap. iii. 6. ext. *Apud Indos vero patientiæ meditatio tam obstinate usurpari creditur, ut sint qui omne vitæ tempus nudi exigant, modo Caucasi montis glaciali rigore corpora sua durantes, modo flammis sine ullo gemitu objicientes*. Sane Βραχμᾶνες—ἐπειδὰν νήσωσι, πλησίον παραστάντες ἀκίνητοι, ἀνέχονται παροπτώμενοι· εἶτ' ἐπιβάντες κατὰ σχῆμα καίονται, οὐδ' ὅσον ὀλίγον ἐκτρέψαντες τῆς κατακλίσεως. Verba sunt Luciani de Mort. Pereg. tom. ii. pag. 576. ed. Amst. Idem in Fugit. p. 594. Ἐπὶ πυρὰν μεγίστην ἀναβάντες, ἀνέχονται καιόμενοι, οὐδὲν τοῦ σχήματος, ἢ τῆς καθέδρας ἐκτρέποντες. Inter alios eandem Brachmanum consuetudinem memorant Plutarchus, tom. ii. pag. 499. C. ed. Par. Philo, quod omnis probus liber, pag. 680. G. et Porphyrius περὶ ἀποχῆς, lib. iv. §. 18. Ob hanc eorum

cumque ad flammam [d] se applicaverunt, sine gemitu aduruntur: [e] mulieres vero [in India,] [f] cum est cujus earum vir mortuus, in certamen judiciumque

eorum patientiam dixit Zenon, ἕνα Ἰνδὸν παροπτώμενον ἐθέλειν ἰδεῖν, ἢ πάσας τὰς περὶ πόνου ἀποδείξεις μαθεῖν, quemadmodum refert Clemens Alexandrinus, Strom. ii. pag. 494. ed. Oxon.

[d] *Se* applicaverunt] Sic Reg. Pithœan. et Vatic. Vulgo, *applicaverint.*

[e] *Mulieres vero* in India] Duæ voces ultimæ supervacaneæ sunt, et a librariis adjectæ; non enim erat, cur *Indiam* rursus memoraret, cum de ea tantum gente superiora verba sint intelligenda. Nos igitur eas uncinis cinximus. Similes glossæ multos veterum locos fœdant. Sic pro P. Sextio, cap. iv. *Venit cum exercitu* Capuam; *quam urbem—ab illa impia et scelerata manu attentari suspicabamur*; *et* inde *M. Aulanum, tribunum militum Antonii* Capua *præcipitem ejecit*. Leg. *et inde M. Aulanum trib. mil. Antonii, præcipitem ejecit*; abundat enim *Capua.* Iterum, cap. vi. *Sed ut* quam moderate *huic potius tempori serviam quam dolori meo, si qui occulte a salute nostra dissentiunt, lateant.* Importunæ sunt istæ voces *quam moderate*, furcillisque prorsus ejiciendæ. Parentes earum sunt librarii, qui morem, quo se gessit Tullius, adnotandum putarunt. Ἀλλ' ὡς ἐν παρόδῳ ταῦτα. Porro hunc Indarum fœminarum morem eleganter describit Propertius, lib. iii. Eleg. xiii. 15.

Felix Eois lex funeris una maritis,
Quos Aurora suis rubra colorat equis.
Namque ubi mortifero jacta est fax ultima lecto,
Uxorum fusis stat pia turba comis;
Et certamen habent leti, quæ viva sequatur
Conjugium; pudor est non licuisse mori.
Gaudent victrices, et flammæ pectora præbent,
Imponuntque suis ora perusta viris.

Nicolaus Damascenus apud Stobæum, Serm. cxxii. pag. 614. ed. Aur. All. Ἰνδοὶ συγκατακαίουσιν, ὅταν τελευτήσωσι, τῶν γυναικῶν τὴν προσφιλεστάτην· αὐτῶν δὲ ἐκείνων ἀγὼν μέγιστος γίνεται σπουδαζόντων νικῆσαι ἑκάστην τῶν φίλων. Si plura testimonia sint cordi, vide Plutarchum, tom. ii. pag. 499. C. ed. Par. Valerium Maximum, lib. ii. cap. vi. 14. ext. Hieronymum adv. Jovin. lib. i. pag. 345. Servium ad Æn. v. 95. et Solinum, cap. lii. Non disparem Thressarum quarundam consuetudinem referunt Herodotus, lib. v. c. 5. et Mela, lib. ii. c. 2.

[f] *Cum est* cujus *earum*] Ita Reg. et Pithœan. Vulgo, *cujusvis.*

venitunt, quam plurimum ille dilexerit: plures enim singulis solent esse nuptæ: quæ est victrix, ea læta, prosequentibus suis, una cum viro in rogum imponitur: [g] illæ victæ, mœstæ discedunt. Nunquam naturam mos vinceret; est enim ea semper invicta: sed nos umbris, deliciis, otio, languore, desidia animum infecimus: opinionibus, maloque more delenitum mollivimus. Ægyptiorum morem quis ignorat? quorum imbutæ mentes [h] pravitatis erroribus quamvis carnificinam prius subierint, quam [i] ibim aut aspidem aut felem aut canem aut [k] cor-

[g] *Illæ victæ, mœstæ discedunt*] Vulgo, *illa victa mœsta discedit.* Sed recte Cl. Bentleius: nam cum plures singulis soleant esse nuptæ, plus una vincatur necesse est.

[h] *Pravitatis erroribus*] Loquendi modus Lambino non placuit; quapropter reponendum censuit *pravis erroribus.* Non opus est. Plautus, Mil. Glor. Act. IV. Sc. iv. 46. *Formam* amœnitatis *illius, faciem, pulcbritudinem collaudato,* id est, formam amœnam. Sic *perennitatis cibum* pro cibo perenni dixit idem, Persæ Act. III. Sc. i. 2. Lucretius, iv. 339.

—*Quia cum propior* caliginis aer
Ater init oculos prior ——

proære caliginoso. Vide et vs. 350. ac Gatakerum de Stilo N. T. cap. 15.

[i] *Ibim aut aspidem—violent*] Sic lib. i. N. D. cap. 29. *Ne fando quidem auditum est crocodilum, aut ibim, aut felem violatum ab Ægyptio.* Herodotus, lib. ii. cap. 65. Αἴγυπτος—οὐ μάλα θηριώδης ἐςί· τὰ δὲ ἐόντα σφι, ἅπαντα ἱρὰ νενόμιςαι—Τὸ δ᾽ ἄν τις τῶν θηρίων τούτων ἀποκτείνῃ, ἢν μὲν ἑκὼν, θάνατος ἡ ζημίη· ἢν δὲ ἀέκων, ἀποτίνει ζημίην, τὴν ἂν οἱ ἱρέες τάξωνται· ὃς δ᾽ ἂν ἶβιν ἢ ἴρηκα ἀποκτείνῃ, ἤν τε ἑκὼν, ἤν τε ἀέκων, τεθνάναι ἀνάγκη. Ita et Diodorus Siculus, Bibl. lib. i. pag. 74. nisi quod ἀντὶ τοῦ ἵερακος ponat αἴλουρον. Vide et Originem in Celsum, lib. i. pag. 40. De iis jure dicas quod Timocles apud Athenæum, lib. vii. p. 300. ed. Lugd.

Πῶς ἂν μὲν οὖν σώσειεν ἶβις ἢ κύων;
Ὅπου γὰρ εἰς θεοὺς τοὺς ὁμολογουμένως·
Θεοὺς ἀσεβοῦντες, οὐ διδόασιν εὐθέως
Δίκην, τίν᾽ αἰλούρου γ᾽ ἐπιτρίψειεν ἂν
Βωμός ——

Sic enim corrigendi sunt hi versus, quos Is. Casaubonus successu parum felice tentavit.

[k] *Corcodilum*] Ita MSS. de qua

codilum violent: quorum etiam ſi imprudentes quidpiam fecerint, pœnam nullam recuſent. De hominibus loquor. Quid beſtiæ? non frigus, non famem, non montivagos atque ſilveſtres curſus, luſtrationeſque patiuntur? non pro ſuo partu ita propugnant, ut vulnera excipiant; nullos impetus, nullos ictus reformident? Omitto, quæ perferant quæque patiantur ambitioſi, honoris cauſa: laudis ſtudioſi, [l] gloriæ [gratia:] amore incenſi, cupiditatis. Plena vita exemplorum eſt: ſed adhibeat oratio modum; et redeat illuc unde deflexit.

XXVIII. Dabit, dabit, inquam, ſe in tormenta vita beata; nec juſtitiam, temperantiam, in primiſque fortitudinem, [m] magnitudinem animi, patientiam profecuta, cum tortoris os viderit, conſiſtet; virtutibuſque omnibus ſine ullo animi terrore ad cruciatum profectis, reſiſtet extra fores (ut ante dixi) limenque carceris: quid enim ea fœdius, quid deformius ſola relicta, comitatu pulcherrimo ſegregata? quod tamen fieri nullo pacto poteſt: nec enim virtutes ſine beata vita cohærere poſſunt, nec illa ſine virtutibus. Itaque eam tergiverſari non ſinent; ſecumque rapient ad quemcunque ipſæ dolorem cruciatumque ducentur: Sapientis eſt

qua ſcribendi ratione vide Marq. Gudium ad Phædri i. 25. Vulgo, *crocodilum*.

[l] *Gloriæ* gratia] Alii *gloriæ cauſa*. Utrumque inſiticium; quod recte monuerunt Urſinus et Gronovius. Cum enim prius *honoris cauſa* dixerat, in reliquis eadem vox ſubaudiatur; ut vel *gratia*, vel *cauſa* prorſus hic ſit ſupervacanea. Id ut oſtenderetur, uncinos ei circumdedimus. Vide lib. ii. de Invent. cap. 6.

[m] *Magnitudinem animi*, patientiam *proſecuta*] Vulgo, *patientia proſecuta*. At vero Gebhardus ex Pall. ſuis (quibus accedit Gryph. probante Bruto) ſententiam corrupit: non enim de *patientia*, ſed de vita beata, patientiam reliquaſque virtutes proſequente, ſit ſermo. Nos igitur lectionem reduximus, quam præſtant Elienſ. ſec. Bak. editique veteres.

enim proprium, nihil [n] quod pœnitere possit facere; nihil invitum: splendide, constanter, graviter, honeste omnia: nihil ita exspectare, quasi certo futurum: nihil cum acciderit admirari, ut inopinatum ac novum accidisse videatur: omnia ad suum arbitrium referre: suis stare judiciis. Quo quid sit beatius, mihi certe in mentem venire non potest. Stoicorum quidem facilis conclusio est: qui cum finem bonorum esse senserint, congruere naturæ cumque ea convenienter vivere: cum id sit [o] in sapientis situm non officio solum, verum etiam potestate: sequatur necesse est, ut, cujus in potestate summum bonum, in ejusdem vita beata sit: ita fit semper vita beata sapientis. Habes, quæ fortissime de beata vita dici putem; et quomodo nunc est, nisi quid tu melius attuleris, etiam verissime.

XXIX. A. [p] Melius equidem afferre nihil possum: sed a te impetrarim libenter, [q] nisi molestum sit (quoniam te nulla vincula impediunt ullius certæ disciplinæ, libasque ex omnibus quodcunque te maxime specie veritatis movet) quod paulo ante Peripateticos veteremque Academiam hortari videbare, ut sine retractatione libere dicere auderent,

[n] Quod *pœnitere possit*] A vulgo Grammaticorum deceptus est Lambinus, cum rescribendum conjicit, *cujus pœnitere possit*. Altero enim modo loquuntur boni scriptores. Plautus, Sticho Act. I. Sc. i. 50. *Et me quidem hæc* conditio *nunc non* pœnitet. Noster de Invent. lib. ii. c. 13. *Utrum id facinus sit*, quod pœnitere *fuerit necesse*. Vide nos ad Minutii Felicis c. xxviii. pag. 141. ed. Cant. ubi similis occurrit loquendi ratio.

[o] *In* sapientis *situm non officio solum, verum etiam potestate*] Vulgo, *in sapiente*, nec aliter codices. At nos, iis invitis, Lambini conjecturam sumus amplexi, quam postulat oratio.

[p] *Melius* equidem] Sic Reg. Pithœan. Med. et Bak. Vulgo, *quidem*.

[q] *Nisi molestum sit*] Vulgo, *ut nisi molestum sit*. Primam vocem, quæ manifesto παρέλκει recte prætermittunt Bak. aliique quidam codices.

Sapientes esse semper beatissimos: id velim audire, quemadmodum his putes consentaneum esse id dicere: multa enim a te contra istam sententiam dicta sunt, et Stoicorum ratione conclusa. M. Utamur igitur libertate, qua nobis solis in philosophia licet uti: quorum oratio nihil ipsa judicat, sed habetur in omnes partes; ut ab aliis possit ipsa per sese, [r] nullius auctoritate adjuncta, judicari. Et quoniam videris hoc velle, ut quæcunque dissentientium philosophorum sententia sit de Finibus, tamen virtus satis habeat ad vitam beatam præsidii; [s] quod quidem Carneadem disputare solitum accepimus: sed is, ut contra Stoicos, quos studiosissime semper refellebat, et contra quorum disciplinam ingenium ejus exarserat: nos illud quidem cum pace agemus: si enim Stoici fines bonorum recte posuerunt, confecta res est: necesse est semper beatum esse Sapientem. Sed quæramus unamquamque reliquorum sententiam; si fieri potest, ut hoc præclarum quasi decretum beatæ vitæ possit omnium sententiis et disciplinis convenire.

XXX. Sunt autem [t] hæc de finibus, ut opinor, retentæ defensæque sententiæ: primum simplices quatuor: Nihil bonum, nisi honestum, ut Stoici:

[r] *Nullius auctoritate adjuncta*] Cl. Bentleio placet *adjuta*.

[s] Quod *quidem Carneadem — nos illud* quidem *cum pace agemus*] In hac lectione nihil est, quod me male habeat; nec equidem video, quid Lambinum impulerit, ut rescribendum censeret, HOC *quidem Carneadem disputare solitum accepimus——nos* autem *illud cum pace agemus*. Receptam sane scripturam maximo consensu tuentur codices, nec mutationem quampiam res ipsa flagitat. Aliter tamen Ursino visum: quapropter reponit, *nos illius*, vel *illorum, cum pace agemus*. Quod cum facit, se loci mentem non percepisse declarat; vult enim Noster, se placide et absque nimio acturum fervore; cum Carneades violentius et iracundius se gesserit. Cl. autem Bentleius reponit, *nos illud quidem* omnium *pace agemus*.

[t] Hæc *de finibus—sententiæ*] Sic Reg. Pithœan. Med. Pall. sec. quint. ac Vatic. Ἀρχαϊκῶς. Vulgo, *hæ*.

Nihil bonum, nisi voluptatem, ut Epicurus: Nihil bonum, [u] nisi vacuitatem doloris, ut Hieronymus: Nihil bonum, [x] nisi naturæ primis bonis aut omnibus aut maximis frui, ut Carneades contra Stoicos differebat. Hæc igitur simplicia: illa mixta: tria genera bonorum, maxima animi, secunda corporis, externa tertia, ut Peripatetici, nec multo veteres Academici secus. Voluptatem cum honestate Dinomachus et Callipho copulavit: indolentiam autem honestati Peripateticus Diodorus adjunxit. Hæ sunt sententiæ, quæ stabilitatis aliquid habeant: nam [y] Aristonis, Pyrrhonis, Herilli, non-

[u] *Nisi vacuitatem* doloris] Ultima vox in vulgatis non comparet, nec eam codices agnoscunt. Nos illam ex editionibus Ascensii, Erasmi, aliisque veteribus cum Cl. Bentleio censuimus addendam.

[x] *Nisi naturæ* primis *bonis*] Janus Gulielmius ex conjectura legebat, *nisi naturæ* plurimis *bonis*. Sed a scopo prorsus aberravit vir eruditus. *Prima naturæ* sunt sana mens, valetudo prospera, et si qua similia. Noster de Fin. lib. ii. c. 11. *Carneadi frui principiis naturalibus esset extremum*. Ea paullo ante nominarat *prima naturalia*. Idem, lib. v. cap. 7. *Ab his alia, quæ prima secundum naturam nominant, proficiscuntur; in quibus numerant incolumitatem, conservationemque omnium partium, valetudinem, sensus integros* &c. A. Gellius, N. A. lib. xii. cap. 5. *A veteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt, ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret*. Lucianus, Βίων πράσει, tom. i. pag. 384. ed. Amst. Περὶ τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν καταγενήσομαι· λέγω δὲ πλοῦτον, ὑγείαν, καὶ τὰ τοιαῦτα. Vide et Senecam, Epist. lxvi.

[y] *Aristonis, Pyrrhonis, Herilli*] Horum sententiis explicandis varia Ciceronis loca congessit Aldus nepos ad Offic. lib. i. c. 2. Nos ex aliis auctoribus nonnulla proferemus. Nemo sane non novit, Pyrrhonem boni malique, veri falsique discrimen sustulisse. Aristonis mentem sic exponit Laertius, lib. vii. §. 160. ed. Amst. Ἀρίστων ὁ Χῖος —τέλος ἔφησεν εἶναι τὸ ἀδιαφόρως ἔχοντα ζῆν πρὸς τὶ μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, μηδὲ ἡντινοῦν ἐν αὐτοῖς παραλλαγὴν ἀπολείποντα, ἀλλ' ἐπίσης ἐπὶ πάντων ἔχοντα. Clemens Alexandrinus, Strom. ii. pag. 497. ed. Oxon. Τί δή σοι Ἀρίστωνα καταλέγοιμι; Τέλος οὗτος εἶναι τὴν ἀδιαφορίαν ἔφη· τὸ δὲ ἀδιάφορον ἁπλῶς ἀδιάφορον ἀπολείπει. Hæc tamen clarius explicantem fas sit audire

dire

nullorumque aliorum evanuerunt. Hi quid possint obtinere videamus: omissis Stoicis, quorum satis videor defendisse sententiam. Et Peripateticorum quidem explicata causa est; præter Theophrastum et si qui illum secuti imbecillius horrent dolorem et reformidant: reliquis quidem licet facere, id quod fere faciunt, ut gravitatem dignitatemque virtutis exaggerent: quam cum ad cælum extulerint, quod facere eloquentes homines copiose solent, reliqua ex collatione facile est conterere atque contemnere: nec enim licet his, qui laudem cum dolore [z] petendam esse dicant, negare eos esse beatos, qui illam adepti sunt: quanquam enim sint in quibusdam malis, tamen hoc nomen beati longe et late patet.

XXXI. Nam ut quæstuosa mercatura, fructuosa aratio dicitur, non si altera semper omni damno, altera [a] omni tempestatis calamitate [b] semper vacat, sed si multo majore ex parte extat in utraque felici-

dire Tullium nostrum, lib. ii. Acad. cap. 42. Aristo, *cum Zenonis fuisset auditor, re probavit ea, quæ ille verbis, nihil esse bonum, nisi virtutem, neque malum, nisi quod virtuti esset contrarium: in mediis ea momenta, quæ Zeno voluit, nulla esse censuit. Huic summum bonum est, in his rebus neutram in partem moveri, quæ* ἀδιαφορία *ab ipso dicitur. Pyrrho autem ea ne sentire quidem sapientem; quæ* ἀπαθῆ nominantur. Sic absurde Gruterus. Lege, *quæ* ἀπάθεια *nominatur*; ut habet MS. Cantab simul ac veteres editi. Herilli bonum sic effert idem Clemens verbis sequentibus. Ἢ τὰ Ἡρίλλου εἰς μέσον παράγωμεν; Τὸ κατ' ἐπιστήμην ζῆν, τέλος εἶναι τίθησιν Ἥριλλος. Lactantius, Div. Inst. lib. iii. cap. 7. *Herilli summum bonum est scientia.* Vide et Epit. cap. xxxiii. pag. 76. ed. Cant. Laertium, vii. 165. ed. Amst. et Ambrosium, Offic. lib. ii. cap. ii.

[z] *Petendam esse* dicant] Sic Reg. Pithœan. et Med. Vulgo, *dicunt*.

[a] Omni *tempestatis calamitate*] Vulgo, *omnis*. At omnino sequendus est Ursini MS. quod etiam Cl. Bentleio videbatur.

[b] *Semper* vacat] Vulgo, *vacet*. Sed alterum volunt Reg. Pithœan. Med. Ursin. et Petrens. Recte quidem; hic enim, ut in cæteris, postulatur *indicandi* modus.

tas: ſic vita, non ſolum ſi undique referta bonis eſt, ſed ſi multo majore et graviore ex parte bona propendent, beata recte dici poteſt. Sequetur igitur [c] horum ratione vel ad ſupplicium beata vita virtutem; cumque ea deſcendet in taurum, Ariſtotele, Xenocrate, Speuſippo, Polemone auctoribus; nec eam [d] minimis blandimentis corrupta deſeret. Eadem Calliphontis erit Diodorique ſententia: quorum uterque honeſtatem ſic complectitur, ut omnia, quæ ſine ea ſint, longe et retro ponenda cenſeat. Reliqui habere ſe videntur anguſtius, enatant tamen; Epicurus, Hieronymus, et ſi qui ſunt, qui [e] deſertum illum Carneaden curent defendere: [f] nemo eſt enim, qui eorum bonorum animum putet eſſe judicem, eumque condoceſaciat ut ea, quæ bona malave videantur, poſſit contemnere: nam [g] quod tibi Epicurus videtur, eadem erit Hierony-

[c] Horum *ratione*] Peripateticorum. Vulgo, *bonorum ratione*. Sed alteram lectionem ex veteribus editis revocandam eſſe Cl. Bentleius recte ſtatuit.

[d] *Minimis blandimentis*] Sic omnes codices. Mihi tamen veriſimillima videtur præſtantiſſimi Bentleii conjectura, cui placet *minis aut blandimentis*.

[e] Deſertum *illum Carneaden*] Vulgo, *diſertum*. Nos, Grutero Bentleioque probantibus, Reg. Pithœan. Med. Pall. tres alioſque bonæ notæ MSS. ſequimur.

[f] *Nemo eſt enim*, qui eorum *bonorum animum putet eſſe judicem*] Hæc ita laudat Nonius in *condoceſacere*, et ita dant vulgati. Sed illius et codicum auctoritas non facit, ut mendoſa non eſſe credam, cum rei, quam vult Cicero, plane repugnent: ſi enim bonorum animum nón putant eſſe judicem; cur eum, quæſo, ea, quæ bona malave videantur, docent contemnere? Id vidit Lambinus, adeoque legit, *quin eorum bonorum*. Cl. autem Bentleius reponit *quin verorum bonorum*. Ego ſane totum locum ſic reſtituendum puto, *nemo eſt enim* eorum, qui *bonorum animum* non *putet eſſe judicem*. Particulam negantem ſuppeditavit Elienſ. ſec. levem vero illam tranſpoſitionem fecimus conjectura freti, ea tamen, quam, niſi fallor, Tullii mens efflagitat.

[g] Quod *tibi* Epicurus *videtur*] Sic Reg. Pithœan. Pall. tres, Fabric. et Vatic. Vulgo, *quæ tibi Epicuri videtur*.

mi et Carneadis cauſa, et hercule omnium reliquorum: quis enim parum eſt contra mortem aut dolorem paratus? Ordiamur ab eo, ſi placet, quem mollem, quem voluptarium dicimus. Quid? is tibi mortemne videtur, an dolorem timere? qui eum diem, quo moritur, beatum appellat; maximiſque doloribus affectus, [h] eos ipſos inventorum ſuorum memoria et recordatione confutat? nec hæc ſic agit, ut ex tempore quaſi effutire videatur; [i] de morte enim iſta ſentit, ut diſſoluto animante ſenſum exſtinctum putet: quod autem ſenſu careat, nihil ad nos id judicet pertinere: item de dolore certa habet quæ ſequatur, [k] cujus magnitudi-

[h] *Eos ipſos inventorum ſuorum memoria et recordatione* confutat] *Compenſat* habet MS. Urſino teſte. Quod ſi ita ſe res haberet, dubium non eſſet, quin Epicuri verbo τῷ ἀντιπαρατάττειν probe reſponderet: cum ita verterit Noſter, Fin. ii. 30. Sed in multis laborat hominis fides, nec alius quiſquam librum manu exaratum vidit qui talem dederit lectionem. Eo fit ut verear, ne conjecturæ, non codici, debeatur. Utcunque ſit, mihi recepta ſcriptura facit ſatis; haud enim opus erat, ut verbum verbo redderet Tullius. *Confutare* eſt reprimere, ſedare, rejicere. Sic Titinius apud Nonium in *confutare: Cocus magnum abenum, quando fervit, paulla* confutat *trua*. Non *commovet*, ut inepte Grammaticus iſte. Cato apud A. Gellium, vii. 3. *Ne quid in conſulendo adverſi eveniat, quod noſtras ſecundas res* confutet. Noſter ſupra, lib. ii. cap. 22. Refutetur *ac rejiciatur Philoctetæus ille clamor*. Vide et Cl. Fabricium, tom. iii. Cod. Apocr. N. T. pag. 575. Arrianus, Epict. lib. iv. cap. 1. Οὐ γὰρ ἐκπληρώσει τῶν ἐπιθυμουμένων ἐλευθερία παρασκευάζηται, ἀλλὰ ΑΝΑΣΚΕΥῌ τῆς ἐπιθυμίας. Locum, quem Noſter in animo habuit, partim protulimus ad lib. ii. cap. 18. partim ad hujuſce libri cap. 26.

[i] *De morte enim* iſta *ſentit, ut diſſoluto animante*] Forſan, *ita ſentit*, ut habent editi veteres. Epicurus apud Diogenem Laertium, x. 125. ed. Amſt. Τὸ φρικωδέστατον οὖν τῶν κακῶν ὁ θάνατος, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδήπερ ὅταν μὲν ἡμεῖς ὦμεν, ὁ θάνατος οὐ πάρεστιν· ὅταν δὲ ὁ θάνατος παρῇ, τόθ' ἡμεῖς οὐκ ἐσμέν. Et §. 139. Ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· τὸ γὰρ διαλυθὲν, ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Plura congeſſit Æg. Menagius ad ejuſdem libri §. 124.

[k] Cujus *magnitudinem brevitate*]

nem brevitate consolatur, longinquitatem lenitate. [l] Qui tandem isti grandiloqui contra hæc duo, quæ maxime angunt, melius se habent, quam Epicurus? An ad cætera, quæ mala putantur, non et Epicurus et reliqui philosophi satis parati videntur? quis non paupertatem extimescit? [m] neque tamen quisquam philosophorum.

XXXII. Hic vero ipse quam parvo est contentus? nemo de tenui victu plura dixit. Et enim quæ res pecuniæ cupiditatem afferunt, ut amori, ut ambitioni, ut quotidianis sumptibus copiæ suppetant; cum procul ab his omnibus rebus absit, cur pecuniam magno opere desideret, vel [n] potius cur curet omnino? An Scythes Anacharsis potuit pro nihilo pecuniam ducere; nostrates philosophi [o] [facere] non potuerunt? Illius epistola fertur his verbis: [p] *Anacharsis*

tate] Sic Cl. Bentleius reposuit. Vulgo, *quorum*. Noster de Fin. lib. ii. cap. 7. *Jam doloris medicamenta illa Epicurea tanquam de narthecio promant, si gravis, brevis; si longus, levis.* Vide Diogenem Laertium, x. 140. aliosque plurimos.

[l] Qui *tandem isti grandiloqui*] Vulgo, *quid tandem? isti grandiloqui.* Sed multo concinnior est ea lectio, quam suppeditarunt Reg. Pithœan. Balliol. et Bak. quamque sequendam duximus.

[m] *Neque tamen quisquam philosophorum*] Lambinus reponit, *neque tamen non quisquam philosophorum.* Conjectura non arridet, cum rei, de qua agitur, non conveniat, ut quisquam philosophorum paupertatem timeat: nunc enim probat Cicero, virtutem, juxta omnes disciplinas, ad vitam beatam satis habere præsidii.

[n] *Potius* cur *curet omnino*] Sic Reg. Eliens. Petrens. et Med. Vulgo, *potius curet omnino.*

[o] *Facere non* potuerunt] Ita Reg. Pithœan. Med. Vulgo, *potuerunt.* Vox autem prima Manutio Bentleioque Glossematis est merito suspecta.

[p] *Anacharsis Hannoni*] Græce sic legitur inter Epistolas Genevæ editas, pag. 349. Ἀνάχαρσις Ἄννωνι. Ἐμοὶ μὲν περίβλημα, χλαῖνα Σκυθική· ὑπόδημα, δέρμα ποδῶν· κοίτη δὲ πᾶσα γῆ· δεῖπνον ϗ ἄριστον, γάλα ϗ τυρὸς ϗ κρέας ὀπτόν· πιεῖν, ὕδωρ. Ὡς οὖν ἄγοντός μου σχολὴν, ὧν οἱ πλεῖστοι ἕνεκεν ἀσχολοῦνται, παραγενοῦ πρός με, εἴ τινά μου χρείαν ἔχεις· δῶρα δὲ, οἷς ἐντρυφᾶτε,

 ἀντι-

Hannoni salutem. Mihi amictui est, [q] *Scythicum tegimen; calciamentum,* [r] *solorum callum; cubile, terra;* [s] *pulpamentum, fames; lacte, caseo, carne vescor. Quare ut ad quietum me licet venias: munera autem ista,* [t] *quibus es delectatus, vel civibus tuis, vel Diis immortalibus dona.* Omnes fere philosophi omnium disciplinarum, nisi quos a recta ratione natura vitiosa detorsisset, eodem hoc animo esse potuerunt. [u] Socrates, in pompa cum magna vis auri argenti-

ἀντιδωροῦμαί σοι· ὑμεῖς δ' ὅσοι Καρχηδονίων, εἰς χάριν σὴν ἀνάθεσθε θεοῖς. Ultima verba, si modo sana sunt, versioni Tullianæ non conveniunt, qua de re vide Petr. Victorium, Var. Lect. xv. 19. Forte reponi possit ὑμεῖς δὲ ΤΟΙΣ Καρχηδονίοις ΧΑΡΙΖΕΣΘΕ, Ἢ ἀνάθεσθε Θεοῖς. A Cicerone πιεῖν, ὕδωρ non transferuntur; contra nihil est in Græcis, quo *pulpamentum, fames* denotentur. Ad ineuntem hanc Epistolam respicit Clemens Alexandrinus, Strom. i. p. 364. ed. Oxon. Οὗτος, (Ἀνάχαρσις) inquit, ἦν ὁ παρ' Ἕλλησι θαυμασθεὶς, ὁ φήσας, Ἐμοὶ περίβλημα χλαῖνα· δεῖπνον, γάλα, τυρός.

[q] *Scythicum tegimen*] Sic Reg. Pithœan. et Med. Vulgo, *tegmen.* Erat ex pellibus confectum. Justinus de Scythis, lib. ii. c. 2. *Lanæ iis usus ac vestium ignotus.—pellibus tamen ferinis aut murinis utuntur.* Vide et Senecam, Epist. 90.

[r] Solorum *callum*] *Solum* pedis denotat plantam. Varro, R. R. lib. i. cap. 47. *Solum enim hominis, exitium herbæ, et semitæ fundamentum.* Lucretius, lib. i. 925.

Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo.

Eadem repetit, iv. 1. Lactantius de mort. Pers. c. xxi. *Donec callum solorum contractum igni ab ossibus revelleretur.* Vide etiam Prudentium, Perist. vii. 65. Cathem. iii. 129. ac Isidorum, Orig. lib. xi. c. 1.

[s] Pulpamentum, *fames*] D. Lambinus reponendum conjecit *pulmentum:* ac ita quidem Pal. sec. et Petrens. nec aliter edidit Erasmus. Cum tamen et *pulpamentum* vox sit proba, quam plures, iique optimi, MSS. præstant, cur vulgatam lectionem moveamus, haud equidem video. Adi J. F. Gronovium ad Justini lib. iii. c. iii. 7. De re ipsa legendus Horatius, Sat. lib. ii. 2.

[t] *Quibus es* delectatus] Lambino placet *delicatus* vel *deliciatus*, ut in Græcis οἷς ΕΝΤΡΥΦΑΤΕ. Et in Petrensi quidem nostro *delicatus* legitur.

[u] *Socrates, in pompa*] Paulo aliter Laertius, ii. 25. ed. Amst. Πολλάκις δ' ἀφορῶν (Σωκράτης) εἰς τὰ πλήθη τῶν πιπρασκομένων,

que ferretur, *Quam multa non desidero*, inquit. Xenocrates cum legati ab Alexandro [x] quinquaginta ei talenta attulissent, quæ erat pecunia temporibus illis, Athenis præsertim, maxima, abduxit legatos ad cœnam in Academiam; his apposuit tantum quod satis esset nullo apparatu. Cum postridie rogarent eum, cui numerari juberet; *Quid? vos hesterna*, inquit, *cœnula non intellexistis, me pecunia non egere?* [y] quos cum tristiores vidisset, xxx minas accepit, ne aspernari regis liberalitatem videretur. At vero Diogenes liberius, ut Cynicus, Alexandro roganti ut diceret, [z] si quid opus esset, [a] *Nunc quidem*

νων, ἔλεγε πρὸς αὐτὸν, Πόσων ἐγὼ χρείαν οὐκ ἔχω; At cum Nostro facit Philo Judæus in libro, *quod Deus sit immutabilis*, p. 245. ed. Genev. licet Socratem nomine non appellet. Τῶν παλαιῶν, inquit, τινὰ λόγος ἔχει θεασάμενον ἐσταλμένην πολυτελῆ πομπὴν, πρός τινας τῶν γνωρίμων ἀπιδόντα εἰπεῖν· ὦ ἑταῖροι, ἴδετε ὅσων χρείαν οὐκ ἔχω. Ad hoc Socratis effatum respexit Porphyrius, cum dixit, πολὺ γὰρ τὸ ἡδὺ ἐν τῷ κατανοεῖν, ὅσων αὐτὸς χρείαν οὐκ ἔχει. Vide lib. i. de Abst. §. 54.

[x] Quinquaginta *ei talenta*] Talentorum numerum non ponunt Valerius Maximus, lib. v. cap. iii. 3. ext. et Diogenes Laertius, lib. iv. §. 8. At, quod observavit Æg. Menagius, *triginta* fuisse talenta dicunt Hesychius Milesius et Suidas, cum Plutarchus, vit. Alex. pag. 668. E. ed. Par. et de fort. Alex. pag. 331. E. *quinquaginta*, sicut et Cicero, memorat. Addatur Themistius, qui in eundem censum venit, Orat. ii. pag. 26. et Orat. xxi. pag. 252. Stobæus, Serm. v. pag. 74. ed. Aur. All. Ξενοκράτης, χρημάτων αὐτῷ κομισθέντων ἀπὸ Ἀλεξάνδρου, ἑστιάσας τοὺς κομίζοντας τὸν αὐτοῦ τρόπον, ἀπαγγείλατε, ἔφη, Ἀλεξάνδρῳ, ἐς' ἂν οὕτω ζῶ, οὐ δέομαι ταλάντων ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ· τοσαῦτα γὰρ ἦν τὰ πεμφθέντα. In Hesychiano libro Λ τάλαντα pro Ν dedit vel ipse scriptor vel librarius; et is in Suidam manavit error.

[y] Quos *cum tristiores*] Vulgo, *quod*. Id perperam Gebhardus, ut solet, invexit. Nos igitur lectionem, quam præstant Eliens. sec. Med. Balliol. et Petrens. reducendam curavimus.

[z] *Si quid opus esset*] Vulgo, *si queis*, quod durum. Alii, *si quid sibi*, nonnulli *si quid ei, opus esset*. Utraque vocula manavit a librariis, pronomen, quod deesse censebant, infercientibus. Nos igitur Pall. pr. tert. quint. Fabric. Reg. Pithœan. Med. Balliol. et Petrens. sequimur.

[a] *Nunc quidem paululum, inquit, a sole*] Quidam codices adjiciunt

paullulum, inquit, *a sole*. Offecerat videlicet apricanti. Et hic quidem [b] disputare solebat, quanto regem Persarum vita fortunaque superaret: sibi nihil deesse; illi nihil satis unquam fore: se ejus voluptates non desiderare, quibus nunquam satiari ille posset; suas eum consequi nullo modo posse.

XXXIII. Vides, credo, ut Epicurus cupiditatum genera diviserit, non nimis fortasse subtiliter; utiliter tamen: [c] partim esse naturales et necessarias; partim naturales et non necessarias; partim neutrum: Necessarias satiari posse pæne nihilo; divitias enim naturæ parabiles esse: secundum autem genus cupiditatum nec ad potiendum difficile esse censet, nec vero ad carendum: tertias, quod essent plane inanes, [d] neque necessitatem modo, sed ne na-

jiciunt *abscede*, nonnulli vero *absis*; unde Janus Gulielmius conjecit, *a sole abi sis*. Sed operam lusit vir eruditus, cum vox illa sit a librariis inserta, nec in Reg. Pithœan. Med. aliisque plurimis MSS. compareat. Ad historiam quod attinet, sic Plutarchus περὶ φυγῆς, pag. 205. Ἄδοξός ἐστι Διογένης, ὃν ἰδὼν Ἀλέξανδρος ἐν ἡλίῳ καθήμενον, ἐπιστὰς ἠρώτησεν, εἴ τινος δεῖται· τοῦ δὲ μηθὲν ἄλλ' ἢ σμικρὸν ἀποσκοτίσαι κελεύσαντος, ἐκπλαγεὶς τὸ φρόνημα &c. Dion Chrysostomus, Orat. iv. p. 61. Καὶ ὃς (Διογένης) ἀνέβλεψε πρὸς αὐτὸν (Ἀλέξανδρον) γοργὸν ὥς οἱ λέοντες, καὶ ἐκέλευσεν ἀποστῆναι σμικρόν· ἐτύγχανε γὰρ ἀλεαινόμενος πρὸς τὸν Ἥλιον. Vide et Nonnum ad Gregorii Nazianzeni Stelit. i. Hist. 26. Hæc addantur iis quæ laudat Æg. Menagius ad Laertii vi. 38.

[b] *Disputare solebat, quanto regem Persarum &c.*] Basilius, Hom. xxiv. pag. 583. Ἐγὼ δὲ καὶ Διογένους ἄγαμαι τὴν πάντων ὁμοῦ τῶν ἀνθρώπων ὑπεροψίαν· ὅς γε καὶ βασιλέως τοῦ μεγάλου ἑαυτὸν ἀπέφηνε πλουσιώτερον τῷ ἐλαττόνων ἢ ἐκεῖνος κατὰ τὸν βίον προσδεῖσθαι. Vide et Dionem Chrysostomum, Orat. vi. pag. 93. seqq.

[c] *Partim esse naturales*] Operam nostram supervacaneam fecit Æg. Menagii diligentia ad Laertii lib. x. §. 149. Vide et §. 127.

[d] *Neque necessitatem modo*] D. Lambino videtur legendum, *neque* non *necessitatem modo*, vel *neque modo* non *necessitatem*. Sed aut hac aut illa conjectura nihil opus, cum altera particularum negantium, quod vidit etiam Fr. Fabricius, haud raro subaudiatur. Adi nos ad lib. ii. cap. 5.

turam quidem attingerent, funditus ejiciendas putavit. Hoc loco multa ab Epicureis disputantur, eæque voluptates singillatim extenuantur, quarum genera non contemnunt: [e] quærunt tamen copiam; nam et obscœnas voluptates, de quibus multa ab illis habetur oratio, faciles, communes, et in medio sitas esse dicunt: easque, si natura requirat, non genere, aut loco, aut ordine, sed forma, ætate, figura metiendas putant: ab hisque abstinere minime esse difficile; si aut valetudo, aut officium, aut fama postulet: [f] omninoque genus hoc voluptatum optabile esse, si non obsit; prodesse nunquam. Totumque hoc de voluptate [g] sic ille præcipit, ut voluptatem ipsam per se, quia voluptas sit, semper optandam et expetendam putet; eademque ratione dolorem ob id ipsum, quia dolor sit, semper esse fugiendum: [h] itaque hac usurum compensatione Sapientem, ut voluptatem fugiat, si ea majorem dolorem effectura sit; et dolorem suscipiat majorem efficientem voluptatem: omniaque jucunda, quanquam sensu corporis judicentur, ad animum referri tamen: quocirca corpus gaudere tam diu, [i] dum

[e] *Quærunt tamen copiam*] Cl. Bentleio placet, *nec quærunt tamen copiam*.

[f] *Omninoque genus hoc voluptatum optabile esse, si non obsit; prodesse nunquam*] Amicus nescio quis Ursini legebat, *prodesse non nunquam*. Imperite. Diogenes Laertius, x. 118. ed. Amst. *Συνουσία δὲ ὤνησε μὲν* ΟΥΔΕΠΟΤΕ, *ἀγαπητὸν δὲ εἰ μὴ κ̧ ἔβλαψεν.* Ibi Menagius plura.

[g] *Sic ille* præcipit] Vulgo, *præcepit*. Male; nam sequitur, *ut voluptatem ipsam per se—semper optandam* — PUTET. Nos igitur ipsa Latinitate moti, MSS. Reg. Pithœan. Med. Petrens. et Bak. paruimus.

[h] *Itaque hac usurum compensatione*] Epicurus in Epistola ad Menœceum: Ἀλλ' ἔστιν ὅτε πολλὰς ἡδονὰς ὑπερβαίνομεν, ὅταν πλεῖον ἡμῖν τὸ δυσχερὲς ἐκ τούτων ἕπηται· κ̧ πολλὰς ἀλγηδόνας ἡδονῶν κρείττους νομίζομεν, ἐπειδὰν μείζων ἡμῖν ἡδονὴ παρακολουθῇ πολὺν χρόνον ὑπομείνασι τὰς ἀλγηδόνας. Exstat apud Laertium, lib. x. §. 129. ed. Amst.

[i] *Dum præsentem* sentiat *voluptatem*] Ita Cl. Bentleius. Vulgo, *sentiret*.

præsentem sentiat voluptatem: animum, et præsentem percipere pariter cum corpore, et prospicere venientem, nec præteritam præterfluere sinere: ita perpetuas et contextas voluptates in sapiente fore semper; [k] cum exspectatio speratarum voluptatum, perceptarum memoriæ jungetur. Atque his similia ad victum etiam transferuntur: extenuanturque magnificentia et sumptus epularum; quod parvo cultu natura contenta sit. Et enim quis hoc non videt, desideriis omnia ista condiri?

XXXIV. [l] Darius in fuga, cum aquam turbidam et cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundius: nunquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat: [m] cui cum

[k] *Cum exspectatio speratarum voluptatum, perceptarum* memoriæ jungetur] Sic Cl. Bentleius, ac partim Lambinus. Vulgo, *memoria jungeretur*. Siquidem vero Pal. sec. Med. et Bak. exhibent, *cum* exspectatione *speratarum voluptatum, perceptarum memoria jungeretur*; scribi queat, *cum* exspectationi *speratarum voluptatum, perceptarum memoria jungeretur*, ut Ascensius aliique plures ediderunt.

[l] *Darius in fuga*] Maximus Tyrius, Diss. xxxv. Ἀρταξέρξης ὁ Περσῶν βασιλεὺς—ἐπεὶ πόλεμος αὐτῷ ἐκ θαλάττης ἦλθε, καὶ Ἕλληνες μύριοι, καὶ στρατηγοὶ δεινοὶ, ἡττηθεὶς ἔφευγεν ἐπὶ ψιλὸν λόφον, ὅπου τῆς νυκτὸς ἀναπαυσάμενος, ἐδίψησεν ὁ δύστηνος πρῶτον τότε—καὶ ἠγάπησε παρὰ ἀνδρὸς Μάρδου λαβὼν ἐν ἀσκῷ ὕδωρ ὀδωδός· καὶ τότε ἄρα ὁ δείλαιος ἔγνω, τίς μὲν δίψης χρεία, (sic ex Reg. et Harleian. legendum, non ἡδονῆς χρεία, ut vulgo) τίς δὲ ἡδονὴ ποτοῦ. Eadem est historia, sed quod Dario Noster, id Artaxerxi philosophus Platonicus adscribit. Vide et Plutarchum in Artax. tom. i. p. 1017. et Apophth. tom. ii. p. 174.

[m] *Cui cum* peragranti *Ægyptum—cibarius in casa panis datus esset*] *Panis cibarius* est vilior. Isidorus, Orig. lib. xx. cap. 2. Panis cibarius *est, qui ad cibum servis datur, nec delicatus.* Celsus, Medic. lib. ii. cap. 18. *Infirmissimus, cibarius panis.* Et cap xxix. *At alvum movent panis fermentatus, magisque si* cibarius *vel bordeaceus est, brassica* &c. Apuleius, Metam. vi. pag. 184. ed. Par. Frusto cibarii panis *ei projecto.* Et p. 191. *Cibario pane contenta.* Ita persæpe loquitur Hieronymus; at exemplorum satis. Quod autem Nonius in *cibarium* repræsentet, *cui cum* peregrinanti *Ægyptum*; Lambinus, Aldus nepos et Fabricius

peragranti Ægyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundius. Socratem ferunt, cum [n] usque ad vesperum contentius ambularet; quæsitumque esset ex eo, quare id faceret; respondisse: [o] *Se, quo melius cœnaret, obsonare ambulando famem.* Quid? victum Lacedæmoniorum in Phiditiis nonne videmus? [p] ubi cum tyrannus cœnavisset Dionysius, negavit se jure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum: tum is, qui illa coxerat, Minime mirum: condimenta enim defuerunt. Quæ tandem,

bricius apud Nostrum rescribunt, *cui cum* peregrinanti—*cibarius in casa panis datus esset.* Iis accedit Car. Langius ad Offic. lib. iii. cap. 1. Hoc autem nullo prorsus judicio factum est: quo enim jure delent Ægyptum, quam vocem tam Nonii quam Ciceronis agnoscunt codices? apud illum vero librariis debetur, quod *peregrinanti*, non *peragranti*, legas. Vide infra, c. 39.

[n] *Usque ad* vesperum] Nonius a Gothofredo publicatus in *contentum* dat *usque ad* PIRÆEUM. Omnes vero Tullii codices vulgatam tuentur; nec aliter Jos. Mercerus edidit.

[o] *Se, quo melius cœnaret*] Athenæus, lib. iv. pag. 157. E. ed. Lugd. Σωκράτης δὲ πολλάκις κατελαμβάνετο διαπεριπατῶν ἑσπέρας βαθείας πρὸ τῆς οἰκίας· καὶ πρὸς τὰς πυνθανομένους τί τηνικάδε, ἔλεγεν ὄψον συνάγειν πρὸς τὸ δεῖπνον. Xenophon, Memor. lib. i. cap. iii. 5. Ἐπὶ τούτῳ (σίτῳ) οὕτως παρεσκευασμένος ᾔει, ὥστε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σίτου, ὄψον αὐτῷ εἶναι. Porphyrius de Abstin. lib. iii. cap. 26. Σωκράτης ὄψον τροφῆς τὸ πεινῆν ἔλεγεν. Vide et lib. ii. de Fin. cap. 28. ac Scholiasten ad Horatii lib. ii. Serm. ii. 20.

[p] *Ubi cum Tyrannus cœnavisset Dionysius*] Stobæus, Serm. xxix. pag. 208. ed. Aur. All. Διονύσιος Λακωνικὸν μάγειρον πριάμενος, ἐκέλευσεν αὐτὸν σκευάσαι τὸν Λακωνικὸν ζωμόν· καὶ σκευάσαντος οὐκ ἤσθιεν· ἤρετο δὲ κατὰ τί αὐτῷ ἥδονται ἀηδεστάτῳ ὄντι οἱ Λάκωνες. Ὁ δὲ οὐκ ἔχειν ἔφη τοῦτον τὰ ἡδύσματα, ἃ ἐκεῖνος ἔχει· (leg. ἃ ἐκεῖνοι ἐκεῖ) διὰ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσαι. Καὶ ὃς ἐπύθετο τίνα εἴη ταῦτα· αὐτὸν γὰρ κελεῦσαι τῷ ταμίᾳ, πάντα ἔκπλεα αὐτῷ δοῦναι. Ὁ δ᾽ εἶπεν, ἃ μή ἐστι παρά σοι, πρὸ τοῦ δείπνου πόνοι καὶ τὸ ἐν τῷ Εὐρώτῃ λουτρόν. Non aliter Plutarchus, Instit. Lacon. pag. 236. Videmus autem Ciceronem ab his scriptoribus dissentire; quod etiam dudum notavit Petr. Victorius, Var. Lect. lib. iv. cap. 19. Vide et Joan. Meursium, Miscell. Lacon. lib. i. c. 8.

inquit ille? Labor in venatu, sudor, cursus [q] ad Eurotam, fames, sitis: his enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. Atque hoc non ex hominum more solum, sed etiam ex bestiis intelligi potest; quæ [r] ut quid objectum est, dummodo a natura non sit alienum, eo contentæ non quærunt amplius. Civitates quædam universæ, more doctæ, parsimonia delectantur, ut de Lacedæmoniis paulo ante diximus. Persarum a Xenophonte victus exponitur: [s] quos negat ad panem adhibere quicquam præter nasturtium. Quamquam, si quædam etiam suaviora natura desideret, quam multa ex terra arboribusque gignuntur [t] cum copia facilia, tum suavitate præstantia? adde siccitatem, quæ consequitur hanc continentiam in victu: adde integritatem valetudinis: confer sudantes, ructantes, refertos epulis, tanquam opimos boves; tum intelliges, qui voluptatem maxime sequantur, eos minime consequi; jucunditatemque victus esse in desiderio, non in satietate.

[q] *Cursus* ad Eurotam] Vulgo, *ab Eurota*. Sed recte doctissimus Bentleius: Eurotas enim sub ipsis prope Spartæ mœnibus fluit. Vide Chr. Cellarium, Geogr. lib. ii. c. xiii. p. 768.

[r] *Ut* quid &c.] Vulgo, *ut* quicquid *objectum est*, quod modo *natura*. Lego, *ut* quid *objectum est, dummodo*, prout Eliens. sec. vel *quod a natura non sit alienum*, quemadmodum Vatic. exhibet. Possis etiam *ut quid objectum est, modo a natura non sit alienum*. Lucretio quidem, quod notavit Manutius, *quicquid* idem est ac *quidque*; sed id hic locum non habet. Vide nos ad lib. iv. c. 19.

[s] *Quos negat ad panem*] Hoc tradit Xenophon, Cyropæd. lib. i. cap. ii. §. 8. Hieronymus in Jovin. lib. ii. pag. 367. *Persarum regis Cyri vitam Xenophon octo voluminibus explicat, polenta et* CARDAMO *et sale ac pane cibario eos asserens victitare.* Vide sis eundem in Danielis cap. vii. Nostrum de Fin. lib. ii. cap. 28. et Strabonem, lib. xv. p. 1067. Quibus autem de causis arrideret nasturtium, docebit Suidas in *κάρδαμα*.

[t] *Cum copia* facilia, *tum suavitate* præstantia] Ita Cl. Bentleius. Vulgo, *facili*; quod si retineatur, post reponendum *præstanti*, quemadmodum fecit D. Lambinus.

XXXV. Timotheum, clarum hominem Athenis et principem civitatis, ferunt cum cœnavisset apud Platonem, eoque convivio admodum delectatus esset, vidissetque eum postridie, dixisse; [u] *Vestræ quidem cœnæ non solum in præsentia, sed etiam postero die jucundæ sunt.* Quid, quod ne mente quidem recte uti possumus, multo cibo et potione completi? Est præclara epistola Platonis ad Dionis propinquos: in qua scriptum est his fere verbis: [x] *Quo cum venissem, vita illa, beata quæ ferebatur, plena Italicarum Syracusiarumque mensarum, nullo modo mihi placuit: bis in die saturum fieri, nec unquam pernoctare solum; cæteraque, quæ comitantur huic vitæ, in qua sapiens nemo efficietur unquam, moderatus vero multo minus. Quæ enim natura tam mirabiliter temperari potest?* Quo modo igitur jucunda vita potest esse, a qua absit prudentia, absit moderatio? Ex quo Sardanapali [y] opulentissimi Syriæ regis error agnos-

[u] *Vestræ quidem cœnæ*] Duplex erat fama, quod patet ex Athenæo, lib. x. pag. 419. ed. Lugd. Τιμόθεος, inquit, ὁ Κόνωνος—ἀφελῶς καὶ μουσικῶς ἔφη, ὡς οἱ παρὰ Πλάτωνι δειπνοῦντες, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶς γίνονται· Ἡγήσανδρος δὲ ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἔφη, ὡς καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ὁ Τιμόθεος ἀπαντήσας τῷ Πλάτωνι εἶπεν, Ὑμεῖς, ὦ Πλάτων, εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς τὴν ὑστεραίαν, ἢ εἰς τὴν παροῦσαν ἡμέραν. Hæc exscripsit Ælianus, V. H. lib. ii. cap. 18. Plura suppeditabit Petr. Victorius, Var. Lect. lib. xviii. c. 3.

[x] *Quo cum venissem, vita illa, beata*] Græca sic se habent: Ἐλθόντα δέ με ὁ ταύτῃ λεγόμενος αὖ βίος εὐδαίμων, Ἰταλιωτικῶν τε καὶ Συρακουσίων τραπεζῶν πλήρης, οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἤρεσε, δίς τε τῆς ἡμέρας ἐμπιπλάμενον ζῆν, καὶ μηδέποτε κοιμώμενον μόνον νύκτωρ, καὶ ὅσα τούτων ἐπιτηδεύματα ξυνέπεται τῶν βίων. (Leg. τούτῳ——τῷ βίῳ, ut vidit H. Stephanus, Lex Cicer. pag. 41. et ita recte scribitur apud Athenæum, lib. xii. pag. 527.) ἐκ γὰρ τούτων τῶν ἐθῶν οὔτ' ἂν φρόνιμος οὐδεὶς ποτὲ γενέσθαι τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνθρώπων ἐκ νέου ἐπιτηδεύων δύναιτο, οὐδ' οὕτως θαυμαστῇ φύσει κραθήσεται· σώφρων δὲ οὐδ' ἂν μελλήσαι (in Athenæo μελήσας, forsan leg. μελήσαι) ποτὲ γενέσθαι. Extant in Platonis Epist. vii. pag. 712. ed. Lugd.

[y] *Opulentissimi* Syriæ *regis*]. Ursinus scribendum pronuntiat *Assyriæ*. Et quidem, si proprie loquamur, Assyriæ fuit rex. Sed usus auctorum facit ut perinde

citur, qui incidi juffit in bufto,

[z] Hæc habeo, quæ edi, quæque exfaturata libido
Haufit: at illa jacent multa et præclara relicta.

inde fit, utrum *Syriæ* vel *Affyriæ* regem dicas; hæ enim voces paffim fynonymæ funt; quod eum fugiffe miror. Vide modo Jof. Scaligerum in Anim. Eufeb. pag. 25. Joan. Seldenum, Prol. ad libb. de Diis Syris, cap. 1. cum Beyerianis additamentis, et Interpretes ad Juftini lib. i. cap. 2. Ideo retinenda eft codicum lectio.

[z] *Hæc habeo, quæ edi*] Apud Diodorum Siculum, Bibl. lib. ii. pag. 110. Polybium in Excerpt. Peirefc. p. 22. et Strabonem, lib. xiv. pag. 989. fic leguntur:

Ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔφαγον ϗ ἐφύβρισα ϗ μετ' ἔρωτος
Τερπν' ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ ϗ ὄλβια κεῖνα λέλειπται.

At apud Athenæum, lib. viii. p. 336. ed. Lugd.

ΚΕΙΝ' ἔχω ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα, καὶ ΣΥΝ ΕΡΩΤΙ
Τερπν' ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ ϗ ὄλβια πάντα ΛΕΛΥΝΤΑΙ.

Sic ex antiquis codd. edidit If. Cafaubonus; at cum alii dent,

——τὰ δὲ πολλὰ ϗ ὄλβια πάντα ΛΕΛΕΙΠΤΑΙ,

ultimam vocem fic fcribi debere prorfus exiftimo; illam enim lectionem defendit verfio Ciceronis, ut et Clemens Alexandrinus, Strom. ii. pag. 491. Dion. Chryfoftomus, Orat. iv. p. 81. Scholiaftes Ariftophanis in Aves, vf. 1022. Tzetzes, Chil. iii. 455. et Anthol. Epigr. lib. iii. cap. 7. Ibi tamen eft,

Τερπν' ἐδάην, τὰ δὲ πολλὰ &c.

Sed perperam. Plutarchus, tom. ii. pag. 546. ed. Par. Πάνυ δὲ χαριέντως ϗ ὁ Κράτης πρὸς τὸ

Ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα, ϗ μετ' ἔρωτος
Τερπν' ἔπαθον,

ἀντέγραψε τὸ

Ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔμαθον καὶ ἐφρόντισα ϗ μετὰ ΜΟΥΣΩΝ
σέμν' ἐδάην,

unde patet illam fcripturam Cratetis parodiæ deberi. Vide et Laertium, vi. 86. Athenæus, lib. viii. p. 337. ed. Lugd. hanc Chryfippo tribuit:

Ταῦτ' ἔχω ὅσσ' ἔμαθον καὶ ἐφρόντισα καὶ μετὰ ΤΟΥΤΩΝ
'Εσθλ' ἔπαθον.

Ibi lege, μετὰ ΜΟΥΣΩΝ. Verfuum, quos Cicero tranftulit, pater eft Chœrilus, quod difcimus ex Deipnofophiftæ lib. xii. pag. 529. Ad eofdem refpicit Suidas in Σαρδανάπαλος, dein addit: ψευδῶς. ταῦτα ἐπιγράψαντες· ἐ γὰρ ἔχει ὁ τελευτήσας ἅπερ ἔφαγε ϗ ἔπιεν, ἀλλ' εἰς τὴν δυσώδη φθορὰν ἐκεῖνα πάντα κεχώρηκεν &c. Ea, quod Kufterum fugit, defumpta funt ex Theodoreti Ther. xii. pag. 179. Vide Noftrum, lib. ii. de Fin. cap. 32. et Auguftinum, C. D. ii. 20.

Quid aliud, inquit Ariſtoteles, in bovis, non in regis ſepulchro inſcriberes? Hæc habere ſe mortuum dicit; quæ ne vivus quidem diutius habebat, quam fruebatur. Cur igitur divitiæ deſiderentur? aut ubi paupertas beatos eſſe non ſinit? [a] Signis, credo, tabulis, ludis. Si quis eſt, qui his delectetur, nonne melius tenues homines fruuntur, quam illi, qui his abundant? eſt enim earum rerum omnium [b] noſtra urbe ſumma in publico copia: quæ qui privati habent, nec tam multa; et raro vident, cum in ſua rura venerunt: quos tamen pungit aliquid, cum illa unde habeant, recordantur. [c] Dies deficiat, ſi velim paupertatis cauſam defendere: aperta enim res eſt, et quotidie nos ipſa natura admonet; quam paucis, quam parvis rebus egeat, quam vilibus.

XXXVI. Num igitur ignobilitas, aut humilitas, aut etiam popularis offenſio Sapientem beatum eſſe prohibebit? Vide, ne plus commendatio in vulgus et hæc, quæ expetitur, gloria moleſtiæ habeat quam voluptatis. [d] Leviculus ſane noſter Demo-

[a] *Signis, credo, tabulis*, ludis] Corrupta dubio procul eſt vox ultima; quapropter ſunt qui reponunt, *tabulis* PICTIS. An Cicero dedit, *ſignis, credo, tabulis*, COLUMNIS? Seneca, Epiſt. lxxxvi. *Quid cum ad balnea libertinorum pervenero? quantum ſtatuarum, quantum* COLUMNARUM *eſt nihil ſuſtinentium, ſed in ornamentum poſitarum, impenſæ cauſa?* Et Epiſt. cxv. *Nos circa tabulas et ſtatuas inſanimus— Nos* (delectant) *ingentium maculæ* COLUMNARUM. Adi ſis et Nonium in *lenis*, ac Quinctilianum, v. 13. Probabilis ſaltem eſt conjectura.

[b] *Noſtra urbe*] Vulgo, *noſtra in urbe*. Præpoſitionem non agnoſcunt Pall. tres, Reg. Pithœan. Med. Bak. et Balliol.

[c] *Dies* deficiat] Sic Pal. tert. et Vatic. ac ita Latinitati conſulitur. Vulgo, *deficiet*.

[d] *Leviculus ſane noſter Demoſthenes*] Scholiaſtes ad Perſii Sat. i. 28. *Hic requiritur hiſtoria Demoſthenis, qui cum tranſiret, et a* MERCENARIO *tabernæ digito demonſtraretur, fertur lætatus eſſe, quod ab ignobilibus ſciretur.* Id cum Noſtro levitatis incuſat Ælianus, V. H. lib. ix. cap. 17. Κυφότητα ἔοικε κατηγορεῖν ὅτος ὁ λόγος, ὁ λέγων περὶ Δημοσθένους,

sthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculæ, ut mos in Græcia est, insusurrantisque alteri, *Hic est ille Demosthenes.* Quid hoc levius? At quantus orator? sed apud alios loqui videlicet didicerat, non multum ipse secum. Intelligendum est igitur, nec gloriam popularem ipsam per sese expetendam, nec ignobilitatem extimescendam. [e] *Veni Athenas*, inquit Democritus, *Neque me quisquam ibi agnovit.* Constantem hominem et gravem! qui glorietur a gloria se afuisse. An tibicines hique qui fidibus utuntur, suo, non multitudinis arbitrio, cantus numerosque moderantur? vir Sapiens, multo arte majore præditus, non quid verissimum sit, sed quid velit vulgus, exquiret? [f] An quicquam stultius, quam quos singulos sicut operarios barbarosque contemnas, eos aliquid putare esse universos? Ille vero nostras ambitiones

νους, ὅτι ἄρα τῦφε αὐτὸν ὑπεπλήρουν καὶ οἱ ὑδροφοροῦντες, εἴποτε, παριόντος αὐτῦ, ὑπὲρ αὐτῦ τι ψιθυρίσαιεν. Plinius tamen *Demosthenem jure lætatum esse* censet, *quod illum anus Attica ita demonstravit*, Οὗτός ἐστι Δημοσθένης. Vide lib. ix. Epist. 23.

[e] *Veni Athenas — neque me quisquam ibi agnovit*] Sic Reg. Pithœan. Med. aliique plures MSS. Vulgo deest, *ibi*. Græce, Ἦλθον εἰς Ἀθήνας, καὶ οὔτις μὲ ἔγνωκεν. Vide Diogenem Laertium, ix. 36. ed. Amst. Demetrius tamen Phalereus Democritum negat Athenas venisse, quod prodidit idem, §. 37. Si tamen aliis fides, Democritus *Athenis compluribus annis moratus—ignotus illi urbi vixit, quod ipse in quodam volumine testatur.* Verba sunt Valerii Maximi, lib. viii. c. vii. 4. ext.

[f] *An quicquam stultius, quam quos singulos*] Egregium hoc monitum Socrati debetur, qui Alcibiadem, in concionem populi prodire veritum, ita excitavit: Οὐ καταφρονεῖς, εἶπε Σωκράτης, ἐκείνου τῦ σκυτοτόμου; τὸ ὄνομα εἰπὼν αὐτῦ. Φήσαντος δὲ τῦ Ἀλκιβιάδου, ὑπολαβὼν πάλιν ὁ Σωκράτης, ἔτι δὲ ἐκείνε τῦ ἐν τοῖς κύκλοις κηρύττοντος, ἢ ἐκείνου τῦ σκηνοῤῥάφε; Ὁμολογοῦντος δὲ τοῦ Κλεινίε μειρακίε, οὐκῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὁ δῆμος Ἀθηναίων ἐκ τούτων ἤθροισται; καὶ εἰ τῶν καθ' ἕνα καταφρονητέον, ἆρα καὶ τῶν ἠθροισμένων. Similia Charmidæ dixisse Socratem refert Xenophon, Memor. lib. iii. c. vii. 6. Vide et Laertium, ii. 34.

levitatesque contemnet, honoresque populi etiam ultro delatos repudiabit: nos autem eos nescimus, antequam pœnitere cœpit, contemnere. Est apud Heraclitum physicum de principe Ephesiorum Hermodoro, [g] Universos ait Ephesios esse morte multandos, quod, cum civitate expellerent Hermodorum, [h] ita locuti sint: *Nemo de nobis unus excellat: sin quis extiterit, alio in loco et apud alios sit.* An hoc non ita fit omni in populo? nonne omnem exsuperantiam virtutis oderunt? quid? Aristides (malo enim Græcorum, quam nostra proferre) nonne ob eam causam expulsus est patria, [i] quod præter modum justus esset? Quantis igitur molestiis

[g] *Universos ait Ephesios*] Diogenes Laertius, lib. ix. §. 2. ed. Amst. Καθάπτεται δὲ (Ἡράκλειτος) καὶ τῶν Ἐφεσίων, ἐπὶ τῷ τὸν ἑταῖρον ἐκβαλεῖν Ἑρμόδωρον: ἐν οἷς φησὶν, ἄξιον Ἐφεσίοις ἡβηδὸν ἀποθανεῖν πᾶσι, καὶ τοῖς ἀνήβοις τὴν πόλιν καταλιπεῖν, οἵ τινες Ἑρμόδωρον ἑαυτῶν ὀνήιστον ἐξέβαλον, λέγοντες, Ἡμέων μηδὲ εἷς ὀνήιστος ἔστω· εἰ δέ τις τοιοῦτος, ἄλλῃ τε καὶ μετ' ἄλλων. Iis, quos laudavit Menagius, addatur Stobæus, Serm. xxxviii. pag. 236. Ἐφ' ᾧ (Ἑρμοδώρῳ) καὶ Ἡράκλειτος, ὅτι ἔφυγεν, ἡβηδὸν ἐκέλευεν Ἐφεσίοις ἀπάγξασθαι. Hac de re corruptus est Iamblichi locus, quem frustra, sicut puto, tentarunt alii. Is sic se habet vit. Pyth. §. 173. ubi loquitur de Legislatoribus Pythagoreis: Οὐ γὰρ, καθάπερ Ἡράκλειτος, γράψειν Ἐφεσίοις ἔφη τοὺς νόμους, ἀπάγξασθαι τοὺς πολίτας ἡβηδὸν κελεύσας. Mihi rescribendum videtur, οὐ γὰρ, καθάπερ Ἡράκλειτος γράψειν Ἐφεσίοις ἔφη τοὺς νόμους, ἀπάγξασθαι τοὺς πολίτας ἡβηδὸν ἐκέλευσαν. Mutatio certe minima fit et sensus exurgit commodus. De re ipsa vide Aristotelem, Polit. iii. 13. 17.

[h] *Ita locuti* sint] Sic Reg. Vulgo, *sunt*.

[i] *Quod præter modum justus esset*] Memorabilis est historia, quam hisce verbis narrat Corn. Nepos, Aristid. cap. i. Aristides, *quidem cum intelligeret reprimi concitatam multitudinem non posse, cedensque animadverteret quendam scribentem, ut patria pelleretur; quæsisse ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta pœna dignus duceretur? Cui ille respondit, se ignorare Aristidem; sed sibi non placere, quod cupide elaborasset, ut præter cæteros* JUSTUS *appellaretur*. Eandem fere refert Plutarchus, tom. i. pag. 323. ed. Par.

vacant, qui nihil omnino cum populo contrahunt? quid eſt enim dulcius otio literato? his dico literis, quibus infinitatem rerum atque naturæ, et in hoc ipſo mundo cælum, terras, maria cognoſcimus.

XXXVII. Contempto igitur honore, contempta etiam pecunia, quid relinquitur, quod extimeſcendum ſit? exilium, credo, quod in maximis malis ducitur. Id ſi propter alienam et offenſam populi voluntatem malum eſt: quam ſit ea contemnenda, paulo ante dictum eſt. Sin abeſſe patria miſerum eſt; plenæ miſerorum provinciæ ſunt, ex quibus admodum pauci in patriam revertuntur. At multantur bonis exſules. Quid tum? parumne multa de toleranda paupertate dicuntur? jam vero exilium, [k] ſi rei naturam, non ignominiam nominis quærimus; [l] quantum demum a perpetua peregrinatione differt? in qua ætates ſuas philoſophi nobiliſſimi conſumpſerunt, Xenocrates, Crantor, Arceſilas, Lacydes, Ariſtoteles, Theophraſtus, Zeno, Cleanthes, Chryſippus, Antipater, Carneades, Panætius, Clitomachus, Philo, Antiochus, Poſidonius, innumerabiles alii: qui ſemel egreſſi, nunquam domumr everterunt. At enim ſine, ignominia afficere Sapientem: de ſapiente enim hæc omnis oratio eſt, cui jure id accidere non poſſit: nam jure exſulantem conſolari non oportet. Poſtremo ad omnes caſus facillima ratio eſt eorum, qui ad voluptatem ea referunt, quæ ſequuntur in vita; ut quocunque hæc loco ſuppeditetur, ibi beate queant vivere. Itaque ad omnem rationem Teucri vox accommodari poteſt,

[k] *Si* rei *naturam*] Cl. Bentleio ſic reponenti credimus. Vulgo, *rerum*.

[l] *Quantum* demum a *perpetua*] Reg. Pithœan. et alii codices, *quantum* damna *perpetua*. Lege, *quantum* tandem a *perpetua* &c.

——— [m] Patria est, ubicumque est bene.

Socrates quidem cum rogaretur, cujatem se esse diceret, [n] *Mundanum*, inquit: totius enim mundi se incolam et civem arbitrabatur. Quid T. Albucius? nonne animo æquissimo Athenis exsul philosophabatur? cui tamen illud ipsum non accidisset, si in republica quiescens, [o] Epicuri legibus paruisset. Qui enim beatior Epicurus, quod in patria vivebat; quam, quod Athenis, Metrodorus? [p] aut Plato Xenocratem vincebat, aut Polemo Arcesilam, quo esset beatior? Quanti vero ista civitas æstimanda est, ex qua boni sapientesque pelluntur?

[m] *Patria est, ubicumque est bene*] Versus est ex deperdita Tragœdia desumptus, cui respondet hic Aristophanis in Pluto juxta finem:

Πατρὶς γάρ ἐστι πᾶσ', ἵν' ἂν
πράττῃ τὶς εὖ.

Eadem mens est illius Euripidei:

Ὡς πανταχοῦ γε πατρὶς, ἡ
βόσκουσα γῆ.

Ejusdem est et illud,

Ἅπασα δὲ χθὼν ἀνδρὶ γενναίῳ πατρίς.

Extant apud Stobæum, Serm. xxxviii. pagg. 230. 234. ed. Aur. All. Vide sis Th. Gatakerum ad Antonini vi. 44.

[n] *Mundanum, inquit*] Plutarchus περὶ φυγῆς, p. 600. Ὁ δὲ Σωκράτης βέλτιον, οὐκ Ἀθηναῖος οὐδὲ Ἕλλην, ἀλλὰ ΚΟΣΜΙΟΣ εἶναι φήσας. Arrianus, Epict. lib. i. cap. 9. init. Τί ἄλλο ἀπολείπεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τὸ τοῦ Σωκράτους, μηδέποτε πρὸς τὸν πυθόμενον ποδαπός ἐστιν, εἰπεῖν ὅτι Ἀθηναῖος ἢ Κορίνθιος, ἀλλ' ὅτι ΚΟΣΜΙΟΣ; Similia Democriti, Theodori, Diogenis feruntur dicta. Vide Laertium, ii. 99. vi. 63. 98. ed. Amst. Stobæum, Serm. xxxviii. pag. 231. Lucianum, βίων πράσει, pag. 375. ed. Amst. et Arrianum, Epict. lib. iii. cap. 24.

[o] *Epicuri legibus paruisset*] Pro Epicuri mente sapientem non πολιτεύσεσθαι tradunt bene multi. Vide Menagium ad Laertii x. 119. Hinc λάθε βιώσας decantatissimum fuit hujusce philosophi dictum, de quo Plutarchus, tom. ii. pag. 1128. ed. Par. Themistius, Orat. xxvi. pag. 324. ed. Par. Ἐπίκουρος ἐπῄνει τὸ ΛΑΘΡΑ ΒΙΩΣΑΣ. Leg. λάθε βιώσας.

[p] Aut *Plato Xenocratem vincebat, aut Polemo Arcesilam*] Dionys. Lambino placet, *an Plato* —an *Polemo*. Forsan melius reponas, UT *Plato Xenocratem vincebat, aut Polemo Arcesilam*, quemadmodum diserte Reg. Pithœan. Med. Bak. et Petrens.

[q] Damaratus quidem [r] Tarquinii regis nostri pater, tyrannum Cypselum quod ferre non poterat, fugit Tarquinios Corintho; et ibi suas fortunas constituit, ac liberos procreavit. Num stulte anteposuit exilii libertatem domesticæ servituti?

XXXVIII. Jam vero motus animi, solicitudines, ægritudinesque oblivione leniuntur, traductis animis ad voluptatem. Non sine causa igitur Epicurus ausus est dicere, [s] Semper in pluribus bonis esse sapientem, quia semper sit in voluptatibus. Ex quo effici putat ille, quod quærimus, ut Sapiens semper beatus sit. Etiamne, si sensibus carebit oculorum, si aurium? Etiam: nam ista ipsa contemnit. Primum enim horribilis ista cæcitas quibus tandem caret voluptatibus? cum quidam etiam disputent, cæteras voluptates in ipsis habitare sensibus: quæ autem aspectu percipiantur, ea non versari in oculorum ulla jucunditate: ut ea, quæ gustemus, olfaciamus, tractemus, audiamus, in ea ipsa, ubi sentimus, parte versentur: in oculis tale nihil fit; animus accipit quæ videmus. Animo autem multis modis variisque delectari licet, etiam si non adhibeatur aspectus. Loquor enim de docto homine et erudito, cui vivere est cogitare: Sapientis autem cogitatio non ferme ad investigandum adhibet oculos advocatos. Et enim si nox non adimit vitam beatam, cur dies nocti similis adimat? nam illud Antipatri Cyrenaici est quidem paulo obscœ-

[q] *Damaratus quidem*] Sic Reg. Pithœan. et Balliol. Vulgo, *Demaratus quidem.*

[r] *Tarquinii regis nostri*] Tarquinium Priscum dicit. Historiam fuse narrant Livius, lib. i. cap. 34. Dionysius Halicarnassensis, lib. iii. cap. 46. et alii.

[s] *Semper in pluribus bonis esse sapientem*] Sapiens videlicet est vir bonus, et Epicurus *ἀχώριστόν φησι τῆς ἡδονῆς τὴν ἀρετήν.* Vide Laertium, x. 132. 138. ed. Amst. Hinc *κἂν στρεβλωθῇ ὁ σοφὸς, εἶναι αὐτὸν εὐδαίμονα* statuit, §. 118.

nius, sed non absurda sententia est: cujus cæcitatem cum mulierculæ lamentarentur, *Quid agitis?* inquit: *an vobis nulla videtur voluptas esse nocturna?* Appium quidem veterem illum, qui cæcus annos multos fuit, et ex magistratibus et ex rebus gestis intelligimus, in illo suo casu nec privato nec publico muneri defuisse. [t] C. Drusi domum compleri a consultoribus solitam accepimus: cum, quorum res esset, sua ipsi non videbant, cæcum adhibebant ducem.

XXXIX. Pueris nobis Cn. Aufidius prætorius, et in senatu sententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, et Græcam scribebat historiam, et [u] videbat in literis. [x] Diodotus Stoicus, cæcus multos annos nostræ domi vixit: is vero, quod credibile vix esset, cum in philosophia multo etiam magis assidue quam antea versaretur, et cum fidibus Pythagoreorum more uteretur, cumque ei libri noctes et dies legerentur, quibus in studiis oculis non egebat: tum quod sine oculis fieri posse vix videtur, [y] geometriæ munus tuebatur, verbis præci-

[t] *C. Drusi*] Valerius Maximus, lib. viii. cap. vii. 4. *Consimilis perseverantiæ Livius Drusus, qui ætatis* (forsan *effœtis*) *viribus et acie oculorum defectus, jus civile populo benignissime interpretatus est, utilissimaque discere id cupientibus monumenta composuit. Nam ut senem illum natura, cæcum fortuna facere potuit; ita neutra interpellare valuit, ne non animo et videret et vigeret.* Merito mirantur, hunc Livium inter JCtos non fuisse relatum a Pomponio, Digg. lib. i. Tit. ii. 35. seqq.

[u] Videbat *in literis*] Pariter Sophocles in Œdip. Tyrann. vs. 388.

—— ὅστις ἐν τοῖς κέρδεσι
Μόνον ΔΕΔΟΡΚΕ, τὴν τέχνην δ' ἔφυ τυφλός.

Hoc olim monuit Pet. Victorius, Var. Lect. iii. 20.

[x] *Diodotus Stoicus*] Ejus passim meminit Cicero. Auctor Dialogi de Orator. cap. xxx. Cicero refert, *se apud Quintum Mucium jus civile didicisse; apud Philonem Academicum, apud* Diodorum Stoicum *omnes philosophiæ partes penitus hausisse.* Omnino lege, *Diodotum Stoicum.* Respicit egregius ille scriptor ad nostri Brutum, capp. lxxxix, xc.

[y] Geometriæ *munus*] Sic *philosophiæ munus* alibi Noster. Longe

piens diſcentibus, unde, quo, quamque lineam ſcriberent. Aſclepiadem ferunt, non ignobilem [z] Eretricum philoſophum, cum quidam quæreret, quid ei cæcitas attuliſſet, reſpondiſſe, *Puero ut uno eſſet*

vero mirabilius eſt, quod de Didymo narratur Alexandrino. Hieronymus de viris Illuſt. cap. cix. *Didymus Alexandrinus captus a parva ætate oculis, et ob id elementorum quoque ignarus, tantum miraculum ſui omnibus præbuit, ut Dialecticam quoque et Geometriam, quæ vel maxime viſu indiget, uſque ad perfectum didicerit.* Vide ſis etiam Sozomenum, iii. 15. Socratem, iv. 25. et alios. Quin et Caſſiodorus de Inſt. Div. Liter. cap. 5. poſtquam de Didymo verba fecerat, ſubdit, *de partibus Aſiæ quendam ad nos* veniſſe *Euſebium nomine, qui ſe infantem quinque annorum ſic cæcatum eſſe narrabat, ut ſiniſtrum ejus oculum fuiſſe excavatum orbis profundiſſimus indicaret: dexter vero globus vitreo colore confuſus ſine videndi gratia infructuoſis niſibus volvebatur. Hic—diſciplinas omnes et animo retinebat, et expoſitione planiſſima lucidabat.* Ne autem laboret Annalium fides, facit Nicolaus Sanderſonus, apud Cantabrigienſes Matheſεως Profeſſor; nam eum, dum ſecundus laberetur ætatis annus, oculis privarunt variolæ. Nihilominus tamen Mathematicarum diſciplinarum peritiſſimus eſt, eaſque ſumma cum laude jam nunc docet vir eximius.

z Eretricum *philoſophum*] Veteres editt. *nec inexercitum philoſophum,* quod Andr. Schotto, Nod. Cicer. ii. 21. placere non debuit. MSS. fere vel *Hæreticum* vel *metricum* vel *criticum* vel *heretricum* vel *erretricum*, ut Reg. et Pithœan. quæ quidem lectiones ad Petr. Victorii conjecturam quaſi manu ducunt, eamque merito receptam eſſe ſuadent. Illi tuendæ hunc Diogenis locum profert vir doctiſſimus: Καὶ τρίτοι ἀπ' αὐτοῦ οἱ περὶ Μενέδημον τὸν Ἐρετριέα κὶ Ἀσκληπιάδην τὸν Φλιάσιον, μετάγοντες ἀπὸ Στίλπωνος· καὶ ἕως μὲν τούτων Ἠλειακοὶ προσηγορεύοντο· ἀπὸ δὲ Μενεδήμου, ΕΡΕΤΡΙΑΚΟΙ. Extat lib. ii. §. 105. ed. Amſt. et, niſi fallor, rem plane conficit. Addi tamen poteſt illud, §. 126. Ἀσκληπιάδου δὲ τοῦ Φλιασίου περιστάσαντος αὐτὸν, (Μενέδημον) ἐγένετο ἐν Μεγάροις πρὸς Στίλπωνα—κὶ μέχρι μὲν τούτων Ἠλειακοὶ προσηγορεύοντο. ΕΡΕΤΡΙΚΟΙ δὲ ἐκλήθησαν ἀπὸ τῆς πατρίδος τοῦ, περὶ οὗ ὁ λόγος. Hinc patet non eſſe cur *Eretrium* vel *Eretriacum* cum D. Lambino reponamus; licet enim Elienſ. ſec. *Eretrium* repræſentet, ad rationem tamen Victorianam proprius accedunt reliqui codices, hique philoſophi paſſim dicuntur Ἐρετρικοί. Vide Laertium, i. 17, 18, 19. ii. 61. 85. 126. 144. iv. 33. vi. 91. ed. Amſt. et Athenæum, lib. ii. p. 55. D. ed. Lugd.

comitatior. Ut enim vel ſumma paupertas tolerabilis ſit, [a] ſi liceat, quod quibuſdam Græcis quotidie: ſic cæcitas ferri facile poſſit, ſi non deſint ſubſidia valetudinum. Democritus, luminibus amiſſis, alba ſcilicet diſcernere et atra non poterat; at vero bona, mala; æqua, iniqua; honeſta, turpia; utilia, inutilia; magna, parva poterat: [b] et ſine varietate colorum licebat vivere beate: ſine notione rerum non licebat. Atque hic vir [c] impediri etiam animi aciem aſpectu oculorum arbitrabatur: et [d] cum hi ſæpe, quod ante pedes eſſet, non viderent, [e] illa infinitatem omnem peragrabat, ut nulla

[a] *Si liceat, quod quibuſdam Græcis quotidie*] Nimirum *mendicare*; quæ honeſta eſt ἀποσιώπησις, et a Lambino probe intellecta. Urſinus conjecit, *ſi liceat, quod quibuſdam Græcis, quiritare*. Sed non eſt audiendus.

[b] *Et ſine varietate*] Reg. et Pithœan. *et ſi varietate*. Forſan, *ei ſine varietate* &c.

[c] *Impediri etiam animi aciem*] Hanc ob cauſam oculis ſe privaſſe dicitur; Plutarchus tamen rem non ita ſe habuiſſe contendit. Vide Menagium ad Laertii ix. §. xliii. 3. Noſter de Fin. lib. v. c. 29. Democritus (*vere falſone* quæreremus) *dicitur oculis ſe privaſſe*. Lego, *vere falſone non quæremus*; hanc enim diſquiſitionem ſibi non ſuſcipiendam eſſe Tullius arbitratur. Hieronymus ad Abigaum, Epiſt. xxxii. pag. 205. *Quoſdam etiam mundi philoſophos legimus, ut totam cogitationem ad mentis cogerent puritatem, ſibi oculos eruiſſe*. Vide et lib. ii. advſ. Jovin. pag. 365. Porphyrium περὶ ἀποχῆς, lib. i. c. 36. et A. Gellium, x. 17.

[d] *Cum hi ſæpe, quod ante pedes eſſet, non viderent*] Sic Cl. Bentleius, ut *hi* ad oculos referantur. Vulgo, *cum alii ſæpe quod ante pedes eſſet non viderint*. At *viderent* eſt in Reg. Pithœan. et Med.

[e] *Illa infinitatem omnem peragrabat*] Vulgo, *ille infinitatem omnem* peregrinabatur: ſed præpoſitionem deeſſe vidit Lambinus; quare legit, *ille* in *infinitatem omnem peregrinabatur*. Viro doctiſſimo præivit Joan. Rivius ad Ciceronis Brutum, cap. xc. Eam ſane conjecturam quodammodo firmant Pal. quint. et Bak. qui *illam infinitatem* repræſentant. Elienſ. autem ſec. præclare dat, *ille infinitatem omnem peragrabat*. Lucretius, i. 75.

Atque omne immenſum peragravit *mente animoque*.

Seneca, Epiſt. lxxviii. *Rerum naturam* peragranti *nunquam in faſtidium veritas veniet*. Vide ſis et lib. ii. Fin. cap. 31. ac Lactantium, Div. Inſt. lib. iv. cap. ii.

in extremitate consisteret. [f] Traditum est etiam, Homerum cæcum fuisse. [g] At ejus picturam, non poesin, videmus. Quæ regio, quæ ora, qui locus Græciæ, [h] quæ species formaque pugnæ, quæ acies, quod remigium, qui motus hominum, qui ferarum, non ita expictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus, effecerit? [i] Quid ergo? Aut Homero delectationem animi ac voluptatem, aut cuiquam docto defuisse unquam arbitramur? [k] An,

ii. 3. Opus tantum est, ut *illa*, scilicet acies animi, legatur: ac ita Reg. et Pithœan.

[f] *Traditum est etiam, Homerum cæcum fuisse*] Sunt qui volunt hoc præ senio contigisse. Vide Joan. Brodæum, Miscell. v. 9. et Scholiasten ad Luciani tom. ii. pag. 17. ed. Amst. Sane, quod monuit Velleius Paterculus, lib. i. cap. 5. Homerum *si quis cæcum* GENITUM *putat, omnibus sensibus orbus est*. Quin et Lucianus, Ver. Hist. tom. i. pag. 676. Ὅτι μὲν γὰρ, inquit, ὐδὲ τυφλὸς ἦν, (Ὅμηρος) ὃ κ̀ αὐτὸ περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, αὐτίκα ἠπιςάμην. Fabulam exinde natam tradit Suidas, ὅτι οὐχ ἡττήθη ἐπιθυμίας, ἣ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἄρχεται. Ex Hesychio Milesio legendum ἔρχεται. At vero cæcum fuisse nullus dubito. Hinc sub Demodoci persona semet ipsum describere suspicatur Maximus Tyrius, Diss. xxii. eumque velut oculis captum finxere statuarii; quod ex Pausania et Cedreno notavit V. C. Gisb. Cuperus, Apotheos. pag. 6. ed. Amst. Vide et L. Allatium de Patr. Hom. cap. viii.

[g] *At ejus picturam, non poesin, videmus*] Vult Noster, Homerum ita res describere, ut eæ ipsæ nobis ante oculos esse videantur, et hinc ἀγαθῷ ζωγράφῳ comparatur apud Athenæum, lib. iv. pag. 182. A. eumque τὸν ἄριςον τῶν γραφέων vocat Lucianus, Imag. tom. ii. p. 6. ed. Amst. Vide et scriptorem vitæ Homericæ in Opusc. Galeanis, p. 401. Certe non tradit Cicero, se Homeri picturam, seu faciem pictam vidisse; quod perperam censuit vir doctissimus Gisb. Cuperus, Apotheos. pag. 10. ed. Amst.

[h] *Quæ species formaque pugnæ*] Vulgo, *quæ species* formæ, quæ *pugna*. Lectionem quam damus exhibent duo codices Gebhardiani, eaque vera est. Sic *formam speciemque* junxit A. Gellius, xix. 10. Vide sis Freinshemium ad Flori lib. ii. cap. ii. 8.

[i] *Quid ergo? Aut Homero delectationem animi*] Vulgo, *quid ergo aut Homero* ad *delectationem animi*. Præpositionem nesciunt Reg. Pithœan. Med. Bak. Balliol. et sex Gebhardiani.

[k] An, *ni ita se res haberet*] Vulgo,

ni ita se res haberet, [l] Anaxagoras, aut hic ipse Democritus, agros et patrimonia sua reliquissent? huic discendi quærendique divinæ delectationi toto se animo dedissent? Itaque augurem Tiresiam, quem Sapientem fingunt poetæ, nunquam inducunt deplorantem cæcitatem suam: at vero Polyphemum Homerus, cum immanem ferumque finxisset, [m] cum ariete etiam colloquentem facit, ejusque laudare fortunas, quod, qua vellet, ingredi posset, et quæ vellet, attingere. Recte hic quidem: nihilo enim erat ipse Cyclops, quam aries ille, prudentior.

XL. [n] In surditate vero quidnam est mali? Erat surdaster M. Crassus: sed aliud molestius, quod male audiebat: etiam si, ut mihi videbatur, injuria. [o] Epicurei nostri Græce fere nesciunt, nec Græci Latine: ergo hi in illorum, et illi in horum sermone surdi [p] omnes. Quid? nos in his linguis, quas non intelligimus, quæ sunt innumerabiles, surdi profecto sumus. At vocem citharœdi non audiunt: ne stridorem quidem serræ tum, cum acuitur; [q] aut grunnitum, cum jugulatur, suis;

Vulgo, *aut, ni ita se.* Nos Eliens. sec. paruimus.

[l] *Anaxagoras — Democritus*] Vide Menagium ad Laertii ii. 6. ix. 35. ed. Amst.

[m] *Cum ariete etiam colloquentem facit*] Arietem sane Polyphemus alloquitur, Odyss. ι'. 447. Sed nullibi dicit, quæ narrat Cicero: quapropter hoc μνημονικὸν videtur ἁμάρτημα.

[n] *In surditate — M. Crassus*] Laudat Nonius in *surditatem.*

[o] Epicurei *nostri Græce fere nesciunt*] Faernus legendum putabat, *opici nostri,* eamque conjecturam optimam judicabat Ursinus. Forsan Epicureos sugillat ob neglecta linguarum humaniorumque literarum studia, sicut eorum pater, Ciceroni passim *indoctus* audit.

[p] *Omnes.* Quid? *nos*] Vulgo, *omnesque* id *nos:* sed officit sensui vox media. Manutius et Lambinus reponunt, *omnesque item,* vel *itidem, nos.* Mihi prorsus videtur delenda, nec eam agnoscunt MSS. Balliol. et Bak. Forte tamen, interpunctione mutata, rescribamus, *illi in horum sermone surdi omnes.* Quid? *Nos in his linguis, quas non intelligimus — surdi profecto sumus.*

[q] *Aut grunnitum, cum jugulatur,* suis] Vulgo, *jugulatur sus.* Nos autem Victorianos codices sequendos duximus, quibuscum

nec, cum quiescere volunt, fremitum murmurantis maris. Et, si cantus eos forte delectant; primum cogitare debent, antequam hi sint inventi, [r] multos beate vixisse [sapientes:] deinde multo majorem percipi posse legendis his, quam audiendis, voluptatem. Tum, ut paulo ante cæcos ad aurium traducebamus voluptatem, sic licet surdos ad oculorum. Et enim qui secum loqui poterit, sermonem alterius non requiret. Congerantur in unum omnia, ut idem et oculis et auribus captus sit: prematur etiam doloribus acerrimis corporis; qui primum per se ipsi plerumque conficiunt hominem: sin forte longinquitate producti vehementius tamen torquent, quam ut causa sit cur ferantur: quid est tandem, dii boni! quod laboremus? portus enim præsto est, [[s] quoniam mors ibidem est] æternum [t] nihil sentienti receptaculum. [u] Theodorus Lysimacho mortem minitanti: *Magnum vero,*

faciunt Reg. Pithœan. Vatic. et Gemblac. Ita sane legit etiam Nonius in *grunnire*.

[r] *Multos beate vixisse sapientes*] Uncinis vocem cinximus ultimam; quod Cl. Bentleius jure faciendum notavit.

[s] *Quoniam mors ibidem est*] Apertum Glossema, quod sagacissimus Bentleius primus vidit.

[t] *Nihil* sentienti *receptaculum*] Lego, *sentiendi*, prout diserte Reg. Pithœan. Med. ac Bak. et hanc lectionem præstat Augustinus, Epist. lii. *In portu*, inquit, *non* SENTIENDI *vel nullus omnino sit—vel beatus*. Portui vero tranquillo placidoque mors passim comparatur. Vide Senecam, Consol. ad Polyb. cap. 28. Epist. lxx. et in Agamemn. vs. 592. ac Amm. Marcellinum, xxxi. 5.

[u] *Theodorus Lysimacho*] Hac de re sic Seneca de Tranq. cap. xiv. *Minabatur Theodoro philosopho Tyrannus mortem—Habes, inquit, ut tibi placeas; hemina sanguinis in tua potestate est.* Valerius autem Maximus, lib. vi. cap. ii. 3. ext. *Theodorus Cyrenæus Lysimacho regi mortem sibi minitanti, Enimvero, inquit, magnifica res tibi contigit, quia cantharidis vim assecutus es.* Stobæus, Serm. ii. pag. 31. Θεόδωρος ὁ Κυρηναϊκὸς, Λυσιμάχυ τῦ βασιλέως ἀπειλήσαντος αὐτὸν ἀναιρήσειν, Ἐλελήθεις με, εἶπεν, οὐ βασιλέως, ἀλλὰ ΚΩΝΕΙΟΥ δύναμιν ἔχων. Vel ibi scribendum κανθάρου, vel, quod puto verisimilius, aliam famam secutus est auctor ille. Pari modo Perdiccæ respondit Diogenes, uti quidem tradit Laertius, vi. 44.

inquit, *effecisti, si cantharidis vim consecutus es.* [x] Paullus Persi deprecanti, ne in triumpho duceretur: *In tua id quidem potestate est.* Multa primo die, cum de ipsa morte quæreremus; non pauca postero, cum ageretur de dolore, sunt dicta de morte: quæ qui recordetur, haud sane periculum est, ne non mortem aut optandam aut certe non timendam putet. Mihi quidem in vita servanda videtur illa lex, quæ [y] in Græcorum conviviis obtinet; Aut bibat, inquit, aut abeat. Et recte. Aut enim fruatur aliquis pariter cum aliis voluptate potandi; aut, [z] ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat, ante discedat: sic injurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas.

[x] *Paullus* Persi *deprecanti*] Ita Reg. Pithœan. Med. et Petrens. ac eorum fidé sic edidi. Vulgo, *Persæ*, quod eódem redit; nam rex ille Macedonum *Perses* vel *Persa* vel *Perseus* Latinis dicitur. Vide Nic. Heinsium ad Velleii Paterculi lib. i. cap. ix. 4.

[y] *In Græcorum conviviis* obtinet] Vulgo, *obtinetur*. Eliens. sec. *continetur*, quod nihili est. Omnino legendum *obtinet*, ut nos edidimus; id quod flagitavit Latini sermonis ratio. Περὶ τοῦ, ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι, vide Des. Erasmum, Adag. Chil. i. Cent. x. 47. ed. Colon. All.

[z] *Ne sobrius in* violentiam vinolentorum] Bak. habet, *vinolentiam multorum*; Balliol. autem, *multorum vinolentiam*. Ipse quidem vulgatam retineo lectionem, quod etiam Reg. et Pithœan. faciunt: nam quod ait Mnesitheus apud Athenæum, lib. ii. p. 36. ed. Lugd.

Τοῖς μὲν μέτριον πίνουσι καὶ κεκραμένον
Εὐθυμίαν φέρει γ', ἐὰν δ' ὑπερβάλῃς ὕβριν.

Euripides ibidem:

Πληγὰς ὁ κῶμος λοίδορόν θ' ὕβριν φέρει.

Vide et pag. 38. E. Alexis apud eundem, lib. x. p. 421.

—Φιλεῖ γὰρ ἡ μακρὰ συνουσία
Καὶ τὰ συμπόσια τὰ πολλὰ καὶ καθ' ἡμέραν, ποιεῖν
Σκῶψιν· ἡ σκῶψις δὲ λυπεῖ πλεῖον ἢ τέρπει πολύ·
Τοῦ κακῶς λέγειν γὰρ ἀρχὴ γίνετ', ἂν δ' εἴπῃς ἅπαξ,
Εὐθὺς ἀντήκουσας· ἤδη λοιδορεῖσθαι λείπεται,
Εἶτα τύπτεσθαι δέδεικται καὶ παροινεῖν ——

Sic recte distinxit hos versiculos magnus ille Grotius, Excerpt. p. 581. Adi sis et Horatium, lib. i. Od. xviii. 7. ac Lucianum in Dial. Junonis et Jovis, tom. i. pag. 216. ed. Amst.

XLI. Hæc eadem, quæ Epicurus, totidem verbis [a] dicit et Hieronymus. Quod si hi philosophi, quorum ea sententia est, ut virtus per se ipsa nihil valeat; omneque quod honestum nos et laudabile esse dicimus, id illi cassum quiddam et inani vocis sono decoratum esse dicant; [b] et tamen semper beatum censent esse Sapientem: quid tandem a Socrate et Platone profectis philosophis [c] faciendum, vides: quorum alii tantam præstantiam in bonis animi esse dicunt, [d] ut ab his corporis et externa obscurentur: alii autem hæc ne bona quidem ducunt; in animo reponunt omnia. Quorum controversiam solebat, tanquam honorarius arbiter, judicare Carneades: nam cum, quæcunque Bona Peripateticis, eadem Stoicis Commoda viderentur: neque tamen Peripatetici plus tribuerent divitiis, bonæ valetudini, cæteris rebus generis ejusdem quam Stoici: cum ea, re, non verbis ponderarentur; [e] causam esse diffidendi negabat. Quare hunc locum cæterarum disciplinarum philosophi quemadmodum obtinere possint, ipsi viderint: mihi tamen gratum est, quod de Sapientium perpetua bene vivendi facultate dignum quiddam philosophorum voce profitentur.

XLII. Sed quoniam mane est eundum, has quinque dierum disputationes memoria comprehenda-

[a] *Dicit et Hieronymus*] Reg. Pithœan. et Med. *dicit Hieronymus*. Forte, *dicet Hieronymus*.

[b] Et *tamen semper beatum*] Vel cum Lambino Bentleioque delenda est vox prima; vel leg. *attamen*.

[c] *Faciendum, vides*] Sic Reg. Pithœan. Med. Balliol. aliique multi codices. Vulgo, *faciendum putes*.

[d] *Ut ab his corporis* et *externa* obscurentur] Sic Balliol. Med. et veteres editi. Vulgo, *ut ab his corporis externa* observent. Reg. et Pithœan. *corporis* et *externa* observant: unde Cl. Bentleius legit, *corporis et externa* obruantur.

[e] *Causam esse* diffidendi] Vulgo, *desiderandi*. Sed editionum vetustarum lectionem merito revocavit Cl. Bentleius, quam et Eliens. repræsentat.

mus. Equidem me etiam conſcripturum arbitror: ubi enim melius uti poſſumus hoc, [f] cuicuimodi eſt, otio? ad Brutumque noſtrum hos libros alteros quinque mittemus; a quo non modo impulſi ſumus [g] ad philoſophas ſcriptiones, verum etiam laceſſiti. In quo quantum cæteris profuturi ſumus, non facile dixerimus: noſtris quidem acerbiſſimis doloribus, variiſque et undique circumfuſis moleſtiis alia nulla potuit inveniri levatio.

[f] Cuicuimodi *eſt*] De hac voce multis egit J. F. Gronovius ad A. Gellii lib. ii. c. 8. Eum vide.

[g] *Ad* philoſophas *ſcriptiones*] Nonius in *laceſſere* et *ſcriptio* dat *philoſophiæ ſcriptionem* et *ſcriptiones*. Multi codices, *philoſophicas ſcriptiones*. At recte recepta eſt lectio, quam præſtant Urſin. Pall. ſec. quart. aliique libri. Sic *φιλόσοφον σύγγραμμα, σπουδὴν, ὑπόθεσιν, λόγον, μέθοδον*, &c. paſſim dicunt Græci. Vide modo Syneſium, Dion. p. 35, 36. 38. 48. et Theodoretum, Hær. Fab. lib. ii. cap. 3. Origenes in Celſum, lib. i. pag. 50. de Phædone: Ἀπὸ *οἰκήματος*, inquit, ΕΤΕΙΟΥ *αὐτὸν μετήγαγεν εἰς φιλόσοφον διατριβὴν ὁ Σωκράτης*. Vox *ἐτειυ* nihil ſignificat. Lego, *ἔτι νέον αὐτόν*. Pacuvius apud A. Gellium, N. A. xiii. 8. *Ego odi homines ignava opera, et* philoſopha *ſententia*. Cui quidem dicto lubens aſſentior, et ſimul his in Tuſculanas curis finem pono.

RICHARDI BENTLEII

EMENDATIONES

AD

CICERONIS TUSCULANAS.

See Jebb's Life of Bentley, p. 125.

AMICISSIMO JUVENI

JOANNI DAVISIO,

VIRTUTE, INGENIO, ET ERUDITIONE PRÆSTANTI,

SALUTEM.

CUM superioribus hisce diebus Ciceronis Tusculanas a prælo adhuc madentes et quasi musteas mihi obtulisses; ego autem cum summa doctrinæ tuæ et industriæ expectatione ductus, tum et nota argumenti ipsius dignitate permotus, continuo rebus aliis relictis ad lectionem ejus me accinxissem; utilissimam sane operam in libro illo explicando emaculandoque navatam tibi esse facile deprehendi: multa ibi erudite et apte e Græcis fontibus derivari; multa partim e codicibus scriptis restitui, partim sagaci conjectura per te erui et expromi; haud pauca denique, mendosa et ὕπουλα, quæ aliorum seu temeritas sive socordia nimis calide vel nimis patienter admiserat, suis quæque momentis ponderata rejici et refutari. Illud tamen, ut fit, evenit, dum voluptate captus singula festinanter percurro; ut pauca hic illic, a te intacta et prætermissa, mihi vel in illo lectionis calore satis commode emendari posse viderentur; quædam etiam a te tentata, quibus frustra, ut videbatur, curationem admoveras felicius posse sanari. Quod ubi nescio qui, per communem credo amicum, ad aures tuas pervenisset: tu continuo me convenire, et obtestari, ut si quæ mihi ejusmodi sub manu nascerentur, non cessa-

rem ea chartis committere, quo cum tuis jam nunc Vertumnum Janumque ſpectantibus una ederentur. Quid multa? perſuaſiſti, impetraſti: præſertim oblato ipſo libro, quem Norvicenſem appellas, cujus ſingularis præſtantia jam diu mihi cognita erat atque perfecta: quippe quem ipſe olim adoleſcens ſitu et pulvere deformem ex officinæ Librariæ angulo protraxi, ut ad illuſtriorem locum beatus concederet; Bibliothecam, dico, Viri ſummi JOANNIS MORI Epiſcopi Elienſis, quo quicquid ubique librorum eſt ſeu bonitate ſeu raritate commendatum quaſi ultro et ſponte ſua confluxiſſe videatur. Cæterum eodem, quo tu nunc frueris, humaniſſimi Mæcenatis beneficio, eundem hunc codicem annos aliquot ſecum habuit celeberrimus Grævius ὁ μακαρίτης, a cujus obitu bonis Literis pæne funeſto ad lares antiquos ſalvus revertebatur. Quod ſi Viro doctiſſimo et mihi dum fuit amiciſſimo vita longior obtigiſſet, ut hæc Ciceronis Philoſophica pari quo cætera nitore proferret in lucem; aliam, opinor, arborem tibi hodie concutiendam facile credidiſſes. Verum, cum ille in medio operis clivo ſublatus eſt e rebus humanis, *Tu nunc eris alter ab illo*; tu telam ab eo inchoatam feliciter pertexes: quam ad rem non pœnitendum tibi ſubſidium in manſcripto tuo paratum eſt. Hujus igitur tam præſtantis exemplaris pactione, non difficile tibi fuit, quo me velles perducere. Sed næ tu ingenuæ ſimplicitatis atque indolis non vulgaris hoc ſpecimen edidiſti. Quotus enim quiſque eſt, ut nunc ſunt mores, qui id ipſum quod tu oras, ambis, non in contumeliæ et maleficii loco poneret? Ecquis horum hominum, qui nunc literas tractant, æquo animo ferret, non dico corrigi aut caſtigari, ſed vel doceri quicquam? Equidem me commemini in graviſſimam et inexpiabilem viri ſatis noti offenſionem incurriſſe: nullam aliam ob cauſam, niſi quod corruptum poetæ Græci locum emendaverim; quem ille ante ſolicitaverat, Muſis omnibus iratis. Scilicet, audere quemquam ſapere, ubi illi tali et tanto deſipere contigerat, injuria erat non ferenda. Tu

vero, cum humanius, modeſtius, verecundius, tum etiam ſapientius multo et recta quod aiunt via rem reputaviſti. Quid enim tibi obfuerit apud æquos æſtimatores, ſi quid mihi apte in mentem venerit, te fortaſſis effugerit? nempe aliis correctionibus ſubtiliſſime excogitatis abunde hoc compenſas: nempe hoc idem Victorios, Manutios, Lambinos, Gruteros, alios effugerat: at quos viros? quibus nuperum Gruterianæ editionis recoctorem annumerare, *et ſtellis maculam ſpargere candidis*, mihi ſane religio eſt. Hos inter, quos tu ita ſequeris, ut ſæpe eos conſequaris, ſæpe antecedas, ſiquid tibi aut peccatum forte aut non perſpectum fuerit, non verebor ne a me admonitus mordearis et mutes colorem; nedum, quod quidam facere ſolet, rumparis invidia, bile et felle intumeſcas, pus denique et venenum in immerentem effundas. Quamobrem nota mihi et ſpectata tua probitate confiſus, opellæ huic quam a me exigis manum jam admoveo; candide libereque impertiturus, ſiquid in lectione ſemel duntaxat iterata obſervaverim (ſcis enim una alterave diecula hoc quicquid eſt mihi natum eſſe) quod aut ad verborum ſententiam aut dictionis puritatem ſpectat: nam minutiores illas varietates, quæ neque ſenſum neque ſermonem quicquam afficiunt, alii cuidam, qui in hoc muſtaceo laureolam quærit, lubens relinquo.

AD LIBRUM PRIMUM.

CAP. II. *Honos alit artes, omnesque* incenduntur *ad studia gloria*] Cod. tuus MS. *incendimur:* quod elegantius eſt. Sic pro Archia, cap. ii. Trahimur omnes *laudis ſtudio, et optimus quiſque maxime gloria ducitur.* De Officiis, i. 6. Omnes *enim* trahimur *et* ducimur *ad cognitionis et ſcientiæ cupiditatem.* Igitur ſe quoque inter eos recenſet qui gloria ducuntur: quo pacto et figuratior et honeſtior ſit oratio.

Cap. iii. *Quare ſi aliquid oratoriæ* laudis *noſtra attulimus induſtria: multo ſtudioſius philoſophiæ fontes aperiemus, a quibus etiam illa manabant.*] Gebhardus illud *laudis* ex ſuis libris; cum priores haberent, LAUDI. Cui vero aut quibus aliquid laudis attulit? an arti *Oratoriæ?* ſic ſane voluiſſe Gebhardus videtur. Sed illa duo juncta ſunt, *oratoriæ laudis,* ut Acad. iv. 1. *laus imperatoria.* Quare lege, ut olim, LAUDI: ne alioqui manca fiat ſententia: et ſic explica; Si oratoriæ laudi hominum Romanorum aliquid attulimus, contulimus, contribuimus, adjecimus.

Cap. iv. *Dicere etiam cœpit, adoleſcentes docere, et prudentiam cum eloquentia jungere*] Video te hæc cum vulgo ſic accipere, ac ſi aſyndeton eſſet, pro *cœpit dicere, et docere adoleſcentes.* Perperam quidem: quippe auferendum illud comma, et ſine interpunctione legendum; *dicere etiam cœpit adoleſcentes docere:* hoc eſt, cœpit docere adoleſcentes etiam artem dicendi. Sic infra, Tuſc. i. 18. *Ariſtoxenus hæc magiſtro concedat Ariſtoteli;* canere *ipſe* doceat. Græci, διδάσκειν τὲς νέες λέγειν.

Cap. vi. *Jam mallem Cerberum metueres, quam iſta tam inconſiderate diceres. A.* Quid *tandem?*] Ita quidem Victorius edidit, et eum temere ſecutus Gruterus, ſive potius Gebhardus: a quo in omnes deinceps editiones manavit. At cod. MS. *cur* tandem? unde ſtatim emendavi, *qui tandem?* quod et ipſa ſententia poſtu-

lat. Postea, inspectis Lambini et Aldi Nepotis editionibus, sic ibi clare exstare comperi.

Ibid. *Si igitur non sunt, nihil possunt esse: ita ne miseri quidem sunt.*] Tolle illud *sunt*; quod minuit vim argumenti. *Nil possunt esse; ita ne miseri quidem.* Subintellige, *possunt esse.* Sic mox, cap. vii. *ut faterer, qui omnino non essent, eos ne miseros quidem* esse posse. Lucretius, iii. 881.

Nec miserum fieri, qui non est, *posse.*

Cap. viii. *Quia si* mori *etiam mortuis miserum esset, infinitum quoddam et sempiternum malum haberemus* in vita. *Nunc video calcem: ad quam cum sit decursum, nihil sit praeterea extimescendum*] Ita omnes, credo, editiones, saltem quas ipse viderim. Sed aut ego Dialectica perversissime didici; aut falsissimum est quod hic infertur ut consequens. Quid enim? concedamus mori etiam mortuis miserum esse; idcone *in vita* sempiternum malum haberemus? minime vero: nam certe non ante mortem. Sed noli credere Ciceronem tam prave et inscite argumentari: sic enim lege et distingue. *Quia si MORS etiam mortuis miserum esset, infinitum quoddam et sempiternum malum haberemus.* IN VITA *nunc video calcem*; *&c.* Vides, opinor, novam jam lucem exoriri. *Mors* lego, non *mori*: hoc enim in puncto temporis fit, illa sempiterna. Sic cap. v. Malum *mihi videtur esse* mors. *Est* miserum *igitur, quoniam malum.* Caeterum geminus huic locus est lib. i. cap. 42. *Intelligamusque, si mors malum sit, esse sempiternum malum: nam vitae miserae mors finis esse videtur; mortis, si est miserum, finis esse nullus potest.*

Cap. ix. *Animum autem alii animam; ut fere nostri declarant nomen. Nam et agere animam et efflare dicimus, et animosos, et bene animatos, et ex animi sententia. Ipse autem animus ab anima dictus est.*] Non incommode, opinor, ut et tu propemodum conjeceras, legere possis; *alii animam, ut fere nostri: ipsum declarat nomen.* Ita Tuscul. iii. 5. *Totum igitur id quod quaerimus, quid et quale sit, verbi vis ipsa declarat.* Divinat. i. 42. *Quorum ostentorum vim, ut tu soles dicere, verba ipsa prudenter a majoribus posita declarant.* Sed dic sodes, quid sibi velint aut quo pertineant illa quae sequuntur? Equidem hic nihil video, neque possum animo concipere, quo tandem pacto declaretur, *animum* esse *animam* (hoc est aerem) ideo quod Latine dicant *animosus*, et, *ex animi sententia.* Ni-

hil stolidius absurdiusve dici potest. *Animosus*, inquit, et *animatus* derivatur ab *animo*: ergo qui haec derivata primi finxerunt, declararunt se credere, *animum* esse *animam*. Haud vidi magis. Fruantur per me suo judicio, qui a Cicerone hujusmodi quid proficisci posse existimant. Tu, si sapis, totum hoc, quod a mala manu notatum e margine in textum irrepsit, recide: et sic locum constitue. *Animum autem alii animam; ut fere nostri: declarat nomen ipsum: nam animus ab anima dictus est.*

Cap. x. *Sed haec quidem, quae dixi, cor, sanguinem, cerebrum, animam, ignem, vulgo: reliqua fere singuli, ut multi ante veteres.*] Quid vero est, quo referatur illud *ante?* quomodo autem, si *singuli* reliqua tenebant, eadem tamen et *multi?* Enimvero in omnibus quas vidi editionibus, labefactatur hic locus a prava distinctione: quae eo demum inhonestior est, quod, ut nuper in editione Batava, novum hic caput inchoetur. Tu sic distingue, et sequentia cum prioribus connecte. *Sed haec quidem, quae dixi,———vulgo: reliqua fere singuli: ut* MULTO *ante veteres, proxime autem Aristoxenus musicus idemque philosophus, ipsius corporis intentionem quandam, velut in cantu et fidibus, quae Harmonia dicitur.* Quorum haec est sententia: Animum esse cor, sanguinem &c. vulgo est creditum: reliquas opiniones singuli auctores tuentur; ut ignem Zeno, numerum Xenocrates, ἐντελέχειαν Aristoteles, *Harmoniam Aristoxenus proxime* quidem, sed non primus neque solus: nam *multo ante eum veteres in eadem erant sententia.* Hoc verum esse constat ex Platone et Aristotele, quorum loca hic apposite a te citantur. Repone insuper, *multo ante*, non *multi*: ut mox, cap. x. de hac ipsa re: *Et tamen dixit aliquid, quod ipsum quale esset, erat* multo ante *et dictum et explanatum a Platone.*

Ibid. *Xenocrates animi figuram et quasi corpus negavi esse: verum numerum dixit esse, cujus vis in natura maxima esset.*] Codex vetus Sigonii, quod tu in notis tuis attingis, *negavit esse ullum: verum numerum dixit esse.* Unde P. Manutius, τοῦ *verum* ejecto locum restituisse sibi visus est. Tu autem illud *verum* retines; et non, ut ille, pro adjectivo, sed pro conjunctione accipis, ut nunc vulgo faciunt: vel ex codice tuo scripto probas, *Illum vero numerum dixit esse.* Atqui illud pro Manutio dicere liceat, utramvis conjunctionem, seu *verum* sive *vero*, dure hic et coacte versari: neque enim sententiae tale quid postulat. Alter ex tuis manuscriptus, et vetustior et fidelior, cum Sigoniano fere consentit:

habet enim, *negavit esse illum*, et pro varia lectione, *ullum*: *verum* autem similiter agnoscit. Lego una literula mutata: *Xenocrates animi figuram et quasi corpus negavit esse* ullum: MERUM *numerum dixit esse, cujus vis, ut jam ante Pythagoræ visum erat, in natura maxima esset*. Eleganter, ni fallor, *merum numerum*, ψιλὸν ἀριθμὸν, merum et purum sine figura et corpore. Ita Noster sæpe alibi; *meræ nugæ, mera monstra, solitudo mera, meræ proscriptiones, meri Sullæ*. Cæterum de Xenocratis sententia aliud plane narrat in Acad. iv. 39. *Tres ne partes habeat animus, an simplex unusque sit? si simplex, utrum sit ignis, an anima, an sanguis? an, ut Xenocrates*, MENS *nullo corpore? quod intelligi, quale sit, vix potest*. Ergo qui hic *numerum* esse animum statuit, ibi *mentem* esse vult. Neque tamen quidquam vel in codicibus varietatis est, vel editoribus dubitationis. Tu vero fidenter repone, NUMERUS *nullo corpore*; quod cum scriberetur Nums, facilem errori ansam porrigebat. MENS vero et per se cum sententia loci, et alias cum historia pugnat. Nemesius de Natura Hominis, cap. ii. p. 70. Πυθαγόρας δὲ ὡρίσατο τὴν ψυχὴν ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα, ᾧ καὶ Ξενοκράτης ἠκολούθησεν. Hoc est, *Pythagoras definivit animum, Numerum seipsum moventem: quem et Xenocrates secutus est*.

Ibid. *Ejus Doctor Plato triplicem finxit* animam: *cujus principatum, id est, rationem, in capite sicut in arce posuit*.] Ita omnes editiones: sed vitiose; ut patebit, si animum advertas. Quippe de ANIMO hic differit Cicero: ANIMÆ autem vocabulum, si quando hic usurpat, pro *aere* accipit; ut paullo ante, *Animum autem alii animam, ut fere nostri*. Quare, ut evitetur ambiguum non sine crimine admittendum, rescribo, *triplicem finxit* ANIMUM. Atque ita clare uterque tuus codex exhibet. Quin et codex Lambini eleganter, *triplicem finxit animi naturam*. *Animus* autem hic Ciceroni, qui Græcis Ψυχή: ut mox, cap. xi. *Evolve diligenter Platonis eum librum, qui est De animo*. Hoc est, Φαίδων ἢ Περὶ ψυχῆς. Quare in hoc capite, ubi Dicæarchi opinionem sic refert, *Nihil esse omnino animum, et hoc esse nomen totum inane, frustraque Animalia et Animantes appellari: neque enim in homine inesse animum*, vel animam, *nec in bestia*: omnino auctor sum, ut verba illa *vel animam* ejiciantur, utpote a varia Lectione marginali in textum intrusa. Nam in Græcis Dicæarchi non nisi unum vocabulum esse potuit ψυχή. Εἰκῇ λέγεσθαι Ἔμψυχα· οὐδὲ γὰρ ὅλως ἐνεῖναι τὴν Ψυχὴν οὔτ' ἐν ἀνθρώπῳ, οὔτ' ἐν ἀλόγῳ ζώῳ.

Cap. xi. *Harum sententiarum quæ vera sit, deus aliquis viderit: quæ veri simillima, magna quæstio est. Utrum igitur inter has sententias dijudicare malumus, an ad propositum redire? A. Cuperem equidem utrumque, si posset: sed est difficile* confundere.] In Lambini et Aldi Nepotis, et credo in aliis plerisque ante Gruterum editionibus sic habetur, *Sed est difficile* non *confundere*. Hoc, opinor, ab iis invectum est, qui sententiam ipsam crederent particulam illam flagitare. Quid ergo? an difficile erat *non confundere* sententias tam varias, tam inter se diversas? Quas enim enumeraverat, fere erant hæ; *Animum esse cor, aut sanguinem, cerebrum, animam, ignem, harmoniam, numerum, ἐντελέχειαν, nihil*. Crassa profecto Minerva fuerit, qui has tam diffidentes non sine confusione tractare et dijudicare poterit. Sed in nullis usquam codicibus repertum est illud NON: quod idcirco Victorius omiserat, in ea re plerumque fidus, ne dicam superstitiosus. Quin et a suis omnibus abfuisse testatus est Gebhardus; sicque manum de tabula tollit, quasi insititiæ particulæ ejectione res confecta esset, et sententia explicata: quæ, aut multum ego fallor, aut eo magis hæret et impedita est. Quid enim, obsecro, sibi volunt, *sed est difficile confundere?* Enimvero potius distincte, distribute, enucleate scribere difficile est; confundere, dormitare, labi longe facillimum. Quorsum autem *difficile*, quasi vero id *studio et data opera* fieret, et in orationis virtutibus esset, ut res *confunderentur?* apage lectionem tam stultam, tam portentosam. Viderunt scilicet hoc, qui illud NON invitis codicibus introduxerunt: viderunt quoque credo qui rursum ejecerunt; sed cum loco labanti medicinam non reperirent, silentio rem dissimulare prudenter est visum. Ego vero, cum in uno ex tuis codicibus CONFUNDERE, in altero CONFUTARE vidissem exhiberi; continuo ex ipsa sententia veram lectionem extudi, quæ sic se habet: *Cuperem equidem utrumque, si posset*; ESSE *difficile* CONFITERE: hoc est, *confiteris*. Atque hæc emendatio ex ipso solo quasi sponte nascebatur. Dixerat enim Cicero, *Quæ ex his sententiis vera sit, supra hominem esse dijudicare; quæ veri simillima, magnam et arduam quæstionem esse*. Ergo quod ipse confessus erat esse difficile, modestus interlocutor veritus est ab eo exigere.

Ibid. *Nam si cor aut sanguis, aut cerebrum est animus; certe, quoniam est corpus, interibit cum reliquo corpore: si anima est*, fortasse dissipabitur; *si ignis, exstinguetur: si est Aristoxeni harmonia, dissol-*

vetur. Quid *de Dicæarcho dicam, qui nihil omnino animum dicat esse?*] Ubi illud vide, ut in cæteris sine dubitatione pronunciet, *interibit, extinguetur, dissolvetur:* in illo solo timidiuscule agat, *fortasse dissipabitur.* Quid autem; anne majore vi opus est, ut solidum corpus, cor aut cerebrum, intereat; quam ut anima, aer nempe levissimus, dissipetur? Immo vero *anima* vel natura sua facillime dissipabilis: ut cuivis potius quam huic attribui debeat illud *fortasse.* Tamen ita exhibent omnes quas vidi editiones. Sed levi distinctione hæc macula abluetur, si sic refingas; *Si anima est fortasse, dissipabitur.* In ambiguo scilicet relinquit, ut Academicus, utrum cor, aut sanguis, aut anima, aut ignis, aut harmonia sit; nihil definit, nihil percipit. Illud porro quod sequitur, *Quid de Dicæarcho dicam,* durius meo judicio et violentius infertur: quod sic emolliendum. *Si est Aristoxeni harmonia, dissolvetur: nequid de Dicæarcho dicam, qui nihil omnino animum dicat esse.*

Cap. xv. *Adspicite, o cives, senis Ennii imaginis formam:*
Hic vestrum pinxit *maxima facta patrum.*]

Hic sequeris Gebhardum, qui ex codicibus Palatinis non adeo antiquis, ut ex ipsis lectionibus facile est conjicere, reposuit illud PINXIT: cum priores editiones habuissent, PANXIT. *Pingere,* inquit, *est poetarum ποικίλλειν, δαιδάλλειν.* Et tu quoque Simonideum illud affers, *Poesin esse picturam loquentem, Picturam poesin silentem.* Recte quidem hoc Simonides: multa enim in utraque similia: unde Horatius, *Ut pictura, Poesis;* et *Pictoribus atque poetis.* Sed quid tum postea? Ergone *pingere* est poema condere? idcirco et vicissim, *Poetari* erit tabulam pingere. Enimvero hic judicio est opus. Quamvis enim, *pingere* cum aliis adjunctis et comitantibus quæ metaphoram et declarent et illustrent, satis belle dici poterit pro *Carmen scribere:* non tamen *pingere* per se et nude positum idem poterit significare. *Multa Dircæum levat aura cygnum,* figurate et splendide ab Horatio dictum est: adjuncta enim satis testantur de Poeta Pindaro hæc intelligi. Sed vitiose et putide et κακοζήλως loqueretur, qui *Cygnum* pro Poeta absolute diceret. Si *calamo pingere, versibus pingere* dixeris, agnosco poetam: si nude dixeris *pingere,* neminem nisi pictorem intelligo. Atque hoc per omnia fere tralationum genera latissime patet. Repudietur ergo illud *Pinxit;* ne advenæ, qui spectatum veniant, non Poetæ struc-

tum monumentum, sed Pictori arbitrentur. Cæterum cur tu lectionem veterum *Panxit* a Prudentio arcessis, et non prius a Lucretio, Horatio, et Cicerone ipso?

Cap. xvi. *Unde animæ excitantur obscura umbra aperto ostio*
Alti acherontis, falso *sanguine, mortuorum imagines.*]

Deseris hic Gebhardum, qui ex manuscriptis suis dederat, *Salso sanguine*; ut et prius conjecerat Turnebus: qui quidem *salsum sanguinem* quasi perpetuo epitheto a Latinis veteribus tragicis dictum autumat. Mirum tamen, sanguinem, qui non sit, salsum appellari: et præterea loca sunt suspecta, ne addam aperte mendosa: ut illud Ennii ex Cresphonte apud Macrobium, vi. 2.

Neque miseræ lavere lacrymæ salsum sanguinem.

Ubi reponendum cum viro summo Gerhardo Vossio, *lacrymis salsis*. Citatur etiam ex Accii Phinidis apud Nonium in Lavit;

Salsum cruorem guttis lacrymarum lavit:

Sed rectius hodie editur, *salsis cruorem* &c. Quare abeat Gebhardus cum insulsa illa lectione, *falso sanguine*: et videamus, siquid in altera melioris sit frugis. Vossius imagines mortuorum *falso sanguine* dici existimat; *quia non sunt id quod videntur: quippe exsangues umbræ duntaxat.* Sed paucis, credo, approbabit hanc interpretationem, Durus et ferreus poeta sit, qui sic loqui sustineat: potius, *falso corpore*: nam *sanguis* ne in viventibus quidem videri potest, nisi vulneratis. Quid ergo? an conjecturam meam expetis? Equidem sic locum constituerim;

Unde animæ excitantur, OBSCURÆ UMBRÆ, aperto ostio
Alti Acherontis, FUSO sanguine, mortuorum imagines.

Umbræ sunt ipsæ animæ; ut Virgilius, *Exsangues territat umbras*: *fuso* autem *sanguine* non cum Vossio ad *imagines* refero, sed ad *excitantur*. *Unde*, inquit, *excitantur fuso sanguine*. Scis, opinor, hæc omnia ex Homeri Νεκυίᾳ, Odyss. λ'. esse desumpta: ubi animæ mortuorum ad sanguinem fusum advolabant, nec nisi eo degustato proloqui quidquam poterant.

Ibid. *Pherecydes Syrius* primum *dixit animos hominum esse sempiternos.*] Recte tu quidem et docte reponis, *Syrius*; quod fuse, si bene memini, persequitur Holstenius ad Porphyrium. Sed aliud quid leviculum sane restat, cui tamen curatio adhibenda est. Quippe legendum, PRIMUS *dixit*, non *primum*. Quod jam et

Lambinum vidisse video. Ita passim Scriptores boni. Noster his ipsis Tuscul. i, 25. *Aut qui* primus *omnibus rebus imposuit nomina.* V. 1. *Qui* primi *se ad philosophiæ studium contulerunt.* V. 2. *Nec eos, a quibus vita hominum instructa* primis *sit, fuisse philosophos arbitrantur.* V. 4. *Socrates autem* primus *Philosophiam devocavit a cælo.* Nunquam aliter loquitur.

Ibid. *Pythagoras* ——*tenuit magnam illam Græciam, cum* honore *et disciplina, tum etiam auctoritate.*] Illud mecum perpende, *cum* honore, *tum* auctoritate. Quasi vero honos et auctoritas res essent multum disjunctæ et diversi plane generis; de hujusmodi enim usurpari solent eæ particulæ *cum* et *tum.* Hoc primum. Tum et illud vicissim considera, *honore et disciplina:* ubi duo copulantur, tanquam si cognata essent et conjunctissima, quæ vix ullam habent affinitatem aut similitudinem. Profecto, si hanc sententiam consectatus fuisset auctor, hac potius verborum structura usus esset; *cum disciplina, tum etiam honore et auctoritate*; sed in recepto ordine tuendo omnes codices consentiunt. Agnoscis jam, opinor, orationis hujus vitia: quæ tamen facile deterseris hac levi emendatione. *Pythagoras—tenuit magnam illam Græciam, cum* MORE et *disciplina, tum etiam auctoritate.* Noli dubitare, quin ita scripserit Cicero; qui sæpissime hæc conjungit, *more et instituto, more et consuetudine,* vicissim *instituto et disciplina, consuetudine et disciplina.* Pro Deiotaro, cap. x. *Imitari potius avi tui* mores disciplinamque *debebas.* Pro Corn. Balbo, cap. xix. *C. Cæsar inveteratam quandam barbariam ex Gaditanorum* moribus disciplinaque *delevit.* Pro Flacco, cap. v. *Nisi nostri* mores et disciplina *plus valerent, quam dolor et simultas.* Et iterum, cap. vii. O morem *præclarum* et disciplinam, *quam a majoribus accepimus.* Et alibi, *Quid unquam domus ista viderat, nisi pudicum, nisi ex optimo* more et *sanctissima* disciplina.

Cap. xvii. *Platonem ferunt* —— *de animorum immortalitate non solum sentire idem quod* Pythagoras, *sed* rationem *etiam attulisse,* quam, *nisi quid dicis, prætermittamus*] Codex tuus, optimæ is quidem notæ, primo habet *Pythagoram*; quæ vera lectio est. *Ferunt Platonem idem sensisse quod Pythagoram:* non *Pythagoras.* Sic Tuscul. iv. 20. *Ipsum illud æmulari, obtrectare non esse inutile: cum aut se non idem videat consecutum,* quod alium; *aut alium idem,* quod se. Idem deinde codex, *rationes* attulisse, *quas.* Rectissime:

complures enim attulit Plato, non unicam. Sic mox, cap. xxi. *Ut enim rationem Plato nullam afferret (vide quid homini tribuam) ipsa auctoritate me frangeret:* tot autem rationes *attulit, ut velle cæteris, sibi certe persuasisse videatur.*

Ibid. *Num igitur dubitamus*, an, *sicut pleraque, sic et hoc? quanquam hoc quidem minime: persuadent enim mathematici, terram in medio mundo sitam ad universi cæli complexum quasi puncti instar obtinere*] Quocunque te verteris, nunquam hercle efficies, ut hæc oratio recto pede incedere videatur. Quo enim referes illud AN? vides opinor, sententiam mutilam et claudicantem. Quod et ille recte deprehendit, qui in codice tuo sic interpolavit, *An sicut pleraque, sic et hoc sub dubitatione accepimus?* Certe, admisso illo AN, necesse est ejusmodi quid sequatur. Quod tamen cum nullus alius codex agnoscat; tutior et facilior medicina quærenda est. Dele igitur AN; et sic lege ac distingue. *Num igitur dubitamus, sicut pleraque, sic et hoc? (quanquam hoc quidem minime: persuadent enim mathematici) terram—quasi puncti instar obtinere?* Nullæ jam salebræ relictæ sunt; omnia complanata. Num, inquit, dubitamus terram instar puncti esse, sicut pleraque dubitare solemus nos Academici? immo hoc quidem minime: nam mathematicis rationibus convicti manus dare et assentiri cogimur.

Ibid. *Reliquæ duæ partes, una ignea, altera animalis, ut illæ superiores* (terrena et humida) *in medium locum mundi gravitate ferantur et pondere, sic hæ rursum* (vel sursum) *rectis lineis in cælestem locum subvolent, sive* IPSA NATURA *superiora appetente, sive quod a gravioribus leviora natura repellantur.*] Ubi primum hæc legeram, continuo subodoratus sum mendum subesse. Quid enim illud, IPSA NATURA? nihil profecto aliud, quam *natura rerum communis:* atqui illa haud magis *superiora* appetit, quam inferiora sive media. Ergo falsum hoc et absurdum, ideo ignem et aerem cælum versus subvolare, quod *ipsa natura* superiora appetat. Legebam igitur, *Sive IPSÆ natura superiora APPETENTES.* Ubi *natura* perinde est ac *natura sua.* Postea vero inspecta Lambini editione, animadverti virum doctissimum τὸ *appetentes* ex veteri codice protulisse, *ipsæ* autem ex conjectura. Et tamen hic est, quem ubique bonus ille Gebhardus præ se contemnit, sugillat, conculcat: quo, si verum amamus, tam longe inferior ipse est, ut nullo modo sit comparandus.

Cap. xx. *Etenim si nunc aliquid assequi se putant, qui ostium Ponti*

viderunt———*aut ii qui Oceani freta illa* viderunt :] Attende, obsecro, ad seriem orationis : et videbis, admisso illo *viderunt*, necessario requiri, ut dixerit, *aliquid* ASSECUTOS *se putant :* alioqui temporum ratio non sibi constabit. Sed tamen alia via tentanda curatio est. Lege enim : *Etenim si nunc aliquid assequi se putant, qui ostium Ponti* VIDERINT———*aut ii qui Oceani freta illa* VIDERINT. Res ipsa per se manifesta est.

Cap. xxi. *Liberatos enim se per eum dicunt gravissimis dominis, terrore sempiterno, et diurno ac nocturno metu. Quo terrore ? quo metu ?*] Vereor equidem, ne *gravissimi* illi *domini* non nisi unus solusque sit : quo enim differunt *terror* et *metus ?* Juncta quidem interdum hæc vocabula reperies : sed hoc ex more rhetorum, qui ad amplificandam orationem cognatas et similes dictiones coacervant. Stoïci quidem, qui omnia in pulvisculum diffringunt, sic hæc partiuntur et definiunt, ut terror sub metu, quasi species sub genere, comprehendatur : Terror, inquiunt, est metus concutiens. Esto : at nihilominus putidissimum plane fuerit binos hinc dominos confingere. Tu lege, literula abjecta : *ERRORE sempiterno, et nocturno ac diurno metu. Quo ERRORE ? quo metu ?* Hinc illa Ciceronis, quæ mox sequuntur ; *Non pudet philosophum in eo gloriari, quod hæc non* timeat, *et quod* falsa *esse cognoverit ?* Ubi *timeat* ad metum retulit, *falsa* ad errorem. Noti sunt Lucretii versus, quos ter quaterque inculcat,

> Hunc igitur *terrorem* animi *tenebrasque* necesse est,
> Non radii Solis, neque lucida tela diei
> Discutiant, sed naturæ species ratioque.

Terrorem et tenebras hic vocavit, quæ Cicero *metum et errorem*.

Cap. xxiii. *Quæ si est una ex omnibus, quæ se ipsam semper moveat.*] Scribe *se ipsa :* ut et alibi facis : et sic semper boni auctores.

Cap. xxv. *Quorsus igitur hæc spectat oratio ? quæ sit illa vis et unde, intelligendum puto. Non est certe nec cordis, nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum. Anima sit ignisve nescio.*] Recte tu quidem, cum priores haberent, *anima sit animus ignisve nescio*, amovisti illud *animus :* quippe quod nulli usquam codices agnoscant. Restabat tamen aliquid majus : illud enim, ut vulgo fertur, *anima sit ignisve nescio*, ne Latinum quidem est. Siquidem post *nescio* aut AN aut NE omnino hic requiritur. Et quidem olim Lambinus conjiciebat, *anima sit ignisne, nescio ;* ego nunc legendum existimo,

An anima sit ignisve, nescio. Quarum lectionum illa hoc significabit, *Utrum ex duobus sit*; nostra, *Unumne ex duobus sit.* Quid inter haec intersit, si probe intelligis: posteriorem duntaxat sensum huic loco convenire intelliges. Ita enim mox inferius: *sive anima, sive ignis sit animus*: et cap. xxvi. *si deus aut anima aut ignis est.* Sed nondum etiam emaculatus est hic locus. Non enim hic quaerit, *quid sit animus, sed, quae vis memoriae et unde?* Lege ergo totum locum, meo periculo. *Non est certe nec cordis, nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum*: AN ANIMAE *sit ignisve, nescio.* Et jam opinor, nova ratio nata est, cur illud *animus*, quod vulgatas editiones male obsedit, vel furcillis ejiciendum sit.

Ibid. *Quid? illa vis quae tandem est, quae investigat occulta, quae inventio atque excogitatio dicitur? Ex hac ne tibi terrena mortalique natura* concreta ea *videtur? aut qui primus (quod summae sapientiae Pythagorae visum est) omnibus rebus imposuit nomina? aut qui dissipatos homines congregavit, et ad societatem vitae convocavit? aut qui sonos vocis &c.*] Scire equidem ex te velim, quo referantur illa toties hic repetita, *Aut qui*: non enim video quorsum pertineant, neque ullum exitum orationis invenio. Tot ergo rerum inventores, quos hic enumerat, nominum, literarum, astronomiae, frugum, vestium, tectorum, quid? quid agunt vel quid sunt denique? nihil omnino; ut quidem hic locus vulgo nunc legitur. Tu vero sine dubitatione repone; *Ex hacne tibi terrena mortalique natura* CONCRETUS IS *videtur, aut qui primus—omnibus rebus imposuit nomina; aut qui* &c. Hoc est; nihil ne divinitus habuit, nihil aurae caelestis, nihil ignis aetherii? nosti illud Lucretii de Empedocle:

> Ut vix mortali videatur corpore cretus.

Caeterum tam turpe mendum librariorum solemni audaciae acceptum referimus: cum enim praecesserat *inventio atque excogitatio,* statim hi τὸ *concretus is* ne Latinum quidem esse arbitrati, permutarunt terminationes, ut eodem genere adjectivum cum substantivo, ut putabant, amice concordaret.

Ibid. *Quorum conversiones omnesque motus qui* animus *vidit, is docuit similem animum suum ejus esse, qui ea fabricatus esset in caelo.*] Redige, quaeso, haec mecum ad calculum: *Qui,* inquit, animus *vidit, is* (id est, animus) *docuit* animum *suum similem ejus esse.* Ergo hic habemus *animum animi*: satis hoc belle? alius, opinor, dix-

iſſet, *is docuit* SE *ſimilem ejus eſſe*. Sed alia paratior medicina eſt. Lege certiſſime: *Quorum converſiones omneſque motus qui* ANIMO *vidit, is docuit ſimilem animum ſuum ejus eſſe* &c. Noſter de Natura Deorum, i. 18. *Epicurus autem, qui res occultas et penitus abditas non modo* viderit animo, *ſed etiam ſic tractet* &c. Ibid. ii. 64. *Totam licet* animis, *tanquam oculis* luſtrare *terram*. Academ. ii. 40. *Aut ſi etiam dormientes aliquid* animo videre *videamur*. Ovid. Faſt. iv.

> Appius eſt auctor; Pyrrho qui pace negata
> Multum *animo vidit*, lumine captus erat.

Et alii paſſim. Sed et hoc jam nunc a Lambino video occupatum: adeo ut rurſus indigner ejus hominis vicem, cui ſæpe recte monenti, ſeu præ invidia et livore, ſive præ cæcitate et ignorantia, nemo obtemperare voluit.

Ibid. *Ut tarditate et celeritate diſſimillimos motus una regeret converſio. Quod ſi* in hoc mundo *fieri ſine deo non poteſt; ne in ſphæra quidem eoſdem motus Archimedes ſine divino ingenio potuiſſet imitari.*] Nihil variant codices ſcripti; eſt tamen cur a Ciceronis manu eſſe nunquam crediderim. Quid enim ſibi vult *in* HOC *mundo?* an plures et infinitos quidem mundos conſtituit, ex ſententia Democriti et Epicuri? Nugæ meræ: nullus quippe apud illos *mundi ædificator Deus:* omnia caſu et fortuito ex atomorum concurſu. Atqui hic ex Platonis ſententia loquitur: lege itaque inverſo ordine: *Quod ſi* HOC *in mundo fieri ſine Deo non poteſt, ne in ſphæra quidem* &c.

Cap. xxvi. *Non enim ambroſia deos aut nectare,* aut *Juventate pocula miniſtrante lætari arbitror.*] Geminus fere locus eſt De Natura Deorum, i. 40. *At poetæ quidem nectar, ambroſiam, epulas comparant, et aut Juventatem aut Ganymedem pocula miniſtrantem.* Verum ut hic locus rectus eſt et integer, ita prior ille in mendo cubat. Quale enim illud, *Lætari ambroſia, aut nectare,* AUT *Juventate?* Quid? cibuſne, obſecro, eſt Juventas, an potio? Vides nunc, opinor, quod tuum eſt acumen, ſententiæ labem: quam nullo negotio expurgaveris, ſi ſic legeris τῷ AUT deleto. *Non enim ambroſia deos aut nectare, Juventate pocula miniſtrante, lætari arbitror. Pocula* vero intellige *ambroſiæ aut nectaris*; quorum utrumque interdum pro liquoribus venditant poetæ, et *ambroſiæ ſuccos,* cum libuerit, ſpargunt.

Ibid. *Nam ut illa natura cæleſtis et terra vacat et humore: ſic utriuſque harum rerum humanus animus eſt expers: ſin autem eſt quinta quædam natura ab Ariſtotele* inducta: primum *hæc et deorum eſt et animorum*] Sic dedit Gebhardus, quem nollem tam preſſo pede ſequereris. Quo enim pertinet *primum? primum hæc eſt deorum et animorum:* quid ſecundum? nihil. Tu vero labantem ſententiam diſtinctione hac ſuſtenta: *ſin autem* eſt quinta quædam natura ab Ariſtotele *inducta primum:* hæc et deorum eſt et animorum. Quid clarius? ſic alibi Noſter De Oratore: *Qui hoc* primus *in noſtros mores* induxit. Jam autem ſic plane interpunctum video ab Aldo nepote: et in ora ſui libri poſuerat Lambinus: ſed ærugo et fatuitas Gebhardi noluit hunc ducem ſequi.

Cap. xxviii. *Non valet tantum animus, ut* ſeipſum *ipſe videat*] Ita poſt Victorium Gebhardus: ſed inepta lectio eſt et lutulenta. Codex tuus ſcriptus, *ut ſeipſum videat.* Corrige, *ut SE IPSE videat.* Geminatio in MSS. nata eſt a varietate lectionis.

Ibid. *Globum terræ ——— duabus oris diſtantibus habitabilem et cultum, quarum altera, quam nos incolimus, ſub axe poſita ad ſtellas ſeptem, unde*

——— horrifer
Aquilonis ſtridor gelidas molitur nives.]

Recte tu quidem, quem alii unum Trochaicum fecerant, in ſenarios diſpertitum eſſe voluiſti, auctore Cenſorino. Quod et e Nonio elicere potuiſſes, qui ex Accii Philocteta ſic citat, *UBI horrifer Aquilonis* &c. ſed aliud reſtat majus, quod et priores omnes et te fugit. Illud enim contemplare modo. *Sub axe poſita ad ſtellas ſeptem.* Qui, obſecro, verborum ordo? quæ autem locutio? Certe hoc non habet indolem Ciceronianæ dictionis. Nimirum et hæc quoque Accii verba ſunt, non Tullii: et ſic locus eſt diſtinguendus, et ad par Iamborum redigendus: *Quarum altera, quam nos incolimus,*

Sub axe poſita ad ſtellas ſeptem, unde horrifer
Aquiloni' ſtridor gelidas molitur nives.

Ibid. *Cælum* miteſcere, *arbores frondeſcere,*
Vites lætiſcere, *pampinis pubeſcere,*
Rami baccarum ubertate incurviſcere.]

Ex libris ſcriptis hi *niteſcere* exhibent, illi *miteſcere.* Prius in vetuſtis editionibus inſederat, poſterius arripit Gebhardus. Quo ta-

men jure de loco suo dejicitur illud prius? cum et versum numerosiorem efficiat, et ποιητικώτερον sit, et placere debeat vel ob illud Lucretii de eodem tempore verno:

> ——— tibi suaves Dædala tellus
> Submittit flores; tibi rident æquora ponti,
> Placatumque *nitet* diffuso lumine *cælum*.

Illud vero adhuc pejus, quod cum priores edidissent,

> Vites *lætificæ* pampinis pubescere:

hic et ex unico quidem codice admittit in textum,

> Vites *lætiscere*, pampinis pubescere.

Perperam profecto. Cum enim in vulgata lectione, de rebus illis singulis, *cælo*, *arboribus*, *vitibus*, *ramis*, *segetibus*, *fontibus*, *pratis* unum duntaxat habeatur pronuntiatum: hic inconcinne duo adhibet de vitibus, *lætiscere*, et *pubescere*: quæ tamen vix aut ne vix quidem inter se differunt. Jam quod existimat eos codices, in quibus extat *lætificare*, patrocinari lectioni a se inductæ: quam prave et nullo judicio? Quanto veri similius ex divisa diphthongo *lætificæ*, more in vetustioribus exemplaribus solemni, profluxisse illud *lætificare*; unius duntaxat literæ insertione? Accedat huc, quod jam olim Nonii codices *lætificæ* agnoverint. Illud sic colligo. Versiculum hunc tertium laudat in verbo *Incurviscere*, ex hoc ipso loco: alibi autem ex alio auctore, Sisenna scilicet, citat *lætiscere*. Atqui, si hic ejus codices τὸ *lætiscere* habuissent, sine dubio etiam hac usus esset auctoritate, quæ sub manu, sub oculis versaretur.

Cap. xxx. *Nam qui se* humanis *vitiis contaminavissent*, et *se totos libidinibus* dedissent, *quibus cæcati*, velut *domesticis* vitiis *atque flagitiis se inquinavissent*, *vel Rep. violanda fraudes inexpiabiles concepissent, iis devium quoddam iter esse, seclusum a concilio deorum.*] In his verbis non ita multis ter quaterve a dormitantibus librariis peccatum esse suspicor. Sed primum apponam integrum locum, ut mihi legendum videtur; tum de ratione emendationum videbimus. Scribo igitur, *Nam qui se* IMMANIBUS *vitiis contaminavissent*, AUT *se totos libidinibus* DEDIDISSENT, *quibus cæcati*, VEL *domesticis* STUPRIS *atque flagitiis se inquinavissent*, *vel rep. violanda fraudes inexpiabiles concepissent, iis devium quoddam iter esse* &c. Principio, illud quod vulgo fertur *humanis vitiis* quam sententiæ adversum sit, tu considera. Nam certe *humana vitia* sunt quæ in quemvis hominem

cadunt, quæ naturæ humanæ imbecillitas a se defendere et depellere non potest. Ovidius, Fast. i. v. 299. de Astronomiæ inventoribus loquens, tanquam supra mortalem conditionem evectis,

> Credibile est illos pariter *vitiisque locisque*
> Altius *humanis* exseruisse caput.

Atqui hoc loco non de mediocribus et ignoscendis vitiis Ciceronem loqui manifestum est: hinc enim mortalium turpissimos et contaminatissimos ponit, illinc castissimos sanctissimosque; quorum hos ad deorum sedes recta ire post mortem, illos iter devium capessere a beatis sedibus quam maxime diversum. Lego igitur, quod proxime ad librorum scripturam videtur accedere IMMANIBUS *vitiis*, quo epitheto Horatius noster usus est Sermon. ii. 4. v. 76.

> *Immane* est *vitium* dare millia terna macello.

Mox lego, AUT *se totos* &c. Non enim eosdem, sed diversos intelligit; priores, sceleratos, fraudibus, rapinis, cædibus grassantes; posteriores, voluptarios, qui ventri et gulæ et libidinibus serviunt. Certe hæc vitia quodammodo contraria sunt, nec facile in unum eundemque hominem cadunt. Lege deinde DEDIDISSENT cum Victorio et codice ex tuis meliore, quod et hic et sæpe alias perperam immutavit Gebhardus. *Dedere* enim majus quid et significantius notat, quam *dare*; pro captivo se tradere, in servitutem addicere, mancipare. Confirmatur hoc et ex adjuncto *totos dedidissent:* sic Noster de Legibus, ii. 2. *Pro qua mori, et cui nos* totos dedere *debemus.* Ad Atticum, ix. 4. *Sed tamen, ne me* totum *ægritudini* dedam, *sumsi mihi quasdam tanquam* θέσεις. Tuscul. v. 39. *Huic discendi quærendique divinæ delectationi* toto *se animo* dedidissent; ubi iterum contra Victorium et tuos codices Gebhardum sequeris male interpolantem *dedissent*. Sequitur deinceps, *Quibus cæcati*, velut *domesticis* vitiis *atque flagitiis se inquinavissent:* hoc est, *quibus* seu sceleribus, sive libidinibus (nam ad utrumque hoc refertur) *velut* domesticis vitiis &c. Quid, malum, illud *velut?* an scelera, fraudes, rapinæ sunt *domestica* vitia? immo vero hæc ut disjuncta et disparata ponuntur. Lego ergo levissima mutatione, VEL *domesticis flagitiis*, vel *re publica violanda*. Alioqui impedita prorsus oratio est, neque exitum sibi reperit. Hæc quidem emendatio, utcumque fiat cæteris, longe certissima est, sed aliud quid etiam restat. Vide enim illud, *Quibus* vitiis *et libidinibus*

cæcati, vel domeſticis vitiis *ſe inquinaviſſent:* Quam frigide, quam illepide hic repetitur illud *vitiis?* an quidquam ſapit aut elegantiæ aut copiæ Tullianæ? Quamobrem aut legerim, *domeſticis ſtupris atque flagitiis*, aut *domeſtica nequitia atque flagitiis:* illa enim apud Noſtrum una cum flagitiis non ſemel juncta legimus.

Cap. xxxi. *Veniet tempus* (moriendi) *et quidem celeriter*; *et ſive retractabis, ſive* properabis: *volat enim ætas.*] Recte quidem nunc vulgo editur *retractabis:* cum veteres editiones et codices aliquot ſcripti *retardabis* habuerint: quod natum videtur ex illo altero *properabis*, cui ſcilicet contrarium et ἀντίθετον ponendum videbatur *retardabis*. Cæterum uno verbo feliciter reſtituto, de altero erat cogitandum. Quid enim eſt *properabis* ad mortem? hoc certe eſt voluntariam mortem ante diem ſibi arceſſere: quod hoc ipſo loco auctor tanquam illicitum et nefarium damnat. Quid ergo? equidem corrigendum puto, *ſive retractabis, ſive OBTEMPERABIS:* quod ſi compendioſe et cum P *optep*. ſcripſeris, more in veteribus libris recepto, minimum aberraverit a vulgata lectione. *Retractare* autem et *obtemperare* ſunt plane antitheta: et ſententia exurgit aptiſſima. Moriendum, inquit, erit; ſeu iniquo animo et ingratiis, ſive æquo et libenter; ſeu renuas et tergiverſeris, ſive pareas et morem geras. Huc oppoſite accedunt illa Græca Cleanthis, quæ Latine eleganter vertebat Seneca, Epiſt. cvii.

Duc me, parens celſique dominator poli,
Quocumque placuit: nulla *parendi* mora eſt;
Adſum impiger: Fac *nolle:* comitabor gemens:
Malufque patiar, quod pati licuit bono.
Ducunt volentem fata, nolentem *trahunt.*

Cap. xxxii. *Sed me nemo de immortalitate depellet. M. Laudo id quidem: etſi nihil* animis *oportet confidere.*] Ita poſt Victorium edidit Gebhardus, manuſcriptis ſuis ſerviliter addictus, quantovis detrimento ſententiæ. Quid enim? *nihil ne oportet animis confidere?* hoccine ut Cicero dixerit? Quid igitur tam longa hac diſputatione actum eſt? quorſum illa, niſi ut ſpem nobis et fiduciam faciat immortalitatis animorum? Quo pacto autem *laudat* fiduciam interlocutoris, ſi *nihil* jubet confidere? Hæc ſunt pugnantia. Quare revoca veterem lectionem a Manutio et Lambino traditam: *Sed nihil* NIMIS *oportet confidere.* Recte quidem. Hoc

enim caventis eſt et ſpem alentis ac corroborantis; illud contra ſpem omnem præcidentis et abnegantis.

Cap. xxxiii. *Nihil neceſſitatis affert, cur naſcantur animi, ſimilitudo. Omitto* ſimilitudines: *vellem adeſſe poſſet Panætius; vixit cum Africano.*] Nihil pravius et ineptius hac lectione. Nam ubicumque dicimus *Omitto* aut *Mitto*; noſtra ſignificamus nos mittere argumenta, quæ ſi opus fuerit proferre poſſemus: at hic contra adverſarii argumentum ſe dicit omittere: nam ex *ſimilitudine* ingeniorum, qua filii parentes ſuos referre ſolent, Panætius probare voluit *animos naſci.* Ergo ſubtiliſſime ſane fortiſſimeque diſputat, qui id, quo ab adverſariis urgetur, non refutare, ſed omittere ſe profitetur. Quid, quod id ipſum falſum eſt, *ſe omittere ſimilitudines:* pergit enim argumentum a ſimilitudine ductum pluribus exemplis refellere. Quid multa? legendum eſſe contendo: *Omitto* DISSIMILITUDINEM: nam codex tuus *ſimilitudinem* ſingulari numero exhibet. Duplici ſcilicet ratione Panætii argumentum convellit. Primo, ait, poſito talem eſſe animorum ſimilitudinem; ea tamen efficitur, non quod ipſi animi a parentibus naſcantur, ſed quod animi mores fere ſuos et indolem ducant a temperamento corporum, quæ ſine dubio parentum corporibus cognata et ſimilia ſunt. Negat ſecundo ejuſmodi ſimilitudinem eſſe perpetuam: *Omitto,* inquit, *diſſimilitudinem:* Africani quippe et Craſſi et multorum clarorum virorum filii et nepotes parentibus diſſimillimi erant. Addere potuiſſet et ſuum Marcum: ſed is qui vir futurus eſſet nondum oſtenderat.

Cap. xxxiv. *An quoniam ipſe animi diſceſſus a corpore non ſit ſine dolore? ut credam ita eſſe, quam eſt id exiguum! et falſum eſſe arbitror; et ſit plerumque ſine ſenſu, nonnunquam etiam cum voluptate: totumque hoc* leve *eſt, qualecumque eſt: ſit enim ad punctum temporis.*] Conſidera ſodes illud *qualecumque.* Id enim eam vim in hoc loco habet, quaſi diceret, *Totum hoc* leve *eſt, quantumvis* grave *ſit:* quo quid putidius et abſurdius dici poteſt? Sine dubio ſcripſit Cicero, *Totum hoc* BREVE eſt, *qualecumque eſt.* Hoc eſt; Seu *grave* ſit, ut illi contendunt, ſeu *exiguum,* ut ego quidem exiſtimo; certe *breve eſt:* cur? *quia ſit ad punctum temporis.*

Cap. xxxv. *Non liberi* deleti; *non fortunæ omnes a victoribus poſſeſſæ.*] Cum cæteræ omnes editiones habeant *defleti*; tu ex Manuſcripto tuo reponis *deleti. Cnæus enim,* inquis, *et Sextus Pom-*

peius nonnisi post obitum patris sunt interfecti. Nescio an quid velis recte intelligam. Quippe, opinor, eam ipsam ob rationem, non quadrat huc illud *deleti*; quod Pompeii liberi nonnisi post parentis cædem deleti sint. Cicero enim hic de iis *calamitatibus* loquitur, quas ipse *hausit* Pompeius. Sed interitus filiorum, nihil quicquam attingebat patrem, qui tum e vita excesserat, et malorum sensu carebat. Quid, quod ne Ciceroni quidem, nedum Pompeio convenit, quam substituis, lectio. Sextus enim Pompeius, alter ex Pompeii liberis, Ciceroni ipsi superstes fuit, et res magnas gessit per annos bene multos. Qui ergo hic dicere potuit, *liberi deleti*? Quare nolim sollicitari lectionem vulgatam: *defleti* enim a Pompeio liberi, utpote jam omnibus præsidiis nudati, et ruinis patris sine dubio obruendi; quippe, ut Græco versu dicitur,

Νήπιος, ὃς πατέρα κτείνας παῖδας καταλείπει.

Cap. xl. *Proh dii immortales! quam iter illud jucundum esse debet; quo confecto, nulla reliqua cura, nulla solicitudo futura sit!*] Ita nunc et superiore sæculo editum est ex codicibus, ut aiunt, Manuscriptis. At editiones principes verbo auctiores sunt. *Quam OPTABILITER iter illud jucundum esse debet.* Unde, amabo, hoc prodiit? certe non a correctoribus: quia vel prima fronte absurditatem suam prodit. Ergo veri est similius, ut verbum tam aperte mendosum potius ab his ejiceretur ex textu, quam ab illis textui insereretur. Videtur ab auctoris manu sic fuisse, *Quam OPTABILE iter illud ET jucundum esse debet.* Sic alibi junxit duo illa *optabile et jucundum*, De Finibus, i. 6. et Ep. Fam. v. 12. Ex *optabile iter* natum est illud *optabiliter.*

Cap. xli. *Si mors ei somno similis est, qui placatissimam quietem affert: dii boni, quid lucri est emori? Aut quam multi dies reperiri possunt, qui tali nocti anteponantur, cui similis futura est perpetuitas omnis consequentis temporis? Quis me beatior?*] Impedita sane oratio; adde quoque, scabrosa et aspera. *Cui nocti*, ait, *similis futura est perpetuitas omnis consequentis temporis.* Atqui illud non pro concesso sumendum erat, sed probatione indigebat. Illud deinde, quam ex abrupto, *Quis me beatior?* non agnosco Ciceronem ita temere et intempestive exclamantem. Lege vero, et distingue, me fidejussore: *Quam multi dies reperiri possunt, qui tali nocti anteponantur? Cui SI similis futura est perpetuitas omnis consequentis

temporis, quis me beatior? Illud *si* hic absorptum est a sequente syllaba, prorsus ut supra, cap. xxv. An. *An animae sit ignisve, nescio.*

Ibid. *Et haec quidem hoc modo: nihil autem melius* aestimo. *Sed tempus est, inquit, jam hinc abire me ut moriar; vos, ut vitam agatis. Utrum autem sit melius dii immortales sciunt: hominem quidem scire arbitror neminem.*] Quid, malum, illud *aestimo*, aut quorsum? Neque enim ad praecedentia quicquam facit, neque ad sequentia. Lege vero ex duobus scriptis cum Manutio et Lambino: *Et haec quidem hoc modo: nihil autem melius EXTREMO.* Nam verba, quae deinde Cicero Latine vertit, sunt extrema et novissima Apologiae Socraticae, Ἀλλὰ γὰρ ἤδη ὥρα ἀπιέναι, ἐμοὶ μὲν ἀποθανουμένῳ, ὑμῖν δὲ βιωσομένοις· ὁπότεροι δὲ ἡμῶν ἔρχονται ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα, ἄδηλον παντὶ, πλὴν ἢ τῷ θεῷ. Quid clarius hac lectione, quid elegantius? quod etiam sine codicis auctoritate satis se omnibus probaret non imperitis. Gebhardus tamen vulgatum amplectitur; cui id maxime studio fuisse videtur, ut nihil prorsus admitteret quod in Palatinis suis non invenisset.

Cap. xlii. *Nam vitae miserae mors finis esse videtur: mors si est misera, finis esse nullus potest.*] Equidem verbis vix perlectis statim deprehendi corrigendum esse, *mortis:* id enim plane postulat antithetorum concinnitas. Postea intellexi Lambinum ex scripto codice sic dedisse: Gebhardum autem in suis omnibus reperisse. Quid hoc homine facias, qui ipsos illos codices, quibus alias tam serviliter adhaeret, deserere maluit, quam ut Lambinus quicquam recte facere videretur. Sed est praeterea, ni fallor, quod corrigendum restat; lego enim: *Nam vitae miserae mors finis esse videtur:* MORTIS, *si est* MISERUM, *finis esse nullus potest.* Vide quae diximus ad i. 8.

Ibid. *Quid ille dux Leonidas dicit,* Pergite animo forti, *Lacedaemonii: hodie apud Inferos fortasse coenabimus*] Male vero sit codicibus Manuscriptis, qui omnes in scelesta hac et contaminata lectione conspirant. Quo enim *pergerent?* quibus id unum propositum erat, locum occupatum tutari, et Persas illac transituros opperiri. Quid autem illud *pergite* ad coenationem? ubi antitheton? ubi acumen? Crucem sane fixit interpretibus haec lectio: quippe qui notissimum et vulgatissimum Graecorum apophthegma tam prave et perverse a Cicerone redditum vel suspicari nefas

duxerunt. Tu quidem, quod ſane nollem, librarios a culpa liberas, auctori ipſi crimen affingis; quaſi ἀριστοποιεῖσθαι, quod nihil aliud quam *prandere* ſignificat, ille errore pluſquam puerili pro ἀριστεύειν ſive *fortiter facere* accepiſſet. Bene vero quod non primus, ſed poſt Aldum Manutium, Ciceronis manes tam graviter violaſti. Qui autem tam turpiter ſe dare potuit, qui ſe Græce luculenter ſcire toties profitetur, qui plures Græcos in omni literarum genere verſatiſſimos domi alebat, cui ſemper a manu aderat Tiro libertus utriuſque ſermonis peritiſſimus? Quid? nemone eorum quibus recitabat, quibus mittebat ſcripta ſua, non Brutus, non Atticus, mature admonere poterat? Verum eſto: et ipſe Græce indoctus id neſciverit, quod pueri in Scholis declamitantes tum ſciebant; et amici dormitantes monere neglexerint. Quid? an non indoctum modo, ſed et ſtolidum ſtupidumque fingemus? ſtolidus enim et plane plumbeus fuerit neceſſe eſt, qui Leonidæ dictum aut ſic verterit, aut ſic verſum collaudaverit; qui etiamſi in exemplari Græco ἀριστεύετε male ſcriptum eſſe fingamus pro ἀριστᾶτε, non ipſe per ſe vi ipſius ſententiæ erratum deprehenderit. Quidvis igitur tentemus potius, et notum librariorum ſtuporem incuſemus, quam ut ingenium omnis ævi præclariſſimum tam pudendi erroris inſimuletur. Et tu quidem jure merito bonos illos viros, qui *Prandete animo forti* ſubſtituunt, ſibi ſuum habere permittis: hoc enim vel ipſa recepta lectione eſt ineptius. Vide autem, ſi nos forte aliquid magis ſcite excogitemus. Primum, de ſententia abunde conſtat ex aliis auctoribus cum Græcis tum Latinis, quos ipſe ad partes advocas: id ſolum negotii reſtat, ut ejuſmodi verba ſententiæ adaptentur, quæ ad vulgatam ſcripturam quam proxime accedant. *Quid ille dux Leonidas dicit? Pergite animo forti, Lacedæmonii: hodie apud inferos fortaſſe cœnabimus.* Ubi illud *dicit* interpolatum videtur, et ex gloſſa profectum. Scribo igitur, *Quid ille dux Leonidas?* ut paullo ante, *In quos Simonides:* et ita paſſim. Deinde ex illis *Pergite animo forti,* hæc extundo, et totum locum ſic concipio, *Prandete, ait, ô fortes Lacedæmonii: hodie apud inferos fortaſſe cœnabimus.* Sane illud *ô fortes* in hortatione apprime convenit. Noſti illud Teucri apud Horatium,

> *O fortes,* pejoraque paſſi
> Mecum ſæpe viri, nunc vino pellite curas.

Si qui autem sint, quibus non placet ut τὸ *dicit* invitis codicibus ejiciatur, iis aliud exhibemus hoc modo. *Quid ille dux Leonidas dicit? Prandeamus, ô fortes Lacedæmonii:* quemadmodum ab Isidoro hoc dictum profertur, Orig. xx. 2. *Veteres Prandium vocabant omnium militum cibum ante pugnam: unde est illud Ducis alloquium, Prandeamus, tanquam apud inferos cœnaturi.* Neutrum ex his nimis longe aberrat a recepta lectione. Qui propius quid et veri similius comminiscatur, palmam per me auferat. Id modo fixum constitutumque sit, non Ciceronis hic culpam esse, sed librariorum.

Cap. xliv. *Hectorem quadrijugo curru raptarier*] Primus hunc verborum ordinem induxit Gebhardus; cum et sui et aliorum codices habuerint,

> Hectorem curru quadrijugo raptarier.

quod sine dubio a poetæ manu est. Etsi enim utrumque, si ad *digitos* pedes exegeris, Iambici senarii mensuram implet; *aurium* tamen judicio posterius solum est admittendum: ut enim hoc suave et numerosum est, et justam cæsuram facit: ita illud contra scabrum est et impeditum et absonum.

Ibid. *Mater, te appello, tu quæ curam somno suspenso levas,*
Neque te mei miseret: surge et sepeli natum.

Et mox sequitur,

prius quam feræ volucresque.] Versus sunt Trochaici: et proinde sic ad numeros suos redigendi sunt, atque etiam connectendi:

> Mater te appello, *quæ* curam somno *suspensam* levas,
> Neque te mei *miseretur:* surge et sepeli natum *tuum*, prius
> Quam feræ volucresque———

Primo TU, quod versum onerat, et plane redundat ejiciendum est: neque sane habetur in editionibus Aldi et Lambini. Adde, quod *te quæ* dicendum potius fuerit, quam *tu quæ.* Deinde lege *suspensam* ex Porphyrione Scholiasta vetere ad Horatii Serm. ii. 3. qui sic verbum hunc laudat. *Suspensam* autem intellige *dilatam, intermissam.* At illud *suspenso somno*, nihil aliud est, quam *solicito et pavido*; unde sententia ipsa secum pugnat: neque enim ejusmodi somno *cura levari* potest. *Tuum* autem ex conjectura addidimus; quo versus suppletur, si veteri more μονοσυλλάβως efferatur

tur: facile autem abſorberi potuit á ſyllaba præcedente. Verum Acron alter Scholiaſtes ad dictum Horatii locum ſic verba illa laudat, *Soror, ô ſurge, et ſepeli me.* Sane hic Polydori umbra alloquitur ſororem ſuam Ilionam, ut plane conſtat cum ex Horatii illo loco, tum ex Cicerone in Academicis, ii. 27. *Sororem* itaque appellat, quia natura; *matrem,* quia et ætate multo grandior, et parentis loco ipſum educarat. Quare neſcio an totus locus ex Scholiaſtis illis ſic refingendus ſit,

> Mater, te appello, quæ curam ſomno ſuſpenſam levas:
> Neque te mei miſeretur, ſoror: O ſurge et ſepeli me, prius
> Quam feræ volucreſque ———

Hæc Cicero immutare paullum poterat, ſuo arbitratu.

Ibid. *Heu relliquias ſemiaſſi regis, denudatis oſſibus,*
Per terram ſanie delibutas fœde devexarier.

Non intelligo quid metuat; cum tam bonos ſeptenarios fundat ad tibiam.] Iterum hic vapulat Cicero, quod verſiculos hos *ſeptenarios* vocet; cum ſint, ut volunt, Iambici Tetrametri ſive Octonarii. Primus hanc dicam ei ſcripſit vir magnus Julius Scaliger, cujus verba ſunt loco a te indicato: *Ciceronem quoque fugit ratio, cum in prima Quæſtione Tuſculana ſeptenarios vocat.* Acceſſit poſtea Lambinus, qui librariis, non Auctori, hoc imputat; et pro *ſeptenarios,* ut Tullium demereatur, in ipſo textu *octonarios* ſtudet ſubſtituere. Inde et Gerhardus Voſſius idem hoc Tullio intentat; et tibi denique libitum eſt agmen hoc cogere. Ego vero non Ciceronem, quod abſit, verum ipſos illos rationem hic fugiſſe contendo, et, niſi multum animi fallar, plane evincam. Sed hæc, quo clariora ſint, ſunt paullo altius repetenda. Sciendum eſt igitur, Iambicis cum Trochaicis magnam cognationem et ſimilitudinem eſſe: quod ſemel iterumque attingit Hephæſtion: res exemplo illuſtrabitur: Notiſſimi ſunt Trochaici Enniani apud Gellium.

> Hóc tibi ſit | árgumentum | ſémper in prom | tú ſitum
> Né quid expec | tés amicos | quód tute agere | póſſies

Hi ſunt quos fere Græci Tetrametros vocant *catalecticos,* ſive una ſyllaba deficientes, ut ipſe hic vides; nam dactylus eſt in quarto loco; non ut in cæteris ditrochæus. Jam ſi his *Trochaicis* unam ſyllabam præpoſueris; habebis ſtatim *Iambicos* Tetrametros acatalectos, hoc eſt, plenos, et integros: ut verbí gratia:

Et hóc tibi | sit árgumen | tum sémper in | promptú situm,
Ut néquid ex | pectés ami | cos quód tute age | re póssies.

Ergo ex posteriore genere hos, de quibus nunc agimus, versus esse autumabat Scaliger et qui eum secuti: ut certe quidem sunt, si receptam lectionem admittimus.

Heu reliquias | semiássi re | gis dénuda | tis óssibus
Per térram sani | e délibu | tas fóede di | vexárier.

Verum in eo tota difficultas versatur, an recepta lectio sit admittenda. Equidem id pernego, atque pluribus de caussis. Nam primo, si aliud quidquam in re literaria vere affirmare possum, id (quod hos summos viros fugit) præstare tibi ausim, nunquam a Poetis Tragicis seu Græcis sive Latinis usurpatos esse Iambicos hos Tetrametros. Siquidem hoc metrum est Comœdiæ proprium, in Tragœdia nullum locum habet. Atqui hos versiculos, ubi Polydori umbra loquitur, ex Tragœdia quadam desumptos esse res ipsa indicat: neque mihi dubium est, quin ex Pacuvii *Iliona* sint petiti. Hoc, inquam, primum: quod, quia non aliter constare possit quam longa tot locorum enumeratione, non jam evincere studeo, sed mihi credi postulo. Id equidem ausim mea fide polliceri; quod dico verum reperturum, quisquis utriusque linguæ Tragicos evolverit. Illud deinde considera, quod ex ipso Cicerone planissime apparet; hæc quoque ab umbra Polydori dicta esse, in eadem ῥήσει qua priora illa,

Mater te appello, quæ curam somno suspensam levas;

et idcirco cum priora Trochaica, etiam hæc ex artis lege Trochaica esse oportere. Reliquum est igitur, ut sequendo certa vestigia quos quærimus numeros hinc eruamus. Atque illi quidem, ni fallor, sua sponte exorientur. Quorsum enim illud Regis? Certe Polydorus hæc de se loquitur; is autem minime erat rex: Quod si fuisset; se tamen regem appellare, præsertim jam mortuum, cujus esset arrogantiæ? Illud quoque scire aveo, semiassi quid sibi velit? Dicent, opinor, *semiustum* sive *semiustulatum*. Atqui neque funus factum est Polydoro, ut corpus fuerit semiustulandum; (projiciebatur quippe volucribus et feris, nec rogi nec sepulchri justa consecutus;) neque vero *semiassus* ullo id modo significare potest. Ea enim vocabuli illius vis est, ut ad cibos et ad vescendum semper referatur. Non itaque Polydoro convenit illud

semiassus; Terei potius aut Thyestæ filiis, qui in convivio vel semiassi vel assi parentibus apponebantur. Quid? Jamne vides hujus, quem volunt, Octonarii absurdissimam sententiam? Quid ille alter.

> Per terram sanie delibutas fœde divexarier?

Quid, malum, id lamentatur, quod *per terram* divexandus sit? an mallet *per aquam* a marinis belluis, aut *per aerem* a vulturibus dilacerari? Nihil vidi stultius: et profecto hoc etiam aliis suboluit. Aldus enim Manutius, Lambinus, Scriverius, Vossius, ut labanti credo sententiæ aliquantulum consulerent, *delibutam* ediderunt. Sed, præterquam quod et Victorii codices, et Gebhardi, et tui *delibutas* summo consensu præ se ferant; quam illi lectionem inducunt, est ipsa per se aspernanda. Veretur enim hic, ne cadaver suum *per terram* a canibus distrahatur. Quot, quæso, agri jugera pueruli cadaver *sanie delibuere* potuit? Immo vero ipsum corpus, non terra; ipsæ *reliquiæ* sanie et tabo fluebant. Vides jam et hunc Octonarium nihilo meliorem esse, quam illum priorem. Experiamur igitur; an aliquid sanius elegantiusque exurgat; si, ut sane debent, ad Trochaicos redigantur. Atque ecce, non longe petitos:

> Neu reliquias | semiesas | denudatis | ossibus
> Tetra sanie | delibutas | fœde divex | arier.

Quid? nonne hos *bonos septenarios* jure optimo nominavit Tullius? Equidem *bonos* esse versus et vere a me restitutos præstare posse videor; an *septenarios* post videbimus. *Neu* manuscripti tui recte exhibent, non *heu*. Continuatur enim oratio; *Surge et sepeli me, neve sinas me inhumatum putrescere, neu a feris fœde dilaniari*. Illud vero *heu* qui possit cum verbo infinitivo conjungi, nullus video. Porro pro corruptis illis *semiassi regis* cum metri, tum sententiæ ductu repono *semiesas*: a volucribus nempe et feris: quo quid aptius et convenientius fingi potest? Vides enim jam quam apposite addat *denudatis ossibus*. Nam quod cæteri poetæ *semesas* potius dicunt, quam *semiesas*: id metri necessitate faciunt, quia *semiesas* quadrisyllabum in versu heroico aut pentametro stare non potest. Sic iidem dicunt *semanimis*, *semhominis*; at in Trochaico plene efferre licet, *semianimis*, *semihominis* πεντεσυλλάβως. Illud autem *Regis* quidam interpolavit, ne adjectivum *semiassi* solum sine

ſubſtantivo incederet. Jam pro iſto *terram* (*Per* enim compendioſe ſcribebant una litera) quid tam proximum et veriſimile, quam a poeta ſcriptum eſſe *tetra*; quod ſaniei epitheton longe aptiſſimum eſt. Lucretius, *tetra ulcera, tetra cadavera.* Legere etiam poſſis, PUTRI *ſanie*, pro iſtis *per tram*; ut Statius loco huic gemino de cadaveribus projectis, Theb. xii. 577.

> Quantum etenim *ſupereſſe* rear? *nuda oſſa, putremque*
> Urere permittat *ſaniem.*

Ubi habes plane, *reliquias denudatis oſſibus*, et *putri ſanie delibutas.* Sed ſatis de *bonitate* verſuum: jam de *menſura*, cur *ſeptenarii* vocentur. Tenendum eſt igitur, duplicem olim fuiſſe rationem verſuum metiendorum: qui proinde pro varia metiendi ratione varia nomina ſortiti ſunt. Qui Iambicos per binos pedes ſive diiambos ſcandebant, ut fere Græci, appellabant *Trimetros*: tres enim diiambos continent,

> Amantium i | ræ amoris in | tegratio eſt:

Contra qui per ſingulos pedes ſcandebant, *Senarios* vocabant ut fere Latini; ſex enim ſimplices Iambos recipiunt:

> Aman | tium i | ræ amo | ris in | tegra | tio eſt.

Eadem ratio eſt Trochaicorum: qui per ditrochæos metiebantur, Tetrametros vocabant catalecticos: quippe tribus ditrochæis conſtant, et quarto una ſyllaba minore,

> Tetra ſanie | delibutas | fœde divex | arier:

rurſus qui ſingulos Trochæos numerabant, ſeptenarios appellare poterant; ſex enim Trochæos (vel pro Latinorum more ſpondæos aut anapæſtos) continent, et ſeptimum dactylum;

> Tetra | ſanie | deli | butas | fœde | divex | arier.

Ergo eodem jure quo Iambicos Trimetros Latini Senarios vocabant, hi Trochaici Tetrametri ſyllaba deficientes a Cicerone ſunt *Septenarii* appellati. Quemadmodum et Varro, narrante Diomede, p. 514. quem verſum alii Iambicum Tetrametrum Catalecticum vocant, quia quatuor diiambos una ſyllaba minus recipit,

> Nam ſi remit | tent quippiam | Philumenam | dolores;

ille *Septenarium* vocabat; quia ſex Iambi ſimplices cum ſeptimo pede Baccheo verſum conficiunt,

Nam ſi | remit | tent quip | piam | Philu | menam | dolorem.

Deſinamus igitur porro reprehendere; quod duo tales, alter Romanorum omnium doctiſſimus, alter diſertiſſimus, recte et rite ſe facere arbitrati ſunt.

Ibid. *Tenendum eſt igitur, nihil curandum eſſe poſt mortem: cum* multi *inimicos etiam mortuos pœniantur.*] Non placet illud *multi*: frigidum enim eſt; quippe et contra, *multi* non ſæviunt in mortuos, *multi* etiam inulti moriuntur. Nonius tamen, niſi editores mala fide hic agant, bis τὸ *multi* agnoſcit; in *Punitur* et *Pœniuntur*. Equidem ſic a Cicerone profectum exiſtimo: *Tenendum eſt igitur, nihil curandum eſſe poſt mortem: cum* STULTI *inimicos etiam mortuos pœniantur*. Res ipſa loquitur.

Ibid. —— *Ipſe ſummis ſaxis fixus aſperis,*
Eviſceratus, latere pendens, ſaxa ſpargens tabo,
Sanie et ſanguine atro.]

Iterum tu cum viro ſummo Gerhardo Voſſio in errore verſaris; cum ad Iambicos Octonarios Enniana hæc ſtudes redigere; quod genus carminis, ut jam dixi, nullum in Tragœdia locum habet. Turnebus hinc Trochaicos Catalecticos efformat; probabilius ſane: ſed omnes æque premit una difficultas; quod aut verba ipſa aut verborum ordo nimium quantum immutetur. Nos neque vocum ſerie, neque una literula variata ſic reponimus;

Ipſe ſummis | ſaxis fixus | aſperis, e | viſceratus,
Latere pendens, | ſaxa ſpargens | tabo, ſanie et | ſanguine atro.

Quo pacto erunt Trochaici octonarii, vel, ut Græci appellant, Trochaici tetrametri acatalecti, ſive pleni et integri. Atque hoc verſuum genus ſæpe habes Catalecticis immixtum in Plauto et Terentio. Neque aliter Tragici factitabant, ut ex Ennii Medea colligere licet, apud Ciceronem, Epiſt. Fam. vii. 6.

Quæ Corinthum, al | tam arcem, habetis, | matronæ opulen | tæ, optimates.

Et mox;

Multi ſuam rem | bene geſſere et | publicam patri | a procul:
Multi, qui do | mi ætatem agerent, | propterea ſunt | improbati.

In quibus verſibus refingendis viri præſtantes, Muretus, Paulus Manutius, Janus Rutgerſius, Gerhardus Voſſius fruſtra olim labo-

rarunt. Cæterum recte hæc a nobis constituta esse vel Nonius indicio est, qui in verbo *spargere* versum posteriorem integrum, ut solet, adducit,

> Latere pendens, saxa spargens tabo, sanie, et sanguine atro.

Porro et alibi hæc Enniana laudantur a Cicerone, Orat. in Pisonem, cap. 19. ubi graviter errant editores, sic ibi priorem versum exhibentes;

> Ut tu naufragio expulsus uspiam, saxis fixus asperis.

Quippe illa, *Ut tu naufragio expulsus uspiam,* Ciceronis verba sunt, non poetæ; et ad Pisonem, non Atreum referenda.

Ibid. *Quam essent dura, si sentiret! nulla sine sensu.*] Frigida sane exclamatio, neque ex genio Ciceronis. Codices tui præferunt, *sentirent.* Editiones autem præter tuam omnes, *sine sensu sunt.* Fatendum quidem plerosque codices non agnoscere illud *sunt:* sed facile absorberi potuit a syllaba præcedente. Quanto igitur concinnius et rotundius exibit, si sic legas ex conjectura: *QUÆ, UT essent dura, si SENTIRENTUR; nulla sine sensu sunt.* Equidem vix crediderim, aliter ab auctore profectum esse.

Ibid. *Neque sepulchrum, quo recipiatur* &c.] Iterum in errorem revolveris, et Iambicos Trochaicos captas, qui in Tragœdia nulli sunt. Recte ad Trochaicos jam olim redegerunt viri eruditi ex Manuscriptis,

> Neque sepulchrum, quo recipiat, habeat portum corporis;
> Ubi remissa humana vita corpus requiescat malis.

Cap. xlv. *In Hyrcania plebs* publicos *alit canes; optimates, domesticos.*] Mirum profecto, quod pro *publicos* verbo usitatissimo præstantiores codices præferant *supplices.* Tu aliquid hic latere sagaciter odoraris, et suspicaris *sepulchrales.* Laudo conatum; sed antitheti quid esse oportet inter hos plebis canes, et illos optimatum *domesticos.* Nimirum auctor scripserat, Publice *alit canes:* inde librariorum hallucinatio. *Publice alere,* est publica cura atque impensa. Sic Noster alibi in Verrinis, *Publice sumptui esse, publice redimere.* Pro Roscio Amerino, cap. xx. *Anseribus cibaria* publice *locantur, et canes* aluntur *in Capitolio.* Suetonius, Aug. xii. *Tumulo publice exstructo:* et Vitel. x. *Epulo ubique publice præbito.* Ita alii sæpe.

Ibid. *Nihil enim jam acquirebatur: cumulata erant officia vitæ; cum fortunæ bella restabant.*] Ita ex duobus suis Gebhardus edidit; et sic unus ex tuis. Sed reponendum, ut et priores omnes editiones et plures Manuscripti exhibent, *Cum fortunâ bella restabant.* Ita passim, *Bellum cum hoste acerrimo, bellum cum omnibus improbis*. Manilius fine libri primi:

> Restabant *profugo servilia* milite bella.

Gebhardianum illud tam putidum et fatuum est, ut nihil magis.

Cap. xlviii. *Alcidamas* quidam, *rhetor antiquus in primis nobilis scripsit etiam laudationem mortis*] Hæc plane secum pugnant: nam si *in primis nobilis*, quid facit illud *quidam*; quod nusquam proprio nomini additur, nisi ubi agitur de obscuro et ignoto. Lege igitur, *Alcidamas* QUIDEM, *rhetor antiquus in primis nobilis* &c.

Ibid. *Repetunt ab Erechtheo, cujus etiam filiæ cupide mortem* expetiverunt *pro vita civium.*] Quid? an expetiverunt tantum? immo et potitæ sunt: ut ex Historia notum. Lege ergo sine dubio, *Cupide mortem OPPETIVERUNT.*

AD LIBRUM SECUNDUM.

CAP. I. *Difficile est enim in philosophia pauca esse ei nota, cui non sint aut pleraque, aut omnia.*] Languet sane sententia: cui tu opitulari conaris ex vestigiis tuorum codicum. Sed ii recentissimi sunt, neque unius assis faciendi. Erigetur sententia, si sic legas; *Difficile est enim in philosophia VEL pauca esse ei nota, cui non sint, aut pleraque, aut omnia.* Argute et vere: neque aliter potuit Cicero.

Cap. ii. *Atque* Oratorum *quidem laus ita ducta ab humili venit ad summum* &c.] Ferri quidem hoc potest: sed venustius erit, si reponas, *Atque* ORATORIA *quidem laus*. Sic supra i. 3. *Quare si*

aliquid Oratoriæ laudi *noſtra attulimus induſtria.* Sic alibi, *laus imperatoria*; ut ibi notavimus.

Cap. iii. *Quamobrem, quoniam, quemadmodum dicunt, ipſi non laborant; cur legendi ſint, niſi ipſi inter ſe qui idem ſentiunt, non intelligo.*] Vitioſa et ſolœca oratio; ut et tu recte ſubodoratus es. Dicendum enim fuerit; *Cur legendi ſint, niſi INTER SUOS, qui idem ſentiunt,* ut ſupra 1, 2. *Itaque ſuos libros ipſi legunt cum ſuis,* et hic infra: *Epicurum non fere præter ſuos quiſquam in manus ſumit.* At MS. tuus pro *niſi* exhibet *legant:* unde tu ſic locum conſtituis: *Cur legendi ſint (legant ipſi inter ſe, qui idem ſentiunt) non intelligo.* Atque hoc quidem pacto ſolœciſmus recte ſanatur; ſed oratio durior fit et coactior, neque Ciceronis indolem ſapit. Quamobrem ex tuo codice mutuabimur τὸ *legant,* ex cæteris τὸ *niſi,* et ſic demum reſcribemus: *Cur legendi ſint,* niſi legant *ipſi inter ſe qui idem ſentiunt, non intelligo.* Atque hæc unica et vera lectio.

Cap. iv. *Quod enim eſt majus argumentum nihil prodeſſe, quam quoſdam* perfectos *philoſophos turpiter vivere.*] Gebhardus ex uno codice laudat *Profeſſos:* quam lectionem *veriſſimam omnino* eſſe pronuntiat. Verum ille perperam quidem omnino. Primum, ipſa dictio eſt vitioſa. Nam ſic utique dixiſſet Cicero, *Profeſſos ſe philoſophos,* vel *Profeſſos philoſophiam.* Deinde, et ſententia vacillat. Quod, ait, majus argumentum, quam *profeſſos philoſophos* turpiter vivere? Quæris majus argumentum? hoc ipſum majus erit, ſi etiam *perfecti philoſophi* turpiter vivant. Multi enim ſtolidi et indocti, nebulones et ſcurræ, profitentur ſe Philoſophos, quorum vita turpiſſima Philoſophiam ipſam haud ita multum dehoneſtat: at ſi conſummati et primarii Philoſophi vivunt turpiter, ea demum ipſius Philoſophiæ eſt infamia. Recte ergo retinebimus hic *perfectos philoſophos.* Noſter ii. de Divinatione prope a fine. *Niſi ſomniorum patrocinium philoſophi ſuſcepiſſent: nec ii quidem contemtiſſimi, ſed in primis acuti, et conſequentia et repugnantia videntes; qui prope jam* ABSOLUTI *et* PERFECTI *putantur.* Vides jam, opinor, quid auctor hic velit. Nam ut his *perfectis* philoſophis ſuperſtitionem objicit, ita illis vitam turpem et flagitioſam.

Cap. v. *Nam ut agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur; falſumque illud ac improbe,*

Etſi in ſegetem ſunt deteriorem datæ

Fruges, tamen ipsæ suapte natura enitent:
Sic animi non omnes culti fructum ferunt.] Recte quidem tueris Mureti emendationem; quam si qui sunt qui, ut ais, pro ridicula habeant, næ ipsi risum merentur. *Falsumque illud Accii*;

> Probæ etsi in segetem sunt deteriorem datæ
> Fruges, tamen ipsæ suapte natura enitent.

At Ennii est, dicent, non Accii. Unde vero hoc iis compertum? Nam certe ex Euripidis Hecuba profert Hieronymus Columna, adeo non similia his, ut potius sint contraria. Sed ut concedamus esse Ennii; mendum tamen hic subesse in vulgata lectione, nisi plane desipiunt, fatebuntur. Quid enim? Omnesne *fruges*, etiam malæ, vietæ, vitiosæ, *suapte natura enitent?* Hoc non modo *falso ac improbe*, sed adeo stulte stolideque dictum foret, ut a nemine unquam dictum esse tuto pronunciemus. Necessarium ergo est Epitheton, quod frugum bonitatem indicet; *Lectæ, probæ fruges etiam in malo solo enitebunt.* Hoc quidem dici poterit, ferme ut illud Græcorum

> ——— καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
> Ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται,

etsi utrumque *falso ac improbe*: quippe constat etiam optima ingenia recto cultu destituta, et malis convictoribus exposita corrumpi et inquinari. Qui itaque hoc Accii esse Mureto conjicienti fidem non habebunt, ii sic locum constituere possint; *falsumque illud ac improbum, Probæ etsi in segetem* &c. ut illud *probæ* absorptum sit a verbo præcedente, quod sæpissime usu venire sciunt omnes. Unum tantummodo addam, præter sententiæ labem etiam metrum hic vacillare, nisi epitheton huc arcessas. Quocunque enim modo vulgatæ lectionis verba invertas; etsi digitis satisfaciant numeri, auribus tamen offensam creant; cum accentus immodulate incidat in postremam syllabam τοῦ *segetem.*

Cap. vii. *At id quidem illi ipsi, qui dolorem malum esse negant, non solent dicere, cuiquam suave esse cruciari: asperum, difficile, odiosum, contra naturam dicunt, nec tamen malum. Hic, qui* solum *hoc malum dicit* et *malorum omnium extremum, sapientem censet id suave dicturum.*] Silent interpretes, neque codices variant. Vitiosa tamen oratio est; vide enim ista: *Solum hoc malum dicit et malorum omnium extremum.* Si prius *solum*, quomodo deinde *extremum om-*

nium? Hæc inter ſe pugnant. Verum quidem eſt Epicurum cenſuiſſe, nunc *dolorem ſolum malum eſſe*, nunc *malorum omnium extremum:* et hoc ipſe Cicero non ſemel refert; ſed alio plane more, quam hic habemus: ut Tuſcul. v. 10. *Ut is, qui* vel *ſummum* vel *ſolum malum dolorem eſſe dicat.* Quod ad exemplum ſic refingi poterit hic locus, *Hic qui* AUT *ſolum hoc malum dicit,* AUT *malorum omnium extremum.* Sed neque ſic Ciceronem ſapit oratio: decreſcit enim ſententia. Dixiſſet utique inverſo ordine. *Qui aut malorum hoc omnium extremum, aut ſolum malum eſſe dicit.* Quare alia adhibenda medicina eſt, et ea quidem certiſſima. Lego enim, *Hic qui* NON *ſolum hoc malum dicit,* SED *malorum omnium extremum, ſapientem cenſet id ſuave dicturum. Solum* vero hic adverbium eſt, ut *modo, tantum*; quod fefellit librarios. Stoici, inquit, *dolorem* malum eſſe negant; *cruciari* tamen aſperum dicunt et odioſum: Epicurus vero *dolorem* non modo malum dicit, ſed malorum omnium extremum, *cruciari* tamen ſuave dicturum ſapientem. Liquida jam, credo, et aperta ſententia eſt. Sic Noſter fere alibi, ut Tuſcul. v. 9. *Qui cum dolorem* non modo *maximum malum,* ſed *ſolum malum etiam dixerit.* Et v. 26. *Cum conſtituerit* non modo *ſummum malum eſſe dolorem,* ſed *etiam ſolum.* De Finibus ii. 23. *Atque hæc contra Ariſtippum, qui eam voluptatem* non modo *ſummam,* ſed *ſolam etiam ducit.* Libro vero primo de Finibus, cap. 11. geminus plane huic locus eſt; *Illud enim ipſum, cum omni dolore caret,* non modo voluptatem eſſe, verum etiam ſummam *voluptatem.* Ita prorſus hoc loco dicit, *non ſolum malum eſſe, ſed malorum extremum.* Neque enim quicquam hic ad argumentum facit, *ſolumne* malum ſit dolor, modo ſit *extremum.* Cæterum illud inſuper notandum, ne imperitiores fortaſſe deterreat, quod in locis jam citatis *non modo* dixerit, in noſtra vero emendatione *non ſolum.* Nam in illis quidem locis *non ſolum* plane abſonum fuerit, quia ibi *ſolum* iteretur: quis enim dixerit, *non* ſolum *ſummum malum dolorem eſſe, ſed etiam* ſolum? Atqui alibi, ubi nihil tale prohibet, *non ſolum—ſed, non ſolum—ſed etiam,* paſſim apud Noſtrum occurrere quivis reperiet. Jam id quod continuo ſequitur.

Ibid. *Ego a te non poſtulo, ut dolorem eiſdem verbis afficias, quibus Epicurus* voluptatem, *homo ut ſcis voluptarius.*] Aut fallor, aut hoc malam interpolatoris manum perpeſſum eſt. Nam Epicurus *voluptatem* dictitat, *ſummum et ſolum bonum* eſſe: quis autem *dolorem*

his verbis afficiat? aut quid mirum, si id a nemine postulet? Dixerit sane Epicurus in Phalaridis tauro, Quam *suave* est hoc, quam hoc non curo? tamen hoc multum abest ab illis verbis, quibus voluptatem afficit, quam *omnium bonorum finem* esse ducit. Dele igitur spurium illud *voluptatem*, et lege, *Ego a te non postulo, ut dolorem eisdem verbis afficias, quibus Epicurus, homo ut scis voluptarius.*

Cap. viii. *Quæ corpore exanclato atque animo pertuli.*] Lege ex melioribus codicibus *exanclata:* vulgata lectio nullum sensum habet. Neque enim *corpus exanclatum* dici potest exhaustum: neque si posset, sententiæ conveniret. Non enim exhausto et effœto corpore, sed valido et integro labores tulit Hercules.

Ibid. *Quantum una vecors* Œnei partu *edita.*] Erudite conaris defendere *partum Œnei* ex Græcis: Broukhusius contra vir elegantissimus ex *Latinis*, ad Propertium, p. 385. sed neuter vestrum unicum exemplum ex Latino quoquam scriptore adducit, ubi *partus* de masculo dicitur. Neque sane mirum: nam et hic ipse locus mendosus est, sic levi manu sanandus:

Quantum una vecors *Œneo patre* edita.

Emendatio se ipsa probat, neque exemplis opus est.

Ibid. *Hos non hostilis dextra, non* ———
Centaurus ictus corpori infixit *meo.*]

Certissima emendatio est Lambini, quæ et Gebhardi codice postea confirmata est, INFLIXIT: sed noluit hic quicquam in textum recipere, quod in laudem illius cederet. Certe *infigere ictus* nemo dixerit: at *infligere ictus* rectissime, ut alibi Cicero, *Infligere vulnus, infligere plagam.*

Ibid. *Sed fœminea* vi, fœminea *interimor manu.*] Codex tuus, ut et aliorum aliquot VIS habent; quæ vera lectio est: hæc enim a superioribus pendent, et sic debent constitui;

Hos non hostilis dextra, non terra edita
Moles gigantum, non biformato impetu
Centaurus ictus corpori inflixit meo;
Non sæva terris gens relegata ultimis,
Sed fœminea VIS: FŒMINÆ interimor manu.

Hoc est, *Fœminea vis inflixit hos ictus:* deinde lege *fœminæ* pro *fœminea*, duarum literarum ordine mutato. Certe hoc pacto et numerosior est versus, et sententia erectior. Nam post *fœminea vis*, in-

terpunctione posita, recipit spiritum; et deinde cum indignatione iterat, *feminae interimor manu*. Hæc sunt δεινότητος vere poeticæ: at in vulgata lectione omnia languida et inertia.

Ibid. *Hæc dextra Lernam tetram, mactata excetra Placavit.*] Cur, obsecro, *Lernam tetram?* quippe lacus erat amœnissimus, nisi cum ab Hydra infestaretur; scis illud Senecæ,

Ubi Lerna puro gelida perlucet vado:

Lege ergo hic,

Hæc dextra Lernam, *tetra* mactata excetra.

Mirabar equidem tam conspicuum mendum tot interpretum acumen potuisse effugere. Postea comperi Lambinum id vidisse: sed bonus Gebhardus sprevit, et silentio transiit.

Cap. xi. *Ad ineptias redis: illud* enim, *quod me angebat, non eximis.*] Verissime codex tuus, *Illud* AUTEM, *quod me angebat.* Nam τὸ *enim* hic locum non habet. Non enim, quia non eximebat, *ideo* ad ineptias redibat.

Cap. xii. *Patieturne* (prudentia) *te quidquam facere nihil proficientem, et laborantem?*] Inepta sane oratio, ut nihil supra. Omnino dicendum erat, mutato ordine, *Patieturne te quidquam facere, laborantem, et nihil proficientem.* Hoc quidem ferri posset, ut illud Tusc. i. 5.

——— quod Sisyphu' versat
Saxum *sudans* nitendo, neque *proficit hilum.*

Verum, cum omnia exemplaria hunc verborum ordinem servent, pro certo habeo vocabulum excidisse, et reponendum, *Nihil proficientem et FRUSTRA laborantem.* Quod et jam video Lambinum occupavisse; sed ejus conjecturæ ne mentionem quidem facere dignatus est Gebhardus. Quod ne et nobis eveniat, uno et altero exemplo conjecturam firmabimus. Sic igitur Noster de eadem re loquens, Tusc. ii. 23. *Cum vero gemitus nihil imminuat dolores, cur* frustra *turpes esse volumus?* Et iii. 28. *Quid est autem, quod plus valeat ad ponendum dolorem, quam cum est intellectum* nihil profici, et frustra *esse susceptum?* et ibidem, 33. *Summam esse stultitiam* frustra *confici dolore, cum intelligas* nihil posse profici.

Ibid. *Aut mittenda igitur fortitudo est, aut* sepeliendus *dolor.*] Dura, me judice, metaphora, neque Ciceroniani coloris; et, quod

pejus eſt, ſententiæ repugnans. Alibi quidem hanc vocem figurate uſurpavit Noſter, de Lege Manil. *Quod* bellum *expeditione Pompeii attenuatum atque imminutum eſt, adventu ſublatum ac* ſepultum. Et Lucretius, ii. 570.

Nec ſuperare queunt motus utique exitiales
Perpetuo, neque in æternum *ſepelire ſalutem.*

Ergo hac tralatione *ſepeliendus dolor* perinde erit, atque auferendus, extinguendus, de vita humana et rerum natura tollendus. Atqui hoc non conatur Cicero: dementis enim fuerit et ſtolidi. Quærenda igitur medicina: et recta ratio et oratio antiquior nobis eſſe debet auctoritate librariorum. Et quidem, ſi ad literarum ductus ſpectemus, proxime accedit *repellendus* vel *depellendus dolor:* quod ſæpe apud Noſtrum eſt, ut de Finibus, iv. 8. v. 7. i. 10. *Omnis voluptas aſſumenda eſt, omnis dolor depellendus.* Sed quantum ad ſcripturam appropinquat, tantum a ſententia diſcedit. Non enim *depellendus,* defugiendus, devitandus eſt dolor viro forti, ſed ſæpe (ut ſupra ait, cap. v.) ultro appetendus, ſubeundus, excipiendus. Quid igitur? ecce tibi aliam correctionem, quam veram præſtare auſim. *Aut mittenda igitur fortitudo eſt, aut* DESPICIENDUS *dolor.* Nempe hic de fortitudine repetit, quod antea de omni virtute dixerat, hoc ipſo capite, *Aut enim nulla virtus eſt, aut* contemnendus *omnis dolor.* Quod ibi *contemnendus* dixit, hic ob varietatem et copiam *deſpiciendus* dicit. Tuſcul. ii. 25. *Propone tibi amplitudinem animi, quæ maxime eminet* contemnendis et deſpiciendis doloribus.

Cap. xiii. *Sed ille certe* (Philoctetes) *non fortis, qui jacet in lecto humido, qui*

Ejulatu, queſtu, gemitu, fremitibus,
Reſonando multum, *flebiles voces refert.*]

Pluribus, opinor, mendis inquinatur hic locus. Vulgo hæc verba ad Philoctetam referunt; quam ridicule et abſurde vel uno argumento videas. Quid enim? an Philoctetes *reſonat ejulatu?* ille certe ejulatum edit; *reſonat* locus, ubi Echo ejulanti reſponſat. In libro de Finibus, ii. 29. ſic verſus hi exhibentur; *Quamobrem turpe putandum eſt, non dico dolere, ſed ſaxum illud Lemnium clamore Philocteteo funeſtare,*

Quod ejulatu, queſtu, gemitu, fremitibus
Reſonando, *mutum* flebiles voces refert.

Sic ibi dedit Victorius; ſic Norvicenſis tuus optimus habet, ſic quatuor Gruteri codices, et, ut ille teſtatur, veteres editiones omnes. Et profecto illud *Mutum* quantivis pretii eſt. *Mutum*, inquit, *ſaxum refert flebiles voces*; quia Philoctetæ ejulatibus reſonat. Hoc pulchrum eſt, et poeta dignum; hic antitheton eleganter adhibetur. Quod ſi *mutum*, ut ſane eſt, pro vera lectione eſt amplectendum, ſequitur, ut pro *Qui* legendum ſit *Quod*, ut vel hoc loco Petrenſis tuus præfert. Ergo *lecto*, ſi vera ea lectio eſt, erit neutro genere a *Lectum*, ut Græcis Λέκτρον; ſic Digeſt. xxxiv. 2. 19. *Lectum plane argenteum argenti appellatione non continetur.* Quamobrem totus locus ſic conſtituendus eſt;

Sed ille certe non fortis, qui
jacet in lecto humido
QUOD ejulatu, queſtu, gemitu, fremitibus
Reſonando, MUTUM flebiles voces refert.

Nam illud *lecto humido* non Ciceronis eſſe, ſed Poetæ, ipſa dictio ſatis indicat. Lectum autem humidum eſt plane *ſaxum illud Lemnium*, quo Philoctetes procumbens omnia complebat queſtu et gemitu.

Ibid. *Sed cum opprimi dico patientia, ſi modo eſt aliqua patientia; ſi nulla eſt, quid ergo exornamus philoſophiam?*] Leve quidem mendum: ſed neque prætereundum. Lege, SIN *nulla eſt*; ut Cicero loqui ſolet: ſic paullo inferius, *Si nudus es, da jugulum:* ſin *tectus Vulcaniis armis* &c. Litera N abſorpta eſt a ſequenti.

Cap. xiv. *Intereſt aliquid inter laborem et dolorem: ſunt finitima omnino; ſed tamen differunt aliquid.*] Victorius et Gebhardus ex codicibus receperunt in textum, *Differt aliquid.* Tu ab illis diſcedis, et recte quidem: ſed nihil in notis admones. Opinionem tamen tuam luculente confirmat locus ille Tuſcul. iii. 34. *Ea verba non eaſdem res ſignificant, ſed aliquid differunt.* Et ſic alibi non ſemel.

Ibid. *Illi autem voluerunt*
Nihil horum ſimile eſſe apud Lacænas virgines:
Quibu' magi' palæſtra, Eurota, ſol, pulvis, labos,
Militia in *ſtudio eſt, quam* fertilitas *barbara.*]

Sine dubio sunt Senarii ex vetere poeta, ut Josephus Scaliger primus observavit. Sed quid, obsecro, hic facit *Militia?* Certe seu virgines sive mulieres Spartanas militiæ nomina dedisse et inauditum est, et prorsus incredibile. Quid autem *fertilitas barbara?* Sunt qui *fecunditatem*, πολυτεκνίαν interpretantur; sed quis usquam dixit uxorem fertilem, aut conjugium fertile? Neque vero sensus iste, si Latine sic loqui liceret, sententiæ conveniret. Quippe hæc inter se opponuntur, *palæstra* &c. et *fertilitas*: atqui labor, palæstra, pulvis plus conferunt ad fecunditatem, quam barbararum mulierum desidia. Ergo tu cum doctissimo Turnebo *fertilitatem* hic pro luxu, deliciis et rerum abundantia accipis. Verum ille sine auctore hoc profert; tu unum advocas, sed cui ipsi opus est alio advocato, Sedulium, iv. 10.

> Sic dives opima
> Fertilitate tumens tenuem non possit adire
> Cælestis regni ducentem ad limina callem.

Ubi aut valde fallor, aut plane constat, non rerum affluentiam, sed corporis obesitatem notari: unde crediderim etiam Sedulii locum in mendo cubare. Quid si *Altilitate* scripserit? nam *altilis* est opimus, obesus, saginatus. Utcumque hoc sit, certe neque obesitas huic Tragici loco convenit, cum oppositio non recte procedat. Siquidem Lacænæ fœminæ ob ipsa illa exercitia corpulentiores et habiliores erant aliis; unde Atticæ mulierculæ sic Spartanam Lampeto compellant, in Aristophanis Lysistrata,

> Ὡς δ' εὐχροεῖς, ὡς δὲ σφριγᾷ τὸ σῶμά σου·
> Κἂν ταῦρον ἄγχοις.

quibus illa habitudinem corporis mirantibus caussam reddit, quod se palæstra et saltu exerceret,

> μάλα γὰρ, οἴω ναὶ σιὼ,
> Γυμνάδδομαί γα, καὶ ποτὶ πυγὰν ἅλλομαι.

Quid igitur? hæret hic aqua; et tentandum, opinor, est aliquid potius quam ut librariorum mancipia simus; et quicquid deliraverint, albo calculo probemus. Vide an sic scripserit poeta ille Tragicus.

> Quibu' magi' palæstra, Eurota, sol, pulvis, labos,
> DURITIA studio est, quam FUTILITAS barbara.

Et quidem *Duritia* aptiſſime convenire videtur, ut vix melius fuerit quærendum. Noſter, Tuſc. v. 36. *Exercitationem conſuetudinemque patiendi, præcepta fortitudinis, duritiam virilem.* In illa altera correctione, an acu rem tetigerim, neſcio. Non video tamen, quin umbratilis illa vita barbararum, et delicata ſtudia acu pingendi et formæ colendæ, cum toto mundo muliebri et ſtibio et ceruſſa, ſatis commode *futilitatis* et vanitatis nomine inſigniantur. Illud certiſſimum *ſtudio eſt*, legendum, non *in ſtudio eſt*: quod ipſa latinitas efflagitat, et hoc Lambinum vidiſſe video: ſed ſurdo Gebhardo fabulam narrabat.

Cap. xv. *Arma enim membra militis eſſe dicunt: quæ quidem ita geruntur apte, ut ſi uſus foret, abjectis oneribus, expeditis armis, ut membris, pugnare poſſint.*] Primum ex codice tuo optimo reponendum eſt, *ita* GERUNT *apte*: milites ſcilicet, ut *poſſint pugnare*: alioqui verborum conſtructio poſtulabit, ut ſic accipias, *Arma ita geruntur apte ut* (arma) *poſſint pugnare*: quod longe abſurdiſſimum. Deinde temporum ratio conturbatur, ut *ſi uſus* foret, *pugnare* poſſint. Dicendum utique aut ſi *uſus fuerit*, aut potius *ſi uſus ferat*; quod, ut alia plura quæ prius ipſe correxeram, Lambino in mentem veniſſe comperio; Gebhardo nunquam audiente.

Ibid. *Adhuc pari animo inexercitatum militem, mulier videbitur. Cur? Tantum intereſt inter novum et veterem exercitum, quantum experti ſumus.*] Sic omnes, credo, editiones; perquam inepte. Quorſum enim illud *Cur?* Certe ſequentia nullam rationem reddunt, *cur mulier videatur.* Tolle igitur interpunctionem, et ſcribe, *Cur tantum intereſt inter novum et veterem exercitum, quantum experti ſumus?* cui quæſtioni ſtatim reſpondetur; hoc fieri *vi conſuetudinis.*

Ibid. *Quin etiam videmus ex acie efferri ſæpe ſaucios; et quidem rudem illum et inexercitatum, quamvis* levi ictu, *ploratus turpiſſimos edere.*] Iterum fert opem et ſalutem tuus ille codex, qui pro *levi ictu* hic exhibet, LEVITER ICTUM. Veriſſime: nam illud vulgatum ab ambiguitate laborat, et tam ictum ſignificare poteſt quo is alium ferit, quam quo ipſe ab alio feritur. Firmat emendationem illud Tuſc. ii. 20. *Tu quoque, Ulixe, Quanquam* graviter *cernimus* ictum. Sic de Inventione: *Leviter ſaucius.*

Ibid. *O Patrocle, ad vos adveniens auxilium et veſtras manus peto. Priuſquam oppeto malam peſtem, mandatam hoſtili manu.*]

Peccas rurſum cum eruditiſſimis viris, qui ad Iambicos octonarios hæc redigunt, quos, ut dixi, tragœdia non recipit. Nos ad ſeptenarios Trochaicos ſive Tetrametros catalecticos, partim ex codicibus, partim ex conjectura, ſic reducemus, et, ut opinor, vere:

> *O Patrocles*, ad | vos adveniens | auxilium et vos | tras manus
> Peto, priuſquam op | peto malam pes | tem *datam* hoſti | li manu.
> *Seu* ſanguis ul | lo *poti'* pacto | profluens con | ſiſtere:
> *Seu* ſapienti | a magi' veſtra | devitari | mors poteſt.
> *Nam* Æſculapi | liberorum | faucii opplent | porticus:
> Non poteſt ac | cedi.

Patrocles legendum auctoritate codicum, a Græco Πατροκλῆς: deinde *peſtem datam* potius quam *mandatam*; cum ex lege verſus, tum ex conſuetudine loquendi: ut *dare malum, dare perniciem*. Lucret. v. 1347.

> Quam *dare* quod gemerent hoſtes, ipſique perire.

Poſtea pro *Neque ſanguis*, et *potis eſt*, et *ſiqua ſapientia*, codex tuus præſtantiſſimus, *Seu ſapientia* et *Nec ſanguis*: unde facile fuit reſtituere, ut vides. Nam Victorius et codex tuus, *Nam Æſculapi*; non ut vulgo, *Namque*. Mox ſequitur.

Cap. xvi. *Certe Eurypylus hic quidem eſt. Hominem exercitatum! ubi tantum luctus continuatur? Vide quam non flebiliter reſpondeat, &c.*] Hæc tam ſcabra, tam aſpera et confragoſa quis Tullio aſcribere audeat? Variant codices miris modis: ex quibus tu poſt alios aliquid extundere conatus es: ſed niſi fallor, vix tibi ipſe ſatisfeciſti. Nimirum hæc verba ſunt, non Ciceronis, ſed poetæ iſtius, quæ manca et imperfecta adducit, ut et plura infra. Nam illa, *Certe Eurypylus hic quidem eſt*, ſi Ciceroni affingis, putidiſſima ſunt. Quis enim tunc hoc neſciverit, cum integra Poetæ fabula manibus vulgi terebatur? Ergo Patrocles hæc loquitur apud Tragicum, ubi facie et voce agnovit Eurypylum vulneratum ad Achillis tentorium accedere: et ſic collocanda ſunt;

> ——— Certe *Eurypylus* hic quidem eſt;
> Hominem exercitum ———

Ubi tantum luctus continuatur, vide quam non flebiliter reſpondeat. Duo illa verba ex longa illa et luctuoſa ῥήσει adducit: reliqua, ut tum nota, omittit. Et *vide*, inquit, quam non flebiliter Eurypylus reſpondeat longæ illi Patroclis orationi, qua ipſum letali vulnere ictum commiſerabatur.

Ibid. *Qui alteri exitium parat,*
Eum scire oportet *sibi* paratum, *pestem ut participet parem.*]
Alter hic octonarius est, contra morem Tragœdiæ: sed suppetias feremus. Nam in illo *oportet* variat tuus codex; etsi scripturam assequi non possum. Videtur fuisse *opus est*, et sic versus postulat. Illa vero quæ sequuntur, quam scabiose et putide! Tu lege totum locum meo periculo:

Qui alteri exitium parat,
Eum scire *opus est* sibi *paratum*, pestem ut participet parem.

Quæ autem mox sequuntur mendosissima sic ad numeros et sensus suos redige. *Abducet, credo, Patrocles, ut collocet in cubili, ut vulnus obliget, siquidem homo esset: sed nihil vidi minus; quærit enim quid actum sit,*

PAT. Eloquere res *Argivorum* prælio ut se sustinet.
EUR. Non potest effari dictis, quantum factis suppetit.
PAT. *Laberis:* quiesce igitur, et vulnus alliga: tace.

Etiamsi Eurypylus posset, non posset Æsopus:

EUR. Ubi fortuna Hectôris nostram aciem inclinatam ——

Et cætera explicat in dolore. Principio *Argivorum* lege pro *Argivum* propter metrum. Deinde quæ ut Ciceronis vulgo feruntur, *Non potest effari tantum dictis, quantum factis suppetit laboris,* nos Eurypylo adjudicavimus. *Tantum* autem ejicimus versus gratia; et *laboris* non incommode, ni fallor, mutavimus in *Laberis*; Stare enim non valuit, cum tantum sanguinis perdidisset. Postea cum ob versum claudendum; tum ob sententiam addidimus, *tace.* Nam vulnerato et animo pæne deficienti *loqui* periculosum erat. Jam vero quæ sequuntur, *Etiamsi Eurypylus posset, non posset Æsopus,* multo, ut videtur, elegantius et humanius referuntur ad *tacere* quam ad *alligare.* Cætera vero, quorum initium, *Ubi fortuna Hectoris nostram* acrem *aciem inclinatam,* interea narrat, dum vulnus alligatur. Sed miror, unde illud *Acrem* malum pedem intulerit; cum neque in Aldi nec Victorii editione, nec in tuo codice conspiciatur. Certe et versum turbat et sententiam: qui enim *acris* acies, quæ jam *inclinata* et loco pulsa fugam capessebat. Cæterum quæ ad hunc locum annotavi, reliqua quidem pro certis, *Laberis* autem et *Tace* pro divinationibus tantum haberi velim.

Cap. xvii. *Ego illud quicquid sit tantum esse quantum videatur,*

non puto: falsaque ejus visione et specie moveri homines dico vehementius; doloremque ejus *omnem esse tolerabilem.*] Quid, amabo, est *dolorem ejus?* nempe dolorem doloris. Quod cum absurdissimum sit, Manutius et Lambinus dederunt, *Doloremque* EIS *omnem esse tolerabilem.* Atqui hoc, ut clementissime dicam, supervacuum est. Quorsum enim *eis?* Nimirum verendum erat, ne non de *hominibus*, sed de bestiis loqui videretur. Tu ex codice lutulento nulliusque pretii reponis, *Doloremque* EJUSMODI *omnem.* Obsecro te cujusmodi? siquidem non de hoc vel illo, sed de omnimodo dolore hic agit. Vide igitur an nos rectius collineemus: lego enim, *Falsa ejus specie moveri homines —— doloremque* REBUS *omnem esse tolerabilem.* Opposita hic sunt *falsa specie* et *rebus*; quod perinde est, ac si *revera, re ipsa* dixisset. Ergo sententia optima nascitur; Falsa sui specie perterrefacit dolor, re vera est tolerabilis. Porro de *Rebus* consule acutissimum Gronovium patrem, Observat. iii. 6.

Cap. xviii. *Sed homo* cautus (Epicurus) *nunquam terminat nec magnitudinis, nec diuturnitatis modum.*] Lambinus reponebat, *homo* CATUS ex Nonio Marcello, qui in voce *Catus* locum hunc adducit. At bonus Gebhardus propter odium Lambini etiam Nonium ipsum sprevit neque mentione dignatus est. Sed profecto, si verum quærimus, non *cautione* sed sollertia et acumine hic opus erat. Tu tamen, quod nollem, tot librariorum turba perterritus, defendis receptam lectionem, eo præsertim nomine, quod *cautus* etiam *acutum* denotet. Unde vero rem tam miram nos docebis? Ex Sancto Augustino de Civitate Dei, iv. 21. *Sed si virtus,* ait, *non nisi ad ingeniosum posset venire, quid opus erat deo* Cautio *patre, qui* cautos, *id est acutos, faceret, cum hoc posset conferre Felicitas?* Atqui hoc ipso loco corrigendum est, CATIO *patre*, et *qui* CATOS, *id est acutos, faceret:* neque aliter in priscis editionibus extare crediderim. Certe ita locum laudat doctissimus Gyraldus in Historiæ Deorum syntagmate: et veram hanc esse lectionem testis erit ἀξιοπιστότατος Varro de Ling. Lat. lib. vi. *Cata,* inquit, *acuta: hoc enim verbo Sabini dicunt. Quare,* catus Ælius Sextus; *non, ut aiunt, sapiens, sed acutus; et quod est.* Tunc cœpit memorare simul cata dicta, *accipienda acuta dicta.* Satisne jam constat non *cautum* significare acutum, sed *catum?* Quamobrem aut hic cum Nonio legendum *homo catus,* aut quod iisdem plane literis, quibus

cautus, describitur, *Homo acutus*. Neque aliter statuendum de loco Academ. ii. 30. ubi de eodem Epicuro loquitur, *Vide quam sit* CAUTUS *is, quem isti tardum putant*. Sic quidem libri editi, et omnis librariorum cohors. Sed Lambinus invitis illis fidenter ibi reposuit CATUS; frustra, ut solet, obstrepente Grutero. Quid enim? an *cautus* recte opponitur *tardo*? cum contra omnis cautus festinet lente, et eo ipso speciem tardi præ se ferat. Quare hic quoque omnino corrigendum, aut *catus*, aut *acutus*. Sic enim alibi solet Noster; ut de Finibus, i. 6. *Deinde ibidem* homo acutus (*Epicurus*) *attulit rem commentitiam*. Et ii. 25. *Sed quamvis comis in amicitiis tuendis fuerit* (*Epicurus*) *non satis* acutus *fuit*. Et item de eodem, Nat. Deor. ii. 29. *Hominem sine arte, sine literis, insultantem in omnes sine* acumine *ullo, sine auctoritate, sine lepore*. Sic alibi *Homo acutus* de Dionysio tyranno, Nat. Deor. iii. 34. de Hannibale, Divinat. i. 24.

Cap. xx. *Sæpe enim* videmus *fractos pudore, qui ratione nulla vincerentur*] Peccatur hic in temporum ratione: nam sic utique dicendum est, sæpe enim videmus *frangi* pudore, qui ratione nulla *vincantur*. Quare huic incommodo occurrendum est unius literulæ mutatione, et sic reponendum; *Sæpe enim* VIDIMUS *fractos pudore, qui ratione nulla vincerentur*.

Ibid. *Pedetentim, inquit, ite et sedato nisu*.] Hoc quidem tu vere et ingeniose emendas, et ad suos anapæstos revocas:

> Pedetentim et sedato nisu,
> Ne succussu arripiat major
> Dolor. ——————

Illud *ite* libros invasit, partim ad orationem supplendam, partim quia verba utrinque posita *inquIT Et* id vocabulum formant. Illa vero quæ continuo sequuntur,

Ibid. *Pacuvius* hæc *melius quam Sophocles: apud illum enim perquam flebiliter Ulixes lamentatur in vulnere:* tamen huic *leviter gementi, illi ipsi, qui ferunt saucium, personæ gravitatem intuentes, non dubitarunt dicere*.] Non uno mendo laborant. Primo pro *hæc* restitue ex codice tuo *Hoc*? id est τὸ πρέπον, decorum in persona Ulixei. Illud deinde quid sibi vult, *tamen huic*? Quomodo, sodes, qui *flebiliter lamentatur*, idem tum *leviter gemit*? hoc ἀσύςατον est, et secum pugnat. Repone, nisi mavis librariis quam sensu communi fidere, Apud illum *enim perquam flebiliter Ulixes lamenta-*

tur in vulnere: APUD HUNC *leviter gementi &c. Illum* intellige Sophoclem, *hunc* Pacuvium. Mox quæ ſequuntur, ſic ad numeros ſuos reducenda ſunt.

—— tu quoque, *Ulixe*,
Quanquam graviter cernimus ictum,
Nimi' pæne animo es molli, qui *con-*
Suêris in armis ævum agere. ——

Ulixe ſcribe, vocativo nempe caſu, non *Ulixes.* Et pro *conſuetus* recte codex tuus optimus *conſueveris*, hoc eſt metri gratia *conſuêris.* Nam quod tu cum viro præſtante Gerh. Voſſio ſic poſteriores verſus digerendos cenſes,

Nimis es pæne animó mollí qui
Conſuetus in armís agere ævum,

præterquam quod verborum ſeriem licentius mutatis, etiam vim facitis modulationi: accentus enim in ultimas ſyllabas cadunt contra linguæ Latinæ indolem. Sed hoc non intelligent, niſi qui rei metricæ ſecreta intima penetrarunt; quod non cuivis contingit. Inde eſt, quod in verſiculum mox ſequentem,

Nudate, heu miſerúm me, excrucior;

ſic potius poetam dediſſe credam,

Nudate, heu me miſerum, excrucior.

Denique in iſto, quod non ita longe eſt, *Id viri eſt officium: fletus muliebri ingenio additus:* elegantius et plenius ſcribas, *Additu'ſt*; more veterum poetarum.

Cap. xxi. *Atque hæc cogitatio, quid patientia, quid fortitudine, quid magnitudine animi digniſſimum ſit, non ſolum animum* comprimit, *ſed ipſum etiam dolorem neſcio quo pacto mitiorem facit.*] Recte quidem caſtigas Gebhardum, qui *comprimet* in textum recepit; contra omnium editionum fidem; ſed hoc crediderim Typothetæ, non ipſi imputandum eſſe: verum aliud multo majus eſt, quod nollem præteriſſes. Quid enim? ain' tandem eam cogitationem animum *comprimere?* quid ergo eſt *animum comprimere?* nempe ſine dubio, coercere, frangere, contundere. Ita Noſter ubique, *Comprimere furorem, lætitiam, audaciam, cupiditatem.* In Vatinium, cap. i. *Ut ferocitatem,* inquit, *iſtam tuam comprimerem, audaciam frangerem, loquacitatem retardarem.* Ergo hoc omnium portento-

fiffimum, fi cogitatio de fortitudine animum comprimit et retundit. Quin potius in perferendo dolore erecto animo opus eft et cum maxime excitato. Tolle igitur lectionem et rei ipfi et auctoris fententiæ repugnantem; atque fic fidenter repone, *Non folum animum* CONFIRMAT, *fed ipfum etiam dolorem mitiorem facit.* Ita mox, cap. xxiii. *Si gemitus in dolore ad* confirmandum animum *valebit, utemur.* Epift. ad Fam. vi. 6. *His autem literis* animum *tuum, quem minime imbecillem effe et audio et fpero,* confirmandum *etiam atque etiam puto:* et fæpe alibi.

Cap. xxii. *Qui doloris fpeciem ferre non poffunt, abjiciunt fe, atque ita afflicti et exanimati jacent: qui autem* reftiterunt, *difcedunt fæpiffime fuperiores.*] Ita Gruterus, quem fequeris, et editiones pleræque aliæ: fed legendum RESTITERINT ex Victoriana et tuo codice.

Cap. xxiii. *Toto corpore, atque omnibus* ungulis, *ut dicitur, contentioni vocis* afferviunt.] Apage illud *ungulis:* quis enim ungulas de homine ufurpavit? Recte Lambinus conjecerat, UNGUICULIS; fed homo invidus Gebhardus intactum hoc reliquit, potius quam ut Lambino applauderet. Præterea ex codice tuo legendum DESERVIUNT. Nam alterum *afservire* neque apud Ciceronem alibi, nec ufquam quod fciam occurrit.

Cap. xxiv. *E quibus homo fane levis Heracleotes Dionyfius, cum a Zenone fortis effe didiciffet, a dolore* deductus *eft.*] Unde, obfecro, *deductus* eft? num a magiftro Zenone? an potius de fententia; ut paullo inferius habes, *Quænam ratio eum de fententia deduxiffet?* Atqui hoc pacto non erat dicendum *A dolore*; fed fublata præpofitione, *dolore deductus eft,* atque fic plane habet codex tuus Petrenfis, fed ille πονηρȣ̃ κόμματος et nullius auctoritatis. Manutii editio cum aliis nonnullis, *a dolore devictus eft:* quod Lambinus in libri margine amplectitur, in annotationibus repudiat. Equidem vel hanc lectionem vulgatæ prætulerim: verum alia fubeft longe melior et fincerior; quam, licet a nullo libro (qui hodie fuperfit) confirmatam, præftare tamen aufim veriffimam. Ea hujufmodi eft: *Cum a Zenone fortis effe didiciffet, a dolore* DEDOCTUS *eft:* Hoc eft, *dedoctus eft effe fortis.* Agnofcis, opinor, elegantem oppofitionem, inter *difcere* et *dedoceri*; quam alibi quoque Cicero adhibuit, ut de Finibus, i. 6. *fi a Polyæno geometriam* difcere *maluiffet, quam illam etiam ipfum* dedocere.

Ibid. *Omninoque omnes clari et nobilitati labores* contemnendo *fiunt tolerabiles.*] Per *labores* intelligit ludos Gymnicos, Olympia, Pythia, et id genus, ut ex ſequentibus conſtat. Quid ergo? an ejuſmodi *labores* fiunt tolerabiles *contemnendo?* nihil vidi minus. Immo contra, qui admirantur, qui Olympiorum victoriam, ut ſuperius dixit, antiquum illum conſulatum arbitrantur, hi tanto facilius labores eos perpetiuntur, quanto in majore felicitatis parte ponunt. Lege ergo meo periculo, et librarios plorare jube: *Omninoque omnes clari et nobilitati labores CONTENDENDO fiunt tolerabiles.* Hoc enim eſt, quod ſæpius inculcat Cicero, ut ſupra, cap. xxi. *Quæ ſunt iſta arma contra dolorem?* Contentio, *confirmatio &c.* Et xxii. *Simillime animus* intentione ſua *depellit preſſum omnem ponderum.*——— Et ibidem. *In omnibus officiis perſequendis animi eſt adhibenda* contentio. Et xxiii. *Cujus* contentionis *cum tamen vis ſit, ſi gemitus in dolore ad confirmandum animum valebit, utemur:* et iterum, *Omnibus enim rebus, non ſolum dolori, ſimili* contentione *animi reſiſtendum eſt.* Et xxvi. *Patientia dolorum, quam ſæpe jam animi* contentione *dixi eſſe firmandam.* Et mox, *Iidem omiſſa* contentione *dolorem morbi ferre non poſſunt.*

Cap. xxv. *Quin etiam mihi quidem laudabiliora videntur omnia, quæ ſine venditatione, et ſine populo teſte fiunt.*] Probas lectionem, quæ apud Nonium ferebatur, *quæ ſine populo RECTE fiunt.* Non enim, inquis, omnia, quæ ſine populo teſte fiunt, laudabilia ſunt; niſi *recte* fiant, et proba ſint. Itaque illud *recte* quaſi ſententiæ neceſſarium adſciſcis. Laudo equidem conatum, et ingenio tuo faveo, quod ubi ſemel maturuit, præclariſſimos fructus dabit. Sed opus eſt hic judicio ſubacto. Non enim dicit *laudabilia*, ſed *laudabiliora*; ad quod attendiſſe te oportuit. Hoc enim perinde eſt, ac ſi dixiſſet; Omnia *laudabilia* eo eſſe *laudabiliora,* quod ſine populo teſte fiant. Itaque quod tu omitti putabas, illud ipſum ineſſe jam vides. Quid autem eſt *ſine populo?* immo vero, *ſine populo teſte.* Scis illud in Epigrammate,

Ille dolet vere, qui *ſine teſte* dolet.

Accedit huc, quod ipſe Nonius in accurata illa Merceri editione *teſte* habeat, ut et hic habetur.

Cap. xxvi. *Sic urgentibus aſperis et odioſis doloribus, ſi tanti non ſint ut ferendi ſint; quo ſit confugiendum vides.*] Recte receptum

verborum ordinem tueris, Lambino temere immutante, et recte etiam explicas, *Si eos ferre non sit operæ pretium.* Unde dolet, quod, id quod in proximo erat, non videris, sic omnino legendum esse, *Si tanti non* SIT, *ut ferendi sint.* Siquidem ipsi dolores *tanti* esse non possunt; nihil enim omnium minus; sed hoc vult, si res ipsa, si officium non sit tanti. Atque hæc cum scripseram, idem acutissimo Gulielmio visum esse intellexi. Sed eo nomine displicuit Gebhardo, quia ex *conjectura* profectum erat, librariis non astipulantibus. Enimvero si talibus mancipiis edendorum librorum provincia semper dabitur; quid ultra operam et oleum perdimus?

AD LIBRUM TERTIUM.

CAP. I. *An quod corporis* gravitatem *et dolorem animo judicamus, animi morbum corpore non sentimus?*] Turpissimum hic mendum jam diu inolevit; quid enim est *corporis gravitas?* nihil aliud nisi *pondus:* et quid ad hoc opus est arte medica et curatione? nam pondus utique non est morbus. Lege sine dubio, *An quod corporis PRAVITATEM et dolorem animo judicamus.* *Pravitas* est deformitas, distortio membrorum. Ergo recte hic jungit duo corporis mala, quorum dolor est morbus, pravitas vitium. Idem mendum etiam alium locum occupavit, de Finibus, iv. 12. *At vero* gravitate *membrorum, et cruciatu dolorum siquis quem levet, magnam ineat gratiam.* Corrige, inquam, PRAVITATE: et indignor equidem tot magnos interpretes tam graviter lippivisse, ut hæc non viderent. Quoties enim vel ipse Cicero coram oculis veram lectionem posuit? De Finibus, v. 17. *Nam si* pravitatem *et imminutionem corporis propter se fugiendam putamus.* Et ibidem, *Siqua in membris* prava, *aut debilitata, aut imminuta sint.* De Leg.

i. 19. *An corporis* pravitates, *si erunt perinsignes, habebunt aliquid offensionis; animi deformitas non habebit?* Ipsis Tusculanis, iv. 13. *Vitium, cum partes corporis inter se dissident; ex quo* pravitas *membrorum, distortio, deformitas.*

Cap. ii. *Tum plane inficimur opinionum pravitate, a naturaque desciscimus, ut nobis optimam* naturam *invidisse videantur, qui nihil melius populari gloria judicaverunt.*] Nihil invenustius hac lectione, *A* natura, inquit, *desciscimus, ut nobis optimam* naturam. Putida plane repetitio. Frigide etiam *optima* dicitur, quæ una et simplex est. Frigidius vero, *invidere nobis naturam:* qui enim hoc fecerint, nos nunquam natos esse vellent: quod genus invidiæ ne somniavit hic quidem Cicero. Lege vero, certissima emendatione, *A naturaque desciscimus, ut nobis optimam* MAGISTRAM *invidisse videantur.* Facilis *autem* librariorum *lapsus* ex compendiosa scriptura; hoc enim sic abbreviabant *mram*, illud *nram*. Qualis vero sententia nunc exoritur, quam concinna, quam elegans? tu sine dubitatione accipies, sat scio. Sic alibi Noster Naturam appellat, *optimam magistram, optimam ducem:* ut capite superiore, *Quod si tales nos* Natura *genuisset, ut eam ipsam intueri et perspicere, eademque* optima duce *cursum vitæ conficere possimus.* De Finibus, i. 21. *Si infantes et pueri, mutæ etiam bestiæ, pæne loquuntur,* magistra ac duce natura, *nihil esse prosperum nisi voluptatem.* De Senectute, c. ii. *In hoc sumus sapientes, quod* Naturam optimam ducem, *tanquam deum, sequimur.* De Amicitia, cap. v. *Quia sequimur, quantum homines possunt,* naturam, optimam bene vivendi ducem. De Officiis, i. 35. *Retinenda est igitur hujus generis verecundia, præsertim* natura ipsa magistra et duce. Ergo recte et vere hic locus restitutus est.

Ibid. *Veramque illam honestatem expetens, quam una natura maxime inquirit.*] Quid sibi vult *una natura?* an plures sunt? sed *una*, inquiunt, valet sola: quid? an sola natura honestatem expetit? annon et Philosophia, recta ratio, virtus? Lege igitur, quam UNAM, id est solam. Neque aliter ediderunt Manutius et Lambinus: sed Gebhardus codicibus suis mancipatus de textu et loco dejecit.

Cap. vi. *Sed est* naturabile *in animis tenerum quiddam atque molle, quod ægritudine quasi tempestate quatiatur.*] Ex codicibus scriptis alii *naturabile* habent, alii *naturale.* Tu cum Gebhardo illud am-

plecteris, quia librarii vocabula trita pro reconditis supponere solent, non vice versa. Recte quidem: et hoc plerumque ita se habet. Sed ex generalibus illis Artis nescio cujus Criticæ regulis non est de locis singulis sententia ferenda. Equidem ne in illo quidem loco de Amicitia, c. xxi. *naturabili amicitia* legerim; neque pro uno et altero librario pugnaverim adversus centum alios, qui *naturali* ibi exhibent. Cur ita? quia Ciceroni ipsi plus tribuo, quam cuivis librario. Cum enim ille locis fere sexcentis *naturalis* usurpet, cur hoc et illo *naturabilis* dixerit, quo vocabulo neque ipse alias, neque alius quisquam eo sæculo quod scimus est usus? Non agnosco Ciceronis tam affectatum et κακόζηλον. Atque sic de altero loco sentio: in hoc autem neutrum profecto, neque *naturabile* neque *naturale*, locum habere potest. Qualis enim, dii boni, oratio? *Est naturale tenerum quiddam et molle.* Apage istam scabiem et porriginem ab homine omnium cultissimo. Quis, qui Ciceronem unquam triverit, non sic potius scripsisse dejeraverit, *Est natura tenerum quiddam et molle?* Quare sic corrigendus est totus locus. *Sed est* NATURA FERE *in animis tenerum quiddam atque molle, quod ægritudine, quasi tempestate, quatiatur.* Ita in Tuscul. ii. 20. loco huic simillimo et plane gemello, *Est in animis omnium* fere natura *molle quiddam, demissum, humile.* Quare ipsum Ciceronem, optimum ducem, sequamur; et vapulent librarii.

Cap. ix. *Ut effugiamus ambiguum nomen invidiæ, quod verbum ductum est a* nimis *intuendo fortunam alterius.*] Blanditur mihi sane conjectura, quæ, ut hæc legi, continuo venit in mentem: quam etsi veram et certam esse præstare nolim; ut erubescenda tamen mihi sit, nullus vereor. Quomodo ergo invidia a *nimis* intuendo? Certe qui *nimis intuetur* fortunam alterius; cur eo magis sibi invidiam in mente suscitet, quam admirationem, amorem, et alias affectiones ab invidia disjunctissimas, non equidem video. *Nimis intuetur* amator impotens et perditus, sed non invidet. *Nimis intuetur* vulgus fortunam divitum, nobilium, potentium: neque tamen omnes invident; plures colunt et venerantur. Quæ si recte dicuntur; sequitur ut non recte neque proprie invidia dicatur a *nimis intuendo*. Vide nunc nostram conjecturam. Equidem sic legerim, *Ut effugiamus ambiguum nomen Invidiæ, quod verbum ductum est a LIMIS intuendo fortunam alterius.* Nam *limis intueri* proprium fere et peculiare est invidiæ. Horatius noster, Epist. i. 14.

Non istic *obliquo oculo* mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsuque venenat.

Virgil. Æn. xi. 337.

quem gloria Turni
Obliqua invidia, stimulisque agitabat amaris.

Ovidius, Metam. ii. 776. in descriptione Invidiæ,

Pallor in ore sedet; macies in corpore toto:
Nusquam recta acies: livent rubigine dentes:

et 787.

Illa deam *obliquo* fugientem *lumine* cernens.

Lucilius apud Nonium in v. Strabone,

Nulli me *invidere*, non *strabonem* fieri sæpius
Deliciis me istorum.————

Plinius de Leonibus, viii. 19. *Cætera* dolis *carent et* suspicione; *nec* limis intuentur oculis, *aspicique simili modo nolunt*. Plautus, Bacch. v. 2.

A. Viden' *limulis*, obsecro, ut *intuentur*?
B. Ecastor sine omni arbitror *malitia* esse.

Vides jam *limis intueri* esse invidiæ, doli, suspicionis, malitiæ signum. Ergo *Invidia* potius a *limis* adspectando, quam a *nimis*.

Cap. xii. *Qualis enim tibi ille videtur Tantalo prognatus, Pelope natus, qui quondam a socero Œnomao rege Hippodamiam raptu nactus nuptiis? Jovis ille quidem pronepos. Tamne ergo abjectus, tamque fractus?*] Hæc ex Tragico quodam petita esse tu, ut soles, acute conjecisti, et senarium inde eruisti, nisi quod syllaba prima desit,

——Hippodamiam raptu nactu'st nuptiis.

Sed quem tu senarium es arbitratus, est pars Trochaici septenarii; multo enim plura sunt Poetæ hic verba, quæ sic disponenda, *Qualis enim tibi ille videtur*,

Tantalo pro | gnatus, Pelope | natus, qui quon | dam a *socru*
Œnomao re | ge Hippodamiam | raptu nactu'st | nuptiis,
Jovis iste quidem | pronepos?————

Tamne ergo abjectus, tamque fractus? Ubi metri ratione inductus *Socru* repono pro *Socero*. Sic enim Nævium locutum esse testis est Nonius in *Socrus*, Attium Priscianus, pag. 698. Sententia est,

Thyeſtem fuiſſe Pelopis filium, Tantali nepotem, Jovis pronepotem. Emendatio per ſe clara eſt. Continuo ſequitur.

> Ibid. *Nolite* (inquit) *hoſpites ad me adire illico iſtic;*
> *Ne contagio mea bonis umbrave obſit,*
> *Tanta vis ſceleris in corpore hæret.*]

Fruſtra hic laborarunt viri maximi, qui hæc ad numeros ſuos reſtituere ſunt conati. Turnebus et Gerhardus Voſſius Iambicos ſenarios hic quærunt; ſed vim faciunt verborum ordini non facile admittendam. Janus Gulielmius Trochaicos Tetrametros effingit, ſed nimia uſus licentia in vocabulis qua mutandis, qua addendis. Tu autem cum Paullo Manutio leviore quidem mutatione Trochaicos trimetros efficis, quales tamen neque Tragœdia, neque Comœdia unquam agnovit. Ego vero, ut primum videram, continuo deprehendi verſus eſſe Bacchiacos tetrametros, quales hi puri afferuntur apud Hephæſtionem,

> Ὁ ταῦρός | δ' ἔοικεν | κυρίξειν | τιν' ἀρχὰν,
> Φθάσαντος | δ' ἐπ' ἔργοις | προπηδή | σεταί νιν.

At apud Latinos in prima ſede etiam Moloſſum pedem frequenter recipiunt; in cæteris Pæonem, at Moloſſum rarius. Cæterum Ennianorum horum partem adducit Cicero de Oratore, iii. 41. *Nolo,* inquit, *eſſe verbum anguſtius id quod tranſlatum ſit, quam illud proprium ac ſuum,*

> ——— quidnam eſt, obſecro? quid te adiri abnutas?

Melius eſſet, vetas, prohibes, abſterres: *quoniam ille dixerat,*

> Illico iſtic, ne contagio mea bonis umbrave obſit.

Ex his illud liquido conſtat, Thyeſtem hic cum Choro loqui; ergo nulla aut minima mutatione ſic totum locum conſtituo:

> Thy. Nolite hos | pites ad | me adire: il | lico iſtic:
> Ne conta | gio mea | bonis um | brave obſit:
> *Meo* tan | ta vis ſcele | ris in cor | pore hæret.
> Cho. Quidnam eſt ob | ſecro? quid | te adiri | *renutas?*

Atque hoc genus verſuum etiam in Comœdia vetere locum habuit; et in Plauto Terentioque nunc extant; qui tamen hactenus editoribus crucem fixerunt, a nemine intellecti. In Andria, Act. iii. Sc. 2. ſic verſus digerendi ſunt.

Adhuc Ar | chylis, quæ ad | folent, quæ | que oportet
Signa effe ad | falutem om | nia huic ef | fe video.
Nunc primum | fac ifthæc | lavet: poft | deinde,
Quod juffi ei | dari bibe | re, et quantum im | peravi,
Date: mox e | go huc revertor.

In Plauti Amphitryone, Act. ii. Sc. I. ita difponendi funt.

Age, i tu | fecundum. | So. Sequor, fub | fequor te.
AMP. Sceleftif | fimum te ar | bitror. So. Nam | quamobrem?
AMP. Quia id quod | neque eft, nec | fuit, nec | futurum eft,
Mihi præ | dicas. So. Ec | cere jam | tuatim
Facis tu ut | tuis nul | la apud te | fides fit.
AMP. Quid eft? quo | modo? jam | quidem hercle ego | tibi iftam
Sceleftam, | fcelus, lin | guam abfcindam. | So. Tuus fum.
Proinde ut com | modum eft et | lubet quid | que facias:
Tamen quin | loquar ego hæc | uti fac | ta funt hic,
Nunquam ullo | modo me | potes de | terrere:
AMP. Sceleftiffime audes | mihi præ | dicare id,
Domi te ef | fe nunc, qui hic | ades? So. Ve | ra dico.
AMP. Malum! quod | tibi dî | dabunt at | que ego hodie
Dabo. So. Iftuc | tibi eft in | manu: nam | tuus fum.
AMP. Tun' me ver | bero, audes | herum lu | difacere?
Tun' id di | cere audes? | quod nemo un | quam homo antehac
Vidit, nec | poteft fi | eri, tem | pore uno
Homo idem | duobus | locis ut | fimul fit.
So. Profecto, ut | loquor, res | ita eft. AMP. Jup | piter te
Perdat. So. Quid | mali fum, here | tua ex re | promeritus?
AMP. Rogas ne, im | probe, etiam, | qui ludos | facis me?
So. Merito ma | ledicas | mihi fi id i | ta factum eft:
Verum haud men | tior, res | que uti fac | ta, dico.

Vides, opinor, quos hactenus illi numeros innumeros, verfus συγκεχυμένους καὶ τεταραγμένους, fine metro modulifque infuaves dictitabant, alii miferis modis torquebant vexabantque, ut ad notum aliquod metrum invitos redigerent, eos et dulces effe et elegantes, ut nefcio an ullis aliis fuavitate concedere debeant. Menda vero, quæ plura ibi fublata funt, fi hæc noftra ad libros editos exigas, ipfa per fe fatis patebunt, ratione verfuum jam reperta. Non enim nunc locus eft, ut ifta latius profequar: fed fi erit unquam, ut Plautum Terentiumque lima noftra expolitos in lucem edam, et hæc et alia infinita fufius tenuiufque deducta confpicies.

Cap. xv. *Simulque judico malum illud opinionis effe, non naturæ: fi enim in re effent, cur fierent provifa leviora.*] Hæret oratio; unde

Manutius corrigit, in re ESSET, ut ad *malum illud* referatur, ſed quid tum fiet illis ſequentibus, *fierent proviſa leviora?* Certe dictum oportuit, *fieret proviſum levius.* Tu itaque ex tuo codice inſigni aliam profers lectionem, *Si enim in re* MALA *eſſent.* Certe aut ita legendum eſt, aut potius (quia hoc interpolatorem olet) *ſimulque judico* MALA ILLA *opinionis eſſe, non naturæ.* Sed eſto hoc, ut lubet; illud mihi certiſſimum, non legendum *in re*; ſed dempta præpoſitione, *Si enim* RE *eſſent.* Ita Cicero ubique, ut ſupra, Tuſc. ii. *Re ſuccumbere, non oportebat, verbis gloriantem:* ſic alibi, *Non re, ſed opinione. Tam re, quam verbo. Non tam re, quam ſpe. Neque tam re, quam dicto.* Sic *Rebus* eodem ſenſu, nunquam *in rebus.*

Cap. xvi. Primum, *quod poſſe accidere diu* cogitaverit.] Codex tuus *primo* et *cogitavit.* Quod ſine dubio admiſerim: nam ſequentia hoc poſtulant, *Deinde quod intelligit,* et *Poſtremo quod videt.*

Cap. xvii. *Cur cedis fortunæ, quæ pervellere te forſitan potuerit, et pungere, non poterit certe vires frangere?*] Reſtituis ex codice tuo *poterit,* cum antea vulgo ferretur *potuerit* et *potuit.* Sed aliud tum reſtabat emendandum, *Quæ pervellere te forſitan* POTERIT. Nam certe illud *potuerit* male Latine hic dicitur. Verum alia emendationis ratio eſt et verior et elegantior, *Cur cedis fortunæ? quæ,* UT *pervellere te forſitan* potuerit et *pungere, non potuit certe vires frangere.*

Ibid. *Ne Juſtitia quidem ſinet te iſta facere, cui minimum eſſe videtur in hac cauſa* loqui.] Nollem te hic Gebhardum, cæcum plerumque ducem, tam improvide ſecutum eſſe; qui, cum in prioribus editionibus, neque aliter in codicibus tuis, recte haberetur LOCI, Palatinis ſuis ſerviliter addictus edidit LOQUI; adeo inepte, ut nihil ſupra. Quid enim, obſecro te, eſt illud, *Minimum eſt loqui?* quo tandem ſenſu *minimum?* hanccine ſcabiem Ciceroni affricari? at in altera lectione nihil eſt ſalebræ aut difficultatis. Noſter de Finibus, iv. *Vel potius* paullulum loci *mihi, ut his reſponderem, dares.* Ita paſſim.

Cap. xviii. *Hujuſne vitæ propoſitio et cogitatio aut Thyeſten levare poterit, aut Æetam, de* quo *paullo ante dixi*] Lege, *de* QUIBUS: nam de utroque dixit ſupra, cap. xii.

Ibid. *Quod ſi, ut ait idem, ſimul animus cum re concidit.*] Mira hic in codicibus varietas: Tu, veſtigiis corruptarum lectionum

nimis religiose inhærens, sic verba refingis, *simul animus re concidit*, præpositione ablegata. Atqui hæc verba Enniana sunt, quod ex istis, *ut ait* IDEM, recte colligas. Retinendum igitur *cum*; quippe posterius membrum est Trochaici septenarii,

——— simul animus cum re cóncidit.

Cui fere geminum est illud Terentii, Eunuch. ii. 3.

Itan' parasti te, ut spes nulla relliqua in te esset tibi?
Simul consilium *cum re* amisti?

At, inquis, Tacitus et alii hoc Hellenismo utuntur, *simul nobis*, *simul ore*, *simul septemviris*, *simul Laodicenis*. Atqui ea scabies, quæ pro Elegantia habebatur, nonnisi mortuo Cicerone Latinam linguam infecit. Ille longe parcissimus est in Hellenismis adsciscendis. Præterea advertas velim, in omnibus hujus Hellenismi exemplis τὸ *simul*, nullo alio verbo interveniente, cum ablativo conjungi, quod ambigui vitandi causa necessarium erat: at in tua correctione disjungitur, *Simul* animus *re* concidit.

Ibid. *Qui, si virtutes ebullire volent et sapientias.*] Ingeniose et vere tu reponis, *Ebullire nolent*: aut sic enim legendum est, aut, quod eodem redit, *Qui*, NISI *virtutes ebullire volent*. Cæterum, cum hic interpretis munere fungatur Cicero, et verbum de verbo reddat; vocabulum Græcum, quod hic vertit *ebullire*, vix aliud esse potuit quam Παφλάζειν: id enim et proprie *ebullire* significat; et metaphorice, cum strepitu et inani jactatione verba fundere. Noster alibi de Epicuro et ejus asseclis *effutire* et *balbutire* non dispari sensu dicere solet: quæ sat prope accedunt ad receptam lectionem *ebullire*: sed hoc Nonii auctoritate stabilitur.

Cap. xix. *Quid petam præsidii, aut exsequar? quove nunc auxilio, &c.*] Andromacha hæc loquitur apud Ennium: verba autem satis sana sunt; de numeris magna controversia est. Hieronymus Columna et Petrus Scriverius ad Trochaicos septenarios redigunt; sed nimium quantum sibi licere volunt in verborum ordine invertendo. Tu recte ex ipso Cicerone de Oratore, iii. 47. animadvertis, priores quatuor pedes ab eo dici Creticos: quod eorum conjecturam funditus evertit. Tu quoque Trochaicos catalecticos tentas: sed frustra. Nimirum sunt Cretici Tetrametri, quales apud Hephæstionem habes, et apud Aristophanem non semel; ut in Vespis;

Καὶ ξυνὼν | Βρασίδᾳ, | καὶ φορῶν | κράσπιδα
Στεμμάτων, | τήνδ' ὑπη | ην ἄχυ | ρον τρίφων.

Apud Græcos Pæonem pedem sibi intermiscent; apud Latinos etiam Molossum. Sic autem disponendi sunt hi Enniani: quorum priores Cretici, posteriores Trochaici.

Quid petam | præsidî, aut | exsequar? quove nunc
Auxilió | *exilii* | aut *fugæ* | freta sim?
Arce et ur | be orba sum: | quo accedam? | quo applicem?
Cui nec aræ | *patri'* domi stant, | fractæ et disjec | tæ jacent.
Fana flammâ | deflagrata, | tosti alti stant | parietes;
Deformati at | que abjete crispa. | ———

Atque hi Cretici, non minus quam illi Bacchiaci, de quibus jam diximus, apud Latinos Comicos, Terentium et Plautum latitant, a nemine animadversi; In Andriæ Act. iv. Sc. 1. sic versus digere,

Tanta ve | cordia in | nata cui | quam ut siet,
Ut malis | gaudeant, | atque ex in | commodis
Alteri | us sua út | comparent | commoda? ah
Idne est ve | rum? immo id est | genus hominum | pessimum, in
Denegan | do modo | quis pudor | paullum adest:
Post ubi | tempu' pro | missa jam | perfici,
Tum coac | ti necef | sario | se aperiunt,
Et timent: | et tamen | res premit | denega.
Re. ibi tum eo | rum impuden | tissima o | ratio est.

In Plauti Casina, Act. iii. Sc. 5. ita disponendi sunt,

Nulla sum, | nulla sum: | tota, to | ta occidi.
Cor metu | mortuum est, | membra mise | ræ tremunt.
Nescio un | de auxilî | præsidî, | perfugî
Mî, aut opum | copiam | comparem, aut | expetam.
Tanta fac | tis modo | mira ve | ris modis
Intu' vi | di novam at | que integram au | daciam.
Cave tibi | Cleostrata abs | cede ab is | ta obsecro, &c.

Cæterum in Ennianis *exilii* addidi, tam ex tuo codice, quam ex Gebhardi fere omnibus. *Fugæ* quoque rescripsi pro *fuga*; et *patris* pro *patriæ* quod metro repugnat. Porro *patrem* hic et in illo quod sequitur,

O Pater, ô patria, ô Priami domus;

Eetionem intellige; cujus urbs Thebe ab Achivis eversa est; non *Priamum* cum viro summo Hieronymo Columna. In Plautinis

vero et Terentianis singula prosequi, neque otium nunc est, neque convenit. Te cum editis nostra conferre non pœnitebit.

Cap. xxiv. *Nec siletur illud potentissimi regis anapæstum,* qui *laudat senem et fortunatum esse dicit.*] Elegantius leges QUO; i. e. *quo anapæsto.*

Ibid. *Nisi quod ratio* quædam *sanat illos, hos ipsa natura*] Ineptum est et spurium illud *Quædam.* Repone, *Nisi quod Ratio* QUIDEM *sanat illos, hos ipsa Natura.*

Cap. xxv. *Ut eos qui ita vixerint, aut non attingat* ægritudo, *aut perleviter pungat animi dolor.*] Quid aliud est *ægritudo,* nisi *animi dolor?* frustra igitur sententia oneratur, et ultra perfectum trahitur. Equidem sic Tullium dedisse censeo: *Aut non attingat* OMNINO *aut perleviter pungat animi dolor.* Quanto hoc rotundius et castigatius? sic Tuscul. iv. 17. *Qui si error stultis extenuetur die, sapientes ne* attingat *quidem* omnino. De Fin. iv. 4. *Priorem artem illi egregie tradiderunt, hi* omnino *ne* attigerunt *quidem.* Neque vero, si vestigia literarum attendas, tam longe hoc abest a vulgato, ut incredibile sit librarios sic labi potuisse.

Cap. xxix. *Natura affert dolorem: cui quidem Crantor, inquiunt,* noster *cedendum putat.*] Codex tuus, ut alii plerique *Crantor* VESTER: quod perperam repudiavit Gebhardus. Auctoritatem Crantoris hic objiciunt Ciceroni; qui se Academicum professus a magistro dissideret. Ergo *vester.* Non enim ipsi erant Academici, qui hæc reponunt.

Cap. xxx. *Cum constet ægritudinem vetustate tolli, hanc vim non esse in die positum, sed in cogitatione* diurna.] Priores omnes DIUTURNA habent: ut mox, *Cogitatio igitur* DIUTURNA, *nihil esse in re mali, dolori medetur, non ipsa* DIUTURNITAS. Primus Gebhardus nescio quibus intemperiis actus DIURNA utroque loco reposuit, quatuor, ut ait, codicum auctoritate inductus. Quid hoc homine facias? Reliquum erat profecto, ut etiam *diurnitas* reponeret. Atqui *Dies* hic notat *longam diem, longinquitatem temporis;* ut passim accipitur. Ergo *diuturna* legendum non *diurna.*

Cap. xxxi. *Chrysippus autem caput esse censet in consolando, detrahere illam opinionem mœrenti,* si se *officio fungi* putet *justo atque debito.*] In quibusdam codicibus deest illud SI, in aliis SE, Alii habent *ne se,* unus ex tuis *ut se.* Hæ sunt hariolationes librariorum, qui vitiosam orationem facile agnoverunt, morbum vero altius laten-

tem nequiverunt deprehendere: qui jam, nisi valde fallor, feliciter et funditus tolletur. Lege enim fidenter: *Detrahere illam opinionem mœrenti, se officio fungi* PIO, ET *justo, atque debito.* Ex *pio et* librarius aliquis oscitans *putet* effingebat. *Officium pium* sæpe habes: sed vel unicus locus ad conjecturam nostram stabiliendam abunde sufficit; Epist. Fam. vi. I. *Nec enim nos arbitror victoriæ præmiis ductos, patriam olim et liberos et fortunas reliquisse: sed quoddam nobis* OFFICIUM JUSTUM ET PIUM ET DEBITUM *reipublicæ nostræque dignitati videbamur sequi.* Omnia hic epitheta simul veniunt, *pium et justum atque debitum:* locutio vero jam quanto nitidior est? ut vix ipse, credo, Gebhardus, si in vivis esset, utcumque scriptis codicibus addictus et conjecturis omnibus iniquus, de hujus veritate dubitare potuisset. Certe in illa vulgata lectione SI PUTET tum dictio est proletaria et sordida, tum et sententia labascit. Quippe Chrysippo et Stoicis certum erat et indubitatum, *omnes perturbationes judicio fieri et opinione,* Tuscul. iv. 7. et vel ipsa eorum definitio ægritudinis hoc ponebat; *Opinio,* aiunt, *recens mali præsentis, in quo demitti contrahique animo rectum esse videatur.* Qui ergo Chrysippus dicere potuit, SI *mœrens se putet officio fungi justo et debito?* Quasi vero id Stoicus in ullo mœrente aliter fieri crediderit.

Cap. xxxiv. *Ægritudo erit sublata illa mœrens: morsus tamen et* contractiunculæ *quædam animi* relinquentur: *hanc dicant sane naturalem, dum ægritudinis nomen absit.*] Oratio hæc solœcissat, quod interpretes non animadvertisse demiror. Quo enim referes illud *Hanc?* Lege sine dubio, *Morsus* TANTUM et CONTRACTIUNCULA *quædam animi* RELINQUETUR: *hanc dicant sane naturalem.* Ubi *hanc* accipies *contractiunculam.* Codex tuus pro *tamen* habet *enim.* Lege vi ipsius sententiæ *tantum:* nam hæc vocabula passim confunduntur a librariis. Idem ille codex *hanc* exhibet in textu: et pro varia lectione *hunc.* Utrumvis recte habet; nam qui *hunc* legebat, referebat ad *morsum.* Cæterum, cum in Tusculanis, tum alibi sæpe usurpat Cicero *contractio animi,* et *doloris morsum:* nunquam vero adhibet numerum pluralem *contractiones* aut *morsus.*

AD LIBRUM QUARTUM.

CAP. IV. *Nos institutum tenebimus*, nullisque *unius disciplinæ legibus* adscripti.] Nollem te tam calide in textum admisisse illud *Adscripti*, unius tui codicis lectione fretum: qui, utut plerumque egregius sit præter cæteros, in multis tamen a vero aberrat. *Adscripti legibus* ne uno quidem exemplo firmasti: at illud alterum *legibus* ADSTRICTI quoties cum apud Ciceronem tum et alios occurrit? Quot alia ex eadem tralatione, *legibus restrictus, obligatus, obstrictus, implicatus, irretitus, solutus?* inde illa, *legum vincula, nodi, nexus*, et similia. Minime ergo solicitanda erat vulgata lectio. Mendum tamen subest, non ita facile a quovis detegendum. Quid enim illud *nullis legibus?* itane vero? Certe in omni disciplina nonnulla sunt, quæ ab aliis omnibus probantur, et inconcussa existimantur. Lego unius literulæ insertione, *Nos institutum tenebimus, NULLIUSQUE unius disciplinæ legibus ADSTRICTI.* Sic de Clar. Orat. Nulla *re una magis commendatur Orator, quam splendore verborum.*

Ibid. *Nisi forte temporis causa assentiebare.*] Post vocabulum *causa* alii codices inserunt NON, alii NOBIS, plerique NOVI, codex tuus NONI; Vaticanus NON VI, quod acutissimo Gulielmio probabatur. At nullo negotio eruitur vera lectio, *Nisi forte temporis causa, NON RE assentiebare. Temporis causa*, qua locutione sæpe usus est Cicero, opponitur τῷ *re, re vera:* illud *ficte* notat, hoc *ex animo.*

Cap. vi. *Quoniamque ut bona natura appetimus, sic a malis natura declinamus; quæ declinatio si cum ratione fiet, cautio appelletur, eaque intelligatur in solo esse sapiente*; quæ *autem sine ratione et cum exanimatione humili atque fracta, nominetur metus.*] Fefellit hic interpretum acumen solœcismus latens; quem tamen sagax et intentus lector e latebris suis protrahere poterit. *Quæ*, inquit, *declinatio*, SI *cum ratione fiet*; cui consequens erat, ut subjungeret, SIN *autem sine ratione:* atqui hic dixit, *QUÆ autem.* Vides opinor, τὸ σόλοικον et ἀνακόλουθον: neque enim τῇ προτάσει respondet ἡ ἀπό-

δύσις. Haud tamen loco *quæ* reponendum censeo *sin*: sed alia via sanandum esse locum, ablato illo SI. *Quoniam*, inquit, *a malis natura declinamus; quæ declinatio cum ratione fiet, cautio appelletur; quæ autem sine ratione, nominetur metus*. Plena dictio foret, *Ea declinatio, quæ cum ratione fiet* &c. Nihil certius.

Ibid. *Præsentis autem* mali, sapientis *affectio nulla est*: stulti *autem ægritudo est ea, qua* afficiuntur *in malis opinatis, animosque demittunt.*] Etiam hic solœcismus est, et priore quidem crassior, licet aciem interpretum effugerit. *Ægritudo*, ait, STULTI, *qua* AFFICIUNTUR *et* DEMITTUNT. Placetne hoc? enimvero aut *stultorum qua afficiuntur*, aut vicissim, *stulti qua afficitur*, sine dubio dictum oportuit. Hoc primum: illud deinde contemplare, *Præsentis mali sapientis affectio nulla est*. Quæ, malum, scabies? quam prava ambiguitas? Apage istos genitivos; et repone meo periculo, unius literæ migratione: *Præsentis autem mali SAPIENTI affectio nulla est: STULTIS autem ægritudo est ea, qua afficiuntur* &c. Quis huic conjecturæ fidem negare ausit? Cæterum *sapienti* dixit numero singulari; quia omnis sapiens est uniusmodi, *stultorum* vero sunt genera infinita.

Cap. vii. *Nam si quis doleat ejus rebus secundis*, a quo *ipse lædatur, non recte* dicitur *invidere, ut si* Hectori *Agamemnon*.] Codex tuus *dicetur* exhibet; quod illi acceptum referemus; cætera sic legimus ex conjectura. *Nam si quis doleat ejus rebus secundis a* QUIBUS *ipse lædatur, non recte* DICETUR *invidere, ut si* HECTORIS *Agamemnon*. Scribe, inquam, *a quibus lædatur*, et refer ad *rebus secundis*: sic enim locutus est in protasi hujus sententiæ, *Alterius res secundæ* QUÆ *nihil* NOCEANT *invidenti*, et mox, *Cui alterius* COMMODA *nihil* NOCEANT. Quod si hoc satis clarum, illud adhuc clarius est, quod sequitur, *Ut si Hectoris Agamemnon*; quod sic plene efferas, *Ut si Hectoris rebus secundis doleat Agamemnon*. At si *Hectori* legis, hæc demum evadet oratio, *Non recte dicetur invidere, ut si Hectori invideat Agamemnon*. Quod ineptum est, et Cicerone indignum.

Cap. viii. *Definiunt Terrorem, metum concutientem: ex quo fit, ut pudorem rubor, terrorem pallor et tremor et dentium crepitus consequatur*.] Nihil pravius hac lectione vel insulsius fingi potest. Vide enim illa, *Ex quo* (scil. terrore) *fit, ut pudorem rubor sequatur*. Quid, malum, terrori cum pudore? Aldus, Lambinus, Gebhar-

dus dederunt, neque in nuce duri quidquam senserunt. At non ita Victorius, neque codex tuus scriptus; sic enim recte habent, *Ex quo fit, ut pudorem rubor,* SIC *terrorem pallor et tremor et dentium crepitus consequatur.* Ubi illud insuper animadvertendum, Ellipsin hic fieri conjunctionis UT. Plena quippe oratio sic foret, *Ex quo fit,* ut, *ut pudorem rubor, sic terrorem pallor &c. consequatur.* Qua Ellipsi, nisi nos fallunt exemplaria, sæpe utitur Cicero.

Ibid. *Ex quo illud Ennii,*

Tum pavor sapientiam mihi omnem ex animo expectorat.] Gruterus ipse ex omnibus, ut narrat, MSS. *ex. animato* edidit, de Oratore, iii. 38. 58. quam lectionem Trochaici metri leges aversari tu arbitratus es. Sed aliud tum agebas: probe enim noveras, τὸ *Mihi* apud Tragicos Comicosque frequentius proferri μονοσυλλάβως, quam δισυλλάβως. Quod si alio ordine *omnem mihi* legeris cum Gebhardi codicibus, Victorio, tuoque exemplari, et Nonio Marcello; tum necesse erit ob easdem metri leges, ut *exanimato* solum sit verum. Sed ut nunc se res habet in tanto membranarum dissidio, nihil hic certi definiri potest; cum utrumvis sat recte se habeat.

Cap. ix. *Discordia, ira acerbior, intimo* odio *et corde concepta.*] Quid, sodes, est, *intimum odium?* Siccine ut Cicero locutus sit? Gebhardus cum suis hoc facile fortasse concoxerit, vel caute dissimulaverit: at Lambinus honesti interpretis functus est munere, nec conjecturam suam tacuit *intimo animo.* Codex quem memoras, Cantabrigiensis habet *ore.* Vix dubito, quin aut *intimo animo,* aut *intimo pectore* auctor scripserit: nam illud *odio* est longe odiosissimum.

Ibid. *Indigentia, libido inexplebilis: Desiderium, libido ejus, qui nondum adsit, videndi.* Distinguunt illud *etiam,* ut sit libido *earum rerum, quæ dicuntur de quodam aut quibusdam quæ κατηγορήματα Dialectici appellant*; *ut* avere *divitias,* cupere *honores: indigentia rerum ipsarum* est, *ut honorum, ut pecuniæ.*] Nollem te locum per se plus satis mendosum, dum curationi manum admoves, pejus adhuc contaminasse: quod tamen doctissimo cuique interdum solet accidere. Nos primum exhibebimus verba, ut legenda esse censemus; deinde singula illustrare conabimur. Lege ergo. DISTINGUUNTUR ILLO *etiam, ut* DESIDERIUM *sit libido carum rerum, quæ dicuntur de quodam aut quibusdam, quæ κατηγορήματα Dialectici appel-*

lant, ut HABERE *divitias*, CAPERE *honores : indigentia*, LIBIDO *rerum ipſarum ; ut honorum, ut pecuniæ*. Sub libidine cenſentur Deſiderium et Indigentia : hæc duo ex ſententia Stoicorum ſic inter ſe diſtinguit. Deſiderium eſt libido *τῶν κατηγορημάτων*, Indigentia libido rerum ipſarum. *Categorema* autem Stoicis eſt imperfectum enunciatum, ut *Habet divitias* ; perfectum ſive axioma eſt hujuſmodi, *Craſſus habet divitias*. Ergo huc redit diſtinctio illa Deſiderii et Indigentiæ ; illud refertur ad categoremata, hæc ad res ipſas ; ut proinde dicendum ſit, *Deſidero habere pecuniam, deſidero capere honores* ; non, *deſidero pecuniam, bonores :* contra, *Indigeo pecuniæ, indigeo bonorum* ; non, *indigeo habere pecuniam, indigeo capere honores*. Vides ineptias Stoicorum ; quos ſæpe incuſat ipſe Cicero, tanquam qui uſitatum loquendi morem immutarent et corrumperent. Nam ut verum ſit hoc de Indigentia ſive τῇ Σπάνει ; at certe alterum illud *Deſiderium* ſive Πόθος apud optimos utriuſque linguæ auctores non minus, immo ſæpius ad res ipſas refertur, quam ad categoremata. Cæterum pro *Diſtinguunt*, Victorius cum tuo codice *Diſtinguitur* ; unde refinximus *Diſtinguuntur* ; et *Illo*, id eſt illa re, illa ratione. Jam autem *Deſiderium*, quod et alii viderunt, neceſſario inſerendum eſt ; quippe ejus definitio hic iteratur. Denique *Libido* in vetuſtiſſimis codicibus, ut in tuo etiam extat. *Eſt* autem minime hic convenit ; cum hæc ſit ſeries ſententiæ, *Ut deſiderium ſit, Indigentia ſit*. Ergo aut *eſt* delendum erit, aut *ſit*, ſubſtituendum ; quod et Paullus Manutius animadvertit. Illud poſtremo ſine dubio vides, falſum te conjecturæ fuiſſe, cum reponeres *avere* et *cupere*. Quis enim dixerit, *deſidero avere divitias, deſidero cupere honores ?* Ut ne addam, *avere divitias* ne Latinum quidem eſſe. *Aveo* enim nuſquam uſurpatur, niſi ſequente verbo infinitivo, ut *Aveo ſcire, audire, videre*, et ſimilia.

Cap. xi. *Nam cum eſt concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio, quaſi quædam Socratica medicina, quæ* ſanaret *eam cupiditatem, permanat in venas*.] Ratio temporum efflagitat, ut SANET dixerit, non *ſanaret :* atque ita codex ille tuus præſtantiſſimus.

Ibid. *Similiterque cæteri morbi, ut gloriæ cupiditas, ut mulieroſitas (ut ita appellem eam quæ Græce φιλογύνεια dicitur)* cæterique *ſimiliter morbi ægrotationeſque naſcuntur*.] Qualis hæc loquendi ſartago eſt ? *Similiterque cæteri morbi—cæterique ſimiliter morbi*. Quis

Vide, obſecro, illud *enim*: *Non enim multa efferata et immania*. Quid tum poſtea, ſi non *multa* ſint? An *idcirco* ingenioſi animus in ea cadere non poteſt? eſto ut *pauca ſint*; quid ipſa *paucitas* prohibet, quo minus in ea cadat? Et ſi ea pauca ſunt *omnia*; quidni in *omnem morbum* cadat? Tu ex codice tuo præſtanti reponis, *Non enim in multa*, cadit ſcilicet. Sane aliquanto melius: ſed tamen laterem lavas. Quid enim? an id ſatis eſt, ſi ingenioſus non cadat in MULTA efferata et immania? profecto nomen et laudem ingenioſi amittet, ſi in *ulla* ejuſmodi cadat; aut certe ſi in *ulla* immania cadere poteſt, quidni in *multa* et in *omnia*? gradatim enim in vitia labimur, et nemo repente fit peſſimus. Illud etiam quæro, cur, cum *morbum* et *perturbationem* dixiſſet, continuo neutrum genus poſuit, *multa immania*? Defendi tamen hoc poſſe ſcio: et ſi de hoc non repugnas, tum legerim levicula mutatione, *Non enim IN ULLA efferata et immania*? Sin ſubſtantivum mavis, quo hæc referantur; tum repono. *Non enim IN VITIA efferata et immania*.

Ibid. *E quibus quoniam tanquam e* ſcrupuloſis *cotibus* enavigavit *oratio, reliquæ diſputationis curſum teneamus: modo ſatis illa diluside dixerimus pro rerum obſcuritate*.] Quid ſint *cotes* ſive *cautes* ſcimus omnes: unde igitur illud epitheton *ſcrupuloſæ cautes*? quod perinde eſt ac ſi Coloſſo Pygmæorum veſtes aptaveris. *Scrupulus* enim eſt lapillus minimus, qualis intra calceum forte incidens pedem male cruciat. Viderat hoc, credo, Paullus Manutius, qui *ſcopuloſis* ex conjectura ſubſtituit. Quam quidem meo judicio optimam Gebhardus vel nominare dedignatus eſt; tu quoque repudiaſti auctoritate, ut credis, Priſciani; qui lib. vi. pag. 713. *Specus*, inquit, *fœmininum invenitur*; *Pacuvius in Niptris*: *Advenio ſcrupuloſam ſpecum*. Verum is quem advocatum tibi paraſti, adverſus te cauſam dicit: certum quippe eſt Priſcianum ibi ſcripſiſſe *ſcrupoſam*: locus enim integer extat apud Nonium in voce *Specus*, *Accius*, ait, (lege *Pacuvius*) *Niptris*:

> Inde *advenio* montem Œtam *ſcrupoſam ſpecum*.

Quam lectionem ſanam eſſe vel ratio verſus, qui ſenarius eſt, ſatis oſtendit. Rectiſſime igitur Lambinus SCRUPOSIS *cotibus* repoſuit; nam *ſcrupi*, teſte Feſto, *ſunt aſpera ſaxa et petræ naufragiorum pollutæ ſcelere*. Inde *ſcrupeus* et *ſcrupoſus* aptiſſimum *cautibus* epithe-

ton. Sic Virgilius, *ſcrupea ſpelunca*; Pacuvius, *ſcrupea ſaxa*; Apuleius, *ſcruposum ſaxum*; Festus Avienus, *ſcruposæ rupes*; Lucanus, v. 675.

*Scrupoſiſ*que angusta vacant ubi litora *ſaxis*.

Sed de hoc ſatis: pergo ad id quod reſtat: non enim placet illud *Enavigavit*; quod hic oppoſitum eſſe debet τῷ *curſum teneamus*; quemadmodum remis, τῷ velis ſive ventis. Atqui *enavigare* æque convenit utrique; et remigio, et velificationi. Quamobrem ſic totum locum reformem, *E quibus quoniam tanquam e* SCRUPOSIS *cotibus* EREMIGAVIT *oratio, reliquæ diſputationis curſum teneamus*. Cujus conjecturæ ſponſorem dabo ipſum Ciceronem, ubi de hac eadem re loquitur, Tuſcul. iv. 4. *Utrum igitur mavis, ſtatimne nos* vela facere, *an quaſi e portu egredientes paullulum* remigare? et cap. v. *Quærebam igitur, utrum* panderem vela *orationis ſtatim, an eam ante paullulum* Dialecticorum remis propellerem. Denique hoc ipſo capite 14. lib. iv. *Nunc* vela, *quæ* modo *dicebas, expectamus, et* curſum.

Cap. xv. *Vitioſitas, ex qua* concitantur *perturbationes; quæ ſunt, ut paullo ante diximus, turbidi animorum concitatique motus.*] Hic pro *concitantur* MSS. habeant *cogitantur*. Unde alii ex conjectura, *agitantur* vel *cogitantur*. Quæ cum dura et coacta ſint, tu *concitantur* admittis, favente præſertim Manutii codice. Ego, quis ſit ille codex, neſcio: illud ſcire videor, nunquam Ciceronem tam illepide dicturum fuiſſe, *unde* CONCITANTUR *perturbationes, quæ ſunt* CONCITATI *motus*. Enimvero ſi rem ipſam, non librariorum manus ſpectamus, vix aliud ſcripſerit, quam ORIUNTUR; ut in protaſi hujus ſententiæ, *Ex ea* PROFICISCUNTUR. Sic Tuſcul. iv. 28. *Ex quo lætitia aut libido oriatur*; et ita paſſim.

Ibid. *Quæ ſiquando* adepta eſt *id quod ei fuerit concupitum*.] Pro iſtis *adepta eſt* codices meliores habent *eadem piaretur*, vel *eadem putaretur*, vel denique *ea demptaretur*. Ubi tu certe veram lectionem vidiſti, ſed dum nimis preſſo pede veſtigiis codicum adhæres, corrupiſti. Legis enim, *Quæ ſi quando adepta retur*, quod pro elegante Helleniſmo haberi velis. Eſto: Flaccus forte vel Statius vel Silius ita loqui vellent: etſi vix eos crediderim: neque enim exemplum ſuppetit. At Cicero nequaquam; qui ubique poſt *reor* accuſativos et infinitivos ponit. Lege itaque, quod tu opinor vidiſti, ſed repudiaſti, *Quæ ſi quando ſe adeptam retur*: ubi una

dumtaxat litera additur, ficut in tua lectione demitur. Continuo fequitur,

Ibid. *Tum* fert alacritatem, *ut nihil esse constet, quod agat: ut ille, qui voluptatem animi nimiam summum esse errorem arbitratur.*] Ubi primum ingeniose tu reponis, *Tum effertur alacritate*, cum codices quidam habeant *tum ea fertur alacritate*. Ita passim Cicero, *Effert se lætitia, Efferri lætitia, elatus lætitia*. Illud modo leviculum tuæ conjecturæ addo, legendum videri TAM vel ITA pro *tum*, ut referatur ad *Ut: TAM effertur alacritate, ut nihil constet quod agat*. Sic lego: tum, quod deinde confiderandum venit, quid illud, quæso, est, *nihil ESSE constet, quod agat?* Profecto *constet esse* nihil aliud notare poterit, quam *pateat, liqueat esse*; quod a fententia prorfus alienum eft. Dele igitur τὸ *esse*, et lege, *Ut nihil constet, quod agat*. Nempe verba funt, ut et illa fequentia, Poetæ Comici, quæ integriora habes apud Nostrum de Finibus, ii. 14.

Tanta lætitia auctus fum, ut NIHIL CONSTET.

Sic ibi Victorius edidit, et fic tui codices: in aliis editionibus perperam fertur, *Ut mihi non constem*: quod ab interpolatoribus profectum eft. *Constet* autem perinde valet, ac *congruat, suppetat, stabile firmumque sit*. Sequitur deinceps, *Ut ille, qui voluptatem animi nimiam summum esse errorem arbitratur*. Refpicit hic ad verfum Trabeæ poetæ Comici; ut tibi recte eft adnotatum. Epist. Fam. ii. 9. fic eundem adducit. *In quo*, inquit, *cum objurgarer, quod nimio gaudio pæne desiperem, ita me defendebam. Ego voluptatem animi nimiam*. Ex his duobus locis facile eruitur verfus Trabeæ Trochaicus,

Ego voluptatem animi nimiam fummum effe errorem arbitror.

Numeri optime conftant, et verba funt plane eadem. Sed in fententia tamen nonnihil defidero. *Nimia*, ait, *lætitia est summus error*. Non agnofco argutiam, non aptum antitheton. Equidem tam apud Ciceronem, quem apud Trabeam fic olim extitiffe fufpicor,

Ego voluptatem animi nimiam fummum effe ÆGROREM arbitror.

Ita erit pulcherrima et argutiffima oppofitio. *Nimia lætitia est summa ægritudo*: quales fere occurrunt in Mimis Publii Syri.

Hæredis *fletus* sub persona *risus* est.
Beneficium dando *accepit*, qui digno *dedit*.
Aleator, quanto in arte est *melior*, tanto est *nequior*.

Cæterum *ægror* pro *ægritudo* aliquoties exstat apud Lucretium, et Trabeæ ætati apprime convenit.

Cap. xvii. *Quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis totiusque mundi nota sit magnitudo? Nam quid aut studiis humanis aut in tam exigua vitæ brevitate magnum sapienti videri potest, &c.*] Si attendis ad orationis seriem, videbis illud NAM supervacuum esse, et frustra impedire sententiam. Lege sine dubio, NUMQUID *aut in studiis humanis* &c.

Cap. xix. *Cui non sunt auditæ Demosthenis vigiliæ? qui* dolere se aiebat, *si quando opificum antelucana victus esset industria.*] Quantivis pretii est lectio tui codicis, DOLORE SE ANGEBAT, quæ tanto vulgata est melior, quanto majus est re ipsa dolere, quam id præ se ferre.

Cap. xx. *Nam cum dissolutus filius,* Heu me miserum! *tum severus pater,* Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet.] Hæc Afranii verba unum Trochaicum constituunt, et sic disponi debent:

F. Heu me miserum! P. Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet.

Cap. xxi. *Quid est igitur, quod occurrat in hac quæstione,* e qua *possit attingi aliquid verisimile?*] Inepta lectio est, *e qua:* quippe dicendum fuerit, *e quo,* ut referatur ad *Quid.* Sed sine dubio scripsit Cicero, *in hac quæstione,* qua *possit attingi.*

Ibid. *Quid ad has definitiones* possim *dicere?*] Non erat Ciceronis oppugnare definitiones, quas ipse attulerat et probaverat. Lege ergo, POSSINT *dicere,* hoc est, Peripatetici, qui cum Stoicis de hac re disceptabant. De his paullo ante est locutus.

Ibid. *Colloquuntur* (gladiatores) *congrediuntur, queruntur, aliquid* postulant, *ut magis placati, quam irati esse videantur.*] Non video, quomodo *aliquid postulare* sit signum animi placatioris. Tu vero fidenter repone, *Queruntur aliquid,* EXPOSTULANT. Nihil aptius veriusve. Nam qui acerbius stomachantur, et ira excandescunt, dedignantur expostulare. Sic *queror et expostulo,* cum alibi apud Nostrum junguntur, tum in his Tuscul. v. 5. *Virtutes autem noli vereri, ne* expostulent et querantur *se a beata vita esse relictas.*

Ibid. *Occidam illum equidem et vincam, si id quaeritis, inquit,*
Verum illud credo fore, in os prius accipiam ipse,
Quam gladium in stomacho, sura, *ac pulmonibu' sisto.*
Odi hominem, iratus pugno, &c.]

Digladiantur hic interpretes de lectione illa *Sura*, non minus quam ipsi gladiatores Æserninus et Pacideianus. Sane, cum in *Sura* vulnus minime letale fit, merito ab omnibus hoc repudiatur. Turnebus substituit *fibra* vel *lura*; neque plausores invenit. Douza pater *Hira* substituit, ut et ipse in Plautinis memorat, et filius in Lucilianis; quod adsciscit atque adeo pro suo venditat quidam maledicentia sua notus, cui si sua sibi convicia regerere quisquam vellet, *furta* ejus *teterrima* ac *foeditates* et hic et alibi arguere posset: quae probra viro maximo, et cum doctrina, tum virtute et dignitate illustrissimo EZECHIELI SPANHEMIO objicere non erubuit homunculus eruditione mediocri, ingenio nullo. Nam quod me eadem calumnia aspergere, et una cum Heroe illo conjungere voluit, magnam sane eo gratiam a me inivit, quod maledictum vehemens arbitratus est. Ego vero neque hoc eum a Douzis surripuisse dixero, neque illud Tuscul. ii. 7. *virus vulneris* a Gerhardo Vossio: omnes enim in multa incidimus, nescientes illa jam ab aliis esse occupata. At, quod vero demum opprobrio esse debet, utrumque hoc mendosum esse dico atque illo dignum. Sed redeo, unde abieram. Josephus Scaliger, cujus sententiae suam adscribit Douza filius, sic locum refingit:

Verum illud credo fore, in os prius *accipiam* ipse;
Quam gladium stomacho, *ficam* pulmonibus sisto.

Quod ipse sic explicat, *Prius*, inquit, *accipiam sistere gladium in os Samnitis, quam ipsum sisto in pulmonem*. Hoc enim plane gladiatorium prius os petere, quam corpus. Equidem nollem hoc a viro magno profectum; plane enim pervertit sententiam loci, quae est hujusmodi; Veretur hic Pacideianus, ne ipse adversarii gladium in os suum prius *accipiat*, quam gladium suum in stomacho ac pulmonibus adversarii sistat. Cur hoc? *quia odi*, inquit, *hominem, et iratus pugno*. Notum est autem, qui animo concitatiore pugnant, non tam sibi cavere, quam vel periculo suo hostis exitium quaerere; atque adeo mutuis plerumque vulneribus concidere: ita Eteoclem et Polynicem, ita L. Brutum et Aruntem Tarquinium;

utrumque, ut mox ait Noster, *cominus ictu cecidisse contrario.* Hoc ergo metuit Pacideianus; et liquido inde apparet Scaligerum cum suo *occipiat* tota via aberrasse. Pergit vero nos docere rem antea inauditam, *Gladiatores, et sica et gladio simul pugnasse:* qui fundus est alterius conjecturæ, ubi pro *sura* substituit *sicam.* Unde vero hoc compertum habet? Ex corruptis Suetonii verbis apud Isidorum, xviii. 6. quæ recte emendata habes in Lipsii Saturnalibus, lib. ii. cap. 9. Ergo Scaligeri emendationem missam faciamus. Tua restat, ingeniosa ea profecto; nam ex codicum aliquot lectione *Furia* reponis *Furii*, ut sit nomen alterius gladiatoris cum Pacideiano hoc compositi. Sed *Furî* opinor voluisti: scis enim nomen gentile *Furius* ut *Furia* producere primam syllabam apud Catullum, Horatium, Ovidium, Martialem, alios. Illud tamen in tua lectione incommodum est et parum verisimile, quod nomine suo tam honorifice hic appellet adversarium; quem tam male oderat et contempserat. Id, opinor, dedignatus esset: et præterea id ei nomen fuisse non est verisimile. Cæterum, si meam tandem conjecturam hic postulas, ea sic habet; si non vera et certa, probabilis saltem et ad codices quam proxime accedens.

———— In os prius accipiam ipse,
Quam gladium in stomacho FURIÆ ac pulmonibu' sisto.

Recte opinor *Furiam* nominat *spurcum illum hominem* et inhonestum, *Æserninum Samnitem*; is enim erat cum ipso commissus. Sic Cicero sæpe, *illa furia,* de viris quos oderat verba faciens. Illud certe ipsa sententia flagitat, ut nomen aliquod hic veniat, quo Samnis ille denotetur: *Prius,* inquit, *in os* ipse *gladium accipiam, quam in* illius *stomacho sistam.* Unde omnes illæ præter tuam conjecturæ, *fibra, lura, bira, sicam* una ruina concidunt.

Cap. xxiii. *Semper Ajax fortis, fortissimus tamen in furore.*
Nam facinus fecit maximum, cum Danais inclinantibus
Summam rem perfecit manus, prælium *restituit insaniens.*]

Sunt Iambici octonarii ex comico quodam producti: unde frustra hic historiæ veritatem quæras. Sed illud *prælium* non placet; cum quia versum corrumpit, neque enim quod tu postulas in duas syllabas coarctari potest; tum quia *prælium restituere* nec facinus maximum est, nec res summa. Prælium quippe restituitur sæpe, et tamen nihilominus victoria amittitur. Equidem sic poetam dedisse puto,

Summam rem perfecit MANU, REM restituit insapiens.

Scis illud Ennii et Virgilii,

Unus homo nobis cunctando *restituit rem.*

Cæterum, cum in *rem restituit*, τὸ *rem* absorberetur a syllaba sequente, librarii vocem illam *prælium* ad supplendam orationem infeciuerunt.

Cap. xxiv. *Tracta* definitionem *Fortitudinis: intelliges eam stomacho non egere.*] Codices plerique *definitione* habent. Tuus ille egregius pro varia lectione ponit DEFINITIONES. Rectissime: plures enim mox enumerat; de quibus sic loquitur, *Superiores* definitiones *erant Sphæri* ——— *sunt autem omnino* omnes *fere similes.*

Ibid. *Quamvis licet insectemur istos, ut Carneades solebat; metuo ne soli philosophi sint.*] Bene quidem, quod lectionem hanc *Quamvis licet*, in textum recepisti. Sed dum utramque particulam ejusdem potestatis esse credis, erras cum aliis quibusdam viris doctissimis. *Quamvis* enim hic valet *quantumvis*, non *quanquam*. Itaque nullus hic est quem somniant pleonasmus; neque in cæteris exemplis quæ congessisti. Apuleii locum sic distingue: *Quanquam, etsi aistrictius me Magum dixisset, posset videri excusabunda.* Ubi ordo est, *Quanquam posset videri excusabunda, etsi* &c. Neque hic ergo est pleonasmus. In loco Varronis, *Itaque ideo*, est *itaque ob eam causam*; nullo prorsus pleonasmo. Phædri autem locus mendosus est, neque ex eo quidquam argumentari poteris. Cæterum hunc leviculum errorem abunde mox compensas loco illo feliciter restituto, *Cum omnia sint in* MORIBUS *vitia, iracundos solos* MOROSOS *nominaverunt*; quæ egregia est emendatio et plausu omnium excipienda.

Cap. xxvi. *In hanc tu igitur, tanquam in mare quod est ventis subjectum, perturbationem cadere tibi dixisti videri?*] Tu cum Victorio et Gebhardo *Hanc* in textum admittis, ut referatur ad *Sapientiam*, quæ proxime præcesserat. Sed omnino legendum HUNC, ut Lambinus et Aldus dederunt; *Sapientem* scilicet, de quo paullo ante locutus est. Hoc sane efflagitant sequentia, *Cui nihil repentinum, quod homini evenire potest.* Quippe omnino ad *Sapientem* spectant, non ad *Sapientiam.* Adde locum, ad quem alludit hic Cicero, Tuscul. iv. 4. *Non mihi videtur omni animi perturbatione posse SAPIENS vacare.*

Ibid. *Quid est, quod tantam gravitatem constantiamque perturbet? an improvisum* aliquid *aut repentinum? quid potest accidere* tale, et cui nihil *quod homini evenire possit?*] Ita codices plerique habent, sensu aut impedito, aut nullo: ut tu recte vidisti: recentiora exemplaria addunt *subitum*, aut *ne praemeditatum*. Sed hæc ab interpolatoribus sunt. Equidem existimo me veram lectionem eruisse; quæ sic se habet. *An improvisum aut repentinum quid accidere potest ei; cui nihil tale, quod homini evenire possit?* Certe *ei* pro *et* etiam codices et priores editiones agnoscunt. *Aliquid* ab iis additum est, qui *repentinum quid* male intellexerant. Tota vero sententia quanto jam rotundior est, et numerosior, et castigatior? Porro in verbis continuo sequentibus, *Nam quod aiunt nimia resecari oportere*; etsi ferri sic possunt, malim tamen, *JAM quod aiunt*.

Cap. xxvii. *Utrum illudne non videatur ægre ferendum, ex quo suscepta sit ægritudo, an omnium tollenda omnino ægritudo?*] Victorius et tuus codex, *illudne videatur*. Aldus, *illud non videatur*. Legendum jam videram, *Utrum illud NECNE videatur ægre ferendum*: ut mox, cap. xxix. *Non est quærendum, bonum illud NECNE sit, quod libidinem moveat, sed libido ipsa tollenda est*. Postea codicem tuum Petrensem ita diserte habere intellexi.

Ibid. *Ægritudine autem sublata propriis rationibus, quibus heri usi sumus, quodammodo etiam paupertatis* malum *tollitur*.] Non placet illud *paupertatis malum*: quippe alienum est ab hac disputatione, concedere paupertatem esse malum: deinde si *ægritudo omnino sublata* sit, non *quodammodo*, sed prorsus omnino paupertatis malum tollitur. Quamobrem non auro contra cara est Palatini codicis lectio, quam Gebhardus memorat, *etiam paupertatis NOMEN tollitur*. Rectissime: nam qui nihil desiderat, nihil sibi deesse queritura ut ægre fert, cur pauper est vocandus? Seneca, Epist. 11. *Honesta, inquit Epicurus, res est læta paupertas. Illa vero non est paupertas, si læta est: cui enim cum paupertate bene convenit, dives est.*

Cap. xxviii. *Sed omnis ejusmodi perturbatio* animi placatione *abluatur illa quidem, cum doceas, nec bonum illud esse, ex quo lætitia aut libido oriatur, nec malum, ex quo aut metus aut ægritudo.*] Vix crediderim occultius aut sanatu difficilius mendum in toto Cicerone latitare. Vel prima fronte displicebat illud *placatione*, idque multis nominibus. Nam profecto *perturbationem animi placatione*

ablui perinde eſt ac ſi dicas, *morbum levari ſanitate;* quid hujuſmodi ſententiis proficimus? adhuc enim quærimus, unde iſta placatio aut ſanitas ſit petenda. Deinde iſta *placatio* in rebus externis hic ponitur; nempe res formidatas non eſſe malas; expetitas, non bonas: prorſus abſurde. Placatio enim potius ſit, cum ipſa intus ægritudo leniatur, utcumque ſe habeant res externæ. Tandem, cur *abluatur* ſubjunctivo modo, et non potius *abluitur* hic dixerit, nullus videbam. Equidem ſemel atque iterum locum legi, fruſtraque acumen admovi: ſed mox perlectis quæ ſequuntur ad veram lectionem quaſi manu ductus ſum. Ea, ni valde fallor, ſic ſe habet. *Sed* CUM *omnis ejuſmodi perturbatio* DUPLICI RATIONE *abluatur:* illa *quidem cum doceas nec bonum illud eſſe ex quo lætitia aut libido oriatur: nec malum, ex quo aut metus aut ægritudo: verumtamen* hæc *eſt certa et propria ſanatio, ſi doceas ipſas perturbationes per ſe eſſe vitioſas, nec habere quidquam aut naturale aut neceſſarium.* Vides, opinor, duplicem rationem ſanandarum perturbationum hic ſtatui: eo enim reſpiciunt *ILLA* et *HÆC*. Poſteriorem hanc Noſter magis probat; de qua mox verba facit, cap. 29. *Quare omnium philoſophorum, ut ANTE dixi, UNA RATIO eſt medendi; ut nihil quale ſit illud quod perturbet animum, ſed de ipſa ſit perturbatione dicendum.* Ubi illud notes velim, *rationem* dici, non *placationem.* De priore illa ſic loquitur hoc ipſo capite; *Illa autem ALTERA RATIO et oratio, quæ ſimul et opinionem falſam tollit et ægritudinem detrahit, ea quidem raro proficit, neque ad vulgus eſt adhibenda.* Ecce *alteram rationem* habes non *placationem.* Recte igitur emendavimus *DUPLICI RATIONE;* neque multum adeo abludit a ſcriptura codicum *ani placatione.* Locutionem vero alibi habemus, Tuſcul. v. 10. *Duplexque ratio perturbationis ſit.* CUM autem inſeruimus, ſequente *Verumtamen;* ut paſſim apud Noſtrum occurrit. *Cum* ——— *tamen.* Sic Horatius,

> Teucer Salamina patremque *Cum* fugeret, *tamen* uda Lyæo.

Martialis, ii. 7.

> Nil bene *cum* facias, facis *attamen* omnia belle.

Ibid. *Illa autem altera ratio et oratio, quæ ſimul et opinionem falſam tollit, et ægritudinem detrahit, eſt ea quidem* utilior, *ſed* raro proficit, *neque eſt ad vulgus adhibenda.*] Nihil vidi tetrius fœdiuſve

hac lectione; quæ tamen omnes ubique codices inquinavit. *Eſt*, inquit, *utilior; ſed raro proficit.* Qui, malum, ſi non *proficit utilis* eſſe poterit? aut quid intereſt inter *utilem eſſe* et *proficere?* O dura interpretum illa, qui hæc ferre et devorare potuerunt? Lege minima alteratione, *Eſt ea quidem* SUBTILIOR, *ſed raro proficit, neque eſt ad vulgus adhibenda.* Nihil verius: Ita Seneca, Epiſt. lxxxii. *Acuta ſunt iſta quæ dicis: nihil eſt acutius ariſta, quædam inutilia et inefficacia ipſa ſubtilitas reddit.* Contra, Cicero his ipſis Tuſculanis, v. 33. *Vides, ut Epicurus cupiditatum genera diviſerit; non nimis fortaſſe ſubtiliter, utiliter tamen.* Cæterum ideo *ſubtilior* erat iſta ratio et oratio, quia, Nihil eſſe in rebus externis aut bonum aut malum, non niſi contortis ſyllogiſmorum concluſiunculis probari poſſit, quorum nimiam ſubtilitatem atque adeo ſpinoſitatem non ſemel ſugillat Noſter.

Ibid. *Inter omnes enim convenire oportet, commotiones animorum à recta ratione averſas, eſſe vitioſas: ut etiamſi nec mala ſint illa, quæ metum ægritudinemve; nec bona, quæ cupiditatem lætitiamve moveant, tamen ſit vitioſa ipſa commotio.*] Levius certe vitium eſt, metuere quæ mala ſunt, et cupide appetere quæ bona ſunt; quam quæ his contraria: illud enim imbecillitatis modo eſt, hoc etiam ſtuporis. Quale igitur hoc eſt quod dicit, *Vitioſum eſt commoveri metu*, ETIAMSI NON *ſit malum, quod metuas?* Enecat nos profecto, cum dicit *etiamſi:* eo enim efficitur, ut gravius crimen exiſtimet, metuere malum, quam non malum. Quo quid abſurdius fingi poteſt? Recte ergo Fulvius Urſinus, qui ex ſuo codice legebat, *Etiamſi mala ſint*——*bona, quæ cupiditatem*; illo *nec* utrobique deleto. Recte quoque Lambinus, qui ex conjectura proferebat, *Etiamſi et bona—et mala.* Quos cum tu refutare hic aggreſſus es, alibi ſine dubio occupatum animum habuiſti: et certo ſcio, quo es judicio et acumine, ubi tua recenſendi tibi otium erit, ſpongia iſtam adnotationem corriges.

Ibid. *Conſtantem enim quendam volumus, ſedatum, gravem, humana omnia* prementem.] Qui primus ſive ex codice ſive ex conjectura SPERNENTEM protulit, is profecto ſi oraculum conſuluiſſet, haud potuiſſet verius quid pronunciare. Tu tamen poſt Lambinum *ſpernentem* illud ſpernis, receptam lectionem retines. *Premere*, inquis, eſt *calcare:* apud Poetas quidem: et apud eos ipſos *pede premere* vel aliud quid adjunctum ſignificationem iſtam efficit. At

ubique apud Noſtrum *Premere* eſt *urgere, gravare, vexare*; ſemperque in ſe continet notionem lædendi: quæ huic loco minime convenit. Lege itaque, ſi ſapis, humana omnia SPERNENTEM; cui voces plane gemellas *contemnentem, deſpicientem* quoties in his ipſis libris habemus? Tuſcul. i. 40. *Totam vim bene vivendi in omnium rerum* humanarum contemptione ac deſpicientia *ponamus.* ii. 4. *Te natura altum et* humana deſpicientem *genuit.* ii. 11. *Quid? fortitudini et rerum* humanarum deſpicientiæ, *quomodo reſpondebis?* ii. 13. *Num fortem, num gravem, num* humana contemnentem *potes dicere Prometheum?* iii. 7. *Qui invictus ſit, eum* humanas res deſpicere, *atque infra ſe poſitas arbitrari.* iii. 17. *Ut omnia,* quæ poſſunt homini evenire contemnas, *et pro nihilo putes.* iv. 23. Contemnendæ *ſunt* res humanæ; *negligenda mors eſt.* v. 1. *Omnia quæ cadere in hominem poſſunt, ſubter ſe habet: eaque* deſpiciens caſus contemnit humanos.

Cap. xxxi. *Atque ut* confidere *decet, timere non decet: ſic gaudere decet, lætari non decet.*] Lambini emendationem DIFFIDERE tu argumentis refutas: mihi contra, quod ſalva amicitia fiet ſcio, omnino videtur recipienda. Nam quemadmodum *gaudere* et *lætari* inter ſe opponuntur, ita *timere* ac *diffidere*: par utriuſque oppoſitionis ratio et gradus eſt. At *confidere* et *timere* eo modo inter ſe opponuntur, quo *gaudere* et *mœrere*; non utique *lætari*. Hæc cum ita ſint, qui ſtare poſſit vulgata lectio, non equidem video. *At,* inquis, *diffidere nunquam decet.* Cur ſodes illud? quia *Confidere in laude ponitur,* Tuſcul. iii. 7. *ergo hoc vituperio ſit, neceſſe eſt.* Quod perinde eſt ac ſi dicas, Quia liberalitas laudi datur, ideo frugalitas vitio vertenda eſt. Immo vero utrumque decet in loco et pro re nata: ut enim confidere fortis eſt et animoſi, ita diffidere cauti et providi. Sic ipſe de ſe, Tuſcul. i. 31. *Nihil nimis oportet confidere*; et Tuſcul. v. 1. *Mecum ipſe conſiderans, huic incipio ſententiæ diffidere.* De Divin. ii. 3. *Quæram omnia, dubitans plerumque, et mihi ipſe diffidens.* Jam quod apud Nonium in *Lætari,* ubi hunc locum laudat, *confidere* hodie legitur, equidem editorum fidei curæque diffido, et vereor ne ad vulgata Tullii exemplaria locum refinxerint: ſed utcumque ſit, non eſt ea Nonii auctoritas, ut cum ſententiæ diſpendio codicibus ejus adhæreamus.

Ibid. Fores patebunt, *de improviſo Chryſis ubi me adſpexerit,*
Alacris obviam mihi veniet, complexum exoptans meum,

Mihi se dedet.
Quam haec pulchra putet, ipse jam dicet;
Fortunam ipsam anteibo fortunis meis.]

Hæc cohærent, et versum Trochaicum efficiunt, ut sunt illi priores:

Mihi se dedet: fortunam ipsam anteibo fortunis meis.

et in priore versu lego, FORI' *patebit.*

Cap. xxxii. *Amor, quem Cæcilius*
——— *deum qui non summum putet,*
Aut stultum aut rerum esse imperitum existimat:
Cui in manu sit, quem esse dementem velit,
Quem sapere, quem insanire, *quem in morbum injici,*
Quem contra amari, quem arcessiri, quem expeti.]

Gebhardus, Manuscriptis suis nimium deditus, revocavit illud *insanire*, nullo sensu. Cum enim prius dixisset, *esse dementem*, cur hic putide repeteret *insanire?* Hoc si Gebhardus cogitasset, et antithetorum rationem vel per nebulam vidisset; quod in aliis editionibus fertur SANARI longe ei præferendum visum esset librariorum scripturæ. Versum autem postremum tu pulcherrime emendasti: sed si ad illud *contra* paullum attenderis, cui verbo nihil nunc est quo possit referri; omnino vel invitus fateberis versum integrum ex hoc loco excidisse; ut sæpe evenire solet, cum plures versiculi, ut hic, eodem vocabulo inchoantur. Equidem locum hunc Cæcilianum ad hunc ferme modum puto olim exstitisse:

Ego vero, Amorem deum qui non summum putet,
Aut stultum, aut rerum esse imperitum *existimo:*
Cui in manu sit, quem esse dementem velit,
Quem sapere; quem *sanari*, quem in morbum injici;
Quem odio esse, quem contemni, quem excludi foras:
Quem contra amari, quem expeti, quem arcessier.

Cap. xxxiii. *Quid denique homines doctissimi et summi poetæ* de se ipsis *et carminibus edunt et cantibus?*] Lege, *DE SE IPSI*, ut Cicero aliique veteres semper loqui solent.

Cap. xxxiv. *Qui amor siquis est in rerum natura, sine solicitudine, sine desiderio, sine cura, sine* suspirio, *sit sane.*] Quantivis pretii est lectio editionum veterum, et codicum aliquot, in quibus tuus ille

eſt vetuſtus, *Sine SUSPICIONE*: idque vel ob unum illum Terentii locum,

In amore hæc omnia inſunt vitia, injuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ.

Et tamen nota ſunt *Suſpiria amantum*: ergo utrumque eſt probum: ut neſcias, utri palma danda ſit.

Cap. xxvi. *Ira vero*, quæ quamdiu *perturbat animum, dubitationem inſaniæ non habet: cujus impulſu exiſtit etiam inter fratres tale jurgium.*] Sine dubio mendoſa lectio, idque duplici ratione. Nam ſi *quæ* legis, nihil eſt quo *Ira* referatur. Illud vero *Quamdiu* ineptum eſt; quippe Ira ſemper perturbat animum, uſque dum in animo eſt, ut nullus locus ſit τῷ *Quamdiu*. Codex tuus notæ optimæ, *Quæ, quam diu*: in Gebhardi vero codice *quæ* abeſt. Ergo ex utroque ſic lege, *Ira vero*, QUUM DIU *perturbat animum, dubitationem inſaniæ non habet*. Nihil clarius. Ira enim per ſe *brevis furor* definitur, *brevis inſania, initium inſaniæ*: Ergo ira, ſi diuturna eſt, ipſa eſt inſania.

Ibid. *Quis homo te exſuperavit unquam gentium impudentia?*
Quis autem malitia te?]

Trochaici ſunt, et metri ipſius ductu facilis eſt emendatio. Sed quid eſt illud *Unquam gentium?* Quis unquam ita locutus eſt? *Unquam* enim ad tempus ſpectat, *gentium* ad locum: quæ duo ſunt diſſociabilia. Lege totum locum,

A. *Qui* homo te exſuperavit USQUAM gentium impudentia?
M. *Qui* autem malitia te? ———

Plautus, Pœnulo, iv. 2.

Neque perjurior, neque pejor alter *uſquam* eſt gentium,

et Pſeudolo, i. 1.

Neque cui libellæ ſpes ſit *uſquam gentium*.

Sic *nuſquam gentium, ubi gentium*, paſſim.

Ibid. *Quæ igitur hæ erunt moles? audi Thyeſtem ipſum:*
Impius hortatur me frater, ut meos malis miſer
Mandarem natos.

Eorum viſcera apponit: quid enim eſt, quo non progrediatur eodem ira, quo furor?] Multa hic medica manu indigent: quid enim

illud *hæ erunt moles?* Nam cum Atrei verba fuerint, *Major mihi moles*; dicendum utique fuerat, *Quæ igitur hæc erit moles*; quod Lambinus dedit ex conjectura. Sed alio nos ducunt exemplaria, quorum alia habent, *quo igitur hæ erunt moles*, alia *quo igitur hæc eruit moles*. Lege parva variatione, *Quo igitur HÆC ERUPIT moles?* Certissima hæc emendatio est. Ita passim Cicero aliique: Epist. ad Quint. Frat. ii. 15. *Sin aliquis erumpet amentis hominis furor:* sic et dicunt, *erumpere in omne genus crudelitatis*; *in perniciem publicam* &c. Sequentia autem sic lego et digero,

> Impius *me hortatu'* frater, ut meos malis miser
> *Manderem* natos, eorum viscera apponit.———

Posteriora enim illa sunt poetæ verba, non Ciceronis. *Hortatus* autem lego, non *hortatur ut manderem*; quod ob temporum rationem perversam ne Latinum quidem est.

Ibid. *His* autem *subtrahendi sunt ei*] Nollem te hic deseruisse Gebhardum, qui ex Victorio et scriptis Palatinis recte dedit AUT, non *autem*. Quod ipsa orationis series ostendit probe factum esse: *AUT subtrahendi sunt ei ——— AUT rogandi orandique.*

Cap. xxxvii. *Ab ipso autem Socrate sublevatus, qui illa sibi* signa, *sed ratione a se dejecta diceret.*] Quid *signa* hic faciat, non video: et probo conjecturam cujusdam, quam Gebhardus memorat, *illa sibi* INGENITA: nisi forte mavis INSITA vel INNATA. Certe aliquid hujusmodi sit necesse est.

Cap. xxxviii. *Sed* et *ægritudinis et reliquorum animi morborum una sanatio est, omnes opinabiles esse et voluntarios*; eaque re *suscipi, quod ita rectum esse videatur. Hunc errorem quasi radicem omnium malorum stirpitus philosophia se extracturam pollicetur.*] Pro *et* manuscriptus tuus optimus, *Quia:* melius profecto, et rotundius; si sententiam recte interpungas. *Sed* quia *ægritudinis et reliquorum animi morborum una sanatio est, omnes opinabiles esse et voluntarios*; ea reque *suscipi, quod ita rectum esse videatur: hunc errorem, quasi radicem malorum omnium, stirpitus philosophia se extracturam pollicetur.* Placet etiam *ea reque* potius quam *eaque re:* ut Tusc. v. 8. *Contra Brutumne me dicturum putas?* non, *Contrane Brutum.* Ita Cicero ubique loqui amat; ut Fin. iv. 12. *Aut voluptatis, non dolendive particeps.*

AD LIBRUM QUINTUM.

CAP. IV. *Numeri motusque tractabantur, et unde omnia orirentur, quove* recederent.] Utinam in textum recepisses certissimam cujusdam emendationem, quam Lambinus aliique memorant, *Quove* RECIDERENT. Nam *recidere* oppositum est τῷ *oriri*: non *recedere*, quod prorsus aliud est. Ita Noster de Nat. Deor. ii. 26. *Diti patri, qui Dives, ut apud Græcos* Πλούτων, *quia et* recidant *omnia in terras et* oriantur *e terris*. Lucretius, i. 866.

> At neque *recidere* ad nihilum res posse, neque autem
> *Crescere* de nihilo testor res ante probatas.

et v. 280.

> Haud igitur cessat *gigni* de rebus, et in res
> *Recidere* assidue, quoniam fluere omnia constat.

Enimvero pæne pœnitet me hujus opellæ frustra, ut videtur, navatæ; cum videam certissimas aliorum correctiones jam sæculum et amplius ab editoribus neglectas esse: nisi id fortasse evenerit, quod eæ nudæ expositæ fuerint: nostræ vero, nisi fallor, et rationibus tectæ munitæque sunt, et signis suis ac monumentis apparentibus sunt agnoscendæ.

Cap. v. *Non mibi videtur ad bene vivendum satis posse* virtutem.] Mihi quoque idem, quod Lambino, videtur, legendum esse VIRTUS. Ita enim Cicero ubique loqui solet, ut Tuscul. iii. 4. Videtur *mihi cadere in sapientem* ægritudo. Et i. 15. *Malum mihi* videtur *esse* mors. iv. 4. *Non mibi* videtur *omni animi perturbatione posse* sapiens *vacare*. At in loco hoc postremo codex tuus *sapientem* habet. Quid tum? nullus alius codex accusativum hic agnoscit: in cæteris ne ipse quidem. Immo hoc ipso magis verisimile sit, librarios omnes errare potuisse; quod tuus ille insignis erraverit, cum eo deteriores rectum cursum tenerent. Nempe ita loqui solebant ipsi librarii, si quid literis mandarent; et vix sibi tempe-

rabant, quin Ciceronem ad suam normam exigerent. Nam quod ut ex Sallustio accusativum hic defendis, alibi tibi mens erat, cum id scriberes; *Rectius esse* videtur *ingenii opibus gloriam* quaerere; *Arduum* videtur *res gestas* scribere. Quis enim ignorat infinitivos istos nominativi vim et potestatem habere? ut in illis, et aliis sexcentis:

Nec minor *est* virtus, quam *quaerere*, parta *tueri*.
Amare juveni fructus *est*, crimen seni.

Cap. vii. *Nam Xerxes quidem refertus omnibus* praemiis donisque *fortunae*.] Illud *praemiis* jure Lambino displicuit: neque enim *praemia fortunae* Ciceronianum videtur. Fortunae *dona* sunt aut *munera*; *praemia* autem virtutis et dignitatis. Adde quod continuo sequatur, *praemium proposuit*: ut invenusta fuerit repetitio. Sed quod idem Lambinus pro *praemiis*, *muneribus* substituit, in eo nimium quantum a codicibus recedit. Si hariolari liceret, sic conjicerem, *Refertus omnibus* CORPORIS BONIS et *fortunae*. *Bona fortunae* passim habes apud Nostrum. *Refertus bonis*, ut Tuscul. v. 31. *Sic vita non solum si undique* referta bonis *est*. Quin et *Bona corporis et fortunae*, *Bona corporis*, *et externa* frequentissime junguntur, ut ii. 12. *Ut omnia praeterea, quae* bona corporis et fortunae *putantur, perexigua et minuta videantur*. Contra, Tuscul. v. 8. *In malis autem sapientem esse posse, si essent ulla* corporis aut fortunae mala. Vide Tuscul. v. 17. et 27. et 30. Mox de eodem Xerxe;

Ibid. *Praemium proposuit, qui invenisset novam voluptatem: qua* ipse inventa *non* fuit *contentus: neque enim unquam finem* inveniet *libido*.] Multa hic errata sunt: principio, illud *inventa* neque apud Victorium habetur, nec Gebhardum; utpote quod repudiant omnes Manuscripti. Deinde ex mendosis editionibus retinuit Gebhardus *Ipse* et *Inveniet*: at Victorius cum tuo codice *Ipsa* habent et *Inveniret*. Rectissime. Lege totum locum parva unius voculae mutatione: *Praemium proposuit, qui invenisset novam voluptatem: qua IPSA non FUISSET contentus: neque enim finem INVENIRET libido*. Noli dubitare, quin Ciceronis haec manus sit: nam in vulgata lectione id stulte affirmatur, *Novam voluptatem tum fuisse inventam*. Unde vero aut qui potuit? quis id prodidit, quis auctor est?

Cap. viii. *Item beatam vitam, etiamsi ex aliqua parte* clauderet, *tamen ex multo majore parte obtineret nomen suum*.] Nollem te cas-

cum illud et obſoletum *clauderet* a Gebhardo accepiſſe, dignius quidem Nævio et opicis illis ſcriptoribus, quam Cicerone. At habent aliqui codices apud Gebhardum. At alii meliores, in quibus tuus ille præſtantiſſimus, *CLAUDICARET*. His ergo accedamus, illis valere juſſis: præſertim, cum Cicero *Claudicare* in hoc ipſo ſenſu ſæpiuſcule uſurpet, codicibus nihil variantibus; illud ne ſemel quidem.

Cap. ix. *Vexatur autem ab omnibus* (*Theophraſtus*) primum in eo *libro, quem ſcripſit de vita beata*, in quo *multa* diſputat, *quamobrem is qui torqueatur, qui crucietur, beatus eſſe non poſſit.*] Quid hoc eſt, obſecro, *Vexatur ab omnibus in eo libro quem ſcripſit ipſe?* Quid abſurdius? Si *ob* vel *propter eum librum* dixiſſet, utique eſſet quod intelligere poſſemus. Nunc portentum plane narrat, ut aliquis in libro proprio ab aliis vexetur. Quid multa? Tu librarios plorare jube, et ſic reſcribe. *Vexatur autem ab omnibus, primum QUOD in eo libro quem INSCRIPSIT De vita beata, multa DISPUTARIT, quamobrem is qui torqueatur, qui crucietur, beatus eſſe non poſſit.* Certe hanc emendationem poſtulat, cum ipſa ſententia: tum apodoſis ſive redditio quæ mox ſequitur: *Primum* dixerat, vexatur, quod multa diſputarit &c. quid *ſecundum?* hoc ſcilicet quod mox ſubjungit: *Vexatur idem Theophraſtus, et libris et ſcholis omnium philoſophorum, QUOD in Calliſthene ſuo LAUDARIT illam ſententiam, Vitam regit fortuna, non ſapientia.*

Ibid. *An malumus Epicurum imitari? qui multa præclare ſæpe dicit: quam* enim *ſibi conſtanter convenienterque dicat, non laborat.*] Et impedit et corrumpit ſententiam illud ENIM. Quare furcillis eſt ejiciendum.

Cap. x. *Solitudo, amiſſio* ſuorum, *graves dolores corporis, perdita valetudo, debilitas, cæcitas, interitus patriæ, exilium, ſervitus. Denique in his tot et tantis, atque etiam quæ plura poſſunt accidere, poteſt eſſe ſapiens.*] Codices quidam habent *amiſſio carorum:* et ſic loquitur Lactantius perpetuus Noſtri imitator, Div. Inſt. iii. 17. *Videbat Epicurus bonis adverſa ſemper accidere, paupertatem, labores, exilia, carorum amiſſiones.* Nihil tamen muto: ſed in ſequentibus vitioſa interpunctio eſt, quæ ex bona ſententia inſulſam reddit. Tu ſic diſtingue: *Interitus patriæ, exilium, ſervitus denique. In his tot et tantis* ——— *poteſt eſſe ſapiens.* Quod, ubi hæc ſcripſeram, etiam Lambinum recte ediditſe video.

Ibid. *Quod si vitalis hic delectat insignis et pulcher.*] Perperam hic Gebhardus ex suis codicibus reponit *Quod*; cum Lambinus, Aldus, Victorius, tuusque ille codex eximius quos habeant: quae certissima lectio est.

Ibid. *Neque hunc et hæc loqui quæ sunt magni cujusdam et alti viri, et eadem quæ vulgus in bonis et malis numerare, concedi* ullo *modo potest.*] Recte observas illud HUNC non posse hic locum habere e cum non de uno aliquo, sed de pluribus hæc dicantur. Reponis igitur ex codice tuo, NAMQUE *et hæc loqui*—*concedi* NULLO *modo potest.* Propius tamen accedes ad reliquos codices, si sic legeris. *Neque ENIM et hæc loqui*—*concedi* ullo *modo potest.* Quod et elegantius est.

Cap. xi. *Non ego hoc loco id quærendum puto, verumne sit, quod Zenoni placuerit, quodque ejus auditori Aristoni, Bonum esse solum quod honestum esset: sed, si ita esset, tum ut hoc totum Beate vivere in una virtute* poneret.] Multa hic peccantur. Primum illud *poneret* quo referendum? si ad Aristonem et Zenonem (alius autem nemo est) dicendum utique est *ponerent.* Sed nec hoc neque illud sanum sensum efficit. Quorsum enim aut quærat aut optet, ut Zeno et Aristo beatam vitam in una virtute ponerent; cum id eos constanter fecisse et ipse sæpe dixerit, et res sit notissima? Deinde series et apodosis orationis est vitiosa: *Non,* inquit, *quærendum puto,* verumne *sit*; *sed* tum ut. Vides jam, opinor, τὸ ἀνακόλουθον: quod et Lambinus, acute interdum cernens, ubi cæteri cæcutiunt, recte animadvertit: legit enim *tum utrum.* Recte hoc, si modo et illud insuper perspexisset, aliam tum sententiæ medicinam adhibendam esse: quippe, *SI ita esset,* ut Zenoni placuit, bonum esse solum quod honestum: nulla ultra *quæstio* foret, utrum vita beata in una virtute consisteret. Lege igitur totum locum; *Non ego hoc loco id quærendum puto, verumne sit,*——*bonum esse solum quod honestum esset: sed, NI ita esset, UTRUM* (vel *RECTENE*) *hoc totum beate vivere in una virtute PONERETUR.* Hoc nempe illud est, quod Peripateticos tangit; qui, cum negarent solum bonum esse quod honestum, beatam tamen vitam sola virtute compleri voluerunt.

Cap. xii. *Neque enim lætabitur unquam,* nec *mærebit nimis,*
Quod semper in se ipso *omnem spem reponet sui.*]

Legendum puto,

> Neque enim lætabitur unquam, AUT mœrebit nimis,
> Quod ſemper in ſe IPSE omnem ſpem ponet ſui.

Ipſe recte habet Victorius cum tuo codice: *Ponet* tu egregie repoſuiſti ex lege metri. In priore verſu *aut* pro *nec* ſubſtituo: nam quod tu excogitaſti, immodulatum eſt et abſonum, etſi ad digitos numeri reſpondeant.

Cap. xiii. *Alia ſemper virent; alia hieme nudata, verno tempore* tepefacta *frondeſcunt.*] Codex tuus ex optimis, *PATEFACTA.* An hoc voluit, *Verno tempore patefacto frondeſcunt?* ut Lucretius, i. 10.

> Nam ſimul ac ſpecies *patefacta eſt verna* diei,
> Et reſerata viget genitabilis aura favonî.

Sed nihil temere ſolicitandum arbitror.

Ibid. *Hic igitur (animus) ſi eſt excultus, et ſi ejus acies ita curata eſt, ut ne* cæcaretur *erroribus, ſit perfecta mens.*] Cum priores editiones omnes *CÆCETUR* habuerint, tuuſque codex optimus; Gebhardus cæco ſuorum codicum amore ductus *cæcaretur* interpolavit. Quid hoc homine facias, qui ne temporum quidem rationem ſervet; quorum regulæ in ipſis Grammaticæ elementis docentur.

Cap. xiv. *An dubium eſt, quin nihil ſit habendum in eo genere, quo vita beata* complectitur, *ſi id poſſit amitti?*] In priſcis editionibus ferebatur, *QUOD vita beata complectitur.* Lambinus cum in codicibus ſuis reperiſſet QUO, et itidem in ſuis Gebhardus; ſcriptorum codicum auctoritati uterque ceſſerunt; ita ut *complectitur* paſſive hic accipiendum exiſtiment. Id cum tibi durum et ſine exemplo merito videretur, tu confugiſti ad Helleniſmum; quo pronomen eodem caſu efferri ſolet ac nomen antecedens. Sed acri et caſtigato judicio hic eſt opus. Quamvis enim veriſſimum ſit hanc dicendi formulam apud Latinos obtinuiſſe, ut nos pluribus oſtendimus ad illud Flacci Sermon. i. 6. vſ. 65. *Judice, quo noſti, populo*; ubi vulgo fertur *quem noſti*: illud tamen obſervandum eſt, duntaxat hoc fieri ſolitum in verbis uſus frequentioris, iiſque fere aut primæ aut ſecundæ perſonæ; quæque ibi loci deponentium ſeu intranſitivorum naturam habent. Sic in omnibus exemplis et tuis et meis, *Judice, quo noſti*; *Cauſa, qua dixi*; *Eorum, quorum conſueſti*; *Illo, quo reris*; *Libro, quo dixi*; *Coloribus, quibus dixiſti*; *Rationibus, quibus præſcripſimus*; *Loco, quo commemoravi*; *Ratione, qua dixi*; *Iſta ſis æquitate, qua oſtendis*; *Augurio, quo diximus*;

Numeri, cujus diximus; *Spatio, quanto patiuntur*; *Militibus, quantis potuit*. Horum exemplorum ſpeciem ſi attente conſideres; intelliges profecto Helleniſmum hunc non poſſe aptari iſti, de quo agimus, loco: ubi nihil eſt illarum, quarum diximus, conditionum. Hoc enim ſi ubique liceret, omnis Latini ſermonis ratio et analogia plane perverteretur. Quid ergo fiet? aut quo tandem pacto hic nodus ſolvetur? Id vero nullo negotio: quippe mendoſum eſt illud *Complectitur*; quod ſic emendandum: *An dubium eſt, quin nihil ſit babendum in eo genere,* QUO *vita beata* COMPLETUR? Quid nunc videtur? nova lux, opinor, exoritur. Ita Noſter hoc ipſo libro, cap. 16. *Dicunt illi quidem: ſed bis* VITAM BEATAM COMPLERI *negant*. De Finibus, iii. 13. *Illi enim corporis commodis* compleri vitam beatam putant, *noſtri nibil minus*. Ibidem, iv. 20. *Negatis* vitam beatam *eſſe, quæ* expleta *ſit omnibus rebus, quas natura deſideret*: et v. 13. *Ea enim* vita *expetitur, quæ ſit animi corporiſque* expleta *virtutibus*.

Cap. xvi. *Vir igitur temperatus, conſtans, ſine metu, ſine ægritudine, ſine alacritate* ulla, *ſine libidine, nonne beatus?*] Ita omnes editiones codiceſque, qui hodie ſuperſunt; quinetiam et Nonius Marcellus, in v. *Alacritas*, ſi editoribus fides. Verumtamen, aut plane nullo ſum judicio, aut lectio hæc a mala manu eſt, et Ciceroni inficianda. Quorſum enim *ſine* ULLA *alacritate?* Quid ſibi commeruit *alacritas*, ut, cum cætera illa *metus, ægritudo, libido*, nullo epitheto hic damnentur, ipſa quaſi omnium teterrima, ne *ulla* quidem in viro conſtante eſſe debeat? an hanc tribus illis pejorem eſſe credendum eſt? Atqui tantum abeſt ut pejor ſit; ut ipſa per ſe (niſi modum forte exceſſerit) laudanda ſit atque optanda. Ita ſæpe Noſter in ſe, in amicis, in toto Senatu *alacritatem* prædicat. Ac profecto qui ſine *ulla alacritate* eſt, idem ſit iners, torpidus, ſegnis, ignavus, æger, mœſtus, miſer denique neceſſe eſt. Quid ergo? tu illud ULLA in malam rem ire jube, et lege meo periculo, *Sine metu, ſine ægritudine, ſine alacritate FUTILI, ſine libidine*. Nimirum cum ſecundum Stoicos perturbationum partes ſint quatuor, *ægritudo, metus, libido, lætitia ſive alacritas*; hanc ultimam, quia voces illæ per ſe honeſtæ ſunt, et ſæpius in laude quam in vitio ponuntur, ſemper epitheto aliquo dehoneſtat, quo oſtendatur eam aut fines ſuos excedere, aut mala de cauſa oriri. Sic Tuſc. iv. 4. *Reſtant*, inquit, *duæ perturbationes, LÆTITIA*

GESTIENS et libido. Sic cap. vi. *Lætitia gestiens vel nimia.* cap. vii. *Profusa bilaritas.* cap. xvi. *Inanis alacritas.* cap. xxxiii. *Exsultans gestiensque lætitia.* iv. 14. *Insolens alacritas.* Lege ergo hic non adeo magna mutatione, *Sine alacritate FUTILI:* ut Tusc. v. 6. *FUTILES lætitiæ et exsultantes.* iv. 17. *Nec sitienter quid expetens ardeat desiderio, nec ALACRITATE FUTILI gestiens deliquescat.*

Cap. xvii. *Quo loco quæro, quam vim babeat libra illa Critolai, qui cum in alteram lancem animi bona imponat, in alteram corporis et externa; tantum propendere illam* boni *lancem putet, ut terram et maria deprimat?*] Quid illud est, quod *boni lancem* dicit? cum in utraque lance fuerint *bona*; in illa *bona animi*, in hac *bona corporis et externa.* Hoccine a tot editoribus doctissimis tam patienter ferri? Lege vero, *Tantum propendere illam* ANIMI *lancem putet.* Vel dele *boni*, et scribe, *Tantum propendere illam lancem putet*; Illam, hoc est, quam priorem nominavit. Noster de Fin. v. 30. *Audebo igitur cætera quæ secundum naturam sunt Bona appellare; Virtutis autem amplitudinem quasi in altera libræ lance ponere: Terram, mibi crede,* ea lanx *et maria deprimet.* Nota autem locutionis genus ἰδιωτικόν. Nam in bilance quæ lanx præponderat, non *deprimit* oppositam, verum elevat. Sed vulgaris sermonis errore labi, etiam sapienti et diserto concessum est.

Cap. xix. Similemne *putas C. Lælii unum consulatum fuisse, et eum quidem cum repulsa* (sic *cum sapiens et bonus vir qualis ille fuit suffragiis præteritur, non populus a bono consule potius, quam ille a* bono *populo repulsam fert*) *sed tamen utrum malles* &c.] Multa hic medicinæ indigent: Primum *Similéne* potius legerim ex melioribus libris: deinde illud *Sic*, quod primus induxit Gebhardus, non est nauci. Cum enim verba hæc sint corrigentis se, in eo, quod Lælium *repulsam tulisse* dixerat, τὸ *Sic* nullum hic locum habere potest. Priores editiones aliæ *SED cum sapiens*, aliæ *ETSI cum sapiens:* quorum utrumvis Gebhardiano illo melius: si modo, quod editores non vidisse demiror, illud *Non* ejiciatur; quod (illis positis) sententiæ plane repugnat. Sic enim dicendum erat: *Sed* (vel *etsi*) *cum sapiens et bonus vir præteritur, populus potius a Consule, quam ille a populo repulsam fert.* Sed duo optimi codices apud Gebhardum *Si cum* exhibent; quæ lectio, ab illo minime intellecta, sola vera et genuina est. Sic enim locum totum constituo:

SIMILENE putas C. Lælii unum consulatum fuisse, et eum quidem cum repulsa (*SI, cum sapiens et bonus vir qualis ille fuit suffragiis præteritur, non populus a bono consule potius, quam illa a VANO populo repulsam fert*) *sed utrum* &c. ubi ordo est, *Si non potius populus a bono consule*; aptissima corrigendi formula. Porro etiam *Vano* reposuimus, cum ex prioribus editis, tum ex codice tuo præstanti. Sed cui non aut bilem aut risum moveat inanis illa Gebhardi exsultatio? *Correctores*, inquit, *quibus nihil vanius, diffuderunt vanitatem suam: quippe ex genuina lectione* a BONO populo *fecerunt* a VANO. *Eugepæ?* Vide quanti est sapere; si is sapit, qui quoscumque librariorum lapsus et deliria serviliter sequi instituit. Quid enim tibi vis, ô bone, cum illa tua lectione *a bono populo?* qui sensus erit? quæ sententia? quod antitheton? Nonne id saltem vidisti, sapientem ac bonum virum a bono populo repulsam nunquam ferre? qui talem suffragiis suis prætereunt, non *boni* utique, sed *vani*, futiles, inconstantes, ventosi, mobilium Quiritium turba, vel pejus denique quiddam sunt appellandi.

Cap. xx. *Dionysius, qui cum abundaret et æqualium familiaritatibus et consuetudine propinquorum, haberet etiam more Græciæ quosdam adolescentes amore conjunctos,* credebat *eorum nemini.*] Mirum vero hoc et incredibile est, eum nemini suorum narranti quidquam fidem habuisse: hoc enim et nihil aliud est *credere.* Sed facilis est emendatio vel sine scripti codicis auxilio: tuus tamen ille deserte habet, *Credebat SE eorum nemini:* quod est, committebat, phrasi tritissima. Firmat illud quod mox sequitur, *Sed convenis et barbaris corporis custodiam committebat.* et cap. xx. *Huic quidem certe vitam tuam committis.*

Ibid. *Ita sordido ancillarique* artificio, *regiæ virgines, ut tonstriculæ, tondebant barbam et capillum patris.*] Non placet illud *artificio:* non enim profitebantur se tonstrices esse; sed eo munere fungi cogebantur. Quamobrem mirifice placet, atque adeo verissima est tui codicis lectio, *Sordido ancillarique OFFICIO.* Propertius, iv. 9.

> Idem ego Sidonia feci *servilia* palla
> *Officia*, et Lyda pensa diurna colu.

Horat. Serm. ii. 6.

> ——— Nec non *vernaliter* ipsis
> Fungitur *officiis.*

Plautus Ciſtellaria, iv. 1.

Faciendum eſt *puerile officium:* conquiniſcam ad ciſtulam.

Cap. xxi. *Quanquam hic quidem Tyrannus, ipſe* judicavit, *quam eſſet beatus.*] Continuo videbam legendum eſſe Indicavit. Poſt vero apud Lambinum eam emendationem reperi, et bonis rationibus ſtabilitam. Quid hic Gebhardus? Contra eas rationes ne mutire quidem vel hiſcere audet; codicibus tamen ſuis ſervum pecus obtemperat. Si hoc modo agitur; facilis ſane provincia eſt procurare editiones, et a quovis adminiſtrari poteſt.

Cap. xxiii. Animum adverti *columellam non multum e dumis eminentem.*] Omnes ante tuam editiones *Animadverti* habent: tu *animum adverti* reponis: et, *Merito,* inquis, *hoc probat Jac. Gronovius.* Cur autem ille unius codicis lectionem tot aliorum auctoritati anteponit? Certe vel eo ipſo nomine ſuſpecta tibi eſſe oportuit, quod tali Critico, tam emunctæ naris ſcilicet, placuerit. Scis enim qualia illi ſoleant eſſe in deliciis; obſoleta, rancida, cœnoſa, roſtro denique ſuo ſuillo convenientia. Sed mittamus hunc, et ad rem ipſam veniamus. Non itaque hoc nunc agitur, an *animum adverti* ipſum per ſe recte dicatur: id enim certiſſimum, cum ex multis aliorum auctorum locis, tum præſertim ex Plauto et Terentio: verum ea lis diſceptatur, an *animum advertere* recte dicatur tranſitive, ut accuſativum poſt ſe recipiat: quale hic loci, *Animum adverti columellam eminentem*; et Divin. i. 36. ubi omnes codices ſic legunt, *Experrecta nutrix animadvertit puerum dormientem*; an hic *animum advertit puerum* dicere licuiſſet. Hoc nego; et in pleriſque omnibus exemplis, quæ contra afferuntur, non tranſitive ſed abſolute poni manifeſtum eſt. Sic de Offic. ii. 18. quod diſertiſſimus Grævius primus reponit, *Ut animum advertant, ne quos offendant.* Sic in Livii loco, xxiv. 48. *Quam multarum rerum ipſe ignarus eſſet, animum advertit:* ut primus ibi reſtituit Jo. Frid. Gronovius acerrimo vir judicio, doctrina autem et acumine admirabili; qui ſi in vivis eſſet, nihil credo ægrius ferret quam filium ſibi eſſe tam parenti diſſimilem. Sic in pleriſque aliis, quæ aut ibi ab illo, aut a te hic adducuntur; quæ omnia ad hunc Tulli locum nihil omnino faciunt. Unum modo alterumve eſt, quod huc facere videatur, ut Salluſt. Jug. cap. xciii. *Animum advertit inter ſaxa repentes cochleas.* Hirt.

de Bello Alex. cap. xlv. *Repente adversam ad se venientem navem animum advertit.* Equidem in his nolim hunc vel illum codicem sequi, cum multo plures codices et editiones omnes *Animadvertit* ibi habeant. Sed cum facilis hic sit librariorum lapsio, quod in oratione soluta semper eo ordine veniant, nullaque voce interposita, *Animum advertit:* tutius erit ex poetis exempla petere: ubi *advertit* sæpe præcedit *animum*, sæpe verba media interveniunt. Atqui apud Plautum Terentiumque, ubi sæpissime occurrit hæc locutio, semper absolute ponitur, nunquam transitive: nisi forte *hoc* addatur, quod ex vetere scriptura *huc* valere potest, *Nunc hoc animum advertere:* vel ἐλλειπτικῶς, *Quæ loquor, advertite animum: Nunc quam rem vitio dent quæso advertite.* Si intra hujusmodi particulas consistitis, non equidem repugno. Sed si ad alia transitis, quod majus signum esse poterit id perperam fieri; quam quod ipsi Comici, apud quos plena Archaismorum seges est, nunquam ita locuti sunt?

Cap. xxvi. *Quod tamen, ut habet se res, me tamen plaudente dicit.*] Sententia non recte procedit. Lege, *UTUT habet se res, me tamen*; hoc est, *utcumque habet se res*, quamvis non constet sibi ipse, sed sua dogmata evertat. Terent. Heaut. i. 2. Ut ut *erat, mansum* tamen *oportuit*. Phorm. iii. 2. *Sed* ut ut *hæc sunt*, tamen *hoc faciam*.

Cap. xxvii. *Sint sane illa genera bonorum: dum corporis et externa jaceant humi, et tantummodo quia sumenda sunt appellentur bona; alia autem divina illa longe lateque se pandant cælumque contingant:* [*ut*] *ea qui adeptus sit, cur eum beatum modo et non beatissimum etiam dixerim?*] Sic locum interpunxi, ut vel prima fronte appareat τὸ UT officere sententiæ, et proinde esse delendum. Et olim quidem sic emendaverat Lambinus; sprevit vero Gebhardus, qui nihil ultra codices sapere ausus est.

Ibid. *Quæ est victrix, ea læta prosequentibus suis una cum viro in rogum imponitur:* illa victa mœsta discedit.] Dixerat paullo ante, *Plures enim singulis solent esse nuptæ:* reliquum est igitur, ut dicat, *Illæ victæ mœstæ discedunt.*

Cap. xxx. *Nihil bonum nisi voluptatem, ut Epicurus, nihil bonum nisi vacuitatem, ut Hieronymus.*] Editiones pleræque plene habent, *vacuitatem doloris*. Atqui abest ab omnibus Manuscriptis, inquit Gebhardus: quid tum postea? etsi hoc temere dictum sit, nam

in tuo illo eximio extat. Id quæritur, cum de Hieronymi ſententia ſatis conſtet, an illud DOLORIS taceri hic et ſubintelligi commode poſſit. Ego vero nego, ex communi loquendi norma *Doloris* potius hic ſubintelligi, quam *voluptatis*. Neque Ciceronem ita ſcripſiſſe vel ſexcentis librariis fidem habuero. Cum enim *vacuitas* ipſa per ſe vagum quiddam et indeterminatum ſit, qui tacet ac non declarat cujuſnam rei vacuitatem velit, is profecto nihil dicit. Cur autem Noſter, ubi hanc Hieronymi ſententiam ſæpius refert, nuſquam alibi hac apoſiopeſi utitur? ut de Fin. ii. 5. *Si enim idem dicit quod Hieronymus, qui cenſet ſummum bonum eſſe ſine omni moleſtia vivere; cur mavult dicere voluptatem, quam VACUITATEM DOLORIS?* et mox, *Cum efficere non poſſit, ut cuiquam* vacuitas doloris *et voluptas idem eſſe videatur*. Ibid. cap. vi. *Conjungere* doloris vacuitatem *cum voluptate*. cap. xi. *Calliphoo ad virtutem nihil adjunxit, niſi voluptatem; Diodorus, niſi* vacuitatem doloris. cap. xiii. *In voluptate ſummum bonum ponere, contemnentes iſtam voluptatem doloris*. Ibid. iii. 2. *Qui* vacuitatem doloris *finem bonorum eſſe voluerunt*. et cap. ix. *Cum aut voluptatem, aut* vacuitatem doloris, *aut prima naturæ in ſummis bonis ponerent*. cap. xv. *Ut in valetudine, ut in integritate ſenſuum, ut in* doloris vacuitate. Ibid. vi. 18. *Quam bonam valetudinem, quam* dolorum omnium vacuitatem, *quam integritatem ſenſuum*. cap. xi. *Deſideraret enim valetudinem*, vacuitatem doloris. cap. xiii. *Summa erunt illa, valetudo,* vacuitas doloris, *pulchritudo, et cætera*. cap. xiv. *Ut ne is quidem virtute una contentus ſit, ſed appetat* vacuitatem doloris. cap. xxv. *Roges Ariſtonem, Bonane ei videantur hæc,* vacuitas doloris, *divitiæ, valetudo? neget*. Denique ibidem, v. 5. *Prætereo Hieronymum: ſummum enim bonum expoſuit,* vacuitatem doloris. Quid ergo? Totieſne in uno de Finibus volumine plane extulerit *vacuitatem doloris*; hic in Tuſculanis, ubi ſemel dumtaxat id memorat, *vacuitatem* modo dixerit, cujus autem rei divinandum lectori reliquerit? Quin valeant potius cum ſuis codicibus, qui hanc maculam Ciceroni ſtudent inurere.

Cap. xxxi. *Nam ut quæſtuoſa mercatura, fructuoſa aratio dicitur, non ſi altera ſemper omni damno, altera* omnis *tempeſtatis calamitate ſemper vacet.*] Ita ſcripti editique: ſed liquido conſtat legendum eſſe, *Omni tempeſtatis calamitate.*

Ibid. *Sequetur igitur* bonorum *ratione vel ad supplicium beata vita virtutem.*] Primus Gebhardus edidit *Bonorum* ex conjectura Andreæ Schotti: præsertim cum in codicibus invenisset *Honorum.* Nihil potuit deterius. Quid enim illi *boni?* aut quæ *bona?* Priores editiones cum tuo codice HORUM *ratione:* id est, Peripateticorum, quorum opiniones jam recenset. Rectissime. Sic infra, cap. xxxvii. *Postremo ad omnes casus facillima* ratio est eorum, *qui ad voluptatem ea referunt, quæ sequuntur in vita.* Ita alibi, *Cynicorum ratio, mea, tua ratio* &c.

Item ibidem. *Sequetur igitur horum ratione vel ad supplicium beata vita virtutem, cumque ea descendet in taurum; Aristotele, Xenocrate, Speusippo, Polemone auctoribus; nec eam* minimis *blandimentis corrupta deseret.*] Ita quidem librarii; sed nunquam mihi persuadebunt sic a Tullio profectum esse. Quid enim si non *minimis*, sed maximis et potentissimis blandimentis tentetur; an tum *deseret?* Quid autem? an solis blanditiis apud Phalaridis taurum res agitur: nihil ibi minarum, nihil terroris? Vides jam, opinor, vulgatæ lectionis pravitatem. Tu lege meo periculo, *Nec eam* MINIS AUT *blandimentis corrupta deseret.*

Ibid. *Reliqui habere se videntur angustius, enatant tamen, Epicurus, Hieronymus, et siqui sunt, qui* disertum *illum Carneadem curent defendere: nemo est enim,* qui eorum *bonorum animum* non *putet esse judicem, eumque condocefaciat, ut ea, quæ bona malave videantur, possit contemnere.*] Non placet illud *Disertum.* Esto enim disertissimus, ut sane fuit: indecenter tamen sic nunc appellatur. Qui enim *disertus* est, non opus habet *defensore.* Codices plerique apud Gebhardum DESERTUM habent. Rectissime, ut et Grutero visum est. *Deserto* enim et derelicto, illi profecto opus est advocato et patrono. Ideo autem Carneades *desertus,* quia is novæ Academiæ princeps paucos habuit sectatores: cujus tamen disciplinam Cicero ipse apud Latinos instaurabat. Noster de Nat. Deorum, i. 3. *Multis etiam sensi mirabile videri, eam nobis potissimum probatam esse philosophiam quæ lucem eriperet, et quasi noctem quandam rebus offunderet; DESERTÆQUE disciplinæ ac jam pridem relictæ patrocinium nec opinatum a nobis esse susceptum.* Quibus hæc objicientibus ita respondit, cap. v. *Nec vero DESERTARUM relictarumque rerum patrocinium suscepimus. Hæc enim in Philosophia ratio profecta a Socrate, repetita ab Arcesila, confirmata a*

CARNEADE, usque ad nostram viguit ætatem: quam nunc propemodum ORBAM esse in ipsa Græcia intelligo: quod non Academiæ vitio, sed tarditate hominum arbitror contigisse. Hoc primum: nam et restat alterum, quod et vero propius et huic rei accommodatius. *Desertum* igitur accipe, ob sententiam de summo bono, quam is primus introduxit, et post eum nemo est secutus, *Summum bonum esse, frui iis rebus quas primas natura conciliavisset.* Vide Academ. iv. Huic, inquam, sententiæ nemo ab ejus obitu patrocinatus est. Unde Noster de Fin. iv. 18. loco hujus simillimo, *Quid censes eos esse facturos, qui omnino virtutem a bonorum fine segregaverunt, Epicurum, Hieronymum, illos etiam* SI QUI *Carneadeum finem tueri volunt.* et ii. 12. *Rejicitur etiam Carneades; nec ulla de summo bono ratio, aut voluptatis, non dolendive particeps, aut honestatis expers probabitur.* Sed pergamus jam ad reliqua. Tu ex optimo tuo exemplari NON inseruisti: sententia enim negativum exigit. Illud tamen, meo quidem judicio, ab interpolatore nasi sagacioris profectum est; qui quod sententiæ deesse viderat de suo impertivit. Ergo placet Lambini conjectura QUIN, quod et idem efficit, et ad cæteros codices propius accedit. Adhuc tamen hæremus: quid enim sibi vult *eorum bonorum?* Quænam ea sunt, obsecro? non enim dicit. Lege vero totum locum: *Nemo est enim,* QUIN VERORUM *bonorum animum putet esse judicem; eumque condocefaciat, ut ea quæ bona malave videantur possit contemnere.* Vides jam claram oppositionem fieri inter *vera bona* et *quæ bona videantur:* quam si tollas et *eorum* cum vulgo legas; nihil crudius, laxius, dilutius dici potest, quam illud *Contemnere quæ bona videantur.* Cæterum *vera bona,* Juvenalis Sat. x.

> Omnibus in terris quæ sunt a Gadibus usque
> Auroram et Gangem, pauci dignoscere possunt
> *Vera bona* atque illis multum diversa, remota
> Erroris nebula.

Noster, Academ. i. 2. *Sive enim Zenonem sequere; magnum est efficere, ut quis intelligat, quid sit illud* verum *et simplex* bonum, *quod non possit ab honestate sejungi.* Hæc, nisi valde fallor, extra controversiam posita sunt: quamobrem si Nonius receptæ lectioni patrocinatur, neque (ut sæpe fit) ab editoribus corruptus est; et ille et librarii vapulent.

Ibid. *Maximisque doloribus affectus, eos ipsos inventorum suorum memoria et recordatione* confutat.] Vix dubito, quin et tibi et cæteris editoribus durius illud visum sit, *confutat dolores:* sed cum emendatio non succurreret, silentio transmissum est. Scio equidem hoc defensores suos habiturum, qui omnia recta prava, quæ in codicibus feruntur, albo calculo comprobare solent: sed cui indoles et sapor Ciceroniani sermonis cognitus est, hoc ab illius manu esse non nisi invitissimus fatebitur. Videamus Græca Epicuri, ad quæ hic alludit: Ἀντιπαρετάττετο πᾶσι τούτοις τὸ κατὰ ψυχὴν χαῖρον ἐπὶ τῇ τῶν γεγονότων ἡμῖν διαλογισμῶν μνήμῃ. Quid autem est ἀντιπαρατάττειν, an *confutare?* nihil minus. Quid ergo est? nempe id ipsum, quod pro vera hujus loci emendatione substituo, *Eos ipsos inventorum suorum memoria et recordatione* COMPENSAT. Ita Noster de Fin. ii. 30. ubi Græca ista Epicuri verbum de verbo vertere profitetur; COMPENSABATUR *tamen*, inquit, *cum his omnibus animi lætitia, quam capiebam memoria rationum inventorumque nostrorum.* Et mox ibidem: COMPENSABATUR, *inquit, cum summis doloribus lætitia:* Et iterum: *Rationes tuas te video* COMPENSARE *cum istis doloribus.* Quid jam videtur? Librariisne oscitantibus an ipsi Ciceroni potior erit fides? Porro ejusdem verbi frequens apud hunc usus est, in simili sententia; ut Fin. v. 18. *Et cum maximis curis et laboribus* compensare *eam quam ex discendo capiant voluptatem.* De Nat. Deor. i. 9. *Illa multa sunt incommoda in vita, ut ea sapientes commodorum* compensatione *leniant.* De Orat. iii. 4. *Et summi labores nostri magna* compensati *gloria mitigantur.* De Senect. cap. ii. *Resistendum senectuti est, ejusque vitia diligentia* compensanda *sunt.* Et sæpe alibi.

Cap. xxxiii. *Hoc loco multa ab Epicureis disputantur; eæque voluptates singillatim extenuantur; quarum genera non contemnunt,* quærunt *tamen copiam.*] Vitiosa sine dubio oratio. Quorsum enim illud *tamen:* cum inter *non contemnere* et *quærere* nulla sit oppositio. Lege, aut NON *quærunt tamen* copiam, aut SPERNUNT *tamen copiam.*

Ibid. *Quocirca corpus gaudere tam diu, dum præsentem* sentiret *voluptatem.*] Vel ex ratione temporum patet legendum esse SENTIAT, et sic iterum.

Ibid. *Ita perpetuas et contextas voluptates in sapiente fore semper,*

cum exſpectatio ſperatarum voluptatum perceptarum memoria jungeretur.] Ne ſecum diſcordent tempora, corrige, CUM *perceptarum memoria* JUNGETUR.

Cap. xxxiv. *Labor in venatu, ſudor, curſus ab Eurota, fames, ſitis.*] Tu hæc verba Iambicum Octonarium efficere animadvertis, ſi ad digitos exigantur: unde a vetere quodam poeta deſumtum arbitraris. Atqui aures hoc repudiant, quarum judicium una cum digitis adhibendum eſt. Nulla enim hic modulatio; numeri abſoni. Neque vero ullus hic verſui locus eſt. Cum enim vera hic hiſtoria narretur, qui quæſo potuit coquus Spartanus verſiculum Latinum memorare? præſertim antequam aut Ennius aut ullus Latinorum poetarum naſceretur. Quare verba potius Ciceronis ſint, ut hactenus ſunt exiſtimata.

Ibid. *Quam multa ex terra arboribuſque gignuntur, cum copia facili, tum ſuavitate præſtantia.*] Tu Lambini emendationem probas, *Cum copia facili, tum ſuavitate* PRÆSTANTI: Quod ſine dubio præferendum eſt vulgato: et, ſi codex accederet, non repugnarem. Sed, quia id non eſt, ſic equidem malim, *Cum copia* FACILIA, *tum ſuavitate præſtantia.*

Cap. xxxv. *Cur igitur divitiæ deſiderentur? aut ubi paupertas beatos eſſe non ſinit? Signis, credo, tabulis,* ludis. *Si quis eſt qui his delectetur; nonne melius tenues homines fruuntur, quam illi qui his abundant? Eſt enim earum omnium rerum noſtra in urbe ſumma in publico copia: quæ qui privati habent, nec tam multa et raro vident cum in ſua rura venerunt: quos tamen pungit aliquid, cum illa unde habeant recordentur.*] Totum hunc locum neceſſe erat deſcribere, ut facilius intelligi poſſit, quid velim. Vide igitur illud LUDIS: et quam male ei conveniat cum ſequentibus, perſpice. *Quæ,* inquit, *qui privati habent:* an *habere ludos* Latine dicitur? an privati autem domi ludos inſtituebant? Sequitur mox, *Et raro vident, cum in ſua rura venerunt:* hoc *ſignis* et *tabulis* bene convenit, quæ in villis ſuis habere Romani proceres conſueverant: *Ludis* vero minime. Ut et illud denique *pungit aliquid*; ob peculatum ſcilicet et ſacrilegium a ſe admiſſum: plerumque enim *ſigna* illa et *tabulæ* e Græcis urbibus templiſque rapina aut furto ablatæ erant; de qua re conſule actiones in Verrem. Sed quid hoc, obſecro ad *Ludos* pertinet? Vides jam, opinor, lectionis receptæ pravitatem. Tu lege non ita magna mutatione; *Cl* enim et *d* in veteribus

ſcriptis ſæpe confunduntur; *Signis, credo, et tabulis* PICTIS. Sie loqui ſolebant boni ſcriptores: Horatius,

> Ut lippum *pictæ tabulæ*, fomenta podagram. Epiſt. i. 2.
> Cogeris aut *pictis* tanquam gaudere *tabellis*. Serm. i. 1.
> Suſpendit *picta* vultum mentemque *tabella*. Epiſt. ii. 1.

Cicero ipſe, de Nat. Deor. ii. 34. *Qui igitur convenit,* SIGNUM *aut* TABULAM PICTAM *cum adſpexeris, ſcire adhibitam eſſe artem.* et iii. 37. *Nonne animadvertis ex tot* TABULIS PICTIS, *quam multi votis vim tempeſtatis effugerint?* Pro Roſcio Amerino, cap. xlvi. *Quid præterea cælati argenti? quid ſtragulæ veſtis? quid* PICTARUM TABULARUM? *quid* SIGNORUM? *quid marmoris apud illum putatis eſſe?* Poſtquam hæc ſcripſeram, ſero hoc animadverti apud Lambinum: *Quidam,* inquit, *tabulis pictis, deleta voce* ludis: *a quibus diſſentio.* Itane vero, vir optime? nollem factum. Sed aliis tuis recte factis hoc erratum penſabitur.

Cap. xxxvii. *Jam vero exilium, ſi* rerum naturam, *non ignominiam nominis quærimus, quantum demum a perpetua peregrinatione differt?*] Quid hic *rerum natura* faciat, nequeo intelligere. Corrige, REI *naturam.* Si ipſam exilii naturam, non nomen modo expendimus. *Res* et *nomen* paſſim opponuntur.

Ibid. *At enim ſine, ignominia afficere ſapientem: (de ſapiente enim hæc omnis oratio) eſt, cui jure id accidere non poſſit: nam jure exſulantem conſolari non oportet.*] His verbis edidit Gebhardus, inſertis tamen aſteriſcis, qui aliquid hic deeſſe monſtrarent. Horum, ut loquitur, *fœditatem* ſuſtulit poſtremæ editionis concinnator. Præclarum vero facinus: ſed quomodo, his remotis, locum integrum et ſincerum præſtat? Sine, inquit, afficere ſapientem ignominia, hoc eſt, *fac, pone.* Hoc primum eſt hominis elegantis peccatum: nam *ſine* nuſquam valet *fac* vel *pone,* ſed *permitte* aut *mitte:* quod ab hac ſententia prorſus alienum. Verum, eſto ut ſignificet *pone:* quid tum poſtea? cur illud concedit, quod omnino negandum erat? *Ponit,* inquit, *ut rem fatuam planeque abſurdam.* Homo ſane ſuavis: immo alterius hæc ratio eſt, non Ciceronis, omnia *fatue et abſurde* ponere. Sed, ut maxime ponat rem fatuam, at certe eam refellere poſtea et refutare debebat: nihil autem hic ejuſmodi eſt. Omitto alia vitia, quæ facile eſſet proſequi: nam quid ego cum illo loquar, cui tantum judicii et acuminis eſt, ut melius ei fuerit, in Obſcurorum Virorum Epiſtolas commentari,

quam Ciceronem et bonos Scriptores tangere? Te potius appello, mi amice; cui jure adeo contigit hic labi et errare, quod tam nasuti hominis sententiam secutus es, quam flocci facere debueras. Libri Gallici et Italici, Palatinis profecto meliores, tuusque ille egregius, sic habent; *At enim* NON *sine ignominia afficere* POTERIT *sapientem*. Ex qua lectione quid propius, veri similius, convenientius fingi potest quam illud Paulli Manutii, *At enim non sine ignominia. Ignominia afficere poterit sapientem?* Quis ausit negare, sollemne hoc librariis vitium esse, ut, quoties idem vocabulum geminatur, alterum modo ponant, alterum omittant? Etiam in carmine hoc faciunt, ut his oculis sæpe vidi; ubi ipsa metri ratio culpæ hujus immunes præstare potuisset. Ergo, *at enim non sine ignominia* sunt *objicientis* verba, ut paullo ante, *At multantur bonis exsules*; non *sinentis*, neque concedentis. Equidem huic Manutii conjecturæ faveo et applaudo: verumtamen ne nihil habeat ille benevolus quod possit arrodere, addam aliquid de meo. Pro illo *non sine*, quod videtur paullo languidius, sic legerim levi mutatione, *At* EST IN NOMINE *ignominia*. AN EA *afficere poterit sapientem? de sapiente enim hæc omnis oratio est; cui jure id accidere non possit.* Ita supra dixerat, *Jam vero exilium, si rei naturam, non* ignominiam nominis *quærimus:* et pro domo sua, cap. xxvii. *Quid est enim* exsul? *ipsum per se* nomen *calamitatis non turpitudinis. Quando igitur est turpe? re vera quando est pœna peccati: opinione autem hominum, etiam si est pœna damnati. Utrum igitur peccato meo* exsulis nomen *subeo, an re judicata?*

Cap. xxxix. *Pueris nobis Cn. Aufidius prætorius et in senatu sententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, et Græcam scribebat historiam, et* videbat *in literis.*] Cæcus erat iste Aufidius; et idcirdo argutulus sibi videbatur quicumque erat librarius, qui primus illud VIDEBAT nobis suppofuit. Ego vero tam putidum schema non esse Ciceronis continuo agnovi. Aliter, aiunt, olent catuli, aliter sues. Et proinde, ubi parumper animum intenderam, sua sponte enascebatur vera et sincera lectio, *Et Græcam scribebat historiam, et* VIVEBAT *in literis:* hoc est, omnem suam ætatem in literis consumsit. Noster, Ep. Fam. ix. 26. *Quid ergo faciam? te consulo, qui philosophiam audis. Angar? excruciemne me? quid assequar? deinde quem ad finem?* Vivas, inquis, in literis. *An quidquam me aliud agere censes? aut possem vivere, nisi* in literis vive-

rem? *sed est earum etiam non satietas, sed quidam modus.* Ibid. xiii. 28. *Est enim in eo, cum virtus et probitas et summum officium summaque observantia, tum* studia *illa nostra,* quibus *antea delectabamur, nunc etiam* vivimus.

Ibid. *Polyphemum Homerus, cum ariete etiam colloquentem facit, ejusque laudare fortunas, quod qua vellet ingredi posset, et* quæ *vellet attingere.*] Recte animadvertis apud Homerum hoc non haberi: Ergo aut finxit id Cicero, aut ex Tragico quodam sumsisse videtur. Sed postrema illa *Quæ vellet, attingere* languida sunt et inania. Quidam apud Lambinum *Adspicere* reponebant: verum hoc adhuc deterius. Omnes fere Gebhardi codices *Quem* præferunt, non *Quæ.* Unde suspicor legendum esse, ET IN QUEM vellet, ARIETARE. Convenit profecto hoc Cyclopis immanitati. Accius apud Nostrum de Divin. i. 22.

> Duos consanguineos arietes inde eligi. ———
> Deinde ejus germanum cornibus connitier
> In me arietare, eoque ictu me ad casum dari.

Vel propius etiam possis, *Et quem vellet arietare:* ut Plautus in Truculento, ii. 2.

> Quis illic est, qui tam proterve nostras ædes arietat?

Nisi forte et hic legendum sit, *proterve* IN *nostras.*

Cap. xli. *Quod si ii philosophi, quorum ea sententia est, ut virtus per se ipsa nihil valeat, omneque quod honestum nos et laudabile esse dicimus, id illi cassum quiddam et inani vocis sono decoratum esse dicant,* [et] *tamen semper beatum censent esse sapientem: quid tandem a Socrate et Platone perfectis philosophis faciendum putes? quorum alii tantam præstantiam in bonis animi esse dicunt, ut ab his corporis* externa observent: *alii autem hæc ne bona quidem dicunt, in animo reponunt omnia.*] Quid impulerit Gebhardum, ut in extremo actu tam turpiter se daret, nequeo conjicere. Principio illud *ET,* quod ut sententiæ officiens delendum esse recte monuit Lambinus, hic retinet, ipsa serie et syntaxi repugnante. Ordo enim est, *Quod si ii philosophi censent;* ut nullus locus sit conjunctioni. Deinde ex codicibus suis primus reposuit, *Ut ab his corporis externa observent;* quæ ne Œdipus quidem enarrare poterit. Quo enim referendum est *corporis:* an voluit *ab his corporis bonis?* atqui *hæc* sunt bona animi: an *corporis externa bona?* atqui bona *corporis* diversa sunt

ab *externis* ſive fortunæ bonis : ut ſupra, cap. xxx. *Tria genera bonorum; maxima animi, ſecunda corporis, externa tertia.* et cap. xvii. *Cum in alteram lancem animi bona imponat, in alteram corporis et externa :* et cap. xxvii. *Sint ſane illa genera bonorum, dum corporis et externa jacent humi.* Sed fac eum edidiſſe, *Ut ab his corporis ET externa obſervent.* Quid eſt *obſervare bona ?* quis ſic locutus eſt ? Hoc tamen ille voluit, credo, *ut ab his* animi bonis, ſecundo loco *corporis et externa obſervent*; hoc eſt colant, diligant, venerentur. Eho, an id ſatis eſt, cur ſapiens ſit ſemper beatus, ſi bona corporis et fortunæ in ſecundis habeantur ? immo vero ut præ animi bonis hæc humi jaceant, ſordeant, pro nihilo putentur ; obſcurentur, evaneſcant. Recte igitur vetus lectio, quam Lambinus et Aldus ſecuti ſunt, *Ut ab his corporis ET* externa *OBSCURENTUR.* Ita Noſter ſæpe in hac ſententia *Obſcurari* dicit et *obrui.* De Fin. iii. 14. *Cum ſit is bonorum finis, quem Stoici dicunt, omnis iſta rerum in corpore ſitarum æſtimatio ſplendore virtutis* obſcuretur et obruatur *et intereat neceſſe eſt.* iv. 12. *Non quæremus, quid* obſcuretur *aut intereat, quia ſit admodum parvum : ſed quid tale ſit, ut expleat ſummam. Una voluptas e multis* obſcuratur *in illa vita voluptaria—nummus in Crœſi divitiis* obſcuratur. *Quare* obſcurentur *etiam hæc, quæ ſecundum naturam eſſe dicimus, in vita beata, ſint modo partes vitæ beatæ.* Ita alibi ſæpe. Et tamen Gebhardus, quaſi re bene geſta triumphans, *Vulgo inepte, OBSCURETUR.* O cor Zenodoti !

Ibid. *Quorum controverſiam ſolebat, tanquam honorarius arbiter judicare Carneades : nam cum quæcumque Bona Peripateticis, eadem Stoicis commoda viderentur; neque tamen Peripatetici plus tribuerent divitiis, bonæ valetudini, cæteris rebus generis ejuſdem, quam Stoici : cum ea re, non verbis, ponderarentur; cauſam eſſe* deſiderandi *negabat.*] Iterum hic Gebhardus, repudiatis frugibus, glande paſcit Lectorem. Cum enim Victorius, ipſe quoque codicibus ſuis nimium addictus, illud *deſiderandi,* neſcio quo conſilio in textum recepiſſet ; idque Gebhardus in ſuis inveniſſet, ſine dubitatione admiſit, ſecurus recto talo ſtet ſententia, an cadat. Nam, prô hominum fidem ! quid eſt, ſi hoc non eſt, bonos auctores corrumpere, et lucem rebus eripere ? Siccine hanc litem dijudicaverit Carneades Academicus, ut *bonam valetudinem,* integritatem ſenſuum, neget eſſe *deſiderandam ?* Quin ipſi Stoici ſumenda, eli-

genda esse dicebant, etsi non propter se. De eo nulla erat controversia; sed quod res ejus generis Peripatetici Bona appellarent, Stoici contra Præposita tantum dicerent, vel præcipua vel commoda, in Bonis minime numerarent. Hanc litem sic dirimebat Carneades; ut re eos consentire diceret, verbis modo discrepare. Revocanda igitur est lectio priorum editionum, quam tuus ille codex confirmat. *Cum ea re, non verbis, ponderarentur, causam esse DISSIDENDI negabat.* Quid magis aperte verum? quid retulit in scirpo nodum quærere? Ita Noster supra, cap. xi. *Inter Zenonem et Peripateticos nihil præter verborum novitatem interesse.* Et adhuc clarius, de Fin. iv. 26. *Quid ait Aristoteles, reliquique Platonis alumni? se omnia quæ secundum naturam sunt, bona appellare: quæ autem contra, mala. Videsne igitur Zenonem tuum cum Aristone VERBIS CONSISTERE, RE DISSIDERE: cum Aristotele et illis RE CONSENTIRE, VERBIS DISCREPARE.*

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

A.

B.

C.

E.

K.

L.

M.

N.

Q.

R.

V.

INDEX

AUCTORUM VETERUM

QUI IN COMMENTARIO DEFENDUNTUR, EMENDANTUR, AUT NOTANTUR.

Numerus Romanus librum, Barbarus caput indicat.

BENTLEII

NOTÆ INEDITÆ.

LECTORI.

QUÆ tibi in manus traduntur Bentleii emendationes hactenus ineditæ e codice Bibliothecæ publicæ Cantabrigienfis, Nn. 3. 40. fignato, maximam partem defcriptæ funt. Ceteræ e MS. Bibliothecæ Coll. SS. Trinitatis Cant. derivantur; quas afterifco præfigi curatum eft. Et has quidem notas in ufum Davifii olim confcriptas fuiffe, fidem faciunt quæ ex præfationibus fecundæ et tertiæ edd. deinceps fubjecta habes: ——

Ed. fec. "Meis notis omnibus prælo paratis recenfionem fuam, quam plerumque fequor, mihi in manus tradidit celeberrimus R. Bentleius; fecumque ftatuit in animadverfionibus huic libro adjungendis oftendere quibus fundamentis nixæ fint emendationes fuæ. Sed cum eruditiffimus ille vir multis negotiis adeo fit impeditus ut promiffis ftare non poffit, ifto Thefauro careas oportet impræfentiarum &c."

Ed. tert. "Quinetiam non paucas emendationes memoravi, quæ perfpicaciffimo fummi Bentleii debentur ingenio; plurefque memoraram, fi vir celeberrimus, ut facere ftatuerat, in Animadverfionibus huic libro fubjungendis oftendiffet quibus fundamentis nixæ fuerint. Cum tamen ea fpes decolaffet; multas lectiones quas ille recipiendas judicarat a fide codicum pendere declaravimus &c."

Quorum locorum inter fe comparatione facta, ut et ex notis ipfis, patet Davifium a Bentleio Tufculanarum exemplar emendatum accepiffe, quo ad edendum uteretur; ipfum autem Bentleium obfervationibus primæ editioni

ſubjunctis alias quaſdam innectere, MSS. complurium lectionibus adjutum, præſertim codicis Regii Pariſienſis a Salmaſio tantis laudibus celebrati, deſtinaſſe. Cum vero caſu quodam, ut a viro longe doctiſſimo haud ita pridem accepi, collationes iſtæ intercidiſſent, loca nonnulla eo conſilio excerpta ut animadverſionibus inſtruerentur intacta permanſere, totumque adeo opus nunquam ad finem perductum eſt.

BENTLEII

NOTÆ INEDITÆ.

LIB. I.

CAP. I. *Et melius tuemur et* lautius] Codex Gallicus, *latius*. Superne ſcriptum eſt.

Ibid. *Nam cum apud Græcos antiquiſſimum* ſit *e doctis genus poetarum.*]

* Ibid. *Annis* enim *fere cccccx poſt Romam conditam Livius fabulam dedit.*] Codex omnium veterrimus non agnoſcit *Enim.* Et rectius abeſt, cum mox ſequatur *Igitur.* Contra, excidit ex codicibus *Primus*; *Livius* primus *fabulam dedit*; ſic noſter in Bruto, cap. xviii. *Livius qui* primus *fabulam docuit*; et ibidem, *Is qui* primus *fabulam dedit.* Et Gellius, xvii. 21. Primus *omnium L. Livius poeta fabulas docere Romæ cœpit.* Certe, niſi revoces illud *Primus*, claudicat et laborat Ciceronis argumentatio.

* Cap. ii. *Oratio Catonis, in qua* objecit *ut probrum.*] Repono *Objicit.* Sic enim ſolet Noſter. Infra, iv. 33. *Quæ de amore juvenum* ſcribit *Alcæus.* V. iii. *Ut* ſcribit *Ponticus Heraclides.*

* Ibid. *Nec tamen ſi* qui *magnis ingeniis in eo genere extiterunt, non ſatis Græcorum gloriæ reſponderunt.*] Codex veterrimus, *Nec tamen* ſic, qui *magnis ingeniis* &c. Atque ita Vaticanus et Palatinus Gebhardi. Recte. Nec tamen ſic: in eo rerum ſtatu; licet in nullo honore tum eſſent Poetæ, et pene in probro.

Ibid. *An censemus, si Fabio.*] Codex Gallicus mendose, *Censemus.*

* Ibid. *Non multos etiam apud nos futuros* Polycletos *et Parrhasios fuisse.*] Etiam codex optimus *Polyclitos*: nihilo tamen minus *Polygnotos* cum tot viris doctissimis in textum adscisco. Tzetzæ enim tuo, qui Polycletum et Statuarium et Pictorem facit, nullam fidem habeo; præsertim cum duos ejus Canonas laudet, aliis omnibus unicum tantum memorantibus. Scholiastes iste Luciani ineptissimus est, cui Polycletus γραφεὺς pictor solum, et non statuarius. Apud Ælianum, codex scriptus non habet ὁ ζώγραφος, sed Πολύκειτος [sic] tantum. *Polygnotus* facillime factus est *Polycletus*, quippe qui Librariis altero erat notior. Sic, in Anthologia Epigr. iii. 14. et rursus, iv. 8. in picturam Salmonei: χείρ με Πολυκλείτου Θασίου κάμε, corrigendum Πολυγνώτου. Polygnotus enim *Thasius* erat, Polycletus *Sicyonius*. Et ita vertit Grotius,

Ecce Polygnoti Thasii manus——

narrante Francisco Junio.

Ibid. *Honos alit artes omnesque* incenduntur *ad studia gloria.*] Cod. tuus MS. *incendimur*: quod elegantius est. Sic pro Archia, cap. ii. Trahimur *omnes laudis studio, et optimus quisque maxime gloria ducitur.* De Officiis, i. 6. Omnes *enim* trahimur et ducimur *ad cognitionis et scientiæ cupiditatem.* Igitur se quoque inter eos recenset qui gloria ducuntur: quo pacto et figuratior et honestior fit oratio.

* Sic citat etiam Philelfus, te indicante, sub initiis Typographiæ. Si *incenduntur* placeret; mallem, *Hominesque incenduntur*, potius quam *omnes*. Falsum enim est, omnes ad studia incendi; cum plerique hominum sint inertes, et bonarum artium neglegentes. *Incendimur* vero hanc vim habet, non *omnes* incendi; sed quotquot incenduntur, gloria incendi. Pro Rabirio, cap. x. *Non est ita, Quirites; neque quisquam NOSTRUM in Reip. periculis cum laude ac virtute versatur, quin spe posteritatis fructuque ducatur.*

* Ibid. *Cum in Epulis* recusasset *lyram*, habitus est *indoctior.*] Codices nostri, Recusaret *lyram*, est habitus *indoctior*. Hos sequimur.

Ibid. *Post vero, Lepidum,* Carbonem, *Gracchos.*] MSS. *Catonem*. Beroaldus primus locum restituit.

Cap. iii. Deinde *ita magnos nostram ad ætatem.*] Codex Gallicus, *Inde:* quod idcirco recipimus.

Ibid. *Quod multi jam esse* Latini libri *dicuntur scripti* inconsiderate *ab optimis illis quidem viris, sed non satis eruditis.*]

Ibid. Fieri *autem potest, ut recte quis sentiat.*]

Ibid. *Nec delectatione aliqua* allicere *lectorem.*]

Ibid. *Quare si aliquid oratoriæ* laudis *nostra attulimus industria: multo studiosius philosophiæ fontes aperiamus, a quibus etiam illa manabant.*] Gebhardus illud *laudis* ex suis libris: cum priores habeant LAUDI. Cui vero aut quibus aliquid laudis attulit? an arti *Oratoriæ?* Sic sane voluisse Gebhardus videtur. Sed illa duo juncta sunt *oratoriæ laudis*, ut Acad. iv. *laus imperatoria.* Quare lege, ut olim LAUDI: ne alioqui manca fiat sententia: et sic explica: si Oratoriæ laudi hominum Romanorum aliquid attulimus, contulimus, contribuimus, adjecimus.

* Dixeram me suspicari, Gebhardum (qui deserto Victorio et prioribus, *Laudis* in textum receperit) voluisse ea vocabula disjungi; ut *Laudis* genitivo sit casu, *oratoriæ* dativo. Id uno verbo, ut absurdam, transmiseram. Ecce tamen Pædagogum, qui, quod ego de Gebhardo suspicabar, de se aperte profitetur. Ubi vero reperit in Cicerone *Oratoria* absolute sine substantivo positum? Erant quidam olim, qui Ῥητορικὴν in Latinum transferenter *Oratoriam* vel *Oratricem* nominaverint; sed non ita Cicero, teste Quinctiliano, Instit. ii. 14. Ipse de Claris Oratoribus, cap. xxx. *Ne hæc quidem in civitate genera hac* oratoria laude *caruerunt.* In Oratore, cap. xxix. *Nulla est enim in ullo genere* laus oratoris, *cujus in nostris orationibus non sit aliqua adumbratio.* Corrige, *Laus Oratoria.* Hic infra, ii. 2. Atque Oratorum *quidem* laus *ducta ab humili venit ad summum.* Lege et hic *Oratoria.*

* Cap. iv. *Aristoteles vir summo ingenio,* scientiæ *copia.*] Hoc scabrum est, nec Ciceroniani moris. Lambinus, *Summo ingenio,* scientia, *copia.* Bene; sed tu adhuc melius, *scientia et copia.* E enim litera, quæ ultima est *Scientiae*, in MSS. sæpe notat conjunctionem *et.* Noster in Oratore, cap. i. *Nec ipse* Aristoteles admirabili quadam scientia et copia *ceterorum studia restinxit.*

Ibid. *Dicere etiam cœpit, adolescentes docere, et pru-*

dentiam cum eloquentia jungere.] Video te hæc cum vulgo ſic accipere, ac ſi aſyndeton eſſet, pro *cœpit dicere, et docere adoleſcentes.* Perperam quidem: quippe auferendum illud comma, et ſine interpunctione legendum; *dicere etiam cœpit adoleſcentes docere:* hoc eſt, cœpit docere adoleſcentes etiam artem dicendi. Sic infra, Tuſc. i. 18. *Ariſtoxenus hæc magiſtro concedat Ariſtoteli:* canere *ipſe* doceat. Græci, διδάσκειν τοὺς νέους λέγειν.

* A veterrimo codice abeſt *Docere.* An legendum, *Dicere etiam cœpit* ad adoleſcentes, *et prudentiam cum eloquentia jungere.* Dicere hic eſt ῥητορεύειν.

* Ibid. *Sic nobis placet nec priſtinum dicendi ſtudium deponere, et in hac majore et uberiore arte verſari. Hanc enim perfectam* philoſophiam *ſemper judicavi, quæ de maximis quæſtionibus copioſe poſſet ornateque dicere.*] Quid audio? Perfectam Philoſophiam in *dicendo* conſiſtere? ubi eſt igitur illa, dux et magiſtra *vitæ, virtutis* indagatrix, expultrix *vitiorum, ars vitæ, cultura animi?* non magna *loquitur,* ſed vivit. Vide porro argumentationis filum; *Hanc ENIM* &c. Major, inquit, et uberior ars eſt, de quæſtionibus Philoſophicis dicere, quam declamare. Quomodo major et uberior ars? Tacet; et ab arte dicendi, ad Philoſophiam tranſit. Repono: *Hanc enim* perfectam eloquentiam *ſemper judicavi, quæ de maximis quæſtionibus copioſe poſſet ornateque dicere.* Quænam ſunt illæ maximæ? non judiciales et forenſes, ſed de finibus bonorum et malorum, de officiis, de natura deorum, et aliis ejuſmodi. Infra, ii. 3. *Academiæ conſuetudo, de omnibus rebus in contrarias partes diſſerendi, mihi placuit, quod eſſet ea maxima* dicendi *exercitatio.* Sic alibi ad eandem ſententiam, ii. de Oratore; *Plenum atque* perfectum oratorem *eſſe eum dicam, qui de omnibus rebus poſſit varie copioſeque dicere.*

Ibid. *Cum eſſent* plures *mecum familiares.*]

Ibid. *Temptavi quid in eo genere* poſſem.]

Ibid. *Sic hæc* nunc mihi *ſenilis eſt declamatio.*] MSS. omnes, *mibi nunc.*

Ibid. Ad *id aut ſedens aut ambulans diſputabam.*]

Cap. v. Enectus ſiti *Tantalus?* Num *illud.*]

Ibid. *Nec L. Craſſus* defendet, *nec M. Antonius.*]

Cap. vi. *Atqui pleni sunt libri contra ista ipsa* philosophorum dissentium.]

Ibid. *Ubi* ergo sunt *hi*.]

Ibid. *Ut* istuc *dicam, et mox:* istud *ipsum*.]

Ibid. *Qui tanta gloria* dignitate tanta *sit orbatus*.]

Ibid. *Nam* istud *ipsum non esse cum fueris, miserrimum puto. M.* Quid *miserius quam omnino nunquam fuisse*.]

Ibid. *Velim scire ecquid de te* recordere.]

Cap. xvii. not. p. 410, l. 33. *Pro* codex tuus habet, *lege,* codices nostri habent: *et l. ult. lege,* codex Cantabrigiensis.

Ibid. *Quas, nisi quid* dicis, *prætermittamus: et mox:* an tu *cum me in summam expectationem adduxeris, deseris?*] Ita codices: sed repono levi mutatione, *nisi quid vis:* et, *Ain' tu*. Exempla passim obvia sunt. Pro *vis* surrepsit illud *dicis*, quia præcesserat *D*.

Ibid. *In Italiam venisse,* [*et in ea cum alios multos, tum Archytam Timæumque cognovisse*.]] Quæ uncinis inclusa sunt a veterrimis quoque nostris absunt. Nescias, utrum aliunde huc adoptata sint; an propter τὸ ὁμοιοτέλευτον exciderint.

Ibid. not. p. 411, l. 12. *Dele* sic et hoc—*et in fine notæ adde,* Absunt a veteribus nostris *sic et hoc*.

Ibid. not. p. 411, l. 32. *Post* Legebam igitur, *adde,* etsi veteres nostri nihil nos hic adjuvent.

Ibid. *Multo etiam* integriora *ac* puriora *sunt, ut a terra longissime se efferant*.] Sic cum aliis etiam nostri codices. Sed quo, quæso, pertinent aut referuntur illa neutrius generis *integriora ac puriora?* Dixerat Cicero, si *animi* sunt vel animales vel ignei, perspicuum est eos sublime ferri: mox addit, Si vero vel numerus *est animus* vel quinta essentia, multo *integriora* &c. Unde ex ordine et filo orationis perspicuum est, aut corrigendum esse, referendo ad *Animus, multo* INTEGRIOR ac PURIOR *est, ut—ecferat*—aut, si ad *Animos* referas, *multo* INTEGRIORES *ac* PURIORES *sunt*. Posterior modus magis arridet. Mox codices nostri, *Horum igitur aliquid est animus:* non ut vulgo, *animus est*.

Cap. xviii. *Bene enim illo* proverbio Græcorum *præcipitur*.] Nostri omnes MSS. ordine suaviore, *illo Græcorum proverbio*.

Ibid. *Quam tamen Democritus—animalem esse* voluit.] Repone ex nostris omnibus, *volt*, pro *voluit*. Et mox: pro *Ex quibus omnia*, ut MSS. nostri habent; Nonius in v. *Constat*. locum hunc

citans, habet *unde omnia*: et ita codex Nonii Cantabrigiensis 800 annorum: *Ex quibus* est interpretatio τοῦ *unde*.

Cap. xix. *Junctus* (animus) *ex anima tenui et ex ardore solis temperato, ignibus insistit*.] Codex Gallicus omnium veterrimus a prima manu IUNTIS sed a secunda superscriptum est, IUNCTUS. Et mox, *calorem adeptus* EST; nulli ex nostris codd. agnoscunt EST. Ergo totus locus, *cum* modo si in *tum* mutaveris, sic constituendus est. "Quam regionem cum superavit animus, naturamque sui similem contigit et agnovit, JUNCTIS ex anima tenui et ex ardore solis temperato ignibus insistit. TUM enim sui similem et levitatem et calorem adeptus, tanquam paribus exanimatus ponderibus nullam in partem movetur." Emendatio perspicua est.

Ibid. Patritam *illam et avitam philosophiam*.] Sic reponunt ex Nonio, in v. *Patritum*. Atqui nostri omnes codices hic exhibent, PATRIAM *illam et avitam*. Neque Nonio fidem habemus, cum et alibi Cicero *Patriam rem et avitam* dixerit; nusquam *patritam*.

Cap. xx. not. p. 412, l. 2. Post *viderunt*, adde, (quod codd. tamen omnes ingerunt.)

Ibid. *Ut non* solum Physici *docent, verum etiam medici*.] MSS. Codd. concinnius, *ut non* Physici solum *docent*.

Ibid. *Quæ quasi fenestræ* sunt *animi*.] Codd. nostri, SINT.

Ibid. *Quo minus* percipiat *quale quidque sit*.] Cod. Cantab. PERSPICIAT. Recte: ut mox, *Quanta spectacula animus esset habiturus*.

Cap. xxi. Acherontia *templa*—obsita *tenebris loca*.] Etiam nostri duo veterrimi, *Acherunsia*, hoc est, *Acherusia*: neque agnoscunt τὸ *obsita*.

Ibid. *Ex quo intelligi potest* &c.] Hunc locum ita refinges, ex MSS. nostris: E *quo intellegi potest quam acuti natura sint*: *QUONIAM hæc sine doctrina credituri FUERUNT*: *præclarum autem nescio quid adepti sunt, QUOD didicerunt se totos esse perituros*. Priores editiones, EX, QUI, FUERINT, QUI.

Cap. xxii. *Ut si jam possint in homine* uno *cerni omnia quæ nunc tecta sunt, casurusne in conspectum videatur animus*.] Omnes et MSS. et editi, *in homine* UNO. At quorsum quæso *uno*? Qui minus, si in *pluribus*? Repone certissima conjectura, *in homine* VIVO: quippe in homine mortuo jam excessit ex corpore animus, neque ibi quærendus est.

Ibid. *Multo difficilior occurrit cogitatio*, multoque *obſcurior*.] Duo noſtri veteres ἀσυνδέτως, *multo obſcurior*.

Ibid. *Cogitatione complecti* NON *poſſumus*.] Tolle negativam etiam noſtrorum veterum auctoritate.

Ibid. *Hunc igitur noſſe niſi* divinum *eſſet*, *non eſſet hoc acrioris cujuſdam animi praeceptum*, ſic ut *tributum Deo ſit*, *hoc eſt*, *ſeipſum poſſe cognoſcere*.] Vetuſti duo noſtri, *Praeceptum*, *tributum a deo ſit hoc*, *ſeipſum p. cogn*. Unde ſic totus locus refingendus eſt. *Hunc igitur noſſe*, *niſi DIVINUS eſſet*, *non eſſet hoc acrioris cujuſdam animi praeceptum*, *tributum UT deo ſit*. Lege inquam *Divinus*: *Hunc*, animum ſcilicet, *noſſe*, niſi is *divinus* eſſet, non eſſet dignum Apolline præceptum. Eandem vero illam, *hoc eſt ſeipſum poſſe cognoſcere*, prorſus abſcinde. Quomodo enim *præceptum* cuiquam eſt, *poſſe* ſe cognoſcere? Non utique *præceptum* hoc; ſed vis, potentia, facultas.

Cap. xxiii. *Quod autem motum adfert* alicui, *quodque ipſum agitatur* aliunde.] MSS. noſtri omnes, ALICUNDE, non *aliunde*. Recte; ut reſpondeat τῷ *alicui*. Nam *alicunde* perinde eſt, ac ſi dicas, ab *aliquo*: at *aliunde* eſt ab *alio*.

Ibid. *Nam* ex principio *oriuntur omnia*.] Codd. noſtri omnes, *E principio*; et ſic Macrobius.

Ibid. *Nec* a *ſe aliud creabit*.] Codd. noſtri cum Macrobio, *nec ex ſe*.

Ibid. *Omne cælum omniſque* natura.] Recte Lambinus aliique ex Platone ipſo, *omniſque* TERRA. Πάντα τε οὐρανὸν πᾶσάν τε γῆν. Facilis librariis lapſus erat ex compendioſa ſcriptura *tra* *nra*.

Ibid. *Quæ ſi eſt una ex omnibus*, *quæ* ſe ipſam *ſemper moveat*.] Scribe, *ſe ipſa*: ita locum citat et Macrobius; et ſic ſemper boni auctores.

Ibid. *Licet concurrant* plebeii omnes *philoſophi*.] MSS. noſtri meliore ordine, *omnes plebeii*. Et mox: *Ab* ea *familia*, non ut editi, ab *illa*.

Ibid. *Ego vero facile* ſum *paſſus*] MSS. noſtri omnes rectius, *facile* SIM *paſſus*.

Cap. xxiv. *Ad ea ſic ille* reſpondit, *ut puer*.] Sic quidem codices: verum corrige RESPONDET: quippe præcedit illud *Socrates interrogat*; non *interrogavit*.

Ibid. *Ut gradatim reſpondens* eodem *perveniat*, quaſi *Geometri-*

ea didicisset.] Pro *quasi* codex Gallicus omnium veterrimus, *quo si:* quod et Lambinus ex conjectura dederat. Sed et aliud mendum adhuc restat. Repone, EO DEMUM *perveniat*. Recte, *demum*, quia *gradatim*.

Cap. XXIV. *Ut discere nihil aliud sit*, quam *recordari*.] Sic editi: sed codd. nostri omnes, *nisi*, non *quam:* ut paulo inferius, *Ita nihil est aliud discere*, nisi *recordari*.

Ibid. *Idque solum esse, quod semper tale sit*, qualem ideam *appellat ille, nos speciem.*] Repone ex codicibus nostris, *Quale* εἰδέαν: et præterea, ut hic *εἰδέαν appellat ille*, Socrates scilicet; ita vide annon superius paulo corrigendum sit, *quas ἐννοίας vocat:* non ut vulgo, *vocant*.

Ibid. *Quid est enim illud, quo meminimus? aut quam habet vim, aut unde* naturam. *Non quæro.*] Jure Manutio aliisque displicuit illud *naturam*, ut supervacaneum. Tu vero libenter admittis: *quia vim* (inquis) *et naturam sæpe conjungit Cicero*. Ita sane est: sæpe *conjungit:* at hoc in loco *disjungit*, aut *vim*, aut *naturam:* cum tamen vis et natura idem prorsus significent. Manutius reponit, *undenam:* sed nusquam (credo) eo verbo usus est Noster. Lambinus mavult, *unde natam:* et sic sane codd. quidam recentiores. Verum ideo minus placet, quia in redditione mox habemus, *Quæ sit illa vis et unde sit, intellegendum puto*. Vides nec *unde natura sit* nec *unde natæ sit* hic comparere. Crediderim unius literæ mutatione posse locum sanari: *aut quam habet vim aut unde? JAM non quæro, quanta memoria Simonides &c. de communi omnium memoria loquor.*

Cap. XXV. not. p. 413, l. 11. *Post* ejiciendum sit, *adde*, Porro omnes nostri codd. *Quæ sit illa vis, aut unde SIT intellegendum puto.* In editis deest *sit*.

Ibid. *Terrane tibi aut hoc.*] Venustius abest AUT a codd. nostris: *Terrane tibi, hoc nebuloso et caliginoso cælo.* Si AUT inseris, tum *terram* hic solidam et aridam intelliges: quod absurdum.

Ibid. not. p. 413. l. 24. *Post* CONCRETUS IS, *adde*, (vel ESSE.)

Ibid. *Et memoriam esse signatarum.*] Codd. nostri omnes alio ordine, *Et esse memoriam, signatarum rerum in mente vestigia.*

Cap. XXVI. *Aut eloquentium sine quadam vi majore fluere.*] Nostri codd. omnes ordine venustiore: *sine majore quadam vi fluere.*

Ibid. *Nisi ut Plato ait, donum: ut ego inventum deorum.*] Omnes nostri omittunt τὸ AIT: *ut Plato, donum; ut ego inventum.*

Ibid. *Quid porro inventio? profecto id, quo nec in deo quicquam majus intellegi potest.*] Duo veterrimi nostri pro NEC habent NE: unde facilis nascitur loci emendatio, *Quo NE in deo QUIDEM majus intellegi potest.*

Ibid. *Ut Euripides* audet dicere, *Deus.*] Nostri omnes ut E. *dicere audet.*

Cap. xxvii. *His ipsis verbis in consolatione* hæc *expressimus.*] Melius omnes nostri, HOC *expressimus.*

Ibid. *Sejuncta ab his* usitatis *notisque naturis.*] Non satis capio, quo modo *naturæ*, perinde ac *mores*, *consuetudines*, possint dici *usitatæ*. Sed egregie succurrit vetus noster Regius, *ab his* VISITATIS: quæ lectio est Ciceroni afferenda. Ita sæpe alibi, tam apud hunc, quam apud alios scriptores, *inusitatum* hodie fertur, ubi et MSS. et sententia dictent *Invisitatum.* Vide Gronovium Patrem ad Livium. [xxvii, 39.]

Ibid. Itaque *quicquid est illud, quod sentit, quod sapit, quod* vult, *quod viget, cæleste, et divinum* est, *ob eamque rem æternum sit necesse est.*] Repone ex nostris tribus: ITA *quidquid est—quod VIVIT, quod viget, cæleste et divinum; ob eamque rem æternum sit necesse est.* Ita Noster alibi ter quaterque duo illa conjunxit *vivere et vigere.* Quid quod vetusti codices apud Nostrum non *vult* exhibere solent, sed *volt*; quod longius abest a *vivit.* Porro ordo in sequentibus hic est: *necesse est, cæleste et divinum sit, ob eamque rem æternam.*

Cap. xxviii. not. p. 415, l. 14. *Post* Gebhardus, *adde,* et ita codd. nostri.

Ibid. *Vim certe, sagacitatem, memoriam,* motum, celeritatem *videt.*] Cur quasi duo et diversa memorat, primo *motum,* deinde *celeritatem?* nisi forte cum *motum* dicat, tardum et languidum subindicet: quod ineptissimum. Vetus noster Britannicus: *motu* non *motum.* Repone certissime: *sagacitatem, memoriam,* motus celeritatem *videt.* Sic infra, cap. xxix. ubi hæc fere repetuntur: *Sic ex memoria rerum, et inventione et* celeritate motus *vim divinam mentis agnoscito.*

Ibid. Deinde *conversionis celeritatem tantam.*] Codices nostri

omnes DEIN *converfionis*: et mox, *dierum AC noctium*: non ut vulgo, ATQUE.

Cap. xxviii. not. p. 416, l. 24. *Poft* verfaretur, *adde*, Codices noftri omnes NITESCERE habent, et INCURVESCERE; non, ut Nonius citat, *Incurvifcere*. Porro cod. Gallicus LÆTIFICARE habet, Regius LÆTIFICÆ.

Ibid. *Hominemque ipfum quafi contemplatorem cæli ac deorum, ipforumque cultorem.*] Locus fine dubio mendofus: quid enim? an ut homines *contemplantur* cælum et cæleftia, nimirum oculis, ita et Deos poffunt? Ergo dictio vitiofa eft, fed multo magis fententia; quæ, ut nunc fertur, *ponit fibi et fumit* dari DEOS: cum dicit *contemplator deorum et cultor*: atqui ipfe Cicero, non *ponit* effe deos, fed ex his ipfis *probat* effe: ut ftatim: *Hæc igitur et talia innumerabilia cum cernimus; poffumufne dubitare, quin his præfit aliquis vel effector vel moderator tanti operis et muneris?* Vides, opinor, jamdudum quam inepte et præpoftere habeant vulgati codices, *contemplator et cultor deorum*: dum in eo eft auctor, ut probet, nondumque rem confecit, dari deum vel deos. Duo ex noftris codices, *ac deorum* eorumque *cultorem*: at Gallicus omnium veterrimus, *deorum* earum *cultorem*: fine conjunctione. Repono, audaci fortaffe, fi literas fpectes, fed neceffaria ad fententiam emendatione, *contemplatorem cæli ac* TERRARUM cultorem, *atque hominis utilitati agros omnes et maria parentia.* Ut enim *Terræ cultor*

Exercetque frequens tellurem, atque IMPERAT ARVIS.

ita fi agri PARENT hominis utilitati; neceffe eft, ut prius ab homine COLANTUR. Recte igitur, *Terrarum cultorem.*

Cap. xxix. *Hæc igitur et* alia *innumerabilia cum cernimus.*] Ita quidem editi, codicefque noftri omnes. Recte tamen Gulielmius ex conjectura, *Hæc igitur et TALIA.* Abforptum eft *T*, quia litera eadem præcefferat. Sic paulo poft, hoc ipfo capite, *His et talibus rationibus adductus Socrates.*

Ibid. *Si hæc nata funt, ut, Platoni videtur, vel fi femper* fuerint.] Lege ex noftris omnibus, FUERUNT, ut antea *nata funt.*

Ibid. Omnique *pulchritudine virtutis.*] Codd. Gallicus Regiufque, *omniaque*, mendofe: fed ex eo mendo fortaffe corrigendum, OMNISQUE *pulchritudine Virtutis*: ut infra, cap. xl. *Et in omni Virtute ponamus.*

Ibid. *Sed alias nunc ubi ubi sit animus.*] MSS. nostri non agnoscunt *nunc ubi.* Lege ergo, *Sed alias ubi sit animus; certe quidem in te est.* In *capite*, inquit, est animus, ut equidem credo: sed *alias*, ubi sit, disputabimus: *certe*, quod nunc sufficit, *in te est.*

Ibid. *Etsi ignores et locum et faciem—Etiamsi ejus ignores et locum et formam.*] MSS. nostri omnes, ordine inverso: *Etsi ejus ignores et locum et faciem—etiamsi ignores et locum et formam.* Omnino rectius.

Ibid. Nec *interire igitur.*] Codex Gallicus, NE *interire igitur.*

Ibid. *Quasi discessus et secretio et* direptus *earum partium.*] Codex Britannicus, DIREMPTUS: et sic cum Lambino et Manutio reponendum est. Quippe partes quæ ante interitum *junctione* aliqua tenebantur, per interitum non *diripi* certe, sed *dirimi* sunt dicendæ.

Ibid. *Et* cum *pæne in manu mortiferum illud* teneret *poculum.*] Codd. nostri duo veterrimi, TENENS. Quod sequor, ejecto illo *cum*. *Et pæne in manu jam mortiferum illud tenens poculum.* Mox, pro *ascendere*, codex Gallicus, *escendere.*

Cap. XXX. *Ut cygni qui non sine causa Apollini dicati* SUNT, *sed quod ab eo divinationem habere videantur,* QUA *providentes quid in morte boni sit, cum cantu et voluptate* MORIANTUR, *sic* OMNIBUS ET *bonis* et doctis esse faciendum.*] Plura hic sunt quæ manu medica indigent. Primo SINT habent, non *sunt*, codices nostri omnes. Deinde pro QUA, recte tu ex conjectura QUAS reponis. Mox, pro MORIANTUR, quod codices exhibent, ego corrigo MORIUNTUR, et sic codex tuus Baliolensis: UT cygni cum cantu moriuntur, SIC nobis esse faciendum. Postremo, *omnibus et bonis et doctis* in occulto vitio cubant. Prius ET nostri codd. omnes repudiant: et frustra sane sententiam onerat: dein adverte animum ad comparationem illam, *UT cygni, sic omnes:* immo vero, *sic homines:* et sine dubio legendum, *sic HOMINIBUS bonis et doctis esse faciendum.*

Ibid. *Quid his sæpe usu venit, qui* CUM *acriter oculis deficientem solem intuerentur, ut aspectum omnino amitterent.*] Recte veteres nostri, *deficientem*, non, ut recentior, *deficientibus:* quod ex ipsius Socratis verbis patet in Platonis Phædone, ad quæ hic respicit Cicero. Μὴ πάθοιμι, ὅπερ οἱ ΤΟΝ ΗΛΙΟΝ ΕΚΛΕΙΠΟΝΤΑ θεωροῦντες καὶ σκοπούμενοι πάσχουσι· διαφθείρονται γάρ που ἔνιοι τὰ ὄμματα, ἐὰν μὴ ἐν ὕδατι ἢ ἔν τινι τοιούτῳ σκοπῶνται τὴν

εἰκόνα αὐτοῦ. Ceterum impedita eſt oratio, et vel illud CUM ejiciendum, ut Manutius et Lambinus viderunt; vel retento *cum* ejiciendum erit UT; et præterea notandum, *τὸ venit* hic perfecti temporis, non præſentis eſſe: nam alioqui dicendum eſſet, *intueantur*, et *amittant*.

Cap. XXX. *Itaque dubitans, circumſpectans, hæſitans, multa adverſa revertens, tanquam in rate in mari immenſo noſtra vehitur oratio.*] Ex toto filo et colore facile eſt divinare, deſumta hæc eſſe ex poeta quodam veteri. Pro *revertens*, codex noſter recentior, *reverens*. Vide, an ſic ſatis commode ad Trochaicos redigi queant.

> —— Itaque dubitans, circumſpectans, hæſitans,
> Multa adverſa reverens, tanquam ratis in immenſo mari,
> Noſtra vehitur ratio ——

ubi *reverens* vetuſte pro *metuens*: ut Terentius: *Non ſimultatem meam revereri ſaltem?* *Ratio* autem cum Lambino lego, non *oratio*, ut codd. habent. Nam de *mentis* acie nunc agit, quæ diu contemplando *hebeſcit*: quam ob cauſam (nota *τὸ itaque*) *ratio* noſtra dubitat, hæſitat. Et præterea ſi pars verſiculi eſt, ipſum metrum flagitat, ut *ratio* legatur.

Ibid. *A magiſtratu aut aliqua poteſtate legitima.*] Noſtri codices omnes, *aut* ab *aliqua*.

Cap. xxxi. *Secernere autem a corpore animum, nec quicquam aliud* eſt, quam *emori diſcere.*] A veteribus duobus noſtris abſunt EST QUAM: unde certo emendandum, *nec quicquam aliud eſt mori diſcere*. E vice EST in MSS. eſt tralatitium.

Ibid. *Satis quidem tu in Conſolatione.*] Noſtri duo veteres concinnius, *Satis tu quidem*.

Ibid. not. p. 418, l. 9. *Poſt* retractabis, *adde*, ut MSS. noſtri omnes.

Ibid. not. p. 418, l. 28. *Poſt* trahunt, *adde*, Et fortaſſis ex his ipſis *nulla* PARENDI *mora eſt*: reponendum erit, *ſive retractabis ſive* PAREBIS: quod Daviſius noſter ſuggeſſit.

Ibid. *A. Quid refert? adſunt enim qui hæc non probent. M. Ego autem nunquam ita te in hoc ſermone dimittam, ulla uti ratione, ut mors tibi videri malum poſſit.*] Prius perſonarum notæ hinc auferendæ ſunt: quippe totum hoc Cicero loquitur: ut et ſententia indicat, et vocabulum AUTEM: nam alioqui dixiſſet, *ego vero*. Deinde recte cum Manutio et Lambino diſtinguis et

corrigis, *ita dimittam, ulla uti ratione mors tibi videri malum possit:* nisi quod malim, *ulla UT ratione*: ne ambigua dictio UTI *ratione*, quæ librariis fraudi fuit, etiam nunc lectoribus imponat.

Ibid. *Catervæ veniunt contradicentium*, non *solum Epicureorum.*] MSS. nostri omnes, NEC *solum.*

Cap. xxxii. *Num vis igitur audire, cur etiamsi* ita sit, *mors tamen non sit in malis.*] MSS. duo nostri veterrimi, *Num NONVIS igitur audire.* Sed Schioppii codex (narrante Andrea Schotto) NUMNE *vis*: quod placet. Deinde MSS. nostri, ISTA SIT. Nescias utrum scripserit auctor, ISTA SINT, an ITA SIT.

Ibid. not. p. 418, l. 31. *Dele* suis, *et insere*, (nam et nostri sic habent.)

Ibid. *Eos dico, qui aiunt animos manere, e corpore cum excesserint.*] Nostri codd. omnes numerosius: *Qui aiunt manere animos, cum e corpore excesserint.*

Ibid. *Illud autem, quod non modo facile ad credendum est, sed eo concesso, quod volunt, consequens*, id certe *non dant, ut cum diu permanserit, ne intereat.*] Pro *id certe*, et nostri et aliorum codices, IDCIRCO. Recte, si recte distinguas: *Illud autem* (*quod non modo facile ad credendum est: sed eo concesso quod volunt, consequens idcirco*,) *non dant, ut cum diu permanserit non intereat.* Hoc est, si concedas *diu permanere* animum, corpore vacantem: *idcirco* ob eam concessionem consequens est, *ut maneat perpetuo.*

Ibid. *Nasci autem animos: quod* declarat *eorum similitudo qui* procreantur.] Duo nostri veterrimi, *Quod* declaret — *qui* procreentur. Recte: nam modestius est, *Quod declarare queat*; ut illud est arrogantius, *Declarat.*

Cap. xxxiii. not. p. 419, l. 3. *Pro* nascantur *l.* nascatur, animi similitudo.

Ibid. not. p. 419, l. 15. *Lege*, Omitto DISSIMILITUDINES. Duplici &c. *Et infra lege*, dissimilitudines.

Ibid. *Multorumque aliorum virorum clarorum.*] Nostri omnes concinnius, *Clarorum virorum.*

Cap. xxxiv. *M. Video te alte spectare et velle in cœlum migrare. A. Spero fore, ut contingat id nobis: sed fac ut isti volunt, animos non remanere post mortem: video nos, si ita sit, privari spe beatioris vitæ.*] Notæ personarum, quæ (ut jam monui) nullæ sunt in codd. vetustis, male hic ab editoribus collocatæ, sententiam obfuscant. Tu sic eas constitue. M. *Video te*

alte spectare, et velle in cælum migrare: spero fore, ut contingat id nobis: sed fac, ut isti volunt, animos non remanere post mortem. A. *Video nos, si ita sit, privari spe beatioris vitæ.*

Cap. xxxiv. *Democritici negant.*] Sic et nostri codices. Sed repone, ut alibi Cicero, Democritèi, vel Democritîi. Græce, Δημοκρίτειοι.

Ibid. *Discessus ab omnibus his, quæ sunt bona in vita. M. Vide ne a malis dici verius possit.*] A vetere codice Britannico abest τὸ BONA. Unde eruo veram (nisi fallor) lectionem: *Discessus a BONIS his quæ sunt in vita.* Et vides quam apposite nunc respondeat, *A malis verius.* At si altera lectio stet, sic potius dixisset auctor. *Vide ne, quæ mala sunt dici verius possit.* Mox habet noster: *A malis igitur mors abducit, non* A BONIS. Et iterum, *Mors nos a malis, non a* BONIS *abstraxisset.* Denique, *Utrum tandem a* BONIS *an a malis discessisset? tum profecto videretur a* BONIS.

Ibid. *In quo nosmet ipsos, quantum potuimus, consolati sumus.*] Sic quidem codices, qui manu extant, universi. Sed Auctor dedit, *In quo nosmet ipsi, quantum &c.* Sic veterrimi codices apud Gellium, et alios: sed recentiores interpolaverunt, ut passim *seipsum* pro *se ipse*; *sibi ipsis* pro *sibi ipsi.*

Ibid. *Hoc quidem a Cyrenaico Hegesia.*] Nostri omnes concinnius, *Et quidem hoc a Cyr.*

Ibid. *Cum nihil ei accidisset adversi.*] Nostri codices, *cum ei nihil accidisset.*

Ibid. *Hegesiæ liber est* Ἀποκαρτερῶν, quod *a vita quidam per inediam discedens &c.*] Non placet τὸ QUOD: id siquidem postulat in priore colo, DICTUS Ἀποκαρτερῶν QUOD. Repone igitur, IN QUO *a vita* &c. hoc est, *in quo libro.* Sic infra, cap. xliii. *Socrates quid senserit, apparet in eo libro,* in quo *moritur.*

Cap. xxxv. *Metellus ille* honoratus *quattuor filiis.*] *Honoratus* illud etsi omnes codices afferant, non est unius assis: scribe certissima conjectura HONORATIS *quattuor filiis.* Id enim felicitatis culmen Metello erat, quod quattuor filios haberet, omnes amplissimis honoribus auctos. Audi Plinium, Hist. lib. vii. §. 45. *Q. Metellus quattuor filiis illatus rogo, uno Prætorio, tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno Censorio.* Valerius Max. vii. i. i. *Quattuor filios sustulit—omnes superstites et* HONORATISSIMOS.

Ibid. *At quinquaginta Priamus: e quibus septem et decem justa uxore natis.*] Nostri codd. omnes, *septemdecim.*

Ibid. *Priamum autem tanta progenie orbatum.*] Tolle *autem* cum MSS. nostris omnibus: ut et editis plerisque.

Ibid. *Quasi vero* ista vi *quicquam tum potuerit ei melius accidere.*] Omnes ubique codices habent *VEL quicquam*, non *vi quicquam*: quod ex conjectura tantum reponebant Manutius aliique. Nimirum, quia ad anapæstum illum referebant

Priamo *VI* vitam evitari,

quasi in vocabulo illo VI præcipua quædam vis esset: et digna quæ a Cicerone repeteretur. Profecto languide potius frigideque exit VI: et fortius esset *gladio* vel *ferro* vel aliquid ejusmodi. Quid multa? Bene se habet VEL: mendumque in alia voce latet, una literula abstergendum. Lege enim, *Quasi* VERA *ista:* VEL *quicquam tum potuerit ei melius accidere.* Dixerat Cicero, *Nec tam flebiliter* ILLA *canerentur.* Hæc redarguens jam respondet, *Quasi vera ista*, Lamenta scilicet, non ficta et Scenica sint: nec illa lamenta vera esse: nec rem ipsam lamentis dignam: cum nihil tum melius ei potuerit accidere.

Ibid. *Quod si ante* accidisset, *tamen eventum omnino amisisset: hoc autem tempore sensum malorum amisit.*] Nostri quoque codices, *Accidisset*, sed sine dubio reponendum, ut priscæ habent editiones, *Quod si ante* OCCIDISSET: Priamus scilicet: ut paullo ante: *Hic si vivis filiis, incolumi regno* OCCIDISSET. Et illud percipe: Si legis, *accidisset*, hoc est, *vis accidisset*; consequens esse ut mox subintellegas, *vis amisisset, vis amisit:* quod ineptissimum. Sed *vis* illa per correctionem nostram plane evanuit. Mox illud TAMEN *eventum* nullo modo ferri potest. Quidam reponunt TUM: ego propius, et (credo) verius TALEM, hoc est, *tam tristem eventum*, tam cruentam mortem. Postremo codices nostri omnes, ordine venustiore, *Hoc autem tempore sensum amisit malorum.*

Ibid. *Non fortunæ omnes a victoribus* possiderentur.] Sic et nostri omnes codd. nec Manutio substituendum *possessæ*.

Cap. XXXVI. *Opinor hæc incommoda sunt carentis.*] Concinnius codd. nostri omnes: *Hæc, opinor, incommoda sunt carentis.*

Ibid. *Hoc* premendum *etiam atque etiam est* argumentum.] Codices nostri omnes, ARGUENDUM, vel legas, *Hoc* PROMENDUM *argumentum:* vel dicas, quid sit, *Premere argumentum.*

Ibid. *Dicitur enim alio modo etiam Carere.*] Sic codices: sed

is *alius* modus plane *idem* est, ac superior modus, *febri carere*. Quare pro *alio* repones ILLO.

Cap. XXXVI. *Carere enim in morte non dicitur; nec enim esset dolendum: dicitur illud, bono carere, quod est malum.*] Fateor me haec non intellegere. Codices nostri tollunt prius ENIM: in reliquis nihil mutant. Pro *Carere in morte*, Lambinus aliique, nescio unde, reposuerunt *carere malo*.

Ibid. *Regno carere.*] Codd. nostri omnes *Regno* TE *carere*. Recte: nam sequentia hoc postulant, *Dici* autem IN TE satis subtiliter non potest.

Cap. XXXVII. *Ad non dubiam mortem* concurrerunt.] Sic et nostri codices. Sed placet Fulvii Ursini liber, qui habebat CUCURRERUNT: quod vel sine codice reponendum foret.

Cap. XXXVIII. *Propter brevitatem vitæ nunquam longe potest abesse.*] Codices nostri omnes, *nunquam potest longe abesse*.

Ibid. *Non gloriæ cupiditate, quam sensurus non* sit.] Corrige non SIS: ut ostendunt sequentia. *Quam gloria etiamsi tu id non* AGAS, *consequatur*.

Ibid. *Natura vero sic se babet.*] Veteres nostri cum Victorii editione, SE SIC *babet*.

Ibid. *Quam* (*mortem*) *qui* leviorem *faciunt, somni simillimam volunt esse.*] Ita scripti editique. Sed primo, pro *leviorem* repono LENIOREM: id somni comparatio postulat, qui *lenis, mollis, placidus* appellatur. Lucretius iii. 990. de Morte: *Nonne omni somno* securius *exstat?* Deinde, cur, sodes, *leniorem*: utique dictum oportuit aut *lenem* aut *lenissimam*. Ergo iterum repono, *Quam*, QUO LENIOREM FACIANT, *somni simillimam volunt esse*.

Ibid. *Endymion vero, si fabulas audire volumus, nescio quando.*] MSS. omnes, UT *nescio*. Eleganter. *Endymion vero, ut nescio quando obdormivit, nondum opinor est experrectus.*

Ibid. *Et dubitas, quin sensus in morte nullus sit, cum in ejus simulacbro videas esse nullum* sensum.] Iterum hic subvenit Fulvii Ursini codex; qui rejecto illo *sensum*, sic sententiam claudit, *Cum in ejus simulacbro videas esse nullum?*

Cap. XXXIX. *Nondum gustaverat*, inquiunt, *vitæ suavitatem.*] Omnes nostri codices, INQUIT. Recte: vide notas nostras ad Horatium. [Serm. i. 4. 79.]

Ibid. *At id quidem* ipsum *in ceteris rebus melius putatur.*] Tolle illud IPSUM, quod nulli ex nostris codices agnoscunt.

Ibid. *Nonne modo pueros.*] Omnino Poetæ cujuſdam verba ſunt et verſus Trochaici:

> Modo pueros, modo adulefcentis, in curſu a tergo inſequens
> Nec opinantis adſecuta eſt ———

Ibid. *Sed quia ultra nihil habemus, hoc longum ducimus.*] MSS. omnes, DICIMUS: recte: ut mox, *Pro rata parte a vita longa aut brevia* DICUNTUR: ubi codex Britannicus, *Parte vita.* Vel lege, pro rata parte *aut longa:* vel *ita longa.* Nam etſi alicubi *a vita* pro *ab hominibus* recte dicatur: hic tamen vel illud *ab hominibus* putidiſſimum eſſet; metuendum ſcilicet erat, ne *a beſtiis* dici crederemus. Ceterum muta interpunctionem, *Ut cuique data ſunt pro rata parte, ita longa &c.*

Cap. xl. *Contemnamus igitur omnis ineptias: quod enim levius huic levitati nomen imponam?*] Repone certiſſime, LENIUS, hoc eſt, *mollius, clementius.* Scilicet illa *levitas* acerbiore nomine digna erat, quam *Ineptiarum.* At ſi *levius* legis, contrarium plane indicas: nempe nullum levius viliuſve nomen inveniri poſſe, quam *Ineptias.*

Ibid. *Cogitationibus moleſtiſſimis effeminamur.*] Sic quidem codices, et eorum mancipium Gebhardus. Sed ſi *moleſtiſſimis,* quomodo quæſo, *Effeminamur?* cur non potius, *cruciamur, torquemur?* Hic erat judicio opus. Recte igitur editiones veteres, MOLLISSIMIS: quod ſi ideo totum ſpernimus, quia de conjectura venit, non ex libro: quid fruſtra nunc opera abutimur, aut quid de noſtris ipſorum conjecturis augurari poſſumus?

Ibid. *Quod ſi expectando et deſiderando pendemus* animis *cruciamur, angimur: pro Di immortales, quam* iter illud *jucundum eſſe debet.*] Scribe, negantibus licet codicibus, *Pendemus* ANIMI; ut et alii et Cicero ipſe paſſim loquuntur. Deinde repone ex noſtris omnibus, *Quam* ILLUD ITER non, ut et Victorius dedit, *iter illud.*

Ibid. *Vereque ei* qui *venenum* præbuerat, *mortem eſt eam auguratus.*] Sic editiones: atqui non Critias venenum Therameni *præbuit,* ſed carnifex. Noſtri omnes, PRÆBIBERAT: ut et plurimi apud Gebhardum. Unde facillima erat certiſſimaque emendatio, CUI venenum PRÆBIBERAT: quod quidem Critiæ præbibit; cum dixit, *Propino hoc pulchro Critiæ.* Gloſſarium Græco-latinum. Προπίνω, *Propino, Probibo.* Corrige *Præbibo.*

Cap. xl. *Quis hanc* animi maximi *æquitatem in ipsa morte laudaret, si mortem malum judicaret?*] Ego vero non laudo hic socordiam et ἀβλεψίαν Editorum: omnes enim nostri codices, et ipsorum quoque, ut credo, habent, inverso ordine, MAXIMI ANIMI *æquitatem*: quod ipsum concinnius et numerosius est, quam illud alterum. Sed ex vero ordine nunc comperto præclara insuper nascitur emendatio: nam *æquitas animi*, et *maximi animi* plane diversa sunt et ἀσύστατα. Tu lege: *Quis hanc* MAXIMAM *animi æquitatem*: quod perinde est ac si dixisset, *Quis hanc maximam æquanimitatem*: sed a verbo illo, etsi Terentiano, Cicero abstinuit.

Cap. xli. *Ut aut sensus omnino mors omnes auferat.*] Lege cum omnibus nostris codd. *Ut aut sensus omnino* omnes mors *auferat*: quanto hoc numerosius et pulchrius!

Ibid. *Id multo jam beatius est, te, cum ab his qui se judicum numero haberi volunt, evaseris.*] Et lectio et distinctio nos fallit. Codices nostri omnes, non *te*, sed TENE. Lege ergo, *id multo jam beatius est. Tene cum ab his* &c.

Ibid. *Convenireque eos qui juste et cum fide vixerint.*] Codex Gallicus cum aliis, *qui juste cum fide vixerint*. Britannicus, *Qui juste ea fide vixerint*. Suspicor ab auctoris manu esse, *Qui juste et pie vixerint*. Certe sollenne est duo ista conjungi: et crescit sententia, *juste* adversus homines, *pie* adversus deos.

Ibid. *Cum Ajacem, cum alios* judicio iniquorum *circumventos convenirem.*] Duo nostri veterrimi, *iniquorum ventos*: Unde prompta et facilis correctio est, *judicio* INIQUO *circumventos*: quod ipsius Socratis est, Διὰ κρίσιν ΑΔΙΚΟΝ, non ἀδίκων.

Ibid. *Nec unquam res ejus a Diis immortalibus neglegentur.*] Reposui *Negleguntur*: etsi codices non astipulentur: nam Platonis est ἀμελεῖται, tempore præsenti: et sententia quoque concinnior est, *nunquam negleguntur*. Ceterum hoc Davisii nostri diligentiæ debeo.

Cap. xlii. *Id scit ipse, utrum melius sit.*] Nostri omnes, *utrum sit melius*.

Ibid. *Quid ille dux Leonidas dicit*, Pergite animo forti, *Lacedæmonii: hodie apud Inferos fortasse cœnabimus.*] Male vero fit codicibus Manuscriptis, qui omnes in scelesta hac et contaminata lectione conspirant. Quo enim *pergerent?* quibus id unum propositum erat, locum occupatum tutari, et Persas illac transituros op-

periri. Quid autem illud *pergite* ad cænationem? ubi antitheton? ubi acumen? Crucem sane fixit interpretibus hæc lectio: quippe qui notissimum et vulgatissimum Græcorum apophthegma tam prave et perverse a Cicerone redditum vel suspicari nefas duxerunt. Tu quidem, quod sane nollem, librarios a culpa liberas, auctori ipsi crimen affingis; quasi ἀριστοποιεῖσθαι, quod nihil aliud quam *prandere* significat, ille errore plusquam puerili pro ἀριστεύειν, sive *fortiter facere*, accepisset. Bene vero, quod non primus, sed post Aldum Manutium, Ciceronis manes tam graviter violasti. Qui autem tam turpiter se dare potuit, qui se Græce luculenter scire toties profitetur, qui referente Suetonio ad præturam usque Græce declamavit, qui plures Græcos in omni literarum genere versatissimos domi alebat, cui semper a manu aderat Tiro libertus utriusque sermonis peritissimus? Quid? nemone eorum quibus recitabat, quibus mittebat scripta sua, non Brutus, non Atticus, mature admonere poterat? Verum esto: et ipse Græce indoctus id nesciverit, quod pueri in Scholis declamitantes tum sciebant; et amici dormitantes monere neglexerint. Quid? an non indoctum modo, sed et stolidum stupidumque fingemus? stolidus enim et plane plumbeus fuerit necesse est, qui Leonidæ dictum aut sic verterit, aut sic versum collaudaverit; qui, etiamsi in exemplari Græco ἀριστεύετε male scriptum esse fingamus pro ἀριστᾶτε, non ipse per se vi ipsius sententiæ erratum deprehenderit. Quidvis igitur tentemus potius, et notum librariorum stuporem incusemus, quam ut ingenium omnis ævi præclarissimum tam pudendi erroris insimuletur. Et tentabam equidem plura olim, ut sanæ quid lectionis ex istis eruerem: sed laterem plane lavabam. Nunc nullus dubito, quin illa omnia, quæ uncinis inclusa vides, a mala manu sint, et furcis expellenda. *Pari animo Lacedæmonii in Thermopylis occiderunt.* [*Quid ille dux Leonidas dicit? Pergite animo forti, Lacedæmonii: hodie apud inferos fortasse cænabimus. Fuit hæc gens fortis, Dum Lycurgi leges vigebant*] *e quibus unus—In umbra igitur, inquit, pugnabimus.* Illud enim primum observa: *E quibus unus* non posse cum prioribus illis connecti, *Fuit hæc gens fortis*: Dicendum enim erat, E QUA unus, Gente scilicet, non E QUIBUS. Quorsum autem illud, *Dum Lycurgi leges vigebant*? quasi illo, quo hæc dicta sunt, tempore molles et fracti essent Lacones. At Noster ipse contra testatur ut mox,

cap. xliii. *Esto : fortes et duri Spartiatæ : magnam habet vim publica disciplina.* Et lib. ii. 13. *Spartæ vero, pueri ad aram sic* ACCIPIUNTUR *ut multus e visceribus sanguis exeat : nonnunquam etiam, ut* CUM IBI ESSEM, *audiebam, ad necem : quorum non modo nemo exclamavit unquam, sed ne ingemuit quidem.* Vides opinor, non FUISSE modo fortem gentem, sed ESSE. Porro hoc vide, quod mox subjicitur : *Viros*, inquit, *commemoro. Qualis tandem Lacæna ?* Atqui, si illa, *fuit hæc gens* a Cicerone ipso sunt, non viros modo, sed mulieres commemoraverat : GENS enim utrumque sexum notat. Postremo hoc certum videtur, *E quibus unus* &c. ad priora referri, ad Lacedæmonios, *qui in Thermopylis occiderunt.* Auctor enim istius dicti, *In umbra pugnabimus*, in Thermopylis pugnando occubuit : sive Leonidas fuerit, sive, ut Herodotus, Dieneces : uterque enim ibi cecidit. Quod si hæc verba, *E quibus unus*, cum illis prioribus connectuntur, illa media sine dubio sunt spuria : et sane inficeta sunt, nec quicquam habent Ciceroniani coloris. Vide simile emblema supra, cap. viii.

Cap. xlii. *In umbra, inquit, igitur pugnabimus.*] Apage scabiem istam : et ex nostris codd. et prioribus editionibus restitue, *In umbra igitur, inquit, pugnabimus.*

Cap. xliii. *Magnam habet vim reipublicæ disciplina.*] *Civitatis disciplina* quid sit probe intellego : REI vero *publicæ disciplinam* nec legisse memini, nec dici posse arbitror. Enimvero ita reponendum est : *Magnam habet vim* PUBLICA *disciplina.* Sic infra, cap. xlvi. *Non possum dicere* LYCURGUM, *Solonem legum et* PUBLICÆ DISCIPLINÆ *carere gloria.*

Ibid. *Me hinc avolaturum, neque quicquam mei relicturum.*] Codd. scripti, *neque me quicquam relicturum :* unde reponendum erat, *neque mei quicquam relicturum.*

Ibid. *Si me assequi potueris, aut sicubi nactus eris ; ut tibi videbitur, sepelito.*] Duo nostri veterrimi, *ut tibi* VIDETUR. Recte ; ut ipse Socrates apud Platonem, ὅπως ἄν σοι φίλον ᾖ. Porro et POTERIS legendum, ut mox *nactus eris* ; non *potueris.*

Ibid. *Durior Diogenes, et id quidem sentiens, sed ut Cynicus, asperius.*] Lambinus ex conjectura, ET IDEM *quidem sentiens.* Sententiæ vim percepit, in verbo lapsus est. Codd. nostri omnes, *Et* IS *quidem sentiens :* unde proclivis est emendatio, *Et* IS IDEM *sentiens.*

Cap. xliv. not. p. 423, l. 13. *Post* codices, *adde*, (nostri certe omnes habent.)

Ibid. *Mater, te appello, tu quæ curam somno suspenso levas,*
Neque te mei miseret: surge et sepeli natum.

Ex mox sequitur, *prius quam feræ volucresque.*] Versus sunt trochaici; et fortasse sic ad numeros suos redigendi sunt, atque etiam connectendi:

> Mater te appello, *quæ* curam somno *suspenso* levas,
> Neque te mei *miseretur:* surge et sepeli natum *tuum*, prius
> Quam feræ volucresque ————

Primo τυ, quod versum onerat, et plane redundat ejiciendum est: neque sane habetur in editionibus Aldi et Lambini. Adde, quod *te quæ* dicendum potius fuerit, quam *tu quæ*. *Tuum* autem ex conjectura addidimus; quo versus suppletur, si veteri more μονοσυλλάβως efferatur: facile autem absorberi potuit a syllaba præcedente.

Ibid. *Heu relliquias semiassi regis, denudatis ossibus,*
Per terram sanie delibutas fœde divexarier.

Non intelligo quid metuat; cum tam bonos septenarios fundat ad tibiam.] Iterum hic vapulat Cicero, quod versiculos hos *septenarios* vocet; cum sint, ut volunt, Iambici Tetrametri sive Octonarii. Primus hanc dicam ei scripsit vir magnus Julius Scaliger, cujus verba sunt loco a te indicato: *Ciceronem quoque fugit ratio, cum in primâ Quæstione Tusculana septenarios vocat.* Accessit postea Lambinus, qui librariis, non auctori, hoc imputat; et pro *septenarios*, ut Tullium demereatur, in ipso textu *octonarios* studet substituere. Inde et Gerhardus Vossius idem hoc Tullio intentat; et tibi denique libitum est agmen hoc cogere. Ego vero non Ciceronem, quod absit, verum ipsos illos rationem hic fugisse contendo, et, nisi multum animi fallar, plane evincam. Sed hæc, quo clariora sint, sunt paullo altius repetenda. Sciendum est igitur, Iambicis cum Trochaicis magnam cognationem et similitudinem esse: quod semel iterumque attingit Hephæstion: res exemplo illustrabitur. Notissimi sunt Trochaici Enniani apud Gellium,

> Hóc tibi sit | árgumentum | sémper in prom | tú situm,
> Né quid expec | tés amicos | quód tute agere | póssies.

Hi sunt quos fere Græci Tetrametros vocant *catalecticos*, sive una

syllaba deficientes, ut ipse hic vides; nam dactylus est in quarto loco; non ut in ceteris ditrochæus. Jam si his *Trochaicis* unam syllabam præposueris; habebis statim *Iambicos* Tetrametros acatalectos, hoc est, plenos, et integros: ut verbi gratia:

Eт hóc tibi | sit árgumen | tum sémper in | promtú situm,
Uт néquid ex | péctes ami | cos quód tute age | re póssies.

Ergo ex posteriore genere hos, de quibus nunc agimus versus esse autumabat Scaliger et qui eum secuti: ut certe quidem sunt, si receptam lectionem admittimus,

Heu réliquias | semiássi re | gis dénuda | tis óssibus
Per térram sani | e délibu | tas fóede di | vexárier.

Verum in eo tota difficultas versatur, an recepta lectio sit admittenda. Equidem id pernego, cum ex ipso Cicerone planissime apparet, hæc quoque ab umbra Polydori dicta esse, in eadem ῥήσει qua priora illa,

Mater te appello, quæ curam somno suspensam levas;

et idcirco cum priora sint Trochaica, etiam hæc ex artis lege Trochaica esse oportet. Reliquum est igitur, ut sequendo certa vestigia quos quærimus numeros hinc eruamus. Atque illi quidem, ni fallor, sua sponte exorientur. Quorsum enim illud Regis? Certe Polydorus hæc de se loquitur; is autem minime erat rex: Quod si fuisset; se tamen regem appellare, præsertim jam mortuum, cujus esset insaniæ? Illud quoque scire aveo, semiassi quid sibi velit? Dicent, opinor, *semiustum* sive *semiustulatum*. Atqui neque funus factum est Polydoro, ut corpus fuerit semiustulandum: (projiciebatur quippe volucribus et feris, nec rogi nec sepulchri justa consecutus) neque vero *semiassus* ullo id modo significare potest. Ea enim vocabuli illius vis est, ut ad cibos et ad vescendum semper referatur. Non itaque Polydoro convenit illud *semiassus*; Terei potius aut Thyestæ filiis, qui in convivio vel semiassi vel assi parentibus apponebantur. Quid? Jamne vides hujus, quem volunt, Octonarii absurdissimam sententiam? Quid ille alter

Per terram sanie delibutas fœde divexarier?

Quid, malum, id lamentatur, quod *per terram* divexandus sit? an mallet *per aquam* a marinis belluis, aut *per aërem* a vulturibus dilacerari? Nihil vidi stultius: et profecto hoc etiam aliis subboluit.

Aldus enim Manutius, Lambinus, Scriverius, Vossius, ut labanti credo sententiæ aliquantulum consulerent, *delibutam* ediderunt. Sed, et Victorii codices, et Gebhardi, et nostri *delibutas* summo consensu præ se ferunt. Vides jam et hunc Octonarium nihilo meliorem esse, quam illum priorem. Experiamur igitur; an aliquid sanius elegantiusque exurgat; si, ut sane debent, ad Trochaicos redigantur. Et olim quidem sic refingebam:

> NEU reliquias | SEMIESAS | denudatis | ossibus
> TETRA sanie | delibutas | fœde divex | arier.

Quæ ne nunc quidem pœnitenda erat conjectura: nisi in vetustiores codices incidissem, quorum vestigiis certissimam emendationem indagavi. Omnes codices NEU habent, non HEU: et sane continuantur illa priora, *Surge et sepeli natum—Priusquam feræ volucresque—Neu reliquias ab eis divexari sinas.* Porro, pro horrendis illis, *semiassi regis,* recentior noster habet, *semiassi corporis:* aut duo veterrimi, *semeas sireis,* nullo sensu: unde posteriores librarii *semiassum,* si diis placet, *regem,* nobis apposuerunt. Ego vero, multo melior et humanior coquus, sic versum condio et restituo:

> NEU reliquias | SIC MEAS SIRIS | denudatis ossibus
> TETRA sanie | delibutas | fœde divex | arier.

Attende, sodes, ad literas, *semeas sireis* et *sic meas siris:* non enim conjectura est, sed virgula divina. Nosti apud veteres poetas *meas* monosyllabon: et *siris, sirint* passim haberi pro *siveris, siverint.* Ceterum in versu secundo, pro illo *Per terram sanie,* quod codices nostri compendiose sic exhibent *pt'rā,* litera *p* inferne decussata, quid tam proximum et veri simile, quam a poeta scriptum esse TETRA; quod Saniei epitheton longe aptissimum est. Lucretius, *tetra ulcera, tetra cadavera.* Legere etiam possis, PUTRI *sanie,* pro istis *per tram;* ut Statius loco huic gemino de cadaveribus projectis, Theb. xii. 577.

> Quantum etenim *superesse* rear? *nuda ossa, putremque*
> Urere permittat *saniem.*

Ubi habes plane, *reliquias denudatis ossibus,* et *putri sanie delibutas.* Sed satis de *bonitate* versuum: jam de *mensura,* cur *septenarii* vocentur. Tenendum est igitur, duplicem olim fuisse rationem versuum metiendorum: qui proinde pro varia metiendi ratione varia nomina sortiti sunt. Qui Iambicos per binos pedes sive diiambos scandebant, ut fere Græci, appellabant *Trimetros:* tres

enim diiambos continent,

Amantium i | ræ amoris in | tegratio est:

Contra qui per singulos pedes scandebant, *Senarios* vocabant, ut fere Latini; sex enim simplices Iambos recipiunt:

Aman | tium i | ræ amo | ris in | tegra | tio est.

Eadem ratio est Trochaicorum: qui per ditrochæos metiebantur, Tetrametros vocabant catalecticos: quippe tribus ditrochæis constant, et quarto una syllaba minore,

Tetra fanie | delibutas | fœde divex | arier:

rursus qui singulos Trochæos numerabant, septenarios appellare poterant; sex enim Trochæos (vel pro Latinorum more spondæos aut anapæstos) continent, et septimum dactylum;

Tetra | fanie | deli | butas | fœde | divex | arier.

Ergo eodem jure quo Iambicos Trimetros Latini Senarios vocabant, hi Trochaici Tetrametri syllaba deficientes a Cicerone sunt *Septenarii* appellati. Quemadmodum et Varro, narrante Diomede, pag. 514. quem versum alii Iambicum Tetrametrum Catalecticum vocant, quia quatuor diiambos una syllaba minus recipit,

Nam si remit | tent quippiam | Philumenam | dolores:

ille *Septenarium* vocabat; quia sex Iambi simplices cum septimo pede Bacchio versum conficiunt,

Nam si | remit | tent quip | piam | Philu | menam | dolores.

Desinamus igitur porro reprehendere; quod duo tales, alter Romanorum omnium doctissimus, alter disertissimus, recte et rite se facere arbitrati sunt.

Cap. xliv. not. p. 428, l. 18. *Pro* nullum, *lege*, vix ullum.

Ibid. *Non ipsa saxa magis sensu omni* vacabunt *quam ille latere pendens.*] Et nostri quidem codices VACABUNT: sententia tamen flagitat, ut VACABANT reponas, ut et edidit Victorius.

Ibid. not. p. 429, l. 12. *Pro* tui, *lege*, nostri tuique; *et l.* 14. *post* codices, *adde*, nostri.

Ibid. *Neque sepulchrum, quo recipiatur &c.*] Iterum in errorem revolveris, et Iambicos * Trochaicos captas, qui in Tragœdia nulli sunt. Recte ad Trochaicos jam olim redegerunt viri eruditi ex Manuscriptis, quibus nostri accedunt:

* [f. l. Tetrametros.]

> Neque sepulchrum, quo RECIPIAT, habeat portum corporis;
> Ubi remissa humana vita corpus requiescat malis.

ubi malim tamen, *functus* pro *corpus*, et hoc verum.

Cap. xlv. *Condiunt Ægyptii mortuos, et eos* domi servant.] Nostri omnes, *et eos servant domi.*

Ibid. not. p. 429, l. 27. *Pro* præstantiores, *l.* plerique.

Ibid. *Permulta alia colligit Chrysippus, ut est in omni historia curiosus.*] Sic omnes editi, et item codices nostri. Neque opus est ut pro *historia* reponatur *memoria*. Ceterum illud vel per se elucet, TALIA reponendum esse pro ALIA, ut supra, c. xxix.

Ibid. *Ut intellegant nihil ad mortuos pertinere.*] Repone ex codd. nostris omnibus, *Nihil* ID *ad mortuos pertinere.*

Ibid. *Multa mihi ipsi ad mortem tempestiva fuerunt,* quæ *utinam potuissem obire.*] Quo sensu accipimus, *quæ obire?* profecto nullo. Ergo unice probo emendationem tuam, QUAM *utinam potuissem obire.*

Ibid. *Nihil enim* jam *acquirebatur: cumulata erant officia vitæ;* cum fortunæ *bella restabant.*] Ita ex duobus suis Gebhardus edidit *Fortunæ*; et sic unus ex tuis. Sed reponendum, ut et priores omnes editiones et nostri Manuscripti exhibent, *Cum fortuna bella restabant.* Ita passim, *Bellum cum hoste acerrimo, bellum cum omnibus improbis.* Manilius fine libri primi:

> Restabant *profugo servilia* milite bella.

Gebhardianum illud tam putidum et fatuum est, ut nihil magis. Sed et aliud est quod medicina eget. Quid est enim, Nihil JAM acquirebatur? Cur non potius TUM? Sed corrigo, *Nihil enim* FAMÆ *acquirebatur*. Sic noster alibi: *Ut mihi nihil neque ad honorem neque ad famam acquirendum putarem.* FAMÆ hic est casu dativo.

Ibid. *Quanquam enim sensus* abierit, *tamen* summis *et propriis bonis* et *laudis et gloriæ,* quamvis non sentiant, *mortui non carent.*] Multa in his pauculis prava et vitiosa sunt. Primo, *et laudis et gloriæ*, codd. omnes rejiciunt prius *ET*; quippe duplex ET diversi sensus vocabula postulat; non ut hic, synonyma. Deinde pro ABIERIT corrigendum ABERIT. *Abit* enim sensus a vivis, a mortuis *abest*. Illa quoque videntur esse κενὰ κόμματα, QUAMVIS NON SENTIANT: hoc enim jam prius est dictum, et in eadem clausula,

Quamvis sensus abierit. Denique illud *summis* occultiore quidem in mendo cubat, sed nihilo minus certo. *Summis*, inquit, *et propriis bonis*. Atqui non omnes viri boni, cum mortui sunt, *summis* laudibus celebrantur a vivis: nec crescit sententia, cum a summis bonis ad *propria* progreditur. Lege minima mutatione, *SUIS et propriis bonis:* Ita lib. v, 7. *Propriis enim et suis argumentis tractanda quaeque res est:* et frequenter hæc duo Noster conjungit. Quare integer locus sic reponendus est: *Quanquam enim sensus aberit, tamen suis et propriis bonis laudis et gloriæ mortui non carent.* Lambinus quoque, ut jam video, SUIS et ABERIT e conjectura dedit.

Cap. xlv. *Etsi enim nihil in se babeat gloria, cur expetatur.*] MSS. nostri omnes, tersius et concinnius: *Etsi enim nihil babet in se gloria.*

Ibid. *Virtutem tanquam umbra sequitur. Verum multitudinis judicium de bonis, si quando est, magis laudandum est, quam illi ob eam rem beati.*] VERUM hic pro conjunctione accipiunt vulgo. Atqui eo pacto nullum sensum habebunt ista, *siquando est.* Tu igitur pro adjectivo sume, *Verum judicium multitudinis*, ut mox, *Non fama populari, sed vera bonorum laude:* et Plinius Major, vii. 41. *Si* VERUM *facere* JUDICIUM *volumus, mortalium nemo est felix.* Atqui hoc pacto, *siquando est*, perinde erit ac *siquando est verum*, quod admodum raro est. Paulo infra pro *accipiatur*, codices nostri *accipietur*. Sed tota hæc periocha in libris editis scriptisque misere jugulatur, sensus pervertitur, dictionis filum intersecatur, in media denique sententia caput novum inchoatur. Ego, (præfiscine dixerim) sano et suo colori hæc omnia restituo, non magna mutatione. "*Suis*," inquit, "et propriis bonis laudis et gloriæ mortui "non carent. Etsi enim nihil habet in se gloria, cur expetatur; "tantum (codd. *tamen*) virtutem tamquam umbra sequitur: et (a "codd. abest) verum multitudinis judicium de bonis, si quando "est, magis laudandum est, quam illi ob eam rem beati: non "possum tamen (codd. autem) dicere, quoquo modo hoc accipie"tur, Lycurgum, Solonem—carere gloria."

Cap. xlvi. *Secundis vero suis rebus volet etiam mori.*] Non video quid hic agat τὸ *etiam*. Vel lege, *volet emori*, vel *volet jam mori*.

Ibid. *Tres Olympionicas una ex domo prodire.*] Codd. nostri, *Tris Ol. una e domo prodire.*

Ibid. *Ne et nosmetipsos amare videamur.*] Recte animadvertis,

omnem noſtri amorem, etiam natura inſitum, hac lectione damnari. Sed codd. noſtri nulli agnoſcunt τὸ ET; quo ſublato, tollitur id quod ſe offendebat. *Ne noſmetipſi amare videamur*, hoc eſt, ne videamur φίλαυτοι; quod ſemper in Vitio et Vituperio eſt.

Cap. xlvii. *An jam hanc artem plane relinquimus.*] Codices noſtri concinnius, *An hanc jam artem.*

Ibid. *Ita ſacerdos advecta in fanum, cum currus eſſet ductus a filiis, precata a dea dicitur, ut illis præmium daret pro pietate, quod maximum homini dari poſſet a deo.*] Pro *illis præmium*, Tu recte vidiſti reponendum eſſe, *Illud præmii:* et ſic plane codd. noſtri omnes. Sed hoc pacto deſideratur, *cuinam* daret illud præmii. Deinde cui quæſo *ductus a filiis*, cum id jam multis verbis narraverat. Tolletur et ſcabrities hæc et ταυτολογία, ſi abjecta litera *à*, diſtinctionum notas mutaveris. *Ita ſacerdos advecta in fanum. Cum currus eſſet ductus; filiis precata a dea dicitur ut illud præmii daret pro pietate, quod* &c. Nihil verius.

Cap. xlviii. *Qua eſt uſus ſententia in Creſphonte Euripides.*] Quanto numeroſius MSS. noſtri omnes: *Qua eſt ſententia in Creſphonte uſus Euripides.*

Ibid. *Alcinous potitur, fatorum numine, leto.*] Ita MSS. noſtri omnes cum Victorio et Lambino: *numine*, non *munere*.

Ibid. *Menœceus vero non prætermittitur, qui oraculo edito largitus eſt patriæ ſuum ſanguinem.*] MSS. noſtri omnes repudiant illud VERO: et duo veterrimi, *Quidem oraculo edito.* Unde repono, *Qui itidem oraculo edito:* jam enim dixerat ſimile oraculum datum eſſe in Codri morte.

Cap. xlix. *Lacedæmonius Leonidas, Thebanus Epaminondas vigent.*] Codices noſtri omnes, VIGET.

Ibid. *Quibus videmus* optabiles fuiſſe mortes *cum gloria.*] Sic quidem Lambinus: ſed alii cum noſtris codd. *optabiles mortes fuiſſe.*

Ibid. *Nemo me lacrimis decoret, nec funera fletu Faxit.*] Sic codices etiam noſtri. Sed cum *lacrimis* jam dixerat, inane eſt quod addit *fletu.* Vix dubites, quin ſcripſerit Ennius LESSUM: quod ut ignotum, mutarunt librarii. Nec *funera* ſive mulier præfica, *leſſum* mihi faciat. Noſti illud Plauti [Truculent. IV. ii. 17.]

Thetis quoque etiam lamentando leſſum fecit filio.

AD LIBRUM SECUNDUM.

CAP. I. *Necesse* quidem mihi *esse arbitror.*] Duo veteres nostri: *Necesse* mihi quidem *esse arbitror.*

Ibid. *Difficile est enim in philosophia pauca esse ei nota, cui non sint aut pleraque, aut omnia.*] Languet sane sententia: cui tu opitulari conaris ex codicibus qui (ut credo) omnes rejiciunt τὸ IN. Erigetur sententia, si sic legas; *Difficile est enim in philosophia VEL pauca esse ei nota, cui non sint, aut pleraque aut omnia.* Nisi forte illud *in philosophia*, ut interpolatum dispungi placet.

Ibid. *Sed in vita tamen occupata.*] Nostri omnes MSS. *sed tamen in vita occupata:* ut Victorius et priores dederunt.

Ibid. *Quibus aliqua ex parte interdum aut cupiditate aut ægritudine aut metu liberemur.*] MSS. nostri omnes, *liberentur*, quod si recipis, tum addendum erit, *Quibus* animi *aliqua ex parte* &c. In MSS. *animi* compendio scribitur *ai*: ut facile a voce sequenti posset absorberi. *Liberemur* ideo minus placet, quod eo tempore nec *occupata* vita Ciceroni esset nec *militaris*.

Ibid. *Quemque sperandi sibi, eundem* et *bene dicendi finem proponerent.*] Nulli ex nostris agnoscunt τὸ ET: neque sententiæ quicquam confert.

Ibid. *Magna habere possit auxilia reliquorum philosophorum disciplinis.*] Sic codices quidem; sed dura et inusitata phrasis est: et idcirco reponunt viri docti Turnebus et Lambinus *auxilia* A *reliquorum:* alii *E reliquorum.* Vix dubito, quin ab auctore sit, DISCIPLINAS. Ceteræ enim (præter Scepticos) Philosophorum sectæ, quæ de omnibus rebus decreta et dogmata tradebant, non ex parte aliqua sed ex toto contradicebant Academicis, qui docebant nihil in re quacumque percipi omnino posse.

Cap. ii. *Philosophia* [ergo] *nascatur.*] Ex codicibus recentioribus alii ERGO interpolant, alii AUTEM: sed veterrimi nostri cum

pluribus aliorum neutrum agnoſcunt. Corrigo et diſtinguo, ex ſententiæ ipſius indole: *Atque oratoria quidem laus venit ad ſummum: Philoſophia* NASCITUR, *Latinis quidem literis ex his temporibus.*

Ibid. *Quod veriſimile occurrerit.*] Omnes noſtri OCCURRIT.

Cap. iii. *Quamobrem, quoniam, quemadmodum dicunt, ipſi non laborant; cur legendi ſint, niſi ipſi inter ſe qui idem ſentiunt, non intelligo.*] Vitioſa et ſolœca oratio: ut et tu recte ſubodoratus es. Dicendum enim fuerit; *Cur legendi ſint, niſi INTER SUOS, qui idem ſentiunt,* ut ſupra i. 2. *Itaque ſuos libros ipſi legunt cum ſuis,* et hic infra: *Epicurum non fere præter ſuos quiſquam in manus ſumit.* Atque hæc, ut credo, eſt vera lectio.

Ibid. *Id commendari omnium eruditorum lectioni debere.*] Noſtri omnes, et fere aliorum, DECERE. Et mox, *Si* ID *minus conſequi poſſumus:* et iterum, Quid in QUAQUE RE, non *una quaque.*

Ibid. *Ad quam nos conſuetudinem a familiaribus noſtris adducti, in Tuſculano, quod datum temporis eſt nobis, in* EO *conſumpſimus.*] Sic codices omnes: ſed ſenſu nullo. Lege certiſſime in EA, conſuetudine ſcilicet.

Ibid. *Etſi enim mihi conſcius ſum.*] Ter quaterve hic editores ordinem inverterunt. Locus ex noſtris omnibus ſic conſtituendus eſt: *Etſi enim mihi* ſum conſcius, *nunquam me nimis* vitæ cupidum fuiſſe; tamen interdum objiciebatur *animo metus,* &c.

Ibid. *Sic Philoſophus in ratione vitæ peccans.*] Concinnius habent noſtri omnes, *in vitæ ratione.*

Cap. v. *Nonne verendum igitur.*] Noſtri omnes: *nonne verendum* eſt *igitur.*

Cap. vi. *Primum igitur de imbecillitate multorum, et de variis diſciplinis philoſophorum loquar.*] Quid hoc eſt? an loquetur de variis diſciplinis ſive ſectis philoſophorum? minime vero: et vide, quantam ſententiæ labem una litera attulerit? Repone, *multorum et E variis diſciplinis philoſophorum.* Ubi ordo eſt, *multorum philoſophorum et e variis diſciplinis.*

Ibid. *Ne dolorem ſummum malum diceres.*] Omnes noſtri codices *ne ſe dolorem.* Nempe librarii in codicibus ſuis invenerunt, *ne ſc.* hoc eſt, *Ne ſcilicet dolorem:* quæ vera lectio eſt.

Ibid. *Ergo id, quod natura ipſa et quædam generoſa virtus ſtatim*

respuit, ne scilicet dolorem summum malum diceret; oppositoque dedecori sententia depelleret, in EO magistra vitæ philosophia tot sæcula permanet?] Occultissimum profecto hic mendum latet; quod tamen, cum primum in lucem protrahatur, statim agnosces. Primo vides ἀνακόλουθον: Ergo ID—quippe nullum est verbum, quo referatur. Sed hoc fortasse condonabis: non enim desunt exempla. Sed, si dictionem defendis, sententiam saltem improbabis. Quale enim est, *In EO* (dogmata scilicet, summum malum esse dolorem) *Philosophia permanet?* Hoccine verum? Ubi ergo illi, qui malum quidem esse dolorem sed non summum? Ubi Stoici, qui ne malum quidem esse fatebantur? Quid multis opus? Dele illud *eo:* et repone; *Ergo id* (tam turpe et inhonestum dogma) *in magistra vitæ Philosophia tot secula permanet?* Jure indignatur, non quod in eo dogmate tota Philosophia permaneat; (id enim falsum) sed quod dogma illud in ulla Philosophiæ secta tam diu permaneat. Et fortasse, mendo jam detecto, erit qui pro EO reponet, *eâ magistrâ:* sed tu, si sapis, aspernare.

Cap. vi. *Qui dolorem summum malum esse sibi persuaserit.*] Nostri codices, *malum sibi esse persuaserit*; et mox, *ut omnino esse possit beatus*; pro vulgato *possit esse:* et iterum, *Metrodorus perfecte eum beatum putat*, pro recepto, *Eum perfecte putat beatum*. Omnia numerosius et melius.

Cap. vii. *Quam suave est hoc! quam hoc non curo!*] Nostri omnes melius: *Quam suave est! quam hoc non curo!*

Ibid. not. p. 433, l. 5. *Dele ab* Quod ad exemplum ad *non solum* l. 29. *et deinde pro* iteretur, *lege*, iteraretur.

Ibid. *Nihil igitur hunc virum sagittæ, quas ab Hercule acceperat, tum consolabantur.*] Sic scripti et editi: sed repono CONSOLANTUR; ut mox, *cum* cient *cruciatus*, et *itaque* Exclamat.

Ibid. *Heu quis salsis fluctibus mandet.*] Veteres nostri QUI pro *quis*. Repono, *ECQUI salsis* &c.

Cap. viii. *Sed videamus Herculem ipsum, qui tum dolore frangebatur, cum immortalitatem* ipsa morte *quærebat.*] Obstat sibi et sententiæ suæ Cicero, cum *ipsa morte* dicit: *Ipsa* enim graviorem in morte dolorem esse indicat; quem potius elevari oportuit. Lege certissime: *Cum immortalitatem* IPSAM *morte quærebat.*

Ibid. *Quæ corpore exanclato atque animo pantuli.*]
Lege ex melioribus codicibus (nostris certe omnibus) *exanclata:*

vulgata lectio nullum sensum habet. Neque enim *corpus exanclatum* dici potest exhaustum: neque si posset, sententiae conveniret. Non enim exhausto et effœto corpore, sed valido et integro labores tulit Hercules. Mox quod sequitur, *Nec mihi Junonis terror implacabilis*; vix intellego illum *terrorem implacabilem*: Conjiciebam FERVOR; nam ut Noster de Oratore, *Iracundia est fervor quidam mentis.*

Ibid. *Sed feminea* vi, feminea *interimor manu.*]
Codices nostri omnes, VIR habent, non VI. Unde legendum certissime, *Sed feminæ vir, feminæ interimor manu.*

Ibid. Nec *me occidentem matris superet caritas.*]
Lege *Ne* ut omnes nostræ Membranæ.

Ibid. *Heu virginalem me ore ploratum edere.*]
Sic nostri MSS. omnes. Viri docti reposuerunt, *Virginali more.* Rectissime: sed tum aliud manebat corrigendum. Tu sic restitue:

> Men' virginali more ploratum edere;
> Quem vidit nemo ulli ingemiscentem malo?

Ibid. ——————— *miserandum aspice*
Eviſceratum corpus lacerati patris.]

Membranæ nostræ omnes *Laceratum* habent. Tu repone:

> Evisceratì corpus laceratum patris.

Ita lib. i. 44. *Evisceratus* est ipse Atreus, non Atrei corpus:

> Ipse summis saxis fixus asperis, evisceratus.

Adde quod ipse ordo est hoc pacto ποιητικώτερος.

Ibid. *Hæc dextra Lernam* tetram, *mactata excetra*
Placavit ———————.]

Cur *Lerna*, quæ placata erat, *tetra?* *Excetra* vero, monstrorum omnium teterrima, sine epitheto abit? Tu lege,

> Hæc dextra Lernam, *tetra* mactata excetra.

Mirabar equidem tam conspicuum mendum tot interpretum acumen potuisse effugere. Postea comperi Lambinum id vidisse: sed bonus Gebhardus spreverit, et silentio transiit.

Ibid. *Hæc a Tartarea tenebrico abstractum plaga.*]
Melius nostri omnes: *Hæc E Tartarea.*

Cap. viii. *Draconem auriferum obtutu observantem arborem.*] Omnes nostri, *adservantem.*

Cap. ix. *Unde ignis lucet mortalibus clam divisus; cum doctus Prometheus clepsisse dolo, pœnasque Jovi fato expendisse supremo.*] Post Scaligerum et alios, Sic olim hos Anapæstos refingere tentabam, cujus emendationis nondum me pœnitet:

Unde ignis cluet immortalibu'
Clam divis nimi' doctus Prometheus
Clepsisse dolo pœnasque Jovi
Furti expendisse supremo.

Membranæ nostræ non recedunt a vulgata lectione; nisi quod codex Britannicus FACTO habeat pro FATO.

Ibid. *Adfixus ad Caucasum hæc dicit.*] Nostri omnes: *dicit hæc.*

Ibid. ——— *Mulcibri adscivit manus.*] Nostri omnes: MULCEBRI.

Ibid. *Hos ille cuneos fabrica crudeli inserens*
Perrupit artus ———.]

Ita nostræ membranæ, nec quicquam mutandum.

Ibid. *Tum rursus tetros avida se ad pastus refert:*
Sic hunc custodem mœsti cruciatus alo,
Qui me perenni vivum fœdat miseria.]

Pro *rursus* codd. nostri *Rursum:* in reliquis nihil juvant. Atqui cum *volucrem illam diram* semper hic feminino genere vocitet, *farta et satiata adfatim, avida se ad pastus refert;* omnino necesse est, ut hic corrigamus sic HANC *custodem,* QUÆ *me perenni.*

Ibid. *Luctifica clades nostro infixa est corpori;*
Ex quo liquatæ ——— ———.]

Tollunt omne ambiguum duo nostri veterrimi, qui habent E *quo.* Non igitur, *Ex quo,* scilicet *tempore:* sed *e quo corpore.*

Cap. x. *Philo noster et proprium numerum et lecta poemata et loco adjungebat.*] Hæc interpolata sunt: nam nostri omnes et fere aliorum codices habent: *Philo, et proprium noster, et lecta* &c. Corrigo *Philo noster et lecta p.* Nam illud *et proprium* ab indocto librario est, qui cum vidit inter lineas scriptum *no. proprium* su-

pra verbum *Philo*; pro sapientia sua textui inseruit. Vel fortasse malit quis, *Philo et proprio more, et lecta* &c.

Ibid. *Studiose utor nostris poetis: sed, sicubi illi defecerunt: verti enim ipse multa de Græcis.*] MSS. nostri non agnoscunt τὸ IPSE. Sed vulgata interpunctio mirifica sane est: Quid? annon utebatur Latinis poetis, nisi ubi illi defecerunt? Hominem sane suavem. Tu distingue: *Studiose utor nostris poetis; sed, sicubi illi defecerunt, verti ipse multa de Græcis.* Et ita Editiones veteres.

Ibid. *Cum mores optimos et optimum Reipublicæ statum exquireret.*] Membranæ nostræ omnes, *Cum optimos mores.*

FINIS.

